

307

300

BISERICA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Anul LXII. Nr. 1—3

Ianuarie—Martie 1944

BUCUREȘTI

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

APARE DE 4 ORI PE AN — ABONAMENTUL ANUAL 800 LEI

COMITETUL DE REDACȚIE

I. P. S. NICODIM, Patriarhul României, președinte
I. P. S. IRINEU, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, director
Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, asistent universitar, secretar-redactor.

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
Preotul NICULAE M. POPESCU, <i>Cum se zugrăveau icoanele în vechime</i>	1—5
Arhim. IULIU SCRIBAN, <i>Vremuri de păstorie</i>	6—18
ȘERBAN IONESCU, <i>Codul civil și problema divorțului</i>	19—41
VASILE G. ISPIR, <i>Sfântul apostol Pavel ca misionar</i>	42—61
Diac. G. SEREDA, „ <i>Inițiativa transilvană și tipărirea Bibliei românești</i> ”	62—76

II. RECENZII

<i>Predicile și Panegiricile lui Ilie Miniatis</i> , traducere din limba greacă de Pr. D. Iliescu-Palanca, Profesor. Cu o prefață de Iuliu Scriban, Profesor Universitar, București 1944, 635 pp., 950 lei (Preotul D. Fecioru)	77—92
---	-------

III. CRONICA INTERNĂ

Arhim. IULIU SCRIBAN, <i>Alegerile episcopale din Ianuarie 1944</i>	93—96
Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, <i>Alegerea P. C. Arhim. Chesarie Păunescu pentru scaunul de episcop al Constanței; Alegerea P. S. Arhiereu Dr. Antim Angelescu Craioveanul în scaunul de episcop al Buzăului; Alegerea P. S. Arhiereu Efrem Enăcescu Tighineanul în scaunul de arhiepiscop al Chișinăului</i>	

CUM SE ZUGRĂVEAU ICOANELE ÎN VECHIME

Rog pe cetitori să-mi îngăduie a trata acest subiect așa cum se potrivește cu vrednicia unui preot. Căci, adevărat este, despre icoanele noastre vechi se poate vorbi în mai multe chipuri. De pildă, unui pictor de azi care s'a îndeletnicit cu cercetarea icoanelor vechi îi va fi mai la îndemână să vorbească de materialul și de felul de a zugrăvi o icoană veche. Dânsul va cerceta lemnul de teiu, cum mai ales a fost la noi, sau lemnul de măslin, obișnuit în Răsărit. Va observa spezele așezate în piezi ca să nu se încovoie lemnul de căldură sau de vreme. Ne va arăta dacă icoana este așezată în pervaz sau dacă va avea aripioare, două, care se închid peste cea din mijloc, ca o pasăre ce-și strânge aripile în sbor spre cuibul iubit și al cărei cap se aseamănă cu arhitectura înarcadă trifoiată a acestui fel de icoană. Va mai spune că pe lemnul icoanei zugravul a așternut întâiu o bucată de pânză peste care a întins un strat de ipsos netezit bine ca să prindă grundul, întâu roșu și al doilea galben, oricum ziceau cei vechi mâna întâia și a doua de văpsea. Și la urmă va vorbi de văpseli din ce erau făcute, cum se numeau, cum se pregăteau și cum se lustruiau.

Iar dacă vorbitorul se va fi îndeletnicit cu istoria icoanelor, adică cu felul cum icoanele s'au zugrăvit în timp, atunci el va putea vorbi pe larg și cu temei în această privință. De pildă dacă va fi urmărit numai felul cum s'a zugrăvit Maica Domnului în lungul vremurilor și dealatul țărilor, ce nu va putea spune ascultătorilor săi! Căci Maica Domnului, al'nătoarea durerilor, împărăteasa Ingerilor și ocrotitoarea celor învălurați, s'a bucurat de multă bunăcuviință din partea zugravilor vechi.

Iată Maica Domnului, numită Indurătoarea, Eleusa, cu pruncul în brațe. Pruncul îi cuprinde gâtul cu brațele și-și lipește obrazul de obrazul Maicii care-l ocrotește duios cu privirea și cu brațele sale. Și cât de des este astfel zugrăvită Maica Domnului în bisericile din Moldova! Iată Maica Domnului numită Dulce sărutare — Golicofilusa, care-și sărută mângâicș pruncul aplecat cu obrazul spre buzele Ei. Iată Maica Domnului, Hrănitorea cu lapte — Galactotrofusa, ce-și apleacă pruncul la sân. Iată Maica Domnului: Cea înjunghiată — Esfagmeni — Portaitisa, din al cărei obraz curge sânge, căci un necredincios i l-a străpuns cu un cuțit. Și nu va trece cu vederea chipul cel mai răspândit al Maicii Domnului, numită Vrednică ești — Axion esti, în care Ingerii supt binecuvântarea Tatălui îi așează pe cap coroana de împărăteasă, sau alta unde Maica Domnului cu mâna dreaptă arată spre fiul

său încoronat, ținând în stânga globul pământesc iar cu dreapta binecuvântând pe închinător. Bogată închipuire au dovedit zugravii vechi întru zugrăvirea Maicii Domnului și neprețuită faptă de învățatură și mai ales de educație creștinească au înfăptuit cu meșteșugul lor!

Câți dintre noi nu au crescut copii și copilării supt privirea îndurătoare a Maicii Domnului din icoana casei părintești. Cu ochii țintă la ea și-au spus rugăciunile dintâi, și și-au împlinit canonul dat de duhovnic cu metanii la Maica Domnului înainte de împărtășire. Câți din noi, școlari, n'au chemat înainte de lecții și de examene ajutorul Maicii Domnului și câți n'au surprins pe mama lor rugându-se în genunchi la Maica Domnului să le ocrotească copilul care pleca departe de acasă să se ridice în lume prin carte ori prin meșteșug. Scumpă ne-a rămas fiecareia această icoană și crez că voi fi în gândul multora din cetitori dacă voi încerca să descriu icoana Maicii Domnului din casa noastră părintească.

Pe perețele din răsărit, de supt un ștergar de borangic cu câmpul alb și cu marginile galbene își îndreaptă spre cei din casă privirea înduieșătoare Icoana Maicii Domnului. Este pe lemn cu pervaz puțin ridicat la margini, iar sus, de a supra capului, pervazul are forma unei frunze mari de trifoiu. Chipul Maicii Domnului are culoarea grâului copt; ochii îi sânt mari și te urmăză cu privirea oriunde te-ai întoarce. Veșmântul îi este de culoare roșie închisă ca fața unui măr tomonic și-i acopere capul și se lasă în jos cu ciucuri pe la umeri, cu flori și cu alți ciucuri pe poale, al căror tiv bate în galben. În jurul capului strălucește în galben aprins un soare, și o stea iar galbenă stă pe frunte pe tivul maramei depe cap. O coroană cu multe colțuri în chip de cruci îi împodobește creștetul capului. La gât pe supt veșmântul de deasupra iese gulerul cu flori al altui veșmânt. Mâna dreaptă strânsă la îndoitura pumnului de o bentiță grea de cusături se îndoaie spre piept arătând către prunc. Cu mâna stângă ține strâns la sân pe prunc, pe Mântuitorul lumii. Chipul lui de copil e blând și privește tot spre cei din casă. Părul în plete crețe îi iese de supt coroana de împărat al lumii. Cu mâna dreaptă binecuvintează pe toți iar cu stânga ține rezemat de genunchi un sul de hârtie: este Evanghelia lui mântuitoare. Soarele galben aprins din jurul capului lasă să se vadă vârful unei cruci cu brațe deopotrivă de lungi.

Veșmântul îi este lung ca o cămășuță de copil și este împodobit cu flori picate și cu guleraș parcă ar fi o cămașă țărănească. Sânt și litere în jurul capetelor. Copiii nu pot ceti din acestea decât numai un M. și se încearcă la celelalte ce nu seamănă cu cele învățate de ei. La Mântuitorul slovnesc ei O On, dar nu știu ce înseamnă; iar la Maica Domnului un fel de P mare aruncat cu meșteșug peste mijlocul lui M, îi încurcă, cum tot nelămuriți rămân și cu celelalte două litere: un fel de O tăiat la mijloc lângă un U neobișnuit. Mister au rămas

aceste litere pentru atâția din noi până ne-am ridicat cu învățătura când am priceput că acolo zice *Μήτηρ Θεοῦ*, adică Maica Domnului. Dar acest mister n'a fost rău așezat: el ne dă a înțelege că atâtea în lume nu le putem pricepe decât cu vremea și că sânt multe altele ce nu le vom putea pricepe în această lume.

Supt astfel de icoană ne-am înălțat mai toți: ea ne-a făcut întâia educație creștinească, ea ne-a umplut de misterele altei lumi decât a satului și a câmpului din jur, ea ne-a introdus întâiu, primitiv, în istoria artei creștine, de ea s'a legat sufletul nostru plâpând de copil și frământat de tânăr. Și aceasta trebuie să fie lămurirea de ce oridecâte ori vedem alte icoane, ne vine în minte icoana Maicii Domnului din casa părintească.

Meșterul ei n'a fost un zugrav de seamă, a fost un zugrav de țară; acum cu ochii maturității îi zăresc stângăcia meșteșugului, pe care n'o zăream altă dată; dar naivitatea zugrăvelii ei, unită cu impresiile noastre de copii tot scumpă ne-o lasă și tot liniște revarsă în sufletul nostru izbit de malurile râului vieții.

Mă întreb și eu și sigur te întreb și tu iubite cetitor de ce icoanele noi de sfinți nu ne stăpânesc cu puterea lor ca cele vechi. Întrebarea nu este numai a noastră, este chiar și a pictorilor de azi, cari bucuroși ar schimba o icoană făcută de mâna lor iscusită cu una veche a unui meșter neiscusit. În această preferință a icoanei vechi nu se amestecă numai înclinare de arheolog azi la modă, și nici numai moda de a avea în muzee și în case colțuri cu icoane vechi înegrite de vreme, de fumul lumânărilor și de mirosul tămâilor. Lămurirea au căutat-o și au găsit-o cercetătorii; ea este următoarea: Zugravul bătrân nu va fi știut anatomie și nici tehnica pictorului de azi nu-i va fi stat la îndemână, dar din belșug a avut ceia ce n'au pictorii noi: a avut credință în lucrul lui.

Zugravul nu zugrăvea chip aievea de femee, nici nu-l interesa chipul vreunei femei când zugrăvea pe Maica Domnului. El zugrăvea din mintea și mai ales din credința lui pe Maica lui Dumnezeu, mai înaltă decât cerurile, mai slăvită decât Serafimii și mai cinstită decât Heruvimii. De aceia lege necălcăată își pune pe grumaz când se hotăra să zugrăvească pe stăpâna Ingerilor: curat cu trupul și cu sufletul se apropia de lemnul pregătit și cu sfială sfântă lua în mână condeiul cu văpsea. Iar când scotea ucenic întru ale zugrăviei, și-i da drumul în lume îi da și învăț cam în acest fel: Iar tu, frate zugrav când vei vrea să zugrăvești chipul Maicii Domnului să te pregătești cu tot dinadinsul: să postești, să te spovedești și să te cumineci, și așa desfăcut de cele pământești să lucrezi cele cerești. «Așa dar, frate, lucrează-ți meșteșugul cu frică și mare băgare de seamă, întocmai după cum poruncesc sfinții părinți, neabătându-te la alte așezări sau alte închipuiri ereticești; sau pentru lenea ta sau pentru plata lucrului să lași din cele poruncite de sfinții părinți și a dascălilor vechi zo-

grafi, ca să cazi supt blestemul soborului al șaptelea; păzin-du-ți și viața curată de spurcăciunile trupești, ca cel ce lu-lucrezi cele sfinte. Și acestea urmând vei fi locuitor raiului cu toți sfinții».

Iar fratele zugrav urmând acestea toate, nu mai rămâne îndoială că în lucrul lui se va simți toată această curățenie sufletească care va împlini lipsurile meșteșugului; mâna lui va purta condeiul ca dusă de o putere mai înaltă decât cea trupească; puterea aceasta va da icoanelor vechi virtutea lor neasemuită; le va face să apară ochilor sufletului nostru ca zugrăvite de mână cerească și le va înzestra cu puterea minunilor căci credința mută și munții din locul lor. Duși de această mână nevăzută au lucrat iconarii noștri până în zilele părinților noștri.

Ascultați numai cum s'a zugrăvit icoana Prodromița în Iași, acum 81 de ani. Doi călugări Nifon și Nectarie de la schitul românesc Prodromul din Sfântul Munte Atos au venit la Iași și au găsit un zugrav bătrân numit Iordache Nicolau, cu care au făcut legătură să le zugrăvească o icoană a Maicii Domnului, după această lege veche a zugrăvelii, anume: să lucreze rugându-se de dimineață începând, fără să ia ceva în gură până când va flămânzi; iar după masă să nu mai lucreze la această icoană cu alt lucru să-și facă până a doua zi dimineața; și așa să urmeze până la săvârșirea ei. Iar cum s'a isprăvit această icoană care azi se află în mănăstirea românească Prodromul, aflăm din scrisoarea următoare dată în fața mitropolitului Calinic Miclescu și a celor doi călugări cunoscuți de toți Români ca oameni cu viață îmbunătățită:

«Eu Iordache Nicolau zugrav din orașul Iași, am zugrăvit această sfântă icoană a Maicii lui Dumnezeu cu însăși mâna mea, la care a urmat o minune prea slăvită în modul următor. După ce am isprăvit veșmintele, după meșteșugul zugrăviei mele, m'am apucat să lucrez fețele Maicii Domnului și Domnului nostru Iisus Hristos. După ce am dat mâna întâia și a doua, din noapte apucându-mă ca să o zugrăvesc desăvârșit, privind eu la chipuri, cu totul au ieșit dinpotrivă, pentru care foarte mult m'am mâhnit, socotind că mi-am uitat meșteșugul; și așa fiind, seara m'am culcat scârbit nemâncând nimic în ziua aceea, socotind ca a doua zi sculându-mă să mă apuc mai cu dinadinsul. După ce m'am sculat a doua zi, mai întâi am făcut trei metanii Maicii lui Dumnezeu, rugându-mă ca să-mi lumineze mintea, să pot isprăvi sfânta ei icoană; și când m'am dus să mă apuc de lucru, o, prea slăvite minunile Maicii lui Dumnezeu, s'au aflat chipurile drese desăvârșit precum se vede. Și eu văzând această minune n'am mai adaos a-mi pune condeiul fără numai am dat lustrul cuviincios, de și cu greșală am făcut aceasta ca să dau lustru la o asemenea minune. Aceasta este povestirea acestei sfinte icoane».

În acest fel se zugrăveau icoanele vechi și de aceea au ele putere asupra sufletului nostru.

Preotul NICULAE M. POPESCU

NOTA. — Intr'o carte grecească mai veche despre Sfântul Munte (*Anotera Episkiasis*, 1861, p. 103—4), citim cele ce urmează cu privire la o icoană a Maicii Domnului afierosită de o Doamnă a Moldovei.

«In mănăstirea lui Grigorie din Sfântul Munte se află o icoană veche, nu prea mare, a Maicii Domnului, care este un dar al prea cucerniceii Maria Paleologhina Doamnă a Moldovei, cum ne lămurește pisană păstrată până azi a icoanei. Credincioșii cinstesc și slăvesc această icoană, pentru că a rămas nevătămată din două focuri înfricoșătoare, căci de două ori această sfântă mănăstire a căzut pradă acestei stihii a tot mistuitoare. Mai ales unul din aceste pârjoluri, cel întâmplat la 30 Noembrie din anul 1761, a fost atât de năpraznic încât mănăstirea aceasta a ars aproape până în temelii. Barski venind la Sfântul Munte (în anul 1744) și cercetând și sfântă mănăstire a lui Grigorie, a văzut în ea această sfântă icoană, despre care spune următoarele: «Și acolo pe stâlpul stâng am aflat o icoană veche a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, nu mare ci cam de un cot, cu cununa și cu mâinile aurite, cu o candelă de argint luminând neconținut dinaintea ei și cu o pisanie scrisă elinește, astfel ortografiată și neaccentuată.

Δεισις της ευσεβειστατης κυρα Μαρικς Ασανηνας Παλεολογηνας κυρα της Μολδοβλαχιας.

Această sfântă icoană, mântuită din foc, a Maicii Domnului se află în biserica cea mare a mănăstirii, pe stâlpul dela miază-noapte-răsărit din sânul stâng. Pentru că, după cum spun părinții din mănăstire, această sfântă icoană găsindu-se în acest loc al ei nevătămată de foc, nu s'a așezat în altă parte, ci până acum o lasă în același loc spre pomenirea minunii acesteia. Pisană a preacucerniceii Maria Paleologhina se află pe o placă de argint prinsă jos la picioarele pruncului».

Iar N. Iorga în cartea sa *Atos*, p. 466. scrie astfel despre donatoarea acestei icoane a Impărătesei Călăuzitoare, a cărei pisanie se tâlmăcește: «*Rugăciunea preacucerniceii Doamne Maria Asanina Paleologhina Doamna Moldovlahiei*». «Soția lui Petru Șchiopul se știe că a fost o Marie Paleologa, dar din Rodos, și ea nu era Asanină, din neamul Asenizilor. Pe de altă parte, aceia și-ar fi pomenit soțul. În al doilea rând, pe atunci κυρα. Doamnă, era prea puțin pentru tovarășa stăpânitorului Moldovei. În sfârșit Asanii Paleologi, Domnipe malul Arhipelagului, la Cavala, sunt din al 14-lea și al 15-lea veac.

Cred deci că această Marie a fost soția unui Domn moldovean dinaintea lui Ștefan cel Mare, căci se cam cunosc Doamnele din al XV-lea. Și în al 14-lea veac același e cazul (cei dintâi Domni nu puteau avea relații depărtate; a lui Petru pare a fi fost litvană, a lui Roman e Anastasia). Dacă ne gândim la datinile grecești din vremea lui Alexandru, la legăturile lui cu Bizanțul, la vizita lui Ioan al 8-lea Impăratul constantinopolitan, ne-am întări în altă părere, că, adică, dintre femeile citate lângă Alexandru cel Bun de pomelnicul de la Bistrița — trei fiind Doamne și Ryngalla, străină și cu căsătorie desfăcută canonic, fiind înlăturată, — Maria aceia a cărei fiică e Ana să fie această Asanină, a doua Marie rămâind a fi Marina. Am avea deci astfel cea dintâi legătură între Moldova și Athos».

Pentru legăturile românești cu mănăstirea lui Grigorie din Atos v. Teodor Boda go e, *Ajutoarele românești la mănăstirile din sfântul munte Atos*, (Sibiu 1941), p. 277-284

VREMURI DE PĂSTORIE

I

Dacă chemarea preotului de a fi păstor este o chemare de totdeauna și pentru care el trebuie să muncească fără încetare, totuși sunt vremuri și vremuri. Unele sunt mai prielnice ca altele. Sunt răstimpuri când preotul poate răzbi mai greu cu chemarea lui. Nu odată oamenii ajung mai nepăsători ca altădată față de treburile credinței. Fie buna stare și îmbuibarea care urmează de aci, fie anumite propovedanii vrăjmașe pot face ca preotul să găsească mai puțină ascultare, să fie privit cu nepăsare sau chiar cu zâmbet batjocoritor. Nu odată lumea a fost întehită împotriva credinței, prin felurite propoveduri protivnice, și așa preotul a putut da peste inimi puțin bucuroase de a asculta graiul lui.

Acestea au fost stări de lucruri în felurite țări și au fost și la noi. Astfel la Iași se găseau odată mulți clănțai, care strigau împotriva credinței.

Când a murit filosoful Vasile Conta și a fost înmormântat cu preoți la Iași, Ioan Nădejde numaidecât a pus mâna pe condei și a scris împotriva lor, că nu era locul lor acolo, de oarece Vasile Conta nu credea în propoveduirile credinței creștine. Era atunci vremea revistei *Contemporanul* dela Iași, în care se făcea multă trâmbițare împotriva credinței.

Se înțelege, aceia nu putea fi o vreme prielnică pentru lucrul preoților, deși, pe de altă parte, ei cu atât mai mult se cuvenea să-și întehască lucrul lor. Unde este vrăjmașul mai dârz, acolo trebuie să vii și tu mai înarmat și să zădărnicești lucrul lui.

Nu s'a făcut așa pe atunci, pentru că nici preoții noștri nu erau atât de pregătiți ca să facă față nevoilor și să strice socotelile vrăjmașului. Și vremea a trecut și preoții s'au mai pregătit și alte vremuri i-au prins, când ei își pot îndeplini cu mult mai bine lucrul lor.

II

Nu este vorba însă numaidecât de luptă cu vrăjmașii. Trebuințele vremii sunt felurite, și preoții trebuie să se lupte pentru a răspunde și nevoilor de alt soi care se pot ivi. Astfel de nevoi

sunt cele ale vremii pe care o străbatem acum. Imprejurările sunt cu mult mai turburi ca altădată. Lumea este mai neliniștită prin astfel de vrăjmași, care amărăsc greu viața noastră.

Am ajuns să avem război purtat până peste casele noastre. Lumea trebuie înarmată sufletește pentruca să poată trece prin încercări din cele mai negândite.

Mai cu seamă acum este nevoie de preot, fiindcă omul simte trebuința de a se sprijini pe ceva și a nu rămânea fără mângâiere și întărire. De aceea, când vorbești azi omului de Dumnezeu, de ocrotirea de sus, el este mult mai pornit a te asculta și a-l avea pe preot ca braț de sprijin la asemenea clipe.

Preoții au înțeles aceasta și fiindcă sunt mai pregătiți ca altădată, au și orânduit, în felurite biserici, multe soiuri de slujbe și rugăciuni. Putem ceti în felurite ziare dări-de-seamă despre astfel de lucrări și despre setea creștinilor de a se grăbi să guste aceste rezemători sufletești pentru astfel de vremuri.

Aceasta fără îndoială, este o *pastorală a vremii*, cerută de clipele prin care trecem și este de laudă că preoții au pășit a o îndeplini. Dacă ele nu se fac chiar în toate bisericile, preoții care încă nu s'au apucat de treabă în această privință se cuvine să ia pildă dela ceice au pășit la treabă și să facă la fel.

Toată țara trebuie să fie un întins câmp de rugăciune și de înălțare către Dumnezeu. Oamenii niciodată nu sunt mai pregătiți ca acum a asculta graiuri de suflet și a sorbi cuvintele sfinte ale rugăciunilor. Deci avem acum niște clipe de lucrare pastorală cum nu le poți avea oricând.

Se înțelege, preotul care se apucă de astfel de lucrare va avea sorți de izbândă în orice vreme. Niciodată preotul care se ține de un asemenea lucru în parohia sa nu rămâne păgubaș. De la o vreme lumea începe să ia aminte că are la biserică un preot râvnitor și nu întârzie de a veni. Aceasta și este încercarea pe care o fac toți ceice se apucă de o astfel de muncă și noi știm pe mulți preoți care sunt mult cinstiți între ai lor, pentrucă îndeplinesc un astfel de lucru.

Prin nimic nu se dovedește mai bine că omul este ființă dela Dumnezeu și croită pentru a se hrăni din darurile lui decât prin starea sa de a primi cu drag altoiul care i se dă din sfintele învățături și a se fericii cu ele. În adevăr, în felurite tabere ale credinței, se poate vedea cum propoveduirile sfinte se alipesc pe sufletele oamenilor și ei cu bucurie aleargă spre ele odată-ce le-au descoperit și s'au împărtășit dintr'insele.

Fără a vorbi de lucruri de aiurea sau auzite dela alții în însuși acest București al nostru, putem vedea cum lume obișnuită se trezește și aleargă după sfânta hrană a credinței creștinești, dacă a apucat să guste din ea. Omul încearcă și adeverește prin el însuși cuvintele Psalmului (34, 9) *Gustați și vedeți că bun este Domnul.*

III

Pentru oricare din noi, va fi lucru atât de mângâietor a vedea ce se petrece în adunările creștinești pe care preoții le orânduiesc acum, în legătură cu necazurile prin care trece lumea noastră. Vezi adevărate revărsări sufletești, care te înalță și te fac să gândești cât de mult se dezvăluie cu vrednicie adâncurile care dăinuesc în sufletul omului și nu lipsește decât mâna meșteră care să vie și să le scoată la iveală.

Putem spune, pe de o parte, că trăim într'o lume a necredinței, a nepăsării și înstrăinării de Dumnezeu, dar pe de altă parte, ne dăm seama că această lume ascunde în ea zăcăminte pe care numai să le zgândăre cineva, și iute se încredințează că este tot vechea lume a lui Dumnezeu. S'au putut așterne peste ea pojghițe groase de întunecări și înstrăinări, dar totuși lumea aceasta se adeverește drept ce a fost croită ea dela Dumnezeu, când omul inimos vine și se apucă de lucru în mijlocul ei.

E măestria preotului de a se apuca de un astfel de lucru și a scoate la iveală vechile zăcăminte pe care Dumnezeu le-a sădit în sufletul omului. Prin ele omul se dovedește făptura lui Dumnezeu și sadul care iute dă frunze, flori și roade, când te apuci să lucrezi în ogorul ei.!

Mai cu seamă acum însă este clipa potrivită pentru un asemenea lucru. În adevăr, starea de sbucium și primejdie în care trăim face să plesnească pojghițele prinse de ochii omului și să-l aducă a înțelege că el nu poate trece mai apărat greul acestor clipe decât îndreptându-se către Dumnezeu.

În vremurile cele potolite, niște cuvinte ca acestea pot părea unuia sau altuia graiuri bune doar de pus pe hârtie ori de răsunat cu ele în urechile oamenilor, dar că viața trece și fără acestea. Totuși, când vine ziua cea de grea încercare, omul se umilește, simte nevoia învelișului de adăpostire. Cuvintele de strigare către Dumnezeu au atunci atât răsunet în sufletul său și se re-sfrâng cu altă înțelegere în adâncurile sale.

Apoi dacă lucrurile stau astfel, preotul său nu caute mijloa-

cele acestea? Ba să se dea în vânt după ele, căci dacă în vremurile potolite și el tot poate găsi destule suflete care iau aminte la propoveduirile sale, cu cât mai mult în aceste vremuri, care strâng inimile prin simțiri puternice și le apropie unele de altele ca niciodată!

Celui ce s'ar îndoi dacă este așa, n'am avea decât să-i arătăm adunările creștinești pe care le-am văzut și el vedem noi și care sunt vii mărturisiri despre taințele clădite de Dumnezeu în sufletele oamenilor.

Acum, câteva zile, în ajunul Înălțării Domnului, m'am dus la o slujbă de seară la biserica Iancului-Nou (Bălăneanu) din București. Spre sfârșitul ei, stăteam într'o ușă a altarului și priveam pe cucoanele care se rugau îngenunchiate înaintea icoanei Maicii Domnului sau în jurul ei. Of! era atâta revărsare de inimi, așa semne de scuturare cu duhul în acele ființe pe care le vedeai cuprinse de un simț duhovnicesc adânc, încât te cutremurau și ți lăsau urme puternice în suflet. Il vedeai pe om trăind clipe grozave de alipire de Dumnezeu și înțelegeai că el nu poate nădăjdui și aștepta de aiurea ce aștepta atunci dela puterea Celui de Sus și dela Sfânta Maică a cerurilor.

Acestea sunt slujbe care se fac acum, sub îmbeldul puternic al nevoii de rugăciune în fața atâtor primejdii. Iată că ele sunt bogat încărcate de roadele credinței, care ies la iveală fără nicio fereală de priveala oamenilor.

Ce vezi însă la o biserică vezi la multe altele. Dacă e vorba de suflete, n'ai decât să le aduni și vei vedea mâinile ridicându-se, piepturile bătându-se și ochii lăcrămând cu înfocare. O! sfânta danie pe care o avem dela Dumnezeu și care-ți dovedește rodnicia ei, oridecâteori omul se apucă să sape la temelia ei și să caute toate ițele de acest soi cu care Dumnezeu a înfășurat sufletele noastre! Avem mari tării cu care Dumnezeu ne-a încărcat, numai că bietul om aleargă după mărunțișuri trecătoare și uită tocmai ce e mai de preț într'însul, adică piatra scumpă pusă în inima sa dela începutul clădirii omului dela Dumnezeu.

La câteva zile după cele văzute și gustate la biserica amintită, m'am dus la o margine de București, unde oamenii nici biserică nu au. Mi s'a spus însă că în mahalaua Bumbăcarilor, din capul Căii Ferentarilor, la locul numit „la Cruci”, oamenii se adună cu preotul pentru rugăciune. Era o Duminică după amiază spre seară și am găsit acolo o mulțime de creștini, dar mai cu seamă creștine, cu cărți în mână, care se rugau și cântau. Era

sub cerul amenințător cu ploaie, unde nimic nu te acoperea. Totuși oamenii stăteau cu preotul Const. Sârbu în frunte și se rugau.

Toate femeile știau să cânte și cântau după cartea pe care o aveau în mână. Foarte multe aveau astfel de cărți și erau din tipăriturile Oștii Domnului dela Sibiu. Alții, copii mai mărunți, aveau în mână tipărituri de ale părintelui Vasile Ionescu. Ba și era acolo cineva cu o coșarcă întreagă de astfel de cărți. Era o dovadă că tipăriturile părintelui V. Ionescu străbat până în păturile cele mai depărtate ale poporului și sunt folosite de mulți.

Apoi când dai peste astfel de stări la margini de orașe, când vezi lumea îndrăgostită de cetiri și rânduiești duhovnicești, să nu privești acestea ca frumoase descoperiri și să nu duci în sânul celorlalți vestea frumoasă despre ce ai descoperit? În adevăr, vedeai lumea strânsă grămadă și cântând cu zor și apoi ascultând cu drag ce-i vorbea părintele.

După acestea, preotul Const. Sârbu le-a cetit rugăciuni din molitfelnic. Ascultau cu atâta drag și dădeau răspunsurile cunvenite la rostirea ecteniilor.

Dacă n'aveau biserică, aveau acolo un paraclis al Maicii Domnului, clădit din scânduri cu mijloacele lor și frumos împodobit cu icoane. Oamenii își hrăneau prin aceasta setea lor duhovnicească. Se adunau acolo în toate Duminicile și sărbătorile și gustau astfel vremea după amezii până seara. Și vedeai lumea ținându-se cu drag de această deprindere pe care și-o făcuse și prin care gusta plăceri decât care nu cunoștea altele mai ales și mai sfinte.

A fost de ajuns ca un preot să pornească în mijlocul ei cu asemenea rânduiești, că ele iute s'au aprins și acum creștinii simțeau nevoia de a spori mijloacele care să însuflețească adunarea lor. De aceea preotul trimetea la alți preoți vecini ca să vie și să ajute cu lucrul lor ce putuse face unul singur.

Deși departe cu locuința de astfel de adunări, m'am trezit chemat și eu la o vreme de Duminică după amiază. Și m'am dus tocmai departe-depart, la acea margine de București a Bumbăcarilor de unde dai în câmp. După bună alergătură cu tramvaiul și alta pe jos, am ajuns la locul de „la Cruci” și am văzut lumea strânsă și ascultând graiurile preotului și apoi cântând. Ce descoperire frumoasă a fost pentru mine de a afla că lumea însetează după mijloacele duhovnicești pentru înălțarea sufletelor și că preotul a dobândit frumoase roade! Nu era decât lume nevoiașă dela margine de mahala, dar totuși lumea aceasta dădea o atât de

frumoasă pildă și-ți scotea înainte dovada că ea este țarina curată a Evangheliei, în care iute dobândești și roadele semănării.

Apoi atunci cum să nu încerce și alții a dobândi roade la fel? Cu mijloacele puține pe care părintele Sârbu le avea la îndemână, iată-l că a încercat și a izbutit. În parohie se vedea și biserica ridicată din cărămidă și care va da încă și mai mult avânt lucrului său în parohie.

Până atunci însă, lumea se înestulează cu puținul care s'a putut înjgheba în paraclisul pomenit și care împlinește nevoia sufletelor de a avea un loc de adunare.

Ceiace te mișcă însă este de a vedea pofta cu care oamenii stau alipiți de această lucrare și dorul de a o vedea tot sporind. Ceiace au făcut ei cu puținele lor puteri îi mângâie și le dă însuflețire. Acolo aud rugăciunile și-și înalță glasurile către Dumnezeu.

Dar ce bucurie pe ei când mai vine cineva de aiurea care să sporească puterile lor! Aceasta am simțit-o când m'am arătat în mijlocul lor, când le-am grăit dela inimă către inimă și le-am dat a înțelege că lucrarea lor merită toată pecetluirea și buna povestire despre ce au izbutit a face. Ei își aveau în aceasta buna mărturisire că toate câte le-au făcut acolo sunt bune și că este prea cuviincios lucru că se adună toți cei de același gând și aduc într'o inimă slujire lui Dumnezeu.

Erai ca și cum ai pipăi buna zestre a lui Dumnezeu așternută în sufletele oamenilor și că o lucrare ca aceasta este tot ce poate fi mai vrednic pe pământul nostru. De câte ori izbutim a-l face pe om să se simtă făptură a lui Dumnezeu și să lucreze ca atare, de atâtea ori îl ridicăm pe cea mai înaltă treaptă a viețuirii omenești și-l ajutăm să guste viața în cele mai de sus trepte ale ei.

Poate fi o ființă cât de scăzută pe scara vieții obștești și totuși să se simtă mânat de cele mai puternice îmboldiri de a lucra ca făptură a lui Dumnezeu. Călugărul Ilarion Radu era numai un biet măturător și curățitor în Sf. Mitropolie dela Iași. Cu toate acestea, din puțina lui agonisită, el ajuta tineri la învățătura cărții. Dintre aceștia, unii au ajuns pe o treaptă înaltă în viața de mai târziu. Astfel unul a ajuns rector al universității din Iași, alții profesori de medicină și mulți alții la fel. Pe aceștia răposatul călugăr Ilarion i-a ajutat la învățătura de carte. Mai târziu toți și-au adus aminte ce datoresc umilitului călugăr și s'au adunat la slujbă de pomenire. I s'a pus și piatră de amintire pe un părete al chiliei unde a trăit în Mitropolia dela Iași și unde

acei tineri se adunau și se împărtășau din bunătățile părintelui. Toate acestea se pot citi cu drag și amănunțit în cartea Părintelui Arhim. Dr. Vasile Vasilache: *Un Binefăcător, Monahul Ilarion. Radu* (Mănăstirea Neamțului, 1940).

Cât de sus se poate sui un om, oricât de mic ar fi el! Dar prin ce? Prin puterea pusă de Dumnezeu în el de a se ridica prin faptele vredniciei omenești.

Dar puterea aceasta e pusă în fiecare om. Deci este o înaltă chemare pentru fiecare din noi aceia de a face pe om să se simtă în această vrednicie și a-l face să lucreze ca atare.

Câți nu vor fi fost cu multe mijloace că părintele Ilarion și cu mai mare învățătură și înțelegere pentru faptele cele bune! Cu toate acestea un om neînvățat și sărac ca el a întrecut pe atâția prin faptele sale de binefacere și prin amintirea frumoasă pe care a lăsat-o.

Nici chip de gând la dânsul că are să se scrie despre el după ani și ani după moartea sa. Și iată totuși că omul mic și neînsemnat, care era el, a putut merita aceasta.

Apoi când în sânul oamenilor se pot găsi asemenea comori, câtă datorie avem de a le scoate la lumină, de a le face să rodească!

Dar aceasta cum?... Propoveduind oamenilor despre zăcămintele care se află ascunse în fiecare din noi și despre chemarea pe care o avem de a lucra în lume prin zestrea pe care fiecare din noi o avem în sufletul nostru.

A trezi în om cugetul despre această chemare este o lucrare din cele mai alese. Îl putem aduce în stare să săvârșească fapte din cele mai negândite cu puținele mijloace pe care le are.

Când eram director al Seminarului Central din București, se afla acolo un servitor bătrân, care era hazul celorlalți. Totuși omul acesta își strângea bănișorii lui și nu cheltuia nimic pentru el. Se îndestula cu ce găsea în școală. Dar numai ce auzeai mai târziu că a înzestrat o școală din mahala cu uși, ferestre, bănci și altele de alte soi.

Așa era Moș Radu Voivozeanu, pentru care am dat știre la Ministerul Școalelor, că avem între servitori un om atât de vrednic, și am cerut răsplătire pentru el. Ministerul i-a dat *Răsplata Muncii* pentru Școală și am făcut apoi sărbătoare la seminar, când a venit medalia și a trebuit să i-o înfig pe piept. L-am dat ca pildă, pe un om de rând ca el, de câtă vrednicie se ascundea în sufletul lui.

Ei, apoi oare nu putem găsi noi între atâția locuitori ai mahalalelor noastre și între atâția săteni sufletele care să tresalte la gândul cel bun și să ceară a sluji prin faptele lor pe Dumnezeu și pe frații lor?

Nici vorbă că da. Aici însă este meșteșugul preoților de a stârni darurile cele ascunse care zac în sufletul omului și a le face să iasă la iveală.

Dar tocmai mijloacele noastre duhovnicești de a strânge pe creștini, de a le grăi de la suflet sunt prilejurile prin care putem deștepta puterile care zac în adâncurile oamenilor și a stârni în ei doruri de a păși prin fapte rare spre Dumnezeu.

De aceia trebuie să folosim aceste mijloace. Ele pot duce la mari roduri, pe care nici nu le putem bănuși cât de sus pot ajunge.

IV.

VREMURILE DE ÎNCERCARE

Apoi tocmai vremurile aspre pe care le străbatem acum sunt cele mai prielnice de a lucra în felul acesta și a izbândi. În adevăr, omul trece prin ele nu potolit, ca în vremurile cele liniștite, ci este zguduit de atâtea vești cumplite și amare. Acum, cine se va apuca să grăiască cu inima aprinsă, cine va folosi graiurile sfinte din scrisul nostru duhovnicesc va avea mai mulți soiți de izbândă. Tocmai de aceia, dacă vremurile cele domoale pot aduce asemenea roade, cu cât mai mult vremurile turburi de acum, când ne luptăm cu păgânii și ducem războiul crucii și încercăm pe trupul și în casele noastre durerile acestor zile.

Deci preoții să nu scape asemenea prilejuri! Să orânduiască în parohiile lor întocmiri sfinte, cu rugăciuni, cu slujbe și cu graiuri de răzbire în adâncul sufletelor, pentrucă vor avea din acestea frumoase biruințe și se vor încărca de mângâieri.

Dovadă că e firesc să lucrăm astfel și că nu trebuie să scăpăm prilejul este fapta preoților care au și pornit în parohiile lor astfel de lucrări duhovnicești și pe care le aflăm din scrisul zilnic. Se vorbește nu numai de ce fac preoții, ci și de ce simt și dovedesc creștinii.

Eu am dat câteva pilde din cele văzute de mine în această vreme. Fără îndoială însă și alții ar putea pomeni pilde la fel din alte părți, fiindcă încercările vremii mișcă inimile și le pornește spre aprinderi cu duhul și spre mărturisiri neîngrădite.

Acestea sunt vremuri de o însemnătate pastorală fără pă-

reche. Preoții nu le pot avea oricând. Dar acum, dacă le au, trebuie să ia aminte la prilejul rodnic și să nu-l scape. Dacă văd ce au încercat alții, să încerce și ceilalți pretutindena și să ducă cu tragere-de-inimă lucrul vrednic al păstoriei.

Poate că ei au cetit frumoasa veste de la Iași, despre slujbele care se fac la Mitropolia de acolo sub cârmuirea Vlădicăi Valerie, vicarul Mitropoliei. Veștile spun despre setea lumii de a gusta aceste slujbe și despre îngrămădirea de credincioși care vin acolo. De ce aceasta? Din pricină că ieșanii încearcă asprimă știrilor care le vin și simt nevoia de a se bizui pe puterea care se desprinde pentru ei din slujbă și rugăciune.

De aceia a fost un gând minunat acela de a porni asemenea slujbe cu tot avântul și cu toată buna vestire în mijlocul credincioșilor. Iată că ei au răspuns și a mers vestea despre buna lucrare duhovnicească săvârșită cu acel prilej care stârnea inimile. Era clipa sufletească când glasul rugăciunii putea avea un răsunset mai simțit în sufletele credincioșilor.

V.

ÎN CÂMPUL MIRENILOR

O! câte roade negândite pot încolți de aici! Dacă în fiecare om este o țarină în care pot răsări cele mai neașteptate simțiri, dacă din ele pot rămânea cu urme care să se simtă în toată viața lor, dacă unul sau altul se pot hotărî la fapte însemnate care să însemne avânt și jertfire pentru Domnul, noi tocmai trebuie să urmărim prilejurile prin care putem îmboldi astfel sufletele credincioșilor și a le face să se hotărască spre marile fapte ale credinței.

Din avântul care suflă peste țară, noi vedem oameni care se hotărăsc la faptele alese de jertfă pentru țară. Unul dăruiește pământ pentru a se împărți la cei întorși din război; altul ia asupra sa a hrăni atâția orfani. Vedem cum astfel de fapte sunt vestite peste țara întreagă.

Apoi dacă simțirea de alipire către țară dă singură asemenea roade, cu atât mai multe va da simțirea în care intră credința creștinăască, fiindcă mai cu seamă aceasta este marele câmp care a ridicat sfinți și din care pot răsări toate avânturile. În adevăr, nu are cineva decât să cerceteze feluritele înjghebări din lumea propoveduirilor creștinești, feluritele așezăminte răsărite ca lucrări misionare, și-și va da seama că aci este câmpul în care se

nasc cele mai mari avânturi, cu cel mai înalt duh de jertfă, cu fapte din cele mai răsunătoare în largul vieții obștești. *Crucea Roșie*, de pildă, un așezământ care a pornit de la o avântare creștinească din timpul războiului Crimeei, a ajuns apoi să se închege în chipuri care o fac vrednică de toată cinstea și prețuirea până în ziua de azi.

N'ar avea cineva apoi decât să ia toate întocmirile misionare, din acele care au minunat lumea prin urmările și roadele lor, și îndată își va da seama că în staulul credinței se află cele mai strașnice mijloace de a urni nepăsarea oamenilor și a le face să simtă fiorii vieții celei mai pre sus de ceruri.

De aceia tot celce lucrează pe acest ogor are cei mai mulți sorți de a izbândi în câte pune la cale. Pe întinsul lui avântându-se, preoții au deschise toate căile de a face lucruri de seamă între ai lor.

Deci, când avem acum prilejuri ca acele de față, preotul are toate chipurile de a izbândi în câte nici nu-și poate închipui la începutul încercărilor.

De va cerceta multe din marile așezăminte ale milii creștinești din largul lumii, se va încredința numai decât că așa a mers cu ele, iar azi ele strălucesc și rodesc. Așa a fost cu *Oastea Mântuirii* în Anglia; așa a fost cu lucrarea pentru buna creștere a tineretului făcută de Preotul Don Bosco în Italia; așa a fost cu lucrarea misionară pentru sprijinirea credinței noastre ortodoxe în Siria și Palestina, pornită de Arhimandritul Porfirie Uspenski în Rusia, ea ajunsese la mare și frumoasă rodire duhovnicească în vremurile de înaintea războiului din 1914—1918.

Noi am găsit urme frumoase ale unor asemenea lucrări în așezămintele creștinești din Odesa. E vorba de deprinderi care intraseră în obiceiurile creștinilor din Rusia înaintea frământărilor de azi, de a se duce să se închine la Locurile Sfinte.

Așezămintele numeroase se înființaseră pentru călăuzirea acestor creștini și adăpostirea lor, fie în Rusia, fie în țările unde închinătorii trebuiau să ajungă în călătoria lor. În Odesa ni s'au arătat bisericile și clădirile lor, unde acești închinători poposeau înainte de a se sui pe vapor și a ajunge în Siria și Palestina.

Acestea au fost lucrări de mare măsură, cu larg răsunset la vremea lor, pentru care am putut da studenților mei de odinioară de la Chișinău să-mi înfățișeze în teze de licență cum stăteau lucrurile în această privință în Rusia și în vecinătățile ei pe unde închinătorii ajungeau.

Toată această largă înjghebare a fost lucrare a propoveduirii creștinești în Rusia. Pornită de la unul, Arhimandritul Porfirie, și de la ceice se aflau în jurul lui, a ajuns a fi un mare ogor de rodire creștinească, care făcea cinste întregii ortodoxii.

Noi am cetit despre ea mai întâi nu din condeie ortodoxe, ci din condeie catolice sau protestante. Multe amănunte în această privință am găsit în vestita revistă catolică din Roma *la Civita Cattolica*. De asemenea, am găsit în revista protestantă germană *die Chronik der christlichen Welt*. În aceasta din urmă, lucrarea ortodoxă de felul acesta era numită „impunătoare” și în stare a înfrânge lucrarea misionară catolică.

Am dat acestea numai ca niște puține pilde, dar ele se pot înmulți. Din ele se scoate luminos adevărul că mai cu seamă pe câmpul misionar creștinătatea a putut rodi, chiar sub ochii noștri, în chipul cel mai strălucit. Tocmai de aceia preoții trebuie să ia aminte la această vatră de lucru care le stă la îndemână și din care pot culege roade peste orice închipuire.

În măsură mică, noi avem în țara noastră lucrarea Oștii Domnului și ea e o dovadă totuși, așa cum este, ce putere se află într'însa prin pătrunderea și răspândirea pe care a luat-o.

VI

PREOTUL ȘI LUMEA MIRENILOR

Preotul trebuie să privească lumea mirenilor nu numai ca mulțimea pentru care are făcut de slujbe sfinte și dela care se așteaptă să-i vie unul sau altul care să-i ceară cutare sau cutare slujbă. Trebuie să-i privească și ca o cămară duhovnicească, din care se pot desprinde puteri care să-i slujească lui însuși în împlinirea chemării lui, cum și organe care se ridică în chip rar și neașteptat spre a sluji lui Dumnezeu. Fără a fi ei înșiși preoți, unii mireni dovedesc atâta râvnă și însuflețire, încât îi pot fi de un mare ajutor.

Dar pentru a-i avea, trebuie să nu aștepți ca ei să răsară din senin și să-i capeți ca o mură'n gură, ci singur să lucrezi pentruca zăcămintele ascunse într'înșii să se trezească și să iasă la iveală. Tocmai la aceasta slujește lucrarea ta mai adânc în rândurile lor. Vei face să răsară și să crască puteri care altfel vor zăcea ascunse.

Acestea se pot găsi fie în lumea de sus, fie în cea de jos, fiindcă darurile lui Dumnezeu stau ascunse pretutindenea. Câteva

prilejuri fericite, puse la cale de preot, pot face să zvâcnească în unele suflete izbucniri de care mai târziu Biserica să se simtă în chipul cel mai fericit.

Noi am avut în sânul neamului nostru creștini care au rămas toată viața numai mireni, dar care, pe lângă aceasta, au făcut și lucrări duhovnicești de toată vrednicia. Așa a fost, în întâia jumătate a veacului trecut, Alexandru Sturza în Basarabia, vărul lui Mihail Sturza Domnul Moldovei. El a dovedit toată viața atâta râvnă duhovnicească; și cu scrisul și cu lucrul, încât este o pildă izbitoare de ce poate fi un mirean pe ogorul creștinătății.

A lucrat duhovnicește și cu condeiul și cu alte fapte, atât în Rusia, unde neamul lui a rămas după răpirea Basarabiei, cât și pentru neamul românesc. Odesa cuprinde până azi în sânul ei o biserică numită „Sturza”, fiindcă a fost clădită de el. Strada unde se află ea poartă tot numele de Sturza și mărturisește despre ce poate un mirean pe ogorul credinței.

Dar a făcut multe pentru propoveduirea credinței noastre. Scria în franțuzește, în vremea când necredința bântuia în apus, pentruca și acolo să se poată ceti dreptățile credinței și să se poată gusta frumusețe ei.

A avut un lung schimb de scrisori cu strămoșul meu, Arhiereul Filaret Scriban, pentru a-l ajuta în greutățile pe care acesta le avea în cărmuirea seminariului dela Iași unde arhiereul era rector, cum se zicea pe atunci. Are 2 volume de *Epistole Pastorale* în rusește, pe care Arhiereul Filaret le-a dat pe românește și au ieșit cu slove cirilice la Iași în 1843.

A fost un chip minunat, din care se poate vedea ce poate face un mirean pe ogorul credinței. Astfel de chipuri nu sunt puține și se găsesc la toate neamurile. Ce minune de om a fost la Franceji Lacordaire, care, ajuns mai târziu însemnat predicator, din capul locului însă a fost avocat și numai după asta a luat alt drum. Dar Livingstone, care a pornit o rară muncă misionară în Africa și a rămas ca un chip strălucit !

A vorbi despre unii ca aceștia însă înseamnă a pomeni tot chipuri din cele mai răsunătoare. Dar noi nu avem nevoie să ne gândim numai la puterile cele mari, ci și la altele mai mărunte, pe care preotul le poate dobândi și care apoi să-i fie de mare ajutor.

Noi am văzut între noi astfel de oameni săritori pentru credință și care pot fi de mare sprijin într'o parohie sau alta. D. Toma Culcea scria de curând despre Marin Țăranu (*Cuvânt Bun*, nr. 7—8 a. c.), care a murit acum câteva luni. Acesta se ținea

de propoveduirile noastre în București. Il vedeai la felurite adunări creștinești, era însuși în stare a grăi oamenilor din Scripturi și-ți era de un mare sprijin.

Apoi să nu te silești a dobândi astfel de credincioși în jurul tău ?

Ba s'o faci cu toată râvna, fiindcă vei îmbogăți astfel ceata bunilor închinători și slujitori ai lui Dumnezeu. Deci câmpul mirenilor este un câmp care poate părea numai o țarină în care cresc buruienile, dar lucrând printre ele, poți dobândi puteri negândite, care, pe o cale sau alta, să aducă un bine nesfârșit în Biserica Domnului.

De aceia preotul să nu se mărginească numai la ce poate face prin obișnuitele slujbe sfinte, ci să mai încerce și altceva pe deasupra, alte slujbe sau graiuri sfinte, pentru că poate dobândi astfel un seceriș care să-i fie de mare mângâiere și să însemne foarte multe în Biserica Domnului. Cine știe ce minuni de oameni pot ieși la iveală, care să miște ținuturi întregi !

Ciobanul nostru de la Maglavit a fost numai un chip de mirean de care s'a simțit o țară întreagă. Țara are totdeauna astfel de suflete, deosebit înzestrate de la Dumnezeu, și cu care se poate face cea mai uimitoare treabă. Ele ies uneori la iveală cu totul pe neștiute și în chipul cel mai neașteptat. Cu atât mai mult se va petrece aceasta, când preotul se va munci să trezească asemenea chemări. De aceia trebuie pus tot temeiul pe prilejurile răscolitoare de credință, pe care le avem azi, fiindcă dacă un asemenea chip de lucrare se poate porni oricând, cu atât mai iute vei izbândi și vei fi mai spornic la treabă, dacă nu vei lăsa nici împrejurările să-ți scape din mâni.

Arhim. IULIU SCRIBAN

CODUL CIVIL ȘI PROBLEMA DIVORȚULUI ¹

Problema căsătoriei și a indisolubilității ei făceau acum două decenii obiectul unor academice discuțiuni în *Senatul Țării*². Intr'un vast program de realizări a culturii poporului, *problema familiei* trebuia să ocupe primul loc. Această preocupare se îndrepta în două direcțiuni și anume: să se unifice pe întregul întins al țării legislația civilă cu privire la căsătorii și să se introducă acele elemente morale în structura codului civil, care aveau drept rezultat o ridicare progresivă a moravurilor noastre sub directă influență a idealului evanghelic. Pentru aceasta s'a propus un proiect de lege cu suprimarea și modificarea unor dispozițiuni din codul civil general austriac, care era încă în vigoare în Bucovina.

Una din aceste dispozițiuni privește însăși *problema divorțului*. Art. 111 din c. c. austriac proclamă sus și tare sub influența Catolicismului: indisolubilitatea căsătoriei — *matrimonium indisolubile* —, cu dispoziția în caz de neînțelegere între soți: despărțirea de masă, pat și locuință — *separatio a torro, mensa et habitatione*. — Biserica romano-catolică respingând instituția divorțului a prevăzut acest lucru și în codul civil austriac. Biserica ortodoxă admite divorțul. Legislația din Regat trecând și în Bucovina aduce cu ea și spiritul ortodox al legiuirilor noastre, deci admisibilitatea despărțeniilor pentru motive legale. Proiectul de lege odată admis cuprinde în sine și pe ceilalți creștini de confesiune streină, precum catolici, reformați, sectanți etc.

Admiterea divorțului în noua provincie a atras, cum era și firesc, discuții cu caracter contradictoriu în Senatul Țării. Adevărate prelegeri cu conținut academic, care face cinste desbaterilor noastre parlamentare, s'au rostit de pe tribuna Senatului. Mitropolitul unit de Alba-Iulia: Dr. Vasile Suci u apărând caracterul indisolubilității căsătoriei cerea respingerea divorțului. Din partea biserici ortodoxe: episcopul Vartolomeu al Râmnicului Nou-Severin militând pentru noul proiect de lege, acceptă în nu-

1. — Comunicare făcută la *Academia de Științe Morale și Politice* în ședința de la 23 Martie 1944.

2. Monitorul Oficial — Senatul — Șed. din 10, 14 Iulie, 1921.

mele bisericii ortodoxe: desfacerea căsătoriei pentru motive legale; între aceștia, raportorul legii: profesorul Alexandresco, susținându-și proiectul, argumentează pentru admiterea divorțului, căci a decide contrariul... „este a condamna pe soți la imoralitate, este a le face din viață un infern, este a-i face să-și blesteme ceasul în care s'au născut, este în fine a-i aduce la „desperare și de multe ori la crimă“. (M. Of. p. 3218).

Nu vom intra, desigur, în detaliile acestor argumentări, unde partenerii au rămas fiecare pe pozițiile lor, fără a ceda vr'un pas din terenul convingerilor, ce fiecare nutrea. Tragicul problemei se desprinde însă din caracterul poate echivoc al învățăturii creștine, unde preopinenții, prin subtilitatea argumentărilor lor, demonstau admisibilitatea ca și inadmisibilitatea divorțului, provocându-se fiecare la conținutul aceleiași doctrine; în al doilea rând, mai survine și nedumerirea cu care opinia publică primește aceste orientări pentru legiferările țării.

Cetind expunerea de motive la Noul Cod Civil, publicat în M. Of. Nr. 259 din 8 Noembrie, 1939, găsim la cap. „desfacerea căsătoriei“... „că *constrângea* soților de a rămânea căsătoriți, atunci când între ei există cauze, care le face imposibilă viața în comuni nu li se dă un sprijin la îndreptare, cum ar dori morala creștină, ci o scuză pentru o viață dezordonată... *Principiul moral fiind astfel înfrânt*, respectul lui numai poate fi invocat în ordinea logică“. Subliniez aceste cuvinte și adaug, că principiul moral nu poate fi înfrânt de ordinea logică, că prin urmare logica nu poate lichida morala, iar acolo, unde se ignorează lucrul acesta, azistăm la un mare dezastru social. Adăogăm încă: lipsa de obiectivitate a unora din argumentele invocate în aceste discuțiuni, caracterul lor dialectic, aspectul umanitarist și progresist de care se face prea mult caz în tratarea problemelor noastre interne, cu ignorarea elementelor celor mai *vitale* ale neamului nostru. De asemenea noile aspecte sub care se pune în prezent această problemă, care numai poate nesocoti imperativele morale și sociale ce se impun astăzi acestui neam cu specificile lui dureri și năzuinți spre o consolidare tot mai temeinică a familiei și națiunii românești.

Pentru aceste motive, am reluat problema divorțului, discutând-o în cadrul nouilor prefaceri sociale și naționale, cum și pe baza unor statistici mai complete, care ilustrează ceva mai elocvent criza acestei chestiuni.

Iubirea creștină se realizează în toată deplinătatea ei în unirea dintre cei doi soți, care alcătuiesc, la un loc *familia*, prima celulă a organismului social. Căsătoria nu este însă numai o problemă de ordin juridico-contractual, ci primește prin creștinism și un caracter mistic-religios-moral. Sub acest aspect, căsătoria este un contract social, dar și o taină, un mister, un act sacro-sanct. Înțelegem atunci și antinomia, care stă la baza acestui act. Fundamentată pe consimțământul liber al părților, exprimat în mod solemn, ea numai poate fi desfăcută prin același liber consimțământ¹. Sub formula simplă a contractului, căsătoria, în mod logic, s'ar putea opri la această desfacere liberă a părților contractante. Dar nu, căsătoria mai are și un caracter moral-religios-social și prin această însușire, ea depășește logica structurală a unui simplu contract. Liber consimțită, căsătoria devine prin încheierea ei un act indisolubil. „*Si vor fi amândoiu un trup*” — *erunt duo in carne una* — spune sf. Scriptură². Această unicitate nu e de moment, ci e o întovărășire pentru toată viața — *consortium omnis vitae* —, cum afirmau Cei Vechi. Ea asigură perpetuitatea speciei umane. De aceea nu avem deaface în căsătorie cu doi indivizi, vorbind în senz juridic, întrucât nu există obiecte de separat³. — *Non sunt duo, sed una caro*.

Caracterul de indisolubilitate a fost imprimat căsătoriei de către Creștinism⁴. Acesta este adevărul, pe care nu-l pot ignora nici adversarii cei mai învierșunați ai Creștinismului⁵. Afirmă-

1. George Plastara, *Curs de drept civil român*. Vol. I, Buc. Fără an. p. 315, 320. Autorul analizând temeiurile acestei antinomii le găsește justificate prin ordinea socială, pe care o îmbracă instituțiunea căsătoriei. „Este adevărat, că orice căsătorie este bazată pe consimțământul părților, exprimat în mod solemn; dar fiind date efectele ei și rolul pe care ea îl joacă atât în familie, cât și în societate, nu poate fi permis, ca liberul consimțământ să desfacă această căsătorie”. Lipsesc însă aici temeiurile de ordin moral și religios, din care pricină, autorul ajunge la concluzia că... „divorțul este o instituție absolut necesară”. p. 321.

2. Mat., XIX, 3-7, Mat. XIX, 6.

3. Plastara, *op. cit.*, p. 316.

4. Asupra celorlalte însușiri atribuite căsătoriei de Creștinism, precum: starea monogamică, unitatea, egalitatea spirituală, libertatea, iubirea, respectul, supunerea și ordinea ierarhică, vezi: Șerban Ionescu, *Morală Ortodoxă*, Buc. 1941, p. 210.

5. O atitudine de condamnare furioasă a Creștinismului cu privire la problema căsătoriei o ia socialistul P. J. Proudhon, în lucrarea sa: *De la justice dans la Révolution et dans l'Église*. Vol. IV, publiée par Bouglé & H. Moysset, 1935, p. 7. „Le Christianisme lorsqu'il a entrepris de réformer les

țiunea lui Proudhon, că concepția creștină ar însemna un pas înapoi față de concepția romană, este cu totul nedreaptă¹. Biserica a luptat cu mult curaj în decursul vremii contra decadentii

amours et de régler le mariage, n'a réussi qu'à dénaturer l'institution, à désoler les coeurs et à enflammer la luxure. Le christianisme ne sait rien du sacrement conjugal, rien du principe et de l'objet de la famille". Și'n alt loc "Comparée à la théorie romaine la théorie chrétienne du mariage fut même un pas rétrogradé". p. 74. Și totuși, autorul recunoaște, că Creștinismul a reacționat contra abuzurilor păgânești. „Le rabbi Jésus prend en main la défense des femmes, livrées par le privilège illimité de répudiation que la loi accordait à l'homme, à la brutalité des maris, et il pose une limite à un abus qui faisait dégénérer l'institution en promiscuité" p. 10. Și pentu el: „le mariage est avant tout un act religieux, un sacrement" p. 28. Recunoaște de asemenea -p. 34 - că sub influența Creștinismului se uniformizează căsătoria, iar femeea câștigă în nobleță, fiecare devenind o aristocrată. Obiecțiunile, pe care socialistul comunist: Karl Kautschy le ridică contra familiei creștine în opera sa: *Der Ursprung des Christentums*, Stuttgart 1920, p. 365, în ș: *Die Zersetzung der Familie*, sunt deasemeni nedrepte. Toate citatele din evanghelie pe care le indică autorul spre a demonstra: distrugerea familiei prin Creștinism sunt în exacte și abusiv interpretate. Despre comunismul femeii, pe care Kautschy îl găsește la diferitele secte, precum: Manicheii, Karpokrațienii și Gnosticii, p. 371, nu se poate spune, că exista la creștinii adevărați. Autorul însuș citează pe Tertullianus, p. 367, ca o dovadă, că creștinii primari, toate aveau în comun, cu excepția femeilor. Recunoaște readucerea femeii la căminul familial prin Creștinism, p. 378, dar adaogă, că aceste locuri ar fi interpolări de mai târziu. De asemenea este inexact, că ap. Pavel ar sfătui abateră de la căsătorie, p. 368; iar legenda despre Tecla cu aventurile ei aparțin scrierilor apocrife.

Ellen Key: *De l'amour et du mariage* tr. fr. Préface par Gabriel Monod. Paris. Autoarea acceptă divorțul, ca o urmare a *libertății amorului*. Ea substituie astfel moralei creștine, o morală a piedicii. Această libertate a amorului nu trebuie confundată, după Ellen Key, cu *amorul liber* sau cu *untunea liberă* în materie de căsătorie, deși în fond este acelaș lucru. Asupra erorilor și pericolelor sociale ce decurg din teoriile acestei intelectuale suedeze cu privire la problema mariajului, vezi critica profesorului Monod în prefața aceleiași lucrări, pe care o subscriem întru totul.

Idem: Harlock Ellis: *Le Mariage*, trad. par Gennep. Vol. XI, Paris 1932, pag. 54 și urm. Adept al ideilor lui Milton, care în lucrarea sa: *Docktrine and Discipline of Divorce*, 1643, militează pentru libertatea divorțului *ex consensu*, dar cu preferință numai pentru bărbat. p. 58. Libertatea și simplitatea mariajului ca și a divorțului a trecut sub influența puritanismului, în America. Pe când în Anglia, divorțul a suferit restricțiuni în timpul *Restaurăției* devenind mult mai dificil. p. 61. Legea engleză ignoră în general divorțul a trebuit o dispoziție a Parlamentului, votată tot din motive de ordin etic pentru a se putea obține divorțul în anumite cazuri individuale. p. 62 Harlock militează în opera citată pentru libertatea divorțului „ex consensu”

1. P. J. Proudhon, *op. cit.*, p. 74.

moravurilor și a libertinajului provenit din judaism sau păgânism. Ea a condamnat: divorțul, concubinajul, lepădările, incestul și leviratul¹. Contractului de căsătorie, pe care-l pretind legile unei țări din motive social-economice sau pentru liniștea ordinii publice, dogma creștină îi mai adaugă: caracterul de *taină*, adică: sfințenia, iubirea, respectul, egalitatea soților, ordinea lor ierarhică pe baza diferențelor naturale și indisolubilitatea căsătoriei. Prin binecuvântarea pe care biserica o acordă unirii dintre soți, ea îi ridică ponosul unui simplu contract de vânzare — cumpărare, cum era obiceiul la popoarele barbare, unde viitoarea soție n'avea dreptul nici să cunoască, nici să consimtă, necum să iubească pe viitorul ei tovarăș de viață².

Revenind la lumea antică din epoca ivirii Creștinismului, lucrul ne interesează și mai mult cu privire la încheerea și desfășurarea unei căsătorii.

Astfel în începuturile vieții cetățenești la Romani, patrimoniul familial sta sub egida celor *douăsprezece table*, prin care se consacra dreptul de absolutitate al capului familiei asupra membrilor acestei instituțiuni în care intrau: femeea, copiii și sclavii. Cu toată existența aceluși drept patern de viață și de moarte — *jus vitae necisque* — al părintelui de familie, al aceluși *pater familias*, căminul familial era mult mai consolidat de cât în epocile ce urmează. Există atunci un moment moral-religios, ce forma legătura invizibilă a acestei instituțiuni, care pune greutatea ei pe descendenții, pe care familia trebuia să-i dea societății³. De aceea, se poate vorbi și în dreptul roman, mai ales în începuturile lui, de indisolubili-

1. Asupra acestor condamnări, vezi can. bis. ort. de răsărit, precum: can. 48 ap., c. 87 al sin. VI ec.: c. 113 Cartagena, c. 34 ap., c. 93 al sin. V, ec., c. 61 și 66 al sinod. Elvira etc. Să se consulte: Pidalionul, Pravilele și Novelele împăraților bizantini și isaurieni.

2. Raoul Allier, în cartea sa: *Psychologie de la conversion chez les peuples non-civilisés* ne povestește, că la tribul *Lessuto* nu exista pentru tânăra fată nicio libertate de alegere. Mariajul era mai mult o afacere comercială, care avea loc între cei doi capi de familie. Ea se făcea, încă de pe când fiica era o copilă de doi ani. La majoratul fetii, el ajungea destul de bătrân, pentru ca viitoarea lui soție să urle de desperare, fără să mai poată schimba ceva din soarta-i nemiloasă—vol. II, p. 326—. Și tânărul chinez Wang Lung, eroul romanului *Ogorul de Pearl Buck*, cu descrieri din viața chinezească, ne spune, că nu dorea alt ceva de la viitoarea sa soție, decât să nu fie ciupită de vărsat și să nu aibă buza de sus tăeată ca la iepure.

3. Ludw. Friedländer, *Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms*. Vol. I. S. 278.

tatea actului căsătoriei la acest popor. Dar cu timpul, dreptul acesta a pierdut din vigoarea sa¹. Căderea lui în desuetudine vine odată cu *emanciparea* femeii în societatea romană. Această emancipare este și ea o urmare firească a recunoașterii dreptului de proprietate al femeii asupra bunurilor parafernale, pe care ea le aducea în căsătorie². Dreptul asupra acestor bunuri era absolut. Femeea dispunea de ele în toată deplina ei libertate. Ba ceva mai mult, ele formau un bun intangibil, asupra căruia bărbatul nu avea nici măcar dreptul de uzufruct. El nu-l putea ataca nici chiar atunci, când era declarat în stare de faliment³. Din această cauză, spre a scăpa de creditori, soțul trecea adesea asupra femeii averea de care dispunea, înainte de a fi declarat bancrut, iar creditorii nu-l mai puteau urmări. Astfel un oarecare *Rufinus* deși ajuns în stare de faliment utilizează acest procedeu, lăsând fiului său o avere de numai puțin de trei milioane de sestertii⁴.

Se înțelege de la sine, că femeile bogate aveau în mână frânele conducerii unei gospodării. Ele se serveau de așa numiții: *procuratori*, recrutați dintre sclavii deveniți liberi, inițiați în conducerea administrării bunurilor gospodărești, care ajungeau cu timpul și intimii acestor femei⁵. Poetul *Martial* deplânge soarta unor asemenea bărbați, care lăsau afacerile femeii pe mâna procuratorilor⁶. Deasemeni și istoricul creștin *Hieronimus* face atent pe femeile creștine să nu se lase însoțite de acești procuratori „cu bucle scârlionțate”⁷. La întrebarea pusă de un oarecare cetățean poetului *Martial*, de ce nu vrea să iee în căsătorie o femeie bogată, acesta-i răspunde, că el nu dorește să devină femeea femeii sale⁸. Și *Iuvenal* se plânge, că nimeni nu era mai insuportabil de cât o femeie bogată; iar „șederea sub papuc” simboliza atunci ca și acum, atât la Greci, cât și la Romani, că în casă cântă găina și nu cocoșul⁹.

Din această stare de lucruri a decurs o totală delăsare a moravurilor publice la Romani. Decăderea lor se datorește și condițiilor în care se putea contracta o căsătorie în societatea ro-

1. *Ibidem*, S. 278; idem: *Zhismann, Das Eherecht der orientalischen Kirche*. Wien, 1864. S. 5; idem. C. Stoicescu, *Curs elementar de dreptul roman*, Ed. III, București, p. 108.

2. *P[la]s[ta]ra*, *op. cit.*, p. 317.

3. *Ludw. Friedländer, op. cit.*, p. 278.

4. *Ibidem*, p. 278.

5. *Ibidem*, 279.

6. *Ibidem*, S. 279.

7. *Ibidem*, p. 280.

8. *Ibidem*, p. 280.

9. *Ibidem*, p. 280.

mană. În primul rând, trebuie observat, că statul nu se ocupa de această problemă, care era lăsată exclusiv la latitudinea familiilor de a încheia ori desface o căsătorie. Ea era un aranjament între părinți — *inter patres*¹.

Se știe că la Romani existau două feluri de căsătorii, unele: *cum manu* și altele: *sine manu*². Cele dintâi: „*cum manu*“ erau așa numitele căsătorii legitime — *justae nuptiae* — și deveniseră mai mult apanagiul clasei patricienilor, fiind inaccesibile plebeienilor. Ele nu se făceau fără oarecare ceremonii religioase, cunoscute sub denumirea de *confarreatio*. Aceste ceremonii constau din unele ofrande — *farrens panis* —, niște turte de făină aduse lui *Jupiter* cu pronunțarea unor formule sacramentale în prezența marelui Pontif și a zece martori.³ Femeea intra astfel în deplinele puteri ale bărbatului prin voința și consimțământul ei — *matrimonium cum conventione in manu mariti*. În aceste căsătorii legitime, dreptul divin se unia cu cel uman, iar unirea dintre soți era privită ca o comuniune a celor două elemente — *divini et humani juris comunicatio*.— Femeea devenia prin această căsătorie o adevărată: „*mater familias*“, spre deosebire de „*uxor*“ — soție. Ea era „*domina*“, matroana cu dăruire de har divin și drept uman — *socia rei humanae atque divinae*. — Numai acolo aveau loc acele acte sacrale și numai într'o astfel de căsătorie, copiii erau recunoscuți ca legitimi și moștenitori ai părinților, iar femeea participă la averea soțului, ca și la cultul zeilor familiei. Acest institut religios al căsătoriei nu aparținea dreptului civil, ci celui religios, aceluia: *jus sacrum* sau *pontificum*.⁴ Pentru plebeeni exista o căsătorie fără acele forme sacrale rezervate patricienilor. Ea era cunoscută sub denumirea de *coemptio*, după care femeea devenia introdusă în familie printr'un act de cumpărare din partea mirelui. Era un preț fictiv ce se plătea lui *paterfamilias*⁵. Tot la plebei mai exista și uzul de a accepta o soție după o trăire în comun de mai mult timp, denumită cu expresiunea de: *usucapio*. Aceste forme au căzut mai târziu în desuetudine.

1. Plastara, *op. cit.*, p. 317.

2. „*Sine Manu*“ e o prescurtare a formulei: „*matrimonium sine conventione in manum mariti*“, opusă căsătoriei legitime: „*matrimonium justum*“ din formula: „*matrimonium cum conventione in manum mariti*“.

3. C. Stoicescu, *op. cit.*, p. 101.

4. Zhihman, *op. cit.*, p. 5 și urm.

5. C. Stoicescu, *op. cit.*, p. 105.

Pe timpul ivirii Creștinismului găsim în uz a doua formă de căsătorie numită: *sine manu*. Ea era o unire între soți încheiată mult mai liber, mai simplu, fără complicațiuni de ordin sacral sau juridic. Ușor de contractat, dar și mai ușor de desfăcut, căsătoria „*sine manu*” aducea cu sine practica divorțului, care trecea acum din inițiativa bărbatului în aceea a tutorelui sau a femeii însăși. Pe când în căsătoria „*cum manu*”, divorțul era o raritate, în căsătoria „*sine manu*”, el devenise o adevărată plagă socială. Această nouă practică a căpătat preponderență asupra celorlalte forme și în timpul Imperiului era aproape singura căsătorie ce se mai contracta. Cum însă libertatea femeii se accenua acum tot mai mult în contractarea ca și în desfacerea căsătoriei și cum ea era deplin stăpână asupra bunurilor sale dotale, care nu puteau trece nici asupra copiilor, înțelegem și viciul care săpa la temelia familiei romane în această perioadă de timp. Femeia devenia deplin stătătoare asupra drepturilor ei — *sui juris*, — iar copiii născuți dintr'o asemenea căsătorie liberă nu puteau moșteni pe mama lor. Din această stare de lucruri, decurgeau o sumă de neajunsuri sociale și morale. Se contractau căsătorii de formă. Martial se îndoiește despre existența unei femei cinstite la Roma,¹ iar Tertullianus vorbește despre răbdarea unor bărbați cumpărați de femeile lor contra rivalilor acestora.² Hieronimus amintește și el despre „sărmanii bărbați”, care numai cu numele treceau drept soți, iar dacă cumva își permit vr'un protest contra soțiilor lor, sunt svârliți afară cu piciorul.³

Concubinajul ia deasemeni o formă acută în societatea romană. Mezalianțele survenite între femei nobile și sclavi deveniți liberi sau între stăpâni și slave erau foarte numeroase. Independența materială a femeii a adus după sine și o delăsare a moravurilor. Ea a pierdut din sobrietatea virtuților vechilor matroane ale bătrânei Rome. Cornelius Nepos arată în prefața biografiilor sale marele deosebiri ce existau între femeia greacă și femeia romană și se'ntreabă: „Care roman se mai rușinează astăzi de a-și duce femeia sa la un ospăț, ori de a o ține de parte de afacerile zilei? Sau de a vizita teatrele ori localurile publice?”⁴ Și istoricul Friedländer ne descrie cu multe amănunte situația ispititoare a femeii romane după căsătorie.

1. Friedländer, *op. cit.*, p. 280.

2. *De Patientia* § 16.

3. Ep. 127 § III.

4. Friedländer, *op. cit.*, p. 281.

„Scoasă din liniștea și dependența căminului familial prin căsătorie, femeia trecea într'o stare de libertate nemărginită. Salutată cu curtoazie din toate părțile cu titlul de „*domina*“, având la picioarele ei o întreagă legiune de sclavi, domenii întinse, o nesfârșită lume de clienți, supuși, oameni de afaceri, anturată de sumă de admiratori, artiști, eroi, filosofi, etc., care se întreceau în a-i câștiga grația, lăudându-i talentul, frumusețea sau sportul. Înțelegem prin aceasta și ispitele la care era expusă ori intrigile ce se țeseau în cercurile ei, ca și cochetăriile la care se dedau prin luxul și risipa lor”¹. Scriitori ca: P i s o F r u g i, O v i d i u, P r o p e r z, S e n e c a, etc. se plâng despre dispariția virtuților la femei². Prostituația luase forme nebănuite chiar în familiile din înalta societate³. Senatul însuș fu nevoit să coboare la treapta de sclave, nobilele ce întrețineau relațiuni cu sclavii.⁴ Satirele lui J u v e n a l ne descriu ceva din această delăsare a moravurilor, iar „coarnele” forma și la Romani simbolul bărbaților înșelați⁵.

Intr'o asemenea societate, despărțeniile între soți ajunseseră o adevărată psihoză socială. Ușurătatea cu care căsătoriile erau încheiate și desfăcute dădea naștere unei corupții generale. O divorțată de două zile fu luată în căsătorie de un nobil roman din clasa pretorilor. C e s a r u l anulă această căsătorie, deși nu era cazul unui adulter⁶. T i b e r i u împăratul depuse din treapta de chestor pe un oarecare ce se căsătorise pentru o zi, ca să divorțeze în ziua următoare după câștigarea postului său⁷. S e n e c a amintește de femei, care înnumărau anii lor, nu după cel al consoliilor, ci după bărbații de care divorțaseră⁸. Și J u v e n a l face amintire despre femei, care se despărțeau mai înainte ca mugurii de primăvară să se vestejească⁹. Tertullianus remarcă cu drept cuvânt, că femeile se căsătoriau numai ca să poată divorța¹⁰. Natural, că existau și căsătorii de o mai lungă durată. In necrologul unei oarecare T u r i a, se spunea «că rare sunt căsătoriile, care să fie despărțite prin moarte și nu prin divorț. Că a ei căsătorie dură fără vr'un motiv de plângere până'n al patruzeci și unulea an»¹¹. Totuș, multe din acele despărțenii surveniau și din cauza lipsei de copii¹². Dar și numeroasele recăsătoriri proveniau

1. *Ibidem*, p. 283.

2. *Ibidem*, p. 284.

3. *Ibidem*, p. 284.

4. *Ibidem*, p. 285.

5. *Ibidem* p. 285.

6. *Ibidem* p. 285.

7. *Ibidem*, p. 286.

8. *Ibidem*, p. 286.

9. *Ibidem*, p. 286.

10. *Apologeticum* § VI. 37.

11. Friedländer, *op. cit.*, p.

12. P l a s t a r a, *op. cit.*, p. 317, 286.

și din partea femeilor. Marțial vorbește de o femeie ce contractase șase pân'la șapte căsătorii nenorocite. Alta, deasemeni, lichidase prin moartea naturală șapte bărbați, iar alta stătea sub bănuiala de a fi omorât ea șapte bărbați ¹.

Istoria moravurilor nu cunoaște o mai mare delăsare a moralității publice ca în cazul acestor despărțenii survenite în epoca Imperiului cu o ușurătate condamabilă în distrugerea vieții familiare.

Scrierile din acele vremuri ne dau dovezi îngrozitoare de ușurința scandaloasă cu care bărbați și femei rupeau legătura căsătoriei ². Impărații romani au căutat să îngrădească întrucâtva această boală socială, dar năzuințele lor rămase fără efect în fața slăbiciunii omenești. Despărțeniile și recăsătoririle erau atât de numeroase, încât nimeni nu mai avea curajul să le înfrunte. Cele dintâiu se efectuau fie printr'un consens tacit: *divortium communi consensu*, fie printr'o repudiere fără motiv justificat: *repudium sine ulla causa*, fie printr'o juruință reciprocă: *divortium bona gratia*, fie prin vina dovedită a unuia din soți: *repudium ex justa causa*. Intre aceste cauze se enumără: adulterul, întrebuințarea farmecelor și furtul cheilor de la camera, unde se păstra vinul ³. Dreptul de repudiu, deși a fost circumscris prin diferite măsuri în decursul timpului, n'a fost chip, cu toate acestea, spre a fi eliminat din practica mediului social. Ba ceva mai mult, toate hotărârile contrare acestui drept, recunoscut bărbaților mai întâiu prin acea scrisoare de repudiu: *libellus repudii*, care se înmâna celui vinovat în prezența a șapte martori, au fost isbite de nulitate - *pacta „non licet divertere” non valere* ⁴ - Notificarea de repudiu era foarte simplă. Câteva cuvinte ale soțului erau deajuns spre a provoca despărțirea ⁵. Nici nu era nevoie de martori. Abia după legea *Iulia: de adulteriis*, repudierea se făcea prin trimiterea unei scrisori - *libellus repudii* - și în prezența a șapte martori ⁶. Ba se mai putea chiar să fie pusă și în fața unui fapt împlinit prin recăsătorirea bărbatului ⁷. Legea contra

1. Friedländer, *op. cit.*, p. 286.

2. Longinescu, *op. cit.*, Vol. II p. 624.

3. C. Stoicescu, *op. cit.*, p. 109.

4. C. Stoicescu, *op. cit.*, p. 110.

5. Longinescu, *op. cit.*, p. 623: „*Tuas res tibi habeto. Tuas res tibi agito*”, erau cuvintele soțului pentru a declanșa divorțul [fără martori și fără răspundere.

6. C. Stoicescu, *op. cit.*, p. 110.

7. Longinescu, *op. cit.*, p. 623.

bigamiei îl oprea să aibă două soții și atunci una trebuia să se sacrifice¹. Înțelegem prin urmare și abuzurile la care puteau da naștere aceste practici păgânești. Cine putea să le mai opună acum rezistență? Impărații ca și autoritatea statului n'au fost în stare să preîntâmpine această destrămare socială.

Singură, doar, biserica creștină cu învățătura ei despre *indisolubilitatea căsătoriei* mai putea opune un „*veto*” serios acestui capriciu colectiv.

Principiul divin, enunțat în Cartea Facerii: „*că ceia ce Dumnezeu a împreunat, omul să nu despartă*” a străbătut ca un imperativ conștiința tradiției și a organizației bisericești în legiuirile sale pentru a menține neștirbită această poruncă divină. Ea re apare în cuvântul Domnului², căutând să restabilească lucrurile așa *cum au fost dintru început*³. Mântuitorul desființează, odată cu sanctificarea legăturii dintre soți, toate acele practici, devenite atât de frecvente în societatea iudaică, ca și în cea romană. Se anulează din viața familiei creștine: acel *libellus repudii*, ori acel *divortium ex consensu*. Se înfrânează capriciul evreesc, căruia Moisi îi permisesse din cauza învârtoșării inimii lui, să dea carte de despărțenie pentru oriși ce pricină⁴. Apostolul reaprinde în sufletele creștine cu hotărâre gândul unirii temeinice dintre bărbat și femeie. „Celor căsătoriți, poruncescule — nu eu, ci Domnul —: femeia de bărbat să nu se despartă” — I Cor. § VII, 10. Și contra desmățului păgânesc, canoanele apostolice cimentează și mai mult curățenia ideii creștine anatimizând și afurisind deopotrivă pe cleric și laic, în plus cu depunerea celui dintăiu din treapta sa: „...„care lepădând pe a sa muere pe alta va lua, sau pe cea de altul lepădată” — c. 34, 48 ap. Această atitudine s'a menținut în tot timpul din partea bisericii creștine. Ea a străbătut ca un fir roșu legiuirile bisericești și s'a impus și celor civile cu oscilări bine'nțelese din partea împăraților bizantini, mai credincioși ori mai puțin credin-

1. *Ibidem*, p. 624.

2. Mateiu XIX, 3-11; Marcu X, 11; Luca XVI, 18. Despre consensul dintre ev. Mateiu și ceilalți doi ev. Marcu și Luca, vezi: S. Aurelii Augustini: *De adulterinis conjugis*; „Si enim secundum Matthaeum non quidem quod ad hanc rem pertinet dictum est totum, sed ita pars dicta est, ut intellexeretur a parte totum, quod tamquam explanantes Marcus et Lucas, ut clareet plena sententia, totum dicere maluerunt?” § XI, IX, X, XIII.

3. Mateiu, XIX, 8.

4. „Dacă cineva va lua femeie... și nu va afla har în ochii lui... și-i va scrie carte de despărțenie, și i-o va da în mână și-i va da drumul din casa lui. Și după ce va ieși din casa lui, se va mărita după alt bărbat”. Deut. XXIV, 1-2,

cioși, păstrând dogma, dar fără să ignoreze și slăbiciunea omenescă într'un mediu stăpânit de atâtea vicii sociale. Deși biserica a deschis cu mult curaj lupta contra acestor abuzuri păgânești, despărțeniile totuș s'au menținut pe o scară întinsă, întrucât mulți dintre împărați ignorând rânduelile bisericesti, depășeau strictetea acestora și căutând în fața oamenilor, încuviințau divorțul chiar și prin simplul consimțământ al celor doi căsătoriți. Idealul era ca și statul să se conformeze vederilor canonice, contribuind și el la menținerea acelei comuniuni neîntrerupte între soț și soție, acea: συγκλήρωσις διὰ βίου παντός—conform preceptelor sf. Scripturi. Dar legiuirile civile făcând „mea culpa“ în fața principiului creștin, acceptă teza creștină a indisolubilității pactului matrimonial, totuș spre a întâmpina unele abuzuri „din felurite și neînsemnate pre-texte“ se fixează și motivele legale pentru desfacerea unei căsătorii. Ca un exemplu clasic, putem cita: *Ecloga lui Leon al III Isaurul și a lui Catin Copronim* în care plecându-se de la înțelepciunea lui Dumnezeu se ajunge în cele din urmă la slăbiciunea firii omenesti, legalizându-se pe baze juridice despărțenia între soț și soție¹.

Redăm acest text spre a stabili continuitatea vederilor noastre și pentru faptul, că Ecloga îmbină în sine silințele cele mai sincere de împăcare a idealului evangelic cu realitățile sociale răscolite de atâtea patimi și abuzuri sociale. „Înțelepciunea lui Dumnezeu Creatorul ne-a învățat despre unirea indisolubilă a celor ce se căsătoresc în Domnul. Căci după ce a creiat pe om din nimic, nu a făcut și pe femeie în acelaș chip, deși îi era cu putință, ci a luat-o din coasta omului spre a lăsa lege, că o singură carne se reunește în două persoane, iar căsătoria devine inseparabilă. Deaceia nici pe femeie n'a despărțit-o de bărbat după ispita șarpelui..., ci a pedepsit numai greșeala, fără a distruge unirea dintre ei. Această lege clară a fost întărită și de Mântuitorul prin cuvântul ce a fost adresat Fariseilor, care-l întrebau, dacă un om poate da carte de despărțenie femeii sale pentru orice vină. Căroră li s'a răspuns, că ceia ce Dumnezeu a împreunat, omul să nu despartă, afară de motivul preacurviei. Acestei legi voim și noi să-i urmăm, s'o ascultăm și să nu dispunem altfel pentru asemenea lucruri. Dat fiind însă, că răul este înrădăcinat între oameni și mulți din cauza aceasta, când numai pot trăi în iubire își desfac

1. C. A. Spulber, *L'Eclogue des Isauriens — Texte et Trad.* — Cernăuți 1929. Titre II, 12.

căsătoria lor din felurite și neînsemnate pretexte, am ținut noi drept necesar să introducem în prezentele legi motivele pentru care căsătoria ar putea fi desfăcută“.

Intr'adevăr, Ecloga consemnează următoarele pricini, ce ar putea aduce după sine o desfacere a căsătoriei și anume: adulterul, conspirația contra vieții unuia din soți, insuficiența fizică, dovedită timp de trei ani și lepra. La aceste pricini s'au mai adăugat și altele în decursul timpului, precum: omuciderea, vrăjitoria, violarea de morminte, robia, ținerea la botez în brațe a propriului său copil, lepădările, reclusiunea, nebunia, trădarea, absența îndelungată, intrarea în monahism sau ridicarea la rangul de episcop, și nelipsind nici chiar acel „consimțământ mutual“, reintrodus în special de Iustin al II 565-578 și menținut de împărăteasa Irene și împăratul Niceforus prin novelele sale¹.

Cum vedem, motivele de divorț au ajuns cu timpul foarte numeroase. Ele s'au menținut aproape în întregime și în legiurile noastre civile. Reforma Noului Cod Civil în România, publicat în M. of. Nr. 259 din 8 Noembrie 1939, le enumără cu deamănuntul la art. 209-213. Această reformă a mai avut drept efect îndepărtarea acelei concepții asupra indisolubilității căsătoriei — *matrimonium est indisolubile* — care regla raporturile dintre soți în Bucovina și Transilvania, înainte de unire. În expunerea de motive se amintește că despărțenia prin *consimțământ mutual* a fost desființată, întrucât, căsătoria odată încheiată nu reprezintă numai interese de ordin individual, ci mai ales de ordin social. Codul recunoaște complexitatea actului căsătoriei, care depășește simpla formulă a unui contract legal. El lasă libertate judecătorilor să judece, să cântărească elementele și pro și contra, acolo unde survine o neînțelegere între soți și să hotărască desfacerea, unde numai poate exista un minim socotit omenește și socialmente necesar spre a se continua viața în comun.

Deși Codul civil enumără motivele de despărțenie, totuși, sub pretextul de injurii grave, art. 210, se pot subsuma, chiar și motive dintre cele mai variate și mai curioase, primind o denumire mai generică: de „*nepotrivire de caracter*“. Altă dată, biserica hotăra ea în ultima instanță asupra cazurilor de divorț. Condițiile dicasteriilor sau ale tribunalelor bisericești ne stau dovadă despre acest lucru. Episcopul ca și judecătorii consistoriali se sileau în primul rând cu multă râvnă să realizeze o împăcare a părților reclamante, spre a

1. Z h i s h m a n n, *op. cit.*, p. 105 și urm.

prentâmpina astfel o prăbușire a vieții familiare, „*Anaforaua*“ de despărțenie se dădea cu multă greutate și dovezile se luau sub pre-stare de jurământ. Mai ales în cazurile de adulter, soțul vinovat trebuia să-și facă „*epitimia*“ impusă de canoane și numai după aceea, se putea gândi la o recăsătorire. Dar epitimia dura de obicei șapte ani. La aceasta se mai adăoga și sancțiuni de ordin material, cu pierdere a o parte din averea personală ce trecea în folosul statului, dacă soții nu aveau copii sau în folosul copiilor, soțul vinovat putându-și doar păstra dreptul de uzufruct.

Trebue să mai remarcăm și faptul, că biserica nu numai că a renunțat la o tradiție ce-i ridica prestigiul, dar ea acceptă astăzi prin episcopul respectiv divorțul pronunțat de justiția civilă, după cum se prevede în *Statutul bisericesc* din anul 1923, art. 122, al c. În plus, ea este silită să dea binecuvântarea unor recăsătoriri, la a căror despărțenie, biserica nu și-a spus cuvântul. O nouă căsătorie, fără deslegarea celei dintâi cu consimțământul autorității eclesiastice, nu poate fi privită decât drept încuviințarea unui concubinaj acceptat oficial¹. Pe de altă parte și autoritatea bisericească se arată și ea destul de indulgentă în asemenea cazuri, acordându-se binecuvântarea unor soți despărțiți doar de către autoritatea civilă. Este o mare lacună în structura noastră juridică, care ignorând participarea bisericii spre a contribui cu atmosfera ei religioasă la preîntâmpinarea acestor discuțiuni ale căminului familial, numai poate avea nici răspunderea pe care i-o incumbă trecutul ei și nici purtarea de grijă față de familia creștină, pe care i-o cere poziția sa socială în statul românesc.

* * *

Statisticele pe care le prezentăm în această chestiune, ne arată, că *divorțul* a devenit nu numai o boală socială, ci a luat proporțiile unei adevărate catastrofe morale și naționale. El a umplut cu pecingenea sa atât satele cât și orașele. Fundamentele familiei încep a se clătina. Ne găsim în plin dezastru al vieții familiare. Cercetați tribunalele spre a vă da seama de acest cataclism social. Pare-că a revenit epoca decadenței moravurilor române, când femeile se măritau, doar pentru ca să poată divorța. La sec. III c. c. de pe lângă Trib. Ilfov s'a judecat într'un conac 80 de procese — Sâmbătă 18 Martie. Nu militez, desigur, pentru o măsură excesivă, cum este cazul în doctrina romano-catolică. Acel

1. Nicolae Popescu-Prahova, *Le divorce dans l'Église orthodoxe*. Paris, 1923, p. 161, 162.

„*Indisolubile matrimonium*“ poate aduce după sine multă dispe-
rare, iar prin separațiile de masă, pat și locuință, la care recurge
doctrina catolică spre a salva principiul indisolubilității, imora-
litatea poate fi mult mai sdruncinată, decât prin hotărârea divor-
țului. Dacă Paul Bourget a reușit în romanul său: *Un
divorce*, să împace gestul d-nei Darras cu intransigența bisericii
catolice, care nu admitea al doilea mariaj, câtă vreme subsista
cel dintâiu, aceasta se datorește și unui concurs favorabil de îm-
prejurări. Totuși, nu mult a lipsit ca delicateța de femeie a doamnei
Darras să nu sucombe sub această lege criminală — *loi meurtrière
de la vie familiale et de la vie religieuse, loi d'anarchie et de
désordre, qui lui avait promis la liberté et le bonheur, et elle
n'y trouvait... que la servitude et la misère* !“ (p. 398). Revolta
d-nei Darras contra acestei legi implacabile este de sine înțeleasă,
având în vedere chinurile sale sufletești spre a putea căpăta o
împăcare cu autoritatea bisericească, ce o îndepărtă chiar și de la
comuniunea sacramentală a propriei sale fiice.

Dar pe de altă parte, nici lucrurile nu mai pot continua în
forma de astăzi. Domnul Eugen Petit, consilier la Curtea de
Casație, într'o cronică asupra *instituției divorțului*, apărută în
ziarul *Universul* din 1 Fevruarie 1944, cere și domnia sa re-
vizuirea acestei probleme pe baza următoarelor trei idei și anume:
1) acceptarea divorțului, acolo unde viața în comun devine un
adevărat chin. 2) Să nu se mai admită distrămarea căsniciilor după
simplele capricii ale soților, căci aceasta duce la prăbușirea că-
minului familial. 3) Problema copiilor cu cerința lor de educație
și instrucție din partea părinților spre a-i forma oameni în socie-
tate, impun căsătoriei o legătură mai puternică de cohesiune so-
cială. Și domnia sa este de părere, că în cazul, când familia a în-
trat într'o fază de destrămare morală, și numai poate să-și înde-
plinească chemarea sa pentru creșterea copiilor, e mai preferabil
acest „rău necesar“ — divorțul —, încredințând la nevoie copiii
mai degrab unei asistențe publice, decât să fie lăsați în acel vies-
par de calomnie și ură. Cu acest prilej, domnia sa mai scoate în
evidență și atmosfera tribunalelor, unde au loc judecarea acestor
processe. Scrisori de complezență dictate de avocați, accelerarea
procedurii sub presiunea intervențiilor, care depășește în iuțală
rezolvarea oricărui litigiu juridic, considerarea „injuriei grave“ ca
insuficientă pentru admiterea unei despărțenii între soți, dacă nu
există o perseverare de cel puțin trei ani din partea celui intere-
sat. Privirea „adulterului“ drept o rătăcire, care poate aduce după

sine o iertare și o împăcare a soților cu hotărârea de a nu se mai greși și care trebuie preferată unei rupturi totale. E o părere, pe care fericitul Augustin o formulează sub influența harică atotertătoare. „Nu este de fel desonorant și nici prea greu — spune Augustin — de a avea o împăcare a soților, dat fiind că adulterul comis a fost reparat — *Non erit turpis, neque difficilis, etiam per perpetrata atque purgata adulteria, reconciliatio coniugum ubi per claves regni caelorum non dubitatur fieri remissio peccatorum* — § IX, 8 *De conjugis adulterinis*. Dar nemulțumirea dintre soți nu totdeauna poate lua și forme violente. Ea persistă totuși, însă căsătoria în acest caz nu poate fi destăcută. E o nouă lacună, pe care d-l consilier E. Petit o remarcă, conchizând: „Astfel cum este alcătuită actual această instituție a divorțului, după părerea noastră, nu poate fi privită decât ca o construcție artificială și desuetă, menținută fără nici o reparație din timpurile în care împăratul Napoleon patru rațiuni de stat își pregătea despărțirea lui de Josefina de Beauharnais.

De acord cu distinsul nostru jurist, cerem și noi o revizuire a acestei legi pentru rațiuni de ordin moral, social și național. Statisticile nu ne îngăduie să mai ignorăm: *instituția divorțului*. Lăsând ia o parte considerațiunile, după care oameni de drept ca: *Planiol, Josserand, Colin, Capitant* sunt de păreri deosebite, când judecă problema divorțului, este destul să punem în cumpănă ravagiile acestei plăgi sub unghiul social, confesional și național spre a ne da seama de repercursiunile ei asupra dislocării familiei și coeziunii neamului nostru. Într'adevăr, din cercetarea primei planse se poate vedea, că la aproximativ 160.000 de căsătorii pe țară, numai în anul 1939 corespunde un număr de 11.000 de divorțați. Multiplicând acest număr timp de 10 ani, vom găsi cu aproximație un total de peste 100.000 divorțați la un popor destul de tânăr și nu prea numeros, cum este poporul românesc. Urmărind chestiunea pe județe, proporția divorțurilor variază între 2-12% în fruntea cărora stă: Muscelul cu 12.9%, Dorohoiul cu 12.4%, Hunedoara cu 11.2%, Iașul cu 11.1%, Brăila cu 10.3%, Aradul cu 9.6% ș. a. m. d. Vorbind de acest din urmă județ, iată, cum se pronunță fostul episcop *Grigorie* al Aradului asupra chestiunii de mai sus. „Pecinginea divorțului crește, am putea zice, an de an. La 1900 au fost în eparhie d'abia 5 divorțuri. La 1920, ele sporiseră pân'la cifra de 104 cazuri. La 1927, am avut 470 divorțuri într'un singur an. Este calea păcatelor netezită cu pietre

încheie autorul, dar la sfârșitul ei se găsește groapa iadului" ¹.

Din punct de vedere confesional, linia divorțurilor prezintă o creștere deosebită la ortodocși, atât în mediul rural cât și în cel urban cu o îngrijorătoare disproporție față de celelalte confesiuni. Astfel din 10.000 de confesionali divorțați în anul 1936, un număr de 8710 sunt ortodocși, 432 sunt greco-catolici, 615 sunt romano-catolici, 601 sunt protestanți și 552 mozaici. Aceiași proporție aproape și la femei. Pentru ce biserica ortodoxă recoltează în general mai mulți divorțați decât confesiunea romano-catolică, sau decât uniații, ori decât confesiunea protestantă, lucrul nu se poate explica decât prin influența pe care aceste confesiuni o exercită asupra credincioșilor lor. Este o situație, pe care autoritatea noastră bisericească n'o mai poate ignora.

Din punct de vedere național, divorțurile pe anul 1939 se prezintă astfel: la cifra de aproximativ 7000 de divorțați găsim la țară 5632 de români majoritari, 307 unguri, 112 germani, 81 de evrei și 134 alte neamuri. La oraș din aproape 4000 divorțați, aflăm 2707 români majoritari, 355 unguri, 173 germani, 499 evrei, 113 ucrainieni și 163 alte neamuri.

Desprindem din acest tablou două lucruri mai importante și anume: 1) națiunea majoritară ocupă locul prim printr'o proporție de aproape 77%, apoi vin ungurii, germanii și evreii. Al 2-lea trebuie remarcat faptul, că pe când divorțurile evreești la țară se pierd în marea masă a majorității, la orașe, unde evreii sunt foarte numeroși, păstrează o proporție de aproximativ 14%, față de 68% cât deține populația majoritară.

Fără a mai intra în alte detalii, reiese, că problema divorțurilor în intervalul dintre anii 1931 la 1940, urmează o linie ascendentă. Ea atinge în anul 1938 punctul cel mai critic, în numărând un total de 13.223 divorțați la un total de 173.693 de căsătoriți pe țară. Dacă în 1931, divorțurile numărau cifra de 4.25% în 1938 ele au atins proporția de 7.61%, adică punctul cel mai ridicat în această perioadă de 10 ani. În ultimii doi ani: 1939 și 1940, linia despărțirilor înclină spre scădere. Faptul se explică prin survenirea evenimentelor marelui războiu, care a sustras asupra-le într'o bună măsură stagnarea dezagregării vieții familiare. Se știe, că grijile din afară copleșesc pe cele din lăuntru și oscilațiile sociale sunt mai puțin sensibile în fața acestor eve-

1. *Concubinajul, Divorțurile și Scăderea populației*. Scr. pastorală a episcopului Grigorie al Aradului 1928, p. 14.

nimente. Totuși, dacă statistica ar urma mai departe și în anii de războiu, linia divorțurilor ar fi înregistrat mari urcușuri, din cauza scăzământului coeziunii vieții familiare, mai ales, într'un războiu de lungă durată.

Anuarul statistic publicat... par *l'Office permanent de l'Institut international de statistique* — La Haye, 1939, arată situația României față cu celelalte țări din Europa.

Numărul divorțurilor pentru 10.000 căsătoriți:

1) Allemagne	1932 — 34	32.1%
2) Autriche	1933 — 35	47.8%
3) Belgique	1929 — 32	12.8%
4) Bulgarie	1933 — 36	12.8%
5) Danemark	1934 — 36	39.6%
6) Estonia	1932 — 55	39.7%
7) Finlanda	1930 — 32	22.1%
8) Grèce	1927 — 29	9.8%
9) Hongrie	1929 — 32	26.1%
10) Norvège	1929 — 32	17.7%
11) Pays-Bas	1929 — 32	19.0%
12) Portugal	1929 — 32	7.6%
13) Roumanie	1929 — 32	19.9%
14) Suède	1934 — 36	23.2%
15) Suisse	1929 — 32	37.1%
16) Tchecoslovaquie	1929 — 32	18.7%
17) U.R.S.S. = Ucraina	1925 — 28	98.2%
18) Yugoslavie	1929 — 32	20.4%

* * *

19) Et. Unis d'Amérique	1929 — 31	73.2%
20) Illinois	1929 — 31	87.9%
21) Ohio	1929 — 31	94.8%

Dacă acestea sunt realitățile sociale, rămâne să ne întrebăm: *în ce măsură putem aduce o ameliorare acestei probleme, substituind actualului remediu: despărțenia noui echivalente spre a preîntâmpina, mai sigur, acest dezastru social și național?*

* * *

S'a spus, că *divorțul* este un remediu, poate singurul remediu spre a pune capăt soluționării unui conflict familial. S'a comparat acest remediu cu acțiunea chirurgicală a unui medic, care intervine pentru amputarea unui organ bolnav spre a se

salva restul corpului; crezându-se că divorțul pune capăt neînțelegerilor și suferințelor întocmai cum amputarea pune capăt unei cangrene generale. S'a mai afirmat, deasemeni, că divorțul este „un rău necesar”, dar, că nu el distruge instituția sfântă a căsătoriei, ci certurile dintre soți, cărora divorțul le pune capăt.

După noi, aceste comparații sunt cu totul nejustificate, ba chiar puerile. Chirurgia socială pe care o aplică juriștii spre a suprima sau atenua răul social, al complicațiilor familiale, departe de a servi drept un remediu, devine din contră un instrument care menține acest rău social. Perspectiva de desfacere a legăturii dintre doi soți cu atâta ușurință întreține o și mai mare nervozitate în ființa căsătoriei; ea atâță și mai mult patimile și instinctele spre acest desnodământ fatal. Divorțul socotit drept un remediu, e din contră un mijloc nenorocit spre a se perpetua o stare de promiscuitate și de dezagregare socială. După o lege sociologică, divorțul reclamă la rândul său un nou divorț.¹ Linia sa merge pretutindeni într'o continuă ascendență. Este ca și o boală molipsitoare. Se propagă involuntar ca și căscatul gurii. El nu poate fi stăvilit prin acea chirurgie socială. Operația nu lovește în efectele lui. E ca și când cineva ar fi bolnav de colită și s'ar lăsa operat de apendicită, întru cât semnele răului se învecinează. De aceea socot o greșeală inițială de a vedea în „divorț” un remediu social. Dar chiar socotit ca un remediu, el nu poate rămâne un remediu imediat, ci un remediu foarte îndepărtat. Până la el trebuie să parcurgem o cale destul de lungă. Este ca și cum în loc să te mulțumești cu o pastilă de gardan spre a-ți liniști durerile de cap, te-ai lăsa convins să fii supus unei acțiuni chirurgicale la scoarța corticală spre a-ți împrăștia acele dureri. Nu este nici logic și nici moral spre a trata o insultă, sau o ofensă, ori o rătăcire de moment cu o soluție atât de radicală și de extremă, cum este divorțul. De aceea suntem de părere, să se substituie anumite *echivalente terapeutice și preventive*, care să preîntâmpine o asemenea declanșare prea bruscă și prea brutală. Refugiul la divorț exclude orice posibilitate de înțelegere, de regăsire a unei mediațiuni. Familia este în primul rând o instituție socială. Ea nu trebuie concepută numai sub interesul individual. Cu drept cuvânt *monseigneurul* Euvrard striga *doamnei* Daras, zicându-i: „Vous avez sacrifié la société à votre bonheur individuel”, — *Un divorce*, (p. 29).

1. E. B a u d i n, *Cours de philosophie morale*, p. 373.

Soarta familiei numai poate fi lăsată numai în voia capriciilor bărbatului, sau a ușurătății femeii cu ignorarea îndatoririlor ei celor mai sacre, pe care le are față de căminul familial. Divorțul rupe legătura, pe care morala, natura și societatea vor s'o imprime căsătoriei pentru atingerea scopului ei suprem: creșterea și educarea copiilor. Mai ales, acolo, unde intervine problema copiilor. Primele victime ale acestei rupturi, sunt ei, copiii. Separarea lor de căminul familial nu poate fi înlocuit cu nici un alt mijloc de formare lor sufletească pentru viitorul societății. Asupra lor ca și asupra femeii-victime se aruncă o mare desonoare și umilință. Invinuirea pe care la rândul lor, copiii o pot resfrânge asupra părinților este una din cele mai dureroase lecții morale ce li se pot administra. Se împlinește pare-se cuvântul Scripturii, că agurida mâncată de părinți, ajunge să strepezească dinții copiilor.

De aceia propunem unele mijloace *preventive* și *terapeutice* înaintea declanșării actului final. 1) Într'un caz de clătinare a unei familii, trebuie să intervină cu toată grija atât statul, cât și biserica, cum și societatea prin organele ei reprezentative. Familia odată încheagată, ea nu mai aparține numai părintelui ei, ci mai ales societății. E celula organismului social. Și celula trebuie cruțată, întărită și supravegheată, fiindcă ea întărește la rândul ei societatea. O fisură produsă în sânul familiei, înseamnă o fisură în plus în organismul social. Rana nu trebuie lăsată să se adâncească, ci trebuie vindecată. Acțiunea de intervenire a societății poate fi în primul rând de ordin *preventiv*. Suprimând cauzele ce duc la încheagarea unor căsătorii nepotrivite, pornite din interes, plăcere, egoism sau simplă conivență socială, vom suprima în parte și efectele lor dezastruoase, al căror venin se concentrează ca într'un abces de fixație, care este: *divorțul*. Divorțul practicat face superflue orice măsuri preventive. Căsătoriile superficiale se înmulțesc din cauza acestui desnodământ. Singura ieșire dintr'o asemenea încurcătură rămâne această ruptură. Ori datoria societății nu poate să contribuie la facilitarea acestor factori de dezagregare morală. Ea poate opune un veto prin legiuirile ei, prin măsurile ei de ordin social, prin propaganda ei, prin încurajarea vieții familiare și prin creierea mijloacelor de ușurare a acestei vieți. Nici sancțiunile nu pot să lipsească din aplicarea lor asupra celor ce se fac vinovați de această ruptură socială. Ce transformare n'a suferit familia în statul sovietic din ultimul timp. Căsătoria devine o simplă înregistrare în Republica sovietică. Divorțul era și el o altă înregistrare, produs al consimțământului mutual. Domiciliul co-

mun era suprimat. Obligațiunile de fidelitate abrogate. Paternitatea copilului inexistentă. Uniunea liberă substituită căsătoriei legale. Ravagiile acestei concepții au fost foarte costisitoare pentru statul sovietic, care înregistra un scăzământ de aproape 13 milioane de suflete. Noua reformă a N. E. P. din 1936, Iunie 27 repune căsătoria și familia pe vechile ei fundamente. Se interzice avortul. Se desființează divorțul unilateral. El se pronunță acum de tribunal. Celor ce vor să divorțeze li se aplică penalitatea unui imposit progresiv cu numărul divorțurilor. Ele se trec în actul de identitate. Obligația alimentară se ridică până la 60% din salariul părinților, iar neexecutarea plății atrage pedepse severe. Noua constituție a sovietelor a schimbat natura căsătoriei dintr'o asociație comercială și sensuală într'o unire bazată pe sentimente mutuale de simpatie și înțelegere. Familia a trecut astfel sub protecția statului totașitar sovietic.

Dar mai există și unele mijloace de ordin *terapeutic*. Cel mai bun remediu spre a preîntâmpina divorțul este rechemarea la îndatoririle familiei ultragiutate a soțului vinovat. Voința lor sinceră poate fi mlădiată spre o reunire a celor doi împricinați. Această metodă se realizează astăzi în parte la sate prin intervenirea „*sfaturilor de împăciuire*”, care judecă după adevăr și omenie, căutând să stingă neînțelegerea dintre soți. Căsătoria nu trebuie judecată numai sub unghiul evdemonist. Ea urmând să înceteze din moment ce unul din soți nu și mai găsește fericirea. Fericirea însă nu se așteaptă să cadă în mijlocul familiei după legea căderii corpurilor. Către ea se lucrează, se năzuește, se tinde neîncetat. Divorțul nu se fondează nici pe natură, nici pe rațiune și nici pe justiție. El este urmarea firească a imprudenței, a capriciului, a lipsei de seriozitate, a păgânătății sufletului uman. Lipsa virtuților creștine din căminul familiei duce implicit la desființarea ei. Vreți să schimbați mediul social, schimbați mai întâiu sufletele. Inceștinați-le. Redați iubirea, respectul și seriozitatea căsătoriei. Reduceți plăcerile și goana după lux. Potoliți capriciile și concentrați-vă asupra bune creșteri a copiilor. Nu vă neglijați îndatoririle conjugale. Iar acolo, unde survine abaterea și uitarea să se aplice; certarea, izolarea, sancționarea, fiindcă nu numai copiii au nevoie de o supraveghere continuă ci și părinții, mai ales, când patimile au pus stăpânire pe viața lor. Iar legea să se silească a face divorțul cât mai inutil, nu întreținându-l, ci desființându-l prin desființarea cauzelor, care-l alimentează, făcând din el un rău necesar, în realitate, ne-

fiind de cât un instrument în mâinile oamenilor pentru satisfacerea pasiunilor lor.

Ce propunem, prin urmare, asupra problemei divorțurilor în legătură cu Codul Civil?

1) Revizuirea Noului Cod Civil va trebui să pună în deplină armonie legiurile bisericești cu cele civile. Astăzi, biserica trebuie să accepte despărțeniile efectuate de tribunalele civile, de și vederile ei canonice sunt contrare acestor despărțenii. Biserica neavând cunoștință de divorțurile survenite prin legile civile între doi soți, ea binecuvintează recăsătoriri ale aceluiași soți, pe care nu i-a despărțit, încurajând astfel din fața sfintelor altare concubinajul. Spre a se preîntâmpina asemenea anomalii, Arhiepiscopia Bucureștilor a introdus unele formulare canonice prin care se ia cunoștință de despărțeniile civile, îngăduind și desfacerea *tainei* cununii bisericești și dându-le apoi dreptul de a încheia o nouă cununie religioasă.

2) Suprimarea art. 277 din vechiul C. C., care interzice recăsătorirea soților despărțiți: „Soții care se vor despărți nu vor mai putea să se recăsătorească împreună“, suprimare, pe care a cerut-o de altfel și sf. Sinod, în sensul de a se da voie soților divorțați să se recăsătorească, întrucât nu se contrazice canoanelor bisericești. În noul cod acest art. corespunde art. 219, care consideră căsătoria desfăcută ca rămasă definitivă din ziua, când hotărârea a pronunțat despărțenia.

3) Divorțul să nu mai fie considerat ca unicul remediu imediat și necesar pentru soluționarea unui conflict familial.

4) Revizuirea cauzelor legale de despărțenie: adulterul, insulta gravă și vrăjmășia unuia din soți asupra celuilalt. Toate au la bază de cele mai multe ori: desfrâul și capriciul neînfrânat al omului, iar nicidecum o cauză serioasă, care să facă imposibilă realizarea aceluia minim socotit omenește și socialmente necesar pentru continuarea vieții în comun.

5) Precedarea divorțului prin o sumă de echivalente preventive și sancționabile în caz de slăbire a uniunii dintre soți precum: încercările de împăciuire, dojana, amenda, izolarea, internarea celui vinovat.

6) Legiferarea colaborării dintre autoritățile civile și ecclesiastice, precum o găsim în sfaturile de împăciuire pentru preîntâmpinarea desnodământului fatal — divorțul —.

7) Oprirea căsătoriilor între tineri fără maturitate morală și socială, care a devenit în timpul din urmă o sursă de alimentare

a divorțurilor și a nașterilor debilitate. De altfel văd că și M. Of. printr'un art. unic ridică vârsta de la 15 și 18 ani la 18 și 20 ani.

8) Suprimarea accelerării judecăților în chestiuni de divorț. Aceste accelerări întretine imoralitatea și desfrâul mai ales în păturile de jos ale poporului.

Mi-am permis să aduc această problemă în fața *Academiei de Științe Morale și Politice*, fiindcă am constatat aici o atmosferă favorabilă de apropiere și de întrepătrundere între elementul moral și cel juridic. Morala și dreptul sunt două discipline inseparabile. Morala fără drept nu poate progresa, iar dreptul fără morală nu poate năzui către ideal. Lumea juriștilor ca și a moralistilor trebuie să preîntâmpine un dezastru național și social, chiar când sunt nevoiți să recurgă la un rigorism juridic pentru asanarea societății însăși. De aceea, conchidem la o revizuire a codului civil în chestia divorțului.

ȘERBAN IONESCU
profesor la Facultatea de Teologie
din București

SFÂNTUL APOSTOL PAVEL CA MISIONAR

Personalitatea sfântului apostol Pavel este atât de covârșitoare în istoria Teologiei și Bisericii creștine, încât mulți savanți au îndrăsnit să afirme că fără el dezvoltarea creștinismului ar fi luat altă întorsătură.

Protestanții, atât cei evanghelici cât și cei reformați, vorbesc chiar de un creștinism al apostolului Pavel.

El este formulatorul antropologiei și soteriologiei creștine, el este acela care a adus primilor creștini mângâierea eshatologică a parusiei.

A vorbi însă în felul acesta este a ne îndepărta cu totul de la esența învățaturii pauline, a ne despărți de acel apostol care permanent s'a declarat *δοῦλος τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ*¹ și care a disprețuit orice orgoliu personal, în convingerea fermă ce o avea că viața omenească se urzește din dăruirea harului dumnezeiesc. Nu ai lui Apollo, ai lui Chefa ori ai lui Pavel ci ai lui Iisus Hristos suntem slujitori cu toții.

Faptele Apostollilor, Epistolele scrise de marele apostol sunt inspirate din această credință și această credință a rămas de-a lungul veacurilor.

Și totuși Pavel a apărut ca marea voce a lui Hristos², el este vas ales³ și a purces ca și cum ar fi sburat cu aripi de a înconjurat și a cuprins toată lumea⁴, el a întrecut pe ceilalți apostoli, el a devenit Apostolul Neamurilor, nume ce nu s'a acordat niciunuia din misionarii creștinismului⁵.

* * *

Creștinismul încă de la apariția sa a avut în față doi mari adversari: iudaismul și păgânismul și în contra lor trebuia dusă toată lupta.

1. Romani I, 1.

2. R. P. Desbuquoit, *Saint Paul notre grand modèle*, Paris 1937, p. 7.

3. Fapte IX, 15.

4. Mineiul din Iunie, Tip. Cărților Bisericești, Ed. 1894, p. 295.

5. Cf. F. V. Farrar, *Viața și operile Sf. Apostol Pavel*, traducere de Patriarhul Nicodem, Mănăstirea Neamțu 1941, p. 3 sq.

Iudaismul sub forma farisaică a unei teologii talmudice schimbase sensul adevărat al venirii lui Mesia ca Mântuitor al neamurilor și instalator al împărăției lui Dumnezeu, îndreptând toată atenția către un Mesia pământesc, care avea să susție gloria apusă a împăraților David și Solomon și să subjuge toate popoarele poporului ales.

Păgânismul pe de altă parte fiind religia de stat a imperiului, opunea o rezistență mare în contra inovațiilor, mai ales când acele inovații atacau de la bază concepția politeistă, credința strămoșilor în gloria cărora s'a consolidat Imperiul Roman.

Și era ceva mai mult, concepția despre lume și om, prezentată în lumea-greco-romană — în antichitate — era alta decât aceea pe care ne-a făcut-o cunoscută Mântuitorul Iisus Christos.

La început propoveduirea pocăinții și iertării păcatelor a pornit de la Ierusalim, dar ea era menită pentru toate neamurile. De la Cincizecime, de la fondarea Bisericii creștine, glasul sfântului Petru a fost ascultat de o obște mare de oameni, proveniți din diferite părți ale pământului, Parți și Mezi, din Mesopotamia, din Capadocia și Pont și Grecia, din Egipt, din părțile Libiei și oaspeți veniți din Roma, Iudei și Prozeliti¹.

Mai apoi Petru și Ioan și ceilalți apostoli au propoveduit evanghelia cu toată îndrăsneala pentru care au fost închiși și duși înaintea Sinedriului ca să dea socoteala.

Viziunea de la Iope este un moment crucial în dezvoltarea creștinismului, căci prin aceasta sfântul apostol Petru adeverește primirea la noua învățătură a păgânilor.

„Cele ce Dumnezeu a curățit tu să nu zici că sunt spurcate (Fapte XI, 9), și a propoveduit apostolii în Fenicia, Cipru și Antiohia. Mesagiul evanghelic era pentru toți. În contra oricărui prejudiciu de rasă, clasă, sex, creștinismul s'a dezvoltat mereu, ucenicii Domnului Iisus Hristos având certitudinea învierii lui Iisus și a împărăției lui Dumnezeu, ce va să vie.

Un bărbat de mare curaj, om entuziasmat și caracter desăvârșit a fost arhidiaconul Ștefan, care propoveduia pretutindeni pe Iisus cel înviat, în Sinagogă și la Templu și în piețe. Ce strălucită e cuvântatea sa în fața arhiereului! Ci Ștefan fiind plin de duh sfânt și căutând la cer a văzut mărirea lui Dumnezeu și pe Iisus stând de-a dreapta lui Dumnezeu și atunci a zis: Iată văd

1. Fapte II, 9—10.

cerurile deschise și pe Fiul omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu! (Fapte VII, 55—56).

Cum ar fi putut asculta fariseii aceste cuvinte? De aceea ei au hotărât pedepsirea lui Ștefan, pe care l-au dus în afară de cetate și l-au bătut cu pietre și l-au ucis. Iar martorii și-au pus vesmintele la picioarele unui tânăr numit Saul. Despre acest Saul vom vorbi noi.

El era în rândurile persecutorilor, care umblau din casă în casă și urmăreau pe creștini ca să-i bage în închisoare.

Apostolii stăteau la postul lor, iar ceilalți creștini scăpau cum puteau.

Dealungul drumului mare care ducea în Nord spre Samaria alerga Filip. Acesta a propovedit pe Hristos și gloatele erau cu luare aminte ascultându-l și văzând semnele pe care le săvârșea, căci din mulți care aveau duhuri necurate duhurile răcneau cu putere și ieșau și mulți slăbănogi și ologi se tămăduiau. Iar în acel oraș era mare bucurie (Fapte VIII, 7—8).

Diaconul Filip, prietenul arhidiaconului Ștefan, nu s'a oprit aici, el a mers mai departe pe calea cea pustie care coboară de la Ierusalim la Gaza, cu care prilej a convertit pe marele dregător al Candachiei — împărăteasa Etiopiei. Acesta cetea din prorocul Isaia și Filip l-a întrebat: „Înțelegi oare ce citești? și dânsul i-a răspuns: Cum aș putea să înțeleg, dacă nu mă va ajuta cineva. Și l-a rugat pe Filip să se urce în trăsură sa și să șadă lângă el. Și astfel evanghelia a fost vestită și a ajuns în meleagurile îndepărtate ale Africei, dincolo de Imperiul Roman.

* * *

Cel care a extins predica evangheliei cu tot curajul și cu toată puterea a fost sfântul apostol Pavel, tânărul Saul, de care am amintit. El a sfărâmat bariera dintre Iudei și Gentiles, el a adus toate temeiurile creștinismului universal, el a împlântat adânc evanghelia iubirii de oameni în țările mediterane transformând astfel mediul și civilizația europeană, care după aceea avea să lumineze în toată lumea. Persecuțiunile lui Neron și ceilalți Cezari, căderea Ierusalimului, n'au mai putut împiedeca organizarea unei Biserici care se ridică triumfând.

Pavel s'a născut după toate probabilitățile în același deceniu cu Mântuitorul Hristos. Farrar chiar dă anul 3 după Hristos¹,

¹ F. V. Farrar, *op. cit.*, p. 10.

s'a născut în Tarsul Ciliciei¹, de neam ebreu, din tribul lui Veniamin, aparținând partidei rigoriste a fariseilor. Crescut deci desăvârșit în legea lui Moise este explicabil zelul său de persecutor al creștinismului. Aparținând Evreilor din Diaspora, el a căpătat o educație mai liberală, mult probabil că concepția sa despre lume fiind influențată și de cultura orașului său natal. Tarsul pe acea vreme avea universitate, care dacă nu era la înălțimea celei din Atena ori Alexandria, era totuși destul de renumită. Tatăl său a vrut să-l facă rabi, deaceia l-a trimis și la Ierusalim, centrul teologiei ebraice, unde învăța cu multă faimă rabi Gamaliel, acela despre care Talmudul spune: „De când a murit rabi Gamaliel a încetat splendoarea legii” și care cu prilejul persecuției creștinilor s'a exprimat atât de înțelepțește: Dacă învățătura creștină este de la Dumnezeu, nimeni nu o va putea înlătura, iar dacă va fi de la om, se va desființa de la sine (Fapte V, 38—39).

Tânărul Saul avea înclinațiuni și către filosofie și a fost în contact cu speculațiunile timpului său mai ales cu stoicismul și Cynicismul, dar el preferă în loc de a fi rabi să rămână predicator².

Cetățean roman dela naștere³, de origină etnică Iudeu, vorbea limba greacă curentă.

El a fost ales ca persecutor al creștinilor, o mărturisește însuși în epistola către Galateni I, 13: „Ce ați auzit de purtarea mea de altădată între iudaism că peste măsură prigoneam Biserica lui Dumnezeu și o duceam la pieire”⁴.

*Dar s'a întâmplat minunea din drumul Damascului*⁵. Domnul s'a arătat lui Saul și l-a făcut sie-și apostol. Pe când călătorea și era aproape de Damasc, o lumină l-a învăluit deodată ca într'un fulger și Saul căzând la pământ a auzit un glas care-i zicea: Saule Saule de ce mă prigonești? El a zis: Cine ești tu Doamne! iar Domnul: Eu sânt Iisus pe care tu îl prigonești. Ci el tremurând și îngrozit a răspuns: Doamne ce voești să fac? iar Domnul i-a grăit: Scoală-te și intră în cetate și ți se va spune ție ce trebuie să faci. Iar oamenii care mergeau cu el pe cale au stat locului înmărmuriți, căci glasul îl auzeau, dar nu vedeau pe nimeni. În acest timp Saul a orbit și a trebuit să fie dus în

1. cf. Fapte XXI, 39.

2. cf. Allan Menzies, *William Edie, Art Paul*, in *Encyclopedia of Religion and Ethies*, editată de James Hastings,

3. Fapte XXII, 28.

4. cp. și I cor. XV, 9.

5. Fapte IX, 3—19.

Damasc, unde a stat trei zile fără vedere și fără mâncare. E momentul renașterii lui sufletești, al convertirii lui la creștinism.

În Damasc era un ucenic anume Anania, căruia Domnul i s'a arătat și i-a zis: Scoală-te, mergi pe ulița care se chiamă Ulița dreaptă și la casa lui Iuda întreabă de un om din Tars cu numele Saul, căci iată este în rugăciune, Ci anania a răspuns: Doamne, despre omul acesta am auzit dela mulți câte rele a făcut sfinților tăi în Ierusalim. Dar Domnul vorbit-a către el: Mergi fiindcă acesta este *vas ales* ca să poarte numele meu înaintea păgânilor și a împăraților și a fiilor lui Israil. Și s'a dus Anania și a intrat în casă și punându-și mâinile pre el a zis: Frate Saule, Domnul Iisus cel ce ți s'a arătat pe calea pe care veneai, m'a trimis ca să-ți primești vederea și să te umpli de duhul sfânt! De îndată a căzut de pe ochii lui ca niște solzi, a putut să vadă și s'a sculat și s'a botezat apoi luând de mâncare a prins putere și s'a întărit și a stat cu ucenicii din Damasc mai multe zile.

Acesta este actul minunat al convertirii lui Pavel, al întoarcerii inimii lui către Domnul Iisus Hristos. Este un miracol. Actul convertirii a fost cercetat de psihologia tuturor timpurilor și de filosofii veacurilor, dându-se răspunsuri cât mai variate. În anumite cercuri religioase contemporane chiar se face caz fundamental de actul convertirii cuiva, fără de care nu poate fi cu adevărat creștin. Convertirea e un act religios profund, în legătură cu existența păcatului în lume, care la rândul sau e un mare mister. Mister este păcatul original, mister este păcatul actual după primirea tainei sfântului botez... Pentru îndepărtarea lui din lume preoții au alergat cu drept cuvânt la curățenia sufletească a persoanei, în care caz credința vie poate contribui mult. Față de ființa răului și durabilitatea lui s'a socotit că experiențele ascetice și diferitele exerciții spirituale-morale pot contribui la ușurarea păcatului.

Dar iată că pe drumul Damascului ni se deschide altă perspectivă decât aceea a credinței personale, ori a meritelor faptelor noastre este voința lui Dumnezeu care hotărăște, este puterea harului care decide. Marele apostol în epistola către Galateni zice: Vă fac dar cunoscut fraților că Evanghelia cea binevestită de mine nu este lucru omenesc, că nici eu n'am luat-o nici n'am învățat-o dela oameni ci prin descoperirea lui Hristos¹.

Toată predica lui, toată activitatea misionară a lui se va

1. Galateni I, 11—12.

resimți din acest mare act al convertirii,¹ care după biografia săi s'ar fi consumat în anul 35² ori în anul 37,³ aproximativ la vârsta de 30 ani, tradiția bisericească dă chiar ziua acestei convertiri la 25 Ianuarie.

După aceasta Paul, după cum ne relatează însuși în epistola către Galateni (I, 17—18) s'a dus în Arabia, desigur pentru reculegere și meditație. Nu ni se spune cât timp a stat aci, foarte probabil trei ani, după care s'a întors iarăși la Damasc și apoi s'a dus la Ierusalim, să se întâlnească cu sf. apostol Petru și cu sf. apostol Iacob, fratele Domnului. Și a stat în Ierusalim 15 zile, după care a mers în orașul său natal Tarsul Ciliciei, unde a rămas mai mulți ani.

Din Tars s'a mai dus la Ierusalim pentru a ajuta pe sfinții apostoli la răspândirea cuvântului lui Dumnezeu⁴ și apoi se stabilește la Antiohia, până când va începe marea activitate misionară printre neamurile pământului.

Timp de aproape 30 de ani, el a slujit Domnului trecând prin tot felul de pericole, pe care mintea omenească deabia le poate concepe; săvârșind toate cu un unic scop; răspândirea Evangheliei pentru ca în cele din urmă să sufere martiriul.

După tradiția Bisericii romane, el a fost decapitat în via Ostia trei mile afară de oraș în anul 64 ori 67, putând zice cu adevărat: m'am luptat lupta cea bună, am ajuns la capătul drumului, am păzit credința⁵.

* * *

Despre activitatea misionară a sfântului apostol Pavel avem mărturii în Faptele Apostolilor și în epistolele sale. Din acestea, nouă au fost garantate în autenticitatea lor de toată vechimea bisericească: I și II Tesaloniceni, Galateni, I și II Corinteni, Romani, Filipeni, Coloseni și Filimon, iar celelalte cinci au fost discutate, deși însă nu s'au putut aduce argumente sigure contra autenticității lor: Efeseni, I și II Timoteiu, Tit și Ebrei.

Tradiția bisericească confirmă cele relatate în epistole.

1. Cor Christi cor Pauli erat. Sf. Ioan Hrisostom, Hom. XXXII in Ep. ad Rom.

2. Bisping, *Manual Exegetic*, citat de Dr. Ioan Cornoiu. *intr. în cărțile Noului Test.*, Buc. 1903, p. 104.

3. Farrar, *op. cit.*, p. 16.

4. Vezi I. Cornoiu, *op. cit.*, p. 104.

5. II Tim., IV, 7.

Nu vom aminti extraordinara importanță doctrinară a acestor scrieri, ci ne vom folosi de ele în precizarea temei noastre: Misionarismul marelui apostol.

Centrul celor trei călătorii misionare ale sfântului Pavel a fost *Antiohia* care a devenit al doilea centru al creștinismului¹. În Biserica din Antiohia erau prooroci și învățători: Barnaba, Simeon căruia îi ziceau Nîger, Luciu Chirineul, Manaien, cel ce fusese crescut împreună cu Irod Tetrarhul și Saul².

De aici din Antiohia, prin anul 45³, va porni Pavel împreună cu Barnaba și cu Marcu ca să creștineze lumea păgână. Toată partea din Faptele apostolilor, începând dela capitolul XIII, 1 și până la cap. XXVIII, 31 va fi un memorial al sfântului apostol Pavel făcut cu deplină îngrijire de sfântul evanghelist Luca.

În adevăr, în întâia călătorie misionară Paul — unii zic că acesta ar fi numele după convertirea proconsulului Sergius Paulus, alții afirmă că aceste două nume i s'au dat fiind într'un guvernământ bilingual — a ajuns cu însoțitorii săi în Cipru la Salamina, unde a propovăduit pe Hristos în Sinagoga iudeilor. Au străbătut toată insula și au ajuns la Pafos, unde după ce a orbit pe Elima a convertit pe Sergius Paulus înțeleptul proconsul. Dela Pafos Pavel și ai lui s'au dus la Perga Pamfiliei. Ioan Marcu însă despărțindu-se de ei s'a întors la Ierusalim, iar dela Perga au ajuns la Antiohia Pisidiei. Aci era o sinagogă mare și aci și-a ținut Pavel prima sa predică misionară⁴ în care a tâlcut scriptura și a explicat despre acela pe care Dumnezeu l-a înviat din morți⁵. Cuvântarea sa a fost interesantă și plină de tact⁶ și impresionantă prin sinceritatea expunerii și a făcut mulți aderenți.

Multora le-a plăcut întru cât l-au rugat pe Pavel să le vorbească și ședința următoare și erau plini de bucurie și de duh sfânt, iar alții au protestat.

Pavel și Barnaba au mers apoi la Iconiu și la Listra și în sfârșit la Derbe.

1. Fapte, XI, 19–21.

2. Fapte, cap. XIII, 1.

3. Abbé C. Fouard, *Saint Paul ses Missions*, Paris 1935 p. 1 și 480. Luăm de astă dată ca bune datele abatelui Fouard, care plasează cele trei misiuni între anii 44 și 62, adică într'un interval de 18 ani. Este de consultat și Wieseler, *Christologie des apostolischen zeitaltes* și C. H. Turner, *Cronology in Hastings Dictionary of Bible*.

4. Farrar, *op. cit.*, p. 424.

5. Fapte XIII, 30.

6. Farrar, *op. cit.*, p. 429.

De aici se întorc străbătând Pisidia și Pamfilia și traversând marea au ajuns la Antiohia înapoi.

Această misiune a durat aproximativ vreo cinci ani¹. Ivindu-se disputa, dacă circumciziunea după legea lui Moise este obligatorie pentru mântuire, frații din Antiohia au hotărît ca Pavel și Barnaba să se ducă pentru aceste neînțelegeri la apostoli și la bătrânii din Ierusalim².

Această vizită la Ierusalim este în legătură cu sinodul apostolilor ținut pe la anul 52, cu autoritatea Bisericii mame și cu luarea de contact cu Sf. Petru. Apostolii au hotărît că legea lui Moise nu este obligatorie pentru păgâni. Epistola trimisă de Sinod către frații păgâni din Antiohia, Siria și Cilicia a produs mângâiere și liniștire.

Iar Pavel și Barnaba petreceau în Antiohia învățând și binecuvântând împreună cu mulți alții cuvântul Domnului.

După un timp Pavel dorind să viziteze din nou locurile pe unde a fost, și ivindu-se neînțelegeri între Barnaba și Pavel, Barnaba împreună cu Ioan Marcu au plecat la Cipru, iar Pavel alegându-și pe Sila a străbătut Siria și Cilicia întărind Bisericile și a ajuns la Derbe și la Listra. Aci convertește pe un tânăr cu numele Timoteiu, fiul unei femei iudee credincioase și al unui tată elin. Pe acesta l-a luat cu el și apostolii au trecut prin Frigia și Galatia propovăduind și au vroit să meargă spre Bitinia, dar duhul lui Iisus nu i-a lăsat și ei s'au îndreptat spre *Troia*. De astă dată un alt mare eveniment se va produce. Noaptea i s'a arătat lui Pavel o vedenie. Un bărbat macedonean sta rugându-l: treci în Macedonia și ne ajută. Era un apel pentru creștinarea Europei, a acestei Europe, care în milenii avea să fie lumina strălucitoare a adevărului creștin pentru întreaga lume.

A fost dorința sfântului apostol, a fost idealul său să meargă în Europa și desigur permanentul lui scop, după cum se va vedea ulterior, a fost să ajungă în Metropolă — la Roma... dar greutăți mari l-au împiedecat. Pentru un moment avea înaintea Tesalonicul, Atena, Corintul... mari cetăți elene, cu mari renume.

A doua călătorie misionară făcută după sinodul din Ierusalim va fi plină de roade îmbelșugate.

La Troia Pavel a cunoscut pe doctorul Luca, care avea să devie unul din prietenii cei mai intimi ai săi. Cetind Faptele

1. Fouard, *op. cit.*, p. 478.

2. Fapte, XV, 2.

Apostolilor vedem că la acest moment Luca schimbă stilul, întrebându-i în loc de „ei“ pe „noi“, astfel Luca fiind unul din tovarășii de călătorie ai apostolului ne descrie textul exact ca un martor ocular.

Pavel cu Sila, cu Timoteiu și cu doctorul Luca au plecat peste mare la Filipi, numit astfel după Filip al Macedoniei. Aci nu era Sinagogă, Filipi fiind mai mult o stație militară Romană decât un oraș comercial¹. Puținii Iudei câți erau se ocupau cu afacerile și n'aveau timp să-l asculte pe Pavel. Un prilej fericit i s'a oferit apostolului în casa Lidiei, o negustoreasă de profiră de fel din Tiatira care s'a botezat, în casa căreia s'au adunat pentru rugăciune. Această casă a devenit apoi locul de întâlnire a micii Biserici din Filipi și de sigur e amintită în Epistola către Filipeni (Filip. I, 3, IV, 1).

După ce au trecut prin Apolonia au sosit la Tesalonic, unde în trei Sâmbete le-a grăit din scripturi, convertind pe mai mulți. Apoi au trecut prin Bereea ajungând la Atena. Aci filosofii epicurei și stoici l-au dus în Areopag și l-au întrebat ce este învățătura cea nouă?

Și Pavel stând în mijlocul Areopagului a rostit acea cuvântare celebră: Bărbați atenieni voi sunteți în ochii mei, după toate câte văd, osebit de cucernici; căci străbătând orașul vostru și privind la ce vă închinați voi am aflat și un altar, pe care este scris „Dumnezeului necunoscut“. Deci eu vă vestesc vouă pe cine voi cinstiți fără să-L știți². Și s'au convertit mulți oameni, între care Dionisie Areopagitul și femeia Damaris. Și azi în Areopagul unei alte Atene pline de Biserici și de altare înțelesul predicii marelui apostol capătă sens tot mai adânc.

Din Atena Pavel a plecat la Corint, oraș industrial, port la mare, mult deosebit de cetatea intelectualilor Greci și acolo a găsit pe un iudeu Acvila cu soția sa Priscila, la care a rămas. În fiecare Sâmbătă Pavel predica în Sinagogă și aducea la credință Iudei și Elini.

Pavel a ajuns la Corint în anul 53—54 și a stat în acest oraș un an și jumătate. De aci scrie Tesalonicienilor I și a II epistolă și în primăvara anului 55—56 părăsește orașul, ducându-se împreună cu Acvila și Priscila pe care i-a lăsat la Efes,

1. Phyllis L. Garlick, *Pioneers of the Kingdom*, London Edit II, 1937, p. 14.

2. Fapte, XVII, 22—23

iar el ducându-se la Ierusalim de sigur a raportat de cele ce a săvârșit și a adus daruri din partea creștinilor păgâni „care acum erau una în aceeași Biserică a lui Iisus Hristos” și de sigur frații de la Ierusalim se bucurau de cele ce auzeau și preamăreau pe Dumnezeu pentru minunatele lucruri pe care El le săvârșea prin Pavel. De la Ierusalim Pavel a mers la Antiohia ¹

III

Călătoria a treia misionară a început-o Pavel străbătând de-a rândul Cilicia, Frigia și Galatia, și a ajuns la Efes în toamna anului 55—56, unde a rămas trei ani.

Aci a predicat sfântul apostol și Dumnezeu făcea prin mâinile lui minuni neobicinuite. Luptând contra idolilor și idolatrie, a făcut pe argintarul Demetrius, care făcea din argint temple mici ale Dianei, să se răscoale, întrucât i se răpea câștigul. În acest timp a scris epistola I-a către Corinteni. După aceea Pavel a călătorit din nou prin Macedonia, a predicat în Iliric, a scris a II-a epistolă către Corinteni și ajunge iarăși la Corint.

În primăvara anului 59—60 Pavel întreprinde călătoria prin Arhipelag. La Milet vorbește presbiterilor, de la care își ia rămas bun, apoi ținând drumul drept a venit la Cos și a doua zi la Rodos și apoi la Patera și s'a dat jos la Tir. De la Tir apostolul s'a dus la Cezareea, în casa lui Filip, binevestitorul, unul din cei șapte diaconi și a rămas la el. Și în sfârșit a ajuns la *Ierusalim*. A fost după cronologia abatelui Fouard la cincizecimea din anul 59.

Ca de obicei Pavel s'a dus la Templu și caută să învețe, dar iudaizanții adversarii săi au făcut gâlceavă dându-l afară și ivindu-se tulburări, tribunul a pus mâna pe el și a poruncit să fie închis în cazarma Antonia.

Cu acest prilej Pavel ține acea minunată cuvântare, un fel de autobiografie, în care povestește poporului minunea convertirii sale la Iisus Hristos — în urma vedeniei ce a avut-o pe cale spre Damasc, și scapă de a fi bătut, invocând dreptul său de cetățean roman. Suntem la relatările capitolului XXII din Faptele Apostolilor. De acum încep zilele rele. Pavel e dus înaintea Sinedriului. El se apără, dar iudeii conspiră contra lui. El e dus în închisoarea din Cezareea, unde se apără în fața lui Felix. Pavel rămâne doi ani arestat. Pavel se apără înaintea lui Festus și Agripa și amân-

1. Fapte, XVIII, 22.

doi îl găsec nevinovat. Dar fiindcă a cerut să fie judecat de Cezar a trebuit să fie trimis la Roma.

Astfel visul său de a ajunge în Metropolă va fi realizat, dar cu totul în altă formă decât poate ar fi dorit.

Peripețiile acestei călătorii sunt descrise în ultimele două capitole din Fapte: Cum s'a ridicat furtuna pe mare, cum s'a spart corabia lângă Malta, dar oamenii au scăpat și au fost găzduiți de localnicii maltezi, în sfârșit sosirea la Roma, probabil în primăvara anului 62—63, unde a stat și a predicat doi ani într'o casă locuită de el cu chirie și unde primea pe toți care veneau la el, propoveduind împărăția lui Dumnezeu și învățând despre Iisus Hristos, cu toată îndrăsneala și fără nici o piedică¹.

Aci se isprăvesc memoriile sf. evanghelist Luca. Probabil ele au fost scrise înainte de judecata din Roma, căci altfel autorul ar fi descris și acest eveniment. Dar înainte de martiriu Apostolul a fost liber... Presimțim anumite fapte din epistolele pastorale... Tovarășii săi erau împrăștiați în diferite părți. A avut Apostolul legătură cu ei ?

Canonul Muratori și epistola Sf. Clement vorbesc și de alte misiuni până la marginea de Vest a imperiului.

A ajuns sfântul apostol Pavel și în Spania ?

Intrebări, la care după cunoștințele de azi nu putem da răspuns.

Ori cum din narațiunea făcută se simte spiritul marei personalități, care a făcut istorie, se simte valoarea morală a omului care se dedică pentru o cauză, se simte entuziasmul fără pereche al misionarului desăvârșit, se simte *vasul ales*, în care a lucrat puterea lui Dumnezeu.

A fost plin de duh sfânt și de dumnezeesc dar.

Și era fericitul apostol Pavel pleșuv la cap, vesel la căutătură, cu sprâncenele lăsate în jos, alb la față, barba îi era cam lungă cu cuviință, cu nasul rotund și cuvios, la toată fața împodobit, cam cărunt la cap și la barbă, om sănătos cu virtutea, puțin cam scurt la trup, înțelept, plin de daruri, cu cuviința obiceiurilor sale și cu tăria cuvintelor sale și cu dumnezeiască putere trăgea pe cei ce mergeau la dânsul.

Și era plin de duhul sfânt și de dumnezeescul dar².

1. Faptele Apostolilor XXVIII, 30, 31.

2. Vezi Mineiul din 29 Iunie, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1894, p. 295.

Care sunt *principiile misionare* ce se desprind din activitatea apostolică a sfântului Pavel?

Nu voiu vorbi de doctrina teologică a marelui apostol, de concepția sa asupra legii morale și asupra păcatului, de învățătura sa asupra persoanei Mântuitorului, asupra Răscumpărării și justificării, despre Învierea lui Hristos și sanctificarea omului. Sunt atâtea capitole de dogmatică creștină, pe care teologii au a le studia pentru a aprofunda sensul descoperirii dumnezeiești, pentru a se clarifica asupra Teologiei și organizării Bisericii creștine.

Cu fiecare prilej ce i se oferă de a scrie o epistolă, Pavel lămurește și o poziție doctrinală.

În primul rând trebuie lămurită poziția creștinismului în fața păgânismului și iudaismului.

Creștinismul ca religie a mântuirii nu putea admite practici străine de ființa sa, trebuia lămurit dacă justificarea se face prin credință sau prin practica legii.

Și în privința acestui raport între legea mozaică și Evanghelie, ori între Natura umană și Grație divină, epistolele către Galateni și către Romani aduceau deslegări definitive.

Când în comunitatea din Tesalonic învățătura despre Parusia lui Hristos provoacă neliniște epistolele scrise lămuresc că nu se știe ziua când va veni Domnul și că în orice caz vor fi multe semne și abia în urmă va fi sfârșitul.

În Atena într'un cerc de intelectuali și filosofi propovăduiește pe Necunoscutul Dumnezeu = *ἄγνωστος θεός* iar în epistolele către Corinteni arată că nimeni nu poate pune altă temelie decât cea odată pusă, care e Iisus Hristos, și că filosofia lumii acesteia n'are nici o valoare înaintea învățaturii spirituale creștine.

De asemenea în epistolele pastorale se arată însemnătatea Bisericii pentru conservarea adevărului, ideia ortodoxiei este pusă în corelație cu erezia și se atrage atenția asupra importanței tradițiunii și succesiunii apostolice.

„Luați dar aminte de voi și de toată turma întru care duhul sfânt v'a pus pe voi episcopi ca să păstoriți Biserica Domnului, pe care a câștigat-o cu însuși sângele Său". Fapte XX, 28.

A aminti toate epistolele sfântului apostol Pavel și a face analiza cuprinsului lor, nu intră în preocuparea noastră din această clipă, dar ar fi foarte interesant că ni s'ar desprinde idei și fapte normative pentru existența creștină. Împărăția lui Dumnezeu ce va să vie, venirea Domnului Hristos, judecata de apoi,

credița în Dumnezeu, moralitatea desăvârșită, psihologia mântuirii, lupta contra idolatriei, viziunea unei noi ordine sociale etc.

În această privință a noii ordine sociale câte nu s'ar învăța chiar și în epoca contemporană din acele delicate cuvinte din epistola către Filimon?

De acum nu ca rob ci mai presus de rob, ca frate preaiubit—mai ales pentru mine — dar cu atât mai vârtos pentru tine și după timp și în Domnul. Ep. Filimon 16.

Mesagiul pe care l-a adus în lume sf. apostol Pavel a fost permanent Hristos cel viu, adică cel înviat, apologie fără seamăn a creștinismului: „Și cu adevărat mare este taina creștinătății: Dumnezeu s'a arătat în trup, s'a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, s'a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, s'a înălțat întru mărire. I Tim. III, 16.

Dar nu vom intra în detalii de doctrină, ci vom remarca următoarele puncte capitale, esențiale pentru înțelegerea misiunii creștine:

1. *Convertirea completă, dedicarea absolută lui Iisus Hristos.*

Pavel este conștient că el este apostol nu de la oameni nici prin om ci prin Iisus Hristos, după cum se exprimă în epistola către Galateni I, 1.

Ca atare o deosebire radicală între el și învățații ceilalți filosofi, oratori ai lumii acestea, care toți se laudă vorbind în numele lor am fost, am văzut, am descoperit, vă rog să mă credeți. Sfântul apostol Pavel dimpotrivă vorbește în numele Duhului sfânt. Nu ai lui Apolo, ori ai lui Chiefa, ori ai lui Pavel, ci toți sântem slujitori ai Domnului. I Cor. III, 5.

Toată viața sa va fi urmărit de acel glas, pe care l-a auzit din cer: „Saule, Saule, de ce mă prigonești. Eu sunt Iisus, pe care tu îl prigonești. Greu îți este să isbești în țepușă cu piciorul... scoală-te și intră în cetate”. Și astfel cu o deplină devoție a urmat Domnului Iisus.

2. *Există o deosebire radicală între înțelepciunea lui Dumnezeu și înțelepciunea lumii.* Iată problema cunoașterii, care preocupă toate mințile cugetătoare.

Unii cred a ști pe calea rațiunii—raționalistii, alții caută a cunoaște pe calea experienței — pragmatistii. Dar există o cunoaștere sigură aceea pe calea cerului, a revelațiunii divine. Pe aceasta o urmează Pavel. Iudeii cer minuni, iar Elinii caută înțelepciune și noi propoveduim pe Hristos cel răstignit, Pentru Iudei smintea pentru păgâni nebunie.

Pentru noi însă cei ce ne mântuim este puterea lui Dumnezeu, că scris este pierde-voiu înțelepciunea înțelepților și știința celor învățați o voiu nimici-o.

Unde e înțeleptul, unde e cărturarul, unde e priciitorul acestui veac? Ne-a scos Dumnezeu înțelepciunea lumii de nebună? ¹.

3. *Creștinismul este o religie universală.* — Mântuitorul a zis: „Drept aceea mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Pe această linie Apostolul învață: „Toți sânteți fii lui Dumnezeu prin credința în Iisus Hristos, câți în Hristos v'ați botezat, în Hristos v'ați și îmbrăcat”.

Numai este nici Iudeu nici Elin, nu mai este rob, nici liber, nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi una sunteți în Iisus Hristos ².

O totală unitate de spirit în comunitatea creștină. Hristos a adus mântuirea pentru toți oamenii și biserica sa nu poate fi nici regională, nici națională, nici continentală, ci o singură biserică ecumenică.

Aceasta este în legătură și cu împărăția lui Dumnezeu ce va să vie.

Creștinismul aduce o nouă concepție despre Dumnezeu, lume și om, el provoacă un conflict între lumea veche și lumea nouă, între omul vechiu și omul nou. Pe când în antichitate omul era rob al fatalității firii în care înșiși zeii își aveau rolul lor predestinat, în creștinism omul este liber în fața lui Dumnezeu, în fața Atotputernicului și prin virtutea iubirii întemeiază acea comunitate a frăției, pe care o distingem chiar din timpurile apostolice *ἡ ἀγάπη*.

Fiți dar următorii lui Dumnezeu și umblați în iubire precum și Hristos v'a iubit și s'a dat pe sine pentru noi, prinos și jertă lui Dumnezeu, într-un miros cu bună mireasmă ³.

Biserica devine comunitatea tuturor credincioșilor, Hristos capul bisericii, trupul său, al cărui Mântuitor el este ⁴.

În această direcție împărăția lui Dumnezeu e deschisă tuturor neamurilor și predica despre Hristos trebuie făcută tuturor.

4. *Mântuirea este în Hristos, cel viu, cel înviat.* — Pavel își

1. I Corinteni I, 18—20;

2. Galateni III, 28, cp. I Cor. XII, 13, Romani X, 12.

3. Efes. V, 1 și 2;

4. Efes. V, 25

bazează toată autoritatea sa pe venirea lui Iisus Hristos. El este Domnul nostru al tuturor $\kappa\acute{o}\rho\iota\omicron\varsigma$ $\text{I}\eta\sigma\omicron\upsilon\varsigma$ $\text{Χ}\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma$ $\delta\iota'\omicron\upsilon$ $\tau\acute{\alpha}$ $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha$ $\kappa\alpha\iota$ $\eta\mu\epsilon\iota\varsigma$ $\delta\iota'\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$ prin care sunt toate și noi prin el¹.

Dumnezeu a trimis pe Iisus, Fiul Său², să se sacrifice pentru îndreptarea omenirii, să o expieze și să o îndrepte spre viață. Nu este posibilă altă reconciliere între om și Dumnezeu, decât în Iisus Hristos și numai prin el ne vom mântui, prin viața lui³.

Satan și Adam prin păcat au îndepărtat pe om de Dumnezeu, Hristos desigur îl apropie pe om de Dumnezeu și îl împacă prin stăpânirea darului, prin dreptate, spre viață vecinică⁴.

Iisus Hristos, care a înviat a treia zi după scripturi, care este viu în mijlocul nostru, el este singurul nostru Mântuitor.

5. *Evangelhia este pentru toți oamenii*, pentru Iudei ca și pentru păgâni, căci Iudeii sunt tot atât de plini de păcate ca și păgânii, și păgânii cei ce nu au lege din fire fac ce poruncește legea, așa lipsiți de lege ei singuri își sunt lege"⁵.

6. *In sfârșit Împărăția lui Dumnezeu este împărăția iubirii de oameni*. — Realizarea acelei omenii care simte în semenul său pe fratele său. Deși Apostolul Pavel a fost numit Apostolul credinții, nimeni n'a cântat atât de sublim iubirea ca el, în acel imn al iubirii din cap. XIII Corinteni.

Iubirea este mai presus de toate, mai mare chiar decât credința și decât speranța.

„De aș vorbi toate limbile omenesti și îngerești și dragoste dacă nu am m'am făcut aramă sunătoare și chimbă gălăgios“.

„Și de-aș avea dar proorocesc și tainele toate le-aș cunoaște și ori ce știință și de-aș avea credință atât de multă să mut munții din loc — dacă nu am dragoste nimic nu sânt.....“.

„Dragostea rabdă îndelung, dragostea este plină de lunătate, dragostea nu știe de pismă, nu se laudă, nu se trufește etc...“⁶.

Simțim aci suflul unei noi ordine morale în lume, a unei ordine pentru care omenirea și astăzi sângerează. Este viziunea unei noi alcătuirii sociale bazate nu pe ură și violență, ci pe îngăduință, bunătate și iertare!

E duhul Evangheliei în afară de care orice propoveduitor

1. I Corinteni, VIII, 6;

2. Romani VIII, 3;

3. Romani V, 10—21;

4. Romani V, 21;

5. Romani II, 14;

6. I Corinteni XIII

n'are rost; chiar dacă un înger din cer ar propovedui altă Evanghelie să fie anatema ¹.

Acestea sunt principiile normative ale activității misionare pauline, principii de etică desigur, dar tot atâtea puncte cardinale ale Teologiei misionare, care preferă soluțiunile clare în fața tuturor controverselor.

* * *

În privința metodologiei, asupra metodelor pe care le-a întrebuintat pentru îndeplinirea planului său de evanghelizare, se poate vorbi din larg.

Întâiu de toate e de remarcat *atitudinea sa misionară* pe linii mari. Cu un adevărat strateg, Pavel are în vedere provinciile romane, mai mult decât cetățile. De aceea în epistolele sale (I Th. I, 7—8; I Corint. XVI, 1, 15; Romani XVI, 5; II Corint. VIII, 1, IX 2), avem mențiunea provinciilor. Cele patru provincii principale sunt: *Galatia, Asia, Macedonia și Achaia*.

Dar pentru a ajunge la scop se concentrează în orașele centrale. Pavel n'a predicat la sate. O discuție în această privință este doar asupra Galatiei, dacă această provincie urmând pe Bp. Lightfoot trebuie să o extindem în spre Nordul Asiei, ori dacă urmând pe Prof. Ramsay această provincie este în Asia Mică de sud, cuprinzând Derbe, Lystra, Lycaonia, în care caz nu există nici o excepțiune.

Acest fapt prezintă o mare importanță pentru misiunea externă a timpurilor noastre.

Charles H. Robinson în lucrarea sa: *The missionary prospect*, în care studiază metodele misionare ale Sf. Apostol Pavel ² și încearcă să vadă cum s'ar aplica în epoca modernă, ia din câmpul de misiune din India trei mari misionari: pe romano-catolicul Francisc Xavier, pe luteranul Schwartz și pe baptistul William Carey.

Francisc Xavier († 1552) a venit în India în 1541 și a predicat 11 ani în diferite state necontenit, fără nici o margine, fără nici un punct precis.

După moartea sa însă n'a mai rămas nimic, fiindcă toți aceia cărora li s'a predicat au uitat învățătura evanghelică.

La fel a lucrat luteranul danez Schwartz († 1798), care deși

1. Galateni I, 8, 9;

2. Charles H. Robinson, *The missionary prospect*, London 1915, pp. 31-41; cf. L'Abbé C. Fouard *op. cit.*, Epilogue, pp. 469—475.

a predicat aproape 50 de ani, din pricină că s'a răspândit difuz, n'a lăsat urme durabile.

Dimpotrivă William Carey un agent al misiunii baptiste (Baptist Missionary Society, înființată de la 1792) s'a concentrat în anumite centre. Rezultatul a fost că și astăzi sunt urmași de ai săi în India. Vedem deci însemnătatea metodei Sf. Pavel în predica evangheliei.

Al doilea lucru pe care l-a îndeplinit Pavel a fost că ori-când înființa o biserică lăsa în fruntea ei un episcop, adecă pe cineva care să ducă mai departe opera sa. Exemplul lui Timotei, lui Erastus, lui Epafrast, lui Tit, etc.

3. Apoi el exercită un control. Vizita din nou bisericile pe care le înființa și le întărea, și „străbătând Siria și Cilicia a întărit bisericile”¹.

4. Fiecare biserică pe care o înființa devenea independentă, autonomă, fiind foarte atent ca o comunitate să nu fie stânjenită prin activitatea alteia.

5. În privința ordinei evanghelizării, totdeauna începea din sinagogi, dând prioritate oricum Iudeilor, pe care îi dorea din toată inima să-i aducă la adevărata credință, dar care prin vârtoșenia inimii lor rezistau și tot mai mult se depărtau de scopul ce îl urmărea.

6. Predica din Antiohia Pisidiei va fi privită ca un exemplu în metoda de evanghelizare a Apostolului². Câtă căldură, câtă cunoaștere a datelor istorice, câtă convingere, câtă credință în El, în care oricine crede se îndreptează de toate câte n'a putut să se îndrepteze în legea lui Moisi.

7. Un caz excepțional este casa Lydiei din Filipi, care se oferi liberă la dispoziția apostolului pentru a-și continua predica în libertate³ fără obligațiuni materiale. Astfel din această casă mai înainte a unei negustorese creștine a pornit pentru întâia oară predica creștină în Europa, din acea cetate a Filipenilor, pentru care Pavel zicea: „Mulțumesc Dumnezeului meu ori de câte ori îmi amintesc de voi”⁴ statornici în credință și în bună purtare.

8. De observat variația în metodă de predică a lui Pavel. El se adaptează după localități și după condițiuni. „Tuturor toate m'am făcut pentru a-i dobândi întru Domnul”.

1. Fapte, Cap. XV, 41 ;

2. Fapte, Cap. XIII, 16—41.

3. Fapte, XVI, 14, 15.

4. Filip. I, 13, IV, 1.

Aci luptând contra idolatriei, aci luptând contra iudaizanților în criza iudaismului și a păgânismului, el scotea cu tot curajul părțile slabe și evident eronate pentru ca împotriva lor să împlânta steagul creștinătății¹. Când se întâmplau devieri de la doctrină el intervenea cu toată energia, ca în cazul disputei Parusiei la Tesalonicieni, sau a obligației legii mozaice la Galateni.

Activitatea sa practică era expresiunea unei credințe adânci, a unei credințe ferme, intransigente², care se mlădia după legea psihologică a convertirii având în vedere pe aceia către care se adresa. Care pedagog al epocii moderne cu toate datele tehnice ale psicho-technice se poate compara cu această mare personalitate a Bisericii creștine?

5. El predica fără nici o piedică și cu toată îndrăsneala³, așa ne raportează doctorul Luca. În Roma, în captivitate, amenințat de judecată, lui nu-i era frică de nimic, el predica cu toată îndrăsneala.

Dar activitatea misionară a sfântului apostol Pavel s'a desfășurat nu numai pe cale de predică, ci și prin ajutorul acordat celor în lipsă, este curentă relatarea ajutorării sfinților din Ierusalim, se cunosc diferitele colecte, pe care le strângea apostolul pentru Biserica mamă sau în sprijinul celor în suferință. Doar mila creștină, milostenia este evidența credinței creștine.

Fericiți cei milostivi că aceia se vor milui⁴.

După aceasta nu va trebui să uităm puterea sa de a vindeca, de a le cui. Credincioșii puneau peste bolnavi ștergare sau pestelci purtate de Pavel și boalele se depărtau de ei, iar duhurile rele ieșau din ei⁵. El a vindecat pe orbi și ologi, a orbit pe Elimas din preajma proconsulului Sergius Paulus⁶, a scos duhul pitonicesc din roaba de la Filipi⁷, a vindecat pe tatăl lui Publius din Malta, după care toți cei ce aveau slăbiciuni veneau și se tămăduiau⁸.

Organizarea misiunii pauline este un lucru foarte variat. Ea se săvârșește de la rugăciune și predică la ajutoare și agape și

1 I. Cor. IX, 19—22.

2 Ep. Galat. I, 8, 9.

3 Fapte, XXVIII, 31.

4 Mat. V, 7 cf. Luca VI, 36.

5 Fapte, XIX, 12.

6 Fapte, XIII, 11.

7 Fapte, XVI, 18.

8 Fapte XVIII, 9.

colecte, până la vindecări și taumaturgii, în multe feluri și după multe daruri ¹.

* * *

Transpusă în imagine modernă misiunea paulină este religioasă, culturală și filantropică, ea îmbrățișează toate manifestările vieții pentru a dobândi la *mântuire*.

Pentru aceasta apostolul a înfruntat toate piedicile și toate obstacolele, el a răbdat toate suferințele.

Cetiți relatarea personală a convertirii sale către Iudei, din cap. XXII al Faptelor, sau mărturisirea sa din II Corinteni cap. IV. Cei ce sântem obijduiți din toate părțile, dar nu striviți, în mare cumpănă, dar nu desnădejduiți, prigoniți, dar nu năpustiți, trântiți jos, dar nu nimiciți.

Noi totdeauna purtăm în trup moartea lui Iisus ca și viața lui Iisus să se arate în carnea noastră cea muritoare ².

Ne convingem de îndată că avem în față o viață religioasă adâncă, o credință limpede, că toate suferințele n'au nici o valoare, ele se biruiesc pe temeul nădejzii în mărirea vecinică.

Înainte noastră avem omul cel nou, e creștinul desăvârșit, este misionarul Pavel.

De aceea studiul vieții lui ne arată cu adevărat căile misiunare ce trebuiesc urmate.

* * *

Din cele expuse rezultă că Pavel este cel mai mare misionar al creștinismului, că el a pus bazele unui creștinism universal și prin energia lui Biserica creștină a căpătat putere de dezvoltare dealungul veacurilor.

Tânărul Rabi din Tars, ucenicul lui Gamaliel, cunoscătorul perfect al filosofiei greco-romane, convertitul din Damasc și servitorul lui Hristos rămâne deapururi Pavel apostolul neamurilor, sistematizatorul doctrinei soteriologice, întemeietorul universalismului creștin, un model ³ în fruntea celor mai de seamă personalități ale istoriei omenirii, un sfânt în accepția desăvârșită a religiunii adevărate, cel mai mare propagator religios, pildă de ceea ce poate fi un misionar, o columnă a creștinătății.

1. I Cor. XII, 28.

2. II Cor. IV, 8—11.

3. cf. R. P. Desbuquoit: Saint Paul notre grand modèle, Paris 1937 pp. 227—232. *Paul model al misionarilor*. Mărturisirile misionarilor, Rev. Lebbe, China) R. P. Michel Cas (Africa) și Mgr. Giordini (Japonia), op. cit. p. 228, 229.

Istoria creștinismului este legată de opera sa.

Prin zelul său și prin entuziasmul său el a făcut istorie.

După normele date de el creștinismul s'a răspândit mereu în decursul veacurilor. Astăzi avem cca. 750 milioane creștini din cei aproape două miliarde locuitori de pe toată fața pământului și viitorul vă arată că nu pot fi alte căi sigure de aducere a tuturor pe urma lui Hristos decât tot cele povestite în Faptele și în epistolele sfinților apostoli.

Netăgăduit că față de descoperirile geografice și de dezvoltarea științei și a tehnicii moderne, față de diferitele invențiuni contemporane se pot găsi multe mijloace auxiliare pentru misiune.

În fața reformelor sociale contemporane care schimbă lumea în fundamentele ei, și care schimbă mentalitatea popoarelor pe alte drumuri decât cele tradiționale, netăgăduit că misionarii creștini vor avea a se acomoda multor necesități nebănuite încă.

Dar și în lumea noastră, în continentele Africa, Asia, în Australia, Oceania, ca și în Imperiul Roman, în provinciile Galatia, Asia, Macedonia, Achaia, misionarul trebuie să fie pătruns de același duh: Pavel apostol, nu de la oameni nici prin om, ci prin Iisus Hristos (Galat. I, 1).

Și același strigăt și azi ca și în vremea lui trebuie auzit: *Ci toate le fac pentru Evanghelie, ca să fiu părtaș la ea.* (I Cor. IX, 23).

VASILE G. ISPIR

Profesor la Facultatea de Teologie
din București

„INIȚIATIVA TRANSILVANĂ ȘI TIPĂRIREA BIBLIEI ROMÂNEȘTI“

— CONTRIBUȚII LA SPULBERAREA UNUI PRETINS „ADEVĂR ISTORIC
NĒLUAT ÎN SEAMĂ” —

În ciclul conferințelor religioase ținute la Universitatea din Cluj Sibiu, d. prof. Dr. Ioan Lupaș, prorectorul Universității Daciei Superioare și Membru al Academiei Române, a vorbit Duminică 29 Noemvrie 1942 despre *Mitropolitul Teodosie Veștemeanul*, care a păstorit în scaunul Ungrovlahiei între anii 1667—1672 și 1679—†1708. Această conferință „simțitor amplificată” s'a publicat apoi în *Revista Teologică*, an. XXXIII (1943), Nr. 1—2 (Ianuarie-Februarie), pp. 9—27.

Scopul urmărit prin ea de d. Ioan Lupaș este pe deoparte de a schița personalitatea mitropolitului Teodosie al Ungro-Vlahiei „a cărui sbuciumată dar rodnică păstorie” (p. 10), a durat 40 de ani, iar pe de alta de a înfățișa viața și faptele mai de seamă ale acestui ierarh născut în Veștem, lângă Sibiu, și a cărui amintire „se cere perpetuată în paginile istoriei românești nu numai pentru lupta nepregetată ce a purtat cu izbândă împotriva străinismului și pentru afirmarea elementului autohton la cârma vieții de Stat, ci mai ales pentru punctul culminant ce l-a putut atinge, în zilele păstoriei sale, limba și cultura română prin tipărirea Bibliei dela 1688” (p. 26).

„Această izbândă a spiritualității românești din zilele lui Teodosie Veștemeanul — spune d. I. L. — se cuvine să fie prețuită ca încununarea unor strădanii desfășurate timp de un veac și jumătate dela apariția celei dintâi tipăriri românești aici în Sibiu (1544) și până la Biblia de la București, de soarta căreia nu a lipsit a se îngriji marele ierarh originar din preajma Sibiului” (p. 27).

În ce măsură se va fi îngrijit de soarta Bibliei de la București „marele ierarh originar din preajma Sibiului”, se va arăta mai jos. Deocamdată trebuesc reținute aceste fraze cu care d. I. L. își încheie conferința: „Merită subliniat faptul că și *la edițiile de mai târziu ale Bibliilor românești, aproape în toate cazurile,*

se poate constata prezența inițiativei și a tenacității transilvane¹. Așa la Biblia tipărită la Blaj (1795) nu a lipsit osteneala lui Samuil Micu-Klein din Sadu, care alergase cu manuscrisul traducerii sale la episcopul din Sibiu Gherasim Adamovici... Nici de la următoarea ediție a Bibliei românești (1819 — Petersburg) nu a lipsit inițiativa și stăruința Mitropolitului Gavriil Bănulescu, originar din Bistrița Transilvaniei, după cum nu a lipsit nici de la ediția sibiană (1856—58) grija lui Andrei Șaguna, nici de la ediția Sfântului Sinod din 1936 grija răposatului Patriarh Miron Cristea, pe care în duhul vechilor tradiții ar trebui să-l numim, după locul său natal: Toplița Română, *Miron Toplițanul*,² — nici de la cea mai proaspătă ediție a Noului Testament (1942—Cluj) grija episcopului Nicolae Colan“.

Socotind că n'a stăruit din destul asupra părerilor de mai sus, d. I. L. sfârșește prin următoarea concluzie, care exclude orice amestec muntenesc sau moldovenesc în tipărirea Bibliilor românești: „Ce rezultă de aici? Evident că neîntrerupta prezență a inițiativei și stăruinței transilvane timp de 250—300 ani la toate edițiile Noului Testament de la Simion Ștefan până la Nicolae Colan, și-al Bibliei întregi, de la Teodosie Veștemeanul până la Miron Toplițanul, asigură în istoria spiritualității românești o necontestată întâietate cuvântului arhieresc din Transilvania sau de obârșie transilvană“ (p. 27).

Dacă traducerea și tipărirea Sfintei Scripturi în românește n'ar alcătui unul din cele mai însemnate capitole ale istoriei noastre literare și bisericești; dacă autorul unor asemenea păreri, ca acestea de mai sus, n'ar fi preot și profesor universitar, cu dregătorie înaltă în viața noastră bisericească și școlară; dacă prin publicarea unor astfel de afirmațiuni greșite nu s'ar aduce o neiertată jignire și nu s'ar face o mare nedreptate atâtor oameni care de și n'au fost „de obârșie transilvană“, dar au muncit cu pricepere și râvnă timp de 300 de ani la tălmăcirea în românește și la tipărirea tuturor edițiilor Noului Testament și ale Bibliei întregi, și dacă mai în toate cazurile nu s'ar dovedi chiar absența

1. Sublinierea ne aparține.

2 După duhul vechilor tradiții știm că vlădicii nu purtau titlul locului natal, ci pe cel al eparhiei peste care păstoreau sau cel mult al mănăstirei de unde veneau. Chiar numele de Veștemeanul dat lui Teodosie al Ungrovlahiei nu se datorește vreunei vechi tradiții, ci din câte știm spontanietății geniale a lui N. Iorga.

„inițiativei și stăruinței transilvane”, rândurile ce urmează n'ar avea nici un rost,

Iarăși, dacă *Revista Teologică* „organul pentru știință și viață bisericească” al Academiei teologice din Sibiu, nu s'ar fi făcut ecoul acestor afirmații neîntemeiate și dacă nu le-ar fi înmulțit numărul prin pana redactorului ei, am fi lăsat să fie trecute sub tăcere. Dar repetând toate greșelile înaintașului, pe care le sporește cu Biblia dela Buzău (1854-1856) „legată de numele episcopului Filoteiu, transilvănean din părțile Brașovului” și Biblia Fundațiilor Culturale Regale (1938), apărută „în vremea arhipăstoriei patriarhului Miron Cristea „Toplițanul”, d. prof. Dr. Grigorie T. Marcu, în articolul publicat în același număr sub titlul: *Inițiativa transilvană în tipărirea Bibliei românești* (pp. 98-103), după ce arată că „Păr. Prof. I. Lupaș a valorificat astfel, pentru întâia oară, un adevăr istoric neluat în seamă atâta vreme” (p. 98), adaugă: „Inițiativa transilvăneană a fost prezentă așa dar la urzirea mai tuturor edițiilor de seamă ale Bibliei românești. Singură *ediția sinodală* din 1914 mai lipsea dintre acestea, pentru ca ciclul să fie complet. Ori nouă ni se pare că nici de data aceea n'a lipsit îndemnul transilvănean. În ori ce caz, un lucru e absolut sigur: cu doi ani înainte de apariția Bibliei sinodale din 1914, s'a cerut, insistent, de dincoace de munți, publicarea neîntârziată „a unei noi ediții a Sf. Scripturi, cu un text românesc revăzut în conformitate cu starea de astăzi a limbii românești”. „Indemnul” acesta „a pornit de la Profesorul Dr. Nicolae Bălan dela Seminarul „Andreian”, din Sibiu” precum se dovedește din adresa publicată în întregime (pp. 99-103) și pe care a trimes-o la 5/18 Maiu 1912 mitropolitului primat de pe acea vreme Conon Arămescu.

Pe bună dreptate d. G. T. M. spune că i se „pare” că nici de data aceasta n'a „lipsit îndemnul transilvănean”, căci, după cum se va vedea mai jos, la data trimeterii scrisorii prof. Dr. Nicolae Bălan, Sfântul Sinod hotărâse revizuirea și publicarea unei noi ediții a Sf. Scripturi cu patru ani în urmă, adică în 1908, iar în 1912 lucrările Comisiei erau terminate și se făceau acum pregătiri pentru începerea tipăririi.

Socotind noi că este lucru primejdios de a lăsa să circule păreri greșite, ca acestea de mai sus, de aceea, pentru cunoașterea adevărului istoric și pentru spulberarea unor păreri neîntemeiate, vom căuta să înfățișăm, numai pe bază de studii și documente neîndoelnice, împrejurările în care s'a făcut traducerea

și tipărirea Sfintei Scripturi în românește, rămânând ca cetitorii să se încredințeze singuri dacă și în ce măsură se mai poate „constata prezența inițiativei și a tenacității transilvane” în această privință.

1. — Este lucru în deobște cunoscut că diaconul Coresi, începătorul tipării Scripturii Noului Testament în românește, n'a fost „de obârșie transilvană”, ci era muntean din Târgoviște. Prin strădania lui s'a „scris” întâi cu tiparul *Tetravanghelul*, în cetatea Brașovului, la anul 1561¹. Nu era o tălmăcire a sa, căci el avusese înainte „întorsura” mai veche, traducere potrivită în cursul vremilor de mulți dieci, și doar ici, colo, învârstată de el cu frânturi de graiu românesc din jurul Târgoviștei².

Tot diaconul Coresi, fiind „cu dor pentru cărțile românești”, a tipărit în 1563 *Apostolul*³. Apoi, dacă văzu «că mai toate limbile au cuvântul lui Dumnezeu în limba lor, numai noi Rumânii n'avăm», a tipărit în anul 1570, tot la Brașov, și *Psaltirea*⁴.

2. — Cea mai veche tipăritură românească din Scriptura Vechiului Testament — lăsând la o parte *Psaltirea* —, este *Palia* de la Orăștie, care cuprinde *Cartea facerii* și *Exodul*, tipărită în anul 1582, de Șerban fiul diaconului Coresi și de diacul Marian tovarășul său⁵.

3. — Istoricii bisericii și ai literaturii românești⁶ au lămurit pe deplin că traducerea și tipărirea *Noului Testament* de la Bălgrad din 1648, se datorește și altor împrejurări, iar nu numai „tenacității și inițiativei transilvane”. Se știe cât de mult s'au străduit Calvinii din Ardeal ca să pună la îndemâna Românilor Sfânta

1. Cf. I. B i a n u — N. H o d o ș, *Bibliografia românească veche*, I, București 1903, p. 45.

2. Pr. N i c u l a e M. P o p e s c u, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București 1942, p. 47.

3. I. B i a n u, *Lucrul apostolesc — Apostolul — tipărit de diaconul Coresi în Brașov la anul 1563*, Academia Română, Sec. lit., Texte de limbă din sec. XVI-lea reproduse în faximile, IV, București 1930; cf. I. B i a n u — N. H o d o ș, *op. cit.*, p. 49.

4. *Ibidem*, pp. 54—55.

5. *Ibidem*, p. 93; cf. I. P o p o v i c i, *Palia din Orăștie*, în *An. Ac. Rom.*, lit. 33 (1911), pp. 517—538; M. R o q u e s, *Palia d'Orăștie (1581—1582)*, Paris 1925.

6. N. I o r g a, *Istoria bisericii românești*, I, București 1929, pp. 339, 403; cf. St. M e ț e ș, *Istoria bisericii românești din Transilvania*, I, Sibiu 1935, p. 397; Sextil P u ș c a r i u, *Istoria literaturii române, epoca veche*, Sibiu 1930, p. 106; N. C' a r t o j a n, *Istoria literaturii române vechi*, II, București 1940, p. 105.

Scriptură în graiul lor. Se dovedește însă că ei n'au putut să-și vadă înlăptuit planul decât după un răstimp de câțiva ani. La 19 August 1643 Ștefan Geleji, episcopul calvin, spune într'o poruncă dată protopopilor români că „va tălmăci Scriptura (Noului Testament) pe românește din grecește, că până acum a fost tradusă din slavonește. Am aflat traducător pe un român care știe grecește și românește. Pentru tipărire însă trebuiesc bani mulți”.¹ Acest traducător este iermonahul Silvestru, venit din Țara Românească după ce tipărise la Govora, în 1642, *Evangelia învățătoare* „scoasă și primenită” din rusește încă din 1638.

Iermonahul Silvestru n'a trăit însă ca să-și vadă rodul ostinelilor sale ieșit de supt tipar; a murit în decursul muncii grele și obositoare, cum ne spune urmașul lui la acest lucru, în Predoslovia cărții: „Acest Testament l-au început a-l izvodi ermonah Selivestru din porunca și chelșugul măriei sale (Gheorghe Rakoczy) și el s'au ustenit cât s'au putut și curând îi s'au tâmplat lui moarte”².

Se spune că mitropolitul Simion Ștefan n'a fost mulțumit cu tălmăcirea iermonahului Silvestru și de aceea s'a apucat însuși „a poslelui și unde n'au fost bine am isprăvit și am împlut și am tocmit diin cât am putut”³.

Pe poarta cărții se spune că „s'a izvodit cu mare socotință den izvod grecesc și slovenesc, pre limba românească, cu îndemnarea și porunca, denpreună cu toată cheltuiala măriei sale Gheorghe Rakoți craiul Ardealului”⁴. Iar în Predoslovie mitropolitul Simion Ștefan arată cum principele Gheorghe Rakoczy i-a poruncit să tipărească Noul Testament și că în acest scop a adus meșteri streini de i-au făcut tipografie și le-a dat plata din vistieria Măriei Sale⁵. „Acest lucru bun și sfânt iaste început din sfatul și din demnătura și cu chelciugul Măriei sale”. Se știe de altfel că *Noul Testament* de la Bălgrad s'a tipărit cu slovele și

1. Hurmuzaki, XV, pp. 1108—9, nr. 2052. Peste un an, la 24 August 1644, G. Rakoczy scrie soției sale Susana Lorantfi, să plătească preotului român, care a tradus Testamentul Nou; i se dă 1 florin și 1 postav. În 1646 traducerea era pe sfârșite, căci principele scrie administratorului averilor sale din Ungaria Toma Debreczeni, să trimeată materialul de lipsă la turnarea literilor chirilice, necesare pentru tipărirea acestei cărți (cf. *Szazadok*, V, Budapest 1871, p. 718, apud St. Metesș, *op. cit.*, p. 396).

2. I. Bianu-N. Hodoș, *op. cit.*, p. 169.

3. *Ibidem*, p. 169.

4. *Ibidem*, p. 165.

5. *Ibidem*, p. 168.

teascurile dăruite de Matei Basarab și aduse aici încă din 1639 de „popa Dobre tipograful din Țara Muntenească”³.

4. — Tot în aceste teascuri de obârșie muntenească văzu lumina tiparului în 1651 a doua *Psaltire* românească. Nu se știe până acum cine este autorul tălmăcirii ei. Pe poarta cărții se spune numai că „s'au izvodit cu mare socotință den izvod jidovesc pre limba rumânească, cu îndemnarea și porunca denpreună cu toată cheltuiala a măriei sale Gheorghie Racofi craiul Ardealului”².

5. — Cele două cărți ieșite din teascurile tipografiei Mitropoliei Bucureștilor, în anii 1682-1683, anume *Evanghelia* și *Apostolul*, care împreună cu Apocalipsa alcătuiesc Scriptura Nouului Testament, de și au fost tipărite în vremea păstoriei mitropolitului Teodosie al Ungrovlahiei, așijderea nu dovedesc cătuși de puțin „prezența inițiativei și a tenacității transilvane”. Dimpotrivă, după cum se află scris pe poarta lor,³ reiese că „s'au tipărit cu porunca și toată cheltuiala” voevodului Țării Românești Șerban Cantacuzino. Iar în Predoslovia *Evangheliei* se spune limpede că textul ei a fost „îndreptat” și așezat precum umblă cea elinească „alcătuindu-se și sfintele cuvinte, spre mai aleasă înțelegere a limbii rumânești” de Iordache Cantacuzino, fratele Voevodului⁴. Deasemenea în epilog se arată că textul acesta înnoit al *Evangheliei* s'a lucrat cu meșteșugul tiparului de „smeritul întru eromonași Chiriac tiparnicul”⁵.

În ce privește *Apostolul*, Șerban Cantacuzino spune în Predoslovia lui doar atât: că s'a „tâlcuit” prin osteneala „știușilor și învățașilor carii s'au întâmplat dascăli de au tâlcuit Sfânta Scriptură cea noao spre bună înțelegere limbii noastre. Și întâiu s'au tâlcuit *Evangheliile*,... și acuma iarăși și celelalte doao părți... care sunt acestea *Faptele Apostolilor*.. Aceste trei părți ale *Nouului Testament*... prin porunca și cheltuiala noastră s'au tâlcuit până în săvârșit și s'au pus în tipar”.

Cu tipărirea lui s'a „îndestoinicit... smeritul întru ieromonași Damaschin Gherbest tiparnicul”⁶, care ajunge în 1703 episcop la Buzău și apoi în 1708 la Râmnic. Acest Damaschin, cu-

1. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 106; N. Cartoian, *op. cit.* I, p. 103; cf. Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 390.

2. I. Bianu-N. Hodoș, *op. cit.*, p. 184.

3. *Ibidem*, pp. 246, 258.

4. *Ibidem*, p. 250.

5. *Ibidem*, p. 251.

6. *Ibidem*, p. 261.

noscut sub numele de *Dascălul*, „traducătorul cărților noastre de ritual” nu este ardelean, cum s'a crezut până acum ¹, ci din cercetările mai noi reiese că era de neam din satul Voinești, jud. Dâmbovița ².

6.—*Parimiile de preste an*, date la lumină de „tiparnița țărâi” din Iași în Octomvrie 1682, și care cuprind părți din Scriptura Vechiului Testament, s'au tipărit din porunca lui Duca Voevod „domn țărâi Moldovei și Ucrainei cu poslușania smeritului Dosoftei Mitropolitul” ³.

7. — Cel dintâi traducător al Bibliei în românește, din grecește, este spătarul Nicolae Milescu la anul 1667. Dar izvodul lui n'a ajuns până la noi, — și nici măcar o copie de pe el. Avem însă dovezi netăgăduite despre existența și circulația lui. Astfel o traducere munteană făcută în a doua jumătate a veacului XVII, și pe care d. prof. N. Cartoian o atribue pe bună dreptate fraților Șerban și Radu Greceanu, păstrată azi în biblioteca Academiei Române, ms. rom. 4389, spune în *Cuvânt înainte către cetitori*, că: „Am nevoit a prepune această sfântă carte a Legii Vechi, care se chiamă Biblia toată cu toți prorocii (că Legea Noaoă, adecă Evanghelia și celelalte cărți ale Apostolilor, toate se află multe pren bogate locuri și cu mâna scrise și în tipariu date pre limba noastră rumânească, iar de această carte a Legii Vechi noi Rumânii foarte sântem lipsiți)”. Și mai departe adaogă: „Toată Cartea Legii Vechi și cu toți proorocii pre limba rumânească până acum... nu foarte s'au aflat prepusă... Iar numai un izvod scris cu mâna, care l-au fost prepus Nicolae Spătariul Moldovan, dascăl și învățat în limba elinească, care l-au izvodit de pre izvodul elinesc ce se-au fost tipărit la Frangofort” ⁴.

Din știrile lui care le aflăm din acest *Cuvânt înainte* reiese limpede că izvodul lui Nicolae Milescu a stat neconținut sub ochii noilor traducători ai Bibliei tipărite la București în anul 1688, care l-au folosit cu deplin temei ⁵.

1. Al. Lapedatu, *Damaschin Episcopul și Dascălul*, în *Conv. Lit.* 40 (1906), p. 563.

2. cf. M. Regleanu, *Contribuții la cunoașterea episcopului de Râmnic Damaschin*, în rev. *Hrisovul*, I (1942), pp. 442-449.

3. I. Bianu, N. Hodoș, *op. cit.*, p. 263. Pe poarta cărții se spune că tiparnița fusese dăruită de Ioachim patriarhul Moscovei.

4. N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, II, București 1942, p. 132.

5. cf. Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române, epoca veche*, p. 128. Șerban Cantacuzino spune în *Predoslovie* că talmăcitorii „luând lumină

Care va fi fost contribuția mitropolitului Teodosie al Ungrovlahiei, la traducerea și tipărirea Bibliei de la 1688; nu se vede de încăieri, căci nu există. În titlu se spune doar că s'a tipărit în vremea păstoriei „prea sfințitului părinte chir Teodosie mitropolitul țării”, dar că „s'au tălmăcit cu porunca prea bunului creștin și luminațului Domn Șerban Cantacuzino și cu îndemnarea dumnealui Constantin Brâncoveanu marele logofăt... carele și toată cheltuiala cea desăvârșită o au rădicat”. Deasemenea, în Predoslovia iscălită de Șerban Cantacuzino se spune că „după isprăvirea tălmăcirii acestei folositoare și sfinte ostenele... s'au luat, după cum se cade, și voie de la sfânta și muma noastră Besereca cea mare, s'au dat în tipografie și s'au tipărit în Sfânta Mitropolie din București, fiind arhieru și păstoriu creștinului acestuia norod prea sfințitul părintele nostru chir Teodosie Mitropolitul”. *Atâta știm și atâta putem spune despre contribuția mitropolitului Teodosie la Biblia de la 1688.* În schimb, la sfârșitul cărții, se află o însemnare în care se arată lămurit că „s'a tipărit această carte cu cheltuiala dumnealui Șerban (Cantacuzino), iar cu nevoința și îndireptarea celor ce s'au întâmplat dascăli și mai mult deslușindu-se pre limba rumânească de Șerban și Radul logofăt (Greceanul), meșter tipograf fiind Mitrofan episcop de Huși”.

8. — *Noul Testament* tipărit la București de ieromonahul Antim Ivireanul în anul 1703 are textul îndreptat după Biblia de la 1688, care, după cum am văzut, exclude orice inițiativă transilvană, fiindcă ea nu se dovedește decât prin arătarea că s'a tipărit cu *blagoslovenia mitropolitului Teodosie*, însă cu „porunca și toată cheltuiala” voevodului Constandin Brâncoveanu¹.

9. — Știrile în legătură cu Biblia de la Blaj, tipărită în anul 1795 socotim potri vit să nu le mai înfățișăm aici pentru faptul că nu ne privesc și este singurul caz când Țara Românească n'a contribuit decât cu izvodul de pe care uniații ardeleni și-au tipărit pentru întâia oară Scriptura, potrivită însă cu interesele și vederile lor, după Vulgata latină.

și dintr'alte izvoade vechi și alăturându-le cu cel elinesc al celor 70 de dascăli, cu vrerea lui Dumnezeu o au săvârșit”. Ar urma că traducătorii Bibliei ☩ la 1688 s'au folosit și de alte tălmăciri românești mai vechi, manuscrise ori tipărite (cf. C. Solomon, *Biblia din 1688*, București 1931, p. 9 N. Iorga, *Istoria literaturii române*, I, p. 397; Idem, *Istoria Bisericii Românești*, I, p. 402, crede că printre acestea trebuie să fi fost *Noul Testament*, Bălgrad 1651; *Psaltirea*, Iași 1680 și *Parimii*, Iași 1682.

1. I. Bianu — N. Hodoș, *op. cit.*, p. 448.

10. — Tipărirea Bibliei de la Petersburg din 1819 nu se datorește atât mitropolitului Gavriil Bănulescu, cât mai ales Societății Biblice Rusești care înființase în anul 1817, la Chișinău, o filială sub numirea *Rosienească însoțire a Bibliei*¹. Astfel încă din 1814 Societatea Biblică din Petersburg întreținea legături cu Gavriil Bănulescu care-i trimetea danii și subscripții anuale de la 70 persoane din Basarabia. Societatea comunică atunci mitropolitului hotărârea ei de a întreprinde o nouă tipărire a Bibliei românești. Gavriil Bănulescu trimise, pentru orientare, Biblia de la București din 1688 și ediția de la Blaj din 1795. Tipărirea începu însă abia în 1816, luându-se ca bază ediția de Blaj. Pentru corecturi și pentru supravegherea tiparului este trimis la Petersburg arhimandritul Varlaam Cuza, fost stareț al mănăstirii Dobrovăț, un bun cărturar și un iscusit cunoscător al limbii grecești. Se știe că el a plecat spre Petersburg la 15 Fevruarie 1817 însoțit de un psalt moldovean.

La sfârșitul anului 1817 tipărirea Noului Testament era terminată, iar la 15 August 1819 fu scoasă de sub teasc întreaga Biblie².

11. — Despre Noul Testament tipărit la Mănăstirea Neamț în 1818 știm doar atât cât ne spune titlul său, adică „Acum cu acest chip duple izvoadele grecești cele scrise cu mâna, s'au tipărit în zilele preainălțatului Domn Scarlat Alexandru Calimah Voevod, cu blagoslovenia prea sfințitului și de Dumnezeu alesului mitropolit al Moldovei chir Veniamin, iar cu ajutorul prea sfințitului episcop al sfintei Episcopii Argeșul chir Iosif și al altor iubitori de Hristos hristiani, prin osârdua fericitului și pururea pomenitului arhimandrit chir Silvestru, întru a căruia vreme s'au început și a diadohului sfinției sale prea cuviosului arhimandrit chir Ilarie întru a căruia vreme s'au săvârșit, de Gherontie ieromonah tipograful”.

1. Însăși Societatea Biblică din Petersburg nu era cu mult mai veche. Ea luase ființă în 1812 din inițiativa prințului A. N. Golițan oberprocurorul sinodului rusesc și apoi președinte al acestei societăți. În organizarea și programul ei noua societate avea de model *British and Foreign Bible Society*, întemeiată în 1804 la Londra (cf. Arhim. Antim Nica, *Mișcarea Biblică în Basarabia*, în rev. *Bis. Ort. Rom.*, 59 (1941), p. 281.

2. *Ibidem*, p. 282. Pentru mai multe amănunte v. A. Bălțătescu, *Filiala Basarabeană a Societății Biblice Rusești*, în *Buletinul Eparhiei Chișinăului*, VII (1872), pp. 212-13; N. Popovschi, *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub Ruși*, Chișinău 1931, p. 24.

12. — Nu știm în ce măsură se cade să atribuim tipărirea Bibliei de la Buzău din 1854-56 „inițiativei și stăruinței transilvane“, căci ea s'a făcut după ediția de la Petersburg apărută sub îngrijirea arhimandritului moldovean Varlaam Cuza; s'a cules de către meșteri de obârșie munteană, al căror nume îl cunoaștem din istoria tipografiei de la episcopia Buzăului. Singura dovadă ar fi că ea s'a lucrat în vremea păstoriei episcopului Filoteiu, însă cu banii luați din veniturile eparhiei Buzăului.

13.—Chiar Biblia tipărită de Andrei Șaguna la Sibiu, între anii 1856-58, are la temelie textul ediției de la București din 1688, lucru mărturisit și de el în prefață. Singura deosebire este că a lăsat laoparte cuvintele vechi socotite nepotrivite, pe care le-a înlocuit cu altele mai cunoscute, schimbând și unele împărțiri de capitoare și în deosebi de stihuri. La potrivirea capitoarelor și a versetelor Andrei Șaguna s'a călăuzit de textul grec al Septuagintei pe care l-a folosit și Varlaam Cuza pentru Biblia de la Petersburg, nu însă în toate locurile².

14. — În zelul său neînfrânt de a socoti și ediția Bibliei din 1914 tot ca emanațiune a „tenacității“ ardelene, d. Dr. Gr. T. Marcu nu se sfiește să afirme că și aceasta s'ar datora tot „inițiativei transilvane“, căci, după părerea sa Biblia din 1914 a fost revăzută și tipărită de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române numai în urma unei scrisori a prof. Dr. N. Bălan. Dar dacă d. profesor de studiul Noului Testament de la Academia teologică din Sibiu s'ar fi ostenit să răsfoiască sumarele ședințelor Sfântului Sinod din anii 1909-1914, găsea lămuriri destule și se încredința singur că lucrările pentru revizuirea și tipărirea Bibliei se începuseră încă din primăvara anului 1909 sub păstoria mitropolitului Athanasie Mironescu și că la 5 Maiu 1912, când prof. N. Bălan scria mitropolitului primat Conon Arămescu să se îngrijească de tipărirea „sf. Scripturi în dulcea noastră limba românească“ lucrările Comisiei erau terminate și chiar se începuse tipărirea în tipografia Cărților bisericești din București.

15. — Lăsăm laoparte edițiile Bibliei și ale Noului Testament tipărite cu ajutorul ori de către Societatea Biblică Britanică, pentru că ar însemna să aducem învinuiri necuvenite dacă s'ar pretinde și aici vreo inițiativă sau tenacitate transilvană. Deaceea vom

1. În prefață Filotei spune că ediția aceasta este „îndreptată și mai curățită de ziceri învechite acum și obicinuite numai la frații noștri Ardeleni“

2. cf. Pr. I. Popescu-Mălăești, *Biblia tipărită de Șaguna*, în *rev. Bis. Ort. Rom.*, XXXIII (1909—1910) pp. 748—9.

trece la Biblia din 1936, stăruind mai pe larg asupra ei, întrucât este vorba de tănuirea unui adevăr ce nu convine de loc atât d. prof. I. Lupaș cât și d. Dr. Grigorie T. Marcu.

În deobște, vremea când o nouă traducere sau chiar o nouă ediție a Bibliei s'a ivit în viața unui popor, are o însemnătate deosebită, căci Sfânta Scriptură nu este o carte ca oricare alta. Și la noi la Români, anii când a răsărit o nouă tălmăcire ori s'a făcut o nouă tipărire a sfintei Scripturi, sunt socotiți în istorie ca mari pași sufletești ai luminării creștinești și ai propășirii pe calea culturii. Astfel stând lucrurile, socotim că trebuie să înfățișăm în adevărata lor lumină împrejurările în care s'a tipărit Biblia din 1936, pentrucă dd. autori citați n'au vrut să amintească într'adins numele celui ce s'a ostenit ani îndelungați la această lucrare, ci au lăsat să se înțeleagă că această ediție s'ar datora numai grijei răposatului patriarh Miron, scoțând deci o nouă dovadă despre „prezența inițiativei și tenacității transilvane“. Dar să nu se supere dd. autori, dacă împotriva părerilor ce susțin le vom aduce drept dovadă însăși cuvintele răposatului patriarh Miron, din prefața Bibliei apărute în anul 1936, și prin care lămurește faptul știut de toți, că la temelia acestei ediții n'a stat nici „inițiativa“ și nici „tenacitatea transilvană“ ci numai munca grea și obositoare de peste 30 de ani a Înalt Prea Sfințitului Patriarh Nicodim. Iar dacă în 1932 răposatul patriarh Miron s'a gândit să dea în seama Înalt Prea Sfinției Sale grija tipăririi Bibliei, a făcut aceasta pe temeiul hotărârii Sfântului Sinod, fiindcă se știa că nimeni altul nu poate săvârși mai bine acest lucru. Cunoștea apoi strădania îndelungată în ogorul Sfintei Scripturi a Înalt Prea Sfințitului Patriarh Nicodim și se încredințase pe deplin de folosul tălmăcirii I. P. S. Sale încă din 1924, când apăruse *Noul Testament* la mânăstirea Neamț și mai în urmă, din 1931, când se tipărise în editura Institutului Biblic *Psaltirea*, care s'a răspândit ca apa cea vie pe tot întinsul țării, fiind zilnic cerută de sufletele însetate după cuvântul Domnului, dat într'o limbă neaoșe românească, cu mirezme de cazanie și cu freamăt de cronică moldovenească.

Iată acum ce limpede lămurește răposatul patriarh Miron în *Cuvânt înainte*, la Biblia din 1936, p. XXVII, împrejurările traducerii și tipăririi ei: „Am instituit, cu aprobarea Sf. Sinod, o Comisiune, care să se ocupe cu traducerea întregii Sf. Scripturi, însărcinând în acest scop pe bunul cărturar al bisericii noastre, P. S. Nicodim.... cunoscător al limbilor slave și care se înde-

etnică de mai mulți ani cu traducerea Sf. Scripturi... Comisiunea alcătuită din [Pr. Grigorie Pișculescu și Pr. Vasile Radu] am așezat o sub președinția și conducerea I. P. S. Nicodim, spre a fi cu luare aminte — ca ierarh și reprezentant al Sf. Sinod — să nu se strecoare vreo împotrivedală sub raport dogmatic și canonic" ¹.

Așa dar nu mai este nici o îndoială că la înfăptuirea Bibliei din 1936 toată grija și răspunderea a avut-o singur I. P. S. Patriarh Nicodim. Într'adevăr, traducerea I. P. S. Sale se deosebește prin folosirea celor mai bune texte slavone, adevărate în ce privește curăția lor ortodoxă, de dascăli și ierarhi pricepuți și adânc cunosători în treburile de credință. Iar valoarea acestei traduceri stă în faptul că nici una din tălmăcirile înaintașilor n'a mers deadreptul la izvorul vechi al Sfintei Scripturi și nici una n'a fost lucrată cu mai multă grijă de a avea cea mai bună traducere, călăuzită după cele mai curate texte ortodoxe. Și era nevoie de aceasta, pentru că se știe că în Sf. Scriptură sunt multe părți al căror înțeles nu e tocmai ușor de aflat. Deaceia I. P. S. Patriarh Nicodim a trebuit să zăbovească ani de-a rândul asupra unor citate, și să lucreze fără preget, zi și noapte, ca să descopere dumnezeieștile taine ale Bibliei și să le înfățișeze apoi obștei românești în toată curătenia lor strălucitoare, tălmăcind și lămurind înțelesul cel adevărat al părților mai anevoie de pătruns ².

Oare le era greu dd. autori citați să spună toate aceste lucruri? Fără îndoială că da, căci atunci se descopereau singuri în fața adevărului netăgăduit de nimeni până azi, că Biblia din 1936, departe de a avea vreo legătură cu prețioasa „inițiativă și tenacitate transilvană”, a văzut lumina tiparului numai prin munca și sânguința I. P. S. Patriarh Nicodim. Drept încheiere îndrăznim să punem următoarea întrebare dd. autori: Dacă răposatul patriarh Miron, căruia îi plăcea să-și afle neamuri în obștea moldovenească ³, nu s'ar fi născut în Ardeal, oare nu cumva era aceasta o piedică

1. Iar mai departe adaogă: „Lucrarea s'a făcut — luându-se ca bază textul original grecesc al Septuagintei, iar textul ebraic, precum și traducerea rusești, franțuzești, englezești și slave, au slujit pentru deslușirea, verificarea și îmbunătățirea noului text românesc. Totodată autorii au înzestrat noul text, în josul fiecărei pagini, cu locurile paralele, revizuite și întregite după cele mai bune edițiuni ortodoxe”.

2. În legătură cu traducerea Bibliei din 1936 vezi și articolul arhim. Iuliu Scriban, *Scriptura unei vieți*, reprodus în F. V. Farrar, *Primele zile ale creștinismului*, traducere din rusește de Nicodim mitropolitul Moldovei, vol. III, M-rea Neamț 1938, pp. 473—484.

3. cf. rev. *Bis. Ort. Rom.*, an. LVI (1938), Partea oficială, p. 97.

pentru tipărirea Bibliei din 1936, căci atunci nu se mai putea „constata prezența inițiativei și tenacității transilvane”?! După părerea aceasta, chiar noua ediție a Bibliei, care se află sub tipar, n'ar trebui să mai apară, deoarece lipsește inițiativa transilvană, afară doar de cazul când se ține seama că omul care poartă corecturile la tipografie este de obârșie ardeleană.

16.—În ce privește acum Biblia Fundațiilor Culturale Regale, apărută „în vremea arhipăstoriei patriarhului Miron Cristea” (București 1938), are cam aceeași legătură cu „inițiativa transilvană” ca și Pilat din Pont cu Simbolul Credinței. Departe de orice „tenacitate transilvană”, ea s'a tipărit din îndemn regal și cu mărinimoasa sollicitudine de ani de zile a Suveranului țării. Cunoscutul literat Gala Galaction și preotul Vasile Radu au săvârșit tălmăcirea în românește a Sfintei Scripturi fără să se gândească la vreo „inițiativă transilvană”. Am fi nedrepti să le atribuim asemenea imbolduri, când se știe că părintele Gala Galaction frământase tălmăcirea sa, ca pe un aluat sfânt, mai bine de trei decenii, iar învățatul preot Vasile Radu adâncise cuvântul dumnezeesc al Scripturii Vechi, ajutat de cele mai temeinice cunoștințe ale limbilor semitice și pe care le dobândise în anii îndelungați de cercetare în țară și peste hotare.

Din cele înfățișate până aici, se pot scoate următoarele concluzii :

1. — Incepătorul tipăririi sfintei Scripturi în românește — *Evanghelia, Faptele Apostolilor, Psaltirea* —, este diaconul Coresi din Târgoviște.

2. — Scriptura Vechiului Testament, cunoscută sub numele de *Palia* de la Orăștie, s'a tipărit prin osteneala lui Șerban tipograful fiul diaconului Coresi și a diacului Marian tovarășul lui.

3. — La temelia traducerii *Noului Testament* de la Bălgrad (1648), se dovedește tot sârguință muntenească, deoarece tălmăcitorul acestei cărți este cunoscutul ieromonah Silvestru, egumenul mănăstirii Govora.

4. — *Psaltirea* de la Bălgrad (1651) s'a tipărit cu slovele și teascurile dăruite de Matei Basarab, din „îndemnul și porunca denpreună cu toată cheltuiala” lui Gheorghe Rakoczy craiul Ardealului.

5. — *Evanghelia* apărută la București în 1682 „cu porunca și toată cheltuiala” lui Șerban Cantacuzino, are textul înnoit de Iordache Cantacuzino, iar la tipărirea ei s'a ostenit ieromonahul Chiriac. *Apostolul* din 1683 a văzut lumina tiparului prin destoinicia viitorului episcop de Buzău Damaschin.

6. — *Parimiile*, Iași 1682, care cuprind părțile din Scriptura Vechiului Testament ce se citesc în Duminicile și Sărbătorile de peste an, s'au tipărit din porunca lui Duca Vodă, cu poslușania mitropolitului Moldovei Dosoftei.

7. — Cel dintâiu traducător al întregii *Bibliei* în românește este spătarul Nicolae Milescu și izvodul său se dovedește că a stat neconținut sub ochii tălmăcitorilor Bibliei din 1688. Mitropolitul Ungrovlahiei Teodosie n'a luat parte întru nimic la această traducere care s'a lucrat numai din îndemnul și cu cheltuiala Domnilor țării Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu, de către frații Șerban și Radul Greceanu, meșter tipograf fiind episcopul Mitrofan de Huși.

8. — *Noul Testament* tipărit la București în 1703, de ieromonahul Antim Ivireanul, a fost scos din porunca și cu toată cheltuiala lui Constantin Brâncoveanu.

9. — *Biblia* de la Blaj (1795) are la obârșie pe cea tipărită la București în anul 1688.

10. — De tipărirea *Bibliei* românești apărută la Petersburg, în 1817—1819, s'a îngrijit cu multă râvnă arhimandritul moldovean Varlaam Cuza.

11. — *Noul Testament* de la Neamț (1818) s'a tipărit de Gherontie ieromonahul cu ajutorul episcopului Iosif al Argeșului și prin osârdua stareților nemțeni Silvestru și Ilarie.

12. — *Biblia* tipărită la Buzău în anii 1854—56 are textul luat după ediția îngrijită de Varlaam Cuza. Ea s'a lucrat de către meșteri tipografi munteni, iar episcopul Filotei a purtat toate cheltuelile cu banii luați din veniturile eparhiei Buzăului.

18. — Chiar textul *Bibliei* lui Andrei Șaguna (Sibiu 1856-58) este luat, cu mici schimbări, după ediția cea veche tipărită la București în 1688.

14. — *Biblia* din 1914 a fost tipărită de Sfântul Sinod fără nici o „inițiativă transilvană” ci, numai după propriul și curatul său îndemn, pentru folosul preoțimei și al obștei românești dreptcredincioase.

15. — La tipărirea *Bibliei* din 1936 nu se dovedește nici o tenacitate transilvană, atâta vreme cât la temelia ei se aială munca grea și obositoare de tălmăcire a I. P. S. Patriarh Nicodim, și a preoților Grigore Pișculescu și Vasile Radu, care au primit această destoinicie din partea Sfântului Sinod.

16. — În ce privește *Biblia* Fundațiilor, apărută în 1938, nu poate fi om drept și de bună credință acela care nu recunoaște

adevărul știut de toți, că ea s'a tipărit din îndemn regal și prin strădania preoților Gala Galaction și Vasile Radu.

Și acum judecă oricine dacă în fața acestor dovezi se mai poate constata și susține „neîntrerupta prezență a inițiativei și tenacității transilvane la toate edițiile Noului Testament și ale Bibliei întregi”, sau dacă, tocmai contrariu, nu suntem siliți, cu destulă părere de rău, să admitem mai de grabă o absență.

Diac. G. SEREDA

R E C E N Z I I

Predicile și Panegiricile lui Ilie Miniatis, traducere din limba greacă de Pr. D. Iliescu-Palanca, Profesor. Cu o prefață de Arhim. Iuliu Scriban, Profesor Universitar, București 1944, 635 pp., 950 lei.

Pentru iubitorul de literatură teologică, orice carte nouă de teologie este prilej de sărbătoare și bucurie. Bucuria este însă și mai mare când ni se dă în românește opere ale tezaurului nostru bisericesc, care, înfruntând veacurile, le depășesc și se impun continuu cu prospețimea avută la apariția lor. O astfel de bucurie am avut când mi-a căzut în mâni opera predicatorială a marelui cuvântător bisericesc Ilie Miniat, apărută în ediție nouă și ca traducere și ca tipar, datorită părintelui profesor D. Iliescu Palanca. Bucuria mi-a fost pricinuită nu numai de nevoia ce-o simțea literatura noastră teologică de-a avea din nou cuvintele de foc și pară ale episcopului Calavritei — opera sa se retipărise ultima dată în românește acum o jumătate de veac aproape — dar și pentru motivul că această nouă traducere românească mă desărcina de obligația ce-mi luasem față de Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor de a da o nouă traducere a didahiilor lui Miniat. Și mi-am zis: Bine că s'a găsit altcineva să facă treaba asta! Eu mă întorc la vechile mele îndeletniciri, la paginile pline de soare și de duh ale sfinților Părinți! Din aceste pricini temeinice, este ușor de închipuit setea cu care am început să citesc noua traducere. Dar pe măsură ce înaintam cu cetitul, pe aceeași măsură bucuria apariției noii cărți dispărea din suflet. Textul românesc biciuia bucuria; nu mi-a rămas în locul ei decât deziluzia și durerea. Mi-i greu să fac această mărturisire, dar sânt dator s'o fac atât pentru bunul nume al lui Miniat, cât și pentru sănătatea sufletească a cetitorilor. Inflăcăratul cuvânt al Episcopului Calavritei își pierde în noua versiune românească toată frumusețea originalului. Prin noua traducere autorul este batjocorit, iar opera sa diformată, torturată, falsificată și ca expresie și ca gândire.

Să mă ierte cetitorii dacă-mi pun concluziile înaintea demonstrării. Să mă ierte noul traducător dacă-i judec atât de aspru munca sa de „zece ani de lucru migălos“ (p. 9). Să mă ierte Inalt Prea Cuviosul Arhimandrit Scriban, dacă nu pot să subscriu frumoaselor recomandări făcute traducerii (p. 5—7). Adevărul și bunul nume al Miniatului îmi dă glas să strig de pe acoperișuri — ca de atâtea ori și Inalt Prea Cuviosul Arhim. Scriban — împotriva necinstirii și batjocoririi ce se face în anul 1944 celui mai mare predicator al Bisericii Ortodoxe moderne.

Spre dovedirea afirmațiilor de mai sus voi analiza o singură didahie din toată opera predicatorială a lui Miniat, pe cea mai scurtă: „Predică despre sfânta Impărtășanie la Dumineca Floriilor“, p. 253-264.

În primul loc să socotim pe noul traducător al lui Ilie Miniș un om corect, în sensul că știe grecește, că a luat originalul operelor lui Miniș și, ajutat fie de dicționar, fie de gramatică, în afara tezaurului său de cunoștințe de limba greacă, a dat pe românește, prin proprii puteri, textul grec.

Sub această înfățișare judecată noua traducere voiu clasa în trei grupe defecțiunile traducerii: 1) *eliminări de texte*; 2) *amplificări de texte*; 3) *falsificări de texte*, fie prin traduceri complet greșite, denaturând gândirea autorului tradus, fie prin cuvinte greșit traduse.

Voiu înfățișa fiecare punct. Notez dintru început, pentru orientarea cititorilor și putința afirmațiilor mele, că toate textele reproduse din noua traducere în românește vor fi însoțite de pagina și rândul unde se găsesc. Notez iarăși că la amplificări și la eliminări de texte nu voi trece amplificările și eliminările de texte din pasagiile ce le voi reproduce la punctul al treilea.

1. ELIMINĂRI DE TEXTE. 253, 1 : *surpătorul iadului.*

255, 11 : *zece*; 33 : *din acele*; 34 : *iarăși*,

256, 29 : *sânge*.

258, 21 : *Când s'a întrupat mare dragoste a arătat. Când a murit mare dragoste a arătat.*

259, 3, 4, 5 : *când*; 35 : *mare*.

260, 7 : *rugul*; 10 : *a mers*; 11 : *pentru aceea*; 14 : *nu îndrăzni*; aici; 20 : *acea*; 21 : *acel*; 29 : *mai întâi*; 30 : *cu aproapele tău*; 33 : *sau cu o preadesfrânată*; 39 : *acela*.

261, 15 : *îndreaptă-te*; 16 : *vino*; 17 : *iarăși*.

262, 2 : *dar*; 8 : *odată*; 10 : *mai cu seamă*; 12 : *Aceasta vine de acolo că nu știi ce înseamnă sf. împărtășanie și ce ajunge sufletul după ce s'a împărtășit*; 15 : *Evreilor*; 23 : *sus*.

263, 15 : *mărturisește Teologul (adică sf. Grigore din Nazianz)* 32 : *deci*.

2. AMPLIFICĂRI DE TEXTE. 254, 27 : *sufletului.*

255, 16 : *pe toate celelalte*.

256, 16 : *neatârnat*.

257, 14 : *putem*; 29—30 : *veniți să descoperiți și această taină*.

258, 24 : *pe sfânta cruce*.

259, 5 : *în desert*; 11 : *în pustie*; 12—13 : *care a pățimit pe cruce*; 33 : *creștinilor*; 36 : *aceasta, acest*.

260, 11 : *deodată*; 15—16 : *pe care claci este loc*; 17—18 : *mai întâi*; 29—30 : *acestei*; 31 : *încă*; 32 : *această*; 39 : *toate*.

261, 7 : *să se apropie*; 9 : *zice*; 21 : *da*.

262, 8 : *deacum*; 15 : *tot*; 16 : *fata*.

263, 2 : *creștin*; 11 : *sfânta și*; 16 : *acela*; 25 : *fie, fie*; 26 : *fie*; 38 : *din nou*.

3. FALSIFICĂRI DE TEXTE. Sub acest punct voiu transcri în prima coloană traducerea părintelui Palanca și în a doua traducerea mea. În textele reproduse mai jos voiu scoate în relief numai greșelile mari, care denaturează textul original; greșelile mai mici și atentatele la geniul limbii române le las pe seama cititorilor.

253, 3—14: A doua zi când a intrat în Ierusalim și când lumea a văzut un făcător de minuni cu acesta, vestea s'a întins despre mărita minune a învierii lui Lazăr, cutremurându-se toată cetatea.

Cine este acesta, se întrebau unii pe alții, împreună cu toată mulțimea poporului, ce se adunase acolo pentru praznicul Paștilor. Lumea adunată simțindu-se amenințată de pornirea lui Dumnezeu, îl primește cu osanale ca pe un împărat al lui Israil.

Unii merg înainte, alții vin după ei (sic), alții rup ramuri, alții le fâlfâie în vânt, alții își aștern hainele înaintea lui și cu toții într'un glas, până și copiii strigă :

Iar a doua zi, când a intrat în Ierusalim, s'a cutremurat tot orașul la venirea unui astfel de făcător de minuni și la știrea străinei minuni.

Unul pe altul se întreba : Cine este acesta? Și astfel tot poporul acela nenumărat, adunat acolo pentru sărbătoarea Paștelui, mișcat de un semn dumnezeesc, îl prin este cu slăvită suită ca pe un împărat al lui Israil.

Unii merg înaintea lui, alții vin în urmă, alții rup ramuri, alții clatină stâlpare, alții își aștern hainele lor pe cale și cu toți într'un glas, până și copilașii strigă :

Nu știm prin ce minune — și minuni de acestea vom întâlni mereu — textul grec: εἰς τὴν παρουσίαν τοιοῦτου θαυματουργοῦ ajunge sub pana de traducător al părintelui Palanca: *a văzut un făcător de minuni ca acesta*. De când cuvântul *παρουσία* are sensul de *a vedea*, în loc de *venire*? În care dicționar sau în care glosar a găsit părintele Profesor această tălmăcire? Să ne-o spună și să facă o comunicare despre noul sens descoperit de sf. sa asupra acestui cuvânt. Dacă *παρουσία* înseamnă *vedere*, îl rog pe părintele Palanca să-mi spună cum ar traduce ἡ δευτέρᾳ παρουσία? Prin *a doua vedere*? Negreșit că nu, ci prin *a doua venire*.

De când și de unde iarăși *παράδοξος* înseamnă: *preamărit*, în loc de: *ciudat, extraordinar, străin, neobișnuit*. Deschid toate dicționarele grecești ce le am, și nu am puține, caut și nu găsesc sensul dat de noul nostru traducător. Intenționează să ne dea oare un nou dicționar grec?

Trec peste amplificările de text și peste ignorarea completă a sintaxei originalului și mă opresc la cuvintele: *Lumea adunată, simțindu-se amenințată de pornirea lui Dumnezeu, îl primește cu osanale ca pe un Împărat al lui Israil*.

Dacă cineva n'ar cunoaște de fel textul sfintei Evanghelii și ar ceti numai textul acesta, ar presupune că poporul evreu l-a primit pe Domnul Hristos în Ierusalim, a doua zi după învierea lui Lazăr, de frică, *amenințat de pornirea lui Dumnezeu*, nu din dragoste și din admirația ce-o avea pentru Hristos din pricina minunii săvârșite cu Lazăr. Se poate oare admite o falsificare mai mare a istoriei ca aceasta? Se poate îngădui o răstălmăcire atât de sfruntată a textelor sfinte și a duhului Scripturii? Nu! Dar noul nostru traducător o face și o face cu inocență de copil, care nu-și dă seama că apropiindu-se de foc se arde și-și primejduiește viața, respectiv părintele Profesor reputația.

Dar să căutăm să aflăm de unde vine această gravă eroare de traducere? Textul original spune așa: ὁ λαὸς... θείῳ νεύματι κινούμενος

adică: *poporul... mișcat de un semn dumnezeesc*. Cu alte cuvinte, poporul iudeu l-a primit pe Domnul ca pe un împărat al lui Israil, fiind îndemnat la asta de un semn al lui Dumnezeu. Osanalele poporului nu sânt pornite dintr'o *amenințare dumnezească*, ci dintr'un *imbold dumnezeesc*, dintr'un *semn al lui Dumnezeu*. Cu o astfel de tâlcuire și cu o astfel de traducere sântem în consensul predicii lui Ilie Miniati și al textului sfânt al Evangheliei. Dar cum se face că proaspătul nostru traducător tălmăcește pe $\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ prin *amenințare*, când cuvântul, în toate dicționarele atât vechi cât și moderne ale limbii grecești, are sensul de: *înclinare, mișcare din cap, semn din cap, semn din ochi, semn?* Răspunsul îl găsim dacă ne ducem la vechile traduceri ale lui Miniati, la ediția din 1897. Aici citim: *din dumnezească amenințare pornindu-se*. Această traducere este dicționarul părintelui Palanca! Pornind dela această traducere a ediției din 1897, Părintele traducător caută să îndrepte textul vechi și și-a spus: Nu este destul de românească expresia: *din dumnezească amenințare pornindu-se!* Hai s'o fac mai clară, s'o dau mai pe românește! Și a dat-o spunând: *Simțindu-se amenințată de pornirea lui Dumnezeu*. Nu-i așa că-i mai frumos și că ne-a dat o nouă traducere a textului grec al lui Miniati?

Se poate întâmpla însă ca cineva să-mi obiecteze:

— Bine! Părintele Palanca a tradus cum a tradus; dar greșala de traducere nu-i a lui, ci a textului de care s'a folosit pentru traducere. De ce acuzi atât pe noul traducător, și nu pe vechiul traducător? Vina părintelui Palanca rămâne: și-a luat traducerea sa din o traducere veche, a dat-o mai pe românește, înfățișând-o cetitorilor ca pe o nouă „*traducere din limba greacă*“ la care a muncit „*zece ani de lucru migălos*“. Dar oare traducerea greșită a noului traducător nu vine dela vechea traducere? Nu poartă oare această traducere vina cea mare că a denaturat textul predicii lui Miniati?

— Negreșit, vina este a vechii traduceri. Părintele profesor Palanca este o biată victimă, pradă greșelii vechii traduceri, este o muscă de noapte ce-și arde aripile băgându-se în flacăra lumânării. Greșala este a vechii traduceri și ca să fiu mai precis a ediției din 1897. Cei vechi nu puteau să greșească în traduceri lor. Am afirmat în „*Bibliografia traducerilor în românește din sfinții Părinți*, București 1937, că tot ce s'a tradus la noi până pe la 1850 este tradus corect. Cazul de față nu face decât să-mi confirme susținerea. N'am ediția din 1837, care servește la baza ediției din 1897, dar pot afirma, fără să fiu desmințit — cei ce au această ediție să mă verifice — că în această ediție cuvântul: *amenințare* are lectura: *amelințare*, care la cei vechi are tocmai sensul dat de mine mai sus. Editorii din 1897, respectiv „*P. Gârboviceanu, Profesor, Deputat și Membru al Comitetului Revistei Sf. Sinod: Biserica Ortodoxă Română*“, n'au înțeles ce înseamnă *amelințare* și și-au zis că e tot una cu: *amenințare*. Aceasta confirmă iarăși susținerea mea, făcută în lucrarea „*Viața sfântului Ioan Damaschin în literatura românească veche*“ — lucrare, nepublicată încă, susținută ca lucrare de seminar pentru doctorat la seminarul de Istoria Bisericii Române cu Părintele Profesor Nicolae M. Popescu — că toate retipăriturile cărților de cult dela introducerea alfabetului latin sânt inferioare

vechilor tipărituri. De asta bine a făcut Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim când a dispus retipărirea cărților de ritual după tipăriturile dela Mănăstirea Neamțu.

Să merg mai departe, trecând sub tăcere amplificările și omisiunile de text și să mă opresc la următoarele cuvinte: *alții le fâlfâie în vânt*.

Îl rog pe părintele Palanca să-mi explice cum a putut transforma, în virtutea cărei legi de gramatică, cuvintele: *alții clatină stâlpări*, în: *alții le fâlfâie în vânt*? L-a încurcat oare cuvântul: *ramuri* din propozițiunea anterioară și și-a zis că *ramuri* și *stâlpări* sânt același lucru, corectând astfel pe episcopul Calavritei?

Pe aceeași pagină 253, rândul 18, citim: *hainele care se aștern pe pământ*. De când $\rho\iota\pi\tau\omega$ înseamnă *a așterne* în loc de: *a arunca*. Mai mult chiar! Mai jos puțin, la pagina 254, rândul 6, același cuvânt $\rho\iota\pi\tau\omega$ este tradus prin: *a se desbrăca*! Mai doriți vreo dovadă despre cunoștința de limba greacă a noului traducător?

254, 16-20. *Aceasta mă face să vorbesc astăzi despre Sf. Împărtășanie, socotind că acest cuvânt este de mare importanță pentru cei cari se pregătesc în aceste sfinte zile pentru Sf. Împărtășanie, dorind să primească prea curat trupul și sângele Domnului nostru.*

Pentru aceea voi vorbi astăzi despre sfânta împărtășanie, socotind că este foarte trebuincioasă cuvântarea pentru cei cari se pregătesc în aceste sfinte zile să se împărtășească cu preacuratul trup și sânge al Domnului nostru.

Las la judecata cetitorilor amplificările dela sfârșitul acestui pasagiu și stăruii numai asupra cuvintelor: *mă face să vorbesc*.

Dacă până acum noul nostru traducător ne apare ca un om care n'are idee de dicționar și de sensul cuvintelor, aici ni se arată și în ipostasa de necunoscător al gramaticii. Textul grec are următoarea formă: $\theta\acute{\epsilon}\lambda\omega\ \delta\mu\iota\lambda\acute{\eta}\sigma\epsilon\iota$. Aceasta este forma viitorului grec modern — și e locul aci să amintesc că Ilie Miniat și-a rostit și și-a scris predicile sale în limba greacă modernă nu în greaca clasică — deci trebuia tradus: *voiu vorbi*. Traducerea părintelui Palanca nu-i o scăpare din vedere sau o traducere mai pe românește: *mă face să vorbesc*, ci o ignorare a gramaticii grecești moderne, căci puțin mai jos, rândul 21, în loc de: *voiu arăta* ($\theta\epsilon\lambda\omega\ \acute{\alpha}\pi\omicron\delta\epsilon\lambda\acute{\epsilon}\xi\epsilon\iota$) avem: *vreau să arăt*; la rândul 24, aceeași pagină, în loc de: *voiu spune*, avem: *vreau să vă arăt* (aici traduce pe $\acute{\alpha}\pi\omicron\delta\epsilon\iota\kappa\nu\acute{\omega}$ prin $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\omega$), deci aceeași greșală de traducere a viitorului grec modern.

254, 31—35: *Dumnezeu care după firea și ființa lui este nepri-ceput și nevăzut, se împarte și se înțelege și totodată se vede din trei lucrări pe care teologii le numesc lucrări din afară: lucrări din înțelepciune și lucrări din bunătate.*

Dumnezeu, care după fire și după ființă este cu neputință de înțeles și de văzut, se înțelege în parte și se vede din trei lucrări, pe care teologii pentru asta le numesc externe: lucrări din putere, din înțelepciune și din bunătate.

Cetind traducerea acestui pasagiu fără să vrei îți vir în minte cuvintele de haz: „Cei patru Evangheliști sânt trei: Luca și Matei”. Așa și părintele Palanca ne spune că Dumnezeu se vede din trei

lucrări, dar nu ne numește decât două: *Lucrări din înțelepciune și lucrări din bunătate.*

Dar poate asta e o scăpare de condei sau greșala zețarului, veșnicul vinovat de greșelile autorilor! Ce aveți însă de zis de frumusețea ideii: *Dumnezeu, care după firea și ființa lui este nepriceput?* Cum, părinte Profesor, Dumnezeu este nepriceput? Nu-i asta o hulă adresată atotînțelepciunii și atotștiinței lui Dumnezeu? De ce să-i atribui lui Dumnezeu însușiri care ne caracterizează?

În aceeași frază citim: *Dumnezeu..... se împarte și se înțelege.* Mărturisesc că nu înțeleg cum Dumnezeu se împarte și se înțelege. Textul grec spune: *ὁ θεός.., εἰς μέρος καταλαμβάνεται* adică: *Dumnezeu... se înțelege în parte*, cu alte cuvinte Dumnezeu nu se poate înțelege în totalitatea ființei sale, ci numai în parte, puțin. În fața acestei deosebiri între textul grec și noua traducere românească te întreb cum proaspătul traducător din grecește a făcut din o prepoziție și un substantiv: *εἰς μέρος* un verb? Cum din *în parte*, a ieșit: *se împarte*. Dacă am da unui elev din primul an de grecească aceste două cuvinte le-ar traduce oare așa cum le-a tradus recentul traducător grec? Negreșit că nu! De n'ar ști cuvintele ar căuta în vocabular și ar vedea că *εἰς* înseamnă: *în*, iar: *μέρος* înseamnă: *parte*, și ar traduce corect: *în parte*. Dacă un elev n'ar fi făcut dintr'un substantiv cu prepoziție un verb, trebuie de presupus că nici noul traducător, ori cât de sărac ar fi în cunoștințele de limbă greacă, n'ar fi făcut-o dacă ar fi avut în fața sa textul grec. Da! N'a avut textul grec, dar a avut traducerea dela 1897 și iarăși ea e de vină că părintele Palanca „traduce” pe de rost pe Ilie Miniati după o muncă „de zece ani de lucru migălos”. Iată textul vechi buclucaș: *Dumnezeu carele... împarte se înțelege.* Traducere corectă, dacă facem din grafia greșită: *împarte: în parte*. Traducerea veche a vrut să zică: *Dumnezeu carele... în parte se înțelege.* Dar părintele Palanca n'a știut asta și și-a zis: Nu se poate, nu-i românește, n'au sens cuvintele din vechea traducere! Hai să le îndrept și să fac dintr'un verb activ: *împarte*, un reflexiv: *se împarte*, ca și următorul: *se înțelege* și să le leg printr'o conjuncție! Și ca altădată Dumnezeu la facerea lumii, și părintele Palanca a zis și s'a făcut. A zis că au greșit cei vechi — greșită este numai transcrierea din chirilice în latine — și a îndreptat-o. Din *împarte* (respect.: *în parte*) a făcut: *se împarte*. A dres-o! Ce-a ieșit din logica sa deducție, se vede!

Despre cele trei lucrări ale lui Dumnezeu din care părintele Profesor face numai două am vorbit mai sus.

257, 7—27: *In toate acestea (adică: minunile săvârșite prin intruparea Domnului) despre un lucru este foarte ascuns, iar despre altul este foarte de față. Adică dacă este în întregime tănuit ca Dumnezeu, apoi ca om este de tot arătat pe față, așa că dacă pe deoparte nu înțelege mintea noastră, pe de cea-*

In acelea el este într'o privință cu totul ascuns, iar în altă privință cu totul arătat: este cu totul ascuns ca Dumnezeu, dar cu totul arătat ca om. Deaceea mintea în parte le înțelege, și iarăși în parte nu le înțelege. Pentru asta toate sânt taine, totuși nu întru totul ascunse. La nașterea lui în timp din Fecioară

laltă parte o înțelege prea bine. Pentru acești lucru, aceste taine nu sunt ascunse în tot felul. La nașterea după vreme din Fecioară, nu putem înțelege în ce chip se naște din femei și în timp veșnicul Dumnezeu, înțelegem însă că se naște, pentru că-l vedem om desăvârșit. Nu înțelegem cum pătimește la patima cea de bună voe și moare, dar îl vedem om ca și noi care pătimește, îmbrăcat cu neputința firii noastre, „Dintr'o parte cunoaștem“, cum zice apostolul (I Corinteni, 17). In taina Sf. Euharistii, Dumnezeu-Omul. Cuvântul ascunde dumnezeirea sub forma pâinii și a vinului, fără să se arate Dumnezeu, dar ascunde și omenirea, fiindcă nici om nu se arată și se arată numai pâine și vin. Și dacă pe deoparte nu se arată nici Cuvântul Dumnezeu-Omului, adică nici dumnezeirea și nici omenirea mai poate mintea să'nțeleagă ceva?

nu înțelegem în ce chip veșnicul Dumnezeu se naște din femei și în timp. Înțelegem totuși că se naște pentru că-l vedem om desăvârșit. La patima și moartea cea de bună voe nu înțelegem cum pătimește și moare Dumnezeu cel impasibil și nemuritor. Totuși înțelegem cum pătimește și moare, pentru că-l vedem om cu aceleași afecte ca și noi, îmbrăcat cu slăbiciunea firii noastre. „In parte cunoaștem“, după cum zice Apostolul. In taina dumnezeieștii Euharistii, sub forma pâinii și a vinului, Dumnezeu-Omul Cuvântul ascunde dumnezeirea sa, pentru că nu se arată Dumnezeu, ascunde și omenirea sa, pentru că nu se arată nici om, ci se arată numai pâine și vin. Pentru aceea în această taină mintea omenescă nu înțelege nicio parte a Cuvântului Dumnezeu-Om, adică Dumnezeirea și Omenirea sa.

Supun atenției cetitorilor din textul reprodus mai sus câteva perle de claritate și limbă românească. Ce-a vrut să spună oare părintele Palanca prin cuvintele: *In toate acestea despre un lucru este foarte ascuns, iar despre altul este foarte de față?* Mărturisesc că n'am înțeles nimic din cetirea lor; cu ajutorul textului grec am putut să-i dau un sens (să se vadă mai sus traducerea mea). Dar de unde a luat părintele profesor Palanca traducerea? Nu i-a furnizat-o opintelele Sfinției sale în fața redutei textului grec, ci traducerea românească a versiunii dela 1897. Iată cum sună această traducere a locului în litigiu: *Insă la acele, el despre un ce este de tot tăinuit, dar și despre alt ce este de tot arătat.* Părintele traducător a înlocuit pe cei doi: ce prin: lucru; pe: acele, prin: acestea; pe: de tot, prin; foarte; pe: tăinuit, prin: ascuns; pe: de tot, prin; foarte; pe: arătat, prin; de față și în felul acesta ne-a dat o nouă traducere. Mai poate fi acuzat că s'a servit de traducerea ediției din 1897 la confecționarea traducerii sale? Mai sânt oare în noua traducere din 1944 cuvintele ediției din 1897? Nu! Că fraza n'are niciun înțeles, ce importă! Părintele profesor ne-a dat o nouă traducere și asta ajunge! A exclamat unul odată: „Cărăbuș, cărăbuș, într'a cui mână 'ncăpuși“. Exclam și eu: Miniati, Miniati, peste ce traducător ai dat!

De unde apoi a introdus părintele Palanca pe *dacă* în fraza următoare? Este oare apoi tot una între: *in tot felul*, cum are traducerea sa și: *întru totul* cum e în textul grec? Ce înseamnă: *la nașterea după vreme?*

Comparați, vă rog, textul: *Nu înțelegem cum pătimește la patima*

cea de bună voe și moare, dar îl vedem om ca și noi care pătimește mbrăcat cu neputința firii noastre, cu traducerea exactă a originalului și vedeți dacă nu cumva părintele Palanca nu lasă impresia că nici n'a consultat originalul grec! Spre a nu crede cititorii că din dorința de șicană spun ce spun, dau, spre edificare, chiar textul grec al acestui pasagiu: Εἰς τὸ ἔκούσιον πάθος καὶ θάνατον δὲν καταλαμβάνομεν πῶς πάσχει καὶ ἀποθνήσκει ὁ ἀπαθὴς καὶ ἀθάνατος θεός· καταλαμβάνομεν ἕως ἔτι πάσχει καὶ ἀποθνήσκει, διατὶ τὸν ἐλέπομεν ἄνθρωπον ὁμοιοπαθῆ, ἐνδεδυμένον τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως μας, adică: *La patima și moartea cea de bună voie, nu înțelegem cum pătimește și moare Dumnezeu cel impasibil și nemuritor. Totuși înțelegem cum pătimește și moare, pentrucă-l vedem om cu aceleași afecte ca și noi, îmbrăcat cu slăbiciunea firii noastre.* În fața unei deosebiri atât de mari între original și traducerea părintelui profesor Palanca mă întreb: A consultat oare originalul grec? Dacă l-a consultat și a tradus așa cum a tradus, atunci nu putem avea altă concluzie decât că părintele profesor nu cunoaște deloc limba greacă, căci e cu neputință ca un om cu minime cunoștinți de limba greacă să nu fie în stare să traducă un text atât de ușor.

Dintr'o parte cunoaștem, sunt celebrele cuvinte ale apostolului Pavel, cu care-și încheie el mărețul imn al dragostei creștine, din capitolul XIII, versetul 9 al epistolei I către Corinteni. Pe lângă că nu dă indicații precise unde se află acest text — părintele Profesor indică: *I Corinteni, 17* — (ar fi firesc ca cifra 17 să reprezinte capitolul, dar spre nenorocul profesorului nostru, epistola are numai 16 capitole; prin urmare cifra 17 nu poate reprezenta capitolul. Nu reprezintă oare versetul? Nu, căci spre același ghinion al profesorului — pe ce materii o fi profesor? Oare nu cumva chiar pe Noul Testament? — și capitolul în care se găsește acest citat n'are decât 13 versete) — prin urmare pe lângă că nu dă indicațiuni precise unde se află acest text, nici nu-l traduce exact. Înțeleg să traducă greșit un text care n'a mai fost tradus în românește; dar când Sf. Scriptură o avem tradusă din 1680, putea să-și ia osteneala părintele Profesor să consulte, nu toate traducerile Noului Testament, căci ar fi fost prea mult și ar fi trebuit să adauge la cei „zece ani de lucru migălos” încă alți zece, ci să consulte orice Nou Testament, chiar acela de care se servește în predicile sale și ar fi găsit că în toate avem traducerea; *In parte cunoaștem, și nu dintr'o parte, lucrul cu totul deosebit.*

Puțin mai jos, în aceeași pagină, rândul 28, Ilie Miniati exclamă: *Veniți înțelepți ai lumii;* ca și el exclam și eu: *Veniți cunoscători de de limbă greacă și modernă și-mi explicați și mie nepriceputului, cum a putut părintele Palancă să traducă textul acesta: “Ὅθεν κανένα μέρος τοῦ θεανθρώπου Λόγος, οὔτε θεότητα δηλαδή, οὔτε ἀνθρωπότητα, καταλαμβάνει ὁ νοῦς, așa: Și dacă pedeoparte nu se arată nici Cuvântul Dumnezeu — Omului, adică nici dumnezeirea și nici omenirea, mai poate mintea să nțeleagă ceva?*

258, 23—32: *Dragostea aceea s'a arătat numai o singură dată pe Sf. cruce. Dacă această jertfă se săvâr-*

Patima pe cruce s'a întâmplat o singură dată, pe când la sfânta Liturghie se îndeplinește în fiecare zi,

șește permanent în Sf. Liturghie și se sfărâmă și se împarte, închipuind sfânta lui jertfă de pe cruce și patimile lui, pe cruce însă nu i s'a sfărâmat și nici nu i s'a zdrobit nimic și nici nimic nu s'a împărțit, adică din sfintele lui mădulare nu s'a sfărâmat nimic tâlcuește Ioan Hrisostom. „Nu s'a sfărâmat (sic) picioarele lui; os din oasele lui nu se va zdrobi“, spune proorocul.

mai cu seamă pătimește în sfânta pâne, ceea ce n'a pățimit pe cruce, după cum spune dumnezeescul Hrisostom, adică pe cruce nu s'a făcut sfărâmarea sfintelor lui mădulare, potrivit profeției: „Nu i s'au sfărâmat picioarele lui; nu i se vor zdrobi oasele întru el“.

Traducerea aceasta nouă nu mai are nevoie de comentariu. Comparați vă rog traducerea mea cu traducerea părintelui Profesor și vedeți cât e de izbitoare deosebirea între original și „creația“ părintelui Palanca! Neputința de traducere duce la amplificarea inutilă a textului; 22 de cuvinte în plus la 9 rânduri de text!

258, 38—259, 3: *Poporul lui Israil putea să se laude în nemulțumirea lui, cu toate facerile de bine pe care i le-a arătat lui Dumnezeu. „Altcineva n'a făcut ce-a făcut el pentru neamul acesta“.*

Poporul cel nerecunoscător al lui Israil putea să se laude altă dată pe bună dreptate cu marele binefaceri făcute de Dumnezeu față de el și să spună: „N'a făcut așa nici unui popor!“

Până la părintele profesor Palanca n'am știut că poporul lui Israil i-a făcut binefaceri lui Dumnezeu. Acum o aflu și-i sânt recunoscător pentru luminarea minții mele și îmbogățirea cunoștințelor mele!

Ce ajunge textul grec în mâinile părintelui Profesor? Din: ὁ ἀχάριστος λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ avem: *Poporul lui Israil în nemulțumirea lui*. Cuvintele: μίαν φοράν (altădată) με ἀλήθειαν (pe bună dreptate), καὶ νὰ λέγη (și să spună) nici nu există în textul original pentru proaspătul nostru traducător; iar citatul scripturistic οὐκ ἐποίησεν οὕτω παντὶ ἔθνει, capătă cu totul alt sens prin interpretarea părintelui profesor Palanca: *Altcineva n'a făcut ce-a făcut el pentru neamul acesta*, în loc de: *N'a făcut așa nici unui popor!* Dar poate că părintele Profesor nici nu știe că acest text se află în Psalmul CXLVII, versetul 9. Din pricina lipsei de înțelegere a acestui citat scripturistic pasagiul reprodus mai sus n'are sens în noua traducere românească. De asta toată pagina 259, dela rândul 1 până la rândul 26 este de neînțeles în textul românesc. Din pricina lipsei de înțelegere în loc să spună la rândul 18—19: *Noi trebuie s'o spunem și-o spunem mai nimerit: „N'a făcut așa nici unui popor“*, părintele Profesor zice: *Noi, cu toată cuviința trebuie să spunem: „Nimenea altul n'a făcut asemenea pentru tot neamul“*. Ceea-ce-i mai ciudat este faptul că numai după 18 rânduri, același text scripturistic (Ps. CXLVII, 9) capătă o altă formă în românește din mâna aceluiași traducător decât la rândul 1—2. Totuși nu e atât de ciudat, căci traducerea întregii opere s'a făcut în „zece ani“, așa că dela traducerea rândului 1—2 până la traducerea rândului 18—19 a trecut destulă vreme, iar traducătorul a avut dreptul să uite cum tradusesse mai sus.

Iată un nou text scripturistic, adevărate pietre de poticneală

pentru părintele Profesor, din Ioan XIV, 14, (p. 259, 15-17), mutilat de noul traducător: Textul grec are următoarea formă în Miniatură: πηγὴν ζέοντα ὕδατος ζῶντος, ἀλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. Părintele Profesor îl traduce: *Izvor pururea curgător de apă vieții, care ne trece și ne ridică spre viața veșnică.* Înțeleg să nu poată traduce un text grec nou, dar nu înțeleg să nu poată consulta traducerile Sfintei Scripturi pentru a reda exact cuvântul Scripturii! Oare nu dorința de a fi original, de a da o coloratură deosebită traducerii sale față de vechea traducere îl împinge la atâtea eliminări, amplificări și falsificări de texte? O simplă și nevinovată întrebare pusă noului nostru traducător.

O altă diformare a textului grec la p. 260, 8-9. Textul grecesc glăsuiește: περιεργία φερόμερος: θέλω - εἶπε - νὰ ὑπάγω νὰ ἰδῶ, τί εἶναι τοῦτο τὸ θαῦμα; ajunge în noua traducere, căreia Înalt Prea Cuviosul Arhimandrit Scriban îi urează „să răsbească cât mai adânc în rândurile preoților pentru a îmbogăți simțirea lor, a polei graiul lor” (p. 7), sub următoarea formă: *Dar curiozitatea îl împinge să meargă să vadă ce este minunea aceasta, în loc de: Cuprins de curiozitate o spus: Vreau să merg să văd ce este această minune.* Cu o astfel de traducere nu îmbogățim nici simțirea și nu poleim nici graiul.

La pag. 261, 5 citim; *sfinți uscați de asprimea virtuților, care rea să fie după părintele profesor Palanca traducerea textului: ἄγιοι κατεξηραμένοι ἀπὸ σκληραγωγίαν* adică: *sfinți uscați din pricina vieții lor aspre* (literal: *de aspră viețuire*). Pentru noul nostru lexicograf și gramatic σκληραγωγία și ἀρετή înseamnă același lucru!

La pag. 261, 11-12 textul grec: διὰ ἁμαρτίας τόσων χρόνων ajunge: *păcatele ce le ai pe suflet de atâta vreme, în loc de: pentru păcatele atâtor ani.* Fără comentariu!

Tot fără comentariu și textul dela pag. 261, 36-37: *și să nu pună stăpânire pe mine și pe sufletul meu vrăjmașul de diavol, care ar vrea să fie traducerea textului grec: καὶ μὲ κυριεύσῃ ὁ ἐχθρὸς τῆς ψυχῆς μου = și să pună stăpânire pe mine vrăjmașul sufletului meu.*

La pag. 262, 13-14 textul: *ținând în mâini tablele legii, pare a fi traducerea textului grec: εἰστώντας εἰς τὰ χέρια τοῦ τὰς δύο πλάκας τῆς Διαθήκης, numai că numai pare, deoarece traducerea exactă e asta: ținând în mâni cele două table ale Testamentului.*

<p>262, 28-31: <i>Mare lacru este a vorbi cineva cu Dumnezeu în chip tainic, cum a vorbit Moisi și mare lucru este a primi cineva în gura și în trupul său cu adevărat pe însuși (sic) Dumnezeu prin Sf. Impărtășanie,</i></p>	<p><i>Este mare deosebire a vorbi cu Dumnezeu în chip tipic și în enigmă, ca Moisi, și a primi în gură și în piept cu adevărat și în realitate pe însuși Dumnezeu, ca cel ce se împărtășește.</i></p>
--	---

Trec sub tăcere, fără comentariu, faptul că noul traducător spune în loc de κατὰ τύπον καὶ ἐν ἀινίγματι. (*în chip tipic și în enigmă*) numai: *în chip tainic*, cu toate că și așa nu-i exact tradus nici ultimul termen al textului, trec peste faptul că din στήθος (*piept*) face *trup*, că elimină pe πραγματικῶς (*în realitate*) și că traduce pe ὡσάν ἐκεῖνος ὁποῦ μεταλαμβάνει (*ca cel ce se împărtășește*) prin: *prin Sf. Impărtășanie* și mă opresc la sensul general al textului tradus, cu totul depărtat de sensul textului lui Ilie Miniatură. Scopul episcopului Calavritei este de a pune în evidență

superioritatea creștinului împărtășit cu trupul și sângele Domnului față de Moisi. Moisi, deși a vorbit cu Dumnezeu, totuși e depășit de creștin, căci aceasta din urmă nu rămâne față de Dumnezeire un simplu spectator, ca Moisi, ci primește în trupul său pe însuși Dumnezeu, se unește real și adevărat cu el. Nimic din acest sens în textul părintelui profesor Palanca. Pentru el este mare lucru în adevăr faptul că Moisi a vorbit cu Dumnezeu, dar tot atât de mare lucru este și împărtășirea cu sfântul trup și sânge al Domnului. Și un fapt și altul sau pe același plan, nu este nicio deosebire între ele. Asta însă n'a vrut o Ilie Miniati, chiar dacă o vrea în 1944 profesorul român și traducătorul nostru.

Ca încheiere a acestei prime părți a recenziei, semnalez încă unele traduceri κατά τὸ δοκεῖν ale părintelui profesor Palanca.

Pentru: *cu ascuțimea minții*, avem: *cu mintea voastră ascuțită* (258, 28—29); în loc de: *conducere* avem: *sfat* (257, 30); în loc de: *acolo*, avem: *aici* (257, 36; 261, 1, 3); în loc de: *dumnezeesc (zeească)* avem: *sfânt (ă)* (257, 31; 262, 36); transformă adjectivele în substantive: *ai cerului*, pentru: *cerești* (257, 33); *pământului* pentru: *pământesc* (261, 4—5); pentru: *s'a golit* avem: *s'a smerit* (258, 2, 7); pentru: *golire* avem: *smerenie* (258, 7); în loc de: *ați mers pe urmele lor* avem: *ați pătruns* (257, 31); în loc de: *cinstit* avem: *scump* (258, 15); în loc de: *har* avem: *dar* (259, 10; 263, 10, 15, 37); pentru: *în fiecare zi* avem: *permanent* (258, 25); pentru: *până în sfârșit* avem: *în mod desăvârșit* (258, 18—19); în loc de: *pe mulți* avem: *pe toți* (258, 33); în loc de: *ce este* avem: *ce poate să fie* (259, 8, 10, 13—14); în loc de: *să se cerceteze* avem: *să se cunoască* (259, 38); în loc de: *pedică* avem: *păcat* (260, 1); în loc de: *ridice* avem: *înlătura* (260, 1); în loc de: *pământ* avem: *loc* (260, 15) și invers pentru *loc* avem: *pământ* (260, 18); în loc de: *în care stai* avem: *pe care calci* (260, 19, 37); pentru: *nu te atinge* avem: *nu te apropia* (260, 25); în loc de: *mărturisește-te* avem: *să te reculegi în conștiința ta* (261, 15); în loc de: *să calce* avem: *să se apropie* (261, 20); în loc de: *mă strigi* avem: *mă faci atent* (261, 30); pentru: *de atâta lumină* avem: *ca lumina* (262, 15); în loc de: *din îndelungata lui vorbire cu Dumnezeu* avem: *din vorbă multă ce-a vorbit cu Dumnezeu* (262, 25); în loc de: *după atâta vreme și cu atâta luptă* avem: *după multă vreme și cu nultă luptă* (263, 23); în loc de: *să nu te rostogolești din nou în boala ta de mai nainte* avem: *să nu te mai poicnești ca să suferi iarăși de boala cea dintâi* (264, 1—2). Și nu le-am notat pe toate!

! * *

Părintele profesor Palanca spune că a tradus opera predicatorială a lui Ilie Miniati „din limba greacă” (vezi coperta); iar în „Cuvântul înainte” al Sfinției Sale spune: „după ediția datorită Arhimandritului Mazarachis am tradus și noi predicile și panegiricile lui Miniatis” (p. 11).

Prin urmare, după propria sa mărturisire, noua traducere este făcută 1) din grecește, 2) după ediția lui Mazarachis și 3) este izvorită din priceperea, strădania și puterea de creație a Sfinției Sale.

Am văzut în prima parte a recenziei că noul nostru traducător nu știe grecește, n'are idee de dicționar, nici de gramatică.

În partea a doua a recenziei vom dovedi 1) că părintele Profesor n'a tradus din grecește — dealtfel nici nu știe, cum s'a dovedit — ci a plagiat vechea traducere din 1897 și 2) că nici n'a consultat, măcar cu titlul de curiozitate, ediția Mazarachis.

1. În general plagiatul se dovedește prin punerea în paralelă a copiei cu originalul, a plagiatului cu textul plagiat. De asta și eu voi pune pe două coloane pe părintele profesor Palanca: în prima coloană voi pune noua traducere a părintelui Profesor, iar în a doua coloană textul traducerii ediției din 1897. La sfârșit voi adăuga traducerea mea spre a arăta că se poate face și altfel o traducere decât după canoanele date de părintele Palanca.

Cititorii sânt rugați să urmărească cele două coloane și să se încredințeze singuri cum traduce părintele Profesor „din limba greacă”. Se va vedea dorința părintelui Profesor de a-și ascunde plagiatul.

TRADUCEREA PALANCA

255, 6-257, 1 :- *Cu toate că minunile sunt ca toate minunile și toate deopotrivă, fiindcă toate la fel covârșesc hotarele firii cu toate acestea după cum una covârșește mai mult sau mai puțin hotarele firii, tot așa se poate să fie mai mare sau mai mică.*

Hotarele firii sau chipuri din ființa lucrurilor celor firești sunt după cum le numește Aristotel, predicate sau ființă, câtime, însușire, aducere către ceva, a lucra, a pătimi, unde, când, a sta, a avea.

Dintre toate minunile puterii dumnezești, dumnezeasca euharistie covârșește pe toate celelalte, covârșește hotarele firii și este minunea tuturor predicatelor. Minune după ființă, mai înainte de sfințire, ființă de pâine, ființă de vin sunt cele puse înainte, iar după sfințire, pâinea și vinul este (sic) ființă a trupului și a sângelui lui Hristos. Prefacerea desăvârșită a ființei în ființă, sau mai bine zis, prefacere de ființă. Minune după câtime. Trupul cel prea sfânt are înăuntru întinderea membrelor sale, dar nu are întindere în afară, către loc sau mai bine zis are toate membrele, cap, mâini și picioare întinse

TRADUCEREA VECHE, ed. 1897

67, 34-69,6 : *Măcar că toate minunile, ca niște minuni ce sunt, sunt deopotrivă, căci toate deopotrivă covârșesc hotarele firii; cu toate acestea, precum una covârșește mai multe au mai puține hotare a firii, așa se și numește mai mare au mai mică minune. Hotarele firii adică chipuri a ființei lucrurilor celor firești, sunt zece: pre care Aristotel le-a numit predicamente (sau porocliri): adecă ființă, câtime, însușire, aducere către ceva, a lucra, a pătimi, unde, când, a sta, a avea. Acum între toate minunile dumnezeștii puteri, aceasta numai a dumnezeștii euharistii covârșește toate, toate hotarele firii și este minune duple toate predicamentele. Minune duple ființă: Mai înainte de sfințire, ființă de pâine și ființă de vin sunt cele puse înainte, iar după sfințire pâinea și vinul este ființă a trupului și a sângelui lui Christos. Prefacere desăvârșită a ființei în ființă, sau mai bine a zice prefacere de ființă. Minune duple câtime. Trupul acel prea sfânt are înăuntru întinderea membrelor sale, dar nu are întindere din afară către loc, care va să zică, are toate membrele, cap, mâini și picioare, întinse duple rânduială,*

după rânduială, neamestecate și nemărginite, dar nu deloc (sic) hotărâte. Are cu adevărat toate organele unui trup, dar toate cu cuviință dumnezească. Nu se descrie în loc, dar în loc se hotărăște. Deaceea tot trupul lui Hristos în toată sfânta pâine și tot trupul în fiecare părticică a sfintei pâini.

Precum tot soarele se vede în toată oglinda, iar dacă se sparge oglinda în mii de bucăți, în fiecare bucățică se vede tot soarele. Minune după însușire. Aici ființa trupului și a sângelui lui Hristos, nu ființa pâinii și a vinului, dar forma pâinii și a vinului împrejurări și însușiri. Forme fără materia lor, împrejurări fără ființa lor și însușiri fără substanța lor, In vin și pâine noi vedem și simțim gustul pâinii și al vinului, dar bem și mâncăm sângele și trupul lui Hristos. Minune după aducere către ceva. In dumnezeasca euharistie este acelaș fiu dumnezeiesc pe care l-a născut din veci fără de mumă, Dumnezeu și Tatăl și l-a născut fără de tată în timp din Fecioara Maria. Este, adică, tot același fiu, dar acolo, adică în sfânta împărtășanie, fiul nu se naște, nici din tată, nici din mumă, iindcă Hristos în aceste prea curate taine nu se naște chiar, ci se aduce pentru a fi prin taină. Aceasta este un al treilea fel de ființă. De aceea dacă este fiu după cel dintâi chip al nașterii din veci, care se aduce către tatăl și după al doilea chip al nașterii celei din vreme, este tot acelaș fiu care este adus din maică după al treilea chip al prefacerii de ființă, este tot acelaș fiu, dar nu se aduce nici către tată nici către maică, ci rămâne independent, neatârnat. Minune după a lucra. Taina dumnezeieștii euharistii lucrează materia dar face și minunea duhovnicească, o mâncăm cu gura, dar este și hrană sufletului, se atinge de sfințire, dar sfin-

neamestecate și nemărginite, dar nu de loc hotărâte. Are toate ale organicului trup cu adevărat, dar toate cu cuviință dumnezească. Nu se descrie în loc, dar în loc se hotărăște. Pentru aceia tot trupul lui Christos în toată sfânta pâine și tot trupul, în fiecare părticică a sfintei pâini: Precum tot soarele se vede în toată oglinda, și de se va tăia oglinda în multe bucăți, iarăși în fiecare din bucățile acelea multe se vede tot soarele. Minune după însușire. Acolo ființa a trupului și a sângelui lui Christos: nu ființa a pâinii și a vinului, dar a pâinii și a vinului forme, împrejurări și însușiri. Forme fără de a lor materie, împrejurări fără de a lor ființă, însușiri fără de a lor substanță. Noi vedem față de pâine și de vin, gust de pâine și de vin simțim; dar noi mâncăm și bem trup și sânge a lui Christos. Minune duple aducere către ceva. La dumnezeasca Euharistie este același Fiu dumnezeesc, pe carele naște în veci fără de mumă Dumnezeu și Tatăl și naște fără de tată în vreme Fecioara Maria: Este zic tot același Fiu. Dar acolo pre acest fiu nu-l naște nici tată nici mamă: căci Christos la prea curatele taine nu se naște chiar, ci se aduce întru a fi prin taină. Aceasta este al treilea chip de ființă. Pentru aceia dar, de este fiu duple chipul cel dintâiu a nașterii cei din veci, carele se aduce către Tatăl, și duple al doilea chip a acelei din vreme nașteri este tot același fiu, carele se aduce către Maică după al treilea chip a prefacerii de ființă, este iarăși tot același fiu, dar nu se aduce nici către tată, nici către maică, și rămâne neatârnat. Minune duple a lucra. Taina dumnezeieștii Euharistii lucrează materialnic, dar și face minuni duhovnicește. Este mâncarea gurii, dar este și hrană a sufletului, se atinge de sfin-

țește și duhul. Minune după a păimi. Dumnezeiasca pâine se sfarâmă dar nu se deosebește, se împarte dar nu se desparte, se mănâncă, dar nu se sfârșește: îi împărtășește pe toți deapururea, dar nu lipsește niciodată,

Minuni de peste tot locul. Acelaș Hristos pe pământ și în cer, acelaș pe sfânta masă și tot acelaș dreapta lui Dumnezeu și Tatăl, acelaș în acest sfânt altar, precum și în toate altarele drept măriturilor creștini. Minune după timp. Este trup nestricăcios și nemuritor, este izvor de viață veșnică, rămânând numai cu partea formelor. Minune după felul cum a stat. Dacă socotești sfântul lui trup ca atunci când s'a născut, stă în iesle, ca atunci când a pătimit, stă spânzurat pe cruce, la înviere stă ca un biruitor, ca la înălțare, plutește înălțându-se spre ceruri, ca în rai, șade dreapta Tatălui. Minune, însfârșit, după felul de a avea. Aceasta este adevăratul trup și sânge al lui Hristos, are însă drept îmbrăcăminte în exterior forma pâinii și a vinului.

Așa dar dacă dumnezeiasca euharistie covârșește toate hotarele firii, precum și toate fețele ființei lucrurilor firești, ea este cu adevărat cea mai mare minune a puterii dumnezeiești.

țirea, dar sfințește și Duhul. Minune duple a pătimi. Dumnezeiasca pâine se sfarâmă, dar nu se deosebește, se împarte dar nu se desparte, se mănâncă dar nu se sfârșește, împărtășește pre toți și deapururea, dar nici odată nu lipsește. Minune duple unde. Același Iisus Christos pe pământ și în cer, același la sfânta masă și de dreapta lui Dumnezeu și Tatăl: același în acest sfânt altar și în toate altarele drept-măriturilor. Minune duple când. Acesta este trup nestricăcios și nemuritor, acesta este sânge izvor de viață veșnică dar nu rămâne fără numai cu rămânerea formelor. Minune duple a sta. Sfântul trup acesta de-l vei socoti ca la naștere stă în iesle, ca la patimă spânzură pe cruce, ca la înviere stă ca un biruitor, ca la înălțare sboară la ceruri ca la rai șade de dreapta Tatălui. Minune în sfârșit duple a avea. Acesta este adevăratul și trup și sângele lui Christos. Dar are ca o îmbrăcăminte pe din afară formele pâinii și ale vinului. Și dar de covârșește dumnezeiasca Euharistie pre toate hotarele firii, pre toate chipurile ființei lucrurilor celor firești, este cea mai mare minune a dumnezeieștii puteri.

TRADUCEREA FECIORU

Deși toate minunile, întrucât sânt minuni, sânt deopotrivă, pentru că toate la fel depășesc hotarele firii, totuși dacă una depășește mai mult sau mai puțin legile firii, se spune că este o minune mai mare sau mai mică. Hotarele firii, adică modurile de existență ale lucrurilor naturale, sânt zece, pe care Aristotel le-a rîumit categorii: substanța, cantitatea, calitatea, relația, activitatea, suferința, locul, timpul, poziția și posesiunea. Dintre toate minunile puterii lui Dumnezeu singură minunea sfinței Euharistii depășește pe toate hotarele firii și este minune față de toate categoriile.

Minune față de substanță: Înainte de sfințire cele puse înainte au substanța pâinii și substanța vinului; după sfințire, însă, pâinea și vinul sânt substanța trupului și sângelui lui Hristos. Prefacere desăvârșită a substanței în substanță, dar mai bine spus transubstanțiere.

Minune față de cantitate: acel prea sfânt trup are întinderea in-

terioară a propriilor sale mădulări, dar nu are întinderea exterioară față de loc; cu alte cuvinte: are toate mădularele, cap, mâni și picioare, așezate după rânduială, neamestecate și nelimitate, nemărginite însă de loc; are cu adevărat toate organele trupului, dar pe toate așa cum se cuvine lui Dumnezeu; nu este circumscris de loc, dar este limitat în loc. Pentru aceea tot trupul lui Hristos este în toată sfânta pâine și tot trupul în fiecare părticică a sfintei pâni, în același chip în care tot soarele se vede în toată oglinda, dar dacă se va tăia oglinda în multe bucăți, se vede iarăși, în fiecare din acele multe bucăți, tot soarele.

Minune față de calitate. În sfânta Euharistie este substanța trupului și sângelui lui Hristos; nu mai este substanța pâinii și vinului, ci numai forme, accidente și însușiri ale pâinii și vinului; forme fără materia proprie; accidente fără substanța lor proprie; însușiri în afară de propria lor substanță. Vedem culoarea pâinii și a vinului, simțim gustul pâinii și al vinului, dar mâncăm și bem trupul și sângele lui Hristos.

Minune față de relație. În dumnezeiasca Euharistie este acel Fiu al lui Dumnezeu, pe care Dumnezeu și Tatăl îl naște fără de mamă din veșnicie, iar în timp îl naște fără de tată, Fecioara Maria. Afirm că este același Fiu, dar în sfânta Euharistie nu-l naște pe acest Fiu nici Tatăl, nici Mama, pentru că Hristos, în preacuratele taine, propriu vorbind nu se naște, ci se realizează în chip tainic. Acesta este un al treilea mod de existență al lui Hristos. Pentru aceea potrivit primului mod de existență al nașterii din veci, este Fiu și are relație cu Tatăl; potrivit celui de al doilea mod de existență, al nașterii în timp, este același Fiu și are relație cu Mama; în sfârșit, potrivit celui de al treilea mod de existență, al transubstanțierii, este iarăși același Fiu, dar nu are relație nici cu Tatăl, nici cu Mama, ci rămâne fără relație.

Minune față de activitate. Taina dumnezeieștii Euharistii lucrează în chip material, dar face și minuni în chip duhovnicesc. Este mâncare pentru gură, dar este și hrană pentru suflet. Atinge simțirea, dar sfințește și duhul.

Minune față de suferință. Dumnezeiasca pâine se sfarămă, dar nu se separă: se împarte dar nu se desparte; se mănâncă, dar nu se consumă: împărtășește pe toți totdeauna, dar nu lipsește niciodată.

Minune față de loc. Același Iisus Hristos și pe pământ și în cer; același și pe sfânta masă și în dreapta lui Dumnezeu și Tatăl: același în acest sfânt altar și în toate altarele ortodocșilor.

Minune față de timp. Acesta este trup nestricăcios și nemuritor; acesta este sânge izvor de viață veșnică: totuși nu rămâne decât numai prin rămânerea formelor.

Minune față de poziție. Sfânta Euharistie este minune după poziție dacă te vei gândi că la naștere stă în iesle, în patimă este spânzurat pe cruce, la înviere stă ca un biruitor, la înălțare sboară la ceruri, în rai stă în dreapta Tatălui.

Minune în sfârșit, față de posesiune. Acesta este adevăratul trup și sânge al lui Hristos, dar are ca o îmbrăcăminte exterioară formele pâinii și vinului.

Prin urmare, dacă dumnezeiasca Euharistie depășește toate ho-

rele firii, toate modurile de existență ale lucrurilor naturale, este cea mai mare minune a puterii dumnezeiești.

Din cele 678 cuvinte câte are textul reprodus din traducerea Palanca, 515 cuvinte sânt luate aidoma din traducerea ediției din 1897. Restul de 163 de cuvinte sau sânt sinonime, sau forme substantive plurale în loc de singulare și invers, sau prefaceri de adjective în substantive și invers, sau verbe cărora li s'a schimbat timpul, sau însfârșit texte schimbate și ca formă și ca sens. Mai mult chiar: greșelele traducerii vechi figurează și în noua traducere a părintelui Palanca. Dau un exemplu: Și părintele Profesor și traducerea veche spun: „*se atinge de sfințire, dar sfințește și duhul*”. În textul grec avem următoarea lectură: ἐγγίξει τὴν αἰσθησιν, μὰ ἀγιάξει καὶ τὸ πνεῦμα (pag. 236, 35—36). A zis traducerea veche — corect cea din 1897, căci nu cred că cea din 1837 să aibă această lectură—, „*de sfințirea*”, a zis și părintele traducător la fel. Dacă traducea din grecește era imposibil să facă această greșală, căci forma greacă a cuvintelor *sfințire* și *simțire* este cu totul deosebită și nu dau naștere la confuzii regretabile ca în românește (sfințire: ἀγιασμός, simțire: αἰσθησις).

Prin urmare părintele Profesor Palanca n'a tradus din grecește, nici n'a consultat ediția Mazarachis, ci a plagiat ediția din 1897, modificându-o, vorba lui Caragiale, „prin părțile esențiale”. De asta traducerea sa în loc să fie un progres față de vechile traduceri, nu-i numai un regres, dar și o batjocorire și a autorului și limbii*.

Preotul D. FECIORU

* Notă.—Din motive de ordin tehnic și prin distrugerea literii grecești, în urma bombardamentului aerian de 27 Iulie a. c., Tipografia n'a mai putut culege și sfârșitul recenziei de față, în care P. C. Preot D. Fecioru reproduce variantele ediției Mazarachis (textul grec) cu traducerea făcută de Sfinția Sa, în comparație cu traducerea Pr. D. Iliescu-Palanca și traducerea ediției din 1897.

Redacția.

CRONICA INTERNĂ

Alegerile episcopale din Ianuarie 1944. — De când aşteptau la noi multe scaune vlădiceşti să-şi capete pe ocârmuitorii lor! Nu mai puţin de şase astfel de scaune de ocârmuire bisericească aşteptau să-şi vadă pe vlădicii din care să se orânduiască ocârmuirea bisericească.

Din pricina împrejurărilor războiului, neprielnice de a se ţinea mari adunări, alegerile tot întârziiau. Scaunele văduve erau împlinite tot prin locoţiitori. Legea însă nu iartă o asemenea văduvie. Scaunele trebuiesc împlinite fără mare întârziere.

În sfârşit, a sosit şi această clipă. Ocârmuirea a hotărât ca această stare să nu mai dăinuiască, ci să se facă alegerea pentru toate cele şase scaune văduve. În adevăr, dacă o puteai duce cu un scaun-două văduve, dar nu mergea să le laşi să se înmulţească. De aceia o săptămână întreagă din Ianuarie a. c., s'au tot făcut alegeri, aşa că acum Biserica şi-a dobândit titulari pentru aproape toate cele şase scaune văduve. A mai rămas numai unul, cel de la Bălţi, care încă n'a putut fi împlinit.

De câţiva ani, Ţara Românească nu mai vede marile ei adunări obşteşti cu deputaţi şi senatori. Prin alegerile de vlădici însă, ea a gustat, timp de o săptămână, de la 10—15 Ianuarie, a. c. adunări de felul acelor. În adevăr, mulţi din alegători erau foştii deputaţi şi senatori, alegerile s'au făcut tot în Palatul Adunării Deputaţilor, aşa că fruntaşii ţării şi ai Bisericii au gustat o clipă tot atmosfera de viaţă potolită de altădată, când putem să ne vedem în voie de treburile noastre. Multora le va fi părut bine că, după încetarea vieţii politice din pricina războiului, pot să se simtă iar în viaţa de altădată, prin aceste alegeri episcopale. Dacă nu însuşi cuprinsul vieţii politice de odinioară, dar măcar o înfăţişare ca a ei, atmosfera anilor trecuţi, şi se ivea din nou naintea ochilor.

Vedeai din nou umplute largile încăperi ale Camerei Deputaţilor, aceleaşi pâlcuri pe coridoare. Ţi se părea o nouă împropătare a vieţii care a fost.

Până şi persoanele erau în mare parte aceleaşi. În adevăr, deoarece alegerile de episcopi se fac în mare parte şi prin

părtășia mirenilor și încă a celor mai de frunte, de fapt, tot obrazele politice au luat parte și la aceste alegeri.

Din pricina aceasta, aveai înaintea priveliști ca acele care au fost. Ba încă și unele zvâcniri și izbucniri aduceau cu ele ceva mai simțit din viața adunărilor politice de odinioară. În adevăr, încă de la început, o mijlocire mai vie a D-rului N. Lupu, cu privire la dreptul de vot al unor membri, dacă să facă parte din adunare sau ba, a dat și mai mult adunării de acum ceva din înfățișarea adunărilor politice.

Dar oricum, adunarea de acum era pentru altceva. Putea semăna în cele de deasupra cu unele adunări care au fost, dar iute s'a intrat în întocmirea deosebită a treburilor pentru alegerea capilor de eparhii.

Erau de făcut nu mai puțin de 6 alegeri: pentru toate trei eparhiile Basarabiei, pentru a Constanței, Buzăului și a Argeșului. Ele s'au și făcut la începutul lunii Ianuarie, în întreaga săptămână după Bobotează și Sf. Ioan (de la 10—15 Ianuarie). În cele 6 zile de alegeri, treaba a mers din plin: 5 din 6 eparhii și-au dobândit capii lor duhovnicești. A mai rămas slobodă eparhia Bălților, 5 eparhii însă își au acum vlădicii lor, care în curând au să fie investiți și înscăunați.

Eparhia Constanței și-a căpătat ca episcop pe P. C, Arhim. *Chesarie Păunescu*, care, în vremea alegerii, era directorul Seminarului Central din București. Eparhia Buzăului și-a dobândit cârmaciul sufletesc în persoana P. S. Dr. Arhiereu *Antim Angelescu, Craioveanu* care era vicar al Mitropoliei Olteniei. Mitropolia Chișinăului a fost încredințată spre duhovnicească ocârmuire Vlădicăi *Efrem Tighineanu*, care cârmuia de mai mulți ani din scaunul de la Chișinău. Eparhia Cetății-Albe Ismail, văduvă nu de mult prin moartea Vlădicăi Dionisie, a fost dată în seama părintelui Arhimandrit Dr. *Antim Nica*. Eparhia Bălților a rămas deocamdată cu scaunul tot fără cârmuitor. În sfârșit, cea din urmă eparhie căreia i s'a dat un cârmuitor a fost a Argeșului, care și-a dobândit văslașul său în persoana Vlădicăi *Iosif Sinaitul*. Astfel 5 scaune vlădicești nu mai sunt văduve, cum erau de o bună bucată de vreme, ci au intrat în rânduiala de a-și avea pe cârmuitorii lor sufletești.

Doi din noii aleși (titularii Constanței, și Cetății-Albe) nu erau arhierei în vremea alegerii. Ei au fost hirotoniți curând arhierei, iar acum își așteaptă în această calitate investitura și instalarea lor.

Toți merită bune urări pentru împlinirea cu spor a chemării

lor, fiind bărbați cu frumoase merite, de care au dat dovadă în sarcinile de mai înainte pe care le-au avut. Vlădicăi Chesarie I. P. S. Patriarh Nicodim i-a rostit de două ori astfel de urări: odată în ziua alegerii, iar a doua oară în ziua hirotoniei. Noul ales se bucurase de traiul în preajma Patriarhului încă de când Înalț Prea Sfinția Sa era episcop la Huși, când a avut prilejul a-l cunoaște.

Noul episcop al Constanței a fost director al Seminarului Monahal din Mănăstirea Cernica, în care vreme seminariul a mers cu spor și a dat bune roade duhovnicești. Monahismul nostru se simte și s'a folosit de ele până în ziua de azi. În timpul din urmă, i se încredințase direcțiunea Seminarului Central din București, stare din care a fost ales episcop al Constanței. Nu ne îndoim că, și în noua sa ocârmuire, va da bune roade, ca pretutindenea unde a ocârmuit.

Vlădica Antim al Buzăului de multă vreme a îndreptat cu drag privirile asupra sa. Mulți îi doreau să-l vadă ridicat pe un scaun mai înalt. În sfârșit, iată-l ridicat.

Prea Sfinția Sa a fost mai întâi preot și profesor în Brăila, unde a lăsat frumoase urme și amintiri. Ziarul *Cuvântul* din acel oraș de multe ori a scris cu multă prețuire pe seama Sfinției Sale. De acolo a fost trecut ca vicar la Craiova, la Mitropolia Olteniei. Din această stare, a fost ales episcop al Buzăului. Ziarul *Cuvântul* din Brăila scrie acum că mulți brăileni vor lua cu drag parte la înscăunarea sa de la Buzău.

Vlădica Ețrem cârmuia eparhia Chișinăului în împrejurările grele ca locțiitor de arhiepiscop. Scriitorul acestor rânduri l-a văzut la treabă chiar în acele zile și cu bucurie am însemnat în scris cum Prea Sfinția Sa ridică din ruină lucruri dărăpănate. L-am văzut deschizând paraclis în noua sa locuință și pornind slujbele bisericești, l-am văzut înnoind unele odăi ruinate și astfel scoțând la bună folosință încăperile cu înfățișări jalnice.

Încă de atunci am urat Prea Sfințitului să ocârmuiască cu deplin drept rosturile bisericești ale locului, fiindcă vedeam vrednicia și hărnicia sa de ocârmuitor. Și iată, așa a și fost și acum cu și mai multă îndreptățire îi putem ura să ducă la simțită înflorire treburile bisericești ale locului și ale eparhiei.

Un bărbat mai proaspăt în treburi de ocârmuire duhovnicească este P. S. *Antim, Nica* noul episcop al Cetății-Albe Ismail. A jucat mai mult în treburi școlare. Subsemnatul l-am avut asistent la catedra mea de teologie practică la Universitatea din Iași și la

cea din București. Încă de atunci mi-am dat seamă de frumoasele sale însușiri ca bărbat priceput în întocmirea treburilor de ocârmuire eparhială. L-am văzut cunoscător de oameni, știind pe cine să aducă pentru a li se încredința felurite chemări și urzitor de bune orânduiri pentru ocârmuirea treburilor. Deci prețuit pentru lucrările de la Universitate, nu mai puțin l-am prețuit și pentru cele din ocârmuirea bisericească.

Am fost împreună la felurite lucrări pastorale. Ne-am nimerit și la mers cu căruța pe drumuri desfundate și de atunci îi spuneau: Iacă, Părinte Arhimandrite, cum se face treabă pastorală. Trebuie să le luăm și pe cele prielnice și pe cele mai puțin prielnice.

Pe atunci, cine putea ști că numai peste puțini ani ajutorul meu din căruța cu care veneam de la slujbe în eparhie, are să fie episcop al Cetății Albe? Și acum iată-l episcop și fără îndoială, folosind și treburile pastorale la care a luat parte.

Cu acestea și cu cele de care am pomenit mai înainte, că știe să puie la cale ocârmuirile omenești, Prea Sfinția Sa este omul pregătit cu care nici vorbă, va face slujbă frumoasă în noua sa ocârmuire. Dumnezeu să-i ajute spre deplină rodire!

Arhim. IULIU SCRIBAN

Alegerea P. C. Arhim. Chesarie Păunescu pentru scaunul de episcop al Constanței. — Luni 10 Ianuarie, a. c. în prezența I. P. S. S. Patriarhul României, a d-lui ministru al Culturii Naționale și al Cultelor, a membrilor Sfântului Sinod, a delegațiilor Eparhiilor în Congresul național bisericesc din toate arhiepiscopiiile și episcopille din țară, precum și a membrilor Adunării Eparhiale a episcopiei Constanța — clerici și mireni, — s'a făcut alegerea noului episcop al Constanței.

După slujba Doxologiei, membrii Colegiului Electoral au trecut în sala Adunării Deputaților, destinată pentru alegere.

O delegație de membri ai Colegiului a invitat pe I. P. S. S. Patriarhul României, pe d. Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor și pe II. PP. SS. Mitropoliți pentru a lua parte la ședința Colegiului Electoral.

I. P. S. S. Patriarhul Nicodim a deschis ședința dând cuvântul d-lui Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor care citește mesajul de deschidere. După aceea I. P. S. S. Patriarh arată scopul convocării Colegiului Electoral.

S'a format biroul cu secretarii Colegiului Electoral și s'a făcut apelul nominal.

La discuțiile ce au avut loc în legătură cu normele de aplicare pentru alegerea de chiriarhi, au luat parte: dr. N. Lupu, dr. Aurel Vlad, d. Stelian Popescu și I. P. S. S. Nicolae al Ardealului.

Tuturor li-sa răspuns din partea Guvernului următoarele cuvinte:

„În aceste alegeri Guvernul socotește că trebuie să țină seama de dorința I. P. S. S. Patriarhului și de scopurile de totdeauna ale Bisericii, de a așeza în fruntea eparhiilor episcopi cari să poată, fie prin fapta lor, fie prin pregătirea lor, fie prin prestigiul lor moral, să însemneze un drum sau un sfat pentru Biserica strămoșilor noștri.

Dorim din toată inima ca prin votul Domniilor Voastre să fie aleși acei cari își vor lua răspunderea că vor îndeplini comandamentele de ordin moral, național și religios ale Românilor de totdeauna“.

S'a procedat apoi la vot.

P. C. Arhimandrit mitrofor Chesarie Păunescu, directorul Seminarului Central din București, întrunind 94 de voturi din 136 exprimate, a fost declarat ales Episcop al Constanței.

Adresându-se noului ales, I. P. S. Patriarh Nicodim a spus următoarele:

Prea Cuvioase Părinte Arhimandrit Chesarie,

„Acum 20 și ceva de ani în urmă, pe când eram Episcop de Huși, m'am pomenit cu un tânăr licențiat în teologie, pe care îl chema Constantin Păunescu și mi-a cerut atunci ca să intre în slujba bisericii și anume în monahism.

I-am admis cu plăcere, l-am călugărit, l-am hirotonosit preot la Catedrala episcopală și pe urmă i-am dat Direcțiunea Cancelariei, — slujba cea mai înaltă, pe atunci, la Episcopie.

Ai servit cu credincioșie, te-ai purtat frumos...

Eu însă țe-am dat numele de Chesarie; prin aceasta, te-am introdus în familia mea duhovnicească.

Când ți-am dat numele de Chesarie, m'am gândit la vestitul Episcop al Buzăului, Chesarie, organizatorul de școli, întemeietorul de tipografii și distins Episcop al Țării.

Chesarie crescuse, dăduse la școală și la slujba bisericii pe un Iosif, care în urmă a ajuns Iosif al II-lea al Moldovei.

Și Iosif al II-lea al Moldovei m'a crescut pe mine, m'a dat la școală, m'a introdus în serviciul Bisericii și, prin aceasta, eu am devenit nepotul duhovnicesc al lui Chesarie al Buzăului.

Și de aceea ți-am dat eu numele de Chesarie, în amintirea lui.

Iată că acum Dumnezeu te-a ridicat pe un scaun episcopal și anume pe acel de la Constanța; și eu îți dau de model pe Chesarie, fostul Episcop al Buzăului și doresc să fii un alt Chesarie, la Constanța, organizator de școli, întemeietor de tipografii și de carte de învățătură și de propovăduire.

Să mulțumești lui Dumnezeu, să urmezi pilda lui Chesarie; și acum îți dau cuvântul ca să mulțumești Marelui Colegiu pentru cinstea ce ți-a făcut dându-și votul său pentru ca să te ridice la această înaltă treaptă bisericească".

După cuvântarea I. P. S. Patriarh Nicodim, P. C. Arhim. Chesarie Păunescu a rostit în fața Colegiului electoral următoarea cuvântare:

Prea Onorat Colegiu,

„In aceste momente solemne pentru mine, în care prin votul pe care l-ați exprimat azi, m'ați socotit vrednic a fi păstorul sufletesc al Eparhiei Constanța de pe meleagurile unde, acum două mii de ani, poetul Ovidiu își purta melancolia și nostalgia locurilor de undă venise fără voia lui, vă mărturisesc că mă simt adânc emoționat, pe de o parte de onoarea ce se face umilei mele persoane, socotită vrednică de o sarcină așa de mare răspundere în Biserică, iar pe de altă parte, de convingerea intimă că pentru suportarea acestei vrednicii bagajul meu de însușiri ar putea fi mai pe jos de încrederea și speranțele ce s'au pus în mine.

Nădăjduesc că Sf. Sinod și Onoratul Guvern vor primi cu bunăvoință și vor întări alegerea Măritului Congres, și atunci cu puternica credință în Dumnezeu și în însușirile cu care El a înzestrat Neamul nostru, voiu păși la împlinirea chemării ce-mi stă înaintea, și voiu înmulți devotamentul pe care l-am pus în toate însărcinările de mai puțină însemnătate, pe care le-am avut până acum. Voiu pune la temelia activității mele viitoare împlinirea datoriei oricând și până la jertfă.

Nu voiu osteni niciodată în rugăciuni stăruitoare pentru realizarea împlinirii voinței lui Dumnezeu între păstoriții mei.

Cu aceste nădejdi în suflet, mulțamesc călduros tuturor celor ce mi-au acordat încrederea lor. Mulțamesc I. P. S. Președinte pentru cuvintele binevoitoare pe care le-a spus la adresa mea și-i sunt adânc recunoscător. Rog pe Dumnezeu să coboare harul său peste conducătorii Bisericii și ai Statului românesc, peste M. S. Regele Mihai I, pentruca să ducă la bun liman corabia Neamului

românesc, printre stâncile ce le stau în cale în marea înviforată în care plutim acum, ca să ajungem a avea o țară refăcută în granițele ei firești, respectată și tare, și o biserică activă cu un popor credincios muncitor și cinstit.

Trăiască Majestatea Sa Rșgele Mihai I!"

În ședința sa de la 11 Ianuarie a. c. Sfântul Sinod a aprobat cu umanitate de voturi alegerea P. C. Arhim. Chesarie Păunescu în scaunul de episcop al Constanței, acordându-i și rangul ierarhic de arhieru.

Alegerea P. S. Arhieru Vicar Dr. Antim Angelescu Craioveanul în scaunul de episcop al Buzăului. — Marți 11 Ianuarie a. c., Colegiul electoral pentru alegerea de chiriarhi și-a continuat lucrările procedând la alegerea noului episcop al Buzăului.

La orele 10 s'a oficiat la Catedrala Sfintei Patriarhii serviciul religios de către P. S. Iosif Sinaitul, la care au fost de față toți membrii Colegiului electoral.

După slujbă membrii Colegiului au trecut în sala Adunării Deputaților, unde I. P. S. S. Patriarh Nicodim, a declarat ședința deschisă, dând cuvântul d-lui ministru al Culturii Naționale care a citit Mesajul de convocare al Colegiului electoral pentru alegerea noului episcop al Buzăului.

I. P. S. S. Patriarhul Nicodim a rostit apoi următoarele cuvinte :

„Cum ați auzit din Înaltul Decret, sunteți convocați pentru astăzi 11 Ianuarie, ca să alegeți un episcop la scaunul vacant al Episcopiei Buzăului.

Vă rog din toată inima, ca să procedați potrivit cugetului dv., astfel ca din candidații buni să alegeți pe cel mai bun“.

Se procedează la formarea biroului, ca secretarii Colegiului electoral să facă apelul nominal, prezenți fiind 131 votanți, iar majoritatea absolută fiind de 66.

Se aleg doi bărbați de încredere, d-nii: Remus Nestor și Constantin Baci, iar secretarul Colegiului dă citire art. 118 din statutul pentru Organizarea Bisericii Ortodoxe Române.

După o suspendare de 10 minute, constatându-se că adunarea este în număr, s'a trecut la vot.

La despuierea scrutinului, P. S. Arhieru Dr. Antim Angelescu întrunind 107 voturi din 131 exprimate, a fost declarat ales.

I. P. S. S. Patriarhul Nicodim adresându-se noului Episcop al Buzăului a spus, printre altele, următoarele :

Prea Sfințite Antim,

„Marele Colegiu, prin votul său, prin voința lui Dumnezeu, te trimite la Eparhia Buzăului ca Episcop. Eri, când s'a ales la Constanța Prea Sfințitul Chesarie, am pomenit de Buzău, pentru că poartă numele marelui Episcop de Buzău Chesarie.

Prea Sfinției Tale, care te duci ca succesori al marelui Chesarie, nu pot să nu-ți recomand ca să-ți fie pildă în activitate de cucernicie și de hărnicie.

Eu aș vrea să pomenesc ceva și în legătură cu Antim.

Antim a fost destoinic Mitropolit al Ungro-Vlahiei, a lucrat românește și a fost vrednic Mitropolit al Țării acesteia.

El a făcut Mănăstirea Antim de aici din București.

Te-ai ridicat prin hărnicie și prin destoinicie.

Mergi dar acolo unde Țara te trimite și fii următor pildelor ierarhilor cei vrednici de acolo.

Îți dau cuvântul ca să mulțumești Marelui Colegiu pentru cinstea pe care ți-a făcut-o, în măsura în care ți-a făcut-o.”

P. S. Arhiepiscopul Dr. Antim Angelescu Craioveanul a mulțumit Marelui Colegiu electoral, pentru alegerea P. S. Sale în scaunul de episcop al Buzăului, prin această cuvântare :

Prea Onorat Colegiu,

„Cu o vie emoție am întâmpinat rezultatul votului pe care l-ați exprimat aici. Mă trimeteți într'o Eparhie istorică. Născut și crescut în această Eparhie, am căutat în cariera mea de preot și de profesor să mă achit de toate îndatoririle pe care această îndoită misiune mi le-a pus pe umeri.

Eparhia Buzăului este o Eparhie de centru; este o Eparhie, aș putea să spun, de hotar, unde sufletul moldovean cu sufletul muntean și-au dat totdeauna întâlnire și s'au contopit în această sfântă unitate românească.

Aici a fost pe vremuri Mitrofan, care se refugiase la Buzău, pentru a-și începe cunoscuta-i activitate tipografică: aici a păstorit Chesarie, Episcopul Culturii, care a dat noi impulsuri tipăriturii; și eu număr aici și pe Filotei, iar ca să închei numele ierarhilor de acolo amintesc și de Dionisie Romano.

În vremurile acestea când ostașii noștri înscriu pagini de eroism legendar, luptând pentru Cruce, datorită noastră, a celor din jurul bisericilor, este mai greu de îndeplinit ca oricând.

Biserica noastră, trebuie să fie o Biserică misionară. Noi

trebuie să deslușim bine astăzi nuanța pastorației noastre: avem să mângăiem sufletele celor necăjiți în opera de asistență socială. Biserica vine și se asociază acestei opere.

Am ascultat în Sf. Sinod că Biserica, ca să-și îndeplinească misiunea ei, trebuie să aibe și un patrimoniu material. Până îl vom avea, ca să ne putem îndeplini operele noastre de asistență, noi ne însărcinăm bucuroși să facem educația morală religioasă a fiilor noștri duhovnicești.

Mulțumesc Inalt Prea Sfințitului Patriarh și în special prea Sfințitului Mitropolit Nifon Criveanu. Mulțumesc Onoratului Guvern și tuturor celor care au căutat să-mi dea acest mandat, pe care mă oblig, încă odată, să-l duc la bun sfârșit.

Dumnezeu să-mi fie în ajutor".

Alegerea P. S. Arhiepiscopului Efrem Enăcescu Tighineanul în scaunul de arhiepiscop al Chișinăului și mitropolit al Basarabiei. — Colegiul electoral pentru alegerea de chiriarhi s'a întrunit Miercuri 12 Ianuarie a. c., pentru alegerea noului arhiepiscop al Chișinăului și mitropolit al Basarabiei.

După săvârșirea slujbei religioase, oficiată în catedrala Sfintei Patriarhi de către P. S. Atanasie Bârlădeanu, membrii Colegiului au trecut în sala de ședințe a Camerei Deputaților.

I. P. S. S. Patriarhul Nicodim, președintele adunării, deschizând ședința dă cuvântul d-lui Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor, care citește mesagiul pentru convocarea Colegiului electoral pentru alegerea noului mitropolit al Basarabiei.

Î. P. S. S. Patriarhul Nicodem rostește apoi următoarele cuvinte :

Onorată Adunare,

„Cum ați auzit din citirea mesagiului, sunteți convocați pentru a păși la alegerea arhiepiscopului Chișinăului și mitropolit al Basarabiei. În zilele de ieri și de alaltăeri ați mers în număr mai important cu câte o singură persoană. Fac apel ca și astăzi tot așa să mergeți, pentru ca votul dvs. să aibe rezultatul dorit“.

Se formează apoi biuroul, cu secretarii Colegiului electoral, după care se face apelul nominal al membrilor, prezenți fiind 134, iar majoritatea absolută 69. Bărbați de încredere pentru a veghea la regularitatea votării sunt aleși d-nii Pantelimon Halipa și Ștefan Ciobanu.

D. secretar al Colegiului dă citirea articolului 118 din statutul

pentru organizarea Bisericii ortodoxe române, după care ședința se suspendă pentru 10 minute.

La redeschiderea ședinței, adunarea trece la exprimarea votului. P. S. Efrem Tighineanul, întrunind 106 voturi, din 134 exprimate, I. P. S. S. Patriarhul Nicodim îl proclamă ales Arhiepiscop al Chișinăului și Mitropolit al Basarabiei.

I. P. S. S. Patriarhul Nicodim, adresându-se apoi noului ales, a rostit următoarele :

Prea Sfințite Efrem,

„La vacantarea scaunului de arhiepiscop al Chișinăului, în calitate care o aveai de arhieru vicar al arhiepiscopiei Chișinăului, ai fost însărcinat să suplinești vacanța de arhiepiscop al Chișinăului. Te-ai dus acolo și de atunci și până astăzi, nu știu ce ai făcut, dar ai reușit să descui inimile credincioșilor pentru Prea Sfinția Ta.

Se zice că în lumea fizică este o buruiiană care se numește „iarba fiarelor“, pe care dacă o găsește cineva, cu ea poate descuia orice lacăt și orice încuietoare. Se zice, eu nu am văzut-o! Dar în lumea duhovnicească, în adevăr, este planta aceasta și o recomandă însuși Mântuitorul Hristos: este dragostea.

Te-ai servit de aceasta și ai descuiat inimile credincioșilor de acolo, pentru că a fost dragostea adevărată, nu dragostea mincinoasă, de fațadă, — că este și dragoste de aceasta. Și ai însoțit-o cu smerenie. Se vede că ai urmat pilda vestitului ascet, al cărui nume îl porți, Efrem Sirul, acel scriitor de învățături creștinești, pe care cu plăcere le citește lumea creștină.

Ai răspândit, așa dar, acolo dragostea întemeiată pe credința și pe nădejdea creștină. Ce frumos se potrivește aici Troparul acela care se cântă la Sfântul Nicolae :

„Indreptător credinței și chip blândețelor, te-a arătat pe Tine, adevărul lucrurilor...“.

De aceea ai câștigat cu sărăcie cele bogate și cu smerenie cele înalte. Nu ai umblat după câștiguri materiale. Ai iubit sărăcia și ai câștigat înălțimea harului, pe care ți-au prețuit-o inimile credincioșilor de acolo.

Ai iubit smerenia și ai căpătat iubirea celor care te-au înconjurat. Și iacă-te, dacă așa ai lucrat, vezi cum Dumnezeu a făcut lucrurile, că s'a întâmplat cu Sfinția Ta ce nu s'a întâmplat cu mulți: ai pășit deodată și peste treapta de episcop și peste treapta de arhiepiscop și te-ai urcat pe scaunul mitropolitan.

Ei bine, Prea Sfințite Efrem, am toată speranța că și de acum înainte vei proceda tot așa: vei fi îndreptător credinței, vei învăța pe credincioșii de acolo credința așa cum o învață Hristos în Evanghelia Lui și vei sădi în inimile credincioșilor de acolo nădejdea cea desăvârșită în Dumnezeu și, peste toate, Iubirea, iubirea tuturor către Dumnezeu și iubirea unii către alții și iubirea către legea creștină și iubirea către Patrie și iubirea către Neamul românesc.

Dacă vei face așa, vei înarma pe credincioșii din Basarabia cu arma cea mai puternică, care nu se teme de nici o primejdie și care nu se turbură înaintea nici unui necaz.

Ai dar cuvântul, să te adresezi celor care ți-au deschis inima".

P. S. Arhiereu Efrem Tighineanu a rostit apoi următoarea cuvântare :

Inalt Prea Sfințite Președinte, Domnule Ministru, Inalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți, Prea Cucernici, Domnilor,

„Vacantându-se scaunul de Arhiepiscop al Chișinăului și Mitropolit al Basarabiei, prin demisia Mitropolitului Gurie Grosu, acum adormit în Domnul, Marele Colegiu electoral a fost convocat pentru alegerea noului titular în acest scaun vacant, potrivit rânduelilor în vigoare ale Bisericii noastre drept slăvitoare. După obșteasca rugăciune de chemarea Duhului Sfânt," procedându-se la votare, smerenia mea am fost cinstit cu încrederea majorității Marelui Colegiu pentru ocuparea scaunului de Arhiepiscop al Chișinăului și Mitropolit al Basarabiei.

În urma acestui rezultat sunt proclamat ales, nu doar că aș fi vrednic de aceasta, dar pentrucă așa voește Dumnezeu, ale cărui taine sunt necuprinse de mintea omului.

Imi dau prea bine seama că a fi păstor în Biserica Mântuitorului, este cu adevărat, o mare cinste dar și o grea răspundere în fața lui Dumnezeu și a oamenilor; fiindcă — după cuvântul Scripturii — „Celui ce i s'a dat mult, mult i se și cere", și „Cine dorește episcopie, bun lucru dorește; dar episcopul trebuie să fie neprihănit, treaz, smerit, cuvios, cinstit, învățător, blând, nebătăuș, neiubitor de câștig urît. Să nu fie îngânfat și să aibă măruie bună de la cei din afară. Cu nădejdea în Dumnezeu însă care „totdeauna pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le împlinește", declar că primesc această alegere în persoana smereniei mele și copleșit de bunătatea dumnezeiască, zic

și cu ca Scripiura: „Bine este cuvântat Dumnezeu carele mă încinge cu putere și peste cele înalte mă pune”.

Spre deosebire de așezămintele omenești, Biserica Mântuitorului este instituție de origină divină și capul ei este însuși întemeietorul Iisus Hristos, care o conduce, în chip văzut, prin sfintele sinoade, în general, și prin fiecare episcop canonic, în particular. Biserica se mai cheamă și împărăția iubirii, fiindcă cineva vine și rămâne în ea din dragoste; iar poruncile ei totdeauna pleacă din iubirea de Dumnezeu și iubirea de aproapele. Scopul Bisericii este să continue în lume misiunea divinului ei întemeietor, care după sf. Inviere, zice sfinților săi apostoli și prin ei, tuturor urmașilor lor: „Precum m'a trimis pe mine Tatăl și Eu trimit pe voi"... În altă împrejurare Mântuitorul mai spune ucenicilor săi, care toți erau Iudei: „Mergeți mai întâi către oile cele pierdute ale casei lui Israel". De aci și păstorii noștri sufletești au înțeles în decursul vremii să meargă mai întâi, cu binefacerile credinței, la poporul românesc din care ei se trag.

Intr'adevăr, Biserica strămoșească a fost de la începutul poporului nostru o adevărată mamă pentru el. Pe când acest popor încă nu avea conducători politici, ea singură i-a fost călăuză prin negura vremii, aproape 1000 de ani. Prin cultul și învățătura ei, l-a educat și i-a înobilat firea, prin cărțile ei, i-a păstrat limba; prin bisericile și mănăstirile ei, i-a creiat și conservat arta; iar în luptă cu năvălitorii păgâni preoții i-au întărit credința stând în fruntea oștirii cu crucea biruinței.

Pridvoarele bisericilor sunt primele noastre școli, iar bolnițele mănăstirești cele dintâi spitale. La baza împroprietăririi țăranilor stau averile bisericesti, iar slujitorii altarelor și astăzi împart lumina în școală, dreptatea în sfaturile de pace, strădania și agonisita lor în operele filantropice de tot felul. La noi cu adevărat, Biserica este sufletul Statului și Statul este trupul Bisericii, raportul între ele fiind cel firesc, adică de colaborare și de sprijinire reciprocă. Iată calea pe care trebuie să mergem și în viitor, cu o singură dorință: Biserica să fie cât mai vie în viața Statului, pentruca Statul să rămână cât mai creștin în raporturile lui cu Biserica.

Prea Onorat Colegiu Electoral,

Mulțumesc Prea Fericitul Patriarh Nicodem, neobositul cărturar și înțeleptul cărmuitor al Bisericii noastre strămoșești pentru osteneala prezidării Onoratului Colegiu Electoral la alegerea smerenie mele ca Arhiepiscop al Chișinăului și Mitropolit al Basara-

biei. Mulțumesc Inalt Prea Sfințiților și Prea Sfințiților Chiriarhi ai Bisericii noastre, Inalților Demnitari și tuturor membrilor Marelui Colegiu, cari și-au îndreptat gândul și votul cu încredere către smerenia mea. Știu că cea mai bună, mulțumire pentru toți este ca să mă străduiesc a fi un vrednic păstor de suflete și un bun român. Făgăduiesc că voi împlini acestea cu ajutorul lui Dumnezeu, ea fiind și dorința mea.

Să trăiască Majestatea Sa Regele Mihai I. Trăiască Majestatea Sa Regina Mamă Elena:

Alegerea P. C. Arhim. Dr. Antim Nica în scaunul de episcop al Cetății Albe-Ismail. — Vineri 14 Ianuarie a. c., s'a făcut alegerea noului episcop al Cetății Albe-Ismailului.

După oficierea doxologiei în catedrala Sfintei Patriarhii, membrii colegiului electoral au trecut în sala Adunării Deputaților. Ședința a fost deschisă de I. P. S. S. Mitropolitul Irineu al Moldovei, care a prezidat adunarea.

D. Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor a citit mesajul de deschidere, iar I. P. S. S. Irineu Mitropolitul Moldovei a arătat scopul convocării colegiului electoral, cu privire la vacantarea scaunului de Episcop al Cetății Albe-Ismail, după care a fost format biroul și s'au ales cei doi bărbați de încredere. După citirea apelului nominal s'a stabilit majoritatea absolută a celor prezenți apoi s'a procedat la alegere.

Prea Cuviosul Arhim. Dr. Antim Nica a fost ales episcop al Cetății Albe-Ismailului, întrunind o majoritate de 106 voturi din 118 voturi exprimate.

Adresându-se noului ales, I. P. S. S. Mitropolitul Irineu al Moldovei a rostit următoarele:

Prea Cuvioase Părinte,

„Votul cu mare majoritate al Colegiului pentru alegerea de Episcop al Cetății Albe și Ismailului s'a rostit pentru Prea Cuvioșia Ta. Ai fost socotit așa dar că meriți acest loc, pentru frumosul trecut pe care l-ai avut.

Intr'adevăr, absolvent și licențiat al Facultății de Teologie din Chișinău, la o vârstă relativ tânără și când încă nu intraseși în cinul monahal, ai fost proclamat, după aceia, doctor magna cum laude al aceleiași facultăți. Ți-ai făcut așa dar, studiile în mod strălucit, studii de specialitate în teologie, continuate la Paris

și la Strasburg, de unde ai mers mai departe în Anglia, că să ți le completezi. Și ai publicat, încă din acești ani, mai multe lucrări, printre care și frumoasa teză pentru doctoratul în teologie, care tratează despre: *Călătorii și studii asupra misiunilor creștine printre mahomedani*.

Ai fost primit în monahism în anul 1935 și numit chiar atunci misionar al Mitropoliei din Basarabia, iar în anul 1941 ai fost ales exarh al mănăstirilor din eparhia Hotinului. După aceea ai fost numit asistent al catedrei de teologie pastorală de la Facultatea de teologie din Chișinău, de unde ai trecut aici la București. Ai lucrat, așa dar, ca exarh și ai lucrat și ca misionar, pentru binele Bisericii, iar ca asistent la Facultatea de teologie te-ai distins prin câteva lucrări, dintre care una în franțuzește, lucrări care sunt un adevărat titlu de glorie și de luptă pentru Prea Cuvioșia Ta.

Astăzi când votul aproape unanim al Marelui Colegiu Electoral te chiamă pe scaunul episcopal al Cetății Albe și al Ismailului, Prea Cuvioșia Ta trebuie să te gândești în primul rând la cei care ți-au fost înaintași: la marele Melhisedec, învățatul nostru episcop; iar după aceea la bunul și blândul Iosif Gheorghian, deasemeni Episcop al Cetății Albe și Ismailului și mai târziu Mitropolit; apoi la înțeleptul și viteazul episcop al Armatei Justinian Teculescu; și pe urmă la Prea Sfințitul Dionisie Erhan, evlaviosul chiriarh, evlaviosul monah, căci monah a fost, monah a vrut să fie toată viața sa.

Ai înaintea Prea Cuvioșiei Tale exemple puternice, exemple care să-ți lumineze calea, care să-ți îndrepteze atenția și activitatea în diferitele direcții în care s'au ilustrat acești premergători.

Sunt momente grele acestea prin care trece Biserica și Neamul Românesc și ne așteptăm cu toții și de la Sfinția Ta să fii la înălțime, să fii un adevărat ierarh, să fii bun român, să fii fruntaș al credinței ortodoxe și al idealurilor Neamului nostru românesc.

Suat încredințat că Prea Cuvioșia Ta, prin trecutul atât de frumos pe care îl ai, prin pilda pe care ai dat-o de hărnicie, de credință și de patriotism în posturile, care ți s'au încredințat până acum, și în deosebi în acela în care ești de câteva săptămâni, vei fi la înălțime. Aceasta o așteaptă, cu drept cuvânt, de la Prea Cuvioșia Ta Neamul și Biserica Românească.

În numele Congresului, care te-a ales cu atâta entuziasm, eu îți adresez felicitări și îți urez să fii acolo pe scaunul acela

mai mare decât acest omonim al Prea Cuvioșiei Tale pe scaunul Mitropolitan, mai mare decât Antim Ivireanu".

P. C. Arhim. Dr. Antim Nica a rostit următoarea cuvântare :

Prea Fericite Stăpâne, Inalt Prea Sfințite Președinte, Inalt Prea Sfințiți Mitropoliți, Prea Sfințiți Episcopi și Arhierei, Domnule Ministru, Onorat Colegiu,

„Plin de emoție și de recunoștință mă înfățișez înaintea Domniilor Voastre, pentru a vă mulțami de încrederea pe care mi-ați arătat-o prin alegerea mea ca episcop pentru scaunul vacant de la Ismail.

Imi dau seama de înălțimea și însemnătatea misiunii ce mi se încredințează. Dar, în același timp, simt răspunderea și sarcina grea pe care o primesc la aceste vremi, când la orizont se văd nouri negri.

Mitra arhierească, în zilele de astăzi, nu este ca odinioară numai semn de podoabă și de cinste, ci mai degrabă simbol al tuturor renunțărilor, al cununii de spini a lui Hristos. Apostolia înseamnă spirit de sacrificiu.

Pășesc însă cu încrederea în puterea lui Dumnezeu și în marea lui milă. De aceea, voi zice cu cuvintele apostolului Pavel: „*Dacă în sulul cărții scris este pentru mine ca să fac voia Ta, Dumnezeule, iată viu (Evrei, XIX, 7) Iată viu, ca să fac voia Ta (X, 9).*

Primesc deci însărcinarea grea pe care mi-o încredințați astăzi ca o poruncă de sus. Și o primesc cu bucurie mai ales că mi se dă prilejul să lucrez pentru binele ținutului de care sunt legat prin naștere și în care am petrecut anii copilăriei și ai tinereții.

Voiu găsi la Ismail urmele bunătății și a râvnei pentru credință a răposatului vlădică Dionisie Erhan. De asemenea voi afla acolo amintirea neștersă a cărturarului episcop Melhisedec.

Dar îndeosebi mă bucură că acolo voi întâlni umbrele mitropoliților proilavi Daniil, Ioachim ș. a., cari și-au avut reședința la Ismail, întârziindu-și jurisdicția, cu unele variații, asupra Basarabiei de Sud cu gurile Dunării și ținutul dintre Nistru și Bug, numit pe atunci Ucraina Hanului.

De și sub îndrumarea spirituală a patriarhului ecumenic de la Constantinopol, această Mitropolie, după cum scrie un document din 1771, „s'a socotit dintru început a fi din hotarul și din păstoria Moldovei".

Programul activității mele pastorale și misionare, în eparhia Ismailului, se va contura mai bine și în amănunt atunci când voi fi la fața locului. Totuși unele gânduri și nădejdi țin să le mărturisesc de pe acum.

Deci, ținând seama de împrejurările speciale în care ne găsim acum în acel ținut, lucrarea noastră se va îndrepta cu toată hotărîrea spre scopurile de totdeauna ale Bisericii, spre sădirea principiilor evanghelice și spre răspândirea dreptei credințe.

Activitatea de astăzi a Bisericii trebuie să îndeosebi îndreptată spre fapta cea bună. Cuvântul propoveditor, oricât de maestru ar fi, nu este îdestulător. El trebuie însoțit de fapta izvoită din dragostea creștină. Biserica trebuie pusă în serviciul societății pentru alinarea suferințelor.

Voiu aduna poporul cât mai mult în jurul sfintelor altare și voi face ca apropierea să fie cât mai strânsă între cler și păstoriți. Numai așa strămoșii noștri au ieșit biruitori din încercările grele ale trecutului.

Mă voi ruga neîncetat lui Dumnezeu ca să păzească poporul nostru de orice rea întâmplare și să-l ție nevătămat, în frunte cu tânărul și iubitul nostru Rege Mihai I.

Folosesc acest prilej pentru a exprima I. P. S. Patriarh Nicodem întreaga mea recunoștință pentru dragostea părintească și sprijinul pe care mi l-a arătat întotdeauna, îndeosebi în legătură cu însărcinările mele misionare.

Mulțumesc I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei, pentru cuvintele de apreciere și urările sale, pe care în calitate de președinte al Colegiului electoral de astăzi, mi le-a adus.

Aduc mulțumirile mele călduroase membrilor Sf. Sinod și tuturor membrilor din Măritul Congres, cari și-au pus nădejdea în mine. Făgăduiesc că nu-i voiu desminți.

Incheiu aceste gânduri cu nădejdea că bunul Dumnezeu va face ca soarele dreptății să strălucească deapururea de-asupra hotarelor noastre, iar lucrarea pe care mi-o încredințați să o pot desfășura în voie, spre cinstea Neamului și slava sf. noastre Biserici“.

Sfântul Sinod în ședința sa de la 15 Ianuarie a. c. a aprobat alegerea P. C. Arhim. Dr. Antim Nica în scaunul de episcop al Cetății Albe-Ismail, acordându-i și rangul ierarhic de arhieru.

Alegerea P. S. Arhieru Iosif Gafton Sinaitul, vicar patriarhal, în scaunul de episcop al Argeșului. — Cea din urmă adunare a

Colegiului electoral, ținută Sâmbătă 15 Ianuarie a. c. a fost hărăzită pentru alegerea de episcop al eparhiei Argeșului.

După săvârșirea slujbei îndătinate de către P. S. Arhiereu Atanasie Bârlădeanul și un sobor de preoți în biserica sf. Patriarhii, membrii Colegiului au trecut în sala Adunării Deputaților. Aici I. P. S. Patriarh Nicodim a arătat scopul convocării Colegiului electoral și în urma cetirii mesajului de către D. Ministru al Culturii Naționale, a invitat pe I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei să ocupe scaunul prezidial, în calitate de Chiriarh al locului. S'a constituit apoi biroul adunării și s'a făcut apelul nominal al membrilor îndreptățiți să voteze, după care s'a început votarea. La despuierea scrutinului s'a constatat că P.S. Arhiereu Iosif Gafton Sinaitul a întrunit majoritatea de 86 voturi din 136 exprimate, fiind deci proclamat ales.

I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei a adresat noului ales următoarele cuvinte:

Prea Sfințite Părinte,

„Prin încrederea ce ți s'a arătat de către membrii Colegiului electoral care au prețuit pregătirea temeinică și alesele însușiri ale Prea Sfinției Tale și care au prisosit în dragoste, ai fost ales Episcop al istoricei eparhii a Argeșului.

Ridică-ți ochii către cerul luminilor veșnice fără de inserare, către Dumnezeu Luminilor, de la care vine tot darul desăvârșit și tot binele, și pleacă-ți urechea la suferința omenească, atât de multă, care cere sau numai așteaptă mila și ajutorarea noastră,

Ia aminte la porunca sfântă a Dumnezeului celui viu și ascultă de glasul conștiinței Tale de credincios slujitor al Bisericii și al Patriei.

Și când vei merge în eparhia Argeșului, intră fără întârziere în Catedrala măreață a lui Neagoe Voevod, aprinde candelile și îngenunche în fața sfântului Prestol al Domnului Hristos și roagă-te ca El Mântuitorul lumii, să primească jertfelnicul cel mai prețios în ceruri jertfa miilor de ostași români, mucenici ai credinței creștine și erei fără de asemănare și roagă-l să izbăvească Țara noastră, pentru care ei au sângerat și au murit, de toate primejdiile și să așeze pe fruntea Țării cununa înflorită a României Mari.

Și mergi apoi la mormântul lui Neagoe Voevod, ctitor de sfinte locașuri, la mormântul înțeleptului Rege Carol I, ctitor de soldat liber pe voile sale, la mormântul lealului Rege Ferdinand I întregitorul de Țară, și aprinde cât mai multă lumină, îngenun-

ghie și ascultă glasul ce vine din aceste morminte, care sunt ca o poruncă sfântă de a lucra și de a lupta pentru reîntregire țării în hotarele sale firești.

Și chiamă la rugă sufletele atâtor evlavioși voievozi, domnitori și regi și sufletele atâtor pioși ierarhi, la rugă cucernică, pentru bunăstarea sfintei lui Dumnezeu Biserici și pentru unirea tuturor Românilor.

P. S. Arhiereu Iosif -Gafton Sinaitul a mulțumit Marele Colegiu Electoral prin următoarea cuvântare:

Inalt Prea Sfințite Stăpâne, Domnule Prim Ministru, Inalți Prea Sfințiți Părinți, Onorat și Mărit Congres,

Dacă încrederea Dvs. arătată prin votul cu care mă trimiteți în cetatea voevodală a Curții de Argeș, mă desprinde de trunchiul falnic în care eu mă încrustasem și începusem să rodesc, văd în aceasta porunca lui Dumnezeu.

Și, ascultând de această dumnezească poruncă, închinu-mi voia și merg acolo unde mă trimiteți, cu nădejdea că bunul Dumnezeu va primi, odată cu voturile pe care Dvs. le-ați exprimat, tot atâtea rugăciuni din partea fiecărui votant, că adică odată cu introducerea în urnă a votului depus, ați introdus și în urna de sus a lui Dumnezeu o rugăciune stăruitoare și smerită, ca El să ajute robului Său să poată pași în cetatea în care l-ați trimis și să îndeplinească măcar în mică parte nădejdiile pe care le-ați pus într'ânsul.

Căci, Onorat Congres, nu este ușor să pășești și să începi a lucra într'o cetate în care s'au frământat și s'au consumat atâtea energii, atâtea înțelepciuni și atâtea vieți cucernice!

Nu este ușor să pășești într'o cetate, în care Domni și Domnițe au lăcrămat și s'au rugat pe lespezile Bisericii, cerând bunului Dumnezeu biruința Neamului Românesc.

Nu este ușor să pășești într'o cetate în care a mijit, pentru întâia oară, organizarea Mitropoliei Ungro-Vlahiei.

Nu mică este îndrăsneala să cutezi a te adăuga unui șirag de luminați ierarhi, după ce de atâtea ori ai simțit că puținătatea firii tale nu răspunde parcă la măsura cerută de Dumnezeu, slujitorului Său.

Dar, Mărit Congres, cu toată puținătatea și slăbiciunea firii mele, mărturisesc în fața Dvs., că am o parte de care nu mă întristez: eu cred în Dumnezeu.

Și cred în Dumnezeu cu credința ucenicului care și-a văzut

stăpânul săvârșind lucruri mari și minunate; în fața acestei credințe, îngenunchez smerit și zic întotdeauna:

— Mare ești Doamne și minunate sunt lucrurile Tale!

Iar în fața acestei mărturisiri sunt convins că nici o piedică nu va fi prea strânsă, nici o greutate prea mare și nici o furtună prea puternică, pe care datorită acestui sprijin dumnezeesc să n'o poți birui și să nu poți naviga corabia, în care ai fost așezat stăpân, spre meleaguri de mântuire, acolo unde așteaptă sufletul omenesc odihnă și pace.

Nădăjduesc apoi că spiritul și umbra mormintelor și moaștele voevozilor și a regilor noștri, care odihnesc în pământul Curții de Argeș, îmi vor fi deasemenea pururi în sprijin, cu rugăciuni către Dumnezeu și cu străfulgerări în întuneric de greutate, pentru a-mi indica soluțiunile cele mai potrivite.

Nădăjduesc, după aceea, cu siguranță deplină, că racla și moaștele Sfintei Filofteia nu vor lăsa să se ostenească pașii slujitorului lui Dumnezeu, ci că rugăciunile Sf. Mucenițe vor preface pe smeritul Episcop de Argeș într'un poștaş al lui Dumnezeu, care să îndrăznească a duce „sfânta corespondență“ la domiciliu sufletesc al fiecărui fiu, care îi este încredințat.

Mai am o nădejde.

Sf. Episcopie a Argeșului e așezată așa cum nici o alta din țară nu este: este așezată între mitropolii; de jur împrejur, este străjuită de mitropolii, conduse de luminați Mitropoliți și am nădejdea că dacă sub smerita mea conducere, la un moment dat, s'ar putea să se găsească în eparhia ce mi se încredințează vreun putregai, focul de credință, de pricepere și de bună conducere ce arde de jur împrejurul episcopiei Argeșului, prin mitropoliile care o înconjoară, va topi și putregaiul din mijloc și-l va aprinde și pe el, ajutându-l astfel ca să se identifice cu interesele și scopurile pe care le urmărește Biserica și Patria.

În sfârșit, Mărit Congres, mi se pare că Episcopia Argeșului are și o menire deosebită, un destin deosebit.

Mărit Congres, când am înaintea mea atâtea asigurări de sprijin, veți vedea Dvs. singuri cu cât de puțină nevoie de eforturi personale merg eu acolo.

Când sunt sprijinit de atâtea bunevoinți, când am în jurul meu atâta pază, când știu că preoții din acele plaiuri sunt harnici și jertfelnici, veți înțelege Dvs. de ce îndrăsneala mea cuteză să pășească, cu toate că văd înaintea strălucind mărețul șirag de Ierarhi, în numărul cărora greu mi-ar fi venit să mă număr.

De aceea, mulțumindu-vă pentru bunăvoința acordată, eu vă făgăduesc că merg în această de Dumnezeu păzită Eparhie, cu dorința ca să-L slujesc pe Domnul și să slujesc Patriei noastre sfinte.

Merg în această Eparhie, cu dorința și cu gândul ca să bat la fiecare inimă, pentru a-i așeza în față oglinda, adevărul dumnezeesc, și el să-și vadă ființa, înainte de a fi prea târziu, înainte adică de a ajunge la înfricoșata judecată.

Merg în Eparhia Argeșului cu dorința, ca purtând această duhovnicească oglindă fiecare suflet să-și poată descoperi într'însa eventualele pete, care să poate fi spălate prin harul lui Dumnezeu, înainte de a fi prea târziu.

Indrăsnesc, Mărit Congres, să pășesc în de Dumnezeu păzita Eparhie pe care mi o încredințați azi, și cu hotărîrea fermă de a înfrunta, cu ajutor de sus, ori ce pericol.

Eu știu că bobul de grâu, pentru ca să odrăslească trebuie el însuși să se consume...

Niciun fel de amenințare deci, atunci când este vorba de a apăra adevărul dumnezeesc, prestigiul Sfintei noastre Biserici și unitatea noastră națională, nu va putea să-mi stea împotriva, pentru că știu că, cu noi este Dumnezeu.

Merg în această de Dumnezeu păzită Eparhie și făgăduesc a mă sili ca să concentrăm toate sufletele în jurul sentimentului de solidaritate națională.

Ca și Dvs. toți, și eu am credința că un trup omenesc poate trăi fără oricare din aparentele sale mădulare, fără mâini și fără picioare, — îl vedem pe străzi umblând — dar fără cap nici odată nu va putea trăi.

Sunt mândru de pământul țării mele, pentru că este sfânt și este scump; este sfânt și este scump pentru că el a fost, din epocă în epocă, stropit cu sânge românesc, cu sudoare și cu lacrimă românească.

Și sunt încredințat că pământul acesta, atât de sfânt și de scump, nu poate niciodată să fie în mâna altui popor decât a celui care într'însul s'a născut și pe dânsul l-a apărat întotdeauna.

Cu nădejdea deplină că încrederea Dvs. va fi întărită și de Bunul Dumnezeu, cu dorința ca Bunul Dumnezeu să asculte rugăciunile noastre pentru buna reușită a ostinelilor Neamului nostru și cu rugămintea către fiecare din Dvs. de a nu vă transforma prea repede în judecători, vă mulțumesc de încrederea ce mi-ați arătat și mă leg ca, cu Dumnezeescul ajutor, să nu vă fac de rușine.

Iar, când Dreptul Judecător ne va chema pe toți să dăm socoteala de felul în care am întrebuințat talanții încredințați, mă rog Lui, ca și mie păcătosului, și fiecăruia dintre Dvs. să ne păstreze mulțumirea și fericirea de a putea răspunde în așa fel, încât să audă din partea Dumnezeescului judecător:

— Bine, slugă bună și credincioasă!

Cu această nădejde și rugăciune către Dumnezeu, cred că sub conducerea luminii evanghelice, corabia bisericească pe care mi-o dați azi întru cărmuire, va ajunge la limanuri fericite, în așa fel încât, adăugându-se la celelalte munci ale episcopilor și Arhiepiscopilor Țării noastre scumpe, strânși cu toți laolaltă într'un mănunchi fericit de unire națională, legați cu mărțișorul de aur al ascultării de mai marii noștri, să putem prezenta țara întreagă, ca un snop de puteri, pe care încredințându-le în mâna conducerii Statului nostru, această conducere să poată, ca și până acum, amenința cu el dușmanul de ori unde ne ar veni, — și atunci putem fi încredințați că nu vor fi dușmani care să ne ștea împotriva, ba chiar și valuri mari de foc de s'ar asvârli asupra noastră nu ne vom teme de ele, ci împreună cu poetul, vom putea zice:

Românii sunt în putere

Și Românii 'n veci nu pier!

Trăiască Regele, Trăiască România

Hirotonia întru arhieru a P. C. Arhim. Chesarie Păunescu noul ales în scaunul de episcop al Constanței. — Duminică 23 Ianuarie a. c. a avut loc în biserica Sfintei Patriarhii slujba sfințirii întru arhieru a P. C. Chesarie Păunescu, arhimandrit mitrofer și noul episcop al Constanței.

Slujba hirotonirii a fost săvârșită de I. P. S. S. Patriarhul Nicodim, înconjurat de PP. SS. Arhierii: Veniamin Pocitan Ploșteanul, Atanasie Dincă Bârlădeanul și Galaction Cordun Silistreanul, precum și de un sobor de preoți și diaconi, răspunsurile fiind date de corul Sfintei Patriarhii.

După săvârșirea sfintei slujbe, I. P. S. S. Patriarhul Nicodim a primit, în sala de recepție a Palatului Patriarhal, pe noul Arhieru.

Cu acest prilej, P. S. Arhieru Chesarie Păunescu a rostit următoarea cuvântare:

Înalt Prea Sfințite Stăpâne,

„Cu sufletul copleșit de emoție, mă uit la cele petrecute cu mine, și mă infricoșez când mă gândesc ce grea răspundere este

legată de cea mai înaltă treaptă spirituală a Bisericii creștine arhieria.

Imi dau bine seama că, — dacă de treapta preoției fugeau Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigore de Nazianz și Sf. Ioan Gură de Aur, — a mă afla în treapta arhieriei este o vrednicie mai presus de slabele mele puteri, plină de înfricoșată răspundere pentru mine însuși și pentru sufletele ce sunt chemat a le păstori, pentrucă din mâinele mele va cere Dumnezeu sufletele ce mi se încredințează. Dar pătruns adânc de această înfricoșată răspundere, știu în același timp că nu voi putea face nimic fără acela care trebuie să fie modelul nostru de totdeauna — fără Domnul nostru Iisus Hristos. La Dânsul, la Marele Arhieru, decât voi alerga spre a lua pildă de bunătate, de blândeță și de smerenie.

Inalt Prea Sfințite Stăpâne, Pronia cerească a vroit să fiu rânduit să păstoresc într'o eparhie ce-și are reședința la mare. In nici o parte a lumii văzute nu se poate să avem o imagine vizuală mai clară a infinitului și a maiestății Creatorului ca în privirea nesfârșitului apelor mării și a cerului instalat și iarăși, nimic nu poate să ne înfățișeze mai fidel viața lumii și a popoarelor în variata succesiune și alternanță de vremuri de primejdie, de nenorociri, de războaie și pace, ca frământarea agitată a valurilor mării la suprafață, deasupra unui abis de liniște.

Inalt Prea Sfințite Stăpâne, fiind înălțat la treapta arhieriei pentru a urca scaunul episcopiei Constanței, gândul meu se ridică la Atotputernicul Dumnezeu și cu genunchile plecate îi mulțumesc pentru înalta vrednicie la care m'a chemat pe mine, fiul unui umil și harnic învățător de sat, și făgăduesc ca toată viața mea să-i slujesc cu devotament până la jertfă.

Mulțumesc cu adâncă recunoștință I. P. S. Voastre și tuturor I. P. S. și P. S. Membri ai Sf. Sinod, care au binevoit a-mi arăta încrederea PP. SS. Lor și făgăduesc că voi lucra totdeauna în duhovnicească înțelegere cu Sf. Sinod, în spirit de firească supunere și frățească colaborare.

Mulțumirea mea se îndreaptă deasemenea către Onoratul Guvern care a primit alegerea făcută de măritul Congres național bisericesc în persoana mea. Voi căuta să merit încrederea ce s'a pus în mine.

Mă voi ruga celui Atotputernic pentru Majestatea Sa Regele Mihai I și pentru Augusta Sa Mamă Regina Elena.

Mulțumesc d-lui ministru al Culturii Naționale și al Cultelor, care a binevoit a-și lua osteneala să asiste la solemnitatea de față,

Mulțămese călduros Prea Sfințiților Arhieriei care s'au ostentit la slujba bisericească a hirotoniei mele alături de Inalt Prea Sfinția Voastră.

Cu aceste gânduri, rog pe Atotputernicul Dumnezeu să reverse harul Său peste noi toți, peste Biserica Sa și peste neamul și Țara Românească”.

Adresându-se noului hirotonit pentru treapta de episcop al Constanței I. P. S. Patriarh Nicodim amintește că P. S. Chesarie a primit din mâinile I. P. S. Sale diaconia și preoția la Huși, când i-a dat numele de călugărie Chesarie, în amintirea episcopului Chesarie al Buzăului. Se bucură că tot I. P. S. S. l-a hirotonit astăzi în ultima treaptă ierarhică: arhieria. Subliniind cucernica și strălucita tradiție a scaunului episcopal din Constanța, I. P. S. S. Patriarhul Nicodim pomenește de apostolatul lui Andrei, — cei dintâi chemat de Mântuitorul, — care a păstorit, în trecut, în vechiul Tomis, în Sciția Minor — Dobrogea de acum — până departe pe meleagurile Kievului, cu vrednică și neprecupețită credință.

Menționează Sf. Cruce ridicată de Sf. Apostol Andrei pe măgura Kievului, unde astăzi se înalță minunata biserică. Dacă războiul va fi distrus acest sfânt locaș — a continuat I. P. S. S. — el se va reface și mai măreț, întrucât Cuvântul Domnului trebuie să se adevărească, că nici porțile Iadului nu vor clinti Biserica lui Dumnezeu.

Intocmai ca acest strălucit Apostol dorește P. S. S. Episcopului Chesarie Păunescu ca exemplul ilustrului său predecesor să-L îmbărbăteze în predica Sa.

A încheiat urându-i să predice cu sfințenie Cuvântul Domnului, ca să se poată bucura în ceruri, în ceata lui Andrei și a lui Chesarie al Buzăului și să aibă o păstorie îndelungată spre folosul Neamului și slava lui Dumnezeu.

D. Ministru al Cultelor a rostit la urmă această cuvântare:

Prea Sfințite Părinte,

„Deși în cursul existenței mele nu am dat prea des dovadă de egoism, să-mi fie permis să încep cuvântarea cu o afirmație egoistă.

Consider înălțarea P. S. Voastre la scaunul episcopal de Constanța și ca o izbândă personală. Ca vechi membru în Colegiul Național bisericesc nu e întâia oară că mi-am oprit gândul la P. S. Voastră. M'am gândit și când împrejurările nu erau

favorabile alegerii P. S. Voastre, când nu-mi rămâne alt mijoc de a-mi arăta prețuirea ce v-o păstrăm decât strecurând un vot în urnă, cel puțin ca anticipație pentru viitor.

Iată pentruce când împrejurările au devenit favorabile recunoașterii meritelor P. S. V., am sentimentul bucuros al confirmării convingerilor mele de totdeauna. Atențiunea cu care v'am întovărășit în decursul timpului, nu a fost un capriciu, ci rodul cunoștinței ce o aveam despre excepționalele însușiri ale P. S. Voastre, însușiri pentru care vă consider foarte vrednic în demnitatea ce v'a fost încredințată.

Mai întâi sunteți un teolog-cărturar, în sensul autentic al cuvântului. Un teolog cărturar nu e un învățat unilatéral. El trebuie să cunoască și filosofia prin mijlocirea căreia își creiază legături cu celelalte discipline științifice. Un teolog trebuie să fie așadar, un enciclopedist.

Biserica, așa cum o concep eu, trebuie să fie militantă și într'o astfel de biserică, cel ce duce lupta de pe treapta P. S. Voastre trebuie să fie un om învățat.

Biserica militantă are de luptat atât contra superstiției cât și a ateismului. Atunci când pietatea alunecă în superstiție, ea riscă să fie complet desființată. Iar în contra superstiției, se luptă cu arme care presupun învățătură.

Cultura mai este necesară și în lupta contra ateismului. Ateismul se împodobește îndeobște cu argumente pseudo-științifice, fiind produsul semidoctismului și pentru a-l combate, se cer arme potrivite, scoase din arsenalul unei culturi profunde.

În al treilea rând sunteți un om blând. Aceasta este o calitate indispensabilă pentru un slujitor al bisericii. Cerul nu se poate cucerii cu violență, ci cu blândețe și rugă. Cerul nu se cucerește urcându-ne semet spre el, ci făcându-l să se coboare spre noi. Această coborire nu se poate obține decât cu blândețe și rugăciune.

E drept că mintea omenească și invențiile tehnice ne-a dat posibilitatea să ne înălțăm în văzduh. Câtă depărtare rămâne însă de parcurs până în sferile divine! Căci nu pe această cale se pot micșora distanțele dintre noi și Dumnezeu. La înălțimea la care ne-am ridicat nu putem atinge cerul, ci cel mult să distrugem pământul, lucru care se și săvârșește sub ochii noștri aiuriți.

Am spus că blândețea este o calitate indispensabilă unui slujitor al bisericii. Aceasta nu înseamnă că am exclus hotărîrea

și autoritatea. Blândețea și hotărârea nu se exclud, ci se întregesc; blândețea ar fi metoda și hotărârea principiul. E drept că există și oameni tari ca metodă, dar cu principii șovăitoare. Prea Sfinția Voastră nu e dintre aceștia. Iată pentru ce sunt convins că veți da scaunului episcopal dela Constanța toată strălucirea care o merită.

Vă duceți într'o eparhie unde aveți mult de lucru, căci aveți în primul rând să redați episcopiei Constanța toată acea splendoare de care a pomenit I. P. S. S. Patriarhul României.

Ați avut acolo predecesori mari în trecutul îndepărtat, dar și mici în acel apropiat. Treptele scaunului dela Constanța trebuiesc bine măturate pentru a le putea restitui strălucirea de altădată.

Mergeți într'o eparhie dela marginea de răsărit a țării, mai expusă loviturilor de tot felul. Aveți misiunea de a reface și întări moralul populației, care se poate alarma acolo, cu sau fără motiv, mai ușor decât în alte părți.

Votând pentru P. S. Voastră, Congresul național bisericesc a făcut o bună alegere și sunt sigur că ne veți răsplăti pe toți cu o activitate ce va fi la înălțimea tuturor speranțelor.

Vă urez o păstrorie fericită și rodnică, binecuvântată de bunul Dumnezeu pe care l-ați slujit totdeauna într'o formă vrednică de El".

Hirotonia întru Arhiereu a P. C. Arhim. Dr. Antim Nica noul episcop al Cetății Albe-Ismail.—În ziua de 23 Ianuarie a. c. a avut loc în biserica Mitropoliei din Chișinău, sfințirea întru Arhiereu a I. P. C. Arhimandrit Dr. Antim Nica, ales Episcop al Cetății Albe-Ismail.

Hirotonia întru Arhiereu a fost săvârșită de către I. P. S. Irineu Mitropolitul Moldovei și Sucevei, I. P. S. Arhiepiscop Efrem al Chișinăului și Prea Sf. Episcop Policarp al Americii, înconjurați de un sobor de 12 preoți și 5 diaconi.

La această rară solemnitate, au asistat pe lângă o mare mulțime de credincioși și autoritățile civile și militare în frunte cu D-l General de Divizie Olimpiu Stavrat, Guvernatorul Basarabiei.

La sfârșitul Sf. Liturghii, s'a făcut de către I. P. S. Mitropolit Irineu, cu ritualul cuvenit, înmânarea cârjei noului Episcop.

După aceasta, Prea Sfințitul Arhiereu Dr. Antim Nica, a rostit următoarea cuvântare:

Înalt Prea Sfințite Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Prea Sfințiți Părinți, Domnule Guvernator, Iubit cler și popor!

„După anul de doliu 1943, când doi chiriarhi basarabeni, au părăsit legăturile lor pământești, Pronia cerească vrea acum, prin smerenia mea, să ridice în rândul ierarhilor țării, un nou fiu al Basarabiei.

Născut în codrii Orheiului, în mijlocul mândrilor răzeși cu hrisoave domnești și vechi tradiții, lumina învățaturii am dobândit-o în mare parte în capitala Basarabiei, unde am primit hirotonia de preot și unde am început activitatea mea publică. Într'o mănăstire basarabeană mi-am închinat viața slujirii Mântuitorului Hristos și neamului, și am dat juruințele monahale.

Iată de ce bucuria mea nu este mică astăzi, când m'am învrednicit să primesc darul arhieriei, aici, în inima acestei provincii moldovenești, care ne este dragă și scumpă tuturor nu numai la timpuri bune, ci și la nevoi.

Alegerea mea ca episcop al Ismailului, am socotit-o ca o chemare de Sus. Și cred, că la aceste alegere au contribuit nu atât meritele și vrednicia mea, cât nădejile celor ce și-au îndreptat privirile spre mine.

Putea-voiu eu, oare să corespund și să justific aceste nădejdi și această încredere? Aceasta este întrebarea pe care mi-o pun, văzând cât de mult lucru este în acest colț de țară. Știu că realitatea ne face adesea să constatăm disproporții amare, între idealurile pe care le facem și puterile noastre slabe.

Dar, cu speranța la Domnul Hristos, care toate, le poate și cu nădejdea la unirea inimilor care bat la fel, cred că vom învinge.

Întărit cu armele duhovnicești ale Sf. Duh, ce s'a pogorât astăzi asupra-mi, voi porni cu îndrăzneală la lupta pentru propășirea Evangheliei și voiu ține mereu aprinsă făclia râvnei și a dragostei pentru binele poporului dela acest hotar de răsărit al țării.

Nu voi uita cuvintele Apostolului Pavel care spune: „Cine seamănă cu zgârcenie, va culege puțin. Iar cine seamănă din plin, va culege din plin. (2 Cor. 9, 6).

Bunul Dumnezeu să-mi ajute în calea pe care o pornesc.

Imi voi pleca mereu genunchii cu gândul la cei care se ostenesc pentru binele poporului și în deosebi la cei care astăzi pe câmpul de luptă își dau viața, ca neamul să trăiască.

Mă voi ruga cu sârguință pentru sănătatea tânărului nostru Suveran, Majestatea Sa Regele Mihai I, și pentru toți cei ce sunt în înalte dregătorii.

Datorez o caldă mulțumire și o vie recunoștință Înalt Prea

Sfințitului Nicodim, Prea Fericitul Patriarh al României, de al cărui sprijin și bună voință întotdeauna m'am bucurat.

Deasemenea, mulțumesc călduros soborului arhieresc de astăzi, în frunte cu Înalt P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei din mâinile căruia am primit darul apostoliei celei rânduite de Domnul Hristos. Prezența mitropolitului dela Iași la această hirotonie, este simbolul legăturii nedespărțite care a fost și deapauri va fi, între Moldova de-a-dreapta și cea de-a-stânga Prutului.

Venirea sa în capitala Basarabiei este cu atât mai îmbucurătoare, cu cât I. P. S. Sa este ctitor de lumină pentru această provincie, calitate pe care a avut-o ca cel dintâi decan al Facultății de Teologie din Chișinău, — Facultate a cărei desființare o regretăm încă și acum cu toții.

Mulțumesc apoi din inimă noului ales Mitropolit al Basarabiei I. P. S. Efrem care mi-a arătat întotdeauna o dragoste frățească și cu care, de acum înainte, voi păstra cele mai strânse legături de colaborare pentru binele acestei provincii.

Deasemenea, aduc mulțumiri P. S. Episcop Policarp al Americii, în vremea din urmă și locțiitor al scaunului episcopal dela Ismail. Folosesc acest prilej pentru a aduce omagiul meu de prețuire P. S. Sale, care cu multă râvnă a păstorit la Ismail și a știut să-și atragă dragostea meritată a tuturor. Domnul să vă răsplătească pentru bunătatea și osteneala ce a-ți făcut-o, de a vă împreuna azi cu ceilalți înalți ierarhi în rugăciunii, pentru hirotonia mea întru arhiereu.

Dumnezeul păcii și al iubirii de oameni să ne păzească țara nevătămată de orice primejdie“.

La sfârșitul cuvântării a urmat polihroniu pentru M. S. Regele Mihai I, și II. PP. SS. Chiriarhi.

După sfânta slujbă, la reședința mitropolitană a urmat o agapă frățească, la care a vorbit întâi I. P. S. Arhiepiscop Efrem al Chișinăului, la care a răspuns I. P. S. Mitropolit Irineu.

La cuvintele I. P. S. Arhiepiscop Efrem, a răspuns I. P. S. Mitropolit Irineu, care-și exprimă bucuria și fericirea că a putut revedea Basarabia, de care-l leagă atâtea amintiri scumpe în legătură cu înființarea Facultății de Teologie din Chișinău, al cărei organizator și prim decan a fost.

Această Facultate de Teologie, spune I. P. S. Sa, a fost nu numai un focar de cultură teologică, ci și o tribună de propagare și adâncire a sentimentului religios și național în această latură de țară. Această Facultate a atras pe cei mai străluciți

teologi din țară, devenind astfel una din cele mai bine organizate facultăți teologice din România.

La sfârșit, a vorbit P. S. Episcop Policarp al Americii, care și-a exprimat dorința de a vedea războiul terminat cât mai curând, pentru a se putea întoarce la fiii săi sufletești de peste Ocean. Urează P. S. Antim, noul episcop al Ismailului, arhipăorie rodnică și îndelungată, pentru binele Bisericii și propășirea Neamului.

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU

PARTEA OFICIALĂ

Acordări de gradații. — Prin decizia I. P. S. Patriarh, Nr. 236/943, potrivit art. 5 din legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, a art. 7 din statutul aceleiași legi și a art. 56, 60, din Codul funcționarilor publici Regele Mihai I, s'a acordat pe baza vechimei în grad, pe data de 1 Aprilie 1944, gradațiile convenite următorilor funcționari din Cancelaria Sfântului Sinod:

1. Econ. Stavrofor Gheorghe Vintilescu, Director cu doua gradații, având vechime în grad de 6 ani, i se acordă a treia gradație, încadrându-se Director cu trei gradații, grupa A 9, tip 15, cu 36.200 lei lunar, plus chiria aferentă de 12%.

2. Diac. Dr. Gheorghe I. Moiescu, Secretar—șef de secție cu două gradații, având vechime în grad 6 ani, i se acordă a treia gradație, încadrându-se: secretar—șef de secție, cu trei gradații; grupa A 9, tip. 24, cu 16.000 lei lunar, plus chiria aferentă de 16%.

3. Arhim. Calist Rădulescu, șef de birou cu o gradație, având vechime în grad 15 ani, i se acordă a doua gradație, încadrându-se: șef de birou cu două gradații, grupa A 9, tip. 27, cu 12.100 lei lunar, plus chiria aferentă de 8%.

CĂTRE CETITORII ȘI ABONAȚII REVISTEI

Numărul de față al revistei apare cu o întârziere destul de mare. Împrejurările grele ale războiului și bombardamentele aeriene, începând din luna Aprilie și până în August, a. c., au stingherit într'o foarte mare măsură lucrul. Adăogând la aceasta și stricăciunile suferite de Tipografia Cărților Bisericești de pe urma bombardamentului din noaptea de 27 Iulie a. c. când s'a nimicit o parte din materialul cules, vom fi înțeleși că toata zăbava nu se datorește decât unor împrejurări nenorocite. Din această pricină am fost siliți să nu tipărim în acest număr *Notele bibliografice* precum și o parte din *Recenzii*. Să nădăjduim însă că prin ajutorul lui Dumnezeu vom izbuti să aducem în curând revista la zi, împlinind și lipsurile despre care am amintit.

Inștiințăm tot deodată pe abonați că pentru anul în curs, costul abonamentului a fost sporit de la lei 500 la 800 lei anual.

Redacția

CATALOG

AL CĂRȚILOR DE RITUAL LITERATURĂ RELIGIOASĂ BISERICESCĂ, IMPRIMATE ȘI ICOANE ¹⁾

AU APĂRUT

1. *Istoria Biblică* Ilustrată de Prof. A. P. Lopuhin Vol. I. traducere de I. P. S. Patriarh Nicodim 584 pagini Lei 1.500
2. *Predici pentru popor* de Arhim. I. Scriban 596 pagini Lei 600
3. *Evanghelia în război* de Al. Lascarov Moldovanu 224 pagini Lei 250
4. *Priveliști din Viața Creștină* de Ec. C. Moisiu 420 pagini Lei 500
5. *Coborâri în adânc* de Pr. Gh. V. Butnaru 320 pagini Lei 350

CĂRȚI DE RITUAL	Broșate	Legate în pânză-hârtie	Pânză peste tot	Piele și pânză
<i>Acatistul Sf. Treimi</i>	— — — — —	50	—	—
<i>Apostolul</i>	— — — — —	1800	—	3200
<i>Cazania</i>	— — — — —	1000	1800	2000
<i>Carte de Tedeum</i> ed. Buzău	— — — — —	50	—	—
<i>Catavasier</i>	— — — — —	250	1.000	750
<i>Dumnezeiasca Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur</i> , format mic. ed. 1938	— — — — —	150	400	500
<i>Dumnezeieștile Liturghii ale Sfinților Părinți: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Grigore Dialogul</i> , format mare	— — — — —	1.200	2.000	2.200
<i>Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur</i> , ed. 1921	— — — — —	120	400	500
<i>Mineiul pe luna Ianuarie</i>	— — — — —	1.350	2.400	2.700
" " " <i>Februarie</i>	— — — — —	900	2.000	2.400
" " " <i>Martie</i>	— — — — —	900	2.000	2.400
" " " <i>Aprilie</i>	— — — — —	900	2.000	2.400
" " " <i>Maiu</i>	— — — — —	900	2.000	2.400
" " " <i>Iunie</i>	— — — — —	950	2.050	2.450
" " " <i>Iulie</i>	— — — — —	1.200	2.200	2.400
" " " <i>August</i>	— — — — —	1.050	2.050	2.250
" " " <i>Septembrie</i>	— — — — —	1.050	2.050	2.250
" " " <i>Octombrie</i>	— — — — —	1.050	2.050	2.250
" " " <i>Noembrie</i>	— — — — —	1.350	2.400	2.700
" " " <i>Decembrie</i>	— — — — —	1.350	2.400	2.700
<i>Octoiul mare</i>	— — — — —	2.500	—	4.000 5.000

¹⁾ Toate cărțile, imprimatele și icoanele din prezentul catalog se găsesc de vânzare la „Tipografia Cărților Bisericești”, — Strada Principatele Unite Nr. 60 — București.

CĂRȚI DE RITUAL	Broșate	Legate în pânză-hârtie	Pânză peste tot	Piele și pânză
<i>Paraclisul, Acat. și Viața Sf. Dimitrie</i> — —	60	240	—	—
<i>Paraclisul și Acat. Maicii Domnului</i> , Editat de Tip. Cărților Bis. — — — — —	60	—	—	—
<i>Paraclisul Sf. Mucenic Haralambie</i> — — —	50	—	—	—
<i>Prohodul Domnului</i> — — — — —	60	300	400	500
<i>Psaltirea</i> Editura Instit. Biblic — — — — —	700	—	—	—
<i>Rânduiala Proscomidiei</i> (tablou) — — — — —	60	—	—	—
<i>Rânduiala ridicării Panaghiei</i> — — — — —	60	300	400	500
<i>Rânduiala Sfințirii Steagului unei școli</i> de P. S. Iacob Bârlădeanu — — — — —	60	300	400	500
<i>Slujba Sfințirii Steagului unei Corporații</i> —	60	300	400	500
<i>Slujba Sfințirii Bisericii</i> — — — — —	150	400	450	550
<i>Slujba Invierii</i> — — — — —	200	600	800	1000
<i>Tipic Arhieresc</i> , de Ep. Silv. Bălănescu — —	160	—	—	—
<i>Tipicul Bisericesc</i> ed. Nifon — — — — —	300	550	650	—
<i>Evanghelia</i> : Broșată	Lei 2.000			
Pânză peste tot „	3.600			
Piele peste tot „	10.000			

CĂRȚI DE RUGĂCIUNI

Lei

Carte de Rugăciuni de I. P. S. Patriarh Nicodim 30

Din cauza lipsei de materiale și a mânei de lucru cărțile de ritual se vând numai broșate, legate în pânză, peste tot și în pânză și hârtie.

CĂRȚI DE LITERATURĂ BISERICESCĂ, BROȘATE

Lei

1. „ <i>Antimisul</i> “. Studiu istoric, liturgic și simbolic, pe hârtie cromo cu 44 clișee în text, de Diac. Dr. N. M. TUȚĂ —	1000
2. <i>Activitatea Preoților în campania 1916/1918</i> de Ec. C. NAZARIE—1921 — — — — —	30
3. <i>Adventismul din punct de vedere biblic, rațional și moral-practic</i> , de Pr. D. GEORGESCU — — — — —	50
4. <i>Acte privitoare la autocefalia Bisericii Române</i> — — — — —	50
5. <i>Biserica Ortodoxă și Cultele Străine</i> — — — — —	50
6. <i>Biserici cu averi proprii</i> — — — — —	100
7. <i>Calendarul pe toți anii</i> — — — — —	100
8. <i>Canoanele</i> , text și interpretare. Vol. I. de Pr.C. DRON —	250
9. „ „ „ „ „ II. „ „ —	300
10. <i>Cartea Duhovnicului</i> (carte folositoare de suflet) — — — — —	150
11. <i>Carte de Istorie Bisericească</i> , ilustrată, cartonată, de Prof. Dr. I. LUPAȘ— — — — —	250
12. <i>Casa Bisericii</i> — — — — —	100
13. <i>Catolicismul în Moldova până la sfârșitul veacului XIV</i> , de Diacon Dr. GH. I. MOISESCU — — — — —	280

CĂRȚI DE LITERATURĂ BISERICESCĂ, BROȘATE		Lei
14.	<i>Cerurile grăesc</i> de Protos. Dr. V. VASILACHE— — — —	180
15.	<i>Comentariile Epistolei către Ebrei</i> , traduse după Sf. Ioan Hrisostom, de TEODOSIE ATANASIU, Episc. de Roman—	100
16.	<i>Concordanța Noului Testament</i> . Indreptar Alfabetic pentru o grabnică cercetare în Noul Testament aprobat de Sf. Sinod, de ALEX. LASCAROV-MOLDOVANU — — — —	100
17.	<i>Conștiința Creștină</i> , de Pr. M. BULACU — — — —	150
18.	<i>Cuvântări și Pastorale</i> , de MIRON, ed. 1923— — — —	100
19.	<i>Cuvântări, Predici și Pastorale</i> , de Miron. Vol. I. hârt. scris	150
20.	„ „ „ „ „ IV.	150
21.	„ „ „ „ „ V.	150
22.	„ „ „ „ „ VI.	150
23.	„ „ „ „ „ VII.	150
24.	<i>Duminicile Primăverii</i> de Protos. V. VASILACHE — —	200
25.	<i>Evanghelia sau Viața și Invățătura Domnului Iisus Hristos</i> , de MELHISEDEC — — — — — — — — — —	100
26.	<i>Evanghelia în războiu</i> de AL. LASCAROV-MOLDOVANU —	250
27.	<i>Explicarea Sf. Liturghii</i> după N. Cabasila, de Diacon Dr. ENE BRANIȘTE — — — — — — — — — —	500
28.	<i>Fabulele lui Esop</i> — — — — — — — — — —	50
29.	<i>Hrisostom ca Invățător</i> — — — — — — — — — —	50
30.	<i>Incercări de Reabilitare a Gândirii creștine medievale</i> , studiu de sinteză de Diacon Dr. I. LANCRANJAN — — — —	70
31.	<i>Indreptar la hirotonie</i> de P. S. EMILIAN ANTAL — — —	30
32.	<i>Iosif Naniescu</i> , de Protos. Dr. V. VASILACHE — — — —	120
33.	<i>Istoricul Mănăstirii Cernica</i> — — — — — — — —	100
34.	<i>Istoria Bisericească</i> , de SOZOMEN, tr. de Iosef Gheorghian	200
35.	<i>Istoria Predicii la Români</i> , de Episc. Dr. Gr. Comșa — —	150
36.	<i>Istoria Bisericească Universală și statistică bisericească</i> , de EUSEBIU POPOVICI, traducere de Atanasie Mironescu, fost mitropolit primat. Vol. II pânză tot — — — — —	500
	„ II pânză-hârtie — — — — —	450
	„ III broșată — — — — —	250
	„ III pânză tot — — — — —	500
	„ III pânză și hârtie— — — — —	450
	„ IV broșat — — — — —	400
37.	<i>Lupta Împăratului Iulian împotriva Creștinismului</i> , de Diac. Dr. I. PULPEA — — — — — — — — — —	280
38.	<i>La Theologie Symbolique</i> , de Pr. I. MIHĂLCESCU — — —	300
39.	<i>Luteranii și Grecii</i> — — — — — — — — — —	30
40.	<i>Mărturisirea ortodoxă</i> , ed. Sf. Sinod — — — — —	200
41.	<i>Mărturisirea Ortodoxă</i> , text grec și român, ediție critică și studiu introductiv de Preotul NICULAE M. POPESCU și Diac. GHEORGHE I. MOISESCU, cu o prefață de TIT SIMEDREA, Mitropolitul Bucovinei — — — — — — — — — —	1500
42.	<i>Metoda Misionară</i> , de Pr. Dr. T. NEGOIȚĂ— — — — —	20
43.	<i>Neagoe Basarab și Sf. Nifon</i> — — — — — — — — — —	10
44.	<i>Noțiuni de Cronologie, calendaristică și calcul pascal</i> , de Prof. Preot V. GHEORGHIU — — — — — — — — — —	150

CĂRȚI DE LITERATURĂ BISERICESCĂ, BROȘATE		Lei
45.	<i>Omilia exegetică</i> de Pr. Prof. M. BULACU — — — — —	40
46.	<i>Pe căile Domnului, predici</i> de Protos. V. VASILACHE — —	300
47.	<i>Personalitatea morală a Sf. Ioan Chrisostom</i> , de Diacon Dr. I. LANCRANJAN — — — — —	20
48.	<i>Probleme actuale în biserică și Stat conferințe Dalles</i> — —	100
49.	<i>Școala biblică din Antiohia</i> , de Pr. M. BULACU— — — —	60
50.	<i>Spiritul Catehezei Patristice</i> , „ „ „ „ — — — —	40
51.	<i>Studiu despre Ierarhie</i> — — — — —	20
52.	<i>Sinodul III Ecumenic din Efes (431)</i> de Pr. Dr. I. MIHĂLCESCU	100
53.	<i>Studiu asupra vieții Ep. Melchisedec</i> — — — — —	100
54.	<i>Sufletul Preotului în lupta cu ispitele</i> de VICTOR N. POPESCU — — — — —	250
55.	<i>Teologia Dogmatică Ortodoxă</i> , de SILVESTRU Episcop de Canev, Vol. II, III, IV. (toate volumele) — — — — —	600
56.	<i>Teologia Fundamentală</i> de Pr. I. MIHĂLCESCU— — — —	300
57.	<i>Valoarea actuală a Canoanelor</i> Vol. I.— — — — —	250
58.	„ „ „ „ Vol. II.— — — — —	300
59.	<i>Veniamin Costache</i> de V. VASILACHE — — — — —	120
60.	<i>Contribuții la Istoria Dreptului Bisericesc</i> — — — — —	200
61.	<i>Viața lui Dimitrie 'Cantemir</i> — — — — —	100

CĂRȚI DE ȘCOALĂ

		Lei
1.	<i>Explicarea Evangheliilor Duminicale</i> , pt. clasa III-a Seminar și pt. popor, de Pr. Dr. I. Mihălcescu— — — — —	200
2.	<i>Istoria Bisericească Universală</i> , cu noțiuni de patrologie pt. clasa V-a seminar de Pr. Dr. I. Mihălcescu — — — —	300
3.	<i>Istoria Bisericească Universală dela 1054 până azi</i> , pentru cl. VI-a Seminar, de Pr. Dr. I. Mihălcescu — — — — —	300
4.	<i>Manual de Teologie Dogmatică</i> , pentru clasa VI-a Seminar de Pr. Dr. I. Mihălcescu — — — — —	300

CĂRȚI DE MUZICĂ BISERICESCĂ

		Lei
1.	<i>Buchet de muzică bisericească</i> , de Pr. Amfil. Iordănescu —	300
2.	<i>Cântările Sfintei și Dumnezeieștii Liturghii</i> , de Arhid. Anton Uncu — — — — —	400
3.	<i>Psaltichia</i> de Pr. Stupcanu — — — — —	30

IMPRIMATE ȘI REGISTRE DE CONTABILITATE

		Lei
1.	Un stat parohial mic — — — — —	6
2.	Un stat parohial mare — — — — —	10
3.	Un carnet cu 50 certificate botez — — — — —	250
4.	Un carnet cu 50 certificate cununie — — — — —	250
5.	Un registru mare de partizi — — — — —	120
6.	Un registru mare de plăți — — — — —	120
7.	Un registru mare încasări — — — — —	120
8.	Inventare — — — — —	50
9.	Un registru mic de plăți — — — — —	70
10.	Un registru mic de partizi — — — — —	70

IMPRIMATE ȘI REGISTRE DE CONTABILITATE

Lei

11. Un registru mic de încasări	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70
12. Un comt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
13. Un buget	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
14. Un borderou	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
15. Jurnal de casă	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
16. O copertă (mapă)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
17. Un registru pentru înscrierea botezaților	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400
18. Un registru pentru înscrierea căsătoriților	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400
19. Un registru pentru înscrierea înmormântaților	—	—	—	—	—	—	—	—	—	400
20. Un registru Intrare și Eșire	—	—	—	—	—	—	—	—	—	350
21. Condică de Expediție	—	—	—	—	—	—	—	—	—	200

Icoanele praznicelor împărătești și ale sfinților, în culori.

Icoane mari, foi volante

(mărimea 28|40) 40 lei exemplarul.

Maica Domnului.	Sf. Ioan Botezătorul.
Mântuitorul Iisus Hristos.	Sf. Voevozi.
Învierea Domnului.	Sf. Paraschiva.
Botezul Domnului.	Sf. Gheorghe.
Buna Vestire.	Sf. Impărați.
Adormirea Maicii Domnului.	Sf. Apostoli.
Sf. Arh. Mihail.	Sf. Nicolae.
Sf. Treime.	Sf. Trei Ierarhi.
Sf. Ecaterina.	Sf. Dumitru.
Sf. Spiridon.	Sf. Anton

Icoane mijlocii, foi volante

(mărimea 19|28), 25 lei exemplarul.

Mântuitorul Iisus Hristos.	Sfântul Dumitru.
Învierea Domnului.	Sfinții Voevozi.
Botezul Domnului.	Sfântul Nicolae.
Buna Vestire.	Sf. Ioan Botezătorul.
Maica Domnului.	Sfinții Apostoli.
Adormirea Maicii Domnului	Sf. Ecaterina.
Sf. Arh. Mihail.	Sf. Trei Ierarhi.
Sf. Gheorghe.	Sf. Spiridon.
Sfinții Impărați.	Sf. Treime.
Cuvioasa Paraschiva.	Sf. Anton.

Icoane mari, aplicate pe carton

(mărimea 23|35), 100 lei exemplarul.

Mântuitorul Iisus Hristos.	Sf. Dumitru.
Învierea Domnului.	Sf. Voevozi.
Botezul Domnului.	Sf. Treime.
Maica Domnului.	Sf. Ecaterina.
Buna Vestire.	Sf. Impărați.
Adormirea Maicii Domnului.	Sf. Apostoli.
Sf. Ioan Botezătorul.	Sf. Nicolae.
Sf. Arh. Mihail.	Sf. Spiridon.
Sf. Gheorghe.	Sf. Paraschiva.
Sf. Trei Ierarhi.	Sf. Anton

Icoane mijlocii aplicate pe carton
(mărimea 15|23), 60 lei exemplarul.

Mântuitorul Iisus Hristos.	Sf. Arh. Mihail.
Botezul Domnului.	Sfântul Gheorghe.
Invierea Domnului	Sf. Paraschiva.
Maica Domnului.	Sfinții Impărați.
Buna Vestire.	Sf. Apostoli.
Adormirea Maicii Domnului.	Sf. Voevozi.
Sfântul Dumitru.	Sfinții Trei Ierarhi.
Sf. Nicolae.	Sf. Spiridon.
Sf. Ioan Botezătorul.	Sf. Treime.
Sf. Ecaterina.	Sf. Anton.

Icoane format cărți poștale
a 10 lei bucata.

Mântuitorul Iisus Hristos.	Sf. Impărați.
Botezul Domnului.	Sf. Apostoli.
Invierea Domnului.	Sf. Nicolae.
Maica Domnului.	Sf. Pantelimon.
Buna Vestire.	Sf. Trei Ierarhi.
Adormirea Maicii Domnului.	Sf. Dimitrie.
Sf. Arh. Mihail.	Sf. Spiridon.
Sf. Gheorghe.	Sf. Voevozi.
Sf. Mihail.	Sf. Paraschiva.
Sf. Treime.	Sf. Ioan Botezătorul.
Sf. Ecaterina.	Sf. Anton.

Cataloage de icoane format cărți poștale

Pe hârtie cromo cu 26 icoane	— — — — —	Lei 200
Una serie Evangheliști pe saten mătase	— — — — —	„ 4000

Aceleași icoane:

c. p. aplicate pe carton	— — — — —	Lei 25
format 9 6 foi volante	— — — — —	„ 5
format 9 6 aplicate pe carton	— — — — —	„ 10

Cărți apărute în editura Institutului Biblic al Bisericii

Ortodoxe Române Lei

<i>Noul Testament tradus de I. P. S. Nicodim Patriarhul României</i>	300
<i>Noul Testament legat în piele lux și aurit pe margine de Pr. Gala Galaction</i>	1000
<i>Adventismul dat pe față de un fost adventist, trad. de Arhimandrit I. Scriban</i>	15
<i>Lazăr Diacul, de Pr. Sebastian Stanca</i>	5
<i>Patimile Mântuitorului, de Pr. Criveanu</i>	5
<i>Împotriva beției, de Patriarhul Miron</i>	8
<i>Două întâmplări minunate, de Pr. Gr. Pișculescu (Gala Galaction)</i>	5
<i>Durerea vinerii celei mari, de Arhim. I. Scriban</i>	5
<i>Două cuvântări, de Patriarhul Miron</i>	4
<i>Ce să crezi și cum să trăiești, de P. S. Nicodim</i>	4
<i>Cultul Sfinților (venerarea și invocarea lor) de Diac. Al. N. Constantinescu</i>	5
<i>Predici despre Ură—Mânie—Răzbunare, contra Înjurăturilor și despre Prasnica Mamelor, de Patriarhul Miron</i>	7

<i>Viața și faptele Părintelui Grigore Dascălul</i> , de Preotul Nicolae M. Popescu — — — — —	4
<i>Viața și faptele lui Constantin-Vodă Brâncoveanu</i> — — — — —	6
<i>Spre zidire</i> , de Patriarhul Miron — — — — —	10
Portretul I. P. S. Nicodim pe carton cromo în format mic 25/33 — — — — —	40
Idem, pe carton cromo în format mare 50/66 — — — — —	150

LEGI ȘI REGULAMENTE

Lei

<i>Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și judecătorești al Bisericii ortodoxe române</i> — — — — —	40
<i>Regulament pentru alegerea și constituirea organelor reprezentative și executive în parohiile, protopopiatele și eparhiile din Patriarhia Română</i> — — — — —	70

N. B. Alte cărți afară de cele cuprinse în acest catalog nu avem

Conf. ord. Consiliului Central Bisericesc rabatul de 20 % se acordă numai librăriilor eparhiale.

SUB TIPAR:

Triodul, Penticostarul, Molitfelnicul, Aghiazmatarul, Carte de Tedeum, Panihida, *Istoria Biblică Vol. II* și *Viața lui Iisus vol. I și II*. de I. P. S. Patriarh Nicodim.

Instrucțiuni de comandă: Orice comandă va fi însoțită de un aconto, urmând ca restul împreună cu spesele de transport să se încaseze prin ramburs.

Cetiți și Răspândiți

cărțile puse la îndemâna oricui de I. P. S. Patriarh Nicodim

SEMINTE EVANGELICE PENTRU OGORUL DOMNULUI

Traduceri și prelucrări a I. P. S. Patriarh Nicodim

în 35 volume mari

Lei

1. Vol. I. 75 *Predici catihetice pentru popor*. Tâlcuirea Crezului. Tatăl Nostru. 9 Fericiri și 10 Porunci, după C. Stratilatov, 448 pag. — — — — — 120
2. Vol. II. *Cuvântări Apologetice*, adică apărarea adevărurilor fundamentale ale religiunii creștine ortodoxe, după Dr. Serghe, Arhiepiscop de Vladimir, 400 pag. — — — — — 100
3. Vol. III. *Menirea Științei și Artei sau Religia este știința științelor*, după contele L. Tolstoi, 412 pag. — — — — — 110
4. Vol. IV. *Viața și operele Sf. Părinți și învățători ai Bisericii*, Partea I. după Farrar, 443 pag. — — — — — 120
5. Vol. V. *Cuvântări la Postul Mare*, după Inocențiu, Arhiepiscop al Odesei, 508 pag. — — — — — 120
6. Vol. VI. *Predici la Sărbătorile Impărătești*, după Inocențiu, Arhiepiscop al Odesei, 512 pag. — — — — — 120

7. Vol VII. <i>Cuvântări la Sărbătorile Maicii Domnului, Duminici, etc.</i> după Inocențiu Arhiepiscop al Odesei, 444 pag	—	110
8. Vol. VIII. <i>Cuvântări Liturgice. Dumnezeu și dreptatea lui. Mâna lui Dumnezeu în lumea văzută. Scurtă explicare a Sfintei Liturghii și pomenirea morților. Originale și prelucrări</i> 416 pag.	— — — — —	110
9. Vol X. <i>Viața și opera Sf. Părinți și învățători ai Bisericii,</i> partea II, după Farrar, 416 pag.	— — — — —	90
10. Vol. XI. <i>Viața și opera Sf. Părinți și învățători ai Bisericii,</i> partea III, după Farrar, 478 pag.	— — — — —	100
11. Vol. XII. <i>Predici pentru tineretul școlar,</i> după vestitul patrolog și predicator englez Farrar. 416 p.	— — — — —	90
12. Vol. XIV. <i>Un păstor model</i> 394 pag.	— — — — —	100
13. Vol. XV. <i>Primele zile ale creștinismului,</i> după Farrar, partea I, 600 pag.	— — — — —	180
14. Vol. XVI. <i>Primele zile ale creștinismului,</i> partea II. 440 pag.		180
15. Vol. XVII. <i>Primele zile ale creștinismului,</i> partea III, 449 pag.		180
16. Vol. XVIII. <i>Predici despre căderea lui Adam: păcat, moarte și înviere,</i> după Inocențiu arhiepiscopul Odesei, 544 p.		200
17. Vol. XIX. <i>Cei pierduți,</i> 261 pag.	— — — — —	80
18. Vol. XX. <i>Cuvântări, Pastorale și Indemnuri</i>	— — — — —	180
19. <i>Ce să crezi și cum să trăiești, ediția VIII,</i> 40 pag.	— — — — —	4
20. <i>Ce socotiți voi de Hristos?</i> 42 pag.	— — — — —	20
21. <i>Cu ce trăesc oomenii?</i> 48 pag.	— — — — —	5
22. <i>Crășma trează,</i> 48 pag.	— — — — —	20
23. <i>Doi moșnegi la Ierusalim,</i> 48 pag.	— — — — —	30
24. <i>Dumnezeu și Dreptatea Lui,</i> 129 pag.	— — — — —	35
25. <i>Epistolie către creștinii ortodocși,</i> 72 pag.	— — — — —	12
26. <i>Țos beția,</i> 58 pag.	— — — — —	6
27. <i>Lămuriri asupra Bibliei,</i> 32 pag.	— — — — —	15
28. <i>Mielul lui Dumnezeu,</i> 96 pag.	— — — — —	8
29. <i>Mâna lui Dumnezeu în lumea văzută,</i> 85 pag.	— — — — —	26
30. <i>Cuvioasa Melania</i>	— — — — —	5
31. <i>Religia și morala,</i> 40 pag.	— — — — —	5
32. <i>Trei întrebări,</i> 20 pag.	— — — — —	6
33. <i>Unde-i iubirea, acolo-i Dumnezeu,</i> 36 pag.	— — — — —	20
34. <i>Unde-i fericirea,</i> 32 pag.	— — — — —	5
35. <i>Viața Sf. Grigore Teologul</i>	— — — — —	5

Toate cărțile specificate mai sus, se găsesc la Tipografia Cărților Bisericești și la Sf. Mănăstire Neamțu.

NOTĂ: La prețurile din prezentul catalog se adaugă spesele de expediție și ambalaj. — La comenzile particulare se adaugă și timbrele legale.

<i>și mitropolit al Basarabiei ; Alegerea P. C. Arhim. Dr. Antim Nica în scaunul de episcop al Cetății Albe-Ismail ; Alegerea P. S. Arhiereu Iosif Gafton Sinaitul, vicar patriarhal, în scaunul de episcop al Argeșului ; Hirotonia întru arhiereu a P. C. Arhim. Chesarie Păunescu noul ales în scaunul de episcop al Constanței ; Hirotonia întru arhiereu a P. C. Arhim. Dr. Antim Nica noul episcop al Cetății Albe-Ismail</i>	96—120
---	--------

IV. PARTEA OFICIALĂ

<i>Acordări de gradații funcționarilor din Cancelaria Sfântului Sinod</i>	120
<i>Inștiințare către cetitorii și abonații revistei</i>	120

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la **Palatul Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București V, cu mențiunea : pentru Revista Biserica Ortodoxă Română.**

ABONAMENTUL

În Țară :		În Streinătate :
Pe an 800 lei		Pe an 1500 lei
Un număr 250 lei		Un număr 400 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc Administrația, se trimit pe adresa : **Consiliul Central Bisericesc, Str. Maria Rosetti, 63, București III, cu mențiunea : pentru Revista Biserica Ortodoxă Română.**

În București, revista se poate cumpăra de la **Librăria teologică a Institutului Biblic, Calea Griviței nr. 125.**

BISERICA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Anul LXII. Nr. 4—6

Aprilie—Iunie 1944

BUCUREȘTI

*Un număr unic scris și cu articele
interesante!*

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SFÂNTULUI SINOD

APARE DE 4 ORI PE AN — ABONAMENTUL ANUAL 800 LEI

COMITETUL DE REDACȚIE

I. P. S. NICODIM, Patriarhul României, președinte
I. P. S. IRINEU, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, director
P. C. Arhim. IULIU SCRIBAN, profesor universitar, membru
D-l NICHIFOR CRAINIC, profesor universitar, membru
D-i IOAN G. SAVIN, profesor universitar, membru
D-l TEODOR M. POPESCU, profesor universitar, membru
Preotul GHEORGHE VINTILESCU, directorul Cancelariei Sf. Sinod, membru
Preotul GHEORGHE MAIOR, consilier referent patriarhal, membru
Preotul Dr. GHEORGHE CIUHANDU, profesor pensionar, membru
Preotul Dr. DUMITRU FECIORU, membru
Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, asistent universitar, secretar-redactor.

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
Arhiereul VENIAMIN P. PLOEȘTEANUL, <i>Schitul Pârveștii</i> (<i>Jud. Tutova</i>)	121—124
Diaconul IOAN PULPEA, <i>Sfântul mucenic Emilian din</i> <i>Durostor</i>	125—140
D. V. ECONOMIDES, <i>Ioan Avramie</i>	141—159
Preotul VICTOR N. POPESCU, <i>Predica în cultul creștin</i>	160—195

II. RECENZII

ZĂVIDEANUL ILARIE, <i>Viața lui Iisus</i> , București 1944, 175 pp. cu 50 desene în text și 36 vignete, 200+4 lei (Diaconul Dr. N. I. Nicolaescu)	196—207
---	---------

III. CRONICA INTERNĂ

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, <i>Investitura PP. SS.</i> <i>Episcopii Antim al Buzăului, Iosif al Argeșului și</i> <i>Chesarie al Constanței</i>	208—215
Preotul DIM. RĂDULESCU, <i>Înscăunarea P. S. Episcop</i> <i>Antim al Buzăului</i>	215—218

ROMANIA
Biserica Ortodoxa
Sf. Nicolae Bilahoi

P. G. G. G. T.

Luna _____ Ziua _____

SCHITUL PARVEȘTII (jud. Tutova) №

Parohia Puntîșăanii (jud. Tutova), în actuala ei alcătuire este formată din trei sate: Puntîșăni, Pârvești și Dinga. Satul *Pârvești* își trage numele dela urmașii unui oarecare *Pârveu*, care s'a așezat din vechime pe acele locuri. Aici, în Pârvești este o biserică cu hramul «Sf. ierarh. Nicolae», fondată de către *Apostol Talpeș*, vornic de poartă și nepoții săi: «*Ioan și Simeon Popești*, stolnic ot Bilahoi».

Biserica aceasta a fost ridicată, către sfârșitul sec. al XVII (1666), pe vâlceaua Albia sau mai bine zis «la obârșia Alghiei». La început a fost făcută din lemn, durată, căptușită pe din afară cu dulapi de brad, acoperită cu șindrilă, cu trei turnuri, toate de lemn. Clopotnița era de asemenea durată din lemn, acoperită cu șindrilă, și avea trei clopote. Sf. Pristol de piatră cu cărămidă.

Imprejurul acestei biserici, ctitorii au întemeiat un schit de călugări. Biserica veche a schitului a trăit, până la începutul secolului al XIX-lea, când a fost dărîmată și refăcută, pe acelaș loc, între 1816—1820, când s'a sfințit. Pe atunci schitul ajunsese mare, având la 80 de călugări. Ctitorii, cari au refăcut biserica, sunt urmași ai familiilor vechilor ctitori, Tâlpășești și Popești, pe lângă care se mai alătură sârdariul Gheorghie Gociu, Ioan Nedelcu, Teodosie ieromonahul, Antonie monahul, Kiril monahul, Marta monahia și alții; iar chiliile și celelalte acareturi, «numai prin osârdia părinților și a dumisale cuconului Ioan Nedelcu».

În pomelnicul ctitoricesc dela proscomidie se arată numele tuturor donatorilor, începând cu *Apostol Talpeș*, vornic de poartă, *Popeștii* și alții; iar ca domnitori se pomenesc: «*Antonie (Antioh) Cantemir, Ioan Voevod, Mihai Voevod, Grigorie Voevod, Matei Voevod, Scarlat Voevod, Smaranda Doamna*» Apoi familia *Jora*: «*Safta și Eufrosina*, cari au dăruit moșia *Pârveștii*».

Dintr'aceștia, *Antioh Cantemir*, la 18 Ianuarie, 1698, printr'un pecetluit, poruncește cămărașilor dela Ocnă, ca să dea în fiecare an mănăstirii *Pârveștii*, câte 40 cumpene de sare.

De asemenea și ceilalți Domnitori au dăruit fiecare câte ceva.

Ca odoare de preț se mai păstrează: 1 policandru de lemn, dela biserica veche; o părticică din moaștele «Sf. Mina», așezate într'o cutiuță de argint, pe care scrie: «Moaștele Sf. Mucenic Mina. Simion monah». 1 veșmânt dela Sf. Ioan Gură-de-aur și o părticică de lemn din ușa casei logodnicului Iosif.

Averea schitului. Pela 1853 schitul avea o frumoasă avere, dobândită în mare parte prin danii: moșii, pădure, vii, mori, iaz cu pește etc.—Intre donatori cităm, în afară de vechii ctitori: *Ioan Nedelcu*, prin actul său de danie din 8 Ghenar, 1836, lasă schitului după moartea lui și a fiicei sale: «Toată moșia cu casă, moară și vie». Danie dela Buzdugan, 7 stj. din hotarul Ivești, cu veleat 1825, Ghenar 23. Danie dela Neculai Talpeș, din 1825, Ghenar 17, «partea câtă i se va alege». Danie sau testament a păr. Climent Talpeș, «351 stj. din hotarele Ivești, hotărîtă cu pietre» din 1849, cu documentul pe acei stj. cu veleatul 1837, apr. 2. De asemenea dela vornicul Lascar Bogdan, spătar Oprișan, păr. Gavriil și Climent Talpeș, monahia Elisabeta etc.—vite avea: 32 boi, 8 vaci, 8 viței, 5 mânzați, 2 buhai 15 giuncane și gonitoare, 6 cai, 47 porci, 301 oi cu berbeci cu tot și 27 capre, cu mare cu mic».

Nacealnicii schitului. Averea schitului se administra de către nacealnici, scoborîtori ai vechilor ctitori, având unii moșiile lor de moștenire alături de a schitului. Așa au fost ieromonahii: *Gavriil și Climent Talpeș, Nicodem Popescu* pela 1830; iar după dânsul protosinghelul *Isaia Popescu* (1850). Episcopii de Huși rânduiau nacealnic al schitului pe acel recomandat de coborîtorii ctitorilor și din neamul lor, așa că schitul acesta avea o administrație quasi-autonomă.

Nacealnicul Veniamin Arhipescu. La 1855, protosinghelul *Isaia Popescu* a fost înlăturat din postul de nacealnic, pentru «pricini duhovnicești», de către episcopul Meletie Istrati († 1857). În locul lui a fost numit un cleric strein de neamul ctitorilor, protosinghelul *Veniamin Arhipescu*, fost director al cancelariei episcopiei Hușilor. Care a fost urmarea? Toți se răzvrătesc împotriva acestei numiri, și ctitorii și fostul nacealnic *Isaia Popescu* și călugării. Să-i ascultăm pe fiecare:

La 13 Ianuarie, 1856, protoiereul de Tutova, C. Vrabie raportează episcopiei, că «am mers la schitul Pârveștii, din acestu district al Tutovei și am așazat de nacealnic pe sf. sa protosinghelul *Veniamin Arhipescu*, în locul sf. sale protosin-

ghelul Isaia Popescul, fiind cunoscut și monahilor petrecători în acel schit, primindu-l cu cea mai mare supunere și mulțămire, pre noul rânduit, prin oficia prea sfinților voastre. Însă, vrând a face catagrafie de averea schitului, mișcătoare și nemișcătoare, nu am putut sta, fiind sărbătorile Nașterii Domnului apropiete, când trebuia să fiu în Bârlad. Am lăsat în locul meu pe sf. sa, duhovnicul acelui schit, ieromonahul *Policarpu Gociu*, ca să ia lucrurile după catagrafie dela fostul nacealnic și să le deie în primire, noului rânduit nacealnic, însemnând pe hârtie, și după sărbători să le aducă la mine, spre a le observa și trimite, una la episcopie, iar alta s'o las nacealnicului, conform oficieii; zicând și fostului nacealnic, ca să deie toată averea pe seama noului nacealnic și el au arătat că le dă, cu toată mulțămirea, și îi mulțămît că s'au văzut scăpat de astfel de însărcinare. În urma mea pășind noul nacealnic cu rânduiții din parte-mi, ca să facă catagrafia și să eie lucrurile pe samă, fostul nacealnic a prins a se împotivi și a nu da averea după catagrafie, zicând că averea este a lui și acea catagrafie nu ar fi adevărată. Noul nacealnic sfătuiindu-l să nu se împotrivescă, el mai mult s'au îndărătnicit, silindu-se până și a-l ataca. Văzînd a lui împotrivire au venit la mine la Bârlad și verbal, mi-au arătat. Am mers eu însumi la numitul skit, ca să'l sfătuesc, să deie averea, fără împotivire și el nu numai că nu a luat în băgare de seamă sfaturile mele, dar s'au întins a mă ataca și pe mine, zicând că nu vroeste să știe nici de poronca prea sfinților Voastre, declarând că averea este a lui și schitul de asemine, și nimine nu are trebuință cu dânsul. L-am invitat se vie și el la prea sfinția Voastră, și a se răspunde asupra nesupunerii lui și nu au vroit. Am vrut a-l aduce *cu sila, în fieră*, dar nevoind a vă supăra mai mult pe prea sfinția Voastră, l-am lăsat». Cere ca să hotărască episcopul «asupra unei asemine obraznice cutezare».

Episcopul scrie administrației de Tutova, ca să rânduiască pe privighitorul de ocol să meargă la fața locului împreună cu protoiereul de Tutova, și să dea tot sprijinul, pentru a se da în primire averea schitului, noului nacealnic. Protoiereul venind din nou în cercetare, fiind însoțit acum și de *comisul* episcopiei, ca să-l ridice pe Isaia și să-l ducă în fața episcopului. Protosinghelul Isaia aflând despre acesta se ascunde și numai după plecarea protopopului, se întoarce la schit.

Lucrurile stau în neorânduială multă vreme.

Plângerea ctitorilor către Domnitorul Moldovei.

La 30 Ianuarie, 1856, slugerii G. și Ilie Negruți, Șătrarul Popescu și Safta Talpeș, se plâng însuși domnitorului Grigorie Al. Ghica, zicând: «Schitul Pârveștii dela districitul Tutovei este înființat de suitorii noștri, pe drepti proprietățile noastre, fără a fi supus administrației cuiva. Tot noi, pentru ținerea lui, i-am dat părți de pământ și toate cele de trebuință și în toată vremea noi am însărcinat nacealnic acelu schit, pentru guvernarea lui, după buna cuviință, fără a se amesteca, atât cărmuirea civilă, cât și cea duhovnicească, ne având vre un drept a intra în driturile noastre. Acum însă, episcopia de Huși, cu *dela sine putere*, fără să aibă în privire necompetința sa (?), deodată lovind în dritul nostru, au depărtat pe nacealnicul pus de noi, la acel schit, anume protosinghelul *Isaia Popescu*, cu care eram mulțămiți și noi și obștia acelu schit și au însărcinat, cu această misie, pe protosinghelul Veniamin Arhipescu, cu care noi nu putem fi mulțămiți.

Prea înălțate Doamne ! După asemenea împregiururi venim plecați și cu cel mai adânc respect a vă arăta, că dacă schitul acesta urmează a fi atârnat de episcopie, apoi noi, pentru a nu ni se lovi driturile ce avem, vom fi siliți a ne lua înapoi totul ce am dat acestui schit, rămânând numai saht (curat) zidirea bisericii. Fapta aceasta, în adevăr, poate fi destul de scandaloasă, dar pentru a nu ni se rădica dritul de pe dreapta proprietatea noastră, sântem nevoiți a ne trage totul, ci este al nostru. De esti a nu să face o faptă îndestul de ticăloasă pentru un sânt lăcaș dumnezeesc, vă rugăm, milostiți-vă și porunciți de a să lăsa interesele acestui schit în dispoziția noastră, precum au fost până acum, fără să se amestice cineva, și să credeți că atunci schitul va sta pentru totul în ce mai bună poziție.

A Înălțimei Voastre întru tot supuși și plecate slugi,
G. Negruți slujer (Ilie Negruți slujer), Popescu Satrar,
Safta Valpeș.

1856, Ianuarie 30.

† VENIAMIN POCITAN PLOȘTEANUL
Vicar patriarhal.

1) Dos. episc. Huși No. 102 din 1853: Arta atingătoare de skitul Pârveștii, p. 12—17. Cf. Iacov Antonovici: Documente de ale foastelor schituri Orgoești, Bogdănița, Pârveștii,.. p. 102.

SFÂNTUL MUCENIC EMILIAN DIN DUROSTOR

— STUDIU CRITIC ȘI TRADUCEREA ACTULUI SĂU MARTIRIC —

Sfântul mucenic Emilian a pătimit pentru credința sa în Hristos pe timpul împăratului Iulian Apostatul (361—363), pe pământ daco-roman, în cetatea Durostor, orașul Silistra de azi.

Izvoarele pentru a putea cunoaște patimile și moartea lui nu ne lipsesc. Despre el ni s'au păstrat scurte informațiuni la fericitul *Ieronim*¹, la *Prosper de Aquitania*², la *Teodoret*³, la *Teofan*⁴, apoi în *Cronica Alexandrină*⁵ și la *Nichifor Callist*⁶.

La rândul său, sf. Ambrozie amintește despre moartea unui

1. *Martyrologium Hieronymianum*, la 18 Iulie, în *Acta Sanctorum novembris* tomi II pars posterior qua continetur Hippolyti Delehaye commentarius perpetuus in *Martyrologium Hieronymianum* ad recensionem Henrici Quentin Bruxellis 1931, p. 382 și 383.

Fer. Ieronim, *Chronica ad annum 363*, ed. Rudolf Helm, *Die Chronik des Hieronymus (Hieronymi Chronicon)*, în *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte*, Band VII¹, Leipzig 1913, p. 243; Cf. și Migne, *P. L.*, t. XXVII, col. 503-504: „Emilianus ob ararum subversionem Durostori a vicario incenditur”. Cf. și H. Delehaye, art. *Saints de Thrace et de Mésie*, în *Analecta Bollandiana*, t. XXXI (1912), p. 161-300.

2. *Cronica ad annum 362*, în Migne, *P. L.*, t. LI, col. 580. Cf. și ed. Th. Mommsen, *Chronica Minora*, în *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores Antiquissimi*, vol. IX, p. 457.

3. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, III, 6, 5, ed. Léon Parmentier, *Theodoret's Kirchengeschichte*, în *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte*, Band 19, Leipzig 1911, p. 183: „Ἐν Δουροστόλῳ δὲ (πόλις δὲ αὕτη τῆς Θράκης ἐπίσημος) Αἰμιλιανὸς ὁ νικηφόρος ἀγωνιστὴς ὑπὸ Καπετωλίνου τοῦ τῆς Θράκης ἀπάσης ἀρχοντος παρεδόθη πυρὶ“.

4. *Theophanis Chronographia*, ed. Carolus de Boor, vol. I, Lipsiae (B. G. Teubner), p. 51; Cf. Migne, *P. G.*, t. CVIII, col. 164 A.

5. *Cronica Alexandrină (Chronicon Paschale)*, ed. Ludovicus Dindorfius, în *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, vol. I, Bonnae 1832, p. 549: „Ἐμαρτύρησεν δὲ καὶ ἐν Δουροστόλῳ τῆς κατὰ τὴν Θράκην Σκυθίας Αἰμιλιανός, ἀπὸ στρατιωτῶν πυρὶ παραδοθεὶς ὑπὸ Καπετωλίνου οὐϊκαρίου, πολλοὶ τε ἄλλοι κατὰ διαφόρους τόπους καὶ πόλεις καὶ χώρας διέπρεψαν τῇ εἰς Χριστὸν ὁμολογίᾳ, ὧν οὐκ ἔστιν ῥᾶδιον τὸν ἀριθμὸν ἐξεῖπειν καὶ τὰ ὀνόματα“; Cf. Migne, *P. G.*, t. XCII, col. 745 A-B.

6. *Nichifor Callist* a împrumutat de la istoricul Teodoret rândurile pe care le consacără sf. Emilian în lucrarea sa, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, X, 9, în Migne, *P. G.*, t. CXLVI, col. 465: „ἐν τῷ τῆς Θράκης δὲ Δουροστόλῳ Αἰμιλιανὸς ὁ νικηφόρος ἀγωνιστὴς ὑπὸ Καπετωλίνου τοῦ τῆς Θράκης ἐπάρχοντος, πυρὸς ἐγένετο παρανάλωμα“.

martir sub împăratul Iulian Apostatul, care, fără îndoială, după indicațiunile date, nu poate fi altul decât sf. Emilian din Durostor¹.

Deși foarte scurte, toate aceste informațiuni ne spun că sf. Emilian, soldat din armata romană de la Dunăre, făcându-se vinovat de răsturnarea altarelor și de sfărâmarea statuelor zeilor din cetatea Durostor, în timpul împărăției lui Iulian Apostatul (361-363), a fost condamnat să fie ars pe rug, de Capitolin, vicarul Traciei.

Afară de aceste izvoare, ni s'a păstrat până azi și un *act martiric* în limba greacă, cu traducerea lui în limba latină, editat de P. Boschius în *Acta Sanctorum*². Informațiile pe care le putem culege din acest *act martiric* cu privire la sf. mucenic Emilian sunt următoarele:

Ne aflăm în timpul domniei împăratului Iulian Apostatul (361—363). Acesta a dat niște edicte (*προστάγματα*), în al patrulea an al consulatului său³, prin care interzicea creștinismul în tot imperiul. Un oarecare Capitolin, care în actul martiric are funcțiunea de prefect⁴, a fost trimis de Iulian în cetatea Durostor ca să aplice edictele date și să se convingă la fața locului de credința cetățenilor în zei. Sosind Capitolin la Durostor, după ce a

1. Sf. Ambrozie, *Epistula XL*, 17, în Migne, *P. L.*, t. XVI, col. 1154. Sf. Ambrozie, după textul pe care-l propune spre îndreptare H. Delehay, *art. cit.*, în *An. Boll.*, XXXI (1912), p. 236, ne informează prin aceste cuvinte: „cum meminerint tempore Iuliani *Capitolium illum* qui aram dejecit... etc. Aparațiia lui Capitolius pentru Capitolinus, magistratul care a judecat și a condamnat pe sf. Emilian, ne garantează că sf. Ambrozie s'a gândit la sf. Emilian din Durostor, dar, din greșală, el, sau vreun copist distrat, a trecut în locul condamnatului numele judecătorului său. Textul însă, fără restabilirea propusă de H. Delehay, indică numai faptul petrecut sub Iulian, fără să numească vreo persoană: „Cum meminerint tempore Iuliani *illum*, qui aram dejecit et turbavit sacrificium, damnatur a iudice fecisse martyrium?” Cf. și Jacques Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris 1918, p. 127, n. 6. Dacă restabilirea textului propus de H. Delehay s'ar pune la îndoială, rămâne totuși sigură mențiunea că cineva care a răsturnat altarele și a împrăștiat sacrificiile zeilor în timpul lui Iulian Apostatul a fost condamnat să fie supus la chinuri. Comparând această mențiune cu celelalte izvoare, știm că acest martir a fost sf. Emilian, soldat din garnizoana romană de la Durostor (Tracia).

2. *Martyrium Sancti Aemiliani*. Auctore anonymo. Ex codice ms. pervetusto Vaticano num. 866, în *Acta Sanctorum Yulii Tomus Quartus, Parisiis et Romae* 1868 (in folio), p. 373—377. Cf. și p. 370—373: De S. Aemiliano Martyre Durostori in Mysia sive Bulgaria.

3. Cf. *Martyrium S. Aemiliani*, 1, în *A. S. S.*, IV, Iulie, p. 373: „τετάρτη τῆς ὑπατίας αὐτοῦ χρόνῳ”.

4. *Martyrium S. Aemiliani*, 6, în *A. S. S.*, IV, Iulie, p. 374; comp. și paragraf 2, ibidem, p. 373: „Καπετουλτινος πραιφεκτος...”.

adus jertfe zeilor, s'a îndreptat către palatul său și chemând pe conducătorii orașului i-a întrebat dacă nu se află creștini în cetate. Aceștia jurară pe puterea lor că nu se află niciun creștin și toți cetățenii arată față de zei cinstea cuvenită. Foarte bucuros de acest răspuns, Capitolin invită căpeteniile orașului la un ospăț.

Pe când aceștia petreceau împreună cu Capitolin, Sf. Emilian, soldat din garnizoana cetății Durostor, profitând de lipsa lor de grijă, intră în templu și sparse cu un ciocan de fier statuetele zeilor și sfeșnicele cele mari, răsturnă altarele și jertfele puse pe ele, răsturnă vasele cu libațiuni și plecă apoi fără să fie observat de nimeni ¹.

Între timp, servitorul lui Capitolin, mergând la templu și văzând cele ce s'au întâmplat, alergă să anunțe prefectului. Acesta dădu îndată ordin servitorilor săi să caute pe vinovat. Ieșind repede servitorii, văzură trecând tocmai atunci prin fața templului pe un țăran care venea de la munte. Ei îl arestară și-l aduseră, bătându-l, înaintea lui Capitolin. ² Sf. Emilian, văzând că un nevinovat este bătut și chinuit în locul său, își denunță fapta sa servitorilor, care îl aduseră îndată, aruncându-i tot felul de insulte, în fața prefectului.

Cunoscând acum cele întâmplate, prefectul Capitolin începu să învinovățească mai întâi pe căpeteniile cetății că l-au informat prea târziu, iar creștinismul fiind lăsat liber a ajuns chiar până și la insulta zeilor. De aceea, a condamnat *sfatul cetățenilor* să plătească statului o mare amendă ³. Apoi, a început interogatoriul sf. Emilian.

După această lungă parte introductivă, actul martiric ia forma unui proces verbal, foarte obișnuită în primele acte martirice autentice. Prefectul întreabă pe sf. Emilian cum se numește? Acesta răspunde că numele său *obișnuit* este Emilian, dar numele său *cel desăvârșit* este „*cel de creștin*” ⁴. Îl întreabă apoi cine l-a îndemnat să aducă asemenea insulte zeilor? Sf. Emilian răspunde că Dumnezeu și sufletul său l-au îndemnat să calce în picioare pe ziii cei neînsuflețiți ca să cunoască toți că sunt pietre fără suflet, muți și surzi, în care nu se află niciun fel de grăire. Mâniat de cele mărturisite de sf. Emilian, Capitolin porunci să

1. *Martyrium S. Aemilianī*, 3, în A. S S., IV, Iulie, p. 373.

2. *Ibidem*, 3, 4, 5, în A. S S., IV, Iulie, p. 373—374.

3. *Ibidem*, 6, în A. S S., IV, Iulie, p. 376.

4. *Ibidem*, 7, în A. S S., IV, Iulie, p. 374: „εἰ δὲ κοινὸν ὄνομα ἐπιζητεῖς, Αἰμηλιανὸς λέγομαι εἰ δὲ τὸ τέλειον ὄνομα ζητεῖς, χριστιανὸν με εἶναι νόμιζε”.

fie desbrăcat și întors cu fața la pământ. Soldații îl desbrăcară repede și-l bătură crunt cu vine de bou. După aceasta, Capitolin îi puse și alte întrebări la care sf. Emilian răspunse cu statornicie și mândrie. Insultat de curajul și statornicia sfântului în credința sa, Capitolin porunci soldaților să-l întoarcă și pe partea cealaltă, pentru a fi lovit și pe piept,¹ ceea ce aceștia executară îndată. Interogat din nou, sf. Emilian declară că este servul lui Hristos și fiul lui Sabbatianus, prefectul cetății Durostor².

Văzând Capitolin că nu reușește să-l întoarcă de la credința sa prin chinuri, după ce îi spuse, ca și cum l-ar compătimi, că nu există nimic din ceea ce crede el că-i ajută la mântuire, că este păcat de mărimea corpului lui, *il condamnă să fie ars de viu*. Soldații îl ridicară și îl duseră pe malul Dunării, afară din cetate, unde i se pregăti rugul. Sf. Emilian ceru un moment pentru rugăciune. Fiind aruncat apoi în flăcări, acestea, cunoscându-l ca pe un vrednic ostaș al lui Hristos, nu l-au ars, ci au ars pe cei dimprejur care-i pregătiseră rugul³. Scăpând nevătămat din flăcări, sf. Emilian se întoarse cu fața spre Răsărit, făcu semnul sf. Cruci și-și incredință sufletul lui Dumnezeu, adormind în pace.

Soția lui Capitolin, care era creștină, cunoscând acest fapt ceru de la soțul ei trupul sf. Emilian, pe care îl înmormântă cu toată cinstea, în locul numit *Gedina*⁴, ca la trei mile depărtare de Durostor. Actul martiric se încheie cu o indicație cronologică prin care ni se arată că sfântul a suferit mucenicia sa în ziua de trei Septemvrie⁵.

Cercetând acum de aproape cuprinsul actului martiric, vedem, mai întâi, că el păstrează forma unui *proces-verbal*, formă pe care o au actele martirice în cea mai mare parte. Dacă asupra mar-

1. *Martyrium S. Aemiliani*, 8, A. SS., IV, Iulie, p. 375: „μεταστρέφαντες αὐτὸν εἰς τὸ στῆθος δήρατε...”.

2. *Ibidem*, 9, în A. SS., IV, Iulie, p. 375: Δοῦλες μὲν εἰμι Χριστοῦ, υἱὸς δὲ ὑπάρχω Σαββατιανοῦ τοῦ πραιφέκτου ταύτης πόλεως”.

3. *Ibidem*, 10, în A. SS., IV, Iulie, p. 375.

4. *Ibidem*, 11, în A. SS., IV, Iulie, p. 376: „ἐν τόπῳ ἐπιλεγομένῳ Γηδινᾶ, ὡς ἀπὸ τρίτου μιλίου τῆς πόλεως καλουμένης Δωροστόλου”. Numele orașului Duroeste scris când cu ω când cu o, variind de la izvor la izvor. Sinaxarul sf. Emilian din *Viețile Sfinților*, luna lui Iulie, în 18 zile, tipărite în 1836 (Căldărușani), traduse după un text deosebit de cel pe care-l avem în Acta Sanctorum, pune în loc de *Gedina* (Γηδινᾶ), Гизидина (Gizidina).

5. *Martyrium S. Aemiliani*, 11, în A. SS., IV, Iulie, p. 376: „ἐμαρτύρησεν δὲ ὁ ἄγιος τοῦ Χριστοῦ Αἰμηλιανὸς (numele lui Emilian este scris când cu „η” când cu „ι” după Αἰμ.) μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, τρίτῃ”.

tiriului sfântului și asupra locului săvârșirii lui nu există nicio îndoială, autenticitatea actului martiric de față, însă, trebuie pusă unei critici serioase ¹.

Mai întâi, introducerea actului martiric este prea lungă, iar mulțimea de amănunte impresionează lectorul de la început. Apoi, actul martiric cuprinde mai multe inexactități istorice care trebuiesc relevate.

1. Astfel, actul martiric începe cu edictele de persecuție (προστάγματα) pe care împăratul Iulian Apostatul le-a dat împotriva creștinilor. Dacă împăratul Iulian Apostatul, cum se știe, a avut, de la suirea sa pe tron, o atitudine în mod progresiv ostilă contra creștinilor, astăzi însă se recunoaște că, în afară de *edictul prin care se interzicea profesorilor creștini învățământul laic și îndeosebi învățământul literaturii clasice* ², el n'a dat niciun edict general de persecuție, așa cum au făcut alți împărați romani înaintea lui ³. Pentru a persecuta creștinismul, Iulian s'a folosit de alte mijloace, mult mai ingenioase, fiind conștient că persecuția declarată prin edicte, mărind zelul creștinilor, încât a evitat, în măsura în care i-a fost posibil, ca să mărească numărul martirilor creștini ⁴.

Dacă împăratul Iulian n'a dat un edict general de persecuție, atunci cum se face că au existat sub el martiri? Explicația o găsim în acest fapt: Către sfârșitul anului 361, Iulian luă primele măsuri de toleranță față de păgâni și ordonă redeschiderea templelor ⁵. Creștinii, pe drept cuvânt, au văzut în această măsură a

1. P. Boschius a supus acest act martiric unei critici foarte defavorabile. Cf. *De S. Aemiliano Martyre Dorostori in Mysia sive Bulgaria*, in A. SS., IV, Iulie, p. 370—373.

2. J. Bidez, *L'Empereur Julien. Oeuvres Complètes*, tome I, 2-e partie: *Lettres et Fragments*. Texte revu et traduit (Collection des Universités de France, publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé), Paris (Les Belles Lettres), 1924, p. 72 sq. *Legea contra Profesorilor creștini* a fost publicată la 17 Iunie 362. Cf. J. Bidez, *La vie de l'Empereur Julien*, Paris 1930, p. 263.

3. Diacon I. Pulpăa, *Lupta împăratului Iulian împotriva creștinismului*, București 1942, p. 168. Împărații care au dat edicte generale de persecuție au fost în deosebi Deciu (249--251) și Dioclețian (284—305).

4. Scrisoarea pe care Iulian o trimite lui Atarbius, guvernatorul provinciei Euphratensis, este caracteristică în acest sens. Iulian îi spune că nu vrea să condamne pe creștini la moarte, nici să-i lovească pe nedrept și nici să-i facă să sufere altceva rău: „Ἐγὼ μὲν τοὺς θεοὺς οὐτε κτείνεσθαι τοὺς Γαλιλαίους οὐτε τύπτεσθαι παρὰ τὸ δίκαιον οὐτ' ἄλλο τε πάσχειν κακὸν βούλομαι. Cf. J. Bidez, *L'Empereur Julien. Oeuvres Complètes*, tome I, 2-e partie: *Lettres et Fragments*, Paris 1924, Ep. 83, p. 143.

5. J. Bidez, *La vie de l'Empereur Julien*, Paris 1930, p. 227 și 393, n. 7.

împăratului, o atitudine hotărît ostilă și i-au opus rezistență, deși sporadic, în diferite orașe ale imperiului, răsturnând altarele și statuile zeilor. Fapta sf. Emilian se explică acum de la sine. El și-a arătat indignarea sa de creștin față de măsura nelegiuită a împăratului apostat.

2. Cronologia actului martiric este neprecisă. Ni se spune astfel că Iulian a dat *edict*¹ de persecuție, în al patrulea an al consulatului său², ceea ce ar corespunde anului 363.

Sf. Emilian, după cum ne informează paragraful 5 al actului martiric, a fost arestat în ziua de 16 Iulie, de soldații Valerianus și Maxentius³, dar, în paragraful 11, se spune că sf. Emilian a suferit mucenicia sa, în luna Septemvrie, în ziua a treia⁴. Contradicțiunea este evidentă. Chiar dacă am admite că „τρίτη“, în „a treia“ nu arată data lunii Septemvrie, ci ziua săptămânii, adică ziua de Marți, rămâne totuși contrazicerea între cele două luni Iulie și Septemvrie.

Împăratul Iulian Apostatul a murit în războiul cu Perșii, la 28 Iunie 363. Succesorul său, împăratul Iovian a părăsit politica anticreștină, fiind în chestiunile religioase indiferent.

A socoti data martiriului sf. Emilian în anul morții împăratului Iulian este îndoelnic. În primul rând, trebuie avut în vedere faptul că sf. Emilian a fost arestat la 16 Iulie, ceea ce ar însemna că a fost arestat după moartea împăratului, întâmplată la 28 Iunie 363, fapt ce nu poate corespunde cu realitatea. Cele mai multe izvoare pun data *martiriului sf. Emilian în anul 362*. Este data cea mai apropiată de adevăr, fiindcă, dacă la sfârșitul anului 361 împăratul Iulian a dat edictul pentru deschiderea templelor, iar învinuirea sf. Emilian este aceea de a fi răsturnat altarele și sfărâmat statuile zeilor, ar fi prea târziu să fixăm data martiriului lui la 16 Iulie sau 3 Septemvrie 363, adică tocmai după moartea împăratului.

Cât privește *ziua* în care a fost martirizat sf. Emilian, tradiția păstrează până azi în *Mineele Bisericii noastre ziua de 18 Iulie*.

1. *Martyrium S. Aemiliani*, 1, în A. SS., IV, Iulie, p. 373: „προστάγματα εις πάσαν πόλιν προανεβάλλετο“.

2. *Ibidem*.

3. *Martyrium S. Aemiliani*, 5, în A. S S., IV, Iulie, p. 374: „κρατήσαντες δὲ αὐτὸν οἱ στρατιῶται, τοῦτ'έστιν, Βαλεριανὸς, καὶ Μαξέντιος, ἐν δεκάτῃ χώρᾳ τοῦ Κλαυδίου, ἡμέρα ἕξ, ὥρα τρίτη, ἕξ καὶ δεκάτῃ τοῦ Ἰουλίου μηνός“.

4. *Martyrium S. Aemiliani*, 11, în A. S S., IV, Iulie, p. 376: „εμαρτύρησεν δὲ ὁ ἅγιος τοῦ Χριστοῦ Αἰμιλιανὸς μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, τρίτη...“.

Actul său martiric, însă, ne spune că sfântul a fost arestat în ziua de 16 Iulie (paragraful 5) iar martiriul l-a suferit în luna Septemvrie, în ziua a treia (paragraful 11). Păstrând data găsită în *Mineele Bisericii Orientale* putem fixa cu probabilitate ziua martiriului sf. Emilian la 18 Iulie 362, și nu ziua de 3 Septemvrie pe care o găsim în actul martiric. Dacă sfântul Emilian a fost arestat la 16 Iulie, așa cum ne spune acest act martiric, este de înțeles ca de la arestarea sa să fi trecut cel puțin două zile pentru a fi judecat și condamnat.

Desigur că s'ar putea lua în considerație și ziua de 3 Septemvrie 362, drept dată a martiriului sf. Emilian, dacă tradiția păstrată până azi și izvoarele pe care le avem, n'ar fi mai puternice în sprijinul datei de 18 Iulie 362¹.

3. Ordinea judecării sf. Emilian pare de asemenea curioasă, Astfel, în acest act martiric se vorbește mai întâi inculpatului despre vina sa, este întins la pământ și bătut și numai în urmă judecătorul îl întreabă dacă este sclav sau liber². Amendarea cetățenilor pentru lipsa lor de grijă³ de a păzi templul precum și amendarea tatălui lui *Emilian*⁴ pentru neglijența de a-și fi lăsat fiul să devină creștin sunt îndoelnice.

4. Condițiunea socială a sf. Emilian este de asemenea nesigură. Când prefectul Capitolin îl întreabă dacă este sclav sau liber, el răspunde că este robul lui Hristos și fiul lui Sabbatianus, prefectul cetății Durostor⁵, deși celelalte izvoare menționate ne spun că el făcea parte dintre soldați⁶. Tradițiunea păstrată până

1. Iată, de exemplu, în *Bibliotheca Hagiographica graeca*, ediderunt Socii Bollandiani, editio altera emendata, Brexellis 1909, p. 6: Aemilianus m. Dorostori in Mysia († 362), Iulie, 18, informație stabilită după actul martiric al sfântului Emilian: „Βασιλεύοντες τοῦ ἀσεβεστάτου Ἰουλιανοῦ, πονηρὸς διωγμὸς καὶ μεσθὸς θυμοῦ πνεῦμα... ὡς ἀπὸ τρίτου μίλλου τῆς πόλεως καλουμένης Δωροστόλου ἀξίως τιμήσαντες ἀμήν”.

2. *Martyrium S. Aemiliani*, 6, 7, 8, 9, în A. SS., IV, Iulie, p. 374—375

3. *Ibidem*, 6, p. 374.

4. *Ibidem*, 9, p. 375.

5. *Ibidem*.

6. *Chronicon Paschale (Cronica Alexandrină)*, ed. Ludovicus Dindorfius, în *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, vol. I, Bonnae 1832, p. 549 și în Migne, P. L., t. XCII, col. 745 AB: „Αιμιλιανὸς ἀπὸ στρατιωτῶν = Aemilianus a militibus”. *Mineiul lunii Iulie* (ed. II-a, București 1910), în 18 zile, spune astfel: „Acesta a fost din Durostol, cetatea Misiei din Tracia, rob fiind unui elin, în zilele lui Iulian Paravatul și ale lui Capitolie Vicarul. Această informație o avem întocmai și la Dr. Gherasim Timuș, *Dicționar Agiografic cuprinzând pe scurt Viețile Sfinților*, București 1898, p. 244: „rob al unui elin, în zilele lui Iulian Paravutul și Vicariul Capitolin”.

azi ne confirmă că el a fost soldat în armata romană de la Dunăre, din cetatea Durostor. Dacă a fost sau nu fiul prefectului acestui oraș, Sabbatianus, nu putem confirma cu certitudine numai după actul său martiric.

5. Despre Capitolinus, actul martiric spune că avea funcțiunea de prefect — *πραιφικτος*¹. După observațiunile făcute de H. Delehay², acest titlu pare să fie propriu redacțiunii manuscrisului 866 din Vatican, de unde a fost extras. Versiunea care a servit la compunerea sinaxarelor, de acord cu fericitul Ieronim, dă judecătorului Capitolin titlul de „Vicar”³.

Tot nesigură este și intervenția soției lui Capitolin pentru ridicarea osemintelor sfântului, care, după paragraful 11 din actul martiric, era creștină⁴.

Cât privește minunea despre care se istorisește la sfârșitul acestui act martiric, când flăcările, cunoscând pe martiriul lui Hristos, l-au păzit neatins⁵, P. Boschius, editorul actului martiric, o consideră o adaptare din istoria prorocului Daniil⁶. Istorisirea minunii că flăcările au ars pe slujitorii lui Capitolin, pe câți au putut ajunge este datorită pietății creștine. Faptul principal însă, anume că sf. Emilian a fost *aruncat în foc, pe rug*, păstrează toată valoarea lui istorică și este adevărat de toate izvoarele pe care le avem.

Iată, prin urmare, destule motive puternice care ne obligă să păstrăm rezerva cuvenită față de exactitatea unora din faptele istorisite de acest act martiric. Redus totuși la această proporție,

1. *Martyrium S. Aemiliani*, 6 et sq., în A. SS., IV, Iulie, p. 374.

2. În art. *Saints de Thrace et de Mésie* (*Analecta Bollandiana*, t. XXXI (1912), p. 261).

3. Fer. Ieronim, *Chronica ad annum 363*, ed. R. Helm, *Die Chronik des Hieronymus (Hieronymi Chronicon)*, în *Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte*, Band VII-a, Leipzig 1913, p. 243 și Migne, P. L. t. XXVII, col. 503—504; Cf. *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae (Synaxarium Constantinopolitanum)*, ed. H. Delehay, Bruxellis 1902, in folio. (*Acta Sanctorum, Propylaeum ad Acta SS., Novembris*), col. 827.

4. *Martyrium S. Aemiliani*, 11, în A. SS., IV, Iulie, p. 376.

5. *Ibidem*, 10, p. 375. În slujba sf. Emilian (*Mineiul lunii Iulie*, în 18 zile, ed. II-a, București 1910), la Utrenie, la Peasna a 3-a, sunt scrise următoarele frumoase rânduri: „Aprinzându-te de râvna cea dumnezeiască nu te-ai spăimântat de focul ce este rob asemenea ca tine; ci intrând cu voie nespăimântată în focul cel aprins, te-ai ars cu totul și te-ai adus ca o jertfă Stăpânului, mărite Mucenice”. Aceste cuvinte „te-ai ars cu totul” exprimă adevărul istoric atestat de izvoarele pe care le avem la scriitorii bisericești.

6. Daniil, cap. III; Cf. P. Boschius, *De S. Aemiliano Martyre Durostori in Mysia sive Bulgaria*, 15, în A. SS., IV, Iulie, p. 373.

actul martiric nu este lipsit de elemente istorice exacte și valoroase. De aceea, H. Delehay¹ crede, că cu toată stângăcia lui, autorul actului martiric al sf. Emilian s'a folosit de un *document istoric* mai vechiu, pe care nu-l mai avem, dar din el ni s'au păstrat unele urme.

Actul martiric prezintă și părți pozitive care trebuiesc luate în considerație. Astfel, pentru a ne expune arestarea și martiriul sf. Emilian, autorul lui n'a recurs la povestiri legendare. Prezentarea sf. Emilian este simplă, naturală, reală. Desfășurarea acțiunii de asemenea. Sf. Emilian observă că Vicarul Capitolin petrece cu conducătorii orașului. Fiindcă templul este rău păzit, profitând de neglijența conducătorilor, găsește momentul potrivit ca să intre în templu și să răstoarne altarele și statuile zeilor, fără să știe nimeni. El nu s'ar fi gândit să se descopere, dacă n'ar fi văzut cum soldații chinuiau pe un țăran nevinovat, care, din întâmplare, trecea în acel moment prin fața templului.

Interogatoriul, cu toate că nu păstrează în întregime a lui forma unui proces verbal sobru, fiindcă se pot observa contradicții, îndreptări și explicații prea amănunțite, se desfășoară totuși mai simplu decât în multe alte acte martirice, prea încărcate de haina povestirii legendare. Fondul lui istoric a rămas. Se pot desprinde din povestire și descrieri spontane, vii, ca de exemplu: Prefectul Capitolin se supără contra adunării cetățenilor care n'au avut grijă de templu; mânia prefectului contra sf. Emilian când acesta i se împotrivesc în răspunsuri cu îndrăsneală și curaj; trecerea Judecătorului de la mânie la blândețe și la sfat pentru a convinge pe mucenic de deșertăciunea speranțelor sale puse în Hristos².

De asemenea, în aplicarea pedepsei nu se observă chinuri rafinate și neveridice ca în actele martirice cu caracter legendar, fiindcă condamnarea cu arderea pe rug își are valoarea ei istorică. Ceva mai mult. În timpul împăratului Iulian, ca urmare a dispoziției sale de a redeschide templele păgâne, au mai fost proteste spontane și în alte părți ale imperiului din partea creștinilor.

1. H. Delehay, *Saints de Thrace et de Mésie*, art. în *Analecta Bollandiana*, t. XXXI (1912), p. 261; „Plus d'un indice permet de penser que notre hagiographe, tout maladroit qu'il puisse paraître, s'est servi d'un *document historique* que nous n'avons plus, mais dont il a conservé quelques vestiges”.

2. *Martyrium S. Aemiliani*, 9, în A. SS., IV, Iulie, p. 375.

Istoricii *Socrate*¹ și *Sozomen*² amintesc despre martirii din Merum, în Frigia, căzuți sub Iulian Apostatul. Povestirea martiriului lor are mare asemănare cu martiriul sf. Emilian. Acești doi istorici ne spun că Amahius, guvernatorul provinciei, având mare ură împotriva creștinilor, redeschise templele idolilor. Trei bărbați, Macedonius, Teodul și Tațianus se furișară în templu, în timpul nopții, și distruseră statuetele zeilor. Guvernatorul, neștiind care sunt vinovații, a voit să pedepsească mai mulți cetățeni din oraș.

Macedonius și tovarășii săi, văzând aceasta, nu ezitară să se predea guvernatorului care le promise grațierea dacă vor sacrifica zeilor. În caz contrariu, vor fi foarte aspru chinuiți. Sfinții martiri disprețuiră amenințările și refuzară să sacrifice. Atunci Amahius, după ce îi făcu să sufere diferite torturi, porunci să fie întinși pe grătare și să li se pună foc dedesubt. Înainte de a muri, ei pronunțară aceste memorabile cuvinte: „Dacă voești — s'au adresat guvernatorului —, să mânânci din carnea noastră friptă, atunci întoarce-ne și pe cealaltă parte: nu suntem destul de fripți”³.

H. Delehay⁴ găsește o mare asemănare între martiriul acestor trei tineri și martiriul sf. Emilian, mergând chiar până la o identitate de cuvinte. Folosindu-se de referințele lui *Socrate* și *Sozomen* și de informațiile sf. Grigorie de Nazianz⁵ asupra celor trei martiri, crede că cuvintele „στρέψον ἡμᾶς” „întoarce-ne pe noi” al martirilor frigieni, n'ar fi decât traducerea lui „μετα-

1. *Socrate, Istoria bisericească*, III, 15 (Migne, P. G., t. LXVII, col. 417).

2. *Sozomen, Istoria bisericească*, V, 11 (Migne, P. L., t. LXVII, col. 1248). Cf. Jacques Zeiller, *op cit.*, p. 126, n. 4; H. Delehay, art. cit., în *Analecta Bollandiana*, XXXI (1912), p. 263.

3. *Socrate, Istoria bisericească*, III, 15 (Migne, P. G., t. LXVII, col. 417): „Εἰ ἐπεθύμησας ὀπτῶν, ὦ Ἀμάχιε, κρεῶν ἀπογεύσασθαι, στρέψον ἡμᾶς καὶ τὰς ἐτέρας πλευράς, ἵνα μὴ εἰς τὴν γεῦσιν ἡμίοπτοι φανῶμέν σοι...”; *Sozomen, Istoria bisericească*, V, 11 (Migne, P. G., t. XLVII, col. 1248) este aproape la fel: „οἱ δὲ κατόμενοι, εἰ κρεῶν ὀπτῶν, ἔφασαν, ἐπιθυμεῖς, ὦ Ἀμάχιε, τοῦτο γὰρ ὄνομα ἦν τῷ ἄρχοντι, καὶ ἐπὶ τὰς ἐτέρας πλευράς πρὸς τὸ πῦρ στρέψον, ἵνα μὴ σοι γενομένῳ ἡμίοπτοι γενόμενοι ἀηδεῖς φαινόμεθα”. Cf. *Acta Martyrum Sincera* (ed. P. Th-Ruinart), Ratisbonae 1850, p. 598; De SS. Macedonio, etc.; Diacon I. Pulpea, *op. cit.*, p. 193.

4. *Art. cit.*, în *Analecta Bollandiana*, XXXI (1912) p. 264.

5. Sf. Grigorie de Nazianz, Λόγος Ε'(ν) κατὰ Ἰουλιανοῦ Βασιλέως στηλιτευτικὸς δεύτερος (Migne, P. G., t. XXXV, col. 716—717).

στρέψαντες αὐτὸν εἰς τὸ στῆθος δήρατε" ¹—„întorcându-l, loviți-l pe piept" din martiriul Sf. Emilian.

Intr'adevăr, sf. Emilian, fiind interogat de Vicariul Capitolin și sfântul răspunzându-i cu mândrie, acesta porunci slujitorilor: „Vedeți, ne răspunde cu mândrie: întoarceți-l și loviți-l pe piept ca să învețe a se supune poruncilor împăraților”.

Prin urmare, se poate recunoaște trăsătură cu trăsătură, în actele acestor trei martiri, martiriul sf. Emilian. Intrarea pe furiș în templu, profanarea idolilor fără să știe nimeni, pedepsirea cetățenilor nevinovați în locul celor vinovați, chinurile tinerilor și pedepsirea lor cu moartea prin foc, este aproape transpunerea faptelor sf. Emilian asupra acestui grup de trei martiri. Având în vedere toate aceste fapte, putem trage concluzia ca și H. Delehay² că martiriul sf. Emilian a făcut mare zgomot, iar ecoul suferințelor sale se oglindește, cum văzurăm, și în actele celor trei martiri din Frigia, căzuți tot sub împăratul Iulian Apostatul.

Istorisirea martiriului său a fost mult cunoscută. Ea a trecut din gură în gură, fiind aproape pe punctul să sufere soarta povestirilor populare care îmbracă pe eroul lor în haina povestirii legendare. N'a ajuns însă până la acest punct. Fără îndoială, povestirea din actul martiric, așa cum ni s'a păstrat până astăzi, datorită pietății creștinilor, a fost supusă unei deformațiuni. Totuși, cu ajutorul acestui act martiric și al celorlalte izvoare pe care le avem la îndemână, putem stabili cu precizie cadrul istoric al martiriului sf. Emilian.

Comparând datele actului martiric cu informațiunile găsite la Ieronim, la sf. Ambrozie, la Prosper de Aquitania, la Teodoret, la Teofan, în Cronica Alexandrină și la Nichifor Callist, constatăm o armonie perfectă, încât putem ajunge la această concluzie: Sfântul mucenic Emilian a suferit martiriul în cetatea Durostor, în timpul împăratului Iulian Apostatul, fiind judecat și condamnat de Vicarul Capitolin. În toate izvoarele, pentru aceeași vină, răsturnarea altarelor și sfărâmarea statuelor zeilor, aceeași pedeapsă, arderea pe rug. Data martiriului cea mai apropiată de adevăr o putem pune la 18 Iulie 362.

În redactarea lor, toate izvoarele pe care le avem azi s'au servit de un izvor comun, de o istorisire sau o relațiune mai veche³,

1. *Martyrium S. Aemiliani*, 8, în A. SS., IV, Iulie, p. 375.

2. *Art. cit.*, în *Analecta Bollandiana*, XXXI (1912), p. 263.

3. H. Delehay, *art. cit.*, ibidem, crede că se va putea găsi vreodată: „on la retrouvera peut-être un jour”.

probabil contemporană cu martiriul sfântului, pe care n'o mai avem, dar scheletul ei îl putem recunoaște în informațiile date de scriitorii bisericești, de care hagiografia, în cazul de față, autorul actului martiric păstrat până azi, s'a servit cu îndemânare pentru a cultiva și înălța pietatea creștinilor cu exemplul sublim al Sf. Emilian.

Sf. Emilian este un martir ieșit din rândurile strămoșilor noștri daco-romani, care a pătimit pentru Hristos pe pământ daco-roman. În studiul de față, căutând să punem în lumină, după izvoare critice, sublimul său exemplu, l-am făcut cu gândul de a ne cinsti cu pietate un strămoș de pe malurile Dunării, care și-a jertfit viața pentru Hristos.

Traducerea actului său martiric care urmează, am făcut-o după textul grecesc publicat în *Acta Sanctorum Iulii Tomus Quartus, Parisiis et Romae* 1868 (în folio), p. 373—377. Textul, cu toate că are unele lipsuri, este cel mai bun pe care-l avem până în prezent ¹.

În limba română, avem viața sf. Emilian în *Sinaxarul din Viețile Sfinților* tipărite în 1836 (Căldărușani) ². Traducerea vieții sfântului din acest Sinaxar este făcută după un alt text, deosebită cu mult de textul publicat în *Acta Sanctorum*, fiind încărcată cu prea multe amănunte și flori stilistice, având în vedere scopul ei educativ.

O scurtă notiță biografică se află și în *Sinaxarul Sfântului Emilian din Mineiul lunii Iulie*, în 18 zile, folosit în serviciul divin al Bisericii noastre ³.

Dr. Gherasim Timuș are de asemenea o scurtă notiță despre sf. Emilian în *Dicționarul său Agiografic* ⁴ precum și *Viețile Sfinților pe care-i prăznuiește Biserica creștină ortodoxă de Răsărit* de un pios creștin, vol. XI, București 1905, p. 870—883.

Un mic studiu asupra sf. Emilian a publicat în l. română D-l G. Popa-Lisseanu, în lucrarea sa, *Incercare de monografie asupra cetății Drâstorul-Silistra*, București 1913.

1. P. Delehaye, *art. cit.*, în *Analecta Bollandiana*, XXXI (1912), 263, promitea că va studia mai târziu diferitele recenziuni ale textului *Acta Aemiliani*.

2. Titlul este cu mult mai lung. Cf. la sfârșit, lista bibliografică.

3. Ediția II-a, București 1910.

4. București 1898, p. 244.

LUNA LUI IULIE ÎN 18 ZILE

PĂTIMIREA SFÂNTULUI MUCENIC EMILIAN DIN DUROSTOR

1. Împărățind prea nelegiuitul Iulian, s'a ridicat prigonire rea și plină de mânie și cursă împotriva ostașilor lui Hristos. Intr'adevăr, numitul Iulian a dat edicte în fiecare cetate, poruncind ca toți, din orice oraș și din orice țară, să se păzească cu mare teamă, iar dacă cineva s'ar afla creștin să piară, fiind muncit cu felurite chinuri. Prin această prea nelegiuită poruncă, a hotărît să se păzească această lege, în al patrulea an al consulatului său. Cu aceste edicte înșelătoare, a pornit războiul împotriva lui Hristos, prin mânia sa tiranică, în tot Răsăritul și Apusul.

2. Și a așezat pe un anume Capitolin, [bărbat] plin de înșelăciune și cu mintea întunecată, doritor fiind încă și de vărsare de sânge și având mare râvnă pentru idoli, în cetatea Durostor, care se află în țara Mysiei, în locul prefecturii lui. Prin urmare, a fost trimis numitul Capitolin în cetatea aceasta. Iar acesta intrând în templu, după ce a adus jertfe tuturor zeilor săi, s'a întors în palatul său. Și în ziua următoare, stând după obicei la scaunul său de judecată, amenințând împotriva creștinilor cu aplicarea poruncii, a zis astfel: „Dacă se află vreun creștin în această cetate, care nu primește jertfele zeilor, cu îngăduința mea să vorbească”.

Adunarea [cetățenilor] a răspuns: „Jurăm pe puterea noastră: „Toți cei ce locuiesc în această cetate se închină zeilor noștri și, neîncetat, cu toată cinstea, le aduc jertfe”.

Auzind acestea Capitolin, umplându-se de mare bucurie, a poruncit să fie chemate la un ospăț toate căpeteniile sale, spunându-le: „Vă văd foarte râvnitori pentru zei și se cuvine să ne veselim în această zi”.

3. Pe când aceștia petreceau împreună cu Capitolin, fericitul Emilian, privind împrejur și văzând timpul potrivit ca să câștige cununa vieții celei de sus, fiindcă se socotea pe sine creștin nu numai în fața lui Dumnezeu și a îngerilor, ci cunoscut și [în fața] oamenilor, ca lucrul acesta să fie arătat tuturor, fiind îmbrăcat peste tot, ca un vrednic ostaș al lui Hristos, cu platoșa credinței, cinstita cruce, încins cu aceste arme, a intrat în templul idolilor și, luând un ciocan de fer, a răsturnat cu mâinile sale toți idolii care se găseau într'ânsul, a doborât altarele, a spart sfeșnicele și a vărsat toate vasele [cu libațiuni] și paharele lor. Apoi, a plecat nefiind cunoscut de nimeni.

4. Atunci, servitorul lui Copitolin, văzând aceasta, a alergat cu mare teamă să-i vestească toate cele întâmplate în templu, spunându-i: „Jur pe Înălțimea Voastră, dacă îmi tai capul. Putere ai [s'o faci] pentru ceea ce s'a întâmplat. Este rușine a-ți aduce la cunoștință. În timp ce noi lucram în serviciul Înălțimii Voastre, cineva, intrând în templu, a răsturnat toți zeii, a împrăștiat jertfele, a spart sfeșnicele celc mari și nu numai aceasta, ci a răsturnat și altarele, și unde a fugit nu știu”.

Auzind acestea Capitolin, tare s'a turburat și cu mare mânie a zis către cel ce i-a vestit acestea: „În grabă căutați-l și aflându-l să mi-l aduceți ca să-l pierd, oricine ar fi el”.

5. Atunci, ieșind servitorii au întâlnit pe un oarecare sătean venind de la munte, pe care, după ce l-au arestat, l-au bătut și l-au adus la palatul lui Capitolin. Văzând fericitul Emilian pe acest [sătean], a zis întru sine: „Dacă voi ascunde faptul, mântuirea mea va fi pierdută, fiindcă s'a apropiat cel ce m'a chemat pe mine prin moarte la împărăția lui cea nemuritoare”. Și, cugetând acestea, s'a dus în mijloc și oprind loviturile servitorilor a început să spună: „Cruțați-l pe acesta, vă rog, cruțați-l, căci el nu a păcătuit cu nimic, ci eu sunt cel ce a făcut ceea ce spuneți voi”.

Deci, apucându-l pe el soldații, adică Valerianus și Maxentius, din a zecea țară a lui Claudius, în ziua a șasea, ora a treia, în 16 zile ale lunii Iulie, l-au adus cu ocări la palatul lui Capitolin, care, șezând pe scaun la locul de judecată, i-a poruncit să vină în mijloc.

6. Capitolin prefectul întrebă: „De ce lucru s'a făcut vinovat omul acesta”?

Adunarea [cetățenilor] a răspuns: „Cerem ajutorul prea strălucirii voastre și prea luminății auguștilor noștri împărați. După ce armata lor a adus jertfe nemuritorilor zei, a fost găsit acest Emilian intrând în templu și a împrăștiat nu numai altarele ci chiar și jertfele puse peste ele. Deaceea, propunem ca să răzbu-nați ocările [aduse] zeilor și să pierdeți pe acest nelegiuit prin cele mai groaznice chinuri”.

Atunci, Capitolin, umplându-se de mânie, a zis: Târziu ne-a înștiințat adunarea [cetățenilor], iar lanțurile creștinismului s'au slăbit de foarte mult timp încât au ajuns chiar până la necinstirea zeilor; deaceea, va plăti împărăteștei vistierii o livră¹ de aur”.

1. *livră* măsură de o jumătate de kilogram.

7. Apoi, a întrebat mai întâi pe mucenic: „Cum te numești”? Prea puternicul atlet al lui Hristos a răspuns: „Dacă mă întrebi de numele meu obișnuit, mă numesc Emilian; dacă, dimpotrivă, cauți numele meu cel desăvârșit, socotește-mă a mă numi creștin”.

Capitolin prefectul a întrebat: „Spune omule nefericit, cine te-a rătăcit ca să aduci astfel de ocări, nemuritorilor zei?” Sfântul Emilian a răspuns: „Dumnezeu și sufletul meu mi-au poruncit să calc în picioare pe acești neînsuflețiți, ca să se arate tuturor că sunt pietre fără suflet, muți și surzi, în care nu se află niciun fel de grăire. Să știi, deci, că n'am adus nicio ocară. Dumnezeu a creat toate, iar zeii tăi, care n'au creat nimic, să piară”.

Capitolin prefectul a întrebat: „Tu ești cel care a răsturnat altarele”? Sfântul Emilian a răspuns: „Cu dreptate spune sf. Scriptură: „Să se facă asemenea lor, cei ce le fac pe ele și toți cei ce se încred în ele”.

8. Atunci, mâniindu-se, Capitolin prefectul a zis: „Desbrăcându-l pe el, să-l întindeți la pământ pentru ca să știe că se află în fața prefectului”. Iar după ce l-au desbrăcat, prefectul i-a zis: „Spune-mi, deci, cine te-a înșelat ca să aduci o asemenea nelegiuire zeilor?”

Atunci, prea fericitul Emilian, cu mare îndrăzneală, i-a răspuns: „Am spus mai înainte și iarăși spun că Dumnezeu și sufletul meu m'au îndemnat să nimicesc jertfele cele necurate”.

Capitolin prefectul a poruncit slujitorilor: „Apucându-l pe el, umpleți-l de răni adânci ca să știe că nelegiuirea lui părere nu-i este de niciun folos și nici nu-l va libera din mâinile mele”. Iar în timp ce-l băteau cumplit, prefectul i-a zis: „Spune, nefericite, cine te-a rătăcit ca să săvârșești acestea?”

Prea fericitul Emilian i-a răspuns: „Ți-am spus ție că nimeni, fără numai Dumnezeu și sufletul meu m'au făcut să răstorn zeii cei spurcați și călcându-i în picioare să arunc jertfele voastre cele nelegiuite”.

Prefectul Capitolin a zis: „Vedeți, ne vorbește cu mândrie. Întoarceți-l și loviți-l pe piept ca să știe că toți cei ce nu ascultă de legile împăraților sunt supuși la asemenea pedepse”.

9. Deci, după ce l-au lovit cu cea mai mare cruzime multă vreme cu vine de bou, a zis prefectul: „Lăsați-l”. Și au încetat cei ce-l loveau.

Apoi, l-a întrebat prefectul: „Rob ești, sau liber”? Sfântul Emilian a răspuns: „Rob sunt al lui Hristos, iar fiu sunt al lui Sabbatianus, prefectul acestei cetăți”.

Capitolin prefectul i-a spus: „O, Emiliane! Nimic nu există din ceea ce crezi că vei moșteni. Cu atât mai mult [nu există] acela în care [crezi] că este mântuirea oamenilor, fiindcă, după legi, te-ai făcut îndrăsneț, aducând ocări zeilor“. La ce-ți va folosi mărimea corpului tău? Căci ai disprețuit să te împotrivești chinurilor, ca să te arăți mai nevrednic dintre toți. Pentru aceasta, ca nu cumva și alții să se gândească la acestea și, prin tine, să se rătăcească în numele tău, tu singur vei fi aruncat în flacăra cuptorului. Iar tatăl tău va plăti stăpânirii o livră de argint, fiindcă, din cauza nepurtării lui de grijă, te afli astfel“.

10. Atunci, servitorii au apucat pe fericitul atlet al lui Hristos Emilian, și l-au dus afară din cetate, aproape de malul fluviului Dunărea, unde se găseau cei ce pregăteau rugul care i-a devenit cunună pentru bărbăția lui.

Apoi, prea puternicul atlet al lui Hristos, Emilian, a zis servitorilor: „Liberați-mă puțin ca să mă rog Dumnezeului meu“.

Și, după ce s'a rugat și și-a împlinit rugăciunea, l-au apucat servitorii și l-au aruncat în foc, socotind că va deveni îndată cenușă. Dar, focul, cunoscând pe mucenicul lui Hristos, nu l-a mistuit, ci l-a păzit întreg și neatins, iar pe slujitorii lui Capitolin, cei ce erau aproape, i-a cuprins flacăra și i-a ars de tot.

Văzând slăvitul mucenic Emilian că focul nu l-a atins, ci sfântul a rămas nevătămat, a mărit pe Dumnezeu, și, întorcându-se către Răsărit, s'a însemnat cu semnul Crucii și ridicându-și privirile către cer a zis: „Doamne Iisuse Hristoase, primește sufletul meu“! Și, zicând astfel, a adormit în pace.

11. Iar femeea lui Capitolin prefectul, fiind creștină, rugată de concetățenii săi, a cerut de la bărbatul ei corpul sfântului Emilian, pe care nu l-a mistuit focul, ci Dumnezeu l-a păstrat neatins prin harul său.

Deci, când s'a învrednicit să ridice sfintele lui moaște, a poruncit îndată cetățenilor săi creștini și bărbatilor cucernici, să înmormânteze corpul sfântului și cu vrednicie încoronatului mucenic Emilian, cu psalmi și cu cântări, în locul numit Gedina, ca la trei mile de cetatea ce se numește Durostor. Și, după ce cu evlavie l-au uns cu preacinstitul mir, l-au așezat în mormânt.

A suferit mucenicia sfântul lui Hristos, Emilian, în luna lui Septemvrie, în ziua a treia, împărățind Domnul nostru Iisus Hristos, căruia se cuvine slava cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Diaconul IOAN PULPEA

IOAN AVRAMIE

Pe timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu găsim la București, predicator al bisericii domnești, pe preotul grec Ioan Avramie, ale cărui predici în număr de șapte ni s'au păstrat în manuscris grecesc 637 (212) din Biblioteca Academiei Române¹.

Ioan Avramie este contemporan cu marele predicator din Chefalonia Ilie Miniati, ale cărui didahii au fost traduse în românește cu titlul „Cazanii de prăznuire, București 1742”².

Ilie Miniati, care fusese trimis de către domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir în solie la Leopold, regele Austriei, legându-și astfel numele de istoria Moldovei, cărei i-a slujit interesele într'un greu impas³, este inspiratorul celor trei predicatori ai epocii lui Brâncoveanu, Antim Ivireanul, Gheorghe Maiota și Ioan Avramie⁴. Predicile lui Avramie nu sunt mai prejos de didahiile lui Ilie Miniati. În ele se poate constata aleasa cultură teologică, filologică, și întinsa erudiție enciclopedică a autorului.⁵ Ne interesează însă și ca texte filologice ale epocii, fiindcă sunt scrise într'o limbă greacă simplă, contrar predicilor altor contemporani ai săi, sau urmași, care sunt scrise în limba greacă cultă (καθαρεύουσα). Pe lângă didahiile mitropolitului Munteniei Antim Ivireanul,⁶ ale predicatorului și profesorului Cretan Gheorghe Maiota,⁷

1. cf. C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor grecești*, București 1909, pp. 342 și 344, ms. 637 (212), 1, 2 și 19—23.

2. Ioan Bianu—N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, t. II, București 1910, pp. 57-60, nr. 223.

3. C. Erbiceanu, *Bărbați culți greci și români și profesorii din Academiiile din Iași și București din epoca zisă fanariotă (1650—1821)*, în *An. Ac. Rom.* II, ist., XXVII, (1905), p. 152.

4. N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, vol. II, ed. II-a, București 1928, p. 476.

5. Gh. Zaviras, *Νέα Ἑλλάς (Grecia nouă)*, Atena 1872, p. 137.

6. Despre didahiile lui Antim Ivireanul cf. N. Iorga, *Ibidem*, pp. 474—480.

7. Didahiile lui Maiota le elogiază Constantin Dapontes (vezi C. Erbiceanu, *Cronicarii greci*, București 1888, p. 136). Sunt cunoscute două cuvântări panegirice ale lui Maiota: întâia „Εἰς τὸν θεόσεπτον βασιλέα καὶ ἰσαπόστολον μέγαν Κωνσταντῖνον (Cucernicului împărat și întocmai cu apostolii Constantin cel Mare), Snagov 1697”, și a doua: „Εἰς τὸ σωτήριο πάθος τοῦ θεανθρώπου λόγου, Râmnic 1706” tradusă în românește cu titlul „Gheorghe

+ Voevodul martir împreună cu Mitropolitul
Mucirnia Antim și unu și altul bisericii
sau dat fire ei în întregime jertfa domniei!

precum și ale lui Radu Șteafn Brâncoveanu,¹ dețin și și predicile lui Avramie în istoria mișcării literaturii bisericești, un loc corespunzător acelei epoci.

Biserica domnească a lui Brâncoveanu a primit în sânul ei un preot grec, izgonit de colonia greacă din Veneția, care recunoscător al ospitalității date, a ilustrat amvonul ei prin retorica sa superioară.

Dar Ioan Avramie a avut și altă activitate în Țara Românească. Om neliniștit și în neconținută frământare, se amestecă în toate, până și în politică.

Mai jos ne vom ocupa amănunțit de viața și de opera acestui bărbat, care interesează de-o potrivă atât literatura bisericească greacă, cât și pe cea românească de la începutul secolului al XVIII-lea.

* * *

Viața. Ioan Avramie s'a născut cam pe la jumătatea secolului al XVII-lea² în Veneția, din părinți originari din Creta,

Maiota, *Cuvînt la patima Domnului*, Râmnic 1707? „(Cf. A. P. Vretos, *Νεοελληνική φιλολογία (Literatura neogreacă)*, Atena 1854, p. 45, nr. 128, p. 54, nr. 149. — É. Picot, *Notice biographique etc. in Nouveaux Mélanges Orientaux*, Paris 1886, p. 534, nr. 8, p. 549, nr. 35. — É. Legrand, *Bibliographie hellénique du 17-e siècle*, t. III, Paris 1895, p. 52. — Ioan Bianu — N. Hodoș, *Ibidem*, t. I, București, 1903, pp. 350, 468 și 478—479).

1. Cuvântările bisericești ale beizadelor Radu și Ștefan Brâncoveanu, N. Iorga le atribuie după Del Chiaro profesorului lor Gheorghe Maiota, care, se spune că le compunea, iar beizadelele le prezentau ca ale lor. (v. N. Iorga, *ibidem*, p. 479). Cuvântările de mai sus au fost scrise în grecește și traduse apoi în românește de C. Erbiceanu sub titlul „*Patru cuvinte bisericești compuse în grecește etc.*”, în revista „*Biserica ortodoxă româună*, XV (1891—1892), pp. 317—330, și în extras, București 1891. Pentru acestea v. și Ioan Bianu — N. Hodoș, *ibidem*, pp. 419, 420, 421, 422, 452, 453 și 457, unde se dă și bibliografia respectivă.

2. Ioan Veludos, *Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετία (Colonia ortodoxă grecească din Veneția)*, Veneția 1893, p. 112. — M. Catrami, *Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου (Analecte literare, referitoare la Zante)*, Zante, 1880, p. 136. — A. P. Vretos, *ibidem*, p. 171, scrie greșit că Avramie s'a născut pe la începutul secolului XVII-lea. Acest lucru nu este cu puțință, fiindcă Avramie a murit în 1718 la Viena, după cum ne spune nepotul său Mihail Schendos (v. Johann Christian Von Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, în *der Geschichte Ungrischen Reichs und seiner Nebenländer*, 2, Halle 1804, p. 11, și Demostene Russo, *Mitrofan Grigorăș*, extras din *Revista Istorică Română*, IV (1934), București, 1935, p. 36).

Dacă admitem pe A. P. Vretos, atunci Avramie a depășit etatea de 115 ani!

unde a învățat carte grecească, latină și italiană,¹ și precum menționează Dimitrie Procopiu, „acesta era bun cunoscător al limbilor grecești, latinești și italienești“².

După terminarea studiilor sale fu hirotonisit diacon și pe urmă preot de către arhiepiscopul Filadelfiei Meletie Tipaldo, superiorul arhieresc al comunității grecești din Veneția și a lucrat la Tipografiile grecești din acel oraș, după cum vom vedea mai jos, din diferitele cărți bisericești citate, de ale căror retipărire și îndreptare a îngrijit³.

Avramie neînțelegându-se cu epitropii bisericii grecești sf. Gheorghe din Veneția, a plecat la insula Zante, unde pe la 1694⁴ a fost profesor.

La 1699 însă, îl regăsește Veludos⁵ ca paroh al bisericii grecești în Veneția și profesor al școlii comunității elene, fondată pe la 1593⁶, și făcută renumită de mulți bărbați valoroși, dintre cari se remarcă și fizionomia lui Ilie Miniat.

Până la 1709 se vede că a rămas acolo ca paroh, adică timp de 10 ani⁷. În anul acesta însă prin luna Septembrie sau Octombrie, a fost gonit de către mitropolitul Filadelfiei Meletie Tipaldo și a venit la București, de unde printr'o scrisoare a sa cu data de 17 Decembrie 1709, cerea ocrotirea patriarhului al Ierusalimului Hrisant Notara.

Avramie scria dela mănăstirea sf. Gheorghe din București adresându-se către învățatul patriarh și din partea unui înțelept profesor Papadopol⁸.

1. A. P. Vretos, *Ibidem*, p. 171. [Anonim], Ἀβράμιος Ἰωάννης (Ioan Avramie), Articol din Marea enciclopedie greacă, vol. I [Atena 1926], p. 101.

2. Dimitrie Procopiu, Ἐπιτετημένη ἐπαριθμησις τῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα λογίων Γραικῶν κ. λ. (*Scurta enumerare a învățaților greci din evul trecut etc*), în C. Sathas, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη (*Biblioteca graeca medii aevi*), 3, Veneția, 1872, p. 492. Despre D. Procopiu și opera sa v. Valeriu Papahagi, *Dimitrie Procopiu Moscopoleanul*, București, 1937, 17 p.

3. Ca diacon este citat prin 1691—1692 și ca preot din 1694 (v. D. Russo, *Ibidem*, p. 35).

4. M. Catrami, *Ibidem*, p. 136. Catrami citează pe Avramie în catalogul profesorilor din Zante din anul 1694.

5. Ioan Veludos, *Ibidem*, p. 112 și 182.

6. *Ibidem*, p. 108.

7. Cercetarea manuscriselor grecești din Veneția poate că ne va da în curând mai multe lămuriri și despre Avramie. Pe domnul Mergios, cercetătorul manuscriselor de mai sus, sprijinim multe speranțe.

8. Manuil Ghedeon, Ἀθανάσιος Κομποειδής (Atanasie Contoidis), în revista Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια (*Adevărul Bisericesc*), Constantinopol, 3 (1882—1883), p. 750.

Patriarhul Hrisant¹, în timpul acela, se afla la Constantinopol. Despre aceasta Manu Apostol, agentul lui Brâncoveanu, i-a făcut cunoscut lui Avramie. În scrisoarea de mai sus Avramie se plânge că este unul din cei fără dreptate izgoniți din Veneția, din cauza pornirii rele și nebune împotriva ortodocșilor a lui Meletie, și că s'a refugiat la București „la adăpostul de obște al neamului grecesc“, cu speranța că va găsi protecție lângă filogrecul domnitor Constantin Brâncoveanu Basarab.

Dar până în momentul acela, zice, nu a venit în contact cu domnitorul și rămâne în străinătate, ca un vas pe mare, bătut de vântul năcazului².

După câteva luni, adică la 1 Iunie 1710, într'o altă scrisoare a sa către acelaș patriarh, după ce spune, că s'a îmbolnăvit de primejdioasă boală de rinichi — ceace l'a împiedicat să răspundă imediat la scrisoarea, pe care a avut onoarea s'o primească din partea Fericirii sale — scrie despre ocrotirea ce i-a acordat-o mitropolitul muntean Antim Ivireanul, și sarcina de la domn de a predica în biserica domnească³.

Avramie în realitate a predicat cuvântul Dumnezeesc în limba greacă, la biserica domnească din București,⁴ în prezența, de mai multe ori, a bunului creștin și cucernicului domn Constantin Brâncoveanu Basarab, și a fiilor săi, cari, cunoșteau foarte bine să vorbească și să scrie limba greacă.

În postul de predicator Avramie a succedat pe Cretanul compatriot al său Gheorghe Maiota, profesorul fiilor lui Brâncoveanu, beizadelelor Radu și Ștefan⁵.

Avramie se afla sub ordinele mitropolitului Antim, care avea corespondența regulată cu patriarhul Hrisant. De câte ori

1. Hrisant la 3 Iunie 1692 se afla la București (N. Iorga, *Studii și documente*, XII, București 1906, p. 3, nr. III), la 11 Noembrie a aceluiaș an la Iași (N. Iorga, *ibidem*, p. 4, nr. II), în Ianuarie și Martie 1698 la București (N. Iorga, *ibidem*, p. 8, nr. XIII—XIV). Despre călătoriile lui Hrisant în Țările Românești v. și N. Iorga, (*Ceva din legăturile Domniilor Românești cu Ierusalimul*, în An. Ac. Rom. Sect. Ist., Ser. III, t. XIII, p. 112. Și după sosirea lui Avramie la București (1709), Hrisant a vizitat iarăș Țările Românești.

2. N. Iorga, *Documente grecești privitoare la istoria Românilor*, în Hurmuzaki, *Documente*, vol XIV, partea III-a, București, 1936, p. 60—61.

3. N. Iorga, *ibidem*, p. 67—68.

4. N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, vol. I, București, 1901, p. 49. — N. Iorga, *Istoria învățământului românesc*, București, 1928, p. 47,

5. N. Iorga, *ibidem*, p. 475.

scrisa Antim lui Hrisant, în totdeauna îi transmitea salutările și din partea preotului și profesorului Avramie,¹ care după izgonirea lui din Veneția, găsi adăpost sigur, în sânul bisericii românești.

Dar afară de predici, Avramie avea și altă activitate. După cum se vede din scrisoarea lui Marcu Chiprie Porfiropol, cu data de 23 Septembrie 1713 către Hrisant, Avramie fu trimis la Constantinopol și a înfățișat patriarhului de mai sus, un plan de orânduire a Academiei grecești din București². În scrisoarea sa Marcu Chiprie³, profesorul școlii domnești, nu numește pe Avramie predicator, ci preot-profesor (ιεροδιδάσκαλος), ce-ace însemnează că a predat și el la școala domnească din București⁴, prin faptul că cunoștea limba greacă, latină și italiană și a fost profesor la Veneția și la insula Zante.

Afară de predici și activitatea lui în Școală, Avramie colabora cu mitropolitul Antim la tipărirea diferitelor cărți și la rezolvarea și altor chestiuni ca de pildă, când fu trimis de Antim, la Târnova din Bulgaria, să ridice din averea decedatului mitropolit Dionisie multe și bani și lucruri, și din cauza acestui fapt patriarhul ecumenic Cozma a fost nevoit să scrie patriarhului Hrisant ca intervenind pe lângă domnitorul Valahiei să se restituie averea mitropolitului Dionisie moștenitorilor acestuia, și să fie pedepsit nu numai Antim, ci și Avramie, ca să mărturisească tot adevărul, câte adică fățiș sau pe ascuns le-a luat, și cui le-a dat, ca să nu fie mai la urmă nedreptățită biserica de dreptatea ce i se cuvine⁵.

Din acest fapt Avramie nu se vede atât de nevinovat și curat. Poate că și gonirea sa din Veneția să nu fi fost lipsită în întregime de vreo reacțiune justificată a episcopilor bisericii de

1. Cf. Scrisorile scrise în grecește de Antim Ivireanul către Hrisant otara, din Târgoviște, cu data de 21 Ianuarie 1713 (N. Iorga, *Documente grecești*, ibidem, p. 106—107), 6 Aprilie 1713, (ibidem, p. 112—113), 9 August 1714, (ibidem, p. 116—117), 24 Martie 1716, (ibidem, p. 122).

Multe din scrisorile acestea au fost traduse în românește pentru prima oară de C. Erbiceanu, *Material pentru complectarea istoriei bisericești și naționale*, în rev. *Biserica ortodoxă română*, XV (1891—1892), pp. 385—402.

2. N. Iorga, *ibidem*, partea I-a București, 1915, p. 542—543.

3. C. Sathas, *Νεοελληνική φιλολογία (Literatura neogreacă)*, Atena, 1868 p. 570.—C. Erbiceanu, *Bărbați culți etc.*, ibidem, p. 168.

4. *Ibidem*, p. 101.

5. Vezi scrisoarea lui Cozma, patriarh ecumenic, către patriarhul Hrisant Notara, cu data de 25 Martie 1715, în N. Iorga, *ibidem*, partea I-a, pp. 668—670.

acolo și a mitropolitului Meletie. În sfârșit, după cum reese din cronica Țării Românești, întocmită de Mitrofan Grigoraș¹, precum și din lucrarea contemporanului său Del Chiaro², secretarul domnitorului Constantin Brâncoveanu, Avramie a luat parte la complotul³ pe care l-a plănuit mitropolitul Antim Ivireanul și boierii germanofili contra domnitorului Nicolae Mavrocordat.

Nicolae Mavrocordat, urmașul lui Ștefan Vodă în scaunul Țării Românești, a fost urit de boieri pentru dările grele și pentru îndepărtările din boierii a mai multor dintre ei. Boierii împreună cu mitropolitul Antim, completează împotriva domnului și pe la 4 Septembrie⁴ 1716, răspândesc șvonul că trupele austriace ar fi năvălit în țară și ar veni ca să-l prinză. Domnul luând cu sine pe mitropolitul Antim și pe câțiva boieri fuge din București și se oprește la Călugăreni, așteptând acolo știri precise despre mișcările catanelor.

Antim primește acolo și arată domnului o scrisoare cu conținut anume plăsnuit, trimisă lui de Avramie, în care se spunea că pădurea de lângă București ar fi plină de dușmani. Cuprins de spaimă, Mavrocordat fuge spre Giurgiu și trece Dunărea, dar acolo aflând că năvălirea dușmanilor era o ticluire, pusă la cale de boieri, se întoarce la București⁵,

Cunoscute sunt ratificările pe care Mavrocordat le-a aplicat boierilor, și mitropolitului Antim. Avramie a fost trimis la aceeași închisoare cu Antim și cu alți boieri⁶.

După cunoscutul deces tragic a lui Antim, care a stârnit o atât de dureroasă impresie în Țară, Avramie aștepta și el cu spaimă nu cumva să aibă aceeași soartă ca și mitropolitul.

Nic. Mavrocordat, povestește Del Chiaro, l-a închis într-o închisoare întunecoasă la mănăstirea Snagovului de unde nu-și salva nimeni viața, decât numai prin mila lui Dumnezeu. Când Mavrocordat într'adevăr fu prins de Germani, Avramie, fiind încă în viață, găsi la Târgoviște pe Del Chiaro. Acolo, fostul secretar al lui Brâncoveanu, intervine la șeful hușilor Dettin de față cu

1. Dem. Russo, *op. cit.*, p. 18 și 28.

2. Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Venezia 1718, pp. 210–221.

3. N. Iorga, *Istoria bisericeii Românești*, ediția II-a, vol. II, București, 1932, p. 55–56.

4. Del Chiaro, *op. cit.*, p. 210.

5. D. Russo, *op. cit.*, pp. 4–6.

6. Del Chiaro, *op. cit.*, p. 214 și D. Russo, *op. cit.*, p. 5 și 36.

mitropolitul Mitrofan, urmaşul lui Antim, și Dettin imediat ordonă eliberarea lui Avramie ¹.

Prin intervenția aceasta a lui Del Chiaro, și-a salvat viața, plină de peripeții și atunci, se vede, a plecat la Viena, unde și muri la 1718, după cum ne spune Mihail Schendos ², nepotul lui Avramie, medic al curții lui Brâncoveanu, care, după moartea unchiului său s'a îndreptat spre Viena ³, ca să ia în primire moștenirea unchiului, și care, împreună cu averea lui Avramie, a moștenit de la acesta și ura lui contra lui Nicolae Mavrocordat, ură pe care a manifestat-o publicând un pamflet de o vehemență nemaipomenită împotriva domnului, în care nu cruță nici rudele, nici scrierile, nici persoana, nici administrația lui Mavrocordat ⁴.

* * *

Opera sa. Mai jos ne vom ocupa cu operele, pe care le-a îndreptat, retipărit, tradus și compus.

1. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΟΝ... (= *Constituantă sinoptică despre sfintele taine*, alcătuită de prea sfințitul mitropolit al Filadelfiei Gavriil Seviru, din nou tipărită cu îngrijirea și îndreptarea diacorului Avramie și dedicată prea sfințitului mitropolit al Monembasiei... d. lui Grigorie etc.), Veneția, 1691, la Nicolae Glykis, în 8°, de 142 p. + 1 foaie albă ⁵.

Lucrarea aceasta, pentru prima dată, a fost tipărită în 1600, tot la Veneția, în tipografia lui Antonie Pinelos, după cum ne spune A. P. Vretos ⁶. Ediția nouă de la 1691 cuprinde o dedicație a lui Avramie către mitropolitul Monembasiei Grigorie, pe care

1. Del Chiaro, *op. cit.*, p. 220 — 221 și traducerea în românește de S. Crist. — Cristian, Iași, 1929, p. 143.

2. Nepotul lui Avramie Mihail Schendos, fu amenințat și el de Mavrocordat (v. N. Iorga, *Istoria bisericeii Românești*, p. 55), și după ce s'a inobilat, se numește Vanderbeck.

3. Johann Cristian Von Enghel, *ibidem*, p. 11. Engel închină pagini întregi despre Mihail Schendos (Vanderbeck) în capitolul *Neure geschichte der Wslachen*, *ibidem*, 4 II, Halle, 1804, pp. 11—18, și I, p. 42, XXIX. Operele medicofilosofice ale lui Schendos adică *Empirica illustris* etc., la cari se adaogă și apologia contra lui N. Mavrocordat, *Acta physico-Medica* etc. și *Samuelis köleseri de keres-eer auraria Romano-Dacica* etc. vezi în É. Le grand, *Bibliographie hellénique du 18-e siècle*, t. I, Paris, 1918, p. 190—191 și 203—204, ș t. I, Paris, 1928, pp. 345—349.

4. D. Russo, *ibidem*, p. 37.

5. Ém. Le grand, *Bibliographie hellénique du dix-septième siècle*, t. III, Paris, 1895, p. 2—4, nr 642. — G. Zaviras, *ibidem*, p. 353.

6. A. P. Vretos, *ibidem*, partea I-a, p. 11, nr. 27.

É. Legrand o publică din nou în opera sa ¹. În dedicația această Avramie exprimă devotamentul său către Grigorie.

2. Εὐχολόγιον... (= *Molitvenic...* cu îngrijirea și îndreptarea diaconului Ioan Avramie), Veneția, 1691, la Nicolae Glykis, din Ianina, în 4°, de 491 p.

Pe penultima pagină a operei cetim, că ceace sunt expuse în carte, au fost culese din Marele Molitvenic de Ioan Avramie ².

3. Ψαλτήριον... (= *Psaltirea* explicată de către fericitul și învățatul Teodorit, episcopul Cyrului, și tradusă de Agapie, monahul din Creta, din limba greacă cultă în aceea vorbită, cu îngrijirea și îndreptarea diaconului Ioan Avramie), Veneția, 1692, la Nicolae Glykis, în 8°, de 8 foi nenum. și 618 p ³.

Opera s'a retipărit în Veneția, în tipografia lui Nicolae Saros, de Ioan Avramie ⁴.

4. Ἱεροδιακονικόν νέον... (= *Carte nouă spre folosința diaconilor*, care cuprinde toată slujba părții diaconești și în vecernie și în utrenie, prccum și în cele trei liturghii. Acum pentru prima dată reînviată și cu grijă îndreptată de Ioan Avramie, preotul), Veneția, 1694, la Nicolae Glykis, din Ianina, în 8°, de 72 p ⁵.

5. Βίβλος καλουμένη Καλοκαιρινή... (= *Carte numită de Vară*, cuprinzând viețile a câtorva sfinți, cari să prăznuesc în sesiunea de vară, tradusă de Agapie, monahul, în limba greacă vorbită din aceea cultă și acum retipărită cu îngrijirea și îndreptarea preotului Ioan Avramie, din Creta), Veneția, 1694, la Nicolae Glykis, din Ianina, în 4°, de 4 foi nenum. și 312 p ⁶.

6. La 1686 s'a editat ἡ Γραμματικὴ (*Gramatica*) ieromonahului Visarion Macris ⁷, cu titlul Σταχυολογία τεχνολογικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν τῆς Γραμματικῆς τέχνης (= *Spicuire tehnologică cu întrebări și răspunsuri în arta gramaticală*) ⁸.

Până la publicarea acestei gramatici, la școlile grecești se predau vechile gramatici a lui Lascaris și Gazis. Preotul Ioan

1. É. Legrand, *ibidem*, p. 3-4.

2. É. Legrand, *ibidem*, p. 1, nr. 640.

3. A. P. Vretos, *ibidem*, p. 42. — É. Legrand, *ibidem*, p. 7, nr. 647.

4. A. P. Vretos, *ibidem*, p. 42, nota.

5. É. Legrand, *ibidem*, p. 27, nr. 657 și tom. V, Paris, 1903, p. 155.

6. É. Legrand, *Bibl. hell. du 17-ème siècle*, t. III, Paris, 1895, p. 29-30, nr. 659.

7. Evangelhel Savramis, Ὁ Βησσαρίων Μακρῆς (*Visarion Macris*), n revista Ἑπρωτικὰ Χρονικὰ (*Cronici Epirotici*), E (1930), fasc. I, și II, p. 30-49.

8. A. P. Vretos, *ibidem*, partea II-a, Atena, 1857, p. 39, nr. 72. — É. Legrand, *ibidem*, tom. II, Paris, 1894, p. 434-435.

Avramie a retipărit-o primul pe la 1694 în tipografia lui Nicolae Saros cu adaosul în urma lucrării a „Cuvintelor de aur ale lui Pitagóras” și a altor lucrări folositoare ¹.

7. Τῆς Καινῆς Διαθήκης..... (= *Noul Testament... cu îngrijirea și îndreptarea preotului Ioan Avramie din Creta*), Veneția, 1695, la Nicolae Saros, în 12°, de 738 p. num. și 2 p. nenum. + 4 p. albe ².

8. Οἱ ΚΔ' οἴκοι..... (= *Cele douăzeci patru icoase către prea sfântă stăpâna noastră Născătoare de Dumnezeu și pururea fecișara Maria, traduse în limba greacă simplă de Meletie Calona, ieromonahul din Creta și egumenul al mănăstirii Agarant din Terigo ; și retipărite cu îngrijirea și îndreptarea preotului Ioan Avramie*), Veneția, 1695, la Nicolae Saros, în 16°, de 112 p ³.

9. Διάλογος..... (= *Dialogul a celui dintre sfinți părintele nostru Grighentie....., cu un Evreu Ervan etc. Toate cu îngrijirea îndreptate de către preotul Ioan Avramie*), Veneția, 1709, la Nicolae Saros, în 4°, de 2 f. nenum. și 127 p ⁴.

10. Ἀπανθίσματα ποιητικὰ..... (= *Culegere de poezii adunate cu ocazia prea glorioasei și prea strălucitei încoronări cu lauri la primirea diplomei de doctor în medicină și filosofie prea nobilului și prea învățatului domn Gheorghe Hypomenàs ⁵, originar din Trebizonda, de preotul Ioan Avramie și dedicate prea măritului, prea strălucitului și prea evlaviosului domnul domn Constantin Basarab, domn și stăpânitor a toată Ungrovlahia și mareț ocrotitor al lauratului*), Veneția 1709, la Antonie Bortoli, în 4°, de 43 p. ⁶

La începutul lucrării ⁷ se află portretul lui Constantin Brân-

1 A. P. Vretos, *ibidem*, p. 39. — E. v. Savramis, *ibidem*, p. 40. — G. h. Zaviras, *ibidem*, p. 138.

2 É. Legrand, *ibidem*, p. 37—38, nr. 663. — G. h. Zaviras, *ibidem*, p. 353.

3 A. P. Vretos, *ibidem*, p. 43, nr. 125 și p. 204. — C. Sathas, *ibidem*, p. 413. — É. Legrand, *ibidem*, t. III, Paris, 1895. p. 40, nr. 665. Biblioteca Academiei Române posedă o ediție din Lipsca, 1826, sub num. I, 64,569.

4 É. Legrand, *Bibl. hell. du 18-e siècle*, t. I, Paris, 1918, p. 69, num. 54.

5. Despre Gheorghe Hypomenàs cf. Demost. Russo, *Studii istorice-greco-române*, opere postume, t. I, București, 1939, pp. 317—321.

6. É. Legrand, *ibidem*, p. 67, num. 51. V. și analiza a lucrării de C. Sathas, *Νεοελληνικῆς φιλολογίας καὶ ἱστορίας ἀνάλεκτα (ὁ ἐν Μολδοβλαχίᾳ Ἑλληνισμὸς πρὸ τῶν Φαναριωτῶν)* (*Analecte referitoare la literatura, și istoria neogreacă (elenismul în Valahia și Moldova înainte de epoca Fanariotă)*), în revista *Πανδώρα*, 19, Atena 1869, pp. 305—310.

7. Din această carte rarisimă un exemplar există în Biblioteca Academiei Române de unde însă lipsește portretul lui C. Brâncoveanu (v. D. Russo, *ibidem*, p. 318).

coveanu. În paginile 3—6 Ioan Avramie, culegătorul epigramelor se adresează domnului elogiindu-l în modul următor :

„Prea mărite, prea luminate și prea respectate domn..... Grecia ajutată, văzând că înfloresc pe pământul glorioasei Tale provincii, științele ei, că se reînnoesc Academiiile înțelepților vechilor oratori, că se ridică galeriile filosofilor, îmbucurată de această supremă fericire, numește cu satisfacție Pre-Mărirea Ta sprijin solidar al vechei sale glorii, întreținător sigur al învățământului clasic și adăpostul întregii sale națiuni”¹.

După închinarea aceasta urmează 49 epigrame, dintre cari 25 în grecește (p. 7, 10—24), 11 în latinește (p. 8, 25—34), și 10 în italienește (p. 9, 35—43). Cele dintâi în grecește cum și 21—23 sunt opere de ale lui Avramie. Prima se adresează domnului, a II-a, a III-a către Doamna Maria, a IV-a, a V-a, a VI-a și a VII-a către fii Domnului și a VIII-a, a IX-a, a X-a, a XXI-a, a XXII-a și a XXIII-a către Gheorghe Hypomenàs, bursierul la Brâncoveanu la Universitatea din Patavia și reprezentant² al său în Veneția, unde Domnul avea la bancă multe depuneri.

Hypomenàs numit doctor în medicină la Universitatea din Patavia, a avut prilejul să primească călduroase manifestații de felicitări din partea lui Ioan Avramie și altor epigramaști ai curții de mai sus, cari sunt următorii: Mihail Schendos, Cretan, medic, nepotul lui Avramie, Paladie Damian³, Român, Limberie Coletti, Epîrot, Gheorghe Patusa, Atenian, Gheorghe Damian⁴, Român, Antonie Stratigos din Corfu, Ioan Schendos, Cretan, Nicolae Glykis din Ianina, Emanuel Cuerinis, etc.

Constantin Sathas analizând culegerea de mei sus a lui Avramie între altele interesante pentru Români, ne spune și acestea: „Const. Brâncoveanu era călduros ocrotitor al elenismului din Țară, care în timpul domniei Sale devenise foarte puternic și glorios.

Afară de grecii din jurul curții Sale, a întreținut în învățământul, cu mari cheltueli, diferiți tineri greci în Universitățile din Europa și în plus a organizat la București Academia grecească,

1. Am tradus din grecește.

2. Faptul că Brâncoveanu a trimis pe Hypomenàs în Italia pentru studii superioare, reiese și din Del Chiaro, *ibidem*, p. 191 (v. D. Russo, *ibidem*, p. 318).

3, 4) Probabil că și Românii Paladie Damian și Gh. Damian se aflau pe atunci în Italia pentru studii ca bursieri de Const. Brâncoveanu (D. Russo, *ibidem*, p. 318).

fondată de Șerban Cantacuzino, și tipografia unde se tipăreau diferite cărți în limba arabă, slavonă, bulgară și mai ales în aceea greacă".¹

11. Ioan Avramie, însărcinat de domnul C. Brâncoveanu, a tradus opera: „Γνωμικά παλαιῶν τινῶν φιλοσόφων... (= Sentințe a unor vechi filosofi, traduse din italienește în limba noastră simplă și cu umilință dedicate prea piosului și prea înălțatului domn și egemon a toată Ungrovlahia domnul domn Constantin Basarab Voevod, pe când păstorea prea sfințitul mitropolit domnul Antim din Ivir, de chir Manu Apostol și cu a căruia cheltuială din nou s'a tipărit în Târgoviște, în anul de la Christos 1713)", în 8°, din 4+54 f. nenum. + ult. pag. albă².

Manu Apostol, agentul lui Brâncoveanu, cu ale cărui cheltueli s'a publicat opera, în aversiunea sa către cetitori, spune că traducerea s'a făcut în limba greacă de către înțeleptul profesor și predicator Ioan Avramie³, din porunca prea respectatului și prea măritului Stăpân și domnitor al Ungrovlahiei Ioan Constantin Brâncoveanu Basarab⁴.

Originalul pildelor filosofești s'a scris în limba franceză, din care s'a tradus în limba italiană de către Del Chiaro.

Insuși Del Chiaro spune, că a tradus-o din franțuzește, iar domnitorul însărcinase pe Ioan Avramie să o traducă din italienește în grecește⁵.

În acelaș an, era 1713, această carte mică a fost tradusă direct din grecește în românește de Antim Ivireanul, care, a îngrijit să o tipărească în ambele limbi, adică grecește și românește în Târgoviște.

Titlul traducerii românești este următorul: „Pilde filosofești de pe limba grecească tălmăcite rumânește, care cu encerie s'au închinat Prealuminatului Obladuatoriu Țării Românești Ioan Constantin Basarab Voevoda, fiind Mitropolit Chir Antim Ivireanul

1. C. Sathas, *Νεοελληνική φιλολογία και ιστορία ἀνάλεκτα κ. λ. ibidem*, p. 307.

2. É. Legrand, *Bibl. hell. du 18-e siècle*, t. I, Paris, 1918, p. 106–107, num. 83.—Ioan Bianu.—N. Hodoș, *ibidem*, vol. I, București, 1903, pp. 487–491, num. 165 și 166.

3. Avramie a tradus opera în limba greacă din manuscrisul italianesc lui Del Chiaro. (v. R. Ortiz, *Per la storia della cultura italiana din Romania*, București, 1916, p. 208).

4. Vezi și Ioan—Bianu—N. Hodoș, *ibidem*, p. 491.

5. Del Chiaro, *ibidem*, p. 44 și trad. rom. de S. Crist. Cristian, *ibidem*, p. 27.—Ioan Bianu—N. Hodoș, *ibidem*, p. 489.

de chir Manul al lui Apostol, cu a căruia cheltuială acum întâi n'au tipărit în Târgoviște. La leat 1713", în 8⁰ 1.

Gh. Zaviras citează o ediție a traducerii grecești a lui Avramie, făcută la Lipsca în 1732 2. Pe la 1758 a retipărit în Veneția, în tipografia lui Antonie Tzata, în 12⁰, de 155 p. 3 Retipăritorul acesteia P. L. este Polizois Lambanizioti — și nu Panait, cum îl numește R. Ortiz 4 — persoană cunoscută și din alte retipăriri 5.

Cunosc însă și o altă ediție greacă, făcută tot în Veneția pe la 1780, în tipografia lui Dimitrie Teodosie, din Ianina 6, careia numai coperta se află în Biblioteca Academiei Române 7.

Retipărire a traducerii românești avem în 1783 însă fără locul editării 8. La sfârșitul ultimei pagini citim: „S'au jațuit și s'au diortosit de noi cei mai jos numiți Mihail Dir Sibiiianul și Radul Râmnicénul“.

În acelaș an a apărut și la Râmnic 9.

Această carte a avut răsunset mare în lumea românească de la începutul veacului trecut, deoarece a avut mai multe ediții: 1808, Brașov; 1814, Sibiu; 1864, București, etc. 10.

Cugetările filosofice se ridică la num. 964 11, urmând una după alta, fără numele autorului și fără numerotație.

M. Voileanu în Codicele lui 12 le ridică la num. 928. Și iată acum câteva din cugetările acestea în grecește (ediția lui Avramie) și românește (ediția lui Voileanu).

1. *Ibidem*, p. 487—489. nr 165 și 166.

2. Gh. Zaviras, *ibidem*, p. 348.

3. É. Legrand, *ibidem*, p. 482, nr. 512.

4. R. Ortiz, *ibidem*, p. 207.

5. Răposatul D. Russo, citează o altă ediție făcută în Veneția la 1842, tipografia lui Fenix, în 16, de 132 p. (v. D. Russo, *Mitrofan Grigorás*, *ibidem*, p. 36).

6. É. Legrand, *ibidem*, t. II, Paris, 1928, p. 323, nr. 991, în 12⁰+134 p.

7. Ioan Bianu—N. Hodoș, *ibidem*, t. II, București, 1910, p. 270, nr. 442.

8. *Ibidem*, p. 280, nr. 460.

9. *Ibidem*, p. 280—281, nr. 461.

10. M. Gaster, *Geschichte der rumänischen Litteratur* (în G. Gröber, *Grundriss der romanischen Philologie* 2, 3), Strassburg, Trübner, 1898—1900), pp. 312—314.—M. Gaster, *Literatura populară română* București, 1883, pp. 204—206 unde și analiza „Pildelor filosofești“.—N. Cartoian, *Cărțile populare etc.* II, București, 1938, p. 237.

11. M. Gaster, *Literatură populară română*, *ibidem*, p. 205.

12. M. Voileanu, *Codicele*, Sibiu, 1891.

Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἢ μεγαλυτέρα τελειότης καὶ ἢ ἀφοβία εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἀνάμεσα εἰς τὰ ἐλαττώματα.

Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καθαρίζει τὴν καρδίαν.

Ἐγὼ φοβοῦμαι τὸν Θεὸν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲν φοβοῦμαι ἄλλον, πᾶρεξ ἐκεῖνον ὅπου τὸν Θεὸν δὲν φοβᾶται.

Ἡ ζωὴ εἶναι ἓνας ὕπνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἐξυπνοῦμεν, παρὰ μόνον τὴν ὥραν τοῦ θανάτου.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἓνας δρόμος, ὁ ὁποῖος φέρει πρὸς τὸν θάνατον.

Μέ τὴν γλυκεῖαν συνομιλίαν ἀποκτώνται πολλοὶ φίλοι.

Ὁ φθόνο; δὲν ἔχει ἀνάπαυσιν.

Ὅποιος μιλεῖ ὀλίγα δείχνει σημεῖον φρονημάδας.

Τρία πράγματα εὐθεύουν τὸν ἄνθρωπον ἢ ματαιότης, ἢ φιλαργυρία καὶ ἢ ἐπιθυμία.

Τὰ δάκρυα εἶναι τὰ ἄρματα τῶν ἀδυνάτων ¹.

Cu „*Pildele filosofești*” s'au ocupat în afară de cei de ma sus și alți ca V. Popp ³, D. Iarcu ⁴, É. Picot ⁵, M. Gaster ⁶, D. Russo ⁷ și R. Ortiz ⁸, care crede greșit ⁹, că „*Fiore di filosofie di molti savi*” ¹⁰ este originalul *Pidelor filosofești*, după părerea

Frica lui Dumnezeu este la om săvârșirea cea mai mare și netemerea cea mai mare greșală.

Frica lui Dumnezeu curățește inima.

Eu mă tem de Dumnezeu, și după Dumnezeu nu me tem de altul, fără numai de cele-ie nu se teme de Dumnezeu.

Viața este un somn, dintru care nu ne putem deșteptă fără numai la césul morții.

Viața omului este un drum, care-l duce la mórte.

Cu vorbele cele dulci se câștiga mulți prieteni.

Zavistia nu are odihnă.

Cine vorbesce puțin arată semn că este înțelept.

Trei lucruri strică pe om; deșertăciunea, scumpetea și pochta.

Lacrămile sunt armele celor neputincioși ².

1. Nu notez paginile din ediția greacă, fiindcă sunt nenumerotate.

2. M. Voileanu, *ibidem*, p. 66, nr. 1, 2, 3, p. 67, nr. 14, 15, p. 68, nr. 22, 31, p. 70, nr. 47, p. 76, nr. 120, p. 77, nr. 146, p. 80, nr. 191.

3. V. Popp, *Disertație despre tipografiile românești*, etc. Sibiu, 1838, p. 61.

4. D. Iarcu, *Annalele bibliografice române*, București, 1865, p. 20.— D. Iarcu, *Bibliografia chronologica română*, București, 1873, p. 9.

5. É. Picot, *ibidem*, p. 553, nr. 44.

6. M. Gaster, *Chrestomatie română* etc., Leipzig—București, II, 1891, p. 4.

7. D. Russo, *ibidem*, p. 36—37.

8. R. Ortiz, *ibidem*, p. 206—208.—R. Ortiz, *Medievo Rumeno*, Roma, 1928, p. 42.

9. D. Russo, *ibidem*, p. 37.

10. R. Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Romania*, București, 1916, p. 206.

răposatului D. Russo. Scopul acestei cărți a fost răspândirea credinței și moralității ortodoxe, prin cugetări scurte ale corifeilor filosofi din lumea greco-creștină.

12. Și acum ne vom ocupa despre Πολιτικόν θέατρον (*Teatrul politic*), opera, care s'a atribuit greșit domnului Nicolae Mavrocordat.

Manuscrisul grecesc sub num. 178, aflat în Biblioteca Academiei Române, poartă titlul „Θέατρον πολιτικόν ὃ τίνα δεῖ τόν ἡγεμόνα πράττειν καὶ τίνων ἀπέχεσθαι ἀκριβῶς διατάττει, μεταφρασθέν ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλῆν διάλεκτον παρὰ τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἱεροκηρύκων Ἰωάννου ἱερέως τοῦ Ἀβραμίου, ἐν Βουκουρεστίῳ ἔτει αψστ'”.¹ (= *Teatrul politic* care orânduiește anume ce trebuie să facă un Domn și dela ce să se stăpânească, tradus din limba latină în limba noastră simplă de cel mai smerit între predicatori preotul Ioan Avramie, în București la anul 1716).

Un alt manuscris grecesc din Biblioteca de mai sus, sub num. 1000 se intitulează : „Θέατρον πολιτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχεται ἀκριβῆς συμβουλή τί πρέπει νὰ κάμη καὶ ἀπό τί νὰ ἀπέχη ὁ ἡγεμών. Συγγραφέν λατινιστὶ παρὰ Ἀμβροσίου Μαυριανοῦ, παπριανοῦ, κανονικοῦ λατεράνου καὶ θεολογίας διδασκάλου”.² (= *Teatrul politic* în care se cuprinde sfătuire precisă ce trebuie să facă și ce să nu facă domnitorul, scris în limba latină de către Amvrosie Marliano, papian, canonic al lateranului și profesor în teologie).

Teatrul politic a lui Amvrosie Marliano s'a editat în grecește pentru prima dată în anul 1758 la Lipscă,³ având ca traducător pe domnitorul Nicolae Mavrocordat,⁴ sub titlul : „Θέατρον πολιτικόν μεταγλωττισθέν ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλῆν διάλεκτον παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου καὶ σοφωτάτου αὐθέντου τῆς Οὐγγροβλαχίας Νικολάου τοῦ Μαυροκορδάτου. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέν, καὶ ἀφιερωθέν τῷ Ὑψηλοτάτῳ, Γαληνοτάτῳ, Θεοσεβεστάτῳ τε, καὶ Σοφωτάτῳ υἱῷ αὐτοῦ τῷ Ἠγεμόνι καὶ αὐθέντῃ τῆς Οὐγγροβλαχίας κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννου Κωνσταντίνῳ Νικολάῳ τῷ Μαυροκορδάτῳ, Δαπάνη μὲν τῆς σεβασμίας, καὶ βασιλικῆς Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς κατὰ τὴν νῆσον

1. C. Litlica, *ibidem*, p. 117, num. 178. Sub acest titlul vezi și un alt manuscris în Xenopol-Erbiceanu, *Serbarea școlară*, Iași, 1838, p. 408, num. 84.

2. N. Canariano, *Catalogul manuscriselor grecești*, t. II, București, 1940, p. 147, num. 1000.

3. Ioan Bianu-N. Hodos, *ibidem*, t. II, București, 1910, p. 143-144, p. 217-218, nr. 387 și p. 443, nr. 655.

4. É. Legrand, *Bibl. hellén. du 18-e siècle*, t. II, p. 225-226.

Κύπρον, ἐπιφημιζομένης τοῦ Κύκκου. Σπουδῇ δέ ἐπιμελεία τε καὶ ἐπιστάσιᾳ τοῦ πανοσιολογιωτάτου Κυρίου Σεραφείμ τοῦ Πισσιδείου τοῦ καὶ τῆς αὐτῆς ἱερᾶς μονῆς Ἀρχιμανδρίτου (= Teatrul politic, tradus din limba latină în limba noastră simplă de către prea înaltul și prea înțeleptul Domn al Ungrovlahiei Nicolae Mavrocordat. Acum întâi tipărit și închinat prea înaltului, prea blândului de Dumnezeu cinstitorului și prea înțeleptului fiu al său, Domn și stăpân al Ungrovlahiei Domnului Domn Ioan Constantin Nicolae Mavrocordat, cu cheltuiala prea cinstitei și împărăteștei Mănăstiri a Prea sfintei Născătoare de Dumnezeu din insula Cipru, supranumită a lui Kykkos. Cu îngrijirea, cu osteneala și supravegherea prea sfințitului domn Serafim Pissideios, arhimandritul acestei sfinte mănăstiri), la Ioan Gottlob Emanuil Breitkopf, în Lipsca Saxoniei, 1758, în 8° de 8 foi fără numer. și 504 p.¹

După cum se vede din cele spuse mai sus, manuscrisul sub num. 178 cu data București 1716, atribue traducerea din limba latină în limba greacă lui Ioan Avramie, iar ediția din 1758, lui N. Mavrocordat.

Cine este însă traducătorul? Avramie sau Mavrocordat sau amândoi?

Am făcut comparația celor două manuscrise pe de o parte și pe de alta parte a acestora față de ediția de la 1758 și am constatat următoarele: Manuscrisul cu num. 178 diferă până la sfârșitul capitolului al II-lea cu mult de acel sub num. 1000, în special ca formare a limbei și a sintaxei, fără însă vreo altă schimbare a fondului. Mare este diferența a fragmentelor poetice, traduse din textul latinesc.

Versurile grecești ale manuscrisului, ce poartă numele lui Avramie, sunt foarte bune din punct de vedere metric și seamănă cu structura cântecelor Cretane, contrar versurilor manuscrisului cu num. 1000, ce seamănă cu ediția lui N. Mavrocordat, fără însă a purta numele acestuia.

Capitolul întâi din manuscrisul 178 sfârșește cu versurile: "Ἄν ἔχη χρηστά ὁ Ἡγεμὼν τὰ ἤθη/, ἀγαθοὺς ἔξει καὶ ὁ λαὸς τοὺς τρόπους κ. λ. (Dacă Domnitorul are obiceiuri bune și poporul va avea apucături frumoase etc.), cari lipsesc din ediția lui N. Mavrocordat. Tot aceiași se întâmplă și cu versurile, cari încheie capitolul al II-lea a manuscrisului de mai sus. De la capitolul al III-lea

1. Vezi și ediția II-a Lipsca 1776, ed. III-a, Veneția, 1802 și ediția din Volos (Grecia), 1933.

textul manuscrisului și textul ediției lui Mavrocordat este acelaș, afară de diferența din versuri.

În manuscrisul de mai sus mai observăm că de la capitolul al III-lea și înapoi începe o scriere cu o altă cerneală mai vie, decât a celor două capitole precedente, cu deosebire că versurile comparate din text până la sfârșitul capitolului X, s'au scris cu aceeaș cerneală, cu care s'a scris și capit. I-iu și al II-lea.

Exprimăm părerea că poate e vorba despre vreun adaos de versuri la text.

Și acum putem de sigur concluda următoarele: sau că i-a atribuit greșit lui N. Mavrocordat traducerea lui Avramie, sau că și domnitorul, nu se știe exact când, a alcătuit traducerea sa, având în vedere și traducerea lui Arzamie.

Cum însă se justifică existența manuscrisului cu num. 1000, care seamănă atât cu ediția lui Mavrocordat, și care nu poartă numele lui ?

Dacă admitem că manuscrisul acesta este opera lui Avramie, de ce diferă de acelaș manuscris cu num. 178? Nu cumva el însuși a făcut câteva schimbări în acesta ?

La toate aceste întrebări nu putem răspunde precis. Singurul lucru ce avem de spus, e că ne îndoim dacă domnitorul Nicolae Mavrocordat este traducătorul. Însă nu suntem de acord cu mărturia lui Mihail Sehendos, care scrisese că N. Mavrocordat foarte puțin cunoștea limba latină¹, fiindcă cunoaștem ura familiară a lui Avramie și a nepotului său contra înțeleptului și poliglotului domnitor.

„Teatrul politic“, carte foarte folositoare și atât de răspândită pe timpuri în Țările românești, a fost cinstită și de o traducere românească², care se făcu pe la prima jumătate a secolului XIX-lea.

Iată titlul traducerii acesteia: „Teatru politicon alcătuit mai întâiu în limba latinească, apoi tălmăcit în limba grecească vorbitoare. Tălmăcindu-se în românește de D. Grigore Pleșoianul³, T. I—III, București 1838“).⁴

1. Iohann Cristian Von Engel, *ibidem*, 4, II, p. 14.

2. N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, vol. I, București, 1901, p. 55.

3. Despre D. Gr. Pleșoianul vezi N. Bănescu, *Un dascăl uitat*, în An. Ac. Rom., ser. II; secț. ist. tom. 37 (1914), pp. 337—376.

4. În Biblioteca Academiei Române există sub num. I, 30188. Vezi Maria Himu, „*Teatrul politic*“ al lui Nicolae Mavrocordat și originalului latin.

Traducerea românească s'a făcut din grecește. Originalul operei este cartea latină: „Theatrum politicum quo quid agendum sit a principe, et quid cavendum accuraté praescribitur. Elegiis, adaogiis, emblematis, notis academicis, ieroglyphicis et variis historiarum monumentis insignitum. Principibus, praelatis, indicibus, suavis oratoribus, ac cunctis justitium administrandibus, pernecessarium. Auctor Ambrosio Marliano, Papiense Can. Reg. Lateran. sac. theologiae professore. Romae typis Francisci Cabeletti, 1631¹.

„Teatrul politic“ este o adunare de pilde caracteristice în 30 capitole, copios alimentată de citate din întreaga literatură, care relevă urmele trainice ale comerțului canonicului cu autori clasici, greci și latini; prin ea, autorul își propune să concretizeze figura monarhului ideal, ale cărui trăsături de căpetenie trebuie să fie cinstea exemplară, înțeleapta fermitate, și mai presus de toate, religiozitatea, sens ultim al vieții.

13. În sfârșit Ioan Avramie a compus diferite cuvântări pe care le-a rostit în mitropolia din București, „Didahiile acestuia, spune contemporanul său Constantin Dapontes, sunt patru despre buna vestire, patru pentru patima Domnului, două despre proto-corifeii Petre și Paul și una despre: Am aflat pe Iisus, fiul lui Iosif; toate excelente și eloquente“².

Gheorghe Vendotis³, citează pe la 1795 „că s'au păstrat

în revista „Raze de lumină“, anul IX, nr. 1-4, București, 1937, p. 66. Vezi și Ariadna Camariano, „Traducerea greacă a „Teatrului politic“ atribuită greșit lui N. Mavrocordat și versiunile românești“, extras din Revista istorică română, vol. XI-XII (1941-1942), București 1943, pp. 216-260. D-ra A. Camariano (op. cit, p. 247) crede „că N. Mavrocordat nu poate fi admis ca traducător al operii lui Marlianus 1) fiindcă în titlul a două mss se spune că traducerea s'a făcut de Ioan Avramie și în niciunul mss nu întâlnim numele lui Mavrocordat, 2) fiindcă niciun contemporan nu-i atribue lui Mavrocordat această traducere și 3) fiindcă limba populară a traducerii nu este aceea în care obișnuia să scrie aticistul Mavrocordat. Cred, scrie A. Camariano, că manuscrisul de care s'a servit Serafim Pisidos ca să editeze textul *Teatrului politic* avea un ex libris al lui Nicolae Mavrocordat: ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου, cum obișnuia să pună pe cărțile și manuscrisele sale; probabil că un asemenea ex libris a făcut pe Pisidios să-l ia pe Mavrocordat drept traducător și să publice traducerea cu numele lui“.

1. N. Camariano, *ibidem*, p. 147. Maria Himu, *ibidem*, p. 68.

2. Constantin Dapontes, Κατάλογος ιστορικός κ. λ. (Catalog istoric etc), în C. Sathas, Μεσαιωνική βιβλιοθήκη (Biblioteca graeca medii aevi), 3, Veneția, 1872, p. 127 și C. Erblceanu, *Cronicarii greci*, *ibidem*, p. 136.

3. Gh. Vendotis, Προσθήκη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας Μελετίου μητροπολίτου Ἀθηνῶν (Adaos la istoria bisericească a lui Meletie, mitropolitul Atenei), Viena, 1795, p. 221.

de ale lui Avramie patru didahii despre patimile Domnului, două despre protocorifeii Petre și Paul și una despre: Am aflat pe Iisus, fiul lui Iosif”.

Gh. Zaviras¹ scrie că s'au tipărit două despre patima mântuitoare, una despre protocorifeii Petre și Paul și una despre: Am aflat pe Iisus fiul lui Iosif.

Când însă s'a făcut tipărirea aceasta și unde, nu se cunoaște. Mai sigur este că cuvântări ale lui Avramie au rămas netipărite, circulând în manuscrise.

Câteva din frumoasele sale cuvântări s'au păstrat în manuscrisul grecesc cu num. 212, aflat în Biblioteca Academiei Române.

Prima are titlul: Τοῦ ἱεροκήρυκος Ἰωάννου Ἀβραμίου λόγος, ὃ γενεὰ ἄπιστος ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; (Cuvântarea lui Ioan Avramie, O generație necredincioasă, până când voi fi printre voi?)“.

A doua: „Τοῦ αὐτοῦ ἱεροκήρυκος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου (A aceluiaș, la buna vestire a Maicei Domnului)“.

A treia: „Ἐτερος λόγος εἰς τὸ σωτήριον πάθος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰωάννου ἱερέως Ἀβραμίου, ρηθεὶς ἐν τῇ ἀθθεντικῇ ἐκκλησίᾳ ἐνώπιον τοῦ ἀειμνήστου ἀθέντου κυρίου Κωνστατίνου Βασσαράβα βοεβόδα (Altă cuvântare a părintelui Ioan Avramie, la patima mântuitoare a domnului nostru Iisus Hristos, rostită în biserica domnească, în față renumitului domn Constantin Basarab Voevod)“.

A patra: „Τοῦ αὐτοῦ ἱεροδιδασκάλου Ἰωάννου ἱερέως Ἀβραμίου λόγος Πανηγυρικὸς εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα καὶ τροπαιοφόρον Γεώργιον, αὐθὶς ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἀοιδίμου ἀθέντου Κωνστατίνου Βασσαράβα βοεβόδα (A aceluiaș preot Ioan Avramie cuvântare panegirică la marele mucenic și biruitor Gheorghe, iarăș în prezența renumitului domn Constantin Basarab voevod)“.

A cincea: „Τοῦ αὐτοῦ ἱεροδιδασκάλου Ἰωάννου ἱερέως Ἀβραμίου, λόγος πανηγυρικὸς εἰς τὴν κοίμησιν τῆς θεομήτορος (A aceluiaș preot Ioan Avramie cuvântare panegirică la adormirea Maicei Domnului)“.

A șasea: „Τοῦ αὐτοῦ ἱεροκήρυκος λόγος πανηγυρικὸς εἰς τὸν μέγαν ἱεράρχην Νικόλαον, ρηθεὶς ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ τε μακαριωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυρίου Χρυσάνθου καὶ τοῦ Ἰψηλοτάτου ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Βασσαράβα βοεβόδα (A aceluiaș preot cuvântare pa-

1. Gh. Zaviras, *ibidem*, p. 138.

2. C. Litzica, *ibidem*, p. 342 și 344, ms. 637 (212), 1, 2, 19–23.

negirică la marele ierarh Nicolae, rostită în prezența „atât a prea fericitului patriarh al Ierusalimului domnul Hrisant, cât și a prea înălțatului domn Constantin Basarab Voevod)“.

A șaptea: „Ὁμιλία περὶ ψυχῆς τοῦ ἀποστόλου (Cuvântare despre suflet a aceluiaș)“¹.

* * *

Predicile de mai sus au fost rostite la marile sărbători în prezența domnitorului Const. Brâncoveanu și a altor personalități de seamă ca Hrisant, patriarh al Ierusalimului.

Se evidențiază pentru importanta erudiție filologică precum și pentru adâncă cunoștință a sfintelor scripturi și imaginația poetică a autorului.

Făcând comparație între cuvântările mai importante ale lui Avramie și între didahiile cu acelaș subiect ale lui Miniati, am găsit mare asemănare și în forma limbii și în expunerea ideilor sale, ceace indică o simțitoare influență a lui Miniati asupra lui Avramie.

Avramie depășește cu mult pe predecesorul său Maiota și încă astăzi predicile lui sunt cele mai bune exemple de predici bisericesti.

ROMANIA

D. V. ECONOMIDIS

Basakia

194

194

1. Vezi ms. grecesc cu num. 212, fol. 6, 12, 114, 120 v, 124, 129 și 133 v.

PREDICA ÎN CULTUL CREȘTIN

I. POPORUL DREPT CREDINCIOS ȘI PREDICA

Invățătorul meu, — un tânăr absolvent de seminar și înscris la Facultatea de Teologie, — ca să-și arate dragostea sa de preoție, cerea preotului voie în unele duminici să citească predica în biserică, alegând din cărțile de predici ce se găseau în biblioteca parohială. Preotul, bucurându-se de zelul acestui tânăr student, nu-l împiedica niciodată, văzând în el pe viitorul slujitor al Domnului. Însă cei doi epitropi, care ajutau preotului în altar, când tânărul teolog începea să citească, ieșeau prin ușa din dosul altarului în curtea bisericii.

Nici credincioșii din biserică nu erau mai bucuroși să-l asculte. Femeile începeau să iasă din biserică, iar bărbații stăteau plictisiți și-și plimbau privirile rătăcite pe toți pereții.

În schimb, când era citită cazania de cântăreț, nu ieșea nimeni afară, toți își întorceau privirile spre strană și ascultau fără să clipească și să miște, numai câteodată mai dădeau din cap, în semn de aprobare, sau puneau mâna la gură, în semn de mirare.

Tânărul teolog ar fi citit cazania, însă nu cunoștea literele chirilice cu care era scrisă, și cunoștea numai cărțile de predică ale autorilor după care se pregătise în seminar. Vedeam puțină gelozie în sufletul lui, privind cu mândrie spre simplitatea cântărețului.

Faptul adevărat era acesta: cazania, cântărețul și credincioșii se înțelegeau de minune făcând toți același suflet, iar predica și tânărul teolog erau o lume nouă, streină de simțirea credincioșilor, care, printr'un instinct colectiv de conservare, căuta să facă să tacă în biserică acest glas strein.

La vârsta mea de copil, n'am înțeles atunci acest fenomen, ci mult mai târziu.

După ce petrecusem doi ani în Franța, unde ascultasem în bisericile rom.-catolice pe cei mai mari oratori, pe P è r e S a m s o n în *Conférences de Nôtre Dame* și alții; iar în bisericile protestante pe W i l f r e d M o n o d, profesorul de predici de la Facultatea de teologie protestantă, pe pastorul R o b e r t y cel mai vestit predicator

în vremea aceea, un bătrân de 70—75 de ani, la Oratoire du Louvre, pe Marc Boegner de la biserica Etoile, unde toți intelectualii protestanți din Paris se întâlneau ca să asculte genul său pascalian, vara m'am înapoiat în satul meu și am vrut să țin o predică.

Nu m'am gândit să vorbesc cum era sufletul credincioșilor din satul meu. Eram prea încântat de frumoasele predici ascultate și mi-ar fi plăcut să vorbesc avându-le ca model.

Oricât aș fi vrut să mă identific cu ceea ce așteptau ei de la mine, nu puteam. Și, de altă parte, dorința mea era să le vorbesc în acest gen nou de predică pe care-l cunoscusem în Paris și trezise în mine multă simțire. Intr'un fel oarecare, eram un parisian.

Mi-am alcătuit predica după sfătuirea vestitului profesor Wilfred Monod: să gândești de luni dimineața, marți să începi s'o scrii, joi să fie gata, iar vineri și sâmbătă s'o înveți pe de rost.

Stând între iconostas și icoana Maicii Domnului, am început să vorbesc, inflăcărându-mă de propria mea vorbire. Eram, însă, contrariat de impasibilitatea credincioșilor. Pe la jumătate, un bătrân, care nu lipsea de la biserică, și-a luat căciula și a ieșit. M'a turburat acest lucru, încât, spre sfârșit, am simțit că inflăcărarea mea era mult micșorată. Mă așteptam să răsune toți într'un glas, așa cum spuneau cântărețului când isprăvea cazania: „Să ne trăești!!” Niciun cuvânt! Niciun bărbat, nici o femeie nu m'au oprit să-mi spună că le-am vorbit frumos. Ce se petrecuse? Cine era de vină: credincioșii, care nu s'au ridicat până la înălțimea predicii mele, sau eu care nu mă apropiasem de sufletul lor să-l înțeleg?

Nu m'am descurajat, ci am pregătit pentru duminica viitoare predica după alt model. Am luat cazania s'o citesc în întregime, am mai citit din Octoih, toate sedelnele și canoanele de la utrenie și am scris predica într'o limbă asemănătoare, cu imagini și comparații luate din natură, apropiindu-mă de sufletul mistic care străbate aceste cărți. Când a fost timpul să vorbesc, am stat în strană, am pus foile mele între foile cazaniei care stătea deschisă și am început să citesc. Toată lumea era cu ochii spre mine. N'a mai plecat nimeni din biserică, iar la sfârșit toți au strigat: „Să ne trăești!”. După amiază, tot satul știa și vorbea că „frumoasă cazanie am spus!”

De atunci, n'am mai predicat în satul meu. Multă vreme după aceea am gândit la cele întâmplătoare, căutând să înțeleg de

ce prima dată am avut un rezultat așa de rău, iar a doua oară, cu totul altul ?

Ceea ce văzusem că i s'a întâmplat învățătorului meu, când a citit din cartea de predici, am pățit și eu care încercasem greșit, să vorbesc într'o biserică românească și ortodoxă, imitând o lume străină și îndepărtată ca suflet.

Nu erau de vină credincioșii, ci predica care le fusese rostită, rămasă neînțeleasă, nu pentru cuvintele din ea, ci pentru structura ei intimă, străină de spiritul profund creștin în care ei își duc întreaga lor viață, și mai ales, după rolul pe care liturghia și cultul, în care înglobează și vorbirea în biserică, îl au în viața lor colectivă, păstrată și verificată în timp de veacuri.

Amintindu-mi totdeauna de această întâmplare și confruntând reflexiunile mele cu ceea ce, mai târziu, am înțeles în istoria cultului ortodox și a neamului nostru, mi-am dat seama cât de greu este a predica ca să poți mulțumi sufletul credincioșilor așa cum s'a format în curs de veacuri, prin biserică și comunitatea religioasă în care au trăit.

Înțelegând mult din această întâmplare, și urmărind istoria predicii în cult până la începuturile ei, așa cum a fost întrebuințată de Mântuitorul din primele zile ale vestirei Evangheliei și de Biserică în lungul veacurilor, pot să zic acum : credincioșii din biserică în care citea predici din cărți învățătorul meu și unde am încercat să le vorbesc și eu, vrând să-l imit pe Bossuet, au avut dreptate.

Noi veneam cu ceva străin de sufletul lor, iar ei au fost destul de îngăduitori, lăsându-ne să vorbim ; dar și adânc cunoscători ai adevăratei vorbiri în biserică, când preferau să asculte cazania, cu care sufletul lor se împletea mai bine.

Atâtea veacuri de viață religioasă trăită, le dădea un simț de cunoaștere, puternic ca un instinct, prin care să se ferească de ceea ce vedeau că li se înfățișează ca o noutate nepotrivită.

Nici ignoranța, nici lenea lor spirituală nu i îndepărta de noi. Cazania o ascultau oricât ar fi fost de lungă. Se supărau pe preot când, prin clopoțel, oprea cântărețul s'o citească până la sfârșit. Mulți rămâneau în biserică după miruit, ca dascălul să continue de unde fusese oprit. Li se părea chiar un păcat să n'o asculte toată. Când auzeau cuvintele : Dumnezeu, Cruce, Maica Domnului sau nume de sfinți, își făceau semnul crucii ca și în timpul liturghiei. Pentru ei era o continuare a slujbei, pe care trebuia s'o urmărească cu aceeași evlavie, arătând prin aceasta că știu

să asculte și să prețuiască așa cum se cuvine ceea ce li se citea în biserică.

Punând față în față acest suflet al poporului drept credincios, cu istoria predicii în viața creștinismului, putem ști cum să predicăm.

II. VORBIRE ȘI ORATORIE

A comunica altora gândurile noastre nu e lucru ușor. Gândim mult mai mult decât vorbim, simțim nevoie să vorbim mai mult decât putem și dorim să vedem asupra altuia acțiunea gândurilor noastre, iar starea de evoluție a omului se poate judeca după ușurința și efectul cu care transmite altora, prin graiu, ceea ce gândește.

Dintre toate ființele vii ale creațiunii, numai omul vorbește, așa că ceea ce îl diferențiază, în primul rând, pe om de animale este graiul, apropiindu-l de Dumnezeu, pe care-l vedem vorbind încă din timpul lucrării sale de la facerea lumii: „Și a zis Dumnezeu: să fie lumină!” (Fac. I, 3), ceea ce ne face să zicem că cuvântul poate fi mijlocul prin care s'a împlinit cea dintâiu operă de creație.

Orice cuvânt al nostru se adresează altui om ca să sălășluiască în el, luând trup, determinând viața lui interioară. E tot o intrupare sub formă omenească, limitată la simțurile noastre mărginite, asemănătoare, oarecum, tainei întrupării lui Dumnezeu în lume, când *Cuvântul trup s'a făcut*. (Ioan I, 14).

Deci, cuvântul are în el o putere care lucrează între oameni, făcându-i să se înțeleagă și apropiindu-i pe unii de alții.

Însă, așa cum puținele litere ale alfabetului, așezate în diferite feluri, ne dau nenumăratele cuvinte cu care numim tot ce cunoaștem, tot așa cuvintele din vocabularul unei limbi, așezate în diferite sensuri, fac să exprimăm atâtea gânduri. Prin aceleași cuvinte, prin care oamenii ar trebui să se înțeleagă, ei pot să se despartă, întâmplându-se o adevărată dezordine în apropierea dintre oameni, așa cum vedem în urma unui păcat greu, după potop¹.

„Și tot pământul avea un singur graiu și aceleași cuvinte (Fac. 11³, 1).

Acesta era un dar al lui Dumnezeu făcut oamenilor. „Însă, oamenii încercând să clădească o cetate și un turn al cărui vârf să ajungă până la cer, și să se facă vestiți, ca să nu mai fie împrăștiați pe toată fața pământului (Fac. 11, 4); iar Domnul văzând

1. Blaise Pascal, *Pensées*, nr. 23. ed. Brunschwig. Paris, libr.-Hachette.

gândurile lor s'a pogorit și amestecat graiul lor, astfel ca să nu se mai înțeleagă în limbă unii cu alții" (Fac. II, 7).

Darul acesta al înțelegerii, oamenii l-au pierdut prin păcatul lor, iar graiul comun s'a împărțit în limbi diferite. După aceasta s'a adăugat greutatea înțelegerii oamenilor în aceeași limbă, căci gândurile oamenilor așează cuvintele uneori cu greutate, alte ori cu intenția să nu-și arate adevăratele gânduri, ci să le ascundă. Graiul a ajuns, astfel, și un mijloc de apropiere între oameni, dar și de desbinare, așa după cum vedem că vorbește Sf. Scriptură.

Cuvântul iese din gură fără să-l stăpânim, din cauza por-nirilor noastre: *Pune, Doamne, strajă gurii mele și ușă de îngră-dire împrejurul buzelor mele.* (Ps. 141, 3). Se face mijloc de apă-rare a păcatelor oamenilor: *Nu lăsa inima mea să s'abată la cu-vinte viclene, ca să apăr faptele cele păcătoase* (Ps. 141; 4). Prin cuvânt unul își face drum în viață, altul se pierde: *Omul înțelept primește sfaturile, iar cel nebun grăiește vorbe spre peirea lui.* (Pro-verbele lui Solomon, X, 8). *Gura celui drept este izvor de viață, iar gura celor fără de lege izvor de silnicie* (ibid. 11). *Pe buzele omu-lui priceput se află înțelepciunea... cei înțelepți ascund știința, iar gura celui nechibzuit este nenorocirea care este gata să vină* (ibid. 13, 14). Alții se pierd prin cuvânt, pentru că vorbesc mai mult decât trebuie: *Cel ce vorbește mult nu este scutit de păcat, iar cel ce-și cruță buzele lui este om înțelept. Limba omului drept este ar-gint curat, inima celor fără de lege prețuește puțin. Buzele celui drept călăuzesc pe mulți, iar cei nebuni din pricina nepriceperii lor pier* (ibid. 19—21). Nu numai oamenii între ei, ci popoare întregi pot să fie pierdute din cauza cuvântului celor răi: *„Prin binecuvân-tarea oamenilor dreپți, o cetate se înalță, iar prin gura celor pă-cătoși se dărâmă"* (ibid. XI, 11).

În alte multe locuri din *Proverbele lui Solomon*¹ și în *Iisus, fiul lui Sirah*² găsim aceleași cuvinte de laudă pentru oameni înțelepți și curați la vorbă și, de altă parte, aceleași nenorocite urmări din cauza vicleniei, nestăpânirii și neînțelepciunii cu care întrebuintează vorbirea.

În învățătura Mântuitorului vedem prevenirea despre ceea ce poate face omul prin cuvânt, și că între inima omului și ceea

1. XIII, 3; XVII, 4; XVIII, 6—7; 17—21; XXI, 23; XXVII;

2. I, 29; IV, 29; V, 9—15; IX, 15, 18; XVIII, 19; XIX, 14—15; XXI, 7, 25; XXII, 6, 7, 8, 11, 20, 25; XXV, 8—9; 19; XXVIII, 13—26.

ce grăește, este o strânsă legătură, că nimeni nu poate vorbi decât ceea ce are în inimă. Deci după cuvânt poți judeca și condamna inima omului; „*Pui de năpârci, cum putești să grăiți cele bune, odată ce sunteți răi? Căci din prisosința inimii grăește gura. Omul cel bun din comoara lui cea bună scoate afară cele bune, pe când omul cel rău din comoara lui cea rea scoate afară cele rele. Vă spun că pentru orice cuvânt deșert, pe care-l vor rosti oamenii, vor da socoteală în ziua judecății. Căci din cuvintele tale vei fi găsit drept din cuvintele tale vei fi osândit*“. (Matei XII, 34—37).

Până și mincinoasa cucernicie caută să se ascundă prin cuvânt, lăudându-se cu ceea ce n'are în inimă: „*Dacă cineva socotește că e cucernic, dar nu-și ține limba în frâu, ci își amăgește inima, cucernicia acestuia este zadarnică*“. (Iacob I, 26). Cu acest mic mădular, cum o numește apostolul Iacob, „*cu el binecuvântăm pe Domnul și Tatăl, și cu el blestemăm pe oameni, care sunt făcuți după asemănarea lui Dumnezeu. Din aceeași gură, iese binecuvântarea și blestemul. Nu trebuie să fie așa, frații mei!*“ (Iacob III, 9-10).

Din aceste lungi citațiuni din Sf. Scriptură, se poate vedea că omul se înalță sau se prăbușește după cum știe să întrebuințeze acest dar, care este o sabie cu două tăișuri, așa cum este și libertatea omului, de a alege între bine și rău.

Graiul este mijlocul prin care noi lăsăm inima să vorbească din adâncurile ei. Tot prin el putem face victime printre oameni, omorându-le sufletul numai printr'un cuvânt, așa cum pe cel în desnădejde îl vom readuce la viață printr'un cuvânt de încredere, sădită în inimă.

Cuvântul întreține relațiunile între oameni și ajută la evoluția civilizațiunii, prin puterea de sugestibilitate ce o poartă cu el. Ființa noastră interioară se formează sub influența acestei covârșitoare influențe a ceea ce ascultăm de la alții, iar aceia care au darul ales de a vorbi frumos, ca să placă și să convingă, exercită asupra oamenilor o putere de stăpânire, prin care conduc mai durabil și mai ușor decât prin forță.

Marile personalități ale istoriei, care au condus mulțimile, au vorbit frumos, având o putere de influență asupra lor. Cuvintele frumoase și convingătoare strâng oamenii în jurul celui care le spune, așa cum melodiile muzicale strâng în jurul lor ca să le asculte, chiar pe cei cari nu sunt iubitori de muzică. Cuvintele sunt ca o îmbinare artistică de sunete muzicale, iar cine le spune este un artist. Așa s'a zis că vorbirea frumoasă este o artă.

Cuvântul este numai un grup de sunete, sau este însoțit și

de anumite forțe psihice care-l însoțesc, scăpând simțurilor noastre comune, dar care servește ca un agent de transmisiune al acestor comunicări? Anumite cuvinte din vorbirea comună ne lasă să credem că frumosul cuvânt are efecte miraculoase: „glas de sireună“, „limbă înșelătoare“, „m'am lăsat dus cu vorba“, „ii sorbeam cuvintele“, „m'a fermecat cu cuvântul“. Expresiunile acestea sunt cuvinte exagerate și fără rost, sau redau o realitate, pe care mulțimile o intuiesc?

Nu vrem să alunecăm spre afirmațiuni neverificate. Știm, însă, că asupra sistemului nervos cuvintele au o influență covârșitoare, care trece apoi asupra întregului nostru organism, așa cum sufletul influențează asupra corpului¹.

Psihologia cuprinde capitole de cercetări serioase asupra sugestiei², iar medicina, la capitolul nevrozelor, cercetează această problemă³. La fel și în literatură⁴.

Puterea de influență a cuvântului se simte mai mult atunci când oamenii îl folosesc nu numai la schimbul de gânduri reciproce, ci ca un mijloc de convingere, prin care gândurile unuia trec asupra altora, ca să-i convingă, așa fel ca să și le însușească, să se supună lor și să le urmeze. Acesta este oratorul⁵.

Marii conducători ai colectivităților, le-au stăpânit și condus, după ce le-au determinat prin vorbirea lor, iar această putere de convingere depinde de argumentele cu care sunt puse în evidență adevărurile, ca să fie cunoscute și înțelese de alții, și de forma în care se îmbracă această demonstrație.

Totuși, un adevăr expus cu aceleași argumente nu are efecte identice asupra ascultătorilor, pentru că rezultatul este condiționat de legătura sufletească ce se stabilește între vorbitor și ascultător. Omul cu talent la vorbă⁶ este un mare orator, pentru că spusele sale sunt îmbrăcate într'o limbă frumoasă și întreaga lui ființă participă, prin emoțiunile pe care el le simte, încât trec și asupra celorlalți. Un asemenea orator are elocvență.

Arta acestei vorbiri frumoase strălucește puțin în Sf. Scriptură, căci omul religios, supus inspirației, n'avea nevoie să gă-

1. F. W. Foerster, *Pour former le character*, Paris 1923. Edit. Fishbacher p. 27—29.

2. Charles Baudoin, *Psychologie de la suggestion et de l'autosuggestion* edit. Delachaux; Neuchatel.

3. Dr. Gh. Popescu, *Sugestia* teză de doctorat București 1929.

4. Paul Bourget, *Le Disciple*.

5. De la verbul *oro-orare* = a vorbi; a apăra; a ruga zeii.

6. De la cuvântul latinesc *eloquens* — omul cu talent la vorbă; iscusit vorbitor.

sească el însuși argumentele cu care să vorbească, ci puterea și autoritatea cuvântului lui vine de la Duhul Sfânt. Strălucește însă în lumea păgână, la Greci și la Romani, care o cultivă în școli, formând unul din elementele culturii antice. Oratoria, întrebuintând argumente logice, pe care inteligența și cultura vorbitorului le poate folosi mai bine, după cum el este înzestrat cu o minte mai ageră și după o disciplină studiată, această artă trebuia să înflorească în cultura umanistă a antichității. Ea era mai puțin un dar, și mai mult un meșteșug, pentru care oratorul se desăvârșea prin voință, prin obișnuință, prin ceea ce înveți de la altul. De aceea cei vechi ziceau: *poeta nascitur, orator fit*.

Când oratorul a vorbit, folosind mai mult mijloacele tehnice de vorbire, căutând efectele prin jocul ideilor și cuvintelor s'a făcut școală retorică, iar când aceste efecte au fost căutate în detrimentul ideilor, s'a ajuns la decadența acestei arte, oratoria degenerând în retorism. Greșala aceasta s'a făcut, pentru că oratorul s'a încrezut în puterile lui și a uitat pe ascultător, vrând să-l convingă ca și prin forță. „Elocința adevărată este aceea care convinge prin blândețe, iar nu prin forță, ca un tiran, și nici ca un rege. Elocința este arta de a spune lucrurile în așa fel: 1. ca cei cărora le vorbești, să poată asculta fără greutate și cu plăcere; 2. ca ei să se simtă interesați, așa încât amorul propriu să-i facă să reflecteze cu mai multă plăcere. Ea consistă, deci, într'o legătură ce se încearcă să se stabilească, de o parte, între spiritul și inima celor cărora li se vorbește; de altă parte, cu gândurile și expresiunile de care se servește. Aceasta presupune să fi studiat bine inima omului, pentru ca să știe toate resorturile ei și pentru a găsi, în urmă, adevăratele proporții ale discursului, pe care vrei să-l faci. Trebuie să ne punem în locul acelor care sunt nevoiți să ne asculte, ca să încerci cu propria ta inimă forma ce vrei s'o dai discursului, pentru ca să vezi dacă unul este făcut pentru altul și dacă poți fi sigur că auditorul va fi forțat de a se lăsa stăpânit. Trebuie să te mărginești, cât mai mult posibil, numai la ceea ce este natural. Să nu faci mare, ceea ce este mic, nici mic ceea ce este mare. Nu-i destul ca un lucru să fie frumos, ci trebuie să fie potrivit subiectului și ca să nu fie în el nimic, nici prea puțin, nici prea mult¹”.

Deși Blaise Pascal nu era orator, însă geniul său profund și cuprinzător dădea cele mai adevărate și mai omenești reguli ale oratoriei, prin această legătură care o cere între vorbitor și ascultător. Oratorul trebuie să aibă mai presus de tehnică ora-

1. *Pensées* nr. 15.

torică, o sensibilitate și înțelegere profundă, cu care să cunoască inima ascultătorilor, încât oratorul să fie, mai întâi, un interpret al simțămintelor oamenilor.

A stăpâni oamenii prin cuvânt trebuie să pui mâna pe inima lor „mettre la main sur les coeurs”, după o expresiune din limba franceză.

Oratorul antichității, ca și al lumii moderne, încrezător, de la început, în inteligența lui, în cultura și superioritatea lui intelectuală, înarmat și cu disciplina deprinsă prin școală și rutină, când a neglijat condiția esențială a oratoriei, a decăzut în retorism.

Socrate zicea împotriva acestor oratori care știu să folosească numai cuvintele, nu și adevărul: „Nu veți auzi de la mine fraze frumos ticluite, vorbe și tâlcuiri sunătoare, într'un stil împodobit; ci, în chip cuviincios o cuvântare cu vorbele care îmi vin la întâmplare; aceasta fiindcă eu spun adevărul din convingere;”¹ sau „cei care fac discursuri așa de frumoase, când li se pun întrebări asupra unui punct sunt ca și cărțile: ei nu știu să răspundă, nici să întrebe. Însă dacă li se cere cea mai mică lămurire asupra subiectului tratat, ca și vasele de aramă ce au fost lovite răsună și continuă să răsune, atâta timp cât nu se pune mâna pe ele, așa sunt și oratorii noștri, asupra celor mai mici chestiuni, fac un discurs fără sfârșit de lung”².

Pascal a scris astfel ca și Socrate, marele filosof al lumii antice, la o depărtare de timp de 2000 ani (Socrate 400—468 a. Hr.; Pascal 1623—1662 d. Hr).

Între ei există o asemănare de structură sufletească, căci amândoi pornesc în gândirea lor de la observarea omului interior. Socrate lupta împotriva sofistilor și falșilor oratori, apărând adevărata filosofie, așa cum Pascal lupta împotriva jesuiților, adevărați sofști ai religiunii.

Dialogurile lui Socrate păstrate de Platon, sunt mult asemănătoare cu *Lettres Provinciales* ale lui Pascal³. Sofism, retorism și cazuism sunt contrafacerile filosofiei, oratoriei și adevăratei religiuni creștine.

Vorbirea religioasă și în cadrul cultului organizat al Bisericii creștine are altă origine, alte metode și altă putere și autoritate.

1. Platon, *Apologia lui Socrate*, traducere de C. Papacostea p. 10. București, 1923.

2. Platon, *Protagoros*, traducerea Chambry. Paris 1922 p. 120.

3. Scrisoare V.

III. CUVÂNTUL DOMNULUI ESTE HAR

După ce s'a auzit cuvântul Domnului, prin care întunericul și tăcerea fără început au luat sfârșit¹, întreaga creațiune s'a împlinit, pentru că așa a zis Dumnezeu; ² iar după aceea, până la întruparea Cuvântului în lume, toată pregătirea mântuirii omului s'a împlinit prin aceeași tainică putere.

Adam și Eva aud glasul Domnului³, așezându-i în raiu și izgonindu-i după păcat. Noe se supune Domnului, care-i spune să-și pregătească corabia; ⁴ Avram ca să cunoască legământul, pe care Dumnezeu îl făcea cu el; ⁵ Iacob, când în visul său a văzut pe Dumnezeu, care îi făgăduiește locul unde se va răspândi seminția sa, numeroasă cu pulberea pământului⁶.

Cu Moise se întâmplă ceva nou. După ce i se arată îngerul Domnului în rugul arzând⁷, poruncindu-i să meargă la Faraon și în mijlocul poporului său, vestindu-i voința celui de sus, ca să iasă din robie, Moise a zis către Domnul: „O, Doamne! Eu nu sunt meșter la cuvânt; n'am fost nici altădată, mai 'nainte, nici de când ai început să vorbești cu robul tău, căci sunt greoi la vorbă și greoi la limbă“. Inșă Domnul i-a răspuns: „Cine i-a dat omului gură, sau cine face pe om mut, sau surd, sau cu vedere, sau orb?... Oare nu eu, Domnul? Ci acum tu du-te și eu voi deschide gura ta și te voi învăța ce trebuie să vorbești“. Și Moise a mai zis: „Rogu-mă, Doamne, trimete pe altul pe care vei vrea să-l trimiți!“ Atunci s'a aprins mânia Domnului împotriva lui Moise și a rostit Domnul: „Aaron Levitul nu este fratele tău? Eu știu că el grăiește cu îndemânare și... tu vei vorbi cu el și vei pune aceste cuvinte în gura lui, iar eu voi fi într'ajutorul gurii tale și într'ajutorul gurii lui și vă voi învăța pe voi ceea ce trebuie să faceți. Și el va vorbi în locul tău către popor și va fi așa că el va fi gura ta și tu vei fi ca Dumnezeuul lui. Dar tu ia în mâna ta toiagul acesta cu care vei face semne minunate!“.

Putem zice că Moise și Aaron sunt primii instituiți ca purtători ai cuvântului Domnului, iar Aaron, în deosebi, are calitățile înăscute ale îndemânatecului vorbitor, căci *el grăiește cu în-*

1. Fac. I, 3.

2. Fac. I, 6, 9, 11, 14, 20, 24, 26, 29.

3. Fac. III, 9—19.

4. Fac. VII, 1—8.

5. Fac. XIII, 1—3; XVIII, 1—2.

6. Fac. XXVIII, 13—15.

7. Ieșirea III, 2, 4—22; IV, 2—9.

demânare. Dar nu aceasta va face să izbutească vorbirea lui Aaron, ci puterea care le-o dă, asigurându-i: „*eu voi fi într'ajutorul gurii tale și într'ajutorul gurii lui și vă voi învăța pe voi ceea ce trebuie să faceți*“. Deci, cel care vorbește în numele Domnului, mai presus de ușurința în vorbire, de curajul în fața poporului, trebuie să aibă darul lui Dumnezeu, care îi dă autoritatea deplină, făcând să vorbească numai în locul Domnului. În aceasta stă toată marea deosebire între oratorul profan și purtătorul de cuvânt al Domnului. Vorbirea aceasta nu o face omul din dorința lui personală, ci pentru că a primit o poruncă. El nu vorbește când vrea, ci totdeauna când trebuie, după inspirațiunea primită de sus. El nu se poate da de o parte, alegându-și ascultătorii, subiectul, locul și timpul când să vorbească, ci primește curaj și putere să meargă până în fața Faraonului. Moise gângavul vorbește alături de Aaron care grăia cu îndemânare. Ei nu se gândeau la impresionarea ascultătorilor prin formă aleasă, ci urmăreau să facă cunoscută voia Domnului. Nu căutau, în mintea lor, argumentele cu care să convingă poporul și pe Faraon, ci aveau certitudinea că prin ei vorbește Dumnezeu: „*vă voi învăța pe voi ceea ce trebuie să faceți*.“ Deci, nu discursuri pregătite, nici lecții în școli de retorică asigurau reușita lor, ci permanenta legătură cu Acela care vorbea prin gura lor, așa fel că vorbirea lor nu era compoziție căutată, ci descoperirea și interpretarea voinței lui Dumnezeu.

În cuvintele, prin care Domnul trimite pe Moise și Aaron să facă cunoscută voia sa, vedem adevărata origine a predicatorului. Sunt criteriile de alegere, de pregătire și de metodă care îl deosebesc fundamentul de oratorul profan. Când predicatorul vrea să imite mijloacele oratoriei profane, el se laicizează și nu mai corespunde rolului său, care este o chemare primită de sus.

Vorbirea lui Moise și a lui Aaron nu are încă formele depline ale adevăratei vorbiri religioase. Ei aveau de îndeplinit o anumită poruncă. Lor nu li se dă un har cu dreptul de a vorbi tot ce cred necesar. Moise primește Legea pe muntele Sinai, pe care s'o aducă la cunoștința poporului și s'o păzească. Moise asculta poruncile Domnului, și apoi, el le spunea poporului, așa cum și poporul îi cerea lui Moise să vorbească lui Dumnezeu. Când s'au dat cele zece porunci „*poporul privea și se cutremura și stătea departe. Și au zis către Moise: „Vorbește tu cu noi și noi te vom asculta, dar să nu vorbească Dumnezeu cu noi, că ne e teamă că murim. Deci poporul a stat departe, iar*

*Moise s'a apropiat de întunecimea unde era Dumnezeu și a rostit Domnul către Moise: „Spune așa fiilor lui Israil: „Voi ați văzut că eu am vorbit cu voi din cer . . .“*¹

După multă vreme, abia în timpul Profetilor, prin glasul lor, apropiindu-ne de predicarea evanghelică, purtătorul de cuvânt al Domnului va vorbi poporului așa cum va trebui să încerce și predicatorul creștin. Profetul Isaia zicea: *„Duhul Domnului este peste mine, căci Domnul m'a uns să binecuvântesc celor robiți liberare și celor în lanțuri mântuire . . . să mângâi pe cei întristați; celor ce jelesc Sionul, să le pun pe cap cunună în loc de cenușă, untdelemn de bucurie în loc de veșminte de jale, slavă în loc de desnădejde.“*²

Profetul vorbește în numele Domnului. Deci, cuvintele lui au origină dumnezeiască. Puterea lui nu vine dela oameni sau din însușirile lui personale, ci dela Duhul Domnului care coboară peste el. Investirea aceasta cu har nu o poate părăsi, căci i-a fost dată pentru toată viața. Ceea ce deosebește vorbirea profetului este că el se apleacă să înțeleagă: inimile oamenilor, cărora le binevestește cuvânt de mângâiere, suferințele celor întristați și robia celor în lanțuri înflăcărează chemarea sa de vorbitor în fața poporului. Ne depărtăm de vorbirea lui Moise cu Dumnezeu pe muntele Sinai, și suntem mai aproape de Predica de pe munte a Mântuitorului, prin care învață lumea să găsească calea către adevărata fericire. Așa ar trebui să fie și adevărata elocință profană, să plece de la înțelegerea inimii ascultătorilor, cum face Isaia.

Profetul Ieremia a început să vorbească, după ce Domnul i-a zis: *„Nu zice: „Eu sunt prea tânăr!“ Du-te încotro te voiu trimite și orișice îți voiu da poruncă, vorbește! Nu te teme de ei, căci eu sunt cu tine ca să te mântuiesc“* zice Domnul. *Și Domnul a întins mâna înspre mine și s'a atins de gura mea, apoi Domnul mi-a zis: „Iată, îți pun cuvintele mele în gura ta“!*³

Cuvintele acestea către Ieremia ne amintesc cele spuse apostolilor, de Mântuitorul, trimițându-i în lume: *„Pe acești doisprezece i-a trimis Iisus poruncindu-le lor acestea . . .“*⁴, sau ceea ce îi spunea apostolul Pavel lui Timotei: *„Nimeni să nu*

1. Ieșirea XX, 18—26.

2. Isaia, LXI, 1—3.

3. Ieremia I, 7—9.

4. Matei X, 5—42; Marcu VI, 7—11; Luca IX, 1—6;

disprețuiască tinerețele tale . . . Nu fii nepăsător față de darul care este întru tine, care ți s'a dat prin proorocie, cu punerea mâinilor preoției" ¹. Din cele de mai sus spuse, vedem că vestirea cuvântului Domnului nu pleacă dintr'o inițiativă personală și subiectivă, ci în urma unei investiții cu puteri speciale, care întărește și împlinește lipsurile omenești. Nimeni nu vorbește cu putere de la el, ci Domnul întinde mâna sa peste ei și se atinge de gura lor, așa fel ca să nu vorbească ei, ci Domnul. Nu le-a spus Mântuitorul apostolilor săi?: „Mângâietorul, Duhul cel sfânt, pe care-l va trimete Tatăl întru numele meu, acela vă va învăța pe voi toate" ².

Profetul Iezechiel simte chemarea lui Dumnezeu atunci când zice: „Atunci a fost cuvântul Domnului către Iezechiel . . . când a fost mâna Domnului peste mine" ³; iar peste ceilalți profeți cuvântul Domnului se revarsă la fel, ca un har: *Cuvântul Domnului a fost către Ozea* ⁴ și cu aceleași cuvinte își încep profețiile Iona ⁵, Miheia ⁶, Agheu ⁷, Sofonie ⁸ și Maleahi ⁹.

Am făcut aceste lungi citațiuni din Vechiul Testament, din care se poate vedea că vestirea cuvântului lui Dumnezeu, prin mijlocirea oamenilor aleși, este har sfânt.

E adevărat că harul acesta alege pe profeți și-i face să vorbească în numele Domnului. Inșă, harul profetic, descoperind cele ce au să se întâmples, mai ales în legătură cu venirea Mântuitorului, nu exclude vorbirea către popor pentru îndreptarea lui. Mai mult încă. Aceste descoperiri necesită pregătirea morală a poporului ales, încât profetul este și un predicator, așa cum vor fi apostolii mai târziu, în Biserica creștină, care vor fi trimeseți să vestească Evanghelia, iar după ei episcopii și preoții.

Cuvântul Domnului, după ce Legea veche a trecut, avea să fie vestit în plinătatea lui. „Intr'adevăr, legea având umbra bunătăților viitoare, iar nu însăși icoana lucrurilor", ¹⁰ cuvântul

1. I. Timotei, IV, 12—14;

2. Ev. Ioan, XIV, 26.

3. Iezechiel, I, 3.

4. Ozea, I, 3.

5. Iona, I, 1.

6. Miheia, I, 1.

7. Agheu, I, 3.

8. Sofonie, I, 1.

9. Maleahi, I, 1.

10. Evrei, X, 1.

Domnului nu putea trece dincolo de poporul ales. Dar acum, „pentru că legea datu-s'a prin Moise, iar darul și adevărul au venit prin Iisus Christos”¹, a fost desființată, în trupul său, legea poruncilor și învățăturilor ei și a făcut din cele două lumi una surpând peretele cel din mijloc al despărțitunii. Astfel, zidurile strâmte ale legii au fost sfărâmate și au putut fi primite toate neamurile, ca toți să fie împreună cetățeni și casnici ai lui Dumnezeu, unde toți au fost zidiți pe temelia apostolilor și proorocilor, unde însuși Iisus Christos este piatra cea din capul unghiului, cum zice Sf. Apostol Pavel².

De acum înainte cuvântul Domnului pleacă dela Iisus Christos și se îndreaptă către toate neamurile pământului. Pentru această misiune vastă, universală și eternă nu mai era posibil ca harul cuvântului să pogoare numai la anumite timpuri și asupra unor rare persoane alese, așa cum au fost patriarhii și profeții legii vechi. Trebuia încredințată Bisericii această lucrare prin apostoli, episcopi și preoți, cere s'o transmită din veac în veac.

Vestirea cuvântului Domnului, care acum era Evanghelia, trebuia dusă de către mulți. De aceea Mântuitorul alege dintr'odată pe cei doisprezece apostoli. Pe aceștia nu-i trimete imediat să predice Evanghelia. Mai întâiu, le „dădu numai putere asupra duhurilor celor necurate, ca să le scoată afară și să tămăduiască orice boală și orice neputință”³. După înviere le-a spus: „mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la neamuri, botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”⁴; iar după pogorîrea Sfântului Duh, le-a dat putere să transmită urmașilor lor, episcopi și preoți, acest har al propoveduirii, prin punerea mâinilor, adică prin taina hirotoniei. Depozitara și păzitoarea acestui har a fost pusă Biserica, iar cui s'a dat ca și apostolilor: darul vindecărilor, trimeterea în lume să predice Evanghelia și transmiterea harului prin punerea mâinilor, acela a primit totodată și darul predicării cuvântului.

Taina preoției în Biserica creștină este în același timp și taina predicării Evangheliei. După cum soarele poartă în el lumina care ajunge până la noi și ne încălzește, tot așa preoția poartă în ea predicarea Evangheliei care trebuie să străbată

1. Ev, Ioan I, 17.

2. Efeseni, II, 20.

3. Ev. Matei 10, 1; Marcu III, 14—15; Luca, IX, 1.

4. Matei XXVIII, 19; Marcu XVI, 15; Luca XXIV, 47.

până la oameni, luminându-le și încălzindu-le inimile. Și, cum între oameni și soarele de pe cer, se așează de atâtea ori norii care îi împiedică lumina, tot așa între preoție și predicator pot să se așeze norii întunecoși ai indiferenței, ai leneviei, ai lipsei de iubire, care fac să nu se mai vadă taina preoției. Cuvântul Domnului nu dispare în Biserica lui Christos, așa cum nu pierе nici soarele de pe cer, ci numai nu se vede, lăsând oamenii să rătăcească prin întuneric.

De aceea, acela care a primit taina hirotoniei, trebuie să nu uite că e dator să vestească neîncetat Evanghelia. Căci, Sf. Apostol Pavel, cu o formă de jurământ, îi spunea lui Timotei: „*In fața lui Dumnezeu și a lui Christos Iisus, care vă va judeca viii și morții, juru-te pe tine pe arătarea lui și pe împărăția lui: propoveduește cuvântul, stăruiește cu timp și fără timp, mustă, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga răbdare și dând neconținut învățătură.*”¹ Preoția creștină, fără vestirea Evangheliei este ca o sămânță care nu-i pusă să incolțească, lăsată să-și piardă puterea de viață, pe care o poartă în ea. Ii trebuie căldură și lumină, ca să poată răsări, crește și rodi. Pentru ca preoția să dea roade, preotul trebuie să aibă căldură în inimă, minte luminată prin cunoaștere adâncă a Evangheliei, pe care s'o propoveduiască tuturor oamenilor.

Greșită și comodă e atitudinea preotului care își închipuie că harul preoției se mărginește la împlinirea lucrării sale sacramentale și ierurgice. În legea veche preotul sau levitul nu erau și profetul purtător de cuvânt al Domnului. Aceștia doi lucrau separat, unul la templu, altul în popor. În Biserica Mântuitorului aceste două serviri sunt întrunite în persoana preotului, așa cum Mântuitorul a împlinit servirea de arhiereu și de învățător.

E adevărată neînțelegere, lenevire sau nesinceritate, socotind că preoția este numai harul vindecărilor și al invocării Sfântului Duh în săvârșirea Sft. Taine, și lăsând uitării vestirea Evangheliei, care cere străduință și stăruință. În pilda semănătorului, care închipuie pe predicatorul Evangheliei, semănătorul nu s'a bucurat dintr'odată de roada muncii sale. A trebuit să semene patru semințe, din care să rodească numai una. Trei din ele l-au făcut să muncească zadarnic, în aparență. Însă nu s'ar fi bucurat atât de mult de rodul însutit, dacă această sămânță bună n'ar fi acoperit cu prisosință munca lui împătrită.

1. II Timotei, IV, 1—2.

Semănătorul, din pildă, preînchipuind pe adevăratul predicator al Evangheliei, trebuie să facă multe lucrări pregătitoare înaintea, în timpul și după semănat, până ajunge la seceriș. El știe că sămânța are în ea puterea de germinație și creștere. Mai trebuie ca și pământul să fie bine ales. După aceea să vină ploii care să facă să crească ceea ce a încolțit. Tot așa și preotul care are darul predicării trebuie să se pregătească pe sine; să aleagă bun teren, adică cui să predice; să continue grija de cei ce-au primit învățătura, ținându-i strâns legați de Biserică prin celelalte mijloace harice.

E adevărat că vestirea Evangheliei se dă cui a primit taina preoției, însă harul acesta nu rodește dela sine, căci pot veni alte influențe care-l înnăbușe, așa cum vedem în pilda neghinelor.

Cine primește acest har trebuie să fie conștient că-l are, și prin străduință și pricepere, să-l facă să lucreze,

IV. MÂNTUITORUL IISUS HRISTOS ESTE INSUȘI CUVÂNTUL.

Nu vom încerca să lămurim aci marea dogmă a întrupării Logosului, așa cum ne-o descoperă Ev. Ioan: „Și cuvântul trup s'a făcut și s'a sălășluit întru noi și am văzut mărirea lui, mărire ca unuia născut din Tatăl, plin de dar și de adevăr“ (I, 14). Depășește cadrul restrâns al preocupării noastre de față. Vrem numai să cunoaștem, din cele spuse de evangheliști, cum Mântuitorul însuși înțelegea vorbirea sa și cum o recunoșteau și ascultătorii, chiar atunci când îi erau protivnici.

După prezentarea la templu, unde au fost împlinite toate potrivit Legii Domnului, ca pentru orice copil (Luca II, 39) părinții s'au întors la Nazaret. De acum încep să se arate puterile harice lucrând asupra acestui copil, prevestind marea minune ce avea să se întâmple. Aci, „copilul creștea și se întărea cu duhul, umplându-se cu înțelepciune, și harul lui Dumnezeu era cu El“ (Luca, II, 40). Duhul, înțelepciunea și harul lui Dumnezeu nu s'au arătat prin săvârșirea de minuni, căci abia la nunta din Cana Galileii Mântuitorul a făcut începutul minunilor sale. (Ioan II, 11). Numai evangheliile apocrife au atribuit copilului din Nazaret multe și impresionante minuni¹. Însă când s'a dus în templul de la Ierusalim, la vârsta de 12 ani „stând în mijlocul învățătorilor pe care-i

1. *Pseudo-Evanghelia lui Matei: Evanghelia copilăriei lui Iisus*. Textes et documents, ed. Picard, Paris 1914.

asculta și întreba, aceștia au rămas minunați de priceperea și răspunsurile lui" (Luca II, 47). Invățații templului au rămas mirați, însă n'au cunoscut că Iisus avea un har deosebit; iar părinții l-au luat din mijlocul lor, fără ca ei să se împotrivescă.

După botez și ispitirea în pustiu, când Iisus s'a întors în Galileia, îl vedem trecând prin sinagoge, lăudat de toți, și că s'a înapoiat *întru puterea Duhului* (Ev. Luca IV, 14 și 15). Însă, când a venit la Nazaret, aci a vrut să le arate că vorbea într'adevăr, cu puterea deosebită a harului pe care-l avea. Incepând să citească în sinagogă, a ales cuvintele din Isaia (LXI, 1—3), prin care profetul fusese investit cu harul cuvântului, căci a zis: „*Astăzi s'a împlinit scriptura aceasta în urechile voastre*" (Luca. IV. 21). Cei de față încă n'au priceput că Mântuitorul purta harul sfânt al vorbirii. Însă când le-a spus că nici un profet nu-i primit în patria sa (Luca IV, 24) așa cum era El acum, asemănându-se profetilor Ilie și Eliseiu care au făcut minuni, îi vedem pe ascultători înfuriindu-se, și l-au scos afară din oraș, cu gând să-l arunce în prăpastie, socotindu-l vinovat de sacrilegiu (Luca IV, 29—30).

Mântuitorul a trebuit să părăsească Nazaretul, locul copilăriei sale, unde a mărturisit prima dată în fața oamenilor origina cuvântului său și înțelegerea Scripturilor. Locuitorii Nazaretului n'au fost în stare să priceapă o asemenea minune, împlinită cu unul dintr'ai lor. Privind cu amărăciune de pe ultima colină de unde se mai zărea Nazaretul, a trecut spre ținutul din jurul mării Tiberiade, alege pe cei dintâi apostoli, străbate toată Galileia, învățând în sinagoge, ajungând și la Capernaum, unde cei care-l ascultă erau uimiți de învățătura lui. Căci îi învăța pe ei ca *acel care are putere, iar nu în felul cărturarilor* (Marcu I, 22). Ascultătorii din sinagoga din Capernaum nu s'au mai turburat de cuvântul său, căci un om care avea duh necurat îi strigă: „*Lasă! Ce avem noi cu tine, Iisuse Nazarinene? Ai venit ca să ne pierzi? Te știm cine ești: Sfântul lui Dumnezeu!*" (Luca, IV, 34); iar mulțimea care l-a ascultat, a recunoscut că vorbirea lui era plină de putere (ibid. 32), deosebindu-se de ce-au ascultat până atunci din gura cărturarilor.

Intr'o lume mult mai primitoare decât la Nazaret, Mântuitorul își arată bunătatea și mila, căci aci vindecă bolnavii, pe care îi întâlnea sau îi ieșeau în cale. Așa s'a dus vestea în tot ținutul, încât venea lume la El din toate părțile (Marcu I, 45; Matei IV, 23—25). Mulțimea din sinagoga dela Capernaum, într'o sclipire de

înțelegere, răsărită în inima lor ca un fulger care luminează tot cerul întunecat, a strigat: „Și ce este această învățătură nouă? că și duhurilor necurate le poruncește cu putere și ascultă de el“. (Marcu I, 27).

Am făcut aceste citațiuni din Evanghелиi, ca să vedem cum lumea, puțin câte puțin, ajunge să recunoască în cuvântul Mântuitorului puterea unui dar deosebit. Harul a fost același de la început, de la întrupare, când Ingerul Gavriil, i-a spus fecioarei Maria: „Duhul sfânt va pogori peste tine și puterea Celui prea înalt te va umbri; pentru aceea și sfântul care se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema“ (Luca I, 35), însă trebuia să se manifeste, să fie cunoscut și recunoscut de oameni.

Intradevăr, progresiv vedem, de o parte, manifestarea cuvântului lui Dumnezeu, care era însuși Mântuitorul; de altă parte, cum recunoașterea acestuia a ajuns la deplină evidență în inimile oamenilor.

Creșterea minunată a copilului este de la început un semn de cunoaștere, căci despre Sf. Ioan Botezătorul, Ev. Luca zice numai atât: „iar copilul creștea și se ntărea cu duhul“ (I, 80); iar despre Mântuitorul adaugă: „umplându-se de înțelepciune, și harul lui Dumnezeu era cu el“ (Luca II, 40). Copilăria Sf. Ioan Botezătorul a fost deasemenea însoțită cu semne minunate, însă el era numai un prooroc al Celui prea înalt (Luca I, 76). Deci în mijlocul acestor două familii și ale altora care urmăreau creșterea acestor doi copii, se vedeau semnele speciale prin care Mântuitorul era arătat având de atunci înțelepciunea și harul lui Dumnezeu cu el.

Manifestarea înțelepciunii Mântuitorului în fața învățaților din templul de la Ierusalim li se pare extraordinară. Trei zile, stând de vorbă cărturarii templului cu un copil de doisprezece ani, a fost posibil acest fapt numai pentru că aceștia și-au închipuit că sunt în fața unei inteligențe excepționale și precoc. Dar nu s'au gândit că au în față cuvântul Domnului care vorbea prin El, așa cum vedem din răspunsul dat de copil părinților săi: „Ce este de mă căutați? Oare nu știați că întru cele ale Părintelui meu se cădea să fiu? Dar ei n'au priceput cuvântul, pe care l-a spus lor“ (Luca II, 49, 50). Ceva nemai văzut se atribuia acestui copil, însă harul Domnului nu-l bănuiau că sălășluește în El.

În sinagoga de la Nazaret, oricât ni se pare de dureroasă această scenă, se face un salt măreț în cunoașterea puterii cuvântului grăit de Mântuitorul, prin împotrivirea violentă ce-o vedem în sufletul ascultătorilor. Opoziția aceasta era semnul neînțelegerii

lor raționale și omenești, căci nu credeau posibil, ca din micul lor Nazaret, să se ridice Acela care avea peste el Duhul lui Dumnezeu. Această opoziție nu era, oare, o confirmare interioară, mai puternică, dar care nu li se părea acceptabilă din cauza minții lor? Adevărurile prea puternice și prea în opoziție cu gândirea noastră, nu le primim cu ușurință, oricât ar fi de evidente. Totdeauna se naște o reacțiune a spiritului obișnuit cu trecutul, în fața unui nou adevăr. Mânia lor, de care vorbește ev. Luca (IV, 28), vine prea repede, după ce se miraseră de cuvintele lui (IV, 22). Trecerea prea bruscă de la admirație, la mânie, nu înseamnă contestarea harului pe care îl simțeau în El, ci evidențiază procesul lor sufletesc prea sguđuitor, în care n'au mai putut ține un echilibru just. O asemenea sguđuire interioară nu-i provocată, în sufletul oricărui om, de ascultarea unui adevăr care îți rămâne indiferent, oricât ar fi de evident, ci numai atunci când pătrunzând în suflet, răstoarnă tot ce-a găsit acolo și cu care erai obișnuit. Greutatea aceasta de adaptare face să reacționeze astfel sufletul omenesc, iar nici decum prea marele neadevăr care ar veni în fața adevărului.

Deci, cu toată opoziția nazarinenilor, fără să-și dea seama, ei au confirmat că în inima lor pătrunsese un nou și mare adevăr, al harului care vorbea prin gura Mântuitorului.

În sinagoga din Capernaum înțelegerea este o recunoaștere mai deplină, căci dacă ea vine din gura unui bolnav, cu duh necurat, arată că și în sufletul lui pătrunsese această lumină, ca o putere care lucra prin sine însăși. Nu era nevoie de înțelegerea lui rațională care era în dezordine. Strigătul acestui demonizat: „*Sfântul lui Dumnezeu*“ este la fel ca și al demonizatului din ținutul gadarenilor: „*Ce este între mine și tine Iisuse, Fiule al lui Dumnezeu cel prea înalt?* (Marcu V, 7), care, apoi, după vindecare, vestea pe Mântuitorul în popor.

După plecarea din sinagogă, Mântuitorul a făcut multe vindecări (Luca IV, 38—39), încât se dusesse vestea, iar gloatele mergeau după el: „*din Galileia, din Decapole, din Ierusalim, din Iudeia și de dincolo de Iordan*“ (Matei IV, 25).

Trebue să vedem în acești oameni care veneau la Mântuitorul, mulțimile de totdeauna împovărate de nevoi și sdrobite de boli, care își caută vindecarea la depărtări oricât de mari, dispărând toate greutatețile în fața acestei nădejdi. Nu numai pe timpul Mântuitorului, ci totdeauna mulțimile se adună acolo, unde nădăjduiesc să afle vindecarea trupurilor și sufletelor lor. Ele sunt

duse de o credință dată cu anticipație în puterile aceluia dela care așteaptă vindecarea. Desigur, este în această credință interesul imediat, mai mult decât elanul sufletului, însă acest elan al sufletului deschide inimile ca să li se spună adevărul.

Iată, deci, că în jurul Mântuitorului se adună o lume care acum îl caută. Aceasta este mulțimea căreia Mântuitorul îi rostește ceea ce numim *Predica de pe munte*, pe care a ascultat-o ca pironită; *mulțimile stăteau uimite de învățătura lui, căci îi învăța pe ei ca unul care are putere, și nu ca învățații lor* (Matei VII, 29)

Ceea ce trebuie să vedem deosebit în *Predica de pe munte*, față de vorbirile Mântuitorului de până acum este împlinirea celor ce s'au zis celor de demult și celor de acum... *Ați auzit că s'a zis celor de demult* (Matei V, 21)... *Eu însă vă spun vouă* (Matei V, 22). Aceste cuvinte se repetă de mai multe ori numai în *Predica de pe munte* (Matei V, 27, 28; 31/32; 33/34; 38/39; 43/44.

Înțelesul acestor cuvinte a fost văzut vrând să arate deosebirea între Legea veche și propovăduirea Mântuitorului, care era descoperirea deplină. Mântuitorul pune în fața descoperirii lui Dumnezeu în Legea veche auctoritatea sa, zicând: *iar eu vă zic vouă*.

Tot ceea ce se păstrase, ca tradiție, *a celor de demult* era înlocuit acum prin El. Deci, descoperirea lui Dumnezeu făcută prin cuvântul profeților, împreună cu tradiția, se îplineau acum, căci El era Cuvântul însuși.

Eu vă zic vouă, adică acum eu sunt Cuvântul, este tot una cu ceea ce Ev. Ioan zice: „*La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. Acesta era întru început la Dumnezeu... și Cuvântul trup s'a făcut și s'a sălășluit întru noi și am văzut mărirea lui, mărire ca a unuia născut din Tatăl, plin de dar și de adevăr*“ (I, 1—2; 14).

Ni s'ar părea că între declarațiunea Mântuitorului: „*Iar eu zic vouă*“ și „*Cuvântul trup s'a făcut*“ sunt mari deosebiri de cuvinte. Înțelesul este însă același: că Mântuitorul și Cuvântul Domnului fac una, pentru ca împreună să descopere lumii Evanghelia.

V. EVANGHELIA ÎN GRAIU OMENESC

Ceea ce tradițiunea creștină a obișnuit să numească *Predica de pe Munte*, înțelegând prin aceasta învățăturile Mântuitorului din Ev. Mateiu, cap. V—VII, fragmentar date și de ceilalți evangheliști și care au fost comentate din primele timpuri de părinții

Bisericii, nu poate fi socotită o cuvântare făcută după regulile oratoriei profane.

De altfel, niciodată Mântuitorul nu s'a gândit să facă disertațiuni studiate în felul oratorilor profani, deoarece vorbirea sa, era o descoperire, El însuș fiind cuvântul care grăia. Nu avea nevoie de aceste mijloace exterioare și formale, ca să-i asigure reușita. Vorbirea Mântuitorului cu oamenii era mai mult sub formă de colocviu, de pilde și sfaturi.

Prin origină și esență, toată vorbirea Mântuitorului fiind împlinirea voiei Tatălui, avea altă structură și alt scop, decât orice grăire omenească: „*Eu nu pot să fac de la mine nimic; precum aud, judec; dar judecata mea este dreaptă, pentru că nu caut voia mea, ci voia Tatălui, care m'a trimes*” (Ioan V, 30); iar cea mai autentică mărturie vine chiar de la cei care îl ascultau și se îndoiau de puterea învățaturii sale: „*Ci Iudeii se mirau și se întrebau: cum știe carte acesta fără să fi învățat! Atunci Iisus le-a răspuns și a vorbit: Învățătura mea nu este a mea, dar a Celui ce m'a trimes pe mine*” (Ioan VII, 16).

Și totuși, această învățătură a dat-o oamenilor într'o formă omenească ca să fie înțeleasă, arătând puterea ei dumnezeiască, pentru a fi transmisă de la unul, la altul, așa cum Tatăl i-a dat-o lui; El a dat-o Apostolilor; Apostolii urmașilor, și apoi tuturor. „*Și se va propovădui această evanghelie a împărăției în toată lumea spre mărturie la toate neamurile; și atunci va veni sfârșitul*”. (Matei XXIV, 14).

Așa cum a trebuit, pentru mântuirea neamului omenesc, ca însuși Fiul lui Dumnezeu să se intrupeze, tot așa descoperirea Evangheliei s'a dat sub formele cele mai universale și ușor de înțeles, ca să poată fi primită de toate neamurile, de orice cultură și orice rasă, însă de aceiași ori dumnezeiască care le unifică.

Această comunicare grăită nu imită vreun alt model, ci este organică acestor condițiuni: în ea să fie turnată învățătura evanghelică ca în niște tipare, potrivit cu origina ei dumnezeiască; să fie alese cuvinte și expresiuni potrivite oricărui suflet omenesc.

Nu putem încadra forma acestei vorbiri într'un gen literar, ci are genul ei specific, evanghelic.

Realizează ceva, care ar trebui să fie în orice vorbire omenească, anume legătura organică între origina gândului, forma cuvântului și inima celui care ascultă.

Vorbirea Mântuitorului nu este astfel, decât un aspect ome-

nesc al descoperirii evanghelice, așa cum sunt toate tainele, vindecările și minunile ce se înlănțue de la întruparea Mântuitorului prin Sfântul Duh, până la Înălțare, ca manifestări felurite ale aceleiași descoperiri.

Dacă nu găsim un gen literar, căruia să asemănăm vorbirea Mântuitorului, totuși putem face unele constatări asupra formei în care Evanghelia se înveșmântează în graiul omenesc, ca să fie înțeleasă și primită de oameni.

Vorbirea Mântuitorului este în consens cu tradiția poporului, când spune: „*Să nu socotiți că am venit să stric legea sau proorocii; n'am venit să stric, ci să împlinesc. Căci adevăr grăiesc vouă cât vor sta cerul și pământul, o iotă sau o cirtă, nu va trece, până nu se vor face toate acestea*” (Matei V, 17, 18). Aceiași declarație o face de mai multe ori¹.

Cuvintele acestea Mântuitorul le spune, după ce arătase mulțimii calea fericirii. De ce a simțit nevoie să asigure ascultătorii săi, că nu strică legea, ci o împlinește? Desigur, acest mesaj nou al Evangheliei, făcut către inima tuturor, pătrunsese în interiorul fiecăruia, ca și cum era o chemare personală. Privindu-l pe ridicătura de pământ, de unde vorbea, nu cumva auzindu-l cele nouă fericiri, mulțimea a avut un gând comun, care o ducea spre Moise, stând pe munte și primind cele zece porunci ale legii? Priveau pe Mântuitorul, însă ei întrezăreau departe, în timp, pe Moise, care cobora înconjurat de o deslănțuire puternică a elementelor naturii, îngrozind poporul: „*Și tot poporul era martor la tunetele și la fulgerile și sunetul cornului și la privescarea muntelui fumegând, și privea poporul și se cutremura și sta departe*” (Ieșirea XX, 18). Decorurile erau cu totul deosebite, dar mai ales ce se spunea în lege și ce le grăia Iisus. În lege era scris, ca poruncă; *Să nu-ți faci chip cioplit...; să nu ucizi...; să nu fii desfrânat... și celelalte*. Acum nu mai era o poruncă, ci o chemare spre fiecare, ca să aleagă fericirea, cu propria sa inimă. Le arată obstacolele ce sunt în cale, dar le spune că totul depinde de ei, ca să se avânte în viață, mergând înainte, desprinzându-se din viața tristă și plină de amărăciune, cum se desprinde soarele din întunec, în zorii dimineții. Oamenii, regăsind puterea de viață și crezând în ei, așa cum le-o spune noua lege a vieții, vor da de o parte toată suferința, care vine ca o urmare a păcatului. Minunat se completează deschiderea drumului acesta de optimism,

1. Ioan X, 35; XV, 25; Luca XXII, 37; XXIV, 44; Matei XXVI, 54.

cu chemarea făcută celor care nu pot singuri să răsbată: „*Veniți la mine, toți cei osteniți și împovărați și eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul meu asupra voastră și învățați-vă de la mine că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre. Că jugul meu e bun și povara mea este ușoară*”. (Matei XI, 28, 30).

Deci, chiar atunci când, încercând singuri, nu veți izbuti, încă nu sunteți pierduți, dacă vreți. Atunci veniți la mine și eu voi lua asupra mea poverile voastre, așa cum face cu oaia cea rătăcită pe care bunul păstor o aduce pe umerii săi (Luca XV, 1-7),

Toți îl priveau și-l ascultau. Toți s'au împreunat în același gând, având sentimentul că ascultă ceva cu totul nou, iar acest sentiment, citit în ochii tuturor, Mântuitorul l-a înțeles, încât a trebuit să le spună, că n'a venit să strice legea lui Moise, ci s'o îplinească. Dacă între cuvintele sale și ale Legii, nu era nici o deosebire, atunci ce i-a făcut pe ei să li se pară o noutate? Desigur, ochiul inimii lor, care era chemat să le privească, vedea astfel. Legea rămânea aceeași, însă omul se schimba în fața legii, pe care avea s'o îplinească din propria sa dorință, ca să fie fericit, iar nu din teamă.

„*Să nu ucizi*” de teama pedepsii se îplinește acum, prin cuvintele: *Fericiți cei blânzi că aceia vor moșteni pământul. Cine-i blând nu poate ajunge să omoare, nu va primi nici pedeapsă și i se dă, pe deasupra, și fericirea. Legea nu-i dădea nimic. Iată de ce fericirea evanghelică este o împlinire a legii.*

Astfel, pune în față Legea și Evanghelia, nu pentru adversitate, ci pentru desăvârșire: „*Ați auzit că s'a zis: iubește pe aproapele tău și urăște pe vrăjmașul tău. Iar eu vă zic vouă: iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă bleastemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc*” (Matei V, 43, 44; Levitic XIX, 18; Deut. XXIII, 6).

Nu numai în *Predica de pe Munte*, ci toată predicarea Mântuitorului se îmbracă în acest graiu omenesc, adresat inimii.

Izvorul, care dă viață nouă inimii tuturor oamenilor este dragostea unui singur tată, făcând să răsară soarele și peste cei buni și peste cei răi și trimițând ploaie peste drepti și peste nedrepti (Matei V, 45). Dragostea tatălui este desăvârșită față de fiii săi, și tot prin dragoste pot fi desăvârșiți și frații aceluiași tată, între ei (Mateiu V, 46).

Evanghelia Mântuitorul coboară, astfel, în inimile oamenilor. Inimile curate văd pe Dumnezeu, pe când în lege nu-L văzuse nici Moise, nici profeții. Lor le-a vorbit fără să-L vadă. Acum

poate fi văzut cu inima, ca un tată, iar cine privește pe Tatăl, nu poate să vorbească altfel, decât contemplându-L și făcând voia lui. Astfel și graiul omului se va schimba, căci din prisosința inimii vorbește gura (Matei XII, 34). Iar toată Evanghelia se îmbracă în acest graiu nou, al inimii.

Inima oamenilor este aceeași în toți. Dacă evanghelia se adresează inimii, înseamnă că toți pot fi chemați și primiți. Toți simt ca unul singur; și fiecare ca toți. Astfel, se deschid perspectivele universaliste ale împărăției cerurilor, unde este loc pentru toți. Lumea întreagă este înfățișată ca un seceriș, așteptând mulți secerători (Luca 10. 2) iar locul de primire ale oamenilor, este încăpător pentru toți: „*In casa Tatălui meu sunt locașuri multe*” (Ioan XIV, 2), realizând asemenea transformări în sufletul oamenilor, Mântuitorul nu se temea de experiența și obișnuința pe care ascultătorii săi o aveau, ca să asculte citirea și explicarea legii, ci dimpotrivă. De aceea caută prilej, ca să vorbească celor adunați în sinagogi, arătându-le și prin aceasta, că El nu vrea altceva, decât să împlinească Legea. (Matei IX, 35, XII, 9, XIII, 54). Aci intra și învăța după cum era tradițiunea poporului: mai marele sinagogii scotea sulul cu textul, ca să-l dea cui cerea să citească. Apoi începea explicarea, după care urmau discuțiuni contradictorii.

Așa face la Nazaret și ori de câte ori intra într'o sinagogă. Mântuitorul întrebuințează această formă de colocviu cu oamenii și de interpretare a textului și a învățăturii spuse, încât fariseii și cărturarii înșiși îl priveau ca pe un învățător (Matei XII, 38).

Această vorbire în sinagogă, deși nu era un ritual, își exercita influența și după ce oamenii părăseau adunarea și se întâlneau în alte locuri, căutând prilej de discuțiuni.

Mântuitorul s'a servit de acest fel de a discuta al poporului, căruia îi predica Evanghelia. Influența morală și spirituală a sinagogii asupra lui Israel a fost mai mare decât templul. Templul era numai la Ierusalim. Avea caracterul său ritual ca altar al lui Israel, răspândit pe tot pământul. Inșă, sinagoga era mica grupare de câțiva oameni, răspândită în toată lumea, unde se găseau îm-prăștiați fiii lui Israel. Prin ea se păstra unitatea națională și se întreținea legătura spirituală cu Ierusalimul. Aci, era locul de discuții de orice fel. Așa cum Grecii mergeau în agora, Iudeii se întâlneau în sinagogă.

Putem spune că, dacă agoraua grecească ne-a lăsat dialogurile socratice, de unde a rămas metoda socratică, cu discuțiuni

asupra temelor filosofice propuse de ascultători, Israel ne-a lăsat forma sinagogică, adică de citire a textului sfânt, de interpretare, de discuțiuni lămuritoare între mai marele sau învățătorul sinagogii și ascultători. Temele de discuțiuni nu puteau fi decât religioase și morale, așa cum era și textul citit, iar mai târziu, când biserica creștină va începe propovăduirea Evangheliei, din aceste obiceiuri ale sinagogii va desvolta omilia interpretativă a textului și învățământul catehetic al neofiților creștini.

Dacă, însă, tradițiunea are valoarea ei, păcătuște când în timp de secole, se mărește în proporții mai mari decât adevărul, pe care vrea să-l apere. Tradițiunea sinagogică, cu ritualul ei și mai ales autoritatea personală, ce și-o dădeau conducătorii lor, care erau cărturarii și fariseii, ajunsese să acopere însemnătatea textului sfânt și să-i dea înțelesuri streine. Păstrătorul tradițiunii păcătuște adesea și prin autoritatea personală exagerată, ce și-o dă, lăsând în umbră adevărul pe care-l apără și, trecând autoritatea adevărului asupra sa, ca persoană. Mântuitorul vede că aceștia, care-și zic că apără legea, ei înșiși o calcă. Astfel, este nevoit să apere adevărul curat al legii, să ironizeze, să contradică și să condamne pe acei care o denaturează¹. Acești păstrători ai învățaturii și tradiției s'au depărtat așa de mult de porunca lui Dumnezeu, încât au înlocuit-o cu învățături omenești. „*Le-a zis lor: — Fariseilor și Cărturarilor — : Ați desființat prea bine porunca lui Dumnezeu, ca să țineți rânduiala voastră, pe care ați dat-o*”. (Marcu VII, 8, 13).

De aceea, luptând împotriva acelor care păcătuiseră astfel, era firesc ca Mântuitorul să întâmpine opoziția lor și să intre în discuțiuni violente, făcându-le mustrări.

Viața impune, deci, Mântuitorului, în vorbirea sa, realitățile ei așa fel, ca de la seninătatea, liniștea și blândețea cu care vorbește în *Predica de pe munte*, să-L vedem că întrebuițează tonul aspru în cuvintele adresate Fariseilor și Cărturarilor: „*Vai vouă, Cărturarilor și Fariseilor fățarnici, că închideți împărăția cerurilor înaintea oamenilor; că voi nu intrați și nici pe cei ce vor să intre nu-i lăsați*” (Matei XXIII, 13; și XXIII, 14—33), iar pilda vierilor necredincioși lor este adresată, căci „*mai marii preoților și Farise ascultând pildele lui, cunoscuro că vorbește despre ei*.” (Matei XXI, 45).

Pentru îndepărtarea acestor înstreinări și adaoase făcute de tradițiunea omenească, Mântuitorul cere să fie cercetate scripturile și să fie pătruns adevăratul lor înțeles: „*Atunci le-a deschis*

1. Matei VI, 2, 5, 16; IX 11, 14; XII, 2; XXIII, 5, 16, 23; Luca V, 30; VI, 2, 7; XI, 39—54; XVIII 9—14.

mintea ca să priceapă scripturile (Luca XXIV, 45). Cuvintele adresate apostolilor, erau date ca o asigurare specială, căci *cel ce va crede în mine, râuri de apă vie — precum a zis scriptura — vor curge din pântecele lui* (Ioan VII, 38), referindu-se la profeția mesianică din Isaia (XXXV).

Deci, izvorul adevărat al învățaturii nu poate fi înțelepciunea oamenilor, ci Scriptura, care este cuvântul lui Dumnezeu și care acum își găsește împlinirea prin venirea lui Mesia, El însuși propovăduind *Evangelia împărăției*¹ spre care va da năvală toată lumea.

Această Evanghelie, luând locul legii și proorocilor care au ținut până la Ioan Botezătorul², el o binevestește și o investmân-tează în graiu frumos, ca oamenii s'o primească cu ușurință și plăcere. Forma aceasta nu era căutată ca un mijloc, ci era organică cu izvorul de unde pleca, căci *Evangelia este puterea lui Dumnezeu pentru mântuirea orîșicui crede* (Romani I, 16).

Se poate zice că graiul frumos al Evangheliei este poetic? Poezia adevărată nu este potrivirea unor cuvinte ca să le dea o muzicalitate deosebită, prin ritm și rimă, ci mai degrabă, simțirea cu care cineva privește lucrurile ce-l înconjoară.

Mântuitorul se apropie de oameni și lucruri, de tot universul, și vede că în ele se proiectează lumina Tatălui ceresc. Aceași lumină a Tatălui era și în inima sa. Universul întreg se transfigurează, așa cum El însuși a fost văzut pe Tabor.

În crinii câmpului, care nici nu torc, nici nu țes, este lumina lui Dumnezeu dându-le această măreție, prin simplitatea formei, dar și prin originea dumnezeiască a acestei frumuseți. Păsările cerului nici nu seamănă, nici nu seceră, iar Tatăl cel ceresc le hrănește. Soarele încălzește și ploaia cade peste cei răi, ca și peste cei dreți. Semănătorul care pleacă, plin de nădejde, să arunce în pământ sămânța; păstorul care aduce pe umeri oaia cea rătăcită; plugarul care nu trebuie să privească înapoi când ară; neghina care răsare nesemănată să înăbușe grâul; năvodul care scoate pești buni și pești răi; toate aceste imagini luate din natură depășesc orice frumusețe poetică, cu care altcineva a încercat să le cânte în versuri. În aceste forme poetice ale Evangheliei, se vede că ceea ce le leagă între ele și ceea ce le dă viață este o frumusețe interioară și creatoare. Numai așa se poate vorb

1. Matei IV, 23; IX, 35; XXIV, 14;

2. Luca XVI, 16.

de o poezie a Evangheliei, cu aceleași origini ca și rugăciunea.

Intr'adevăr, *Tatăl nostru cel din ceruri* este o poezie și o rugăciune, plină de frumusețe și de măreție.

Și totuși, Evanghelia deschizând acest drum spre inimi, ca lucrurile și oamenii să fie priviți sub altă perspectivă; ținând seamă de toate susceptibilitățile omenești și de putința lor de înțelegere; apropiindu-se de toți, prin acest fel de vorbire directă cu fiecare; îmbrăcându-se cu aceste imagini poetice și cu toată respectarea obișnuinței *celor de demult*, n'ar fi avut putere de izbândă, dacă puterea cuvântului n'ar fi fost întărită de personalitatea Mântuitorului, care prin vindecări, minuni, moarte și înviere a arătat dumnezeirea sa. *Dacă Christos n'a înviat, deșartă este predica noastră, deșartă este și credința voastră.* (I. Corint. XV, 14).

Ținând seamă de toate acestea, graiul Evangheliei poate fi un model pentru cine vrea să predice Cuvântul Domnului, însă nimeni și niciodată nu va vorbi la fel, pentru că Evanghelia este însăși puterea lui Dumnezeu (Rom. I, 16), venită odată cu plinirea vremii.

VI. PREDICAREA EVANGHELIEI ȘI LEGĂTURA CU CULTUL

Încă din timpul Mântuitorului, apostolii au început să predice Evanghelia¹. Când i-a adunat înaintea Înălțării, le-a dat poruncă să vestească Evanghelia la toate neamurile², iar după ce au părăsit locul înălțării, au pornit să propovăduiască pretutindeni³. Atâta vreme-cât Mântuitorul a fost cu ei, făceau numai ceea ce le indica învățătorul lor. Însă, după Cinzecime s'au simțit plini de răspundere pentru predicarea Evangheliei, pentru că acum „s'au umplut toți de Duhul sfânt”⁴. Primind prin aceasta și darul grăirii în toate limbile, se mirau toate neamurile streine din Ierusalim, când apostolul Petru a ținut în fața lor prima cuvântare.

Partea întâia a acestei vorbiri este o interpretare a textelor Scripturii și a istoriei sfinte, arătându-se că Iisus cel răstignit este Domn și Christos⁵; deci o adevărată omilie; iar partea doua⁶, partea aplicativă, un îndemn la încreștinarea celor de față.

1. Luca, IX, 6.

2. Matei XXVII, 19.

3. Marcu, XVI, 20.

4. Fapt. Apost. II, 4.

5. Fapt. Apost. II, 14—36.

6. Fapt. Apost. II, 38—39.

Imediat creștinii și apostolii au făcut un mic cult, stăruind în învățătura apostolilor, vieța frățească și frângerea pâinii¹. Creștinii s'au desprins, deci, din mulțimea amestecată și s'au adunat între ei, citind textele sfinte, lămurindu-le și rugându-se. Cuvântarea apostolului Petru citează atâtea locuri din V. Testament, referitoare la Mesia, încât este sigur că lămuririle apostolilor au fost în legătură cu aceste texte. Apostolii se gândeau să imite cât mai mult pe dumnezeescul lor învățător, care avea obiceiul, ca ceea ce spunea mulțimii, să explice într'un chip special și deplin ucenicilor². Facem o simplă presupunere, care pare să aibă toată îndreptățirea, pentru că tot așa făcuse Mântuitorul în sinagoga din Nazaret, unde după ce a citit textul, l-a explicat potrivit obiceiului vieții interioare și spirituale al sinagogii iudaice. Creștinii acum nu se despărțiseră încă de sinagogă. La Ierusalim mergeau la templu, însă se retrăgeau și în case particulare, ca să fie instruiți de apostoli³.

Inmulțindu-se numărul creștinilor din Ierusalim, au fost necesare unele măsuri de organizare, prin alegerea diaconilor⁴, iar ceilalți Iudei au început să bage de seamă că creștinii au o învățatură nouă. Dintr'o sinagogă dela Ierusalim, a Libertinilor⁵, s'au pornit acuzațiuni împotriva diaconului Ștefan, pe care l-au dus în fața Sinedriului. Aci Ștefan vorbește și explică toată taina lui Chistos⁶, aducând mărturie istoria poporului Israel și citațiuni, arătându-le că au legătură cu Mesia. Deci, într'o împrejurare așa de neașteptată și în afara orelor de rugăciune, structura cuvântării este scripturistică și interpretativă. Avraam, Moise, David și Solomon sunt aduși ca mărturie împotriva cerbiei acestui neam, care și-a omorât proorocii. Ștefan este omorât și ajunge primul martir creștin. După această întâmplare, unii creștini s'au răspândit în toată țara, binevestind cuvântul, iar Filip a trecut în Samaria⁷. Predica s'a întins în Fenicia, Cipru și Antiohia. Intre acestea, Pavel convertit pleacă în prima călătorie misionară, însoțit de Barnaba și se oprește la Antiohia în Pisidia,

1. Fapt. Apost. II, 42.

2. Marcu IV, 10 ; Luca VIII, 4 ; XI, 1.

3. Preotul Petre Vintilescu, *Incerări de Istoria Liturghiei*, București 1930, p. 13.

4. Fapt. Ap. VI.

5. Fapt. Ap. VI, 9.

6. Fapt. Ap. VII, 2—53.

7. Fapt. Ap. VIII, 4.

unde intră în sinagogă, în zi de sâmbătă. „*Îar după citirea Legii și a proorocilor, mai marii sinagogii au trimis la ei, zicându-le: „Bărbaților și fraților, dacă aveți vre'un cuvânt de mângâiere pentru popor, vorbiți*”¹.

Trebue să reținem din acestea că ei au intrat în sinagogă; că au citit legea și proorocii, și au fost invitați să vorbească poporului pentru mângâiere.

Se împlinise tot programul zilei de sâmbătă în sinagogă, care consta din: citirea legii, a profețiilor, un imn și explicarea textului, adică se făcea o omilie (mi drasch)². Explicarea textului s'a cerut celor doi oaspeți s'o facă. Atunci apostolul Pavel vorbește în termeni și cu argumente foarte asemănătoare cu Petru și Ștefan³.

Părinții neamului Israel: Moise, David, Ioan Botezătorul sunt cotituri de drumuri în viața acestui popor, în apropierea de timpurile mesianice, așa cum arată rostirile *proorocilor cele ce se citesc în fiecare sâmbătă*. Toată săptămâna ascultătorii au discutat până în sâmbăta viitoare, și tot la sinagogă s'a adunat mai tot orașul, încât a fost stârnită gelozia unor iudei.

Cuvântarea ținută de Iacob, la Ierusalim, în fața apostolilor, când se hotărăște ca și păgânii să fie primiți la creștinism, are același caracter, întemeiat pe Scripturi: „*căci din străvechime, Moise are prin toate orașele, propovăduitorii săi, și citit este în sinagoge în fiecare sâmbătă*”⁴.

Însă, când Pavel vorbește atenienilor, nu mai invocă autoritatea Scripturilor, ca în sinagoge, ci se folosește de noțiuni filosofice, cu care să-i facă ascultători binevoitori. Înaintea lui Felix, a procuratorului Porcius Festus și a lui Agripa se apără cu argumente, ca în fața unor adevărați romani⁵, încât cuvântarea lui este sguuitoare pentru conștiința lui Agripa, care i spune: „*Cu puțin de nu mă îndupleci să mă fac și eu creștin*”.

Din toate acestea se pot face următoarele observațiuni:

Predicarea Evangheliei se făcea în sinagoge, unde trebuia observat programul ei de sâmbătă. Acum, interpretarea o făceau apostolii și predicatorii creștini, acolo unde ajungeau cu opera lor misionară. Această cuvântare era aproape rituală. Însă,

1. Fapt. Ap. XIII, 15.

2. L. Duchesne, *Origines du culte chrétien*, Paris 1925, p. 48.

3. Fapt. Ap. XIII, 16—41.

4. Fapt. Ap. XV, 21.

5. Fapt. Ap. XXVI, 22—32.

când nu erau în cadrul cultului sau cereau împrejurările, apostolii făceau adevărate cuvântări apologetice, așa cum se vor desvolta în marile scrieri ale apologeților de mai târziu.

Dacă avem informațiuni despre felul de vorbire al lui Petru, Ștefan, Iacob și Pavel, putem afirma că și ceilalți apostoli, pe unde au plecat să predice, urmăreau aceleași norme, mai ales dacă începeau să cunoască localitățile unde ajungeau, mergând întâiu în sinagoge.

Mai erau în biserica din Antiohia, mulți alți propovăduitori ai Evangheliei, cu puteri deosebite ca : Barnaba, Simeon, căruia i se zicea Niger, Luciu Cirineul și Manain, cărora Duhul sfânt le-a spus să-și pună mâinile peste Barnaba și Saul. Aveau, deci, puterea în biserică să transmită acest har ¹.

Filip Diaconul a plecat să predice în Samaria, după ce apostolii au pus mâinile asupra lui ².

Constatăm că predicarea Evangheliei rămânea în strânsă legătură cu cultul, și nimeni nu putea vorbi fără darul transmis prin hirotonie. Deci, această activitate nu era o inițiativă personală și subiectivă, ci rămânea în cadrul oficial al micii biserici creștine care se înfiripa alături de sinagoge iudaice din lumea greco-romană.

Vieța, însă, prin forțele vii care o animă, își creiază totdeauna forme noi, deși, în aparență, se crede că tradiția rămâne aceeași. Cu toată legătura pe care primele comunități creștine o aveau cu sinagoga, ca orice celulă vie care tinde să se despartă prin creștere, Biserica creștină trebuia să se rupă cu totul de sinagogă și să-și organizeze vieța ei proprie.

Noua credință nu putea lăsa ca formele de cult și rugăciune să fie aceleași. Dușmănia iudeilor, începând încă din timpul Mântuitorului și persecuția celor din Ierusalim împotriva creștinilor, depărtau sufletește pe creștini de templu și de sinagoga iudaică. Iar predicarea oficială de mari proporții, pe care toți apostolii au făcut-o în lumea păgână după anul 50, cerea ca cultul creștin să se diferențieze cu totul de sinagogă. În orașele din jurul mării Mediterane, unde au predicat Petru și Pavel, Ioan sau Marcu în Alexandria, erau sinagoge. Dar în Scitia, unde a venit Andrei, ce-ar fi folosit să se întemeieze sinagoge, la popoare care nu erau amestecate cu iudeii?

1. Fapt. Ap. XIII, 1—2.

2. Fapt. Ap. VI, 6.

De altfel, chiar în predicarea misionară a apostolului Pavel nu mai era totdeauna nevoie să caute prozeleți în sinagoge, ci se adunau în case particulare¹, iar creștinii, care veniau direct dintre păgâni, nu mai erau obligați de prescripțiunile sinagogii, ce trezeau atâtea antipatii în lumea greco-romană. Era deci, firesc, ca Biserica creștină să se despartă de sinagogă.

În epistolele ap. Pavel, care redau organizarea Bisericii în lumea greco-romană, vedem schițându-se treptat depărtarea de sinagogă și constituindu-se adunări de creștini în case particulare, numite ἐκκλησία. Pentru ca aceste adunări să păstreze o disciplină interioară și să nu fie prea deosebite de adunările creștine din sinagoge, ele observau anumite reguli, citindu-se lecturile obișnuite și de multe ori epistolele apostolilor. În această vreme apostolică se poate afirma că ritualul vieții interioare al comunităților creștine era: o parte didactică și alta cultică, cu sf. Euharistia ca centru esențial.

Părintele Prof. Petre Vintilescu face o sinteză documentată a acestui proces de cristalizare și organizare, arătând că partea didactică în comunitățile creștine era alcătuită din: „a) *Citiri din Sfânta Scriptură a Vechiului Testament și din scrierile apostolilor, apărute în acea vreme*; b, *Predica sau omilia, ce urma ca explicare a textelor citite*; c) *Psalmii, imnele și cântările duhovnicești*; d) *Rugăciuni*².

În acest entuziasm al predicării Evangheliei, inițiativele spontane ale unor persoane bine intenționate, depășind rolul și darul lor, produceau turburări, încât vedem lupta apostolilor împotriva acestora. Era nevoie de ordine în adunările creștine, de o ierarhie și de un comandament. Apostolul Pavel este nevoit să facă ordine, arătând care este această ierarhie: întâi apostolii, apoi profeții, și în al treilea rând învățătorii. Apoi veneau celelalte daruri: al puterilor minunate, al tămăduirilor, milostenilor, cârmuirilor și feluririi limbilor.

Apostolii aveau autoritatea superioară, pentru că erau fondatori de biserică, primiseră darul prin punerea mâinilor și aveau dreptul să profetizeze și să învețe³. Însă profetul avea datoria să învețe în bisericile întemeiate de apostol prin darul primit prin punerea mâinilor, așa cum îi scrie lui Timotei: „*până la venirea*

1. Fapt. Ap. XII, 5; Romani XVI, 5; I. Corinteni XVI 19, ; Coloseni IV, 16.

2. Preotul Petre Vintilescu, *Incerări de Istoria Liturghiei*, pag. 35 idem; c. f. *Liturghiile Bizantine privitye istoric*, p. 49 București 1943.

3. I. Corinteni, XII, 28.

*mea, ia aminte la citit, la îndemnat, la învățătură. Nu fi nepăsător față de darul ce este întru tine, care ți s'a dat prin proorocie, cu punerea mâinilor preoției*¹ potrivit proorociilor care i s'au dat asupra lui. Învățătorul sfătuește și pregătește pe credincioși prin lămuririle pline de reflexiune, însă acest dar al duhului este inferior proorociei și mai ales apostolatului.

Nevoia aceasta se simțea ca apostolul să fie autoritatea conducătoare peste bisericile întemeiate, iar în fiecare biserică proorocul să aibă toată puterea, pentru că inițiativele personale erau foarte dăunătoare. Dacă apostolul Pavel scrie că *femeile să tacă în biserică*, deducem că și dintre ele încercaseră să vorbească în adunări. Apostolul mai sfătuește pe corinteni, când se adună împreună, dacă unul are o învățătură, altul o cântare, altul de grăit în limbi, altul o tălmăcire, toate să se facă spre zidirea tuturor. Presupunem din acest sfat că uneori în adunări erau contribuții persoanele, ce duceau la dezordine și, în loc să zidească, turburau pe ceilalți.

Se petrece un fenomen social, totdeauna asemănător, când într'o societate se manifestă tendințe de dezordine, ca pentru continuarea vieții, puterea de conducere să treacă în mâna unuia singur, care să pună ordine și să-și ia răspunderea întreagă. Istoria popoarelor ne arată că, după cele mai multe revoluții, a urmat un dictator, care a venit să restabilească lucrurile. Dictatorii nu sunt decât creațiile necesare ale mișcărilor revoluționare.

Așa s'a întâmplat și în Biserica creștină, ca puterea apostolului, mai târziu numit episcop, să împartă toate darurile duhului, și el să le transmită aceluia, pe care îl crede vrednic. Epistolele I și II Timotei și Tit ne arată această evoluție, iar la începutul secolului II, în epistolele sfântului Ignațiu se vede că această evoluție era deplină.

De aceea sf. Ap. Petru, scrie: „*Dar mai înainte de toate trebuie să știți că nici o proorocie a Scripturii nu se tâlcuește după cum îl taie capul pe fiecare. Pentru că niciodată proorocia nu s'a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu au grăit purtați de Duhul Sfânt*². Apăruseră în biserică profeți și învățători mincinoși³, care nu erau dela Dumnezeu⁴. Apocalipsa

1. I Tim. IV, 14—15.

2. II. Petru I, 20,21

3. II. Petru II, 1,2

4. I. Ioan, IV,1

sf. Ioan pune alături¹ pe fiara cea cumplită — Antichristul cu prorocul mincinos, fiind răpuși împreună² și aruncați în iezerul de foc și de pucioasă, ca să fie chinuiți acolo, zi și noapte, în vecii vecilor³.

Pentru împiedicarea acestei vorbiri necontrolate, apostolul Pavel scrie: *...Și cum vor propovedui fără de apostolie?*⁴, pe Tit îl orânduște ca să pună preoți prin cetăți⁵, deci ca să nu se găsească alții ca s'o facă după bunul lor plac, care învățau lucruri greșite și erau răzvrățiți, *căroră trebuia să le astupe gura ca unora care răstoarnă case întregi, învățând pentru agonisita rușinoasă, cele ce nu se cad*⁶.

Spre sfârșitul sec. I și începutul sec. II, predicarea aceasta de inițiativă personală a Evangheliei a trecut în mâna episcopului și cui îi dădea el dreptul să vorbească, datorită și unui alt fenomen interior puternic și mai firesc care se petrecea în Biserica creștină, anume prin evoluția și deplina formare a cultului creștin. Căci, în fața misterului creștin care se înfățișa în serviciul euharistiei, cuvântul oricărui vorbitor își pierdea din valoare. De altă parte, săvârșitorul euharistiei, prin oficiul ce-l împlinea, primea o aureolă deosebită, care-l ridica cu mult în ochii participanților. „Clement Romanul face să reiasă rolul liturgic al membrilor ierarhiei bisericești, prin paralelismul în care îi pune cu preoția templului“, constată părintele prof. P. Vintilescu⁷.

Aparițiunea docheților și nevoia de apărare a Bisericii împotriva lor va întări mai mult episcopatul și ierarhia orânduită prin mâinile sale. În timpul sf. Ignațiu de Antiohia⁸, aceasta era definitiv stabilită.

Deci, pe măsură ce Biserica creștea și se organiza, datorită unor cauze interne și externe, persoanele de conducere asumau mai multe puteri, care vor umbri faima predicatorilor pe cont propriu.

Pe la jumătatea sec. II, apologia sf. Justin Martirul aduce

1. Apocalipsa XVI, 13.

2. Apocalipsa, XIX, 20.

3. Apocalipsa, XX, 10.

4. Romani X, 15.

5. Tit. I, 5.

6. Tit. 1, 11.

7. Preotul Petre Vintilescu, *Incerări de Istoria Liturghiei*, p. 57 c, f. I. *Epistola Clement Romanul către Corinteni*, XL, 5. 5.

8. *Ibidem* p. 58, cf. *Epistola către Smirneni* XIII, 2.

mai multă lumină. Din comunitățile creștine dispar toți cei cu harisme și rămâne întâiul stătător, care săvârșea liturghia. Ni se arată că elementele cultului din timpul apostolilor erau păstrate, însă erau acum mai dezvoltate, iar ritualul euharistic mai precizat, ca formulă, valabilă pentru toți creștinii. Interesant pentru noi sunt cele spuse în cap. LXVII: „*În ziua numită a soarelui - deci duminica —, toți din orașe și din sate se adună într'unul și același loc; se citesc memoriile apostolilor sau scrierile profeților, atât cât îngăduie timpul. Apoi, citețul oprindu-se, întâiul stătător, dă într'o cuvântare sfat și îndem la imitarea acestor frumoase învățături*”¹.

În cele spuse de Justin Martirul, întâiul stătător primește darurile de pâine și vin pentru euharistie; le binecuvintează; mulțumește îndelungat lui Dumnezeu; vorbește explicând textele citite și dă sfaturi; primește daruri ca să le împartă celor săraci. Deci, întâiul stătător face tot ce este esențial. Trebuie reținut că citirile sunt făcute de citeț, iar întâiul stătător, care este episcopul, îl oprește când vrea și apoi vorbește el, dând sfaturi. Nu se mai vorbește de proroci, de învățători, de cei care au darul limbilor. Toți au dispărut și a rămas întâiul stătător, care are datoria să vorbească.

De ce nu găsim în scrierile creștine din sec. II mai multe informații asupra cultului și predicării Evangheliei? Trebuie să presupunem că numărul creștinilor era de multe ori mai mare. Tertulian spunea la sfârșitul sec. II că sunt creștini în tot imperiul, răspândiți în toate orașele și că a-i extermina, înseamnă a dărâma imperiul. Poate că erau câteva milioane de creștini. Rămăsese cultul la formele lui simple din vremea apostolilor, iar scriitorii acestui veac nu-i dădeau importanță, ca să amintescă despre el? Ne explicăm aceasta că acum începuseră persecuțiunile îndreptate împotriva creștinilor, fiind acuzați că săvârșesc un cult abominabil. Dovada este scrisoarea lui Plinus cel Tânăr către Traian și împrejurările în care au început persecuțiile la Cartagina sub Septimus Sever. În acest timp efortul Bisericii se concentrează în apărarea ființei sale, iar descrierea cultului, în scrierile apologetilor, ar fi fost o divulgare. Scriitori păpâni ca: Lucian de Samosate și Celsus, care erau contemporani și prieteni, nu ironizaseră tocmai acest cult?² Biserica stabilise.

1. Apologia Sf. Justin, cap. LXVII.

2. Lucian de Samosate în *Opere Complete* „Despre moartea lui Peregrinus”, 11,13, pag. 388-389, edit. Hachette Paris 1874; Celsus de L. Rougier edit. Editions du siècle Paris 1925.

disciplina arcana asupra misterelor ei, anume ca să nu fie cunoscute de păgâni. La ce ar fi folosit dacă Justin Martirul, Atenagora, Tatian asirianul, Tertulian, Origen și Clement Alexandrinul, le-ar fi descris complet în apologiile lor? Scrierile creștine, din acest veac, reflectă în ele lupta Bisericii impusă de lumea greco-romană și nu atât viața ei interioară și spirituală. Dacă Justin Martirul ne-a lăsat puținele sale informațiuni, acestea nu sunt pentru edificarea creștinilor, ci ca argumente adresate unor împărați socotiți de creștini că pot fi mai evlavioși și cu o înțelegere mai largă, ca Antonin piosul sau Marcu-Aureliu.

Același motiv îl aveau să nu scrie și despre predicarea Evangheliei. Cum puteau ei face o asemenea greșală, în timp ce erau acuzați că se întind în imperiul și fac propagandă, să arate cât de mult și de bine este organizată predicarea Evangheliei!

Scurtele aluziuni făcute de alți scriitori ai sec. II despre cultul creștin și predicarea Evangheliei sunt fără mare importanță. În veacul III situația Bisericii creștine este aceeași în lupta ei de apărare. Deci, creștinii nu aveau interesul să dea păgânilor informațiuni care astăzi ne-ar fi lămurit pe noi.

Marii scriitori ai sec. III: Clement Alexandrinul, Origen, Minucius Felix, Tertulian, Ciprian, Lactanțiu, scriu opere de valoare și de mari proporții. Inșă preocuparea lor era să arate doctrina creștină ca demnă să fie primită de lumea intelectuală a antichității, iar că filosofia profană și religiunea păgână nu mai pot sta în fața creștinismului.

Dacă marii scriitori ca Clement și Origen sunt socotiți dascăli școlii catehitice din Alexandria, să nu uităm că mulți din ascultătorii lor erau tineri filosofi și doritori de cultură, care urmau în același timp la diferiți profesori păgâni. Ei predicau și în biserică, dar nu ne arată că numai în timpul cultului. Se știe că Origen a condus școala catehetică dela vârsta de 18 ani, când nu era cleric. Abia, mai târziu a fost hirotonit la Cezareea Palestinei, după ce a părăsit Alexandria, fiind protejatul episcopilor din Palestina.

Expresiuni ca acestea: „să ne ocupăm de cele citite“ ¹⁾ sau „episcopul să-mi indice pasagiul pe care trebuie să-l comentez“ ²⁾, ne arată că citirea și explicarea era după cum vroia episcopul,

1. Origen. In Gen. omilia I, 17, P. G. t. XII, col 190.

2. Origen P. G. t. XII. col. 1012.

care lua parte la cursurile ținute pentru instruirea catehumenilor. Se poate vedea, deci, că toată faima științifică în cunoașterea Scripturilor a lui Origen era pusă sub controlul modestului episcop de atunci al Alexandriei, Demetrius.

Din cele 81 scrisori ale sfântului Ciprian, 20 sunt adresate „preoților și diaconilor”, iar din acestea 4 scrisori sunt adresate „preoților, diaconilor și întregului popor”. Grija cea mare a lui Ciprian, în timpul persecuției, era să-și îndrumeze preoții și diaconii, ca prin ei să păstreze credința poporului. Nu putem crede că toate scrisorile lui Ciprian s'au păstrat și că el a scris tuturor preoților care păstoreau în Africa de Nord, câte o scrisoare. Numărul preoților de sub jurisdicțiunea sa era mult mai mare; iar acolo unde într'o comunitate era un preot, trebuia să îndeplinească și obligațiunile de cult.

În scrisoarea XXXVIII istorisește un caz interesant, cum a hirotonit un tânăr foarte strălucit, numit Aurelius, care merita cele mai înalte trepte ale ierarhiei, dacă nu după vârstă, dar mai ales, pentru trecutul său. Totuși, l-a pus întâiu să facă o mărturisire de credință, să citească din Scriptură, și apoi a fost lăsat să se urce în amvon. Credincioșii care l-au ascultat au fost foarte mulțumiți. După aceea a fost hirotonit de Ciprian și colegii care erau de față. Comunică această știre preoților, diaconilor și poporului, știind că au să se bucure totdeauna, când vor auzi că sunt hirotoniți în biserică clerici așa de valoroși.

Sunt foarte interesante aceste amănunte, din care se vede că hirotonia s'a făcut după ce candidatul a vorbit și a plăcut mulțimii. Acest examen, pe care tânărul Aurelius l-a trecut în fața credincioșilor, ne arată că unui cleric se cerea să știe să predice. Faptul că s'a suit în amvon ne arată că era în timpul unei adunări de cult.

Acestea ne arată că preotul trebuia să fie și predicator, iar predica era ținută în timpul cultului.

N'avem texte care să ne arate la ce dezvoltare ajunsese cultul la sfârșitul sec. III. Din tăcerea acestor texte nu putem deduce că cultul nu se dezvoltase. După acordarea libertății religioase de Constantin cel Mare, când Biserica va fi liberă, vor apărea dovezile evoluției realizate, pe tăcute, în vremea persecuțiilor.

Cu începutul acestor vremuri cultul creștin și predicarea Cuvântul Domnului, le vom cunoaște mai deplin.

Preotul VICTOR N. POPESCU

R E C E N Z I I

ZĂVIDEANUL ILARIE, *Viața lui Iisus*, București 1944, 175 pp. cu 50 desene în text și 36 vignete, 200 + 4 lei.

Când privești muntele din depărtare, dimensiunile lui ți se par mici și neînsemnate. Dar cu cât te apropii mai mult de el, cu atât îl vezi mai uriaș și mai impunător. Iar când ai ajuns lângă el și nu-i mai poți zări vârful, ți se pare nesfârșit de mare. Abia atunci îți dai seama cât ești tu de mic, de slab și de neînsemnat pe lângă munte și ce greșală ai săvârșit uitând de câtă putere și osteneală ai nevoie spre a-l străbate în lung și în lat, ca să-i descoperi toate cărările, toată frumusețea și toate bogățiile. În fapt, nici ochii nu te ajută să-l privești dintr'odată, căci de aproape vezi numai părți mărunte și izolate, iar de departe numai întregul.

Privită de la distanță, problema „vieții lui Iisus” pare ușoară și neînsemnată, ca a oricărui erou din istoria umană. Așa socotesc cercetătorii istoriei religiunilor, rămași departe de centrul religiei creștine. Privită de aproape, ea se rezumă în portretul descris în cele patru evanghelii canonice și este mai mult adorare și imitare, decât teorie și abstracțiune. De aceea oamenii de rând și neștiutorii discută și tratează problema vieții lui Iisus cu ușurința cu care se discută și se tratează de obicei subiecte banale din viața obișnuită sau din istorie, ori noțiuni elementare de știință, politică sau literatură. Ușurința aceasta semidoctă este caracteristică multor scriitori. Printre aceștia se numără și autorul nostru.

„Ilarie Zăvideanul” este un nume nou în literatura noastră teologică. Nu știm nimic despre persoana, profesiunea sau pregătirea d-sale. Lucrarea ne face să constatăm că d-sa nu este nici teolog, nici literat. Sfiala cu care ocoloște unele expresii socotite indecente poartă aromă candidă de mânăstire. Citind cartea, ne gândim însă, fără să vrem, mai degrabă la un tânăr plin de încredere în cunoștințele sale, dar cu studii insuficiente și cu puteri prea mici în raport cu greutatea subiectului ales spre tratare. Din această cauză, lipsa de formație teologică și literară, de care dă dovadă, este întrecută numai de îndrăsneala d-sale de a-și începe scrisul cu cel mai greu subiect din toată literatura creștină și de a da la tipar nu o creație originală sau un studiu care să arunce o nouă lumină de înțelegere asupra persoanei lui Iisus Hristos”
cî numai o sterilă compilare, care mutilează evangheliile canonice, denaturează cuvintele Mântuitorului și-i istorisește faptele într'un rezumat lipsit de orice preocupare critică, de orice talent literar și de orice farmec.

Lectura cărții este deci tot atât de plictisitoare, ca și ascultarea unei arii celebre și grele, executate cu trudă și aproximație de un violonist lipsit nu numai de tehnica arcușului și a degetației, ci și de cunoștința notelor și de ureche muzicală. Regretăm așa dar din toată inima că lucrarea d-lui Ilarie Zăvideanul nu poate fi primită cu bunăvoința pe care doream sincer să i-o acordăm, după tortura la care ne

supusese, acum câteva luni, lectura cărții lui *Emanuel Copăceanu* asupra aceluiași subiect (Vezi *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXI, Nr. 10-12, Octombrie-Deceembrie 1943, pp. 581—586).

Ca și Emanuel Copăcianu, d-l Ilarie Zăvideanu și-a intitulat cartea tot cu expresia improprie și neortodoxă de „*Viața lui Iisus*”. Notăm deci, și de această dată, că deoarece în persoana Mântuitorului s'au unit, prin Intrupare, firea divină cu cea umană, amândouă rămânând întregi, neamestecate, neschimbate, neimpărțite și nedespărțite, expresia „*Viața lui Iisus*”, este nepotrivită pentru cel ce voeste să istorisească învățătura și faptele theandrice ale lui Iisus Hristos. În adevăr, această expresie de origine protestantă arată numai aspectul strict uman al persoanei Mântuitorului, asupra căruia scrierile neotestamentare cuprind foarte puține informațiuni și care cu greu poate fi despărțit, fără erezie, de cel divin. De altfel, conștiința ortodoxă are oroare de atitudinea raționaliștilor care văd în Iisus Hristos mai mult un om de geniu, întemeietor de religii, decât pe Fiul lui Dumnezeu intrupat.

Nu învinuim însă pe autor de o asemenea atitudine, deoarece în „*Rugă de început*”, care ține loc de prefață, d-sa ne spune că dorește să istorisească nu viața unui om ca noi, ceilalți, care n'am întemeiat „o credință ca aceia creștinească”, ci „*Viața lui Iisus Nazarineanul, Fiului Tatălui ceresc... Nu vom măsura deci faptele și spusele lui cu măsura obicinuită, deoarece am face greșala cea mai mare, care ne-ar închide cu desăvârșire înțelegerea vieții Mântuitorului. Când ne vom găsi dinaintea unor întâmplări, cuvinte sau fapte cărora nu le vom putea afla alt tâlc, decât cel dumnezeesc, ne vom da da înlături cu smerenie, ca ele să grăiască deadreptul simțirii noastre. Și nu vom cerceta, pentru istorisirea și tâlcuirea vieții Mântuitorului alte mărturii, decât acelea în care e vorba de El: Sfintele Evanghelii, scrise de Luca, Marcu, Ioan și Matei, ucenicii Lui, buni cunoscători ai celor ce au văzut și auzit pe Mântuitor. Și acum, înainte de a începe istorisirea minunatei întâmplări a ivirii Fiului dumnezeesc între oameni pentru mântuirea lor, mult așteptată, deschide, Tată ceresc, izvoarele inimii mele ca să mă'mpreun cu tot ce ai zămislit, limpezește-mi graiul, ușurează-mi condeiul și fă ca acele gânduri ce nu voi putea rosti să se risipească între rânduri ca să ajungă măcar pe căile sunetului și ale văzduhului, în auzul și simțirea celor ce se vor apleca peste paginile acestei cărți” (pp. 5—6).*

Autorul pornește astfel dela o mărturisire de credință în dumnezeirea lui Iisus Hristos. El declară că Mântuitorul poate fi înțeles mai bine cu simțirea, decât cu rațiunea. Prin aceasta, d-sa adoptă o atitudine radical deosebită de aceea a d-lui *Sterie Diamandi*, autorul cărții „*Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*”, pe de o parte și de majoritatea scriitorilor protestanți, pe de altă parte. În realitate, cunoașterea nu este desăvârșită nici când se mărginește numai la puterile rațiunii, nici când se slujește numai de coardele inimii. Învățătura și exemplul vieții Mântuitorului sunt în același timp cunoaștere și credință, adevăr și iubire, înțelepciune și jertfă. Idealul desăvârșirii creștine este deci să cunoaștem, să înțelegem și să adorăm pe Iisus Hristos și cu mintea și cu inima, și prin gnoză și prin iubire, căci rațiunea luminează, călăuzește și înalță, iar sentimentul întărește, apropie și încălzește.

În fapt, d-l Ilarie Zăvideanu nesocotește aproape cu totul cunoștința. Pentru d-sa, „*ivirea Fiului dumnezeesc între oameni*” este „*o minunată întâmplare*”, iar ceea ce deosebește pe Iisus de ceilalți oameni, de noi și de Iudei, este meritul său de a fi întemeiat o religie ca cea creștină. Acest argument apologetic nu este însă nici singurul și nici măcar cel mai puternic pentru dovedirea dumnezeirii lui Iisus Hristos, căci religii noi au întemeiat și unii oameni, ca Mahomed, Buda, Confucius și alții. Iar Intruparea Fiului lui Dumnezeu n'a fost o „*ivire*” datorită unei „*minunate întâmplări*”, ci împlinirea la vreme a unui plan divin veșnic de mântuire a lumii. Dar autorul nostru nu știe nici măcar ordinea canonică în care se enumeră de obicei evangheliile, nu cunoaște deosebirea între evangheliștii care au fost ucenici direcți ai Mântuitorului și cei ce l-au cunoscut indirect, dela alții și manifestă un misticism vag, de nuanță nedefinită, în ruga d-sale de a se împreuna cu tot ce a zămislit Tatăl ceresc. Să trecem însă la analiza cuprinsului propriu zis al lucrării, mult mai bogat în *aberații și inexactități*.

Cartea se împarte în trei secțiuni, fiecare cu mai multe capitole: I. *Nașterea și copilăria Mântuitorului* (Timpul și locul venirii Mântuitorului, Maria din spița lui David, și Nașterea Mântuitorului pp. 9-36); II. *Minunile și învățătura Mântuitorului* (Ioan înainte Mergătorul, Cei dintâi ucenici, Nunta de la Cana, Predica de pe munte, Curățirea Templului, Alte minuni și cuvinte ale Mântuitorului, Parabolele, Timpurile s'au împlinit, Dumnezeirea lui Iisus, În cetatea Erusalimului, Iisus în fața Fariseilor, și Invierea lui Lazăr, pp. 37—127) și III. *Patimile, moartea, învierea și înălțarea la ceruri* (Intrarea în Erusalim, Cina cea de Taină, Judecarea lui Iisus, Invierea și Înălțarea la cer, pp. 129-172).

În text, pe lângă 5 pagini albe și altele aproape albe, se cuprind 50 desene (48 prelucrate după *Gustave Doré*, iar 2 fără arătarea autorului) și 36 vignete (prelucrate de C. Ștefănescu). Lucrarea propriu zisă cuprinde deci mai puțin de 120 pp. ceea ce — vorbind drept — este prea puțin pentru mulțimea faptelor și învățăturilor istorisite. Notăm tot cu acest prilej că nu toate desenele au fost alese cu spirit critic. În două tablouri, Mântuitorul are o ținută de hipnotizor (pp. 61. și 87), în alte două are o figură deosebită de celelalte (pp. 59 și 165), iar în reprezentarea scenei curățirii Templului este înfățișat lovind puternic cu ștreangul pe vânzători și zarafi (p. 69), ceea ce falsifică descrierea evanghelică a gestului Mântuitorului.

Cuprinsul primului capitol: „*Timpul și locul venirii Mântuitorului*” (pp. 9—12) nu corespunde titlului decât în chip vag și indirect. Acest capitol trebuia intitulat mai curând „*Așteptarea lui Mesia*”. După autorul nostru, timpul venirii Mântuitorului corespunde intrării celor mai multe popoare în cuprinsul imperiului roman, înfățișat „ca o cumplită putere lumească”, putere care redusese în cruntă sclavie neamurile cucerite și măcelărea fără milă pe acelea care refuzau să se închine statuii împăratului de la Roma. Noi eram obișnuiți însă să descriem în culori mai puțin negre imperiul și pacea romană, care au ușurat în chip providențial răspândirea creștinismului și nu înțelegem ce caută pomenirea împăratului Claudius (declarat zeu „la începutul tabletelor [sic] sale către supuși”, p. 10) între cei ce au condus destinele impe-

riului înainte de nașterea lui Iisus Hristos. Locul venirii Mântuitorului este Iudeia, vechiul leagăn istoric al așteptării mesianice, mereu turburată de amestecul guvernatorilor romani în problemele religioase ale poporului ales. Nu găsim aci nicio precizare a anului când s'a născut Domnul.

În capitolul intitulat „*Maria, din spița lui David*”, (pp. 13—22), autorul descrie copilăria sfintei Fecioare Maria, fiica lui Eli, din neamul lui David și a Anei, scoboritoare din Aaron, logodna ei cu dulgherul Iosif, Bunavestirea, vedenia preotului Zaharia în Templu, vizita sfintei Fecioare la Elisabeta, vedenia lui Iosif în legătură cu fecioria logodnicei sale și nașterea lui Ioan Botezătorul, datată în al 747-lea an de la întemeierea Romei.

D-l Ilarie Zăvideanu ignorează complet dificultățile critice ridicate de exegeza textelor neotestamentare folosite ca unic izvor de informațiune. Pentru d-sa, tatăl sfintei Fecioare nu se numea Ioachim, cum ne spune sf. Tradiție, ci Eli, cum susțin cei ce încearcă armonizarea genealogiei din Matei cu cea din Luca prin ipoteza că Luca ne transmite cartea neamului Sfintei Fecioare și cum ne informează Talmudul (Hagiga 77, 4) deși ni s'ar putea răspunde că Eli este o prescurtare din Eliachim, nume corespunzător uneori lui Ioachim, ca în cartea Iudit, unde marele-preot este numit când Eliachim, când Ioachim. Autorul nostru ignorează de asemenea ierarhia treptelor îngerești, numind pe Gavriil, crainicul Intrupării, când înger, când arhanghel, când heruvim (pp. 14, 16, 17, 19, 20, 27, 28 etc.) și *nesocotește respectul datorat textului biblic*, schimbându-l după voie și punând în gura personagiilor descrise cuvinte născocite de d-sa. Așa este, în acest capitol, cuvântarea profetică a Elisabetei, de unde aflăm că „*minunile se făptuesc în duh*” (p. 20), iar venirea lui Mesia va îndepărta de la buzele Iudeilor paharul amărăciunilor și împilărilor politice (p. 20). O elementară pietate creștină, dictată de respectul unanim al tradiției bisericești pentru sfințenia dreptului Iosif, bătrânul și pentru prea curata feciorie a Maicii Domnului, ne obligă să dezaprobăm unele *descrieri lumești*, ca acestea: „*Maria ținea mereu mâna logodnicului în mâna ei*” (p. 20), iar „*Iosif asculta smerit, ținând mâna logodnicei sale*” (p. 21), iar datoria apărării dreptei credințe ne silește să condamnăm *erezia antitrinitară* cuprinsă în fraza următoare: „*Domnul poruncea (lui Iosif) să nu-și huluească și să nu-și alunge soția ce purta întruchiparea Duhului Sfânt, pe Fiul ceresc*” (p. 20).

Capitolul următor, cu care se încheie prima secțiune a cărții, descrie „*Nașterea Mântuitorului*” (pp. 23—36) și în legătură cu ea închinarea păstorilor, tăierea împrejur, prezentarea la templu, venirea magilor, uciderea pruncilor, fuga în Egipt, și copilăria lui Iisus. Nașterea este zugrăvită astfel: „*În singurătatea nopții, pe o mână de paie... Maria născu pe Fiul lui Dumnezeu, care veni pe lume ca o lumină. Durerile nașterii pieriseră de îndată. Maria nici nu simți când se ivi pruncul, carele se întruchipă de la sine parcă. Era un copil alb, ca desprins din cer, de o frăgezime care uimi pe Maria. Grabnic, uitând că născuse pe Mesia, ea îl înfășă în câteva din vestmintele ei, cașicum Pruncul putea fi lovit de vreunul din betșugurile omenești — și îl puse alături în iesle... Putem spune azi fără teamă de tăgadă că în clipa nașterii lui Iisus,*

timpul se despică într'adevăr în două. Trebile omenești s'au rostogolit mai departe, nesimțind ivirea în lume a Duhului dumnezeesc, întruchipat om pentru întâia oară (p. 26).

Condamnăm aci puerila descriere a Nașterii, în care dorința autorului de a-i arăta caracterul supranatural îl face să alunece spre *dochetism* și mai cu seamă *grava erezie* cuprinsă în afirmația că nașterea Mântuitorului este ivirea în lume a Duhului dumnezeesc, întruchipat om pentru întâia oară. Iar mulțimea erorilor care trebuiesc evidențiate ne obligă să trecem repede peste cele *treizeci de generații inventate de autor* și adunate la numărul neamurilor dintre David și Adam în lista genealogică a sfântului Luca (p. 26); peste susținerea că Iisus Hristos s'a născut în anul 747 a. U. c., deoarece atunci s'a petrecut conjuncția lui Saturn și Jupiter, iar în anul următor, 748, s'ar fi întâlnit aproape toate planetele (p. 30) ceea ce echivalează, în ultimă analiză, cu reducerea stelei călăuzitoare de magi la un simplu fenomen natural, teorie mai mult decât discutabilă; peste ridicola aproximație cu care citează și schimbă cunoscutele cuvinte ale împăratului Augustin despre Irod Idu-meul („Mi-ar plăcea să fiu mai curând *păunul* [sic] decât fiul lui Irod”, p. 32) și proorocia din Ieremia XXXI, 15 despre uciderea pruncilor („Glas în *Roma* [sic] s'a auzit...”, p. 32) și peste susținerea că durata vieții pământești a Mântuitorului a fost de 33 de ani (p. 34), vârstă depășită cu câțiva ani de Domnul în ipoteza că s'a născut la 747 a. U. c., deci cu aproape 7 ani înainte de era creștină actuală. Asupra acestei probleme de cronologie vom reveni în capitolul următor.

Primul capitol din secțiunea centrală a cărții este intitulat „*Ioan Înainte Mergătorul*” (pp. 39—48). Autorul descrie aci stăpânirea romană și așteptarea mesianică în Palestina, viața și predica lui Ioan Botezătorul, răspunsul său la întrebările legiștilor din Ierusalim, întâlnirea cu Domnul la botez și decapitarea lui din porunca regelui Irod Antipa, fără nicio mențiune despre Irodiada și Salomeea.

Pentru d-l Ilarie Zăvideanu, Mântuitorul avea un „chip alb, subțire și luminat ca de lună” (p. 44), iar portretul profetului noii împărății se deosebește de cel cunoscut: Ioan mânca „măzga albinelor sălbatice”, „era încins cu un curmei răsucit”, „picioarele sale călcau pământul gol neocrotite de vreo încălțăminte”, „umbla cu sfială și cu smerenie, botezând în Iordan — după vechea datină a curățirii — pe cei ce se socoteau copleșiți de păcate și doreau să se pocăiască, spre a începe o viață nouă” (p. 40) și răspundea „într'o doară” delegaților sinedriului, mai mult ca să-i încurce și să-i depărteze de la sine” (p. 44). Autorul nostru vede deci în botezul lui Ioan o veche practică de curățire a celor ce doreau să se pocăiască. Dar care era această veche practică? Noi socotim, dimpotrivă, că botezul lui Ioan era un act creiat de geniul său profetic, inspirat, simbol al purificării interne, deosebit de botezul esenienilor și de obișnuitele abluțiuni iudaice.

După d-l Zăvideanu, predica lui Ioan Botezătorul a început după 30 de ani de nașterea Mântuitorului și în al 13-lea an al domniei lui Tiberius, punctul de plecare pentru numărătoarea anilor domniei sale fiind moartea lui Augustus. Această cronologie este contrazisă însă de Luca III, 1, care fixează începutul predicii lui Ioan în anul al cinci-

sprezecelea al împărăției lui Tiberius, socotiți desigur de la moartea predecesorului său. Augustus a murit la 19 August, anul 14 după Hristos. În Siria și în Orient, anii începeau la 1 Octomvrie. De aceea, la 1 Oct. 14 a început al doilea an al domniei lui Tiberius, iar anul al 15-lea s'a scurs între 1 Oct. 27 și 1 Oct. 28 după era cea mai nouă inaugurată de Dionisie Exiguul, adică între 1 Oct. 780—1 Oct. 781 de la întemeierea Romei. Predica lui Ioan și Botezul Domnului s'au petrecut deci în toamna anului 27, sau în prima parte a anului 28, după era actuală, nu în anul 25 sau 26, cum afirmă d-l Zăvideanul. D-sa știe că guvernatorul Pilat din Pont era în Palestina înainte de începutul predicii lui Ioan, dar uită că el a venit aci abia în anul 26. La cronologia aceasta îl obligă — după câte bănuim — credința că la botez Mântuitorul avea exact vârsta de 30 de ani (p. 39), dar textul din Luca III, 23, care indică această cifră, îngăduie o aproximație de un an, doi, în plus sau în minus. De altfel, cronologia evanghelică nu se stabilește numai în funcțiune de interpretarea textului din Luca III, 1, 23, ci și de multe alte texte și fapte istorisite de evangheliști, pe care autorul nostru le ignorează cu desăvârșire.

În capitolul următor: „*Cei dintâi ucenici. Nunta de la Cana*“ (pp. 49—54), ni se descrie chemarea primilor apostoli din școala lui Ioan Botezătorul: Andrei și Ioan, și apoi Simon—Petru, Iacob al lui Zevedei, Filip și Natanael, precum și minunea de la Cana Galileei.

Deși socotim că Mântuitorul n'a practicat extazul mistic, am fi dorit totuși ca autorul să fi precizat mai bine sensul frazelor: „*O taină nepătrunsă învăluie întâile iluminări ale Domnului nostru Iisus*“ și: „*Pe chipul Domnului nostru Iisus trebuie să fi lucit, în toată puterea ei, lumina dumnezeiască*“ (p. 49). Nu împărtășim de asemenea nici părerea că „*ușurința cu care cuvântul lui Iisus legă de sine patru suflete [primii ucenici], îl încredință de puterea lui*“ (p. 52), deoarece Mântuitorul, a avut totdeauna conștiința clară a dumnezeirii și mesianității sale și ca atare nu s'a ridicat la ea treptat, prin experiență, cum susțin unii raționaliști. Am dori, însă, să știm care dintre ucenițele Domnului este identică cu mireasa din Cana (p. 53) și să amintim d-lui Zăvideanul că sf. Ioan, fiul lui Zevedei, n'a scris numai Evanghelia și Apocalipsul, cum crede d-sa (p. 50), ci și trei epistole canonice, cunoscute sub numele de canonice și scumpe întregii creștinătăți.

Amintind abia acum și extrem de sumar despre ispitirea lui Iisus de către diavol, autorul trece la „*Predica depe munte*“ (pp. 55—66), pe care o rezumă cât se poate de pueril, stricându-i tot sensul și farmecul. În fapt, capitolul acesta istorisește mai mult fapte și minuni, decât învățături: chemarea definitivă la apostolat a lui Simon-Petru și Andrei, Iacob și Ioan, pescuirea minunată, vindecarea unui îndrăcit în sinagoga din Capernaum, vindecarea soacrei (autorul o numește „*mama*“) lui Petru și a multor alți bolnavi și demoniaci (p. 56), vindecarea unui lepros, vindecarea slăbănogului din Capernaum (p. 58), chemarea vameșului Levi al lui Alfeu și cârtirile cârturarilor împotriva lui Iisus (p. 60), etc.

Inutil să mai subliniem dezordinea cu care sunt istorisite fragmentar faptele și cuvântările Mântuitorului, înșirate fără nicio preocu-

pare pentru încadrarea lor sistematică într'un plan logic, cronologic sau măcar topologic. Cuvintele Mântuitorului din Matei IX, 12—13 și paralele, sunt denaturate și reproduse astfel: „Cei bolnavi au nevoie de doftor, nu cei sănătoși. Vreau milostivire, nu jertfă — scrie în Scriptură și eu n'am venit să chem pe cei drepți, care de mine n'au nevoie, ci pe cei păcătoși” (p. 60). Atragem atențiunea d-lui Zăvideanu asupra aberațiunii dogmatice cuprinse în glossa introdusă de d-sa între cuvintele autentice ale Mântuitorului, glossă eronată în sensul că cei drepți nu au nevoie de El. Nu știm cu toți, din Sf. Scriptură și din Sf. Tradiție, că până și dreptii Vechiului Testament așteptau mântuirea din robia universală a păcatului. ?

În capitolul „Curățirea Templului” (pp. 67—72), ni se istorisește alungarea vânzătorilor din Templu, întâlnirea Mântuitorului cu Nicodim, ungerea lui Iisus, de către o femeie păcătoasă, în casa fariseului Simon (din Betania?) și convorbirea cu femeia samarineancă.

În afară de lipsa de sistematizare a materiei și de desfigurarea cuvintelor Mântuitorului, caracteristice întregii lucrări, subliniem din nou inconsecvența autorului în stabilirea cronologiei evanghelice, isvorită, probabil, din inocentă ignoranță și lipsă de cugetare. În adevăr, cu toate că susține că Mântuitorul s'a născut în anul 747 de la întemeierea Romei (p. 19), și că avea la Botez vârsta de 30 de ani (p. 39), iar la Răstignire 33 de ani (p. 34), ceea ce însemnează că durata activității sale mesianice a fost de cel mult trei ani, și cu toate că a plasat în anul 25/26 după era actuală (= 778/779 dela întemeierea Romei) Botezul și începutul predicii sale (pp. 19, 39), de data aceasta ne spune că alungarea vânzătorilor și a zarafilor din Templu, cu ocazia primei serbări a Paștelui la Ierusalim, s'a făcut „în primăvara anului 779 de la zidirea Romei și a anului 31, după numărătoarea cea nouă a Nașterii” (p. 67). Dacă și-ar fi dat osteneala să pună mâna pe un creion și pe o bucată de hârtie, ca să calculeze, d-l Zăvideanu ar fi observat îndată că anul 779 de la întemeierea Romei nu corespunde anului 31, ci anului 26 al erei creștine. Eroarea sa este deci de-a-dreptul grosolană. Dar să mergem mai departe. Deoarece Răstignirea Mântuitorului nu s'a putut petrece decât într'unul din anii 27, 30 sau 33 ai erei creștine — pentru considerente pe care nu le putem aminti cu această ocaziune, din lipsă de spațiu — însemnează că autorul nostru va fi obligat să opteze pentru anul 33, ceea ce contrazice categoric tot ce a spus până aci. Căci la această dată târzie Mântuitorul ar fi avut nu 33 de ani, ci 39 de ani împliniți, ceea ce nimeni nu poate susține. Foarte probabil că la Răstignire a avut însă între 34—36 de ani, cum socotesc cei mai mulți critici, eroarea săvârșită de Dionisie Exiguul fiind evidentă. Ne vedem deci siliți să nu luăm în serios o cronologie naivă și necontrolată ca aceea a d-lui Zăvideanu, spre a nu lungi prea mult discuțiunea și a semnala alte lipsuri ale lucrării d-sale.

Notăm apoi că ungerea din casa fariseului Simon nu s'a petrecut în Betania, ci în Galileia, cum ne spune precis sf. evanghelist Luca. Autorul nostru citează greșit cuvintele Domnului din Luca VII, 44—46, falsificând scena ungerii și înfățișându-ne pe fariseul Simon ca pe unul care spălase și ștersese (mai puțin decât femeia cea păcătoasă, e ade-

vărat, dar datoria fusese respectată, după d-l Zăvideanul) picioarele Mântuitorului (p. 70). Din textul evanghelic aflăm însă că prin gestul ei, femeia cea păcătoasă biciuia tocmai lipsa de protocol cu care fariseul Simon primise pe Iisus în casa sa, căci el spălase picioarele, unsese capul și oferise obișnuita sărutare numai oaspeților din categoria sa socială. Tot atât de falsă este și afirmația că după această scenă, Mântuitorul a zăbovit nouă luni în apropierea Iordanului, „unde boteza pe toți cei ce voiau să se curețe, să se pocăiască și să îmbrățișeze noua credință” (p. 70), deoarece din Ioan IV, știm că Iisus însuși nu boteza, ci numai ucenicii săi.

Urmează apoi un capitol intitulat: „*Alte minuni și cuvinte ale Mântuitorului*” (pp. 73—76), în care ni se rezumă vindecarea fiului slujbașului regesc și a slugii sutașului din Capernaum, învierea fiului văduvei din Nain, binecuvântarea pruncilor și răspunsul Mântuitorului la întrebarea pusă de Ioan Botezătorul, prin doi dintre ucenicii săi, asupra mesianității lui Iisus.

Textul din Ioan IV, 46—54, care cuprinde relatarea vindecării fiului slujbașului împărătesc din Capernaum, nu îndreptățește pe autorul nostru să spună că rugând pe Domnul să-i vindece fiul, sărmanul om „vroia numai să-l pună la încercare” (p. 73). Am dori, în sfârșit, să știm ce înțelege d-sa din fraza: *Sfântul* [este vorba despre Ioan Botezătorul] *nu voia să dea binecuvântarea lui căsătoriei cu Irod, soția de mai înainte a fratelui său*” (p. 76). Oare este atât de neînțeles textul evanghelic asupra acestui subiect, încât nici d-l Emanuel Copăcianu și nici d-sa să nu-l poată pricepe? Predarea învățământului religios în școala primară ne-a dovedit însă că-l pricep admirabil și copii.

Capitolul „*Parabolele*” (pp. 77—82) este lipsit de orice farmec, ca o mâncare nesărată. Autorul reproduce trunchiat, fragmente izolate din câteva parabole, stricându-le astfel toată frumusețea și răpindu-le orice înțeles. În schimb, ne dă o ciudată și incompletă definiție a Împărăției lui Dumnezeu, când scrie: „Împărăția făgăduită de Iisus era suprapământescă, începând cu unirea sufletelor în aceeași iubire, cu uitarea deosebiriilor dintre Temple, cu credința în zădărnicia bunurilor lumesti și cu egalitatea sufletelor drepte înaintea lui Dumnezeu, Tatăl a toată ființa” (p. 77).

În capitolul următor: „*Timpurile s'au împlinit*” (pp. 83—95) autorul scrie despre parabola seminței de muștar și despre parabola neghinei și înțelesul lor, despre potolirea furtunii pe lacul Ghenizaretului, despre minunea vindecării unui om având duh necurat [d-l Zăvideanul îl numește numai „nebun, scuturat de furii”, p. 86] în ținutul Gadarenilor, despre învierea fiicei lui Iair, despre vindecarea femeii căreia îi curgea sânge, despre alegerea celor doisprezece apostoli și despre viața și activitatea fiecăruia, după informațiunile păstrate de tradiția bisericească.

În intenția Mântuitorului, scopul minunilor este — după autorul nostru — să arate oamenilor puterea sa dumnezeiască (p. 84). În relatarea vindecării îndrăcitului din ținutul Gadarenilor, d-sa vorbește despre un singur duh necurat, care a cerut Mântuitorului îngăduința să rățăcească slobod prin împrejurimi (p. 86), pe când sinopticii sunt

de acord în a ne informa că erau mulți de tot — o legiune — și Domnul le-a îndeplinit dorința și ruga de a-i lăsa să intre în turma de porci din apropiere. După vindecarea, prin simpla atingere a hainei, a femeii cu scurgere cronică de sânge, Domnul este înfățișat de originalul nostru autor „cercetând cu luare-aminte printre cei ce se aflau în preajmă” (p. 88), pe când evangheliștii ni-l descriu ca a toate știutor în clipa aceea. Înainte de constituirea colegiului apostolic, autorul ne informează că Domnul s'a rugat pe o înălțime o noapte întreagă, „pentru a se umple de Duh și a face alegere bună” (p. 90). Cei doisprezece apostoli, descriși cât se poate de sumar, au următoarele semne simbolice care-i caracterizează sau care amintesc sfârșitul lor: Petru cheile, Andrei crucea, Iacob sabia, Ioan vulturul, Filip o cruce mică, Matei un inger [după d-l Zăvideanul, semnul lui este „Omul”, p. 93], Toma o lance, Iacob al lui Alfeu [după autorul nostru „Iacob al lui Cleopa”, p. 93] o ghioagă, Iuda Tadeul o frunză de palmier, Simon Zelotul [d-l Zăvideanul îl socotește „fiul lui Zeleu”, p. 92], o cupă, Bartolomeu (= Natanael) „unelta de tortură cu care a fost jupuit de viu” (?), iar Iuda Iscariotul o pungă. Pentru cele mai multe din aceste simboluri, explicația autorului nostru este însă superficială și lipsită de orice logică; altele n'au nicio explicație. Renunțăm la semnalarea altor lipsuri mai mărunte, semănate cu duiumul și în acest capitol.

Urmează capitolul „*Dumnezeirea lui Iisus*” (pp. 96—106). Ni se relatează aci, după aceeași metodă, vindecarea slăbănogului de 38 de ani, la scaldătoarea Vitezda, declarația Mântuitorului că este Fiul lui Dumnezeu, ura fariseilor și cărturarilor împotriva sa, alegerea celor 72 de ucenici, vindecarea femeii gârbove, și a omului cu mâna uscată, în zi de Sâmbătă, prima înmulțire a pâinilor, umblarea pe mare, discursul despre mâncarea trupului Fiului Omului, tămăduirea fiicei femeii sirofeniciene din regiunea Tirului și a Sidonului, mărturisirea lui Petru în Cezareea lui Filip, prima vestire a patimilor, schimbarea la față și vindecarea unui copil cu duh rău la poalele muntelui Tabor.

Din originala descriere a d-lui Zăvideanul aflăm că slăbănogul era „un om înțepenit de 38 de ani”, că minunata scaldătoare de lângă Poarta Oilor se numea „Betsaida” și că se lecuia de orice boală nu cel ce intra mai întâi într'ânsa după turburarea ei de către ingerul Domnului, ci „cel ce lua atunci întâi din apă” (p. 96). Mântuitorul este înfățișat ca refuzând Iudeilor îndărătnici orice semn pentru dumnezeirea sa (p. 104), cu toate că știm că le-a făgăduit semnul lui Iona, adică învierea sa din morți, iar lunaticul posedat de diavol de la poalele Taborului ca „un copil care suferea de tremurături” (p. 106), etc.

Capitolul „*In cetatea Ierusalimului*” (pp. 107—117) cuprinde fapte, minuni și învățături: întâietatea creștină, umilința Fiului Omului, cererea unui ucenic de a merge să-și înmormânteze tatăl, deplângerea cetăților Chorazin, Betsaida, Capernaum și Ierusalim, lipsa de ospitalitate a unor orașe din Samaria, acuzația Iudeilor necredincioși că Iisus alungă demonii cu ajutorul căpeteniei dracilor, parabola vameșului și fariseului, muștrarea ipocriziei fariseilor, tânărul bogat, Marta și Maria, participarea Mântuitorului la sărbătoarea corturilor, complotul împotriva sa și iertarea femeii prinsă în adulter.

Pentru d-l Zăvideanul, singurii adversari ai lui Iisus sunt fariseii (p. 107), Domnul „alungase pe neguțatori din preajma sfântului locaș” (p. 107), întâietatea se obține lăsându-te cel din urmă (p. 108), Samarinenii dușmăneau pe ceilalți Israeliteni (pp. 108—109), Betania se află „lângă poarta dinspre răsărit în Erusalim” (p. 113), femeia prinsă în adulter era „vinovată de necredință” (p. 117), etc. D-sa pune în gura Mântuitorului cuvinte ca acestea: „orice putere care se împarte și se vrăjmășește, e mai mică” (p. 109); „Fiul Omului va șede în jilțul măririi sale, „*la noua naștere a lumii*”, „căci este un botez în care trebuie să mă scufund, pe care cu răbdare îl aștept” (p. 113) și ne delectează cu fraze armonioase și instructive, ca aceasta: „*In drumul spre Erusalim, multe parabole rosti Iisus, despre omul nedrept nițel, care e nedrept întru totul, despre necuviința celui ce-și părăsește soția și alte învățături*” (p. 112), etc. Și n'am putea încheia acest capitol, fără reproducerea unei interesante fraze: „In Erusalim, Domnul intră în toamna anului 781 de la zidirea Romei, sau în al 33-lea an al vieții sale pământești” (p. 113). Încă odată trebuie să constatăm că ignoranța este izvor de originalitate mai mult decât studiul și cunoștința.

Capitolul „*Iisus în fața fariseilor*” (pp. 118—123) descrie pe Domnul la sărbătoarea corturilor, cuvântarea despre lumina lumii, mărturia sa proprie și a Tatălui despre divinitatea sa, vindecarea orbului din naștere, discursul despre păstorul cel bun și hotărîrea fariseilor de a-l omori.

Subliniem și aci numai *trei erezii*, puse de autor în gura Mântuitorului însuși: „*Căci și eu de la Dumnezeu purced*” (p. 119), „*N'am venit de voia mea, ci am fost trimis*” (p. 120) și: „*Căci eu și Tatăl meu suntem unul și acelaș*” (p. 123) și mărturisim sincer că cu toată bunăvoința și curiozitatea noastră, nu reușim cu niciun chip să ne închipuim pe Domnul vorbind „cu ochii închiși, spre a nu mai vedea chipurile râljitoare ale fariseilor” (p. 120). Cerem voie cititorilor să trecem peste alte năzdrăvăanii, ca să nu lungim prea mult recenzia de față.

„*Invierea lui Lazăr*” (pp. 124—127) încheie secțiunea centrală a cărții. Se istorisește aci și convertirea vameșului Zaheu din Ierihon. Este singurul capitol lipsit de aberațiuni și inexactități, în afară de mania incurabilă a autorului de a schimba după bunul său plac textele evanghelice.

Ultima secțiune a cărții se începe cu „*Intrarea în Ierusalim*” (pp. 131—134). Ni se relatează aci ultima vestire a patimilor, ungerea din Betania, inițiativa lui Iuda Iscarioteanul de a vinde pe Domnul și intrarea triumfală în Ierusalim.

Este discutabilă părerea autorului că atât ungerea din casa fariseului Simon, cât și cea din casa lui Lazăr au fost făcute de Maria Magdalena (pp. 70 și 132) și precizăm că această ultimă ungere nu s'a făcut Vineri, înainte de Florii, cum susține d-l Zăvideanul (p. 132), ci în săptămâna patimilor. Subliniem de asemenea că ungerea relatată în Luca VII, 36—50, s'a făcut în Galileia, în perioada de mijloc a activității Mântuitorului, iar cea relatată în Matei XXVI, 6—13 și Marcu XIV, 3—9, în Iudeia, cu câteva zile înaintea Răstignirii. Chiar d-l Zăvideanul putea remarca lucrul acesta, deoarece printre martorii acestei

ultime ungeri trece și pe Lazăr cel înviat din morți. De observat, în sfârșit că ungera din Galileia s'a făcut în casa fariseului Simon, iar cea din Betania în casa lui Simon Leprosul, persoane absolut diferite și nicidecum în casa lui Lazăr și a celor două surori Marta și Maria, cum spune autorul nostru (p. 132). Căci ce rost ar avea invitarea lui Lazăr la o masă dată în propria sa locuință? Am dori, în sfârșit, să cunoaștem numele regelui grec care a poftit pe Iisus la curtea sa (p. 134), sau cel puțin sursa unei asemenea informațiuni.

În capitolul „Cina cea de Taină” (pp. 135—142), ni se istorisește, fragmentar și dezordonat, ca de obicei, parabola celor doi fii trimiși în vie, întrebarea despre banul dajdiei, Cina cea de Taină, arătarea trădătorului, prezicerea lepădării lui Petru, drumul spre Ghetsimani și prinderea lui Iisus.

Domnul ne este înfățișat ocolind răspunsurile la întrebările celor ce-l ispитеau cu viclenie (p. 135), prăznuind „după datină” Paștele iudaic (p. 138), împărțind și pe Iuda cu trupul și sângele său (p. 138). El demască pe cel ce avea să-l vândă aruncând asupra lui o bucată de pâine muiată în blid (p. 140), iar cuvintele sale sună astfel: „Luați și mâncați, acesta este trupul meu, care este dat pentru voi. Așa să faceți, întru pomenirea mea”; „Beți din această cupă vinul, care este sângele meu...” (p. 138); „Petre, cine umblă cu spada, de spadă va pieri” (p. 142) etc., fără a mai vorbi despre alte lipsuri mai mici sau mai mari, prea numeroase spre a ne mai amări cu arătarea lor cu de-a-mănuntul.

Din capitolul „Judecarea lui Iisus” (pp. 143—162), culegem doar următoarele exemple de originalitate: „Mântuitorul răspundea astfel [sinedriștilor] ca să nu le dea prilej de invinuire” (p. 144), Iuda a aruncat cei 30 de arginți în obrazul membrilor sinedriului (p. 146), Pilat strigă la Iisus (p. 148), Irod îmbracă pe Iisus în vestmânt alb (p. 148), femeia lui Pilat a luat apărarea Mântuitorului „spre a-și scoate soțul din încurcătură”, zicând: „Nu te amesteca în această ceartă împotriva unui om drept; am avut un vis rău azi noapte și din această pricină n'am putut închide ochii toată noaptea” (p. 148), ostașii care au răstignit pe Domnul nu și-au putut împărți nimic dela el și de aceea au tras la sorți asupra unicului său vestmânt (p. 156), amândoi tâlharii răstigniți cu Iisus își băteau joc de el (p. 156), lângă cruce erau numai sf. Fecioară, două femei mirorosițe și Ioan (p. 160), în clipa morții, sufletul lui Iisus a sburat în înaltul cerului (p. 160), obiceiul era ca leșurile răstigniților să slujească drept hrană păsărilor de pradă (p. 160), etc. Este suficient să comparăm afirmația d-lui Zăvideanul că cei patru ostași n'au găsit la Iisus decât un singur vestmânt, asupra căruia au tras la sorți, cu textul din Ioan XIX, 23, unde citim că hainele sale au fost făcute patru părți — câte una pentru fiecare — trăgându-se la sorți numai asupra cămășii sale, care nu avea nicio cusătură spre a putea fi ruptă și împărțită, ca să ne dăm seama de totala lipsa de seriozitate a operei autorului nostru.

Cel din urmă capitol este intitulat „Invierea. Înălțarea la cer” (pp. 163—172). Ni se relatează aci înmormântarea trupului Domnului de către Iosif din Arimateia și Nicodim, venirea femeilor mironosite

la mormânt Duminecă până 'n zori, pecetluirea și întărirea mormântului cu ostași, învierea și înălțarea la cer.

Autorul amintește numai opt arătări: către Maria Magdalena, către femeile mironosițe, către Simon-Petru, către cei doi călători în drum spre Emaus, către zece apostoli (în ziua învierii), către cei unsprezece apostoli odată în Iudeia (a opta zi după înviere) și altă dată în Galileia și apoi pentru ultima oară „la Betania, în marginea cetății Ierusalimului, de Rusalii” (p. 172), când s'a și înălțat la cer. Istorisirea înmormântării, învierii, arătărilor și înălțării Mântuitorului este cât se poate de aproximativă și de lapidară — patru pagini — și din această cauză nu redă nimic din frumusețea și bogăția pericopelor evanghelice, atât de patetice și de impresionante. Autorul este lipsit nu numai de simț critic, ci și de gust în alegerea părților celor mai frumoase din evanghelii.

Păcat de cheltuiala și de răbdarea celor ce vor cumpăra și vor citi o asemenea carte, tipărită, fără controlul cenzurii bisericești, de un autor lipsit de talent, de pregătire și de respect pentru sfintele evanghelii și pentru Domnul.

Diaconul Dr. N. I. NICOLAESCU

CRONICA INTERNĂ

Investitura PP. SS. Episcopi Antim al Buzăului, Iosif al Argeşului și Chesarie al Constanței. — In ziua de 6 Maiu a. c. la ora 12, a avut loc la Castelul Peleş, în prezența Majestății Sale Regelui Mihai I, cu ceremonialul obișnuit, desfășurarea solemnității investiturii PP. SS. Episcopi Antim al Buzăului, Iosif al Argeşului și Chesarie al Constanței. La această solemnitate au luat parte: d. Vice-președinte al Consiliului de Miniștrii, I. P. S. Patriarh Nicodim, d. Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor, d. Ministru al Justiției, d. Prim-președinte al Inaltei Curți de Casație și Justiție, I. P. S. Mitropolit Nifon al Olteniei, P. C. Preot Gheorghe Vintilescu, Directorul Cancelariei Sfântului Sinod și d. prof. N. Popescu-Prahova, Directorul Cultelor, precum și Casa civilă și militară a M. S. Regelui.

D. Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor a cetit diplomele de investitură ale noilor Prelați, după care Majestatea Sa Regele Mihai I a înmănat fiecărui Chiriarh investit cărja episcopală.

Cu acest prilej Prea Sfințiții Episcopi nou investiți au rostit după obiceiul îndătinat câte o cuvântare. Cel dintâiu a grăit P. S. Episcop Antim al Buzăului, rostind următoarea cuvântare:

S i r e,

„Aflat-am har înaintea Atotputernicului Dumnezeu, care în marea Sa iubire de oameni, a pus pe umerii mei sarcina cărmuirii duhovnicești a Sfintei Episcopii a Buzăului. Fiul Său și Dumnezeu nostru mă numără acum printre vasele alese pentru întinderea Impărăției Sale în acest frumos colț de țară binecuvântată și ocrotită de Providența divină.

Din Augustele Voastre mâini primesc toiagul păstoriei, ca să veghez asupra turmei ce-mi încredințați, nu de silă, ci cu plăcere; nu pentru agonisită urâtă, ci din osârdie; nu ca și cum aş domni peste moștenirea lui Dumnezeu, ci dând pildă tuturor. (Iacob V. 2—3),

Mă simt deosebit de fericit că primesc investitura regală din partea Majestății Voastre, care întrunchipați aspirațiile unui

neam întreg, care se jertfește eroic pentru a-și apăra ființa și a-și aduna pe frații răsfirați. Purtați numele Marelui Voevod Mihai Viteazul, care a salvat creștinătatea noastră și a altora și a unit pe toți Români. Intocmai ca și el, Majestatea Voastră veți fi salvatorul credinței noastre strămoșești și veți domni glorios și în pace peste toată suflarea românească.

S i r e,

În trecutul nostru istoric, biserica și neamul una au fost. Legătura dintre Biserică și Stat au cheazăuit trăinicia noastră.

Radu cel Mare, aducând pe fostul Patriarh Nifon în țară i-a spus „Tu să ne înveți Legea, iar eu să domnesc”. În aceste înțelepte vorbe, se cuprinde lapidar raportul și strânsa legătură dintre Biserică și Statul Român. Misiunea Bisericii a fost aceeași de totdeauna, ca prin sfintele învățături pe care ea le propovăduiește să facă să pătrundă în masa poporului elementul moral. Statul este corpul, iar Biserica este sufletul. Dacă corpul își are viața lui proprie cu organele și funcțiunile respective, nu-i mai puțin adevărat că dela suflet primește puterea morală care îl animă și-l conservă.

Ctitoria duhovnicească a neamului nostru poartă pecetea ortodoxismului românesc.

Apostolatul Bisericii noastre astăzi se alimentează din învăpăerile intime ale vieții lăuntrice cu Hristos și se exprimă în afară prin roadele multiple de devotament în slujba lui Dumnezeu și a neamului. Credința și tradiția religioasă a Românilor s'a sprijinit pe cultul ortodox, care ne-a ridicat viața spirituală la înălțimi nebănuite.

S i r e,

Pornid de la aceste convingeri, nădăjduesc să fac așa fel ca lucrarea Bisericii să fie simțită în toate straturile noastre sociale.

Repunerea ei în tradiționalul rol social va fi pentru mine un punct de program, care se cere să fie imediat realizat.

În slujirea mea episcopescă, mă voi inspira de la înaintașii, care au ilustrat scaunul vlădicesc de la Buzău: de la un Ștefan, Mitrofan, Chezarie, Dionisie Romano ș. a.

Această slujire stă cu bază în credință și aș putea să spun că este un exercițiu al acesteia. Toate realizările în acest dome-

niu stau în funcție de tăria și gradul credinții. Mai presus de toate, ea se inspiră din iubirea creștină, care ascunde în ea tainele biruințelor pastorale.

Nu voiu uita, că este și o slujire de veghere continuă. Sf. Apostol Pavel zice „Luați aminte de voi înși-vă și de toată turma în care Duhul Sfânt v'a pus episcopi ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu pe care a răscumpărat-o cu scump sângele Său" (Fap. Ap. XX, 28).

Programul meu rezumat în apostolat și educație creștină îl voiu executa până la mărturia sângelui, dacă va fi nevoie și dacă Mântuitorul îmi va cere și acest ultim omagiu. Voiu sluji însă și la Altarul Patriei. Toți fii neamului datori sunt vremurilor de azi să dovedească un elan solidar pentru unirea și întărirea puterilor ca neam și creștini.

Ceasurile de față sunt grele; iar calea aspră și plină de jertfă. La capătul lor ne așteaptă zări senine de biruință. Peste ceața deasă a clipelor prezente, vedem culmile luminate de sfânta noastră dreptate. Biserica-ostrovul spiritual al neamului binecuvintează oastea țării, care face zid nebiruit la granițele amenințate. Ea se roagă Dumnezeului Părinților noștri ca să încordeze brațul ostașului nostru în lupta ceasului de față. Providența divină, care a înscris toate jertfele noastre ne va purta de grijă, căci n'am râvnit niciodată moșie streină, ci ne-am apărat și ne apărăm ceea ce este al nostru.

Deplin conștient de greutatea misiunii cu care acum mă investii ca Episcop al Buzăului, sporită de vremurile grele pe care le străbatem, mă voiu sili să fiu la înălțimea încrederei ce mi se acordă.

Succesul meu stă în mâna lui Dumnezeu căruia mă rog fierbinte ca să-mi ajute.

Dumnezeu să binecuvinteze neamul și poporul românesc.

Să trăiți Majestate, domnind glorios peste o Românie Mare și fericită.

Trăiască Augusta Voastră Mamă, Regina Elena.

Inflorească în veci de veci, Sfânta noastră Biserică ortodoxă română și întreg neamul românesc. Trăiască Oastea țării".

A doua cuvântare a fost rostită de P. S. Episcop Iosif al Argeșului, cu acest cuprins:

Sire,

Primind din Augustele Voastre mâini, toiagul păstoresc al păzitei de Dumnezeu eparhii a Argeșului, în vreme de atâta fră-

mântare, vărsare de sânge și îngrijorare, emoția ce-mi stăpânește ființa se împletește cu nădejdea ce izvorăște din binevoitoarea încredere ce Majestatea Voastră îmi acordă și astfel simt mult ușurată sarcina grea ce-mi incumbă noua și marea răspundere a episcopatului.

Căci, Sire, eparhia Argeșului în care mă întăriți ca păstor sufletesc, păstrând în sine mare parte din comorile scumpe și sfinte ale neamului și credinței noastre îmi impune comandamentul ca drumul nostru înainte să fie lămurit de drumul nostru înapoi, că adică cercetând trecutul să pregătim viitorul:

Căci, în cetatea și mănăstirea Curții de Argeș, aflându-se mormintele străluciților Voștrii înaintași și ai scumpei noastre patrii prea măriți ctitori și întregitori, Voevozi și Domnițe, Regi și Regine, se găsește prin aceasta însăși isvorul de tradiții, de puternice îndemnuri și de nebiruite încurajări pentru continuarea cu dârzenie și fără scăzământ, a luptelor noastre întru dezrobirea și apărarea neștirbită a patrimoniului național.

Căci, aici în sfânta mănăstire a Curții de Argeș, păstrătoarea tradiției jefelnice a lui Neagoe Vodă, simbolizată prin legendarul meșter Manole, odihnind moaștele sfinte ale sfintei mucenice Filofteia, se găsește însăși isvorul de întărire și împospătare a credinței noastre curate și nestrămutate și a jertfei până la mucenicie pentru Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos și pentru strămoșeasca noastră Biserică Ortodoxă, ale cărei țeluri s'au identificat totdeauna cu cele ale neamului și țării românești.

Aici în munții și plaiurile Argeșului unde au mijit primele începuturi de organizare bisericească românească, aici se găsesc — pe Argeș în sus — urmele descălicătorilor neamului nostru, străjuind nevăzute dar simțite, umbrele lui „Neagoe Vodă și a lui ceată” și prin acestea se găsește înscrisă în granit, confirmarea drepturilor noastre veșnice asupra acestui pământ, stropit și plămădit cu sângele dat cu atâta generozitate de eroii noștrii naționali din toate timpurile frământatei și sângeratei noastre istorii.

Sire,

Mergând deci ca păstor sufletesc al dreptcredincioșilor din străvechea eparhie a Argeșului, a Argeșului pe care voevozii, regii și reginele noastre l'au ales ca cetate de scaun neschimbătoare, și și-au așezat în el „tronurile cele veșnice” — mormintele lor — a Argeșului care în acest înțeles poate fi socotit drept

capitala cea veșnică a României, făgăduiesc înaintea lui Dumnezeu și a Majestății Voastre că mă voiu sârgui, ca prin ajutorul lui Dumnezeu, prin binevoitoarea Majestății Voastre încredere prin tâlmăcirea șoaptelor pe care mă voiu sili să le interceptez din mormintele scumpe, prin coînțelegerea Inaltei conduceri a țării, prin munca neîntreruptă, devotată și pricepută a iubitei și harnicei preoțimi ce slujește acolo Domnului cu frică și cu cutremur, și prin cunoscuta bunătate și iubire de legea cea sfântă și de glia strămoșească a poporului ce mi se dă în duhovnicească cârmuire, să putem reactualiza acolo bunele tradiții românești și creștinești, pe cari plaiurile Argeșului le mai păstrează și cari au fost atât de apăsate afirmate în trecut și să ridicăm eparhia Argeșului la înălțimea trecutului istoric.

Mă voiu sârgui la dezvoltarea unui înflăcărat misionarism pentru predicarea Evangheliei Domnului Nostru Iisus Hristos, încredințat fiind că aceasta este „Lumina lumii”; mă voiu ruga fierbinte Domnului ca El să-mi ajute a folosi în așa fel Cuvântul Său, încât toții fii mei duhovnicești să înțeleagă că noi suntem uneltele prin care Cel Atotputernic își săvâșește dumnezeieștile Sale planuri, și pentru aceasta avem datoria ca „unul pe altul și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm”, și Legei Lui să ne supunem, ascultând cu iubire și fără cârtire pe mai marii noștri, respectând cu strictețe legile țării, ștergând cu dragoste lacrimile multimilor de necăjiți ai vremii noastre, păstrându-ne sufletul și trupul curat, muncind cu hărnicie și cu totală dăruire în locul în care fiecare ne aflăm, și, apărându-ne până la moarte patria și credința noastră.

Nu voiu înceta Sire, a promova dreptatea, a încuraja cinstea, a răsplăti după cuviință munca, a asculta necazurile și a ușura suferințele.

Nu voiu uita Sire, a întreține și a spori cultul celor ce cu atâta eroism și cu atâta dăruire și-au vărsat sângele lor pe câmpul de bătaie pentru apărarea țării, întregirea neamului și slava sfintei noastre Biserici, și voiu materializa acest cult, mai ales prin osebita îngrijire a întristaților lor urmași.

Căci sunt convins, Sire, că atunci în locul răutății va răsări bunătatea și în locul asprimei va crește blândețea; că luncile văilor și măgurile munților vor răsuna atunci de doinele cele atât de scumpe neamului nostru și de irmoasele cele atât de binefăcătoare sufletului nostru; că în locul urâtelor datini superstițioase sau streine, vor răsări atunci florile îngerești de viață

curată și cuvioasă, închinată credinței și patriei ; că atunci cetatea și eparhia Argeșului va reîncepe a fi „Cetate Domnească” a țării noastre, și sanctuarul din care vor țâșni și curge, valuri de binefacere și progres, prefăcându-se astfel în loc pios de slavă a trecutului nostru, loc de pelerinaj și de închinăciune al Românilor, de unde apoi cu întreaga ei splendoare și cu toată demnitatea creștinească avută în timpul iluștrilor mei înaintași să întărească și să răspândească ca în adevărate râuri de apă vie, în tot cuprinsul eparhiei, credința strămoșească și iubirea până la jertfă a scumpei noastre patrii.

Sire,

Cu aceste hotărâri și nădejdi, Vă mulțumesc din suflet și cu toată recunoștința pentru încrederea ce ați binevoit a-mi acorda, și Vă asigur că dorința, hotărârea și voința îmi este ca această încredere să nu Vă fie cu nimic desmințită.

Odată cu aceasta, îngăduiți-mi Sire, să rog pe Bunul Dumnezeu pentru sănătatea și îndelunga domnie a Majestății Voastre, chezășia fericirii neamului românesc întreg, pentru sănătatea Augustei Voastre Mame M. S. Regina Elena, bun sporul poporului nostru românesc și pentru ajungerea Bisericii noastre Ortodoxe pe culmă de lumină și strălucire, în care „stând în cer să ni se pară a sta”, și în care să rămânem în veci.

Să trăiți Majestate, să trăiască România noastră.”

Cea din urmă cuvântare a fost rostită de P. S. Episcop Chesarie al Constanței, și cuprinsul ei este acesta :

Sire,

Chemat prin voința nepătrunsă a Atotputernicului Dumnezeu să păstoresc eparhia Constanței, — cu reședința la marginea mării și cu credincioși rânduți pe cele două maluri ale bătrânului Istru — mă înfățișez astăzi cu adânc respect înaintea Maiestății Voastre, ca, potrivit datinilor strămoșești, să primesc din Augustele Voastre mâni, cârja arhierască, semnul puterilor depline și al îndatoririlor legate de înalta sarcină ce mi se pune pe umeri.

Sire,

Arhiereul, precum ne spune sfântul Apostol Pavel, este ales în interesul oamenilor și anume pentru cele cu privire la Dumnezeu. El este chemat în primul rând să facă mijlociri pentru

mântuirea tuturor, prin rugăciuni și Sfintele Taine, și să facă voia lui Dumnezeu cunoscută, predicând cuvântul lui Dumnezeu și urmărind aplicarea și rodirea lui în viața individuală și socială, el însuși făcându-se pildă vie, îndrumând, îndemnând, iar la nevoie chiar muștrând.

Episcopul se află așa dar, în slujba lui Dumnezeu și a oamenilor în același timp. Așa ne-a învățat Arhiereul și Păstorul nostru cel Mare, Domnul nostru Iisus Hristos, când și-a aplicat lui însuși prooroceștile prevestiri: *„Duhul Domnului este peste mine, pentru că El m'a uns să binevestesc săracilor și m'a trimis să vindec pe cei ce au inima zdrobită. să vestesc robilor izbăvire și orbilor vedere; să las pe cei strâmtorați slobozi și să vestesc anul milii Domnului”* (Luca IV, 18—19).

Regulele, îndemnurile, poruncile și exemplele din Sfintele Evanghelii și din scrierile Sfinților Apostoli și ale Sfinților Părinți, conturează un program vast, bogat și complet pentru activitatea unui episcop. Din acest cod sfânt de porunci și de experiență mă voiu inspira, Sire, acum, după ce mi-ați încredințat cărja păstoririi spirituale a poporului drept credincios din eparhia Constanței. Negreșit mă voiu aplica în deosebi asupra acelor laturi, pe care interesele generale ale neamului și nevoile speciale și locale le vor indica drept imperative ale ceasului zilelor noastre. Știu că astfel voiu răspunde dorinței Majestății Voastre, contribuind ca apostol al Evangheliei, la împlinirea idealurilor veșnice și a misiunii istorice a poporului de sub oblăduirea Majestății Voastre. Știu, fără îndoială că, printr'un colț de țară, care deschide contact cu lumea largă, se pot insiuna și înrâuriri nedorite, care pot impune probleme speciale de rezolvat nu numai stăpânirii de Stat, ci și unei căpetenii bisericești. Mă voiu sili însă să fiu treaz, nădăjduind în mila și ajutorul Celuice a ridicat apostoli dintre pescarii de pe malul mării.

Este de așteptat ca, pe urma încleștărilor apocaliptice din zilele noastre, să rămână răni adânci, pentru vindecarea cărora Biserica precum și Statul, vor trebui să-și ia sarcini și griji speciale, în domeniul misiunii lor sociale și naționale.

Eparhia Constanței, readusă pe linia istoriei abia de douăzeci de ani, nu are așezările și instituțiile bisericești ale altor eparhii cu viață neîntreruptă. În unire cu clerul și poporul drept credincios din eparhie voiu prisosi însă cu râvna, pentru înmulțirea dragostei creștine și a solidarității active, pentru ca astfel să se asigure bunăvoință între oameni, ordinea și supunerea la legi

și autorități, știind că deasupra noastră veghează ochiul proniitor al lui Dumnezeu, brațul ocrotitor al Majestății Voastre și grija trează a Guvernului Țării.

Stăpânit de aceste gânduri, Vă aduc Sire, prinosul devotamentului meu adânc și rog pe Dumnezeu să Vă dăruiască viață îndelungată, domnie înțeleaptă și fericită spre a cârmui țara noastră mândră și întreg poporul românesc spre destinele lui istorice.

Să trăiți, Sire,

Să trăiască Augusta Voastră Mamă M. S. Regina Elena

Să trăiască Țara, neamul românesc și Biserica română.

După terminarea solemnității de la Castelul Peleş, PP. SS. Episcopii investiți împreună cu I. P. S. Patriarh Nicodim, d. Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor și d. Ministru al Justiției au mers la mânăstirea Sinaia, unde s'a oficiat cuvenita slujbă religioasă.

Diac. GHEORGHE I. MOISESCU

Raportul P. C. Efor Pr. Dim. Rădulescu, asupra înscăunării P. S. Episcop Antim al Buzăului.

Înalt Prea Sfințite Stăpâne,

Cu profund respect Vă raportează asupra executării ordinului Înalt Prea Sfinției Voastre Nr. 810 din 16 Mai 1944, prin care ați avut bunăvoința de a mă delega să merg la Buzău și să Vă citesc Gramata Patriarhală de instalarea P. S. Episcop Antim Anghelescu.

Sosit în Buzău de Sâmbătă 20 Mai, Duminecă, în ziua instalării, am participat la serviciul Sf. Liturghii împreună cu Domnul Ministru al Cultelor sosit între timp din București.

După terminarea Sf. Liturghii s'a început ceremonia prin citirea Decretului Regal de instalare de către Domnul Ministru al Cultelor, după care am citit Gramata Patriarhală urmată imediat de o scurtă cuvântare, dat fiind că timpul era înaintat, al cărei text este acesta :

„Executând porunca cu care m'a trimis aci Înalt Prea Fericitul nostru Stăpân D. D. Dr. Nicodim Patriarhul României, de a Vă citi și înmâna Gramata Patriarhală de investitură canonică în scaunul de Episcop al de Dumnezeu păzitei Episcopii a Buzăului, în numele Înalt Prea Sfinției Sale, Vă aduc odată cu felicitările Înalt Prea Sfințitului nostru Stăpân, — și cele mai calde urări de îndelungată și rodnică arhipăstorie, ca : „înflăcărând darul lui Dumnezeu care este cu tine“, cum îi spune Marele Pavel lui Timotei — (Ep. II, c. I, v. 6) — „căci“ — îi adaogă —

„Dumnezeu nu ne-a dat un duh de frică ci de putere, de dragoste, și de chibzuință“ (II Tim. 5—7), — să se proslăvească și mai mult Dumnezeu veșniciei pentru ca păstoriții P. S. Voastre să se regăsească în lumina Lui dumnezeiască a cărei scântee o poartă. — Înalt Prea Sfințitul și Preaslăvitul nostru Patriarh este profund convins că „veți înflăcăra darul lui Dumnezeu pe care-l aveți“, fiindcă ținta „poruncii“ cum îi spune deasemenea Pavel lui Timotei, pentru care ați venit să vă jerfiți, „este *dragostea* care vine dintr'o inimă curată, dintr'un cuget bun și dintr'o credință tare“ (I Tim. 1—5), pe care le-ați dovedit cu prisosință în grelele și delicatele preocupări ce V'au mistuit grijile bogatelor realizări de până acum, — întrucât V'ați: „luptat lupta cea bună a credinții“, ca să „apucați viața veșnică la care ați făcut frumoasă mărturisire înaintea multor martori“ (I. Tim. 1-12).

Urcați scaunul pe care l-a strălucit în vremi purtătorul flacării de cultură Mitrofan tipograful; mai apoi cărturarul Dionisie Romano întemeetorul celei dintâi gazete religioase de luminare a poporului în credința mântuitoare; și al marelui realizator Chesarie. Marile lor figuri Vă chiamă în concertul lor de înălțare și mântuire a neamului; iar numele ce purtați ne amintește de iscusitul Antim Ivireanul, aruncătorul flacării de cultură românească dincolo de hotare, până departe în Orient.

Figura măreață a Slăvitului și Marelui nostru Patriarh Nicodim Cărturarul și îndrumătorul ortodoxiei și cărmuitorul strălucit al sufletului prea zbuciumat de azi al neamului care trece prin grele încercări, Vă va fi fără îndoială, în aceste grele vremuri în care sunteți chemat la Episcopat, culme de mari orizonturi și reazăm de biruință. Marea înțelepciune pe care Dumnezeu a așezat-o în Biserica Sa la cel mai înalt, dar și cel mai greu loc de răspundere în vremurile cele mai grele ale istoriei noastre, Vă va fi lumina pe care o veți găsi întotdeauna în momentele de chinuitoare întrebări. Aprecierile deosebite ale Înalt Prea Sfinției Sale sunt o cheazășie a dragostei înalte ce Vă poartă.

Luminat de puterea harică și adăpostit la umbra slăvitorului trecut al istoriei acestei Eparhii și a chipurilor de mari ierarhi amintiți, Vă urez, încăodată, să aveți o îndelungată și rodnică arhipăstorie în via: „Impăratului veșnicilor, a nemuritorului, nevăzutului și singurului Dumnezeu a căruia să fie cinstea și slava în vecii vecilor. Amin (I. Tim. 1—7). Intru mulți ani!“

Pergamentul frumos împodobit pe care a fost scrisă Gramata

a impresionat în mod deosebit de plăcut poporul. Mulți din asistență au căutat să o vadă deaproape examinând-o și admirând-o.

După cuvântarea mea a vorbit Domnul Ministru al Cultelor care a tratat problema crizei sociale din lume care a creiat starea haotică și implacabilă de astăzi, al cărei remediu nu poate fi decât Biserica, singura deținătoare a mijloacelor de progres ca păstrătoare a învățaturii eterne și a ierarhiei salvatoare a ordinii, singura garanție a oricărei biruinți. Problema pusă adânc și savant a aruncat, în legătură cu misiunea Episcopului, asupra Bisericii și conducătorilor Ei, o lumină din cele mai edificatoare pentru mulțimea care ascultă. Vădita și strălucita identificare a Ministrului Cultelor cu imperativele Bisericii în care s'a văzut contopirea totală a intereselor Statului cu destinele Bisericii, a impresionat în mod fericit pe credincioși adunați în număr mare, după cum s'a putut constata din cuvântările ce s'au ținut de reprezentanții diferitelor autorități și persoane de suprafață bisericească și socială la agapa care a urmat instalării.

În cuvântul de răspuns, P. S. Episcop mi-a adresat rugămintea de a Vă transmite respectuasele P. S. Sale mulțumiri pentru Înaltul sprijin ce i-ați dat întru căpătarea vredniciei în care a fost instalat, asigurându-Vă de întreg devotamentul pe care Vi-l datorează și pe care Vi-l va păstra neclintit întotdeauna.

A adus mulțumiri M. S. Regelui pentru Înalta încredere cu care l-a investit înmânându-i cârja Episcopală, dând asigurări de devotament neturburat pentru Tron și Țară. A mulțumit Înaltului Guvern și Marelui Colegiu care l-a ales în locul vacant de Episcop al Buzăului, dând deasemenea asigurările de rigoare, după care a desfășurat un program amplu de activitate de înaltă ținută Evanghelică pe care-l va urma în marea și plina de răspunderi misiune la care a fost chemat, cu care prilej m'a asigurat că va căuta întotdeauna în momentele grele ale „grelelor întrebări” reazăm în Înalta înțelepciune și ajutorul autoritar și, — este sigur — bogat al Înalt Prea Sfinției Voastre.

Printr'un cald apel a chemat preoțimea la o devotată colaborare întru realizarea cât mai desăvârșită a învățaturii mântuitoare. Făcând, la rândul P. S. Sale, urări pentru Înalt Prea Sfinția Voastră, pentru M. S. Regele Mihai I, pentru Guvern, armată, cler și popor, a încheiat dând încă odată asigurări pentru devotamentul cu care va căuta să realizeze Înalta chemare în care a fost instalat.

Trecând într'un impunător cortegiu în frunte cu P. S. Epi-

scop, urmat imediat de reprezentantul Inalt Prea Sfinției Voastre și de D-l Ministru al Cultelor, am trecut în sala de recepție a Palatului Episcopal și având deoparte și de alta pe reprezentantul Inalt Prea Sfinției Voastre și pe reprezentantul Guvernului, a primit felicitările și omagiul autorităților locale și Eparhiale, armată, profesori de religie, corp didactic, etc., tuturor răspunzându-le P. S. Episcop cu mulțumiri și asigurări de grija și dragostea ce va purta tuturor în realizarea Episcopatului pe care-l începe.

La agapa care a urmat ceremoniei instalării, într'o caldă și înfrățită atmosferă s'a toastat pentru M. S. Regele, pentru Inalt Prea Sfinția Voastră, Guvern, Armată, Biserică, etc., luând sfârșit prin cuvântul de încheiere al P. S. Episcop Antim, asistența despărțindu-se într'o dispozițiune din cele mai animate de credință și noi eforturi de muncă și abnegație în vremurile excepționale pe care le trăim.

La această agapă am luat deasemenea cuvântul proslăvind procesul de identificare al Statului cu Biserica singură care poate garanta înălțarea, problemă tratată de Dömnul Ministru al Cultelor în Biserică, precum și de misiunea Bisericii noastre care sub strălucita conducere a Inalt Prea Sfinției Voastre s'a integrat atât de fericit în necesitățile de viață ale poporului și s'a identificat cu destinele neamului în aceste grele vremuri.

Ceremonia instalării P. S. Episcop Antim al Buzăului n'a fost o rigidă și protocolară regizare a unei instalări, ci s'a creat prin ea un prilej de însuflețire și noi hotăriri de încordări în eforturi comune pentru misiunea Bisericii și salvarea neamului, precum și o luminoasă manifestațiune a poporului pentru M. S. Regele și I. P. S. Patriarh al Țării.

Sunt al Inalt Prea Sfinției Voastre, cu respectuase sentimente de recunoștință pentru cinstea ce mi-ați făcut, prea plecat și cupus serv.

Pr. DIM. RĂDULESCU

Darabia

077. 1001/42

J. C. H. P.

Z. 1001/42

SUPLIMENT

Șirul cărților traduse și prelucrate de I. P. S. PATRIARH
 NICODIM, apărute în colecția *Semințe Evanghelice
 pentru ogorul Domnului*, în Editura Institutului Biblic
 și de Misiune și în Tipografia Mănăstirii Neamțu . . 219—220

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la Palatul
 Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București V, cu mențiunea: pentru Revista
Biserica Ortodoxă Română.

ABONAMENTUL

În Țară:

Pe an 800 lei
 Un număr 250 lei

În Streinătate:

Pe an 1500 lei
 Un număr 400 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc Administrația, se trimit pe
 adresa: **Consiliul Central Bisericesc**, Str. Maria Rosetti, 63, București III, cu
 mențiunea: pentru Revista *Biserica Ortodoxă Română*.

În București, revista se poate cumpăra de la **Librăria teologică** a Institu-
 tului Biblic, Calea Griviței nr. 125.

BISERICA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SFÂNTULUI SINOD

Anul LXII. Nr. 7—12

Iulie—Decembrie 1944

BUCUREȘTI

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTA SFÂNTULUI SINOD

APARE DE 4 ORI PE AN — ABONAMENTUL ANUAL 800 LEI

COMITETUL DE REDACȚIE

I. P. S. NICODIM, Patriarhul României, președinte
I. P. S. IRINEU, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, director
Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, asistent universitar, secretar-redactor.

CUPRINSUL

I. ARTICOLE

	<u>Pagina</u>
† NICODIM Patriarhul României, <i>Pastorală cu prilejul încheierii armistițiului între România și Marii Aliați, din 23 August 1944</i>	219—223
Preotul VICTOR N. POPESCU, <i>Predica în cultul creștin</i>	224—262
Preotul NICULAE M. POPESCU, <i>Corespondența lui Iosif Gheorghian cu Vladimir Gaettée</i>	263—313

II. RECENZII

<i>Predicile și Panegiricile lui Ilie Miniatis</i> , traducere din limba greacă de Pr. D. Iliescu-Palanca, profesor. Cu o prefață de Arhim. Iuliu Scriban, profesor universitar, București 1944, 635 pp., 950 lei (Preotul D. Fecioru)	314—324
--	---------

III. NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>Lucrări cu caracter general</i>	325—330
<i>Teologia istorică</i>	330—333
<i>Teologia sistematică</i>	333—337

Diac. Ene Braniște, Diac. Gh. I. Moiescu, Diac. N. I. Șerbănescu.

BISERICA
ORTODOXĂ ROMÂNĂ
REVISTA SFÂNTULUI SINOD

ANUL LXII
1944

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

TABLA DE MATERII

I. ARTICOLE

	Pagina
Economides, D. V., <i>Ioan Avramie</i>	141—159
Ionescu Șerban, <i>Codul civil și problema divorțului</i>	19—41
Ispir, Vasile G., <i>Sfântul apostol Pavel ca misionar</i>	42—61
† Nicodim Patriarhul României, <i>Pastorală cu prilejul încheierii armistițiului între România și Marii Aliați din 23 August 1944</i>	219—223
Popescu, Nicolae M., Preotul, <i>Cum se zugrăveau icoanele în vechime</i>	1—5
Popescu, Nicolae M., Preotul, <i>Corespondența lui Iosif Gheorghian cu Wladimir Guetté</i>	263—313
Popescu, Victor N., Preotul, <i>Predica în cultul creștin</i> 160—195,	224—262
Pulpea Ioan, Diaconul, <i>Sfântul mucenic Emilian din Durostor</i>	125—140
Scriban Iuliu, Arhim., <i>Vremuri de păstorie</i>	6—18
Sereda G., Diac. « <i>Inițiativa transilvană și tipărirea Bibliiei românești</i> »	62—76
† Veniamin Pocitan Ploșteanul, Arhiereul, <i>Schitul Pârveștii (jud. Tutova)</i>	121—124

II. RECENZII

<i>Predicile și Panegiricile lui Ilie Miniatis, traducere din limba greacă de Pr. D. Iliescu-Palanca, profesor. Cu o prefață de Arhim. Iuliu Scriban, profesor universitar, București 1944, 635 pp., 950 lei (Preotul D. Fecioru)</i> 77—92,	314—324
<i>Zăvideanul Ilarie, Viața lui Iisus, București 1944, 175 pp., cu 50 desene în text și 36 vignete, 200+4 lei (Diaconul Dr. N. I. Nicolaescu).</i>	196—287

III. NOTE BIBLIOGRAFICE

<i>Lucrări cu caracter general</i>	325—330
<i>Teologia istorică</i>	330—333
<i>Teologia practică</i>	333—337
Diac. Ene Braniște, Diac. Gh. I. Moiescu, Diac. N. I. Șerbănescu.	

IV. CRONICA INTERNĂ

	Pagina
<i>Aducerea moaștelor Sfintei Parascheva în București . . .</i>	340—344
<i>Alegerile episcopale din Ianuarie 1944 (Arhim. Iuliu Scriban)</i>	93—96
<i>Alegerea P. C. Arhim. Chesarie Păunescu pentru scaunul de episcop al Constanței</i>	96—99
<i>Alegerea P. S. Arhiereu Dr. Antim Angelescu Craioveanul în scaunul de episcop al Buzăului</i>	99—101
<i>Alegerea P. S. Arhiereu Efrem Enăcescu Tîghineanul în scaunul de arhiepiscop al Chișinăului și mitropolit al Basarabiei</i>	101—105
<i>Alegerea P. C. Arhim. Dr. Antim Nica în scaunul de episcop al Cetății Albe-Ismail</i>	105—108
<i>Alegerea P. S. Arhiereu Iosif Gafton Sinaitul, vicar patriarhal, în scaunul de episcop al Argeșului</i>	108—113
<i>Chemarea I. P. S. Patriarh Nicodim pentru ajutorarea Moldovei și a Ardealului</i>	339—340
<i>Ducerea moaștelor Sfintei Parascheva de la București spre Iași</i>	344
<i>Hirotonia întru arhiereu a P. C. Arhim. Chesarie Păunescu noul ales în scaunul de episcop al Constanței</i>	113—117
<i>Hirotonia întru arhiereu a P. C. Arhim. Dr. Antim Nica noul episcop al Cetății Albe-Ismail (Diac. Gh. I. Moiescu)</i>	117—120
<i>Înscăunarea P. S. Episcop Antim al Buzăului (Pr. Dim. Rădulescu)</i>	215—218
<i>Investitura PP. SS. Episcopi Antim al Buzăului, Iosif al Argeșului și Chesarie al Constanței</i>	208—215
<i>Telegrama trimisă de I. P. S. Patriarh Nicodim cu prilejul încheierii armistițiului (Diac. I. Moiescu)</i>	338

V. PARTEA OFICIALĂ

<i>Acordări de gradății funcționarilor din Cancelaria Sfântului Sinod</i>	120
<i>Inștiințare către cetitorii și abonații revistei</i>	120

SUPLIMENT

<i>Șirul cărților traduse și prelucrate de I. P. S. Patriarh Nicodim, apărute în colecția Seminte Evanghelice pentru ogorul Domnului, în Editura Institutului Biblic și de Misiune și în Tipografia Mănăstirii Neamțu</i>	219—220, 345—346
---	------------------

Această *Tablă de materii* a Revistei BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ pe anul LXII (1944), se așează la primul număr (Ianuarie-Februarie din același an) și anume între coperta din față și pagina 1 și astfel se leagă.

P A S T O R A L Ă

CU PRILEJUL ÎNCHEIEREI ARMISTIȚIULUI ÎNTRE ROMÂNIA ȘI MARI
[ALIAȚI DIN 23 AUGUST, 1944

**Iubitului nostru cler și tuturor bine credincioșilor creștini ai
sfintei noastre Biserici ortodoxe române, har și pace dela
Dumnezeu, Părintele cel ceresc, iar dela smerenia Noastră
arhierească binecuvântare.**

Iubiții mei fii duhovnicești,

Mai mulți ani, în scumpa noastră Țară, a domnit un regim, care a înăbușit, de fapt, libera manifestare a gândurilor și simțimentelor neamului nostru.

Dictatura este străină de sufletul și firea poporului român. Ea s'a strecurat de pe meleaguri străine în Țara noastră, învățată să trăiască numai cu așezăminte constituționale și democratice, cărora cetățenii se supun din libera lor voință. Dictatura e străină și de spiritul și învățătura Sfintei Biserici Creștine, care de aproape două mii de ani propovăduiește și cere afirmarea drepturilor personale și aceea a libertăților naționale și democratice. Prin glasul sfântului Apostol Petru, Biserica ne îndeamnă să trăim „ca oameni liberi, temându-ne de Dumnezeu și iubind unirea dintre frați“ (I Petru, II, 16-17).

Libera expresie a gândurilor și sentimentelor a fost însă, la noi, puternic înăbușită. Mulți din fiii Țării au suferit nedreptatea unei administrații lipsite de critică cetățenească. Țara însăși a fost silită să facă un războiu, pe care masa cea mare a neamului nostru nu l-a înțeles și nu l-a vrut.

De la pieire, Țara a fost scăpată prin gestul măreț, săvârșit de Majestatea Sa Regele Mihai I, în ziua de 23 August 1944. Din primul ceas, ne-am arătat, în telegrama noastră din 24 August îndreptată către Suveran, adâncă noastră bucurie pentru actul istoric săvârșit. Biserica strămoșească, am adăugat Noi, stă, ca întotdeauna, alături de poporul Român și Regele său. Binecuvântarea noastră se

îndreaptă, întru biruință și izbândă deplină, asupra tuturor celor săvârșite cu atâta înțelepciune, și smerit implorăm ajutorul Bunului Dumnezeu.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Ziua de 23 August 1944 rămâne înscrisă printre datele cele mai însemnate ale istoriei Neamului Românesc. În această zi memorabilă, cu hotărâre bărbătească, tânărul și înțeleptul nostru Suveran, înconjurat și ajutat de cei mai luminați bărbați ai Neamului, însuflețiți de curată și adâncă iubire de Patrie, a smuls barca Neamului din valurile ce amenințau să o scufunde, și a călăuzit-o către limanul mântuirii. În ziua aceasta mare, poporul Român a luat din nou calea politice sale tradiționale, de la care n'ar fi trebuit să se abată vreodată.

Statul Român modern s'a format și s'a întărit cu sprijinul desinteresat al marilor noștri aliați de astăzi. Cu puternicul vecin dela Răsărit, am avut totdeauna cele mai strânse legături politice, culturale și religioase.

Actul istoric dela 23 August 1944 a înlăturat regimul dictaturii, care era nepotrivit cu tradiția țării noastre. El ne-a redat libertățile democratice. Fără acestea, un popor se vestejește și moare asemenea unei plante lipsite de lumină. Aceste libertăți ne sânt scumpe și fiindcă, în cea mai mare măsură, ele sunt rodul învățaturii Mântuitorului: „Dați Cezarului cele ce sânt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sânt ale lui Dumnezeu“ (Matei, XXII, 21). Cuvintele acestea formează temeiul, și sânt isvorul libertăților individuale, politice și religioase, bunul cel mai scump și floarea patrimoniului popoarelor civilizate.

La 23 August, ne-am prins în lupta purtată împotriva agresorilor, mai ales maghiari, și ne-am învrednicit de marea cinste de a colabora, în chip activ, la opera de dreptate umană și socială pentru care, de ani de zile, sângerează Marii noștri aliați, Uniunea Sovietelor, Statele Unite și Anglia, împreună cu toate celelalte națiuni unite. Cu sprijinul puternic al victorioaselor armate sovietice, am dobândit dreptul și am folosit prilejul de a ne împlini misiunea istorică cea mai dorită, aceea, de a izbăvi Ardealul de Nord de sub înjositoarea dominație

maghiară, care dezonorează civilizația și umanitatea prin nelegiuirile și ororile ei. Pentru această din urmă îndatorire, nici o jertfă nu este prea mare. Poruncă națională, ea este și o poruncă a învățaturii creștine: „Este bine și frumos ca frații să fie împreună“ (Ps. 132, 1).

Hotărârea din 23 August 1944 a pornit din inimă și din adâncă convingere. Ea a ajutat, în măsură poate neașteptată, să ne facă să întrezărim ziua cea mare a păcii, și să ne înviorăm de zorile fericite ale războiului, care a pornit spre sfârșit. Din ziua aceasta, am simțit fiorii și înțelesul cel mare al păcii, pe care a vrut-o Mântuitorul: „Pacea Mea dau vouă, pacea Mea las vouă“; Pacea, pentru care sângerăm, alături de Uniunea Sovietelor, Statele Unite și Anglia împreună cu toate celelalte națiuni aliate și unite, și pe care o vor ele pentru propășirea lumii și liniștea ei.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Minunate rezultate și fericite așteptări. La toate acestea, am ajuns prin înțelepciunea și energica hotărâre a iubitului nostru Suveran și a bărbaților destoinici, care îl înconjoară cu nețărmurită iubire. Trebuie să spunem însă, cu toată convingerea, că la nimic n'am fi putut ajunge, dacă n'am fi avut parte de largă înțelegere, pe care a vădit-o, în condițiunile armistițiului acordat nouă, puterica noastră vecină dela Răsărit. Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste n'a folosit imensa ei forță militară împotriva României, și n'a voit ca Țara noastră să fie zdrobită de loviturile armei sale biruitoare. Marea noastră vecină a vrut să dea României puțința de refacere ca stat independent și prilejul de a redeveni o țară prosperă, la adăpostul principiilor democratice sincer aplicate. Generozitatea sa ne impune, și datorită hotărâște să ne legăm, în spirit de absolută încredere, de Rusia Sovietică și de sora noastră mai mare într-o dreaptă credință.

Cu Biserica Rusească, care prin activitatea ei, pe terenul religios și patriotic, a adus servicii imense Patriei Sovietice, noi am avut legăturile cele mai vechi și cele mai strânse. Ambrozie, arhiepiscopul Ecaterinoslavului a păstorit Biserica Moldovei. Grigore Țamblac, pornind din

Moldova a înălțat la autocefalie Biserica Rusească. Petru Movilă, făuritorul Mărturisirii Ortodoxe, a întemeiat Academia Teologică din Kiew. Dimitrie Cantemir a ilustrat Academia de Științe din Leningrad. Meșteri veniți din Kiew și Moskva au organizat minunata activitate de artă din atelierele mănăstirești și domnești de broderie religioasă ale lui Ștefan cel Mare. Nazarie, Proca, Nichitin și Jacovlev, celebri mozaiști ai Moskvei au împodobit pereții Trei-Ierarhilor din Iași și au zugrăvit strălucitele icoane ctitorești ale aceluiaș monument. Paisie călugărul rus de fericită amintire, a adus duh nou de viață duhovnicească și ordine în Mănăstire a Neamțului, care a ajuns să fie, prin fapta sa și aceea a ucenicilor pe care-i adusesese la noi, un dreptar al vieții călugărești din Țara noastră, centru de cultură asemenea celui din trecutul ei cel mai glorios, și model de gospodărie. În institutele înalte ale Bisericii Rusești au învățat, atâția clerici români, și Noi înșine am primit lumină în Academia Kiewului, unde am petrecut cinci ani de bogată și folositoare învățătură.

Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste a vrut renașterea și înflorirea Sfintei Biserici Creștine Ortodoxe. De curând, Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Alexie al Leningradului și Novgorodului, locțiitor al scaunului Patriarhal al Moskvei, a îndreptat, către credincioșii ortodocși ai scumpei noastre Țări, cuvânt de frățesc îndemn și de întremătoare îmbărbătare pentru nădejtile iubitului nostru Neam și binele Sfintei noastre Biserici. Ne-a bucurat mult acest gând al sorei noastre celei mai mari întru Iisus Hristos. Dorința noastră vie este să vedem, reînnoită și întărită, cu sora noastră cea mai mare întru Domnul, Sfânta Biserică Ortodoxă a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, în spirit de creștinească și frățească dragoste, cea mai strânsă legătură.

Iubiții mei! fii duhovnicești,

Actul istoric dela 23 August 1944, și toate câte după aceea s'au făcut, în duhul regimului de libertate, prin voința lui Dumnezeu s'au săvârșit. Se cuvine să strigăm, laolaltă cu psalmistul: „Dumnezeul nostru este în ceruri,

și tot ce El voiește îndeplinește" (Ps. 113, v. 11), și să spunem împreună cu înțeleptul Solomon: „Al Meu este sfatul și izbânda, Eu sânt priceperea, a Mea este puterea. Prin Mine împărații împărătesc și principii dau drepte hotărâri; prin Mine cârmuiesc dregătorii și mai marii, toți judecătorii pământului" (Prov. VIII, 14-16).

La 23 August 1944 s'a arătat voința lui Dumnezeu. Să ne supunem voinței Lui. Să nu ne supunem, însă, numai din sentimentul datoriei, ci și din conștiință: „pentru conștiința noastră și pentru Domnul", așa cum ne poruncește Sfânta Scriptură (Pavel către Romani, XIII, 5). Fiecare, la locul unde l-a rânduit Pronia Cerească, să lucreze cu tragere de inimă și cu convingere. Lucrul nimănui nu e umil, și munca fiecăruia își are rostul și însemnătatea cea mai mare în mecanismul complicat al vieții neamului.

Biserica a fost mama poporului românesc. Mamă etnică, fiindcă Ea a unit pe coloniști cu Dacii și a prezidat la nașterea poporului, precum și la creerea statelor românești. Mamă duhovnicească, fiindcă Ea a format sufletele și a creat civilizația românească. Totdeauna, alături cu poporul și laolaltă cu el, Ea a îmbrățișat cu căldură, și luptă, și astăzi, pentru realizarea nevoilor și aspirațiilor lui naționale și sociale.

În nestrămutată convingere că mărețul act dela 23 August este un act de îndurare al Providenței față de mult încercatul popor românesc, dăm arhipăstoreasca Noastră binecuvântare tuturor acelora care, în frunte cu scumpul nostru Rege Mihai I, muncesc cu suflet și cu foc pentru propășirea Neamului Românesc, întru dreptate și libertate. Rugăm pe Dumnezeu să sprijine, din slava Sa, și să dăruiască victorie marilor noștri aliați, Uniunii Sovietice, Statelor Unite, Angliei și bravei noastre armate care luptă în izbăvitoare frăție, alături de glorioasa armată a U. R. S. S. Indemnăm, din tot sufletul, pe toți fiii României să facă zid în jurul bunului Nostru Suveran și să ajute Guvernul Țării întru misiunea sa.

Dumnezeu să păzească România.

Al vostru către Domnul ferbinte rugător,

† NICODIM
Patriarhul României

PREDICA ÎN CULTUL CREȘTIN

Când persecuțiile au încetat, creștinismul avea rădăcini adânci în imperiul roman. Civilizația greco-romană se vedea măcinată de noua credință religioasă, cu toată apărarea ce încerca s'o mai facă. Pacea constantiniană n'a creiat o situație nouă prin actul de toleranță religioasă din 313, încheiat între Constantin și Liciniu, ci numai a favorizat-o și desăvârșit-o. Actul dela Milan a fost consfințirea unei situații care nu mai putea fi ignorată, spre binele politic al imperiului.

Însă, în urma acestui edict, creștinismul a fost îngăduit să se manifeste în public, așa cum se revarsă apele unui râu, stăvilite multă vreme și care odată lăsate libere, nu mai pot fi oprite. Când Liciniu a încercat să-și calce cuvântul și să reînceapă persecutarea creștinismului în Orient, repede el a dispărut din arena politică; iar Constantin cel Mare, ajuns singurul august al întregului imperiu, a pășit mai departe la favorizarea creștinismului ca religie recunoscută în Stat.

Este, însă, o lege paradoxală în istoria popoarelor, că învinsul face multe din legile învingătorului. Creștinismul triumfător, după pacea constantiniană va putea să se desvolte, să se organizeze, să devină o forță culturală și chiar politică. Totuși nu poate fi înlocuită o societate, fără unele împrumuturi din instituțiile și formele în care s'a cristalizat în timp de veacuri.

Victoria creștinismului asupra lumii greco-romane a fost spirituală, și s'ar putea crede că această lege istorică nu s'a împlinit. Creștinismul învinsese păgânismul, însă nu-l făcuse să dispară deplin și nici spiritualitatea creștină nu pătrunsese atât de adânc în masele populare, ca să absoarbă dintr'odată toată mentalitatea lumii păgâne. Conștiințele încă nu erau deplin formate și statornicite, ci oscilau încă dela o mentalitate la alta. Încercarea lui Iulian Apostatul era întemeiată pe anumite nădejdi.

De altfel, viața oricărei societăți omenești tinde să materializeze spiritualitatea cea mai înaltă, căci nu toți indivizii se pot menține la aceeași înălțime. Deci, să nu ne mirăm dacă vedem supraviețuind până târziu încă multe din instituțiile și din formele culturii antice, nu prin ceea ce este în opoziție vădită cu creștinismul, ci prin forme de viață ce par că nu au nimic contradictoriu în ele.

Mântuitorul spusese ucenicilor săi, trimițându-i să predice : „Cine nu vă va primi pe voi, nici nu va asculta cuvintele voastre, ieșind din casa lui sau din orașul acela, scuturați praful depe picioarele voastre” (Matei. X, 14). Dacă acest „praf scuturat” simbolizează spiritul lumesc, putem zice că intrarea multora în creștinism, nu se făcuse curățindu-și spiritele de învățăturile în care trăiseră.

Când creștinismul a fost lăsat liber și s'a răspândit în voie, năvala spre primirea botezului a fost mare, catehizarea a fost făcută mai în grabă, iar cei primiți nu erau totdeauna deplin scuturați de spiritul culturii în care se născuseră și trăiseră. Structura de gândire și dialectica spiritului grec vor face din cei primiți în creștinism pe inovatorii ereziilor, iar Orientul va fi supus mai mult acestei influențe, suferind în chip special această turburare.

Biserica creștină intrând în structura Statului, era înclinată să împrumute unele forme de administrație civilă, iar administratorii, adică episcopii, nu puteau să refuze unele beneficii, primite de administratorii civili. Aceste administrații bisericesti nu erau căutate numai pentru desăvârșirea evlaviei credincioșilor, ci aduceau putere și glorie, încât se mulțumeau cu ele și oamenii politici, când nu le dobândiau pe cele civile.

Administrarea bunurilor unei dioceze metropolitane sau a unei episcopii necesită timp și prilejuiește ispitiri, absorbind multă energie, iar grija de suflete trece, de multe ori, pe al doilea plan. Un exemplu avem din viața Sf. Grigore de Nazianz, care fiind hirotonit de sf. Vasile cel Mare pe seama episcopiei de Sasima, n'a vrut să se ducă s'o ia în primire. sf. Vasile s'a supărat, iar sf. Grigore îi scrie că l-a băgat într'o asemenea încurcătură, zicând : „Ce nevoie am, deci, să lupt pentru porci și găini, ca și cum ar fi vorba de suflete și de legi ale Bisericii”¹. E ușor, însă, de înțeles că nu toți episcopii ar fi făcut la fel.

Venirea la creștinism a numeroși candidați, cărora nu li se mai cerea tăria de credință din timpul persecuțiilor, făcea ca numărul creștinilor să crească în condițiuni de alegere mai puțin riguroase. Era explicabil ca desbrăcarea de vechea lor mentalitate să fie superficială și să-și închipue că găsesc în noua religie ceva nu tocmai deosebit, ci numai superior față de ceea ce aveau.

1. Scrisoarea LXXI.

În asemenea împrejurări, conducătorii Bisericii, n'au fost scutiți de amărăciuni și mari primejdii. Acum au apărut marile erezii, care au fost o încercare tot atât de grea ca și persecuțiile. Tragedia sbriciunată a vieții sf. Atanasie din cauza arianismului, intrigile ariene și semi-ariene care au făcut pe sf. Grigore de Nazianz și Ioan Hrisostom să petreacă multă vreme în exil, așa cum au suferit și alți episcopi, sunt mărturii ale acestei vremi turburi și pline de încercări¹. Ce mai putea face sf. Atanasie, și ca el atâția episcopi, pentru evlavia curată a credincioșilor, când plecau departe de eparhiile lor, lăsându-și credincioșii pe seama episcopilor eretici?

E adevărat că aceste frământări au scos la lumină marile personalități ale literaturii creștine, lăsându-ne o gândire creștină superioară și că învățătura Bisericii a ieșit lămurită și precis formulată în sinoadele ecumenice. Dacă vremurile au avut nevoie de aceste personalități ca: sf. Atanasie, sf. Vasile cel Mare, sf. Grigore de Nazianz, sf. Grigore de Nisa, sf. Ambrozie, fericitul Augustin, etc., au fost și ei înzestrați cu o gândire profundă și cu așa cultură, încât au dominat greutatea vremurilor și au hotărât cursul evenimentelor, creind epoca de aur a gândirii creștine.

Strălucirea acestor personalități nu este în raport direct cu evlavia și sfințenia masselor credincioșilor, care, înmulțindu-se grăbit, deveneau din ce în ce mai superficiale. Fără această superficialitate, nu ar fi trecut cu ușurință dela ortodoxie la erezie și dela o erezie la alta, așa cum vedem, la un moment dat, aproape întreg orientul arian sau semi-arian, după cum influența împăratului dela Constantinopol se făcea mai simțită. Dacă predicarea Evangheliei ar fi fost pătrunsă în adâncul tuturor straturilor sociale, Iulian Apostatul n'ar fi încercat aventura sa de restabilire a cultului zeilor², iar mai târziu islamismul n'ar fi înghițit cu atâta ușurință, marile ținuturi ale Asiei, Egiptului și Africei³. Monahismul, care acum începe să se organizeze, a ieșit din adâncă dorință a unei elite după o viață interioară curată, departe de lumea ușuratecă a vremii, ca o slăbire a moravurilor creștine.

1. Gustave Bardy, *Saint Athanase*; edit. Gabalda pag. 51—165; L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Eglise*, t. II p. 418—446; idem vol. III p. 69—106. Paris. 1911.

2. Diac. Ioan I. Pulpea, *Lupta împăratului Iulian împotriva creștinismului*, Teza de doctorat, București 1942, p. 56-72.

3. Duchesne, *L'Eglise au XI-e siècle*, Paris. Boecard 1925, p. 381-430.

În mijlocul acestor împrejurări grele, unele favorabile prin libertatea religioasă, altele nefavorabile din cauza frământărilor interne ale Bisericii, au strălucit marile personalități, care au creat epoca clasică a gândirii creștine, ca să înlocuiască și să domine cultura greco-romană și să slujească Biserica în cele mai mari pericole.

Pentru că Sfinții Părinți aveau să răspundă acestei chemări, ei nu și-au dezvoltat activitatea numai după înclinările personale, ci au pus toată ființa în serviciul cauzelor pe care le-au servit. De aceea, sunt dogmatişti pentru apărarea adevăratei credințe creștine; sunt apologeți și polemiști împotriva păgânilor și ereticilor; sunt misionari în răspândirea creștinismului; sunt episcopi în conducerea sufletelor și bunurilor materiale ale eparhiilor; sunt cateheți în pregătirea viitorilor creștini; sunt liturgiști în orânduirea și îmbogățirea cultului; sunt, în fine, mari predicatori ai Cuvântului Domnului din Sfânta Scriptură. Punând suflet și talent în această predicare, sunt marii oratori ai bisericii din acele timpuri, neîntrecuți până acum.

Niciunul nu face un singur lucru, ci fiecare trebuie să facă de toate, după cum cereau nevoile Bisericii. Dacă sf. Atanasie n'ar fi avut de luptat împotriva lui Arie, poate că ar fi fost, în primul rând un exeget, continuând tradiția școlii alexandrine care avea atâta faimă. Însă, în epocile de transformare a culturii, când o formă nouă tinde să ia locul alteia, promotorii noiei culturi sunt obligați să facă față tuturor aspectelor sub care tinde să se îmbrace cultura cea nouă.

Acești Sf. Părinți, când fac oratorie în serviciul predicării Cuvântului, nu mai sunt misionari în forma apostolică, mergând prin comunitățile creștine, mici și răslețe. Acum creștinii erau numeroși, mai ales în orașele mari, unde era și sediul de conducere al diocezelor civile și religioase. Constantinopol, Antiohia, Nicomidia, Cezareea, Roma și Milanul aveau destui creștini care doreau să asculte explicarea Evangheliei, căci sufletul religios nu se mulțumește niciodată cu ceea ce are, ci caută neconținut să-și hrănească și îmbogățească credința vie și puternică. Astfel, în dumineci și mari sărbători, episcopii din aceste orașe rămâneau la reședințele lor, iar credincioșii, folosindu-se de prezența părinților lor spirituali, se bucurau și așteptau să-i audă vorbind.

Este ușor de înțeles, când vrem să ne reprezentăm aceste comunități creștine în orașe, dela mijlocul sec. IV, că cei care așteptau să audă pe episcopii lor predicând, erau oameni de cea

mai aleasă cultură profană, pe lângă evlavia lor creștină. Ei așteptau să asculte ceva tot așa de frumos, ca și discursurile marilor oratori păgâni, să depășească cuvântările retorilor plătiți ca profesori de municipalitățile orașelor pentru formarea tineretului în arta oratoriei. Acești ascultători, chiar fiind creștini, erau încă influențați de cultura profană, căci sau veniau din familii unde creștinismul n'avea vechime de generații, sau, când părinții lor erau buni creștini, copiii lor erau trimiși să frecventeze școlile profane cu un deosebit prestigiu. Acestor ascultători trebuia să li se predice Cuvântul Domnului într'o formă potrivită cu spiritul lor. Mai contribuia la aceasta dorința conducătorilor civili ai marelor orașe, care țineau să adaoge gloriei orașului și lor personal, cinstea că au un mare predicator creștin, așa cum altădată, erau aduși marii retori.

Însă, în orășelele îndepărtate și în sate, până în ținuturile locuite de barbari, nu putea înflori la această epocă, arta oratoriei creștine, așa cum sf. Ioan Hrisostom o folosea la Constantinopol, sf. Vasile la Cezareea, sf. Ambrozie la Milano și Augustin la Hipponiu.

Sfinții Părinți, care au dezvoltat arta oratoriei creștine, înțelegeau sufletul ascultătorilor lor, căci și ei ieșeau din același mediu social și aveau o cultură asemănătoare. Trecuseră prin aceleași școli, ca și ascultătorii și moșteneau același spirit elenic. Deci, erau multe posibilități de apropiere și înțelegere reciprocă între ascultători și cuvântători. Acești mari predicatori creștini veniau din familii, unde cultura profană avea un mare prestigiu și se transmitea ca un bun, prin tradiție. Se nasc din familii înstărite și cu demnități în imperiu, obligate de situația lor socială să-și trimeată copiii la școlile profane ale timpului. Acolo se întâlneau tinerii aristocrați și bogați din lumea toată, așa cum s'au întâlnit la Atena sf. Vasile cel Mare cu sf. Grigore de Nazianz și cu Iulian Apostatul. Mai erau alte familii care aveau un deosebit prestigiu cultural în orașele lor sau în provincii, cum aveau saloanele literare ale sec. XVI în Franța, unde se întâlneau personalitățile timpului să discute mari probleme de știință și literatură. O asemenea familie era a sf. Vasile, din care a ieșit sf. Grigore episcop de Nisa. Familia sf. Ambrozie moșteneau la fel și cultiva tradițiunile culturale, de drept, oratorie și administrație, iar familia sf. Grigore de Nazianz avea mai multe ramuri de clerici și episcopi.

Când acești tineri, plecați la studii, se întorceau acasă, con-

cetățenii lor mândrindu-se cu ei, îi așteptau să-i asculte ca retori și le pregăteau locurile pe care să le ocupe. Sf. Grigore a stat câțva timp retor la Atena, Vasile cel Mare la Cezareea, pe sf. Ioan Hrisostomul Libanius se gândea să-l lase în locul lui la Antiohia. Fericitul Augustin ajunsese retor vestit la Roma, părăsind Cartagina care i se părea prea neînsemnată pentru talentul și ambițiunile lui.

Însă, când acești tineri rup cu viața și ajung clerici și episcopi, devin oratori creștini, iar tot ceea ce puteau da, ca originalitate și talent, puneau acum în serviciul Cuvântului Domnului. Acei creștini care așteptau dela ei o asemenea lucrare se bucurau, dar nici necreștinii care îi cunoscuseră și îi admiraseră la studii sau ca retori profani nu puteau să se oprească ca să-i asculte. În fața unui asemenea auditoriu ei aveau să înfățișeze cu artă, gândirea creștină cea mai aleasă, ca să satisfacă așteptările unui public cult. Când s'au depărtat de lumea laică și au părăsit cultura profană, retrăgându-se în mănăstiri pentru reculegere, ei nu s'au mai gândit să cultive arta oratorică. Însă, când au ajuns episcopi și s'au găsit în fața ascultătorilor, aceștia le-au cerut să vorbească. Cunoștințele lor vaste și lectura lor din Homer, Herodot, Tucidide, Platon, Eschyl, Sofocle, Demostene etc. le-au întrebuițat în acest scop, așezându-le într'o nouă formă de gândire, așa cum se transformase și spiritul lor, printr'o adâncă încreștinare. Ca să întrebuițăm o comparație, ei făceau ca un arhitect priceput cu materialul scos dela un edificiu pe care l-a dărâmat, și pe urmă îl întrebuițează la o altă construcție nouă, cu totul diferită. Nu se poate zice că în noua clădire dăinuiește clădirea cea veche. Cu piatra scoasă dela un templu păgân se putea construi o biserică creștină. Cu elementele oratoriei profane: cultură, poezie și formă, Sfinții Părinți puteau compune o predică creștină, totul depinzând de locul și forma ce o dădeau acestui material, așezat în altă ordine prin inspirația evanghelică și cugetarea creștină personală.

Așa cum începuse să facă Biserica, cu două veacuri mai înainte, în școala catehetică dela Alexandria, tot așa oratoria acestora răspundea unei nevoi a timpului și mediului. Vedem, deci, că Biserica nu are mijloace neschimbătoare de predicare în răspândirea învățaturii creștine, ci întrebuițează totdeauna pe cele mai potrivite în serviciul sufletelor.

Deci, mijloacele și izvoarele de care s'au folosit Sf. Părinți

au fost întrebuințate după cum sufletul lor le dădea o nouă formă. Din aceasta deducem că cultura generală, cu cât este mai vastă, cu atât ea poate fi mai cu folos întrebuințată de un predicator, care are ca izvor puternic și esențial al predicii sale, o credință vie și puternică.

Predicarea evanghelică a avut cuvântători străluciți în toate timpurile, în secolele următoare și până astăzi. Poate că numărul lor a fost cu mult mai mare decât al Sf. Părinți din sec. IV—V. Desigur că și ascultătorii au fost destul de numeroși. Totuși, Biserica creștină n'a mai avut oratori cu atâta prestigiu, pentru că întinzându-se cultura creștină, după ce creștinismul s'a răspândit în masele populare și la popoarele de curând creștinate, nivelul acestei culturi a devenit mediocru, iar personalitățile care au lucrat în acest mediu n'au mai fost riguros selecționate. Căci, o cultură cu cât se extinde în suprafață, cu atât scade în intensitate, și deci în profunzime; iar marile personalități nu mai pot fi recunoscute ca având originalitate proprie și mai ales genială.

Când cultura ajunge un bun al unui mare număr de indivizi, ea pierde din originalitate prin nivelul aproape comun la care ajung masele. Când creștinismul a trecut la popoarele barbare, toate aceste mulțimi încreștinate au căutat să-și însușească noua formă de cultură, însă ea n'a mai atins epoca de aur a literaturii clasice creștine, deci și a oratoriei.

Inceputul acestei decadente se datorează multor cauze. Coincide și cu năvălirea barbarilor și încreștinarea lor, care n'au mai primit creștinismul printr'o catehizare serioasă și îndelungată a indivizilor, ci au trecut în grupuri compacte la noua religie, alteori numai prin voința conducătorilor lor politici, după ce aceștia au primit botezul. Intr'un asemenea mediu nu se mai putea forma creștinii care să simtă nevoia unei predicări clasice, ca în veacurile anterioare, când Ioan Hrisostom predica la Constantinopol.

Asupra acestor noi încreștinați, superficiali ca înțelegere și cultură, creațiunile epocii și lumii dela care primiseră noua religie aveau atâta autoritate și erau privite cu multă admirație, încât nu se mai gândea nimeni la creațiuni originale, ci se mulțumeau numai să le imite¹. Inșă, imitațiunea, oricât ar fi de

1. Eusebie Popovici, *Istoria bisericească universală*, trad. de Atanasie Mironescu; cartea întâia vol. II p. 189.

desăvârșită, nu poate avea valoarea operii realizată prin gândire și simțire originală. Căci, dacă după tablourile lui Rafael și Leonard de Vinci s'au făcut copii realizând tot atât desăvârșire tehnică ca și în originalele lor, totuși ele rămân inferioare și fără valoare artistică. Numai originalele sunt opere de artă, pentru că au fost create dintr'o simțire, gândire și talent proprii. Așa s'a întâmplat cu oratorii creștini care au încercat să realizeze ceea ce au făcut Sf. Părinți, reprezentanții străluciți ai oratoriei creștine.

Și astăzi sunt predicatori creștini care au, poate, mai îngrijită formă decât sf. Ioan Hrisostom în unele din omilii. Totuși, niciunul nu are atâta faimă, ca să rămână clasic pentru posteritate. Protestantismul, sacrificând cultul și insistând asupra predicii, a căutat să formeze din fiecare pastor un predicator, însă a dus la rezultatul contrar, că niciunul nu s'a ridicat, ca să rămână clasic, așa cum au fost Sf. Părinți.

Au fost, într'adevăr, Sf. Părinții din sec. IV și V, creatorii unei opere de oratorie clasică?

1. Sfinții Părinți n'au fost imitatorii unor alte modele, nici creștine și mai ales profane. Până la ei, Biserica nu întrebuințase asemenea mijloace de predicare. Interpretările omiletice făcute în timpul cultului sau în școlile catehetice sunt deosebite și prin scopul ce-l urmăreau și prin forma în care erau făcute, căci se adresau celor cari veneau să fie catehizați pentru intrarea în creștinism. Aceștia urmăreau cu bunăvoință ceea ce li să dădea. Ascultătorii din epoca patristică vroiau să cunoască cugetarea creștină. Printre ei puteau fi și păgâni care nu veneau cu gândul să primească creștinismul. Pentru satisfacerea gustului lor, Sfinții Părinți puteau fi ispitiți să întrebuințeze mijloacele tehnice literare cu care ascultătorii erau obișnuiți, ceea ce n'au făcut.

2. Deși Părinții bisericești urmaseră școlile retorice păgâne, ei nu imită tradițiunea acestor școli, ci întrebuințează materialul de cultură profană într'un alt scop, potrivit geniului lor de gândire proprie, după ce o transformare interioară se petrecuse în sufletul lor, prin convertire la creștinism.

E destul de grea realizarea acestei originalități, pentru că oratorii creștini luptau, deoparte, cu descompunerea acestui material, și apoi căutau să-l așeze într'o nouă ordine, potrivită gândirii creștine. Și e cu mult mai greu să faci pe ascultătorii obișnuiți să primească acel material cunoscut într'o formă, iar acum să-l vadă folosit într'o altă ordine.

3. Sf. Părinți nu s'au gândit să întrebuințeze talentul lor, în

vederea acestui scop, ca prin el să impresioneze. Ei erau convinși înainte de toate de adevărul creștin care-i făcea să vorbească dintr'o necesitate interioară. Numai atunci când manifestările spiritului izbucnesc dintr'o adâncă simțire sunt originale. Numai ceea ce este original poate fi creație genială.

4. Scopul urmărit de sf. Părinți nu era să realizeze frumosul formal, ci să convingă sufletele care îi ascultau. Puterea convingerii lor trecea asupra ascultătorilor, nu pentruca să trezească admirație, ci să determine aceleași convingeri pe care le aveau și ei.

Oratoria creștină este o formă nouă, în care se îmbracă gândirea creștină. Frumusețea acestei forme este o creație a geniului acestor cuvântători creștini, încât opera lor nu poate fi asemănată nici cu încercările altor cuvântători de mai târziu, așa cum nu sunt o imitație sau o continuare a oratoriei profane. În cuvântările Sf. Părinți se simte vibrând inspirația Sfântului Duh, așa fel ca ele să facă parte din patrimoniul sfânt al Tradițiunii, după ce au servit ca mijloace de predicare a Cuvântului Domnului și de încreștinarea sufletelor. Însă această epocă de înflorire a oratoriei creștine nu depășește sec. V. Cauzele sunt multe.

Spre sfârșitul secolului V, încreștinarea masselor populare ajunsese să cuprindă regiuni întregi ale imperiului, mai ales în jurul marilor reședințe diocezane, unde stăteau și episcopii. De unde până acum satele rezistaseră încă încreștinării, acum treceau și ele. Pentru asemenea situații, cultul satisfăcea mai potrivit nevoile sufletești ale credincioșilor. Pentru oamenii lipsiți de cultură, cum erau țărani trecuți la creștinism, predicarea Cuvântului Domnului în această formă clasică nu li se potrivea, căci totdeauna omul trăit în mijlocul naturii simte nevoie ca și forma în care se îmbracă evlavie să aibă o înfățișare văzută. Cultul, însă, era o formă sub care acum puteau înțelege toată istoria mântuirii neamului omenesc, prin taina întrupării și răscumpărării împlinite de Mântuitorul. La această epocă, cultul ajunsese la o dezvoltare și înfrumusețare, care putea satisface orice suflet.

Sfinții Părinți liturgiști: Vasile cel Mare, Ioan Hrisostom și Grigore Dialogul au dat formule potrivite cu noile situații, simplificând liturgiile vechi și acomodându-le tuturor cerințelor.

Pe lângă psalmii, imnurile și citirile ce se făceau potrivit tradiției păstrate încă din comunitățile primare, acum pătrund imnuri noi cu conținut dogmatico-moral, ascultate cu plăcere, fiind cântate. Imnul și cântarea în biserică, cântarea în adunările

de cult și în alte împrejurări, vor face mai puțin necesare omilia și predica ¹.

Putem astfel înțelege sufletul credincioșilor de atunci după cum se simt satisfăcuți credincioșii de astăzi, ca să cunoască adevărurile de credință și să le memorizeze sub forma cântată a unui colind sau tropar. Poporul, prin cântări cu o adâncă răspândire, învață, adesea, mai mult ca dintr'o lungă cuvântare. Troparul „*Nașterea ta, Hristoase*”... condacul „*Fecioară astăzi*”, troparul „*Hristos a înviat din morții*” sau al unor sfinți bine slăviți, ca sf. Nicolae sunt știute și cântate de credincioși pe dinafară, ajungând să aibă o răspândire populară, fiind în același timp și un mijloc de învățătură.

E adevărat că noile imnuri cântate încep să pătrundă în cult ca un mijloc de combatere a ereticilor, pentru ca Biserica să le răspundă cu aceleași mijloace pe care le întrebuițau. La început nu făceau parte din cult, ci erau cântate în diferite adunări religioase și la procesiuni. Însă în timp de câteva secole (IV—VIII) imnologia ajunge aproape complectă, cu un cuprins dogmatico-moral cuprinzător al întregii doctrine, așa că puteau înlocui cuvântarea.

Deși mulți Sf. Părinți din epoca clasică a gândirii creștine au primit botezul târziu, după ce trecuseră prin școli profane, totuși ei încep să lupte împotriva acestui obicei, cerând ca pruncii să fie botezați în cât mai scurt timp după naștere. Familiile încep să se formeze creștine prin moștenire și tradiție, iar învățământul catehetic să nu mai aibă aceeași importanță ca până acum. Pregătirea religioasă începe să se facă prin obișnuință și prin influența mediului care era tot creștin, iar căsătoriile între creștini și necreștini erau foarte rare, așa încât învățământul catehetic la școli speciale nu mai era atât de necesar. Ori, acest învățământ a făcut să evolueze și să ajungă la oratoria clasică creștină. De altă parte, dispărând învățământul catehetic, nu mai erau pregătiți nici auditorii care să caute frumoase cuvântări ca ale Sf. Părinți.

Tot acum, cultul liturgic se strângea la un loc cu obișnuitele adunări religioase făcute dimineața, cu învățământul catehetic ajuns la formula simplificată, cum îl vedem supraviețuind în prima parte a Sf. Liturghii ². Era normal ca toată însemnătatea

1. Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Despre poezia imnografică*, București, 1937, p. 209—228; 229—249.

2. Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Liturghiile bizantine privite istoric*, București 1943, p. 49-70.

să cadă acum pe ultima parte a cultului. Deaceea, cu timpul explicarea omiletică a Evangheliei nu s'a mai făcut imediat, ci la sfârșit, pentru că toți luau parte la serviciul liturgic. Printr'o asemenea evoluție a cultului și după constituirea adunării credincioșilor, omilia sau predicarea Evangheliei nu mai era o necesitate, ci un adaos folositor care se putea integra cultului. Deci, pe când altădată, catehumenii nu puteau să plece fără să asculte omilia, acum credincioșii erau deplin satisfăcuți prin participarea lor la cultul liturgic și fără să asculte cuvântul predicatorului. Astfel, cuvântul predicatorului se aude din ce în ce mai puțin, pe când al poporului, condus de strană, se aude mai mult.

Nu mai era posibil ca oratoria clasică creștină să rămână înfloritoare după secolul V, pentru că întreaga gândire creștină n'a mai fost frământată de probleme așa de importante ca cele christologice și trinitare. Acum apar : monofizitismul, monotelismul, discuțiile pentru cultul icoanelor, probleme mai puțin importante. Personalitățile bisericesti care să le discute sunt cu mult inferioare. Situația politică a lumii greco-romane, care făcuse posibilă păstrarea și dezvoltarea unei culturi, era schimbată, căci imperiul roman de Occident se năruie sub năvălirea barbarilor germanici, iar în Orient, Perșii și Musulmanii desprind importante provincii din imperiul bizantin¹. Cultura, în genere, intră într'o lungă epocă de întunecime. Cultura creștină, deci și oratoria, suferă consecințele acestui declin. La sf. Ioan Damaschin, ultimul din epoca patristică a literaturii creștine, numai foarte puțin din opera sa este oratorică, iar în Occident, după Leon cel Mare (390—461) n'a lăsat nimeni și o operă oratorică însemnată. Vieța bisericii își urmează un nou curs : al încreștinării și trăirii creștinismului, prin tradiție. Biserica și poporul vor colabora pentru găsirea acestei forme a evlaviei, în care actul de cult va înlocui elanul martiric din timpul persecuțiilor și efortul de gândire din timpul patristic. Predicarea evanghelică va suferi consecințele acestor împrejurări.

VIII. EVLAVIE ȘI TRADIȚIE

Când la 16 Iulie 1054, cardinalul Humbert, delegatul papii la sinodul care se ținea la Constantinopol în Sfânta Sofia, a intrat în altar și a lăsat libelul de excomunicare a patriarhului Mihail Celulariu și a tuturor celor de părerea lui, nu era începutul schis-

1. Eusebie Popovici, *ibidem*, p. 93; 46; 262.

mei între cele două biserici, ci data consumării ei, la care se ajunsese printr'o evoluție cu prelungiri adânci în trecut. Dacă despărțirea celor două biserici ar fi datorită numai acestei împrejurări și unor personaje fără înțelegere, repararea greșelii s'ar fi făcut repede și cu ușurință. De atunci și până acum au fost destule încercări fără reușită, deși au fost multe bunevoienți personale ca să șteargă desbinarea. Nu s'a reușit, pentru că acest act a ieșit din diferențierea în decursul timpului a celor două luni creștine: occidentală și orientală, începând încă din primele secole, și depărțându-se una de alta până s'a ajuns aci. Fotie și papa Nicolae I în sec. IX, Mihail Celulariu și papa Leon XI în sec. XI sunt numai personagiile istorice de care se leagă despărțirea celor două lumi creștine cu deosebiri în dogme, cult, disciplină bisericească și mai ales în evlavia credincioșilor.

Biserica creștină în timpul persecuțiilor a fost solidară, așa cum a luptat și împotriva ereziilor, pericolele din afară obligând-o să păstreze unitatea interioară prin elitele reprezentative ale creștinismului care erau martirii și Sfinții Părinți. Însă, în același timp, evlavia masselor creștine evolua spre o diferențiere. Căci, orice religie, după primele ei zile de entuziasm, suferă puterea de inerție a mediului și a tradițiilor moștenite, primind coloratura specificului național al popoarelor care o primesc. Oamenii au îmbrățișat creștinismul cu entuziasm, însă au pus și ei din sufletul lor în formele exterioare ale acestei evlavii, iar când deosebirile dogmatice ajung să despartă același popor, evlavia lui caracteristică încearcă încă să păstreze o unitate interioară.

Intrând într'o biserică romano-catolică, înfiptă în sufletul popoarelor orientale și ortodoxe, poți observa încercări de înfrumusețare făcute de credincioși în interiorul acestor locașuri, semănând cu ceea ce se vede într'o biserică ortodoxă răsăriteană, așa cum se întâmplă și cu o biserică ortodoxă, răslețită în lumea occidentală. Deși diferențierea dogmatică între romano-catolicism și protestantism este mare, totuși ușor s'ar putea confunda o catedrală catolică cu una protestantă prin stilul arhitectural și prin simplitatea interioară. Deci, cu toate asemănările și deosebirile de doctrină, popoarele își păstrează sufletul lor comun, fără ca să ajungă la un conflict prin ceea ce mărturisesc deosebit drept confesiune creștină.

Astfel, deși biserica creștină în întregul ei a păstrat oficial unitatea în mărturisirea credinței până la 1054, observând cu atențiune formele de manifestare ale evlaviei creștine, vedem că

deosebiri încep să apară încă dela început și merg diferențindu-se până ajung să se precizeze în tradiții, în formule dogmatice, în forme de cult și în practici rituale. Din aceeași lume de credincioși se ridică și personalitățile reprezentative în dependență sau în opoziție cu mediul lor, pe care nu-l pot schimba ușor, dar a cărei influență o sufăr totdeauna.

Tendința episcopului Romei spre o supremație peste celelalte biserici nu este un simplu capriciu sau ambițiunile numai personale ale unor episcopi, ci se potrivește unui anumit spirit occidental de centralizare¹.

Aceasta era și un împrumut luat dela spiritul roman care stăpânea lumea, căci dacă Roma era cetatea dominatoare a lumii, cetățeanul roman se socotea că și el participă la această guvernare. Episcopul Romei de ce să nu se creadă și el guvernatorul întregii creștinătăți? Mai târziu, când împrejurările au fost favorabile, aceste pretențiuni au crescut, căci în urma dispariției imperiului roman de Occident, acești creștini occidentali simțeau că vechea lor cultură, spiritul de ordine și unitate în conducerea lumii nu se mai puteau regăsi decât în biserica romană. Astfel, Pontifex Maximus de altădată, Imperator Augustus al imperiului și Le souverain Pontif, cum este numit acum episcopul Romei, transmitea prin acest nume un anumit spirit al lumii occidentale de centralizare și unitate în guvernare. Chiar când statele laice ale Occidentului își zic republicane, spiritul de centralizare rămâne același prin tradiție. Franța a rămas tot atât de tradiționalistă în timpul Republicii, ca și pe vremea regilor. Biserica romano-catolică contribuia și ea, în foarte mare măsură, la acest fenomen profund al popoarelor și în același timp știa să-l folosească pentru ea. Deci, să nu ne mirăm că în timp de secole, pretențiunile episcopului Romei au crescut împotriva patriarhatelor ortodoxe; iar când Bizanțul a supraviețuit Romei, patriarhul locului nu s'a gândit niciodată să se înalțe în fața celorlalți patriarhi orientali, pentru că Biserica ortodoxă se organizase în lumea grecească, răspândită în cetăți și prin insule care au constituit totdeauna, spiritual, republica federativă a geniului elenic. Pe acest spirit se desvolta sistemul sinodal.

1. Incă din *Păstorul lui Hermas* și din interpretările forțate date pasajilor din alte scrieri: *Epistola către Romani* a lui Ignațiu de Antiohia (+104—116) în *Adversus haereses* a lui Irineu (177—202), în *De pudicitia* a lui Tertulian, în epistola LXX a lui Ciprian se vede că episcopii Romei au căutat să se folosească de unele expresiuni în sensul supremației.

În dosul reprezentanților istorici ai luptei dintre Occident și Orient pentru supremație în conducerea bisericii erau și credincioșii, care dădeau pe conducătorii lor cu același spirit ca și ei. Când se iveau încercări de apropiere între conducătorii celor două biserici, nu reușeau adesea din cauza reacțiunii credincioșilor, așa cum s'a întâmplat după sinodul din Florența.

La origina ereziilor doctrinare și a schismelor, se observă la fel, o deosebire între problemele ce au frământat Orientul și Occidentul. Încă din timpul apostolilor, după începerea predicării ap. Pavel, s'au ivit deosebiri privind primirea în creștinism a celor necircumciși. Grupul apostolilor palestinieni era mai rigorist. Pavel, însă, era pentru deschiderea porților pentru păgâni, fără împlinirea formalităților iudaice. Petru a oscilat între aceste două tendințe. Credincioșii din Orient rămâneau ritualiști, așa cum era majoritatea apostolilor. Aceste neînțelegeri începătoare s'au transformat în primele erezii iudaizante, apărute în Palestina, Siria și Asia Mică.

După înmulțirea creștinilor, prin intrarea celor veniți dintre iudei, ereziile gnostice iudaizante au început să turbure biserica. Prin venirea în creștinism a multor elini, crescuți prin școlile filosofice, au apărut gnosticii alexandrini. Tot în Orient își fac apariția ereziile anti-trinitare, prelungind gnosticismul maniheic cu cele două tendințe: dinamici și modaliști. În aceeași epocă, până la începutul sec. IV, în Occident sunt numai schisme de mică importanță, a lui Ipolit, Novat, anti-cipriană, a lui Eraclie și donatistă, preocupate de disciplina în biserică, pentru reprimirea ereticilor sau a celor slabi în timpul persecuțiilor. Chiar erezia montanistă, începând în Frigia, cu doctrina bizară despre Paraclet și milenarism, se atenuază în Occident, ajungând o schismă rigoristă păstrată prin tradițiune.

În discuțiile mari dogmatice de mai târziu, originea lor este tot în Orient. Când Occidentul a fost susținătorul sf. Atanasie în apărarea dumnezeirii Fiului, nu făcea aceasta însușindu-și cu deplină pătrundere doctrina atanasiană, ci pentru că doria întâiu de toate păstrarea unității în biserică, prin aceeași credință și disciplină. E adevărat că episcopul Romei pare solicitat de către episcopii orientali, ca arbitru în multe lupte dogmatice, însă este explicabil ca între cei care se ceartă, cine stă deoparte să joace un asemenea rol. Până la încheierea celor șapte sinoade ecumenice, toate aceste erezii: ariană, apolinaristă, pnevmatomachă, nestoriană, monofizetismul, monotelismul, origenismul sau disputa în jurul celor trei capitoale și iconoclasmul au originea lor în Orient.

Toate sunt frământări în jurul descoperirii lui Dumnezeu făcută omului prin Iisus Hristos, iar oamenii încercând să primească taina răscumpărării și mântuirii lor. În același timp, ereziile cu origine în Occident sunt: priscilianismul și mai importantă pelagianismul, care discută înălțarea omului spre Dumnezeu, căci preocuparea principală a Occidentului a fost cum grația divină lucrează în om, ajutându-l în această sfortare. Liberul arbitriu și predestinismul au fost probleme arzătoare în centrul acestor preocupări. Școli de gândire teologică, cum au fost în Alexandria sau la Antiohia, n'au existat în Occident.

Literatura patristică apărută în Orient cu ocazia acestor discuțiuni este superioară literaturii occidentale, nu numai prin bogăția ei, ci mai ales prin valoarea ei originală și subtilitate. Până la Fericitul Augustin, Occidentul nu are un mare teolog care să aprofundeze învățătura despre Sf. Treime ca Grigore de Nazianz și Grigore de Nisa. Augustin se ocupă de Sf. Taine, biserică și îngeri, de sfânta Fecioară, de om, lume, mântuire și grație care stă ca un fond comun al operelor sale. Astfel, el rămâne izvor de inspirație al teologiei occidentale pentru catolici, dar și pentru protestanți în legătură cu grația și mântuirea; iar pentru cunoașterea inimii omenești și frumusețile create de suflet, literatura profană îl va căuta și recunoaște ca un precursor îndepărtat.

Dacă în chestiunile de disciplină, în doctrină și în aparițiunea literaturii patristice, evlavia a avut mai puțin cuvânt, stând mai mult ca spectatoare, deoarece credincioșii nu puteau înțelege asemenea subtilități, care cereau o pregătire intelectuală și reflexiune, însă în felul cum cultul și-a creat formele de manifestare exterioară, evlavia credincioșilor a avut foarte multă influență. Căci, cultul fiind îmbrăcarea în forme exterioare a evlaviei interioare, ea nu se putea îmbrăca decât în forme potrivite interiorului sufletesc.

Influența acestei evlavii s'a simțit mai puternică în îmbogățirea și înfrumusețarea cultului liturgic, în riturile Sf. Taine, ierurgii, posturi, sărbători și în arta creștină: muzică, pictură, arhitectură și sculptură.

Moralitatea creștinilor a suferit și ea influențele timpurilor, căci în Occident creștinarea barbarilor, veniți cu multe obiceiuri specifice, a silit biserica să facă unele concesiuni și să primească din moravurile și instituțiile acestor popoare; iar în Orient, mahomedanismul și moravurile unor împărați din epoca de deca-

dență a imperiului bizantin, cum și încreștinarea slavilor, au făcut să se resimtă în biserică toate aceste influențe.

Urmărind toate deosebirile evlaviei creștine din aceste două lumi creștine, s'ar putea găsi foarte multe amănunte. Însă, în adevăr, aceste două lumi diferite ca manifestare a evlaviei, erau mai puternice decât creștinismul, care, în principiu, este unul singur? Sau, cu toate aceste deosebiri exterioare, se păstra totuși o unitate interioară cu mult mai puternică?

Dacă evlavia creștină ar fi profund deosebită între Occident și Orient, ar însemna că evlavia antică, păgână și locală a acestor popoare a fost mai puternică decât influența creștinismului care trebuia să aducă o nouă viață. Dacă creștinismul n'a schimbat cu nimic vechea evlavie, înseamnă că noua religie nu avea o putere proprie și nimic original. Creștinismul nu putea să realizeze decât o singură evlavie, izvorită din inspirația evanghelică. Sunt destui care susțin o asemenea părere, desigur vrăjmașii creștinismului, căutând să arate că forma în care noua religie s'a adaptat cu vechile popoare nu era decât o înfățișare deosebită a evlaviei antice și particulare, a religiunilor mediteraneene, din Orientul apropiat și a popoarelor încreștinate numai la suprafață.

Nu este locul să discutăm aci că evlavia creștină a fost cu totul nouă, ci ne mărginim să constatăm un fapt: sub sugestiile noiei religii, cei care deveneau creștini duceau o viață spirituală, morală și religioasă, separându-i de lumea veche, ajungând astfel la conflictul din primele secole. Persecuțiile nu erau numai opera oficialității, ci erau datorite și aprobate de poporul din toate straturile sociale în care creștinismul pătrunsese. Spectatorii veniți la circurile romane, unde sufereau martirii creștini, aprobau aceste prigoniri. În unele orașe, persecuțiile au fost determinate de pornirea populațiilor locale și băștinașe. Creștinismul n'a satisfăcut și nici nu și-a însușit vechea evlavie, ci a luptat împotriva ei, așa cum vedem din scrierile apologeților creștini din acel timp de penetrație a creștinismului în sufletul antichității. Înșiși adversarii creștinismului și admiratorii lumii antice, acuză creștinismul că a înlocuit spiritul lumii vechi și constată adâncimea acestui conflict între două lumi deosebite. Deci, deosebirile sub care se îmbracă în Orient și Occident evlavia creștină nu sunt prelungirea unor străvechi influențe, venite din secole îndepărtate și păstrate la popoare diferite. O evlavie creștină comună, intră în opoziție cu vechiul suflet al popoarelor și vrea să-i dea o nouă viață, cât mai unitară, prin aceeași credință. E adevărat că su-

șlefuitul omenesc chiar când nu este religios și mai ales atunci când se închină sub cele mai primitive forme, oricât ar fi de deosebite, are un fond comun de evlavie și tendințe asemănătoare, de manifestare, izvorite din unitatea neamului omenesc prin originea sa dumnezeiască. Astfel, există vechi forme de evlavie pe care creștinismul nu le recomandă, nici nu le contrazice, însă ele continuă să trăiască după ce li s'a recunoscut posibilă și fără niciun pericol această supraviețuire.

În însăși esența creștinismului ca religiune universalistă, pe deasupra oricărei diferențieri naturale și religioase, era ca să topească într'o singură evlavie toate formele sub care trăise sufletul omenesc fiind aptă pentru toată lumea, prin origine, manifestări și tendințe. Totuși, deosebiri pe care le vedem în lumea creștină și cum se realizează această evlavie, nu contrazic spiritul ei unitar. Căci nu este posibilă o adevărată unitate interioară fără diversitate în forme, cum se întâmplă în cercul restrâns al familiei, unde cu toată originea și educația comună a copiilor, nu sunt temperamente identice între frați. Se poate ca în sufletul fiecăruia să răsunе glasuri ereditare dela strămoși îndepărtați. Există totuși o diversitate de temperamente trăind împreună printr'o unitate de iubire. Așa este și cu diversitatea formelor evlaviei creștine la diferite popoare cu eredități deosebite, însă simțindu-se apropiate și înfrățite prin aceiași credință și iubire.

Înțelegem, astfel, că în toată lumea creștină s'a format o singură evlavie, îmbrăcând forme deosebite, iar predicarea Cuvântului Domnului a fost posibilă datorită unității sufletului omenesc și aceleiași origini a creștinismului.

Regretăm astăzi deosebirile ce-au fost între marii gânditori ai Bisericii, diferitele schisme apărute și ereziile ce au turburat creștinătatea. Însă, chiar în această luptă descoperim tendința unora asupra altora spre unificarea în aceiași credință. Nimeni n'a avut curajul să zică că, indiferent unde ar fi adevărul, el tot rămâne separat, ci și atunci când este în minoritate, ereticul sau schismaticul justifică lupta lui în numele apărării adevărului, vrând să rămână în: Una, singură și apostolică biserică.

Predica creștină urmărește să învețe pe creștini ca să slujească unui singur Dumnezeu prin adevărată închinare, iar oamenii să aibă între ei o adevărată iubire, încât sufletul tuturor să fie astfel încreștinat mai presus de toate deosebirile de rasă, mediu, loc și timp. Cu atât mai mult deosebirile în evlavie creștinilor n'ar trebui să împiedice ca în toată lumea să fie o singură

iubire care să șteargă deosebiri. Așa vedem că acele suflete mari, pline de evlavie depășesc limitele popoarelor și confesiunilor, și sunt ca exemple vii pentru toată lumea, primite de toți ca niște monede de aur curat cu o circulație universală. Numai falsele monede sunt îndepărtate din circulație. Sfântul Nicolae, de exemplu, se bucură în toată lumea creștină de cea mai universală cinstire pătrunsă până în cele mai adânci straturi sociale, din care și necredincioșii fac un simbol al bunătății, al acestei evlavii creștine care poate fi realizată de toți oamenii.

Această evlavie universalistă, fără să fie formată prin citirea lucrărilor dogmatice, păstrând prin tradiție o învățătură curată și adevărat creștină, pe care mai mult o trăește decât o înțelege, recunoaște ceea ce i se predică deosebit de sufletul său și de adevărurile cu care a trăit. Astfel, sufletul acestor creștini privește cu bănuială oricând i se face o predicare într'o formă nouă.

Prin sec. VII-lea creștinătatea ajunsese să aibă o tradiție care putea fi izvor de învățătură. După ce secolul de aur dăduse pe marii predicatori, care precizaseră și formulele dogmatice, acum creștinii se temeau să le fie dată o altă învățătură. Astfel, nouile generații trebuiau să se inspire mai mult din trecut. Neîncrederea era mai mare față de laici când încercau să învețe în biserici. De aceea vedem cum sinodul VI-lea ecumenic stabilește următoarele în canonul XIX-lea: „Înainte stătătorii bisericilor trebuie să învețe în toate zilele și mai ales în duminici întreg clerul și poporul în cuvintele dreptei credințe, culegând ideile și judecățile adevărului din dumnezeiasca Scriptură și fără să treacă peste hotarele puse sau peste tradiția de Dumnezeu purtătorilor Părinți. Și dacă s'ar întâmpla vreo controversă în privința celor scrise, aceasta să nu se interpreteze altfel, decât precum au expus luminătorii și învățătorii bisericii în scrierile lor; și să se laude mai bine în acestea, decât alcătuind părerile lor; ca nu cumva fiind neexperți să greșească dela ceea ce se cuvine. Pentru că poporul, cunoscând prin învățătura suszișilor Părinți cele bune și de dorit, și cele nefolositoare și de lepădat, și va îndrepta viața spre mai bine și nu va fi prins de patima ignoranței, ci luând aminte la învățătură, se va îmbărbăta să nu pătească ceva rău și de frica muncilor iminente își va pregăti mântuirea”.

Astfel vedem pe acea vreme că, în duminici și sărbători, episcopii trebuiau să predice la serviciul divin, explicând Sf. Scriptură pentru popor și ceilalți clerici. Trebuia să fie contro-

late cele vorbite cu ceea ce tradițiunea păstra dela Părinții care o tălmăciseră altădată fără să greșească. Când textul Sf. Scripturi putea da naștere la controverse și când nici învățătura Sf. Părinți nu i-ar fi lămurit în deajuns pe vorbitori, mai bine era să citească ceea ce au spus aceștia, decât să spună ceva nou dela ei, căci puteau turbura poporul destul de cunoscător al celor scrise și învățătura lor. Așa dar, Sfânta Scriptură este lămurită prin scrierile Sf. Părinți cunoscute de credincioși, care le priveau ca îndreptar al dreptei credințe.

Această neîncredere a poporului față de ceea ce este o noutate constituie puterea de totdeauna prin care se păstrează curat adevărul prin tradiție. Poporul, păstrând adevărul poate să-și arate neîncrederea în ceea ce înșiși preoții pot să-i spună, căci simțul acesta colectiv de cunoaștere îi arată că dacă nu știe sistematic întreaga învățătură a bisericii creștine, recunoaște cu ușurință ceea ce este străin de această învățătură. Autoritatea acestei tradițiuni îl face să se îndoiască de orice minte omească, oricât ar fi de luminată, care totuși poate să greșească.

Recunoașterea de către sinodul VI ecumenic a dreptului pe care îl au credincioșii să observe învățătura ce li se predică, vedem că se păstrează dealungul veacurilor. Vedem că și poporul nostru are o mai mare încredere în ascultarea cazaniei la Sf. Liturghie decât să audă o predică, chiar când este rostită de o personalitate foarte luminată și credincioasă. Prin acest simț al păstrării tradiției, predica ortodoxă va avea o înfățișare anumită, așa cum s'a păstrat din epoca patristică și până în vremurile noastre.

IX. DEOSEBIRI CONFESIONALE

a) *In Biserica Ortodoxă*

Credincioșii ascultă totdeauna cu mai multă plăcere ceea ce se potrivește sufletului lor. Cuprinsul și forma unei predici trebuie să fie, în mare parte; alese cu multă cunoaștere a ascultătorilor. Predicatorul, oricât ar fi de original, nu poate să treacă niciodată peste acest gust al poporului, căci indiferența cu care-i ascultat este cel mai bun semn că nu i se dă ceea ce îi trebuie pentru suflet. Predicatorul pierde și el entuziasmul și înflăcărea de care are nevoie când vorbește, căci pe ascultători nu-i poți stăpâni cu toată iscusința retorică a unei cuvântări, dacă sufletul lor nu se lasă atras prin plăcere și de bună voie. Sufletul credincioșilor cere, deci, ca predica ortodoxă să aibă o anumită înfățișare.

Am văzut că din primele veacuri pietatea ortodoxă are o tendință tradiționalistă și conservatoare înaintea sinodului VI ecumenic, despre care am amintit. Încă înaintea sinodului, poporul ajunsese să urmărească ca învățătura primită să nu fie schimbată prin predică. Sinodul numai consfințește un drept care se formase cu mult înainte prin însăși situația de fapt. După sinodul VII ecumenic și prin sistematizarea dogmaticii ortodoxe, biserica oficială încheie definitiv discuțiunile și formulările de noi dogme. De acum înainte, poporul și biserica conducătoare sunt împreună pe aceeași linie, păstrând curată și neadăugită învățătura creștină.

În Occident, principiul evoluției dogmelor lăsa pentru popor și biserica oficială posibilitatea adăugirilor și inovațiilor. Biserica Romei, căutând să-și mărească prestigiul în fața celorlalte biserici, își rezerva dreptul de interpretare și complectare a doctrinei. Dela aparițiunea adaosului la simbolul credinței a formulei filioque, aproape generală încă din sec. IX, și până la formularea în sec. XIX a noilor dogme despre immaculata conceptio și infailibilitatea papală, biserica romano-catolică și credincioșii s'au împăcat asupra unor doctrine și forme noi de evlavie, ce nu erau în timpurile primitive creștine. Evlavia în jurul cultului *Sacré-Coeur* și a Sfintei Fecioare sunt de dată prea recentă, deși au o răspândire foarte întinsă.

Spre deosebire de Occident, biserica ortodoxă conducătoare și credincioșii au conlucrat pentru păstrarea unei învățături a evlaviei nealterate, așa cum s'au format în primele opt secole.

Cu încheierea dogmaticii ortodoxe coincide epoca turburată de năvălirea barbarilor, în deosebi a popoarelor slave atât de numeroase și puternice, pe care biserica ortodoxă a început să le încreștineze. Slavii din peninsula balcanică și rușii de pe țărmurile mării de Azov se apropiaseră de Constantinopol, privind cu admirație și invidie la splendoarea acestei cetăți bogată și civilizată. De aci ei primesc în limba slavă, însă cu conținut ortodox și în formă bizantină, întreaga lor încreștinare și civilizare. Ce-ar fi ajuns ortodoxia, discutată și interpretată de aceste popoare cu suflet deosebit, dacă spiritul ortodoxiei n'ar fi fost conservator, oprind orice discuțiune asupra dogmelor, a cultului și evlaviei? Influența lor ar fi adus multe schimbări, așa cum popoarele germanice au adus bisericii romano-catolice.

Tot la aceeași epocă a apărut islamismul în spatele de răsărit al imperiului bizantin și al bisericii ortodoxe. Multe din

provinciile înfloritoare ale imperiului și ale bisericii au trecut sub dominațiunea acestei forțe politice și religioase. Ierusalimul a fost cucerit (637) de armatele războiului sfânt ale islamismului, apoi Siria, Palestina și Egiptul. La fel, coasta nordului african: Tripolis, Algeria și Maroc. În 681 islamismul ajunsese la țărmurile Atlanticului. Multe biserici din imperiul de răsărit, unde monofizitismul era în floare, au trecut la noua religie. Cu toate acestea au rămas în ele și ortodocși, în jurul patriarhatelor ecumenice. Tradițiunea formată până acum ținea legate cu sufletul aceste biserici și de Bizanț și de patriarhul ecumenic de aci. Ele puteau să-și ducă o viață locală ortodoxă, în dependență spirituală de întreaga ortodoxie.

Dela căderea imperiului de Occident în stăpânirea triburilor germanice (476), până la ocuparea Constantinopolului de turci (1453), imperiul bizantin n'a avut totdeauna aceleași frontiere, provinciile mărginașe trecând sub diferite stăpâniri. Totuși, influența spirituală a ortodoxismului din acele provincii păstra în ele dependența spirituală cu imperiul, până erau din nou recucerite. Unde era ortodoxismul tindea să fie și imperiul, nu atât prin stăpânirea politică, ci mai ales prin influența civilizatoare.

Când imperiul bizantin s'a prăbușit definitiv și popoarele din sud-estul european au căzut sub dominațiunea turcilor, ele și-au păstrat unitatea spirituală prin credința ortodoxă comună. Deși separate, duceau o viață creștină prin spiritul de tradiție. Legătura canonică cu patriarhii din Constantinopol n'a fost ruptă niciodată, făcând posibilă circularea aceleiași învățături creștine, de care popoarele aveau nevoie. Un fond comun sufletesc se formase, care acum era păstrat, deși aceste popoare nu vorbeau aceiași limbă și nici nu făceau parte din aceiași rasă. Un folclor asemănător circula la toate aceste popoare ortodoxe. Astfel, până la începutul sec. XIX, când aceste popoare și-au recăpătat libertatea, ele își păstrează tot prin forța tradiției o credință ortodoxă nealterată. Astfel s'a manifestat ortodoxismul, ca forță de credință în serviciul popoarelor din sud-estul european, deci și pentru noi români, având meritul că a păstrat aceste popoare creștine și cu naționalitate proprie.

Inițiativa conferințelor ținute în ultimii doi ani de profesorii Facultății de Teologie din București, pleacă din aceleași preocupări. Deși în prefața volumului „*Ortodoxia*”¹, în care au apărut

1. *Ortodoxia*, Cuvânt introductiv, București 1944, p. 10.

conferințele din primul an este scris: „*Ortodoxia românească simte chemarea unei înalte misiuni în răsăritul european. Facultatea de Teologie își precizează calea de urmat*”, ceea ce ne-ar face să credem că vor fi arătate numai aspectele ortodoxismului românesc, toate subiectele înfățișează ortodoxia ca mărturisire de credință și garanție de viață a popoarelor ortodoxe așa cum au avut-o la 1054, la 1543, ca și acum. Nu se putea întâmpla altfel, decât vorbind despre ortodoxie ca mărturisire de credință, să nu fie inclusă și cea românească, care nu se deosebește cu nimic de ortodoxia celorlalte popoare. Dacă într'o altă țară ortodoxă s'ar lua aceeași inițiativă, trebuie să ne așteptăm ca subiectele să fie la fel tratate, vorbind în același timp de ortodoxia noastră românească.

Spiritul de tradiție care a păstrat adevărata credință în biserica ortodoxă, a influențat în egală măsură fondul și forma în care s'a făcut predicarea Cuvântului Domnului, iar predicarea acestei învățături a contribuit, la rândul ei, la păstrarea unității spirituale în sufletul acestor popoare. Să vedem, deci, cum s'a încadrat predica ortodoxă în acest spirit al ortodoxismului.

Prestigiul Sf. Părinți și marilor predicatori din sec. IV și V, spiritul conservator al bisericii și al credincioșilor, ca și îmbogățirea cultului cu multe imne putând înlocui predicarea dogmatico-morală, nu împiedicau dezvoltarea oratoriei în biserica ortodoxă. Însă, oricât de desăvârșită ar fi ca formă și oratorul cu talent, dacă opera lui este numai copia unui original, chiar depășindu-l ca realizare tehnică, valoarea unei asemenea predici rămâne inferioară față de modelul original. Ori, după sec. V, predica ortodoxă începe să imiteze pe Sf. Părinți din secolele trecute, alcătuindu-se în toate domeniile literaturii religioase, însă mai ales în comentarii la Sf. Scriptură și în predici, așa numite „lanțuri” sau „catene”¹. Legile moderne ale plagiatului nu erau cunoscute atunci. Un autor putea să introducă în opera lui pasagi întregi dela altul, fără să creadă că comite un delict literar. Sau, din modestie și pentru ca opera să-i poată fi primită cu mai multă încredere de creștini, era pusă de autorul însuși sub numele altei personalități. Așa a făcut autorul necunoscut al scrierilor atribuite lui Dionisie Areopagitul, așa erau multe predici date sub numele sf. Ioan Chrisostom. Când autorul are teamă să nu

1. Procopiu de Gaza (582), este unul din cei mai importanți scriitori de catene. Vezi Eusebiu Popovici, *Ibidem*, vol. I, cartea I, p. 189.

greșească în ceea ce gândește personal și nici nu vrea să se depărteze de ceea ce au gândit alții înaintea lui, originalitatea nu mai poate fi liberă să producă tot ceea ce este în stare, oricât de ascuțită ar fi o asemenea inteligență. Aceasta îi împiedică pe mulți să conceapă opere originale, mulțumindu-se să rămână pe linia adevărului, imitând pe alții.

Deducem din acestea, că predica nu mai avea aceiași importanță? Dacă ar fi fost tot așa de necesară ca altădată, ar fi apărut și reprezentanții care s'o folosească. Însă, în cadrul cultului îmbogățit, ea nu mai era esențială ca pe vremea catehizării celor veniți din păgânism, pentru care se făcea o lucrare specială, nici ca pe vremea Sf. Părinți. Ea nu mai este originală, ci imită pe predecesori, trebuind să se integreze în viața bisericii și să țină seamă de evlavia credincioșilor, așa cum se formase în timp de secole.

Preotul nu mai este un catehet, așa cum a fost în primele timpuri creștine, ci un slujitor al poporului, prin săvârșirea Sf. Liturghii, a Tainelor și a ierurgiilor, servire făcută prin puterea Harului. Astfel, preoții ortodocși n'au fost adânc știutori de carte, trecuți prin școlile retorilor sau prin seminarii, ca să fie cunoscători ai artei oratorice, după ale cărei reguli să știe bine predica. Ei s'au mărginit să slujească Liturghia, iar pentru învățarea poporului se mulțumeau să-i citească din scrierile și cuvântările Sf. Părinți. Aspectul acesta al preotului ortodox nu este impus numai de împrejurările istorice, ci însăși evlavia ortodoxă nu impunea preotului să fie un învățător, ci un mijlocitor între Dumnezeu și om prin harul preoției.

În timpul Liturghiei, când poporul a ascultat citirea Sf. Evanghelii, el a văzut în glasul preotului însuși cuvântul lui Hristos, care îi era deajuns să-l convingă. Sforțarea de atențiune și umilință cu care ascultă în genunchi cuvintele Evangheliei făcea ca cuvintele să-i rămână în inimă, să le memoreze și păstreze ca porunci de viață. Ce-ar fi putut preotul să adauge mai bun? El nu se mai găsea acum în fața unor catehumeni, unor schismatici sau îndoelnici în credință, ca să le explice și să-i întărească prin cuvântul lui ceea ce se spune în Evanghelie. Această citire din Evanghelie este însuși Cuvântul Domnului, iar orice altă vorbă spusă de preot trebuia să confirme cele spuse în Evanghelie, sau s'o lămurească oamenilor, când nu sunt în stare să înțeleagă.

Nu numai viața sufletească a creștinului ortodox, ci și viața lui trupească, munca și toate strădaniile lui, animalele cu

care se ajută la lucru, ca și întreaga natură văzută, unde omul se mișcă între botez și moarte, se încadrează în rugăciunile și vieața harică a bisericii. Căci sufletul popoarelor ortodoxe s'a format în mijlocul unei naturi vaste și copleșitoare prin puterea și dărnicia ei, din care omul a scos toate roadele hranei sale. Natura a avut pentru creștinul din Orient spații mult mai largi decât în Occident, unde oamenii au trăit mai înghesuiți unii în-tr'alții. Păstorul, care a stat câteva luni de vară în vârful unui munte, a văzut numai codrii, soarele, luna și cerul înstelat. Sub brazda răsturnată, unde plugarul a asvârlit sămânța, a cărei rodire el nu putea s'o hotărască, se vedea împlinindu-se o taină a dărniciiei lui Dumnezeu, tată al întregii lumi și care trimite ploile la timp, așa cum a auzit la Sf. Liturghie: „*Încă ne rugăm pentru îmbelșugarea roadelor pământului și pentru vremuri pașnice...*” ; sau, mai ales, când ies să se roage, preoți și popor, în timp de secetă : „*pentruca să poruncească pământului să răsară roade spre veselia și hrana poporului său, verdeață spre trebuința oamenilor și iarbă dobitoacelor, Domnului să ne rugăm.*” Credincioșii cer, astfel, îndurare și pentru vitele care trăesc pe lângă om, hrănindu-se dintr'o muncă și rodire comună a pământului și cerând îndurare cel puțin pentru ele, care n'au greșit, ca să ierte păcatele oamenilor.

Bolile, certurile între oameni și tot ce li se întâmplă în vieață, se petrece cu știrea lui Dumnezeu, căci aceste nenorociri se abat ca pedepse. Omul rămâne ființa umilită și neputincioasă în fața lui Dumnezeu, străduindu-se să-și îndrepte vieața de pe pământ spre adevărata vieață, care este cea veșnică. Solidaritatea aceasta a omului cu întreaga natură înconjurătoare o vedem la poporul ortodox în toate rugăciunile făcute de preot pentru popor, așa cum sunt adunate și citite din *Molitfelnic*, care este cartea de evlavie a poporului.

Credincioșii trăind ortodoxia, ea nu mai este o învățătură despre care trebuie să vorbești, ci o vieață pe care s'o urmezi. Orice cuvânt care nu se potrivește cu acest sens de vieață, n'are nici un rost să fie ascultat, iar dacă nu consună cu o asemenea înțelegere a vieții, poate fi periculos și e mai bine să nu fie spus. În orice vorbire pot să se arate slăbiciunile firii, ale neștiinței și ale nepriceperii omenești. Oricine vrea să vorbească poporului din înțelepciunea lui despre tainele dumnezeiești este un simplu om și prin aceasta poate greși. De ce să nu se teamă credincioșii că în orice vorbire omenească, se pot strecura greșeli.

din neștiință? E mai bine, deci, să aibă deplină încredere numai în glasul Bisericii, în rugăciunile Molitfelnicului și în citirea cazaniei care toate sunt cărți sfinte și spun adevărul întreg și fără de greșală. Ce-ăr putea să facă o minte omenească mai mult decât a făcut Biserica, în care a lucrat puterea harului? Nimeni nu poate vorbi mai bine decât ceea ce spun cuvintele auzite în timpul slujbelor. Cuvintele preotului, când predică, trebuie să fie în armonie cu acest glas al Bisericii. În felul acesta, credincioșii învață prin Biserică ceea ce trebuie să creadă și cum să trăiască credința lor. Biserica însăși este, deci, adevăratul și singurul predicator al *Cuvântului Domnului*.

Astfel, dreptul de a predica în Biserică aparține numai ierarhiei, episcopului întâiu de toate și celorlalți clerici care primesc dela episcop această delegațiune, odată cu hirotonia. Prin această datorie de predicare, preotul împlinește o obligațiune a servirii preoțești, așa cum Mântuitorul a spus apostolilor: „*Mergeți învățați toate neamurile botezându-le în numele Tatălui, al Fiului și Sf. Duh*” (Matei, XXVIII, 19).

Sunt unele expresiuni care ne lămuresc acest simț al poporului, prin felul cum apreciază însușirile preotului, când zice: „slujește frumos”, „citește cu credință”, „cântă bine”, și foarte rar zice „vorbește frumos”. Aceasta ne arată că credincioșii nu judecă pe preot după cultura lui aleasă, ci după evlavia cu care slujește și mai ales după sentimentele pe care le trezește în sufletul lor. El, preotul, stă deasupra slăbiciunilor omenești și personale, făcând legătura între Dumnezeu și oameni prin harul preoției sale, iar deșteptăciunea și talentul sunt daruri omenești care nu sunt calități esențiale ale păstoririi sale. El, când vorbește, nu trebuie să spună nimic dela el, ci așa cum glăsuește învățătura bisericii. De aceea îi place poporului să asculte prin gura preotului cuvintele care tâlcuesc Evanghelia, învățăturile Sf. Părinți, viețile Sfinților, iar ceea ce spune dela el, să nu se îndepărteze cu nimic de la ceea ce au auzit până acum și au primit neștirbit.

Neînțelegerea acestui suflet face să zicem că nu toți preoții ortodocși, când au încercat să predice, au fost adevărați predicatori, ci numai aceia care au știut, întâiu de toate, să pătrundă ortodoxia și sufletul credincioșilor săi. ❧

X. N BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

În principiu, deosebirile dogmatice ce separă biserica romano-catolică de biserica ortodoxă nu sunt prea mari ca să fie socio-

tite erezii. Sunt însă deviațiuni sau adăugiri făcute după ce bisericile au început să se diferențieze începând din primele secole, ducând la despărțirea din 1054 și apoi amplificate până la sinodul dela Latran (1870). În realitate, încă din primele secole, evlavia lumii occidentale se deosebește de evlavia ortodoxă mai mult decât prin formulele dogmatice. Această evlavie a credincioșilor avea să influențeze în mare măsură predica romano-catolică, fie prin nevoile ei interioare, fie prin tendința bisericii care căuta o unificare.

Când biserica romano-catolică și-a început opera de încreștinare, așezarea popoarelor occidentale nu era terminată. Imperiul roman încă nu ajunsese să facă un amestec omogen al lumii din cuprinsul lui, căci Galia, Spania, Bretania și Africa păstrau adânc, în sufletul popoarelor autohtone, spiritul lor local. În Cartagina, chiar și după distrugere, populația punică nu dispăruse. În Galia, populațiile celtice își păstrau religia lor. În Bretania, ocupația romană era mai mult un comtoar-comercial, iar Spania avea puține particularități romane. Răspândirea creștinismului până la căderea imperiului a fost ajutată de unitatea politică, însă comunitățile înființate aveau o prea mică însemnătate, ca să-și exercite o influență locală, hotăritoare. Numai în Africa de Nord și în sudul Franței, creștinismul era mai puternic.

Căderea imperiului, odată cu trecerea Rinului și a Alpilor de către popoarele germanice, a dus la un amestec de popoare, căruia biserica romană a căutat să-i dea o unitate creștină. Printr'o acțiune de mai multe veacuri, pornită dela Roma, s'a cristalizat această lume occidentală, care a primit influența bisericii. Civilizația romană și evanghelia creștină dusă de misionarii bisericii din Roma, au unificat Occidentul și i-au format un suflet nou. În fața acestei lumi, episcopul Romei își mărise prestigiul și-și păstra influența, cu drept cuvânt.

Așa se explică că biserica în occident a suferit o influență mai puternică a împrejurărilor, resimțindu-se până în vremurile noastre, căci alta este evlaviea poporului catolic în Italia, alta în Spania, alta în Franța și alta în Germania. În fața acestor deosebiri locale, biserica romană a căutat totdeauna să încurajeze o adorațiune pontificală, care să treacă în sufletul credincioșilor.

Cultul împăratului, pe care imperiul roman îl cerea popoarelor din Orient, pentru păstrarea unității politice, lăsându-le libertatea religioasă locală, căuta să-l cultive acum biserica romano-catolică în jurul episcopului Romei pentru păstrarea unității spiri-

tuale, lăsându-le libertatea politică locală. Astfel, mișionarismul și predicarea romano-catolică au avut aceste două scopuri urmărite în comun: încreștinarea popoarelor prin Evanghelie și cultul episcopului Romei, care trebuia să i se recunoască ca un omagiu. De aceea, urmărind evoluția acestei opere misionare, putem cuprinde evlavie locală a popoarelor care s'au încreștinat și evlavie pontificală care le-a unificat. Căci, istoria lumii occidentale, chiar când este urmărită numai din punct de vedere politic, este totodată religioasă și pontificală.

Primul mare predicator al Occidentului este sf. Ambrozie, la Milan. Prin pregătirea sa juridică și oratorică era un occidental și mare admirator al lui Cicero, tinzând să ocupe demnități administrative în imperiu. La 37 de ani era guvernatorul Milanului, iar după patru ani a fost ales episcop. Și-a dat seama că are nevoie de o pregătire teologică serioasă. Pentru aceasta a citit mult pe Părinții orientali: Origen, Atanasie, Ciril de Ierusalim, Didim și Grigore de Nazianz¹. Din aceste două izvoare de cultură opera lui va purta urmele caracteristice ca episcop: un bun orator plin de elocință, cu spirit de claritate și de disciplină romană, așa cum arătase ca guvernator politic, și cu o profunzime de cugetare orientală care se va cunoaște în opera lui de gânditor creștin și exeget. Este un spirit de ordine, care vrea să vadă colaborând Statul și Biserica, „Sf. Ambrozie fiind primul din acei episcopi care s'au străduit să unească strâns Biserica de Stat, și a cărui preocupare atentă a trecut pentru posteritate, dela una la altul”².

Morala filozofică se întâlnea cu morala creștină, tot așa cum Statul se întâlnea cu Biserica și le cerea colaborarea. El însuși dădea un exemplu cum se poate înfăptui aceasta, din relațiunile pe care le-a avut cu împăratul Teodosie, căruia i se împotrivesc când comite acte necreștine, dar la care renunțând sau căindu-se de ele, primește un omagiu din partea lui Ambrozie: la 395, când Teodosie moare, Ambrozie ține un discurs funebru.

Episcopii de mai târziu ai Romei vedeau în acest caz de autoritate, procedeul față de regii pământești, cărora li s'a cerut penitențe când nu se supuneau principiilor Bisericii. Sf. Ambrozie, rămâne episcopul model occidental, care va întrebuița talentul, cultura și Evanghelia în orânduirea lumii după o morală creștină.

1. Tixeront, *Précis de Patrologie*, Paris 1934, p. 311. Prof. Teodor M. Popescu, *Curs de Patrologie* anul 1937—1938, p. 134.

2. Tixeront, *ibidem*, p. 311.

Mistic și autor de imne liturgice, Ambrozie are și un deosebit simț practic. Seamănă mai mult cu sf. Vasile cel Mare din Orient.

Fericitul Augustin, ca episcop de Hipponiu a dezvoltat o activitate vastă.

După ce venise din maniheism și ajunsese la un liman liniștit al vieții lui sbuciumate de tânăr, vede în Biserică singurul adăpost al tuturor sufletelor rătăcite de credințe greșite și împovărate de pasiuni. De aceea, ajuns episcop, luptă împotriva tuturor ereticilor și schismaticilor, se ocupă de sufletul poporului și de preoți, pentru unitatea între fiii bisericii. Fără să fie episcop la Roma, cuvântul, gândirea și personalitatea lui Augustin personifică biserica romană, pe care o vedea în măsură să ia, prin providența divină, locul unei civilizațiuni care nu trebuia să piară sub barbaria năvălitorilor în imperiu, ci să se ridice pe urmele trecutului și pentru asigurarea viitorului. Privilegiul acesta este al Bisericii, principiu din care puterea pământescă trebuie să se supună puterii spirituale. Fără să numească dreptul de investitură ale Bisericii asupra regilor, consecințele duceau în acest sens. De aceea nu în formă, ci în fond, principiile augustiniene duceau la întărirea papalității. Ca un părinte occidental, asemenea lui Ambrozie, morala este un aspect al preocupărilor lui. În opera lui oratorică, care cuprinde cuvântările ținute în fața credincioșilor din Hipponiu, avem primele predici pentru popor, în care întrebuițează forma de dialog cu credincioșii, mergând drept spre sufletul lor cu care, prin sensibilitatea inimii lui, intră în legătură imediată. Ascultătorii ca și surprinși, se lăsau stăpâniți, pentru ca autorul să-i ducă pe calea vieții morale. Fără să fi cunoscut pe Ioan Chrisostom, întrebuița aceeași metodă, cu deosebire că alege o cale democratică, nu aristocratică cum se potrivea la Constantinopol.

Locul pe care îl ocupă în opera lui Augustin omul și mântuirea prin grația sfințitoare îl caracterizează ca un adevărat occidental, preocupat de înălțarea omului spre Dumnezeu, ieșind din păcat cu anevoință și prin sforțări personale.

Leon cel Mare (390—461), papă al Romei, rămâne prin opera lui politică un bun conducător al Bisericii. În fața lumii barbare, a putut să întâmpine pe Atila (Mantua 452), pe care-l abate din drumul spre Roma prin cucernicia și elocvența lui, iar în 455 cere lui Genseric care cucerește Roma, să nu-și lase supușii să distrugă casele și să chinuiască pe creștini. Opera lui oratorică sunt 96 cuvântări, în care se vede un bun moralist.

Lupta lui pentru unitatea credinței în Biserică, pentru afirmarea autorității și disciplinei ne amintește pe Ciprian, pus în alte împrejurări. În serviciul întăririi puterii papale a adus mari contribuții.

Grigore cel Mare (540—604) este ultima mare personalitate a bisericii catolice din epoca patristică. Ca occidental prin spirit, este misionar al lumii barbare, orator, moralist și conducător de suflete și mai ales un geniu politic, ca să lucreze pentru întărirea autorității pontificale în fața popoarelor barbare, încercând să-și întindă autoritatea și asupra bisericilor orientale. Cu multiple calități și cu o deosebită energie, el leagă evul mediu care începe de vremurile primare creștine, punând la cel mai mare loc de cinste și putere, pe episcopul Romei.

Scurta caracterizare a acestor mari personalități ale bisericii occidentale ni-i arată ca scriitori, păstori și conducători, chiar când cultura lor creștină era influențată de cea profană, ca a unui Augustin, sau de cea grecească, ca a lui Grigore cel mare, luptând totdeauna în serviciul ideii de unitate religioasă, ca să ajungă și la o unitate politică, realizată și personificată prin episcopul Romei. Cugetarea lor mistică va fi revărsată în acțiune misionară, așa cum biserica occidentală va căuta să rămână până acum. Grija de suflete, pentru îndreptarea credincioșilor și ridicarea lor din păcat, va face să fie preocupați de morală, care este o realizare a eforturilor personale ale omului. Toate aceste trăsături, sunt, în deosebi, occidentale, spre deosebire de biserica ortodoxă care se lasă mai mult sub puterea Harului prin care conducătorii spirituali și credincioșii formează o singură Biserică. Evlavia occidentală caută mai întâiu omul, spre deosebire de evlavia orientală care caută întâiu pe Dumnezeu, iar predicarea va avea aceste caracteristice deosebitoare. Biserica romano-catolică și-a dat seama că atâtea popoare încreștinate și care mai puteau veni, nu puteau să ajungă la o evlavie creștină omogenă, decât găsind un mijloc de păstrare a unității printr'o evlavie în jurul episcopului Romei. E în spiritul bisericii occidentale să lase popoarelor încreștinate și gravitând în jurul ei multe din elementele lor specifice, dacă recunosc această autoritate, față de care li se cere dependența spirituală.

În servirea acestei idei pe care am văzut-o în epoca patristică latină, a fost pusă și predicarea romano-catolică de mai târziu, dirijată în sensul ideii oficiale centralizatoare. De aceea, predicatorul va fi în serviciul Bisericii oficiale, nu al poporului, iar Biserica se va servi de acest mijloc de influențare și stăpâ-

nire a sufletelor pentru toate scopurile urmărite, dacă sunt numai religioase sau politice.

Biserica Romei, înțelegând să se amestece în viața politică a popoarelor nu putea să rămână tradiționalistă în metodele ei, ci trebuia să lucreze după împrejurări. Cu începerea evului mediu și mai ales după creștinarea lui Clovis (496), opera de predicare s'a îndreptat spre încreștinarea barbarilor. Acestora nu li se putea citi din operele predicatorilor înaintași ai Bisericii, ci trebuia să li se explice creștinismul după mentalitatea lor. Influența trecutului era depășită de necesitățile timpului. Ceea ce biserica orientală întrebuinta ca operă predicatorială, reproducând din Sfinții Părinți ai sec. IV și V, predicatorii occidentali în lumea germanică erau misionari, trebuind să menajeze o bună parte din spiritul local.

Desvoltarea studiului teologiei în timpul evului mediu, prin mănăstiri și universități, datorită școlilor înființate, nu contribuie cu nimic la înnobilarea artei predicatoriale în Occident, cu toată această împăcare între teologie și filosofie, pe care o încearcă scolastica. Asceza și mistica care s'au dezvoltat tot în acest timp sub influența lui Dionisie Areopagitul și Maxim Mărturisitorul nu aduc servicii de reabilitare a predicii când decurge din teologie ca mijloc de cunoaștere.

Evenimentele moderne ale Renașterii, ale umanismului și în special Reforma protestantă vor reculege biserica occidentală din preocupările ei papale și politice, pentru ca arta predicatorială să fie renăscută și purificată. Dintr'un pericol venit din afară, biserica romano-catolică încearcă o reformă interioară în conciliul de Trente. În definițiunile acestui sinod, privind chestiunile dogmatice, se afirmă că Sfânta Scriptură și Tradițiunea sunt cele două izvoare ale credinței, stabilește textul Valgata ca oficial și veghează la răspândirea și interpretarea lui în popor, iar prin decretalele disciplinare stabilește pentru toți preoții de parohie să predea catehismul și să predice în fiecare duminică. Reîntoarcerea predicii în Biserică, ca să servească sufletelor, va duce la o reformă morală, încât întinderea protestantismului să fie oprită.

Din aceste necesități a ieșit mișcarea de evanghelizare în diferite țări, începută de Saint Vincent de Paul și îndreptată spre poporul dela țară. Inițiativa lui a fost la originea societății *des prêtres de la mission* (1632). Pierre de Berulle și Condren în Franța inițiară o mișcare pentru valorificarea preoției, fără care Biserica nu poate împlini misiunea sa. O adevărată teologie a preoției fu

publicată. Berulle, pune pe Iisus-preot ca model al sacerdoțului, din care trebuie să decurgă o pietate sacerdotală, lăsând în umbră, deci, pietatea papală oficială a Vaticanului. Congregația *Saint Nicolas de Chardonet*, înființată de simplul preot Adrien Bourdoise a avut ca rezultat înființarea a cinci seminarii, ai căror elevi puteau urma cursuri de teologie la universitate și a contribuit la formarea unor elevi bine pregătiți. În același timp Saint François de Salles, episcop de Geneva (1622), înfrunța prin oratoria lui propaganda calvinistă făcând pe mulți să se întoarcă la catolicism. Biserica revenea astfel la scopurile ei dumnezeiești, lăsa politica pe al doilea plan și lucra pentru credincioși, nu numai pentru mărirea autorității papale. Astfel, în același secol, cuvântarea religioasă va ajunge la o formă clasică de elocință cu marii predicatori ai clasicismului francez: Bossuet (1627—1704); Bourdaloue (1632—1704), Fléchier (1632—1710), Masillon (1662—1742). După decadența predicii în trecut, influența reformei conciliului de Trente și a clasicismului sec. XVII au dus la refacerea artei predicatoriale moderne.

Bossuet este un înalt punct de orientare a predicării evanghelice în biserica romano-catolică pentru timpurile moderne și contemporane. El este o lumină puternică față de trecut, când predicatorii întrebunțau un limbaj plin de pedantism, de subtilități literare împrumutate din istoria naturală, plină de fantezie, sau când glumele ușoare și usturătoare se îmbrăcau în cuvinte goale. Ca fond, Bossuet leagă gândirea creștină clasică de cea modernă, căci el socotește că isvoarele unui predicator trebuie să fie inspirația, Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți. De aceea predicatorul trebuie să aibă un suflet de profet care să-și deschidă inima sugestiilor dumnezeiești, să cunoască Scriptura pe care s'o facă înțeleasă și cunoscută credincioșilor, așa cum el întemeiază toate afirmațiunile pe un cuvânt sfânt; să citească și să ia de modele pe Sf. Părinți, dintre care preferă pe sf. Ioan Chrisostom pentru formă, spirit popular și demonstrațiuni logice clare, iar pe fericitul Augustin pentru cugetare și tendință moralizatoare. Pe sf. Ioan Chrisostom îl socotește unul din cele mai mari genii ale artei oratorice din toate timpurile.

Pentru Bossuet, predica este o parte din sacerdoțiu. Altarul și amvonul sunt două locuri tot așa de sfinte ale Bisericii, căci în ele se înfățișează însuși Iisus Hristos: în altar, trupul său real sub forma pâinii și vinului din sf. Euharistie; în amvon, sub forma cuvântului prin vorbele predicatorului. Predicatorul impli-

nește astfel o taină cu două înfățișări, căci în altar oficiază prin Sf. Duh care operează transubstanțierea; în amvon arată credincioșilor pe Hristos Cuvântul, așa cum a fost înainte de întrupare și a rămas în Biserică după înălțare.

Predicatorul este glasul omenesc care face să fie auzit acest Iisus Hristos vorbind, căci Evanghelia n'a fost vestită numai odată, ci pentru creștinii din toate timpurile. Cuvântul predicatorului în amvon nu-i un glas omenesc, ci o inimă de profet, prin care vorbește Cuvântul ca să pătrundă în inimile credincioșilor și să le împreune cu Hristos, ca și prin trupul și sângele său din Sf. Euharistie. Acest Cuvânt nu trebuie să fie înfrumusețat de cuvinte care să placă urechilor, ci să fie un glas de profet. Inimile unora și ale altora trebuie să se apropie prin Cuvântul care le împreună, așa cum în Crucea Domnului s'a întâlnit moartea prin păcat și răscumpărarea prin înviere.

Acestea sunt ideile lui Bossuet cu care înfățișează rolul și valoarea predicării Cuvântului Domnului, expuse în cuvântarea *Sur la predication*, la 13 Martie 1661, și asupra cărora revine la fel în alte două cuvântări ținute la 1665 și 1670.

Am rezumat aceste idei, pentru că Bossuet rămâne model pentru predicatorii moderni, nu numai că el leagă predica clasică creștină de vremurile noastre, ci o face apropiată înțelegerii și gustului timpurilor actuale. Elocința lui Bossuet este un model și al artei oratorice profane.

Biserica romano-catolică a mai avut predicatori și după Bossuet, care să corespundă nevoilor timpului. După revoluția franceză, cuvântul Domnului a mai găsit glasuri prin care să fie auzit. Când modernismul încerca să invadeze catolicismul, s'au găsit alte personalități care să-l servească. Pentru zilele noastre sunt încă predicatori care să-i facă cinste.

Desprindem din această privire generală asupra predicii în biserica romano-catolică, că în împrejurările istorice și în cursul ideilor care au fost într-o continuă frământare, așa cum este și sufletul acestei lumi occidentale, Biserica a căutat să lupte și să se acomodeze, printr'un principiu evoluționist care îi dădea posibilitatea unei adaptări. Doctrina Bisericii primea și înfrunța lupta cu aceste influențe ale spiritului omenesc, opunând primatul spiritual. E un fenomen istoric care nu-și are asămanare în biserica ortodoxă. De aceea și predica nu are acest caracter tradiționalist, ci evoluiază sub supravegherea Bisericii odată cu necesitățile, totdeauna în plină transformare. Pentru un predicator ortodox, predica romano-catolică este un izvor de inspirație și de adaptare.

XI. IN PROTESTANTISM

Sub numele de protestantism nu înțelegem o biserică, ci nenumărate comunități religioase, mai mult sau mai puțin înrudite prin deosebirea și opozițiunea lor în fața bisericii romano-catolice, așa cum s'au format ca o consecință a Reformei. Intre primele manifestări ale Reformei și cele mai centrifuge comunități sectare este multă deosebire. Totuși un spirit comun străbate în toate: independența omului în fața autorității, individualismul religios și efortul personal în împăcarea cu Dumnezeu. În esență, protestantismul nu este o manifestare religioasă care contrazice spiritul occidental, ci o extremă a aceluiași suflet preocupat de mântuire, care alunecă spre stânga, biserica romano-catolică rămânând la dreapta, unde sufletele evlavioase se supun ordinii, tradițiunii și harului.

În Reforma luterană, care începe ca o protestare numai împotriva abuzurilor, fără să se gândească la o desprindere de biserica tradițională, printr'o frământare de prelungite lupte, procesul de fărâmițare era în înseși principiile inițiale. Nu atât aceste abuzuri eclesiastice, nici opoziția spiritului germanic în fața spiritului roman, nici chiar influența ideologică a percursorilor Reformei, ci acest spirit de prea mare prețuire a individualității umane, care se crede în stare să se refacă prin ea însăși, tot așa cum se poate distruge, caracterizează această evlavie sub forma ei exagerată a pietății occidentale, care totdeauna a pus în centrul ei omul.

Ca doctrinar în teologie, Luther nu se gândea să rupă cu biserica, să socotească tainele inutile în mântuire și să facă din fiecare credincios un transmitător de har, înlocuind preoția. Însă cu inima simțea în el păcatul original și pofta care corupe natura omenească în toate facultățile trupului și ale sufletului, și că omul nu se poate mântui decât prin credință. Aceasta este certitudinea personală a mântuirii. Consecințele acestei doctrine urmează de aproape: toți creștinii au credință și se pot mântui; toți sunt liberi să cerceteze Biblia și s'o interpreteze cu inima lor ca să-și aleagă și înlăturească credința; toți participă la primirea harului care este o condiție a eficacității sacramentelor.

Libertatea individuală era astfel pusă ca centru al vieții religioase, așa încât inima lui Luther depășea gândirea. Or, libertatea lăsată fără restricțiuni duce la individualism. Luther, însuși, s'a speriat de consecințele principiilor sale, văzând că botezul

copiilor nu mai este o taină care șterge păcatul original, așa cum făcea anabaptismul care-l amâna la vârsta când credința personală putea fi conștientă. Cultul și tainele nu mai sunt o realitate harică, ci simbolică, cum susținea Zwingli care legând totul numai de voința divină, se sprijină numai pe Sfânta Scriptură și îndepărtează tot ceea ce nu a fost orânduit personal de Iisus. Tot ceea ce s'a adăugat prin tradiție dispăre din cult și se întoarce la simpla lectură a Bibliei, o cuvântare și Cina, care pentru Calvin are numai prezența simbolică a lui Hristos, iar botezul nu mai este o condiție necesară a mântuirii.

În mijlocul comunității religioase, Duhul face să vorbească cine este insuflat, așa că sacerdoțiu aparține tuturor membrilor, care este primit ca un dar pentru un timp, iar nu prin harul care rămâne totdeauna în preot. Dacă toți pot fi predicatori, nu mai este o legătură între cult și cuvântul Domnului. De aceea protestantismul are nenumărați predicatori, câți simt această chemare subiectivă. În locul cultului liturgic atrofiat, trebuia totuși să fie pus altceva care să-l înlocuiască: aceasta este predica care poate fi cât mai lungă. Pastorul nu mai este un preot sacramentar, ci un predicator. Ne mai fiind vorba de o succesiune apostolică, pastorul nu este consacrat decât de comunitate. Deși predica se face odată cu cultul simbolic cât mai rămâne, ea nu are caracterul cultic din biserica ortodoxă și romano-catolică. Consecința a fost fatală, că înmulțindu-se predicatorii, să se adâncească și diferențierile între învățătură după doctrina fiecăruia, iar ei, de altă parte, să înmulțească deosebirile între confesiuni, ca să se ajungă la o infinitate de comunități protestante.

Așa dar, predica/nu aparține sacerdoțiului, ci este un oficiu în serviciul comunității. Ea nu are nevoie de un loc consacrat unde poate fi rostită, ci oriunde este o comunitate de credincioși. În același loc unde poate vorbi un predicator luteran, poate predica un pastor calvinist sau baptist. O sală încăpătoare, poate fi folosită pentru așa zisul cult protestant.

Cu toate aceste deficiențe de origine, nu se poate contesta valoarea predicii protestante. Originalitatea unor mari personalități și vigoarea unei gândiri personale au dat o literatură predicatorială destul de valoroasă, care este citită și întrebuințată de mulți ca meditații religioase și teme de adâncire a vieții interioare. Această literatură are prea multe elemente care o deosebesc de predica ortodoxă, atât de mult legată de sufletul po-

porului și spiritul Bisericii, încât cine s'a lăsat influențat prea mult, a alunecat spre țărături eterodoxe.

Originalitatea predicatorilor protestanți este foarte variată, pentru că nu se inspiră dintr'o doctrină stabilită și statornică a unei biserici, iar predica protestantă este prin conținutul ei:

1. Individualistă, căci în centrul principiilor protestante este omul, care trebuie conceput ca fiind prin el însuși o ființă morală și posedând o valoare absolută ;

2. Socială, pentru că ființa exterioară a omului se revarsă în mijlocul societății în care trăește.

3. Practică, pentru că dacă omul nu ajunge să pătrundă toate drumurile credinței, el poate începe prin împlinirea datoriilor creștine și morale față da oameni, trecând sub tăcere deosebiri de credință ;

4. Activistă, adică dând preferință acțiunii și dezvoltând energiile sufletului la un maximum de viață care să aibă rezultate pe teren practic.

Formării unui predicator îi poate fi de folos această literatură, așa cum literatura profană îl ajută să cunoască sufletul omenesc și să-și însușească o limbă literară. Sfinții Părinți nu disprețuiau gândirea filozofică și literatura poezilor anticității. Nu se poate potrivi sufletului credincioșilor noștri. li poate fi chiar dăunătoare.

XII. ORIENTĂRI NECESARE.

Poporul nostru trăește o viață religioasă bogată și evlavia lui este adânc creștină.

La sate, tradițiunile, obiceiurile și riturile străvechi, ajunse adevărate deprinderi, încercuiesc sufletul poporului și nu-l lasă să se desfacă. Inșă, felul acesta de viață religioasă, trecută dela o generație la alta, poartă cu ea și inerția lipsită de conștiință luminată, toate deviațiunile și adăogirile, strecurate de vremuri și împrejurări.

O asemenea credință este frumoasă. Nu cere eforturi personale, adânciri de gândire, nici din partea credincioșilor și mai ales din partea preoților care păstoresc poporul. Inșă, aceste mulțimi pot, la cotituri de încercare, să se răstoarne dintr'odată pe un povâniș opus, dacă conștiințele nu sunt atât de luminate, cât sunt de evlavioase. Căci evlavia este o stare afectivă, și ca orice viață trăită prin sentimente, poate trece la extreme opuse

sau să se îmbrace în manifestări morbide și de răsvrătire, care sunt o negare a tradițiilor și credințelor anterioare. Poate că criza este numai trecătoare și totul să fie numai ca o încercare. Exemple găsim în istoria religioasă a popoarelor creștine, cele mai evlavioase.

E bine să ascultăm ecoul de viață religioasă a poporului, așa cum îl prindem, identificându-ne prin aceeași simțire. Trebuie ca Biserica să răspundă totdeauna la fel acestui ecou? Ea n'ar mai fi învățătoare și conducătoare de suflete, ci s'ar lăsa dusă ca și dela spate de puterea aceasta de inerție a trecutului. Inșă nu toate veacurile sunt la fel. Nu toate vremurile apasă deopotrivă asupra oamenilor și nu tot ceea ce adună tradiția trebuie să fie transmis generațiilor viitoare, căci viața religioasă prin tradiție numai în perspectivele ei largi este aceeași. În amănunte, trebuie să se adapteze și să răspundă necesităților schimbătoare, după vremuri.

E adevărat că la țară poporul s'a obișnuit cu cazania, ca o lămurire a Evangheliei. Inșă nu totdeauna sunt aceleași vremuri și cerințe sufletești, așteptând să fie satisfăcute prin ascultarea Cuvântului Domnului. Până la venirea Mântuitorului, Dumnezeu a trimis la răstimpuri pe profeți, având fiecare misiunea lui. După Mântuitorul, Biserica a ridicat personalitățile religioase de care a avut nevoie. Mântuitorul însuși, după ce a citit poporului din Lege, a tâlcut-o într'o formă nouă, așa cum cereau sufletele celor de față.

E bine să fie citită cazania, predicile și omiliile Sfinților Părinți sau viețile sfinților. E, inșă, necesar ca tâlcuirea Evangheliei să fie făcută ca să răspundă frământărilor sufletelor care sunt atunci în fața altarului.

Deci, nu trebuie să ne lăsăm adormiți numai de ceea ce îi place poporului. Biserica, prin clerul său, trebuie să-i dea poporului răspuns la tot ceea ce frământă sufletul lui, în spiritul Evangheliei și potrivit tradiției în care a trăit, stând și cu hotărâre împotriva relelor deprinderi, de care se desprinde anevoie.

E adevărat că tot o predicare a Evangheliei sunt măruntele sfaturi, prin care zilnic preotul conduce poporul pe calea Evangheliei. Poate că aceste cuvinte se prind de sufletul credincioșilor mai ușor. Tot o adevărată artă este și acest fel de predicare, când prin cuvinte înțelepte și cu blândețe, desprinse din Evanghelie, e sfătuit creștinul. Mântuitorul a întrebuintat acest fel de a învăța poporul, iar preoții noștri o fac fără să fi învățat în

chip special, ci din această obișnuință cu citirea Evangheliei, în dumineci, la săvârșirea Sf. Taine și la ierurgii. Inșă, mult mai multă autoritate are cuvântul preotului predicând după ce a slujit Sfânta Liturghie, în fața credincioșilor. Sentimentul comun care leagă în acea clipă toate sufletele, face ca aceleași gânduri să treacă dela unii la alții. Toți credincioșii, uniți în gândul aceleași mărturisiri, ei însiși simt nevoia ca cineva să le cunoască și să le interpreteze aceste gânduri. Puterea Cuvântului spus de preot se amplifică după mulțimea celor care-l ascultă, căci dacă de orice cuvânt se leagă o taină, cu atât mai mult când e spus de preot la Biserică, în numele lui Hristos. Mulțimile adunate ca să-l asculte pe Mântuitorul, când le-a spus Predica de pe Munte, uitaseră de toate grijile vieții lor, căci „*stăteau uimite de învățătura lui și gloate multe au mers după el*”, istorisește ev. Matei. E un fenomen sufletesc foarte explicabil, căci cuvântul ascultat de mai mulți, trece dela suflet la suflet, cu aceeași putere ca și influența rugăciunii în comun. E mai puternică influența cuvântului ca oricând, auzit dela preot în biserica plină de lume, decât cuvintele svârlite la întâmplare. Cultul liturgic creează, astfel, o atmosferă prielnică pentru predică, fiind și o cerință a sufletului credincioșilor.

Credincioșilor din satul meu și de pretutindeni le place să asculte cazania mai mult decât predicile citite din cărți făcute de autori care n'au ajuns să scrie nici cum vorbește, nici cum simte creștinește poporul. Dacă cine a încercat să scrie predici și să le adune în cărți n'a reușit să se identifice cu sufletul poporului, cu atât mai mult preotul care după ce începe să vorbească, abia atunci se gândește la ce are să spună. Este explicabil ca chiar predicile bune să nu fie primite la început cu plăcere, ca orice noutate. Inșă, dacă prin stăruință ascultătorii ajung să se deprindă, atunci se întâmplă ca și cu cei care au ascultat numai muzică populară, căroră le place și muzică cultă, dacă li se face pregătire s'o asculte și s'o înțeleagă.

Poporul primește să asculte și ceea ce este nou. Mântuitorul a vorbit poporului altfel decât i-au vorbit învățații lor, „*căci îi învăța pe ei ca unul care are putere, și nu ca învățații lor*”. (Matei. VII, 29). De unde să ia preotul această putere cu care ceea ce e nou să poată înlocui obișnuința? Din credința adâncă, din sufletul îndrăgostit de servire preoțească, din viața lui personală trăită după Scriptură, din înțelegerea și iubirea oamenilor, ascultându-le inimile, așa cum ar vorbi ei însiși prin

el. Să nu vorbească pentru slava sa, ci a Domnului. Să nu se creadă orator, ci purtătorul de Cuvânt al Domnului, pe care-l are ca un dar și o datorie.

La orașe se întâmplă altceva. Cazania nu mai place nimănui. Vechile mahalale, unde se mai citea până acum 20—30 de ani s'au burghezit și orășenizat, împetrișându-se cu lume amestecată. În mahalalele nou înființate preoții se luptă cu greutatea pastorală ale strănerii sufletelor la un loc, lângă biserică. Aci se duce o luptă plină de stăruință și care ne uimește, însă credincioșii nu au aibă un suflet comun, La centru se deschid vechi biserici părăsite, unde lumea intră să se roage. Aci înflorește evlavia acatistelor. E semn că e multă lume necăjită care vrea să-și aline sufletele prin rugăciune. Înțelegem de ce și preoții răspund acestor nevoi. Însă predicatorii sunt mai puțini, pe fiecare an. Preoții care să predice regulat, se răresc. Până acum n'am văzut în nici o publicație oficială a Bisericii și numai rar în ziare, anunțând cu o zi înainte, în care biserici din Capitală se predică în ziua următoare. Cărți de predici apar puține, și se încearcă traduceri sau adaptări din vechi predicatori cu faimă. Corul și „concertul“, luat după vreo melodie apuseană s'a socotit mai de cinste. Preoții mai cred că printr'o cântare de melodii proprii și cât mai stranii, pot să-și îndeplinească cu prisosință datoria, satisfăcând sufletele prin artă muzicală. Numai prin adunările spirituale ale vreunei asociațiuni religioase, care se singularizează de lumea cealaltă, se mai aud predicatori cu înflăcărare. Sunt semne că predica românească agonizează.

Așa trebuie să meargă Biserica, ca să nu-și spună Cuvântul ei, să nu dea un răspuns sufletelor, să închidă ochii și să-și lase barca să meargă numai în josul apei, unde o duc vânturile vremii? Evlavia poporului la sate, înflorind în jurul rugăciunilor din Molitfelnic, sau la orașe satisfăcută prin acatiste, este numai curată adorațiune a lui Dumnezeu și servire a Mântuitorului, sau este mai mult o căutare a lui Dumnezeu numai la nevoie? Mă tem că la vreme de grea încercare mai multe victime s'ar lăsa sacrificate pentru idei politice decât martiri pentru adevărata credință și pentru sfințenia vieții. Mulțimile se apleacă ușor, când într'o parte când într'alta, ca niște pâlcuri de trestie, bătute de vânturi, însă mă tem că sunt puține sufletele care privesc numai în sus, așa cum a făcut primul martir creștin, sfântul Ștefan, care „fiind plin de Duhul sfânt și căutând la cer, a văzut mărirea lui Dumnezeu și pe Iisus, stând de-a-dreapta lui Dumnezeu. Atunci a zis: Iată văd cerurile

deschise și pe Fiul omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu" (Fap. Ap. VII. 55, 56).

Luând tot ce-a fost bun în trecut și lăsând toate greșelile făcute în vremurile mai apropiate, când s'a predicat după modele streine de sufletul poporului, trebuie să găsim o cale potrivită, după care să se desvolte o predică românească și ortodoxă, care să ajute la împlinirea golului și tăcerii din biserica noastră. Nu vreau să fiu fără evlavie și admirație pentru Ioan Hrisostom, Ilie Miniat sau Antim Ivireanul; dacă cred că nu-i mai putem gusta cu aceeași admirație pe care au avut-o dela ascultătorii lor. Inșă, fără o adâncire în cetirea tuturor marilor predicatori, nu vom avea niciodată buni predicatori pentru vremurile noastre. Nu poate lăsa Biserica predicarea Cuvântului Domnului nici numai pe seama unora care prin sforțări personale sau printr'un dar deosebit al Duhului Sfânt stăruie în vestirea Evangheliei. Așa cum sănătatea fizică a unui popor nu-i lăsată numai pe seama marilor medici, ci în fiecare sat trebuie să fie cel puțin un agent sanitar, în satele mai mari și prin orășele câte un medic și un spital, tot așa și Biserica trebuie să-și aibă preoțimea împărțită cu diferite chemări, dar să nu lipsească glasul ei în niciun colț de țară.

Ne-am obișnuit că dacă nu mai ținem unele canoane ale Bisericii, din nebagare de seamă sau din alte pricini, să le uităm pe toate. Ce facem cu canonul 19 al sinodului VI ecumenic, care cere ca toți clericii să predice în biserici, în dumineci și sărbători? Pentrucă predicile făcute până acum n'au dat rezultat și n'au plăcut poporului, nu încetează datoria preoților ca să predice, ci să facem noi încercări, până vom izbuti. S'a făcut greșala că s'a simplificat în seminarii pregătirea predicatorială, lăsându-se mai ales pe seama Facultăților de teologie. Inșă, mai anevoie este să-l înveți pe cineva să cânte bine din vioară, dacă nu i-o pui în mână din copilărie. Arta cere suflet, inșă are nevoie și de muncă și rutină. Pentrucă din școlile de pictură sau de muzică nu ies numai pictori ca Rembrandt sau muzicanți ca Beethoven, nu s'au desființat în lume asemenea școli.

Dorim un predicator al vremurilor noastre, al cărui suflet și cunoștințe să lucreze împreună, ca să facă operă de adevărată artă predicatorială ortodoxă și românească.

Preotul VICTOR N. POPESCU

CORRESPONDENȚA LUI IOSIF GHEORGHIAN CU WLADIMIR GUETTÉE.

INTRODUCERE

Părintele ieromonah Simeon Ciumandra de la Schitul Darvari din București mi-a dăruit în anul 1932 un manuscris, rămas de la Ioan Cornoiu¹. Acest manuscris de 154 pagini, de mărimi diferite, intitulat *Correspondance avec le R. P. Wladimir Guettée*, este format din originalele a 39 de scrisori franceze, schimbate între cunoscutul teolog francez Wladimir Guettée (1816—1892) trecut la ortodoxie, și între blândul arhiereu român Iosif Gheorghian (1829—1909), care cu mâna lui a scris titlul de sus. Corespondența, câtă s'a păstrat, începe la 30 August 1874 și ține, cu unele întreruperi, până la 20 Maiu 1881. Că manuscrisul a ajuns la Ioan Cornoiu este lesne de înțeles, el fiind directorul mitropoliei Ungrovlahiei în tot timpul păstoriei mitropolitului Iosif Gheorghian (1886—1893; 1896 — † 24 Ianuarie 1909).

Corespondența aceasta ne dă la iveală firea a doi oameni de biserică, cu asemănări și deosebiri între ei. Unul, francezul Guettée, cărturar și muncitor neobosit cu condeiul până la istorirea vederilor; cellalt, românul Iosif, cunoscător de franțuzește și ostenitor pentru îmbogățirea literaturii teologice române cu traduceri. Unul, polemist neînfricat și propoveduitor al adevărurilor ortodoxe, trase din cercetarea izvoarelor creștine; cellalt, bucuros de descoperirea adevărului, ajută la răspândirea lui prin traduceri, prin încurajare și prin strângere de abonamente. Unul, francezul, te supune cu puterea lui de muncă, cu hotărîrea lui neșovăitoare, cu credința lui în biruința adevărului ortodox; cellalt, românul, te stăpânește cu blândețea lui, cu omenia lui, cu încântarea lui în fața unui frate-atlet al lui Hristos. Politeței franceze demne și precise îi este bună însoțitoare plecăciunea română, însoțită de o frățească iubire călugărească. Amândoi se aseamănă în dorința și osteneala pentru biruința adevărului creștin ortodox.

Nu încerc o analiză amănunțită a scrisorilor, care ne aduc la cunoștință preocupările cărturărești, credințele și greutatea lui

1. Ioan Cornoiu (n. în Târgu-Jiu la 15 Sept. 1861, † în București la 13 Iunie 1913), profesor la facultatea de teologie, a lăsat cu testament schitul românesc Prodromul din Muntele Atos casa din București, iar Seminarului Nifon i-a donat biblioteca. Manuscrisul s'a aflat între puținele cărți rămase în casă.

Guettée cu tipărirea operilor sale, precum și încurajările lui Iosif, unite cu silințe de ajutorare întru tipărirea și răspândirea cărților teologului ortodox francez. Cred că rezumatele din fruntea fiecărei scrisori pot înlocui analiza.

Tipăresc această corespondență drept omagiu memoriei a doi teologi aleși, stăpâniți de dorința răspândirii adevărului creștin, cum și ca o încredințare că mitropolitul Iosif Gheorghian era blând, arăta iubire de aproapele și se sârguia pentru biserica ortodoxă.

Găsesc de cuvînță să preced corespondența cu câteva pagini despre viața și scrierile lui Wladimir Guettée, precum și despre legăturile și traduceri române din operele acestui teolog, ale cărui scrieri ar trebui atent studiate de teologii noștri, pentru că ele ajută cugetării și apărării ortodoxe.

I. VIAȚA ȘI SCRIERILE LUI WLADIMIR GUETTÉE

Wladimir Guettée¹ este Francez (Renée-François Guettée), născut în Blois la 1 Decembrie 1816 din părinți cumsecade. Muncitor neobosit și credincios nefățarnic, absolvi seminarul din Blois cu multe și felurite cunoștințe, dobândite nu de la profesori ci din citirile sale aparte. Preot într'un sat mic, citi necurmat, își înmulți notele și începu să publice cu binecuvântarea episcopului Fabre des Essarts din Blois *l'Histoire de l'Église de France*. Dar pismătareții din jurul noului episcop din Blois fac ca lucrarea sa istorică să fie pusă la Index, nu pentru că ar fi avut greșeli dogmatice ci pentru că autorul nu era ultramontan, adică nu încuviința reacțiunea și innoiturile bisericii de peste Alpi (ultra montes). De aci pleacă multe polemici ale lui Guettée, un luptător pregătit și hotărît, cu slabi dar numeroșii săi protivnici.

La Paris, nu e numit decât într'un post de preot de spital, de unde mai apoi îl înlătură arhiepiscopul Sibour care-l numise dar care, dorind să ajungă cardinal, nu trebuia să sprijine un preot pus la Index. Urmașul său, Morlot, îi ridică și dreptul de a sluji liturghie și avu putere să-l gonească din Paris. Mai mult încă, Institutul Franței nu-i premiază Istoria Bisericii Franceze, nu că n'ar fi meritat premiul, ci ca să nu se pună în contradicție cu Indexul roman și să nu pară că-i dă lecție. Și culmea, tribunalul

1. Aceste scurte note biografice și bibliografice le-am scos din Dr. Wladimir Guettée, *Souvenirs* (Paris-Bruxelles 1889) și E. Michaud în *La Grande Encyclopédie*. N'am avut la îndemână Enciclopedia ortodoxă rusă.

Parisului îi anulează legatul din testamentul unui prieten, iar procurorul îi cere să nu mai poarte titlul de abbé. În toată această vreme de prigoană, studiile și tipăriturile lui Guettée nu se opresc, cu toate că statul francez, ațâțat de catolici, îi face greutăți pentru articolele și expedierea revistei *l'Union Chrétienne*.

Încă din anul 1857, Guettée părăsise de bună voe biserica și clerul catolic „parce que la religion est pour moi chose très sérieuse et que ma conscience ne m'a pas permis de suivre le pape et les évêques français à travers leurs évolutions doctrinales”. Cu prilejul sfințirii bisericii ruse din Paris, Guettée fu printre invitați și înaintă sinodului rus prin Leontie episcopul sfințitor cererea de a fi primit între preoții bisericii ortodoxe a Rusiei. Sinodul îi încuviințează cererea și în anul 1862 Guettée primește „ucazul prin care era acceptat și îndreptățit să îndeplinească în biserica ortodoxă toate slujbele preoțești”¹. Cred că de atunci a început să se iscălească Wladimir Guettée. Academia Teologică din Moscova îi conferă titlul de doctor în teologie, pe temeiul cărții sale *La Papauté schismatique* și al tuturor celorlalte scrieri ortodoxe ale sale.

Ciuda împotriva acestui „horrible schismatique” a mers până acolo că ministrul francez i-a refuzat dreptul de a purta cordonul Sfintei Ana conferit de țarul Alexandru al II-lea, care-l prețuia pentru cultura și seriozitatea firei sale. Wladimir Guettée, acest neobosit muncitor în câmpul teologiei și neînfricat luptător pentru adevărul istoric creștin, trece din viața aceasta la Paris în 8 Aprilie 1892, când tipărea al șaptelea volum din a sa *Histoire de l'Église*.

Din multele concluzii ale lui Wladimir Guettée reproducem în traducere română pe cea privitoare la unirea bisericilor. „Unirea bisericilor trebuie să aibă ca temelie unitatea de doctrină. Prin unitatea de doctrină se înțelege doctrina revelată și nu opiniunile, pe care ai dreptul să le susții, dacă ele nu ating doctrina revelată. Libertatea opiniunilor este tot așa de sacră ca și credința în doctrina revelată. Doctrina revelată este aceia care a fost propovăduită de Hristos și de Apostoli, și care are mărturia neîntreruptă a bisericilor apostolice. Această mărturie rezultă din scrierile apostolice primite de la început de toate bisericile; din scrierile Părinților bisericii, cunoscuți ca interpreți ai doctrinei primite în vremea lor; din hotărârile sinoadelor, mai ales a celor icumenice, ecouri ale credinței vremii lor. Din aceste principii ies încheierile următoare: Adevărata biserică este aceia care a

1. E. Michaud, o. c., dă anul 1861 ca dată a trecerii lui Guettée la ortodoxie.

propoveduit doctrina apostolică tradițională fără să adauge sau să taie ceva din ea. Orice biserică care a tăiat vre-o doctrină din simbolul credinței primare, sau care a adăugat vreuna, este o biserică falsă. De aci urmarea că biserica ortodoxă din Răsărit este biserica cea adevărată și că bisericile romană și protestante sânt biserici false" ¹.

Din numeroasele scrieri ale lui Wladimir Guettée înșirăm aci după anii tipăririi următoarele :

1. *Histoire de l'Église de France* (1847—1856), 12 vol.
2. *Observateur Catholique*, revue (1855—1866), 12 vol.
3. *Mémoires et Journal de l'abbé Ledieu sur la vie et les ouvrages de Bossuet évêque de Meaux* (1856—1857), 3 vol.
4. *Jansénisme et Jésuitisme* (1857).
5. *Histoire des Jésuites* (1858—1859), 3 vol.
6. *Le nouveau dogme de l'Immaculée Conception en présence de l'Écriture Sainte et de la Tradition catholique* (1859).
7. *L'Union Chrétienne*, revue orthodoxe (1859—1892), 28 vol.
8. *La Papauté moderne condamnée par le pape Grégoire le Grand* (1861).
9. *La Papauté schismatique* (1863).
10. *Ernest Renan devant la science ou Réfutation de la prétendue vie de Jésus de M. E. Renan* (ed. 2: 1864).
11. *Exposition de la doctrine de l'Église orthodoxe avec les différences qui se rencontrent dans les autres Églises chrétiennes* (1866; ed. 2: 1884).
12. *Lettres au Père Gagarin ou Défense de la Papauté schismatique* (1867).
13. *L'Infaillibilité papale en présence de la Sainte Écriture, de la Tradition catholique et de la Raison* (1870).
14. *La Papauté hérétique*, exposé des hérésies, erreurs et innovations de la Papauté depuis sa séparation de l'Église catholique au IX-e siècle (1874).
15. *La divine liturgie de N. S. Père Jean Chrysostome* traduite en français, à l'usage des fidèles.
16. *Liturgie et Catéchisme* à l'usage des fidèles de l'Église catholique gallicane.
17. *Histoire de l'Église* (1870—1892), 7 vol.
18. *Église de France au XIX siècle* (1878), 2 vol.
19. *Souvenirs d'un prêtre romain devenu prêtre orthodoxe* (1889).

1. W. Guettée, *Souvenirs*, p. 366—367.

II. LEGĂTURILE LUI WLADIMIR GUETTÉE CU ROMÂNII

Scrisul teologic al lui W. Guettée a început să fie cunoscut în lumea bisericească română la un an după trecerea lui la ortodoxie.

În anul 1863, arhiereul Calinic Miclescu tipărește la Iași *Epistolă către preasfințitul episcop de Nantes*, tradusă din limba franceză. Această epistolă, semnată de preotul bisericii ruse din Paris, este scrisă de W. Guettée, care dă lămuriri despre acest fapt în Amintirile¹ sale. Anume, Jacquemet episcop de Nantes, într'o pastorală, face din Țar căpetenia spirituală a bisericii ruse. Guettée scrie un răspuns și pune pe preotul rus să-l semneze căci „semnătura lui avea în această chestie mai multă importanță de cât a mea”. În această epistolă-răspuns autorul dovedește că Țarul nu se amesteca în dogme și în conducerea spirituală a bisericii ruse. Documentarea acestui răspuns n'a putut fi înlăturată de Augustin Galițin, apărătorul episcopilor francezi. Traducerea acestei epistole învederează că în Moldova era cunoscută atunci revista lui Guettée, *Union Chrétienne*, unde s'a tipărit întâi această epistolă, sau că un extras al ei a ajuns în familiile boerești moldovene, cu care traducătorul avea legături².

Calinic Miclescu a ajutat și mai departe la răspândirea lucrărilor lui Guettée. Exemplarele abonaților moldoveni la volumul întâiu, apărut în 1870, din *Histoire de l'Eglise* a lui W. Guettée au fost expediate pe adresa mitropolitului Calinic și prin el s'au împărțit³. În volumul al doilea al acestei cărți este tipărită o lungă listă de abonați din Moldova. Lista aceasta cu 41 de nume fusese trimisă autorului de însuși mitropolitul⁴. Dar la primirea exemplarelor din acest nou volum, Calinic s'a simțit jignit de stilul comercial al librarului expeditor, căruia i-a arătat prin scris nemulțumirea sa. O scrisoare de scuze a lui Guettée împacă pe mitropolit, care în scris asigură de simpatie pe Guettée și opera sa. Se cade însă să se știe că din toți sinodalii numai numele lui Calinic Miclescu lipsește în lista subscriitorilor la volumul al patrulea, care s'a tipărit numai cu bani românești⁵.

În Muntenia, lucrările lui W. Guettée sânt aduse la cunoștința cetitorilor mai întâi de G. Zotu. Acest grec, născut în satul

1. W. Guettée, *Souvenirs*, p. 365—6.

2. v. mai jos p. 269.

3. v. mai jos *Scrisoarea IV* din 5/24 Fevr. 1875.

4. W. Guettée, *Histoire de l'Eglise*, vol. II, p. 434, 439—440.

5. *Idem*, vol. IV [1878], foile liminare.

Frangades din Epir la 26 Octomvrie 1842, învață în seminarul Rizarion din Atena, își ia doctoratul în filosofie la Tübingen și apoi merge la Paris, unde intră în legătură cu Guettée și chiar colaborează la revista acestuia *Union Chrétienne*¹. Venit în România, Zotu dobândește multe însărcinări². Lui G. Zotu se datorește „scurta analiză a operilor celor mai însemnate” ale lui W. Guettée, publicată pe copertele din urmă ale revistei sinodale, începând cu Ianuarie 1875³. Tot el strânge abonamente la *Istoria Bisericii*; și cred că tot Zotu face pe Ghenadie Argeșiu să se intereseze de lucrările lui Guettée⁴. Sigur, Ghenadie este acela care traduce și recomandă circulara lui Guettée pentru publicarea volumului al patrulea din *Istoria Bisericii*⁵.

Dar cel mai cald și mai stăruitor răspânditor al operelor lui Guettée în România este Iosif Gheorghian, (29 Aug. 1829—† 24 Ianuarie 1909), mitropolitul Ungrovlahiei. Buna lui cunoștință de limba franceză, călătoriile lui mai dese în Franța, firea lui e-

1. In *Union Chrétienne*, IX (1868), p. 527—528, Zotu (= Dr. Zotos) publică o dare de seamă despre *Dreptul Canonic* de Andrei Șaguna; cf. *Revista Teologică*, 13. (1923 Sibiu), p. 216—219. Și din București, G. Zotu colaborează la revista *Union Chrétienne*. In anul X, numărul 7 din Iulie 1869, redacția îi publică o întâmpinare la o scrisoare despre Immaculata Conceptio, împărțită în România de un misionar catolic. Traducerea română a acestei întâmpinări este publicată în revista *Orodoxul*, VI (1885), p. 251—253.

2. G. Zotu (1842 — † 9 Maiu 1885) a fost profesor de limba elină la Seminarul Central (1873—1880), apoi la liceul Sf. Sava; director al mitropoliei Ungrovlahiei (1876—1885, cu întrerupere de la 7 Apr. până la 1 Dec. 1877); secretar al Sinodului (v. *B. O. R.*, 2 (1875—6), p. 624); profesor în 1881—2 la nou înființata facultate de teologie din București; colaborator la revista Sinodului, an. I (1874—75). A avut polemici cu N. Nitzulescu, care în *Contra pseudo-ortodoxii* (1876) răspunde la raportul defavorabil al lui Zotu din *B. O. R.*, 2 (1875—76), p. 358—361; privitor la compendiul său de *Istoria Bisericii* (1875); cu Mihail Eminescu în legătură cu *Logica* lui T. Maiorescu (v. ed. Bruckăr, indice și text); chiar cu revista Sinodului (v. *B. O. R.*, 3 (1876—77), p. 47—48, 89—102, 223—231), căci G. Zotu este Vitalis, redactor la foaia bisericească *Vocea Clerului* (1876—1878). Necrologul lui G. Zotu în revista *Orodoxul*, VI (1885), p. 145, al cărei „redactor” fusese.

3. *Rev. Biserica Ortodoxă Română*, 1 (1874—75). Pe luna Ianuarie 1875 este anunțată numai *Istoria Bisericii*; iar pe lunile Fevruarie, Martie și Aprilie sânt analizate șase opere: 1. *Union Chrétienne*; 2. *E. Renan devant la science*; 3. *La papauté schismatique*; 4. *La papauté hérétique*; 5. *Exposition de la doctrine*; 6. *Histoire de l'Église*. Aceste analize se pot găsi numai la exemplarele ale căror coperte n'au fost lepădate la legătură.

4. v. *Scrisoarea* IV din 5/24 Febr. 1875.

5. *B. O. R.*, 2 (1875—76), p. 697—699; cf. *Scrisoarea* XV și XVIII.

vlavioasă și omenia-i neîntrecută erau tot atâtea zale în lanțul de prietenie ce se făurește între hotăritul și activul preot francez, trecut la ortodoxie, și între moldoveanul arhiereu blajin, doritor de îmbogățirea literaturii teologice românești. Din vara anului 1874, de când Iosif, episcop de Huși, cercetează la Paris în casa lui pe preotul Wladimir Guettée, și până în anul 1881, corespondența lor, câtă s'a păstrat la noi, ne desvăluie preocupări stăruitoare pentru întărirea ortodoxiei, prețuire reciprocă și onctuoasă cuviință de amândouă părțile. Iosif înmulțește abonații lui Guettée în România, îl face cunoscut arhierilor și preoților, îi citește în Sinod scrisorile. Lui Iosif se datorește închinarea către biserica română a volumului al patrulea din *Histoire de l'Église*, căci prin el s'a strâns suma trebuitoare pentru tipărirea volumului. Tot Iosif Gheorghian este cel care traduce în limba română două lucrări însemnate ale lui W. Guettée. Și pilda lui urmând, încep și alții să traducă din lucrările acestui teolog francez ortodox.

Teologul român care ani de-a-rândul a tradus din Guettée este Ilie Beleuță, profesor la Academia Teologică din Sibiu. Incepând din anul 1910 și până în 1937 el a publicat mai în fiecare an, în *Revista Teologică*, în *Anuarul Academiei* și aparte, lucrări mai mărunte sau fragmente din operele lui W. Guettée, care i-a fost autorul iubit.

III. BIBLIOGRAFIA TRADUCERILOR DIN LUCRĂRILE LUI WLADIMIR GUETTÉE

1. *Epistolă către pre-sf. episcop de Nantes, ca răspuns atacurilor făcute în contra bisericii Rusiei*. Traduse (sic) din limba franceză de arhiereul Calinic Miclescu episcop Hariopolus. Iași, tipografia lui A. Bermann, Podul-vechiu 1863. 8°, 18 pagini. La sfârșit: I[osif] Wasilieff *protoereu liturghisitor la ambasada Rusiei*¹. Autorul adevărat este Wladimir Guettée².

2. *Expunerea Doctrinei Bisericii creștine ortodoxe însoțită de diferențele ce se întalnesc în celelalte Biserici creștine de W. Guettée preot și doctor în teologie a Bisericii ortodoxe de Rusia*, tradusă de Iosif episcop Hușilor. Huși. Tipografia asociaților, 1875. Traducție făcută cu autorizațiunea autorului³. 16°, XVI+328 p.

1. Am în bibliotecă mea un exemplar din această rară publicație.

2. v. mai sus p. 267.

3. v. mai sus p. 268 și *Scrisorile* VI, VII, VIII, IX. *Revista B. O. R.* anunța pe coperta numărului depe Fevruarie 1875 că „după informațiile ce avem această operă a păr. Guettée se traduce și în limba română”.

Ediția a doua a cărții acesteia a apărut în anul 1887 la București, în tipografia Cărților Bisericești¹, în același format dar cu mai multe pagini: XIX + 349. Traducătorul, care acum este mitropolit al Ungrovlahiei și Primat al României, adaugă o prefață despre rostul cărții. „În ea creștinul Bisericii Ortodoxe vede luminat și hotărît ce crede și prin ce credința este superioară altor religii. Din ea se pot cunoaște într'un chip simplu și lămurit diferențele dintre deosebitele confesiuni creștine. Prin ea se asigură creștinul că dintre toate confesiunile creștine singură aceasta este care-și poate dovedi continuitatea sau dezvoltarea succesivă a doctrinei sale pe bazele evanghelice, a scrierilor sântilor Apostoli și decisiunelor sântelor Sinoade Ecumenice”.

Ediția a treia „e revăzută și îndreptată după a doua ediție a autorului (1884) de Dr. Const. Chiricescu, profesor și decan al facultății de teologie București, tipografia Cărților Bisericești, 1901. 16°, XX + 237 + II pagini. În această ediție s'au înlocuit unele neologisme cu cuvinte vechi bisericești, s'au schimbat unele expresii (d. p. în loc de Biserica catolică orientală s'a scris Biserica ortodoxă), unele verbe s'au pus la subjonctiv în loc de infinitiv. La p. XII s'a adăugat un rând sărit în edițiile anterioare. „Revăzătorul” mai adaugă în josul paginilor șapte note scurte².

3. *Papalitatea schismatică*³ sau Roma în raporturile sale cu Biserica Orientală de Vladimir Guettée, doctor în teologie al Bisericii Ortodoxe de Rusia. Traducțiune de Iosif episcop Danărei-de-jos. București, Tipografia Ștefan Mihălescu, 1881 (pe

1. Revista *B. O. R.* anunță pe copertă această ediție, începând cu luna Maiu 1887 (an. 11) și continuând până la sfârșitul anului al 12, (1888–89).

2. Traducerea română, în toate edițiile, nu are și folositoarea „table alphabétique des matières contenues dans cet ouvrage”, ca edițiile franceze. Această *Exposition de la Doctrine* a fost tradusă în multe limbi: în rusă de colonelul P. Buturlin; în engleză de Lamson, preotul bisericii americane din Paris. „Traducerea greacă făcută de d-l Marcu Balabanof, ministru al Principelui Bulgariei, este de o eleganță vrednică de notat”. În limba bulgară traducerea este a aceluiași Marcu Bălabanoff. Este și o traducere arabă și alta italiană; în spaniolă a fost tradusă fără numele autorului. Traducerea română a făcut bucurie autorului, care-și arată în prefața de la ediția a doua franceză respectul pentru „venerabilul episcop” traducător. v. ediția franceză din 1866, p. 485; prefața la ediția din 1884 și *Scrisorile* VII, IX, X, XI, XV.

3. v. mai sus la p. 266 titlul francez. *La Papauté schismatique* a fost pusă la index de curia romană. Autorul a aflat știrea tocmai în ziua când îi sosea scrisoarea aprobativă a patriarhului icumenic. (*Souvenirs*, p. 358).

coperta externă)¹, 1880 (pe coperta internă). 8°, XX+427+XV p.

Traducătorul² scrie că dintre toate operele care tratează problema vinovăției de desbinarea bisericii creștine, scrierea lui W. Guettée este cea mai serioasă. Autorul scrierii dovedește că papalitatea s'a dezvoltat după secolul al IX-lea rupând unitatea bisericii, a tradiției și a învățaturii apostolice și părintești, falsificând texte și interpretând greșit Scriptura, ca să dea temei divin pretențiilor episcopului român că „de drept divin el este suveranul papal al bisericii creștine. Smulgându-i aceste pene false“, unitatea bisericii creștine se reface lesne, rămânând Iisus Hristos veșnic suveran al bisericii.

În anul 1906 apare ediția a doua a *Papalității schismatice*. Se simte de mult lipsa unei noi ediții.

4. *Papalitatea eretică*³, expunere a eresurilor, erorilor și inovațiilor Bisericii Romane, de la separațiunea sa de Biserica catolică în secolul al IX-lea, de *Wladimir Guettée*, doctore în teologie al Bisericii ortodoxe ruse. Traducțiune făcută cu binecuvântarea P. S. S. părintelui episcop al eparhiei Râmnicului — N. Severin D. D. *Iosif*, de protosyncelul *Gerasimu Saffirinu*, baccalaureat de la liceul din Craiova, director și profesore de morală, liturgică și pastorală al seminariului eparhiei Râmnicului. Râmnicu Vâlcei, Tipografia G. Nicolantîn, 1885. Traducțiune făcută cu autorizațiunea autorului. 8°, XII+453 pagini.

Revista Sinodului român scrie astfel despre această carte. „Părintele Guettée prin această operă probează că biserica papală în privința doctrinelor sale s'a depărtat de doctrina lui Christos și a Apostolilor. Ea a introdus deșme nouă în dogmatica sa și prin aceasta ea a devenit și eretică“⁴. Iar Guettée însuși își rezumă astfel lucrarea. „Papalitatea, care a creiat schisma între Orient și Occident, a denaturat creștinismul și a înlocuit doctrina apostolică tradițională cu doctrine noi, contrare vechilor dogme care au în sprijinul lor mărturia neîntreruptă a tuturor bisericilor“⁵.

1. Variația în citarea datei acestei cărți vine de acolo că la unele exemplare legate s'a lepădat coperta externă; iar acolo unde este păstrată, se trece cu vederea peste data internă.

2. Pentru autorizarea traducerii, care s'a făcut după ediția a doua franceză, vezi mai jos *Scrisoarea XXXIX* din 20 Maiu 1881.

3. v. mai sus p. 266 nr. 9, titlul francez.

4. *B. O. R.*, 1, nr. 5, 6, 7 (= Februarie, Martie, Aprilie) din anul 1875 pe copertele ultime.

5. W. Guettée, *Souvenirs*, p. 368.

5. *Ernest Renan*¹ *în fața tribunalului științei* sau *Combaterea cunoscutei scrieri a lui Renan intitulată „Vieța lui Iisus”,* din trei puncte de vedere: exegetico-biblic, istorico-critic și filosofic. Opera marelui scriitor ortodox Vlad. Guettée (l'abbé); redactor principal al revistelor l'Union Chrétienne et l'Observateur Catholique; autor al Istoriei Bisericii în Franța, Istoriei Iezuiților, a Papalității schismatice și al mai multor altor opere de istorie și filosofie religioasă. Tradusă din limba rusă de protosfințelul Gerasim Miron, licențiat în teologie. Tipărită cu cheltuiala P. S. Episcop de Huși D. D. Silvestru Bălănescu. Iași, tipografia Dacia, P. Iliescu et D. Grossu, 1898², 8°, VIII+479 pagini.

În prefață traducătorul spune că desfacerea grabnică, în două ediții, a traducerii române a Vieții lui Iisus de Renan a îngrijorat Sinodul român. Episcopul Silvestru Bălănescu l-a îndemnat să caute o combatere a cărții acesteia, criticată chiar de Napoleon al III-lea. Găsindu-o pe a lui Guettée o traduce din limba rusă; deci traducere din traducere³.

6. *Catehism sobornicesc* care cuprinde învățătura creștină așa cum a fost ea mărturisită în decursul celor dintâi veacuri ale Bisericii de Vladimir Guettée, doctor în teologie al Bisericii ortodoxe din Rusia. Din limba franceză de I. I. Beleuță, catihet ortodox. Făgăraș, 1913, tipografia Ieronim Preda, 8°, IV + 105 pagini.

Catehismul acesta scris cu gândul să ajute la reunirea bisericilor este întemeiat pe adevărul creștin revelat și propovedit de Apostoli, de Sfinții Părinți și de sinoadele icumenice. În el sânt cuprinse numai „învățăturile primite de Biserica cu adevărat sobornicească a celor dintâi opt veacuri”. Traducerea s'a făcut după textul tipărit în revista Union Chrétienne. În anul 1876 Guettée a tipărit aparte acest *Catéchisme* în care „a căutat să fie

1. Dăm titlul francez întreg al acestei cărți rare la noi. *E. Renan devant la science ou Réfutation de la prétendue vie de Jésus de M. E. Renan au triple point de vue, de l'exégèse biblique, de la critique historique et de la philosophie, par M. l'abbé Guettée, rédacteur en chef de l'Union Chrétienne et de l'Observateur Catholique; auteur de l'Histoire de l'Eglise de France, de l'Histoire des Jésuites, de la Papauté schismatique et d'autres ouvrages d'histoire et de philosophie religieuse. Deuxième édition. Paris. Librairie de l'Union Chrétienne, 54, Rue du Faubourg-Saint-Honoré, 1864. 8°. VIII+470.*

2. Maiorul D. Pappazoglu a publicat în 1864 un *Răspuns ortodox contra ereticului Renan*; o broșură de 54 pagini naive.

3. Cartea este anunțată întâia oară de B. O. R., 22, nr. 7, Oct. 1898, pe coperta primă verso. Anunțul se repetă în multe numere.

foarte ortodox și să răspundă la toate obiecțiunile liber-cugetătorilor¹.

7. *Introducere în istoria bisericească generală*, prelucrare de I. Beleuță după W. Guettée, *Histoire de l'Eglise*, publicată în *Anuarul Academiei Teologice* (Sibiu) pe anul 1921/22².

8. *Studiu asupra creștinismului* considerat ca legătură de unire între popoare de Wladimir Guettée. În românește de I. I. Beleuță presbiter, profesor seminarial. Sibiu, tipografia Dacia Traiana, 1924 (Extras din *Telegraful Român* 1915). 8°, 45 pagini.

Sânt șapte scrisori publicate în *Union Chrétienne* (1870—71). Prin ele Guettée arată că în lume ar domni dreptatea socială, s'ar îndulci legăturile între oameni și s'ar înlătura dușmăniile și războaiele, dacă învățăturile Evangheliei ar fi primite în tot adevărul lor.

9. *Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox*, traducere de I. Beleuță, tipărită în *Revista Teologică* (Sibiu), XVII (1927), XVIII (1928), XIX (1929).

Traducătorul scrie într'o notă (XVII (1927), p. 18) că din pricina războiului nu s'a putut sărbători în anul 1916 centenarul nașterii lui W. Guettée, „unul din cei mai însemnați preoți din veacul al XIX-lea”; de aceea pentru a plăti această datorie dă acum în românește o parte din Amintiri, adică din cartea lui Guettée, *Souvenirs*³.

10. Strâng supt acest număr alte traduceri ale lui I. Beleuță din scrierile lui Wladimir Guettée, publicate în *Revista Teologică* din Sibiu.

Despre autoritatea doctrinală și despre regula de credință în biserica catolică. Principiile ortodoxiei, I: IV (1910)⁴. — *Misiunea bisericii ortodoxe în lume*⁵. *Științele bisericești. Documente despre atitudinea unor bărbați trecuți la biserica ortodoxă: V* (1911). — *Biserica orientală în fața bisericilor apusene. Papalitatea și bisericile*

1. v. mai jos *Scrisorile II și XV*.

2. N'am la îndemână acest Anuar. Citez după T. B o d o g a e, *Profesorul Ilie I. Beleuță* în *Anuarul Academiei* pe 1940/41, p. 63.

3. Traducerea română se oprește la pagina 183 a textului francez, căci „va urma” n'a mai urmat.

4. Pentru cruțarea spațiului nu arăt paginile. Cetitorul le poate lesne afla chiar numai din sumarul anual al *Revistei Teologice-Sibiu*.

5. Reprodus de Arhiereul Irineu Mihălcescu și Emilian Vasilescu în *Apărarea Credinței* (1937), p. 170—172.

creștine. Câteva reflexiuni despre starea religioasă a lumii. Crăciunul: VI (1912). — Principiile ortodoxiei, II. Chemarea clerului. Despre modul cum trebuie apărută biserica. Despre Biserica lui Iisus Hristos. Un articol program despre unirea bisericilor creștine: VII (1913). — Despre activitate în biserica română. Biserica română și spiritul modern. Catolici și schismatici: VIII (1914). Despre toleranța creștină: IX (1915). — Este Biserica anglicană, catolică?: XXIV (1934) ¹.

1. I. Beleuță publică și „prelucrări” în *Revista Teologică* (anii 1921-1922, 1923; în *Anuarul Academiei* 1935—36, un studiu asupra celor 39 articole de credință ale bisericii anglicane), dar nu arată autorul după care prelucrează. Eu, neavând la îndemână pentru control rev. *Union Chrétienne*, pe care des o folosește Beleuță, n'am putut ști dacă aceste prelucrări sânt după W. Guettée, și de aceia nu le-am trecut în lista de supt nr. 10. Deci dacă această listă nu va fi completă, vina nu-i numai a mea.

CORRESPONDANCE AVEC LE R. P. WLADIMIR GUETTÉE.

I.

Guettée mulțumește lui Iosif pentru scrisoare și fotografie. Dovezile de simpatie îl mângâie în tristețile sale. Roagă pe Iosif să-i răspândească scrierile în biserica română.

Paris 30 Août/11 Sept. 1874

Monseigneur

J'ai reçu hier la lettre dont Votre Eminence m'a honoré, et j'ai trouvé incluse dans la lettre votre photographie¹. Je remercie Dieu, Monseigneur, de vous avoir accordé de faire votre voyage en bonne santé, et je remercie de tout mon coeur Votre Eminence de la bonté dont elle m'a donné un si touchant témoignage. Votre portrait est déjà placé, dans mon album parmi les évêques qui m'ont donné des preuves de sympathie, et, je puis le dire, Monseigneur, aucun ne m'a témoigné plus d'intérêt et d'affection que Votre Eminence. Veuillez me conserver, Monseigneur, ces sentiments dont je me trouve très honoré, et qui me consolent au milieu des tristesses que j'éprouve parfois dans les luttes que je soutiens pour la vérité orthodoxe. On ressent plus de courage lorsqu'on se sent soutenu par des frères en Orthodoxie, et surtout par des Pères dans la foi.

Votre Eminence a bien voulu me promettre de répandre et propager mes ouvrages dans l'Église Roumaine. Je lui serai très reconnaissant de ce qu'elle pourra faire dans ce but. Je ne regretterai qu'une chose: la peine qu'elle se donnera. Mais, d'un autre côté, je sais que pour un évêque aussi pieux et aussi zélé, ce n'est pas une peine de travailler en faveur de l'Orthodoxie. Je prie Dieu de me guider et de m'éclairer afin que mes ouvrages soient toujours dignes de votre estime et de vos encouragements. Je serai bien heureux, Monseigneur, si votre Eminence veut bien me donner, le plus souvent possible, des nouvelles de sa santé. Ses lettres seront toujours pour moi des témoignages bien précieux de l'intérêt qu'elle a bien voulu me témoigner.

Veuillez, Monseigneur, me bénir et agréer l'hommage du profond respect avec lequel je suis de Votre Eminence, le très humble serviteur et fils en Notre Seigneur Jésus-Christ.

Wladimir Guettée, prêtre et Dr. en théol. de l'Église orthodoxe,
156. Avenue d'Eylau. Paris.

1. Fotografia mitropolitului Iosif Gheorghian se găsește la multe instituții și în unele publicații. d. p. G i b e s c u, *Istoricul mitropoliei* (1907), revista *Biserica Ortodoxă Română* 32 (1908—9), p. 1202. Cunoscutul său portret lucrat de G. D. Mirea se păstrează în palatul mitropoliei. O bună fotografie a lui Wladimir Guettée, cu barba înspicată și cu păr lung, îmbrăcat într'o largă giubea ortodoxă, în cartea sa *Souvenirs* (1889).

II.

Guettée este mulțumit că scrierile sale sânt lăudate de Iosif, episcop ortodox. Veuillot de la Univers nu se simte în stare de împotrivi. Va compune o Liturghie Gallicană asemănătoare cu cea ortodoxă și va tipări Catehismul, după înțelegerea avută cu Marele Duce Constantin de Rusia.

Paris 18/30 Octobre 1874

Monseigneur

Votre lettre est si aimable ; vous me comblez de si grands éloges, que je suis vraiment confus de tant de bonté. Je suis heureux que mes travaux soient appréciés avec tant de bienveillance par un évêque vénérable de la sainte église orthodoxe, et cela, Monseigneur, me dédommage amplement des peines et des luttes que j'ai à supporter depuis bientôt vingt ans. Lorsque je suis attaqué par Veuillot¹ et consors, je n'en suis pas affligé, au contraire ; c'est là le moindre de mes soucis et je ne demande qu'à me battre courageusement contre les ennemis de la vérité et de l'orthodoxie. Ce qui pourrait me rendre triste, ce serait l'indifférence ou l'hostilité des orthodoxes ; mais, sous ce rapport, j'ai peu à me plaindre, et la sympathie que me montrent de dignes évêques comme vous, Monseigneur, me fait oublier tous les soucis.

L'article qui vous a plu, Monseigneur, est le résultat d'une petite méchanceté. Comme les Journaux ultramontains craignent de parler de moi, j'avais tendu un piège à L. Veuillot en faisant, dans un No. plusieurs allusions capables d'exciter à la lutte. Je lui ai fait adresser le No. et il est tombé dans le piège ; il a parlé de moi. Vous savez ce qu'il en a dit. Il m'a fourni ainsi l'occasion de le provoquer à une lutte sérieuse ; mais il n'osera pas. Il est incapable d'un travail sérieux, et il sait qu'il n'a pas beaucoup d'injures à m'adresser ; je défie les calomnies de mes adversaires. Il se taira, j'en suis certain, quoique je le provoque encore un peu dans le No. de Novembre. Il se souvient de mes anciennes luttes où *l'Univers* a été si bien battu, et il ne s'exposera pas à une nouvelle déroute.

On craint l'Orthodoxie, dans l'Église Papiste ; on y sent que c'est l'ennemi le plus redoutable. Les Papistes peuvent encore se battre contre les sectes protestantes avec un certain avantage ; mais impossible de lutter contre l'Église Orthodoxe. Les Papistes le sentent et se taisent sur les ouvrages orthodoxes. J'essaie, par mes attaques, de les faire sortir de leur attitude prudente ; mais j'ai de la peine à vaincre leur obstination ; aussi ai-je beaucoup ri de l'attaque de L. Veuillot, se laissant prendre au piège que je lui avais tendu.

Permettez-moi d'attirer votre attention sur le premier No. de l'Union Chrétienne², No de Novembre. Ce travail a une importance spéciale, dont je veux dire deux mots à Votre Eminence.

1. Louis Veuillot, editor, începând cu anul 1840, al ziarului *L'Univers Religieux*, ziarist cunoscut, impresionat de cartea lui Lammenais, *Les paroles d'un croyant*.

2. *L'Union Chrétienne*, de care va fi des vorba în această corespondență, este revista înființată de W. Guettée în anul 1859 pentru susținerea ortodoxiei. Ea apare până în anul 1892, în 28 de volume.

J'ai vu à Paris le grand Duc Constantin de Russie¹, président de la société religieuse qui a établi des rapports avec les anciens catholiques d'Allemagne. Je lui ai exposé un plan d'après lequel les anciens catholiques français devaient marcher en avant dans la voie de l'union avec l'Église orthodoxe. Je lui ai exposé que l'ancienne Liturgie Gallicane, pendant les huit premiers siècles de l'Église, était la même que la Liturgie orientale. Il m'a engagé à le prouver; et c'est ce que je fais dans le No. de Novembre. Il est convenu que je ferai imprimer le *Catéchisme catholique* publié dans *l'Union Chrétienne*; que je composerai une *Liturgie Gallicane*² conforme à celle des premiers siècles. Je demanderai, pour les ouvrages, l'approbation des Patriarches et Synodes de l'Église orthodoxe. Ensuite, les anciens-catholiques français s'adresseront à l'Église orthodoxe pour s'unir avec elle, en acceptant le Catéchisme et la Liturgie, rédigées par moi, comme bases de l'union. Ces ouvrages ayant été approuvés d'avance comme orthodoxes, la question de l'union ne souffrira aucune difficulté, et l'ancienne Église Gallicane orthodoxe sera reconstituée. Les anciens-catholiques actuels suivent mon impulsion et sont déjà orthodoxes.

La chose doit rester secrète pour le moment; mais j'ai voulu en faire part à Votre Eminence qui s'intéresse si vivement au progrès de l'orthodoxie.

Je remercie Votre Eminence de m'avoir acquis de nouveaux amis en Roumanie. J'ai réuni dans un seul paquet les ouvrages demandés afin d'éviter des frais. Le paquet est au nom de Votre Eminence et je l'ai remis à un expéditeur Roumain. J'ai mis aussi dans le paquet un volume pour M. Carpe de Berlad³, et je lui écris de le faire prendre à l'Évêché de Houche.

J'ai l'honneur d'être, Monseigneur, de Votre Eminence, le très humble fils et serviteur et je le prie de me bénir.

W. Guettée

III.

Guettée întreabă cum să expedieze Istoria Bisericii căci corespondentul din Iași nu răspunde la scrisori. Neprimind prețul volumelor expediate, nu mai poate tipări vol. IV.

Paris 2 Décembre 1874/7 Janvier 1875.

Monseigneur

Me voici arrivé vers la fin de l'année où j'ai eu l'honneur de voir Votre Eminence. Je n'ai pas voulu laisser arriver l'année nouvelle sans rendre à Votre Eminence mes hommages les plus respectueux et lui offrir, pour l'année prochaine, mes souhaits et mes félicitations.

1. Este Marele Duce Constantin Nicolaevici, abonat la *Histoire de l'Église* vol. II (v. p. 434) cu patru exemplare.

2. Despre aceste cărți v. mai sus p. 266 nr. 16 și mai jos *Scrisoarea XIV*.

3. Este preotul Ioan Carp profesor în Bârlad, trecut în lista abonaților la *Histoire de l'Église*, vol. II, p. 440 și vol. IV, v. list e. Lista abonaților moldoveni, tipărită în vol. II (p. 434, 439—40), cuprinde 41 de nume: mitropolitul, arhimandriți, preoți, doamne și domni.

Vous m'avez témoigné tant de bonté, tant d'intérêt, que je manquerai à mon devoir, si je ne vous en témoignais toute ma reconnaissance.

Depuis que le bon Père Isaïe ¹ vous a amené dans ma modeste demeure, je suis devenu un ami pour cet excellent ecclésiastique que je ne connaissais pas assez auparavant. Je lui parle souvent de Votre Eminence, et je suis heureux de m'entretenir avec lui d'un évêque aussi digne de gouverner une Église orthodoxe, et dont l'estime est pour moi un encouragement si puissant dans mes travaux.

Je ne veux, pour aujourd'hui, Monseigneur, que vous offrir mes félicitations. Dans quelque temps, si vous le permettez, je pourrai écrire à Votre Eminence, pour la consulter sur ce qu'il y aurait à faire en Roumanie dans l'intérêt de *l'Histoire de l'Église*. En effet, le correspondant que m'avait indiqué Mgr le Métropolitain de Jassy ², ne répond même pas à mes lettres, et je ne sais comment adresser le 3-e volume à mes souscripteurs assez nombreux de la Roumanie. Peut-être Votre Eminence pourra-t-elle me donner des conseils utiles. En attendant, je suis obligé de suspendre la publication du 4-e volume, car un grand nombre de souscripteurs n'ayant pas payé les volumes précédents, ou les ayant payés à des correspondants infidèles, je me mettrais en dette vis-à-vis de mon imprimeur.

Je fais donc maintenant des démarches pour régulariser le situation et me mettre en mesure de continuer la publication de mon ouvrage.

Pardonnez moi, Monseigneur, de vous parler d'affaires dans une lettre où je voulais seulement vous adresser mes hommages et mes félicitations.

Je baise avec respect votre main pastorale et je vous prie, Monseigneur, de me bénir comme un fils aussi affectueux que dévoué.

J'ai l'honneur d'être, de Votre Eminence, le très humble et très obéissant fils et serviteur.

Wladimir Guettée.

156. Avenue d'Eylau. Paris.

P. S. Mes respects à Mgr l'archimandrite Innocent ³. J'ai reçu sa dernière lettre et lui remercie de tout coeur. Il sera inscrit, ainsi que Monseigneur, sur la liste des abonnés de *l'Union Chrétienne* pour l'année 1875,

1. Este arhimandritul Isaia Persiceanu din mănăstirea Neamț, numit de mitropolitul Calinic Miclescu preot la biserica română din Paris, unde slujește patru ani (1877—76). v. Veniamin Pocitan, *L'Église orthodoxe roumaine de Paris*, p. 59—60.

2. Este Calinic Miclescu mitropolit al Moldovei (1865—1875) și apoi Primat al României (1875—† 14 August 1886).

3. Inochentie Moisiu (iscălește Innocent și Innocențiu), director și profesor la seminarul din Huși (1862—77), arhiereu-vicar al Ungrovlahiei (1880—1892), profesor în 1881—1882 la nou înființata facultate de teologie din București, episcop de Roman (1892—† 5 Aprilie 1894), v. B. O. R., 18 (1894—95), p. 173. La Veniamin Pocitan, *Arhieriei vicari*, (București 1937), p. 39, este greșit anul morții: 1895.

IV.

Guettée roagă pe Iosif să-i găsească un corespondent în România. Prof. Zotu îi trimete abonamente și-i anunță scrierile în revista Sinodului.

Paris 5/24 Février 1875

Monseigneur

Je ne sais quelles expressions employer pour remercier Votre Eminence de la bonté avec laquelle elle veut bien me permettre de lui parler des affaires de *l'Histoire de l'Eglise* en Roumanie. J'ai essayé d'employer l'intermédiaire de la librairie pour me débarrasser de tout autre souci que celui de la composition de cet ouvrage; mais je suis obligé de m'occuper moi-même du matériel de cette affaire, sous peine d'en compromettre le succès.

Monseigneur le Métropolitain de Jassy¹ m'avait envoyé directement un bon nombre de souscriptions, comme Votre Eminence peut le voir dans la liste des souscripteurs publiée à la fin du 2-e volume. Je lui adressai directement le premier volume qui fut distribué et payé. Lorsque le second volume parut, j'avais chargé un libraire de tous les détails d'envoi et de recouvrement. Malheureusement ce libraire adressa à Mgr le Métropolitain de Jassy une lettre tout à fait commerciale. Il n'avait pas eu certainement l'intention d'offenser Son Éminence, mais Monseigneur se montra très froissé et écrivit au libraire une lettre dans laquelle il manifestait son mécontentement et refuser de s'occuper du 2-e volume et même de le retirer de la douane.

J'écrivis à Son Eminence pour la prier d'excuser le libraire qui n'avait pas eu de mauvaises intentions. Son Eminence me répondit qu'elle restait sympathique pour mon oeuvre et pour moi, et chargea un libraire nommé Bobé, de Jassy, de se mettre en relations avec moi. Le libraire retira le 2-e volume de la douane. Je ne sais ce qu'il en a fait. Avant de lui envoyer le 3-e volume, je lui ai écrit de me donner des renseignements sur le second, et de me le solder. Il ne m'a pas répondu; et je n'ai pas envoyé le 3-e volume. Voilà où l'affaire en est.

Je désirerais bien remonter en Roumanie un diacre ou un moine sachant le français et qui voudrait bien être mon correspondant pour recevoir les volumes, les distribuer aux souscripteurs, recevoir l'argent et me l'envoyer. Ce correspondant devrait habiter un endroit central d'où il pourrait avoir des relations faciles avec le reste de la Roumanie. Lorsqu'il recevrait un ballot, il ferait le petit calcul des frais qu'il ferait supporter également par chaque volume. Je lui ferais hommage de mes ouvrages, et s'il désirait avoir un petit bénéfice sur chaque volume, je le lui accorderais. Peut-être Votre Eminence connaîtrait-elle un homme qui pourrait être ce correspondant. Je me mettrais aussitôt en relations avec lui, et je serais débarrassé d'un grand souci. Si Votre Eminence peut me rendre ce service de m'en indiquer un, je lui en aurai la plus vive reconnaissance.

Il y a au Séminaire Supérieur de Bukarest un professeur nommé

1. v. *Scrisoarea III*, n. 2.

Zotu¹ que j'ai beaucoup connu à Paris. Depuis plusieurs années je n'avais plus entendu parler de lui. Il vient de m'écrire et de m'envoyer le prix de 15 premiers volumes qu'il m'avait demandés pour 15 souscripteurs. Il m'annonce qu'il parle de mes ouvrages dans le Journal du Saint-Synode et que le rédacteur de ce Journal Mgr. Genadiu² s'intéresse beaucoup à mes travaux. Votre Eminence pense-t-elle qu'on pourrait, à la rédaction du Journal du Saint-Synode, ou au Séminaire Supérieur, trouver un correspondant actif et vraiment sérieux, qui s'occuperait avec zèle de *l'Histoire de l'Eglise*? Votre Eminence connaît mieux que moi le personnel, et je m'en rapporterai à Elle.

En Russie, c'est la librairie du Saint-Synode qui reçoit mes ouvrages, les distribue aux souscripteurs et me paye. Pourrait-on en Roumanie organiser quelque chose d'analogue? Je vous sou mets, Monseigneur, toutes mes idées. Votre Eminence jugera s'il y a quelque chose de réalisable.

Je n'ai plus maintenant que des excuses à Lui demander pour la peine que je lui donne. Mais, Monseigneur, vous êtes si bon; vous avez la bonté de vous intéresser si vivement à mes publications, que l'on devient naturellement presque importun pour Votre Eminence. Elle sait, du reste, que ce n'est pas pour des intérêts temporels que je cherche à organiser la publication de mon oeuvre; c'est ce qui m'enhardit de lui en écrire aussi familièrement. Je vous prie, Monseigneur, de me bénir et je baise respectueusement votre main pastorale.

J'ai l'honneur d'être, de Votre Eminence, le très humble serviteur et le très dévoué fils en Notre Seigneur Jésus-Christ.

Wladimir Guettée, prêtre et Dr. en théol., de l'Eglise orthodoxe.

P. S. J'ai reçu les 74 frs. que Votre Eminence avait eu la bonté de m'annoncer. Je n'ai point reçu la lettre dans laquelle Votre Eminence me parlait de Monseigneur Melchisédec³. Veuillez, je vous prie, Monseigneur, lui dire que je lui offre mes hommages respectueux, et que, dès que je connaîtrai ceux de mes ouvrages qui lui seraient agréables, je les lui enverrai. J'y joindrai ma carte photographique, mais à condition que Mgr Melchisédec m'adressera aussi la sienne. Quoique les ouvrages de Mgr. Melchisédec soient en langue roumaine, je serai heureux de les recevoir. J'en possède déjà plusieurs en cette langue et je les comprends un peu.

V.

Guettée va avea prin Iosif doi corespondenți în România. A revăzut traducerea franceză a Liturghiei Sfântului Ioan Hrisostom.

1. v. mai sus *Introducerea*, p. 267—8.

2. Este Ghenadie Argeșiu (Țeposul) (1813 — † 30 Noemvrie 1877), poliglot și vestit predicator, episcop de Argeș (1865 — 1868), președinte (1874—1877) al comitetului redactor al revistei sinodale *B. O. R.* delegat al Sinodului român, împreună cu episcopul Melchisedec, la conferința vechilor catolici de la Bonn (1875).

3. Este cunoscutul Melchisedec Ștefănescu (1823 — † 16 Maiu 1892), episcop, pe rând, de Huși, Ismail, Roman, des pomenit în această corespondență. Vezi și lista din vol. IV *Histoire de l'Eglise*.

Paris 29 Mars/10 Avril 1875

Monseigneur

Je dois commencer par demander pardon à Votre Eminence de lui avoir occasioné tant de peine et de démarches. Si j'ai osé vous écrire comme je l'ai fait, c'est votre faute; vous avez été si bon pour moi que je me suis persuadé qu'on ne pouvait abuser de tant de bonté.

J'espère qu'avec le temps, les affaires de l'*Histoire de l'Eglise* se régularisent en Roumanie. M. Zotu se charge de ses quinze souscriptions. Si le libraire de Jassy se conduit bien, comme je l'espère d'après les renseignements de Votre Eminence, j'aurai ainsi en Roumanie deux correspondants: Le Journal du Saint-Synode à Bukarest et le libraire de Jassy. Les souscripteurs qui ont négligé l'ouvrage y reviendront avec le temps et sauront où le trouver. J'écris aujourd'hui même au libraire de Jassy. Je demande la permission à Votre Eminence de lui communiquer la réponse qu'il me fera.

J'ai écrit au Saint-Synode de Russie, dans la librairie duquel se trouve centralisée la plus grande partie de mon ouvrage. J'espère qu'il adhérera aux propositions que je lui fais. Dans ce cas, l'ouvrage paraîtra rapidement et régulièrement. Dans le cas contraire, je ne sais encore ce que je pourrai faire. C'est une chose difficile de travailler pour l'orthodoxie dans le camp ennemi, et, en rencontrant à tous pas des obstacles de tout genre. Mais je suis habitué à la lutte et je ne me découragerai pas, je l'espère de la bonté de Dieu qui m'a soutenu jusqu'ici.

Votre Eminence a eu la bonté de s'intéresser à la traduction de la Liturgie de St. Jean Chrysostôme en français, à l'usage des fidèles. J'ai profité du temps d'arrêt de l'impression de l'*Histoire de l'Eglise* pour y mettre la dernière main. Le petit volume paraîtra pour Pâques, très probablement. Le Rév. Père Isaïe¹ s'intéresse beaucoup à cette publication. C'est un homme excellent et je désire bien vivement qu'il réussisse dans son projet d'Eglise pour qu'il se décide à rester à Paris. L'orthodoxie y est si mal représentée par le clergé russe, que je suis vraiment heureux d'avoir pour ami un bon prêtre orthodoxe appartenant à la Roumanie. Lorsqu'il sera décidé à rester à Paris, j'irai quelques fois officier avec lui; ce sera pour moi une grande consolation.

J'ai adressé à Son Eminence Monseigneur l'Evêque d'Ismaïl² les volumes que vous avez bien voulu m'indiquer. Je n'ai pas osé lui écrire directement, ne sachant pas si ma lettre lui serait agréable. Je compte sur Votre Eminence pour lui faire connaître mes bons sentiments et l'assurer de mes respects.

Cette lettre arrivera à Votre Eminence avant les fêtes de Pâques; mais je lui demande la permission de lui offrir, par anticipation, à l'occasion de la grande fête chrétienne, mes vœux les plus sincères et mes félicitations, qui sont celles d'un fils pour un de ses Pères dans la foi.

1. *Scrisoarea III*, n. 1.

2. *Scrisoarea IV*, n. 3.

Je baise respectueusement la main de Votre Eminence, et je la prie de croire à tous mes sentiments de respect et d'affection filiale.

Wladimir Guettée

prêtre, d-r en théol. de l'Église orthodoxe

156. Avenue d'Eylau. Paris.

VI.

Iosif respectă pe Guettée pentru lupta lui ortodoxă în câmp inamic și se socotește al treilea corespondent. Cere autorizație să traducă în limba română Expunerea Doctrinei.

12/24 Avril 1875

Mon très Révérend Père

J'ai reçu avec plaisir la lettre que vous avez bien voulu m'adresser en date du 29 Mars. Votre délicatesse à me demander pardon de la peine que vous croyez m'avoir occasioné par rapport à votre affaire de *l'Histoire de l'Eglise* me rend vraiment confus. Je prie votre révérence de croire que ce qui me cause vraiment de la peine c'est de ne pouvoir vous aider à cette affaire autant que je le désirerais, mais j'espère que ma bonne volonté à vous être utile, quoique n'étant pas secondé par les circonstances, vous sera néanmoins agréable. Je respecte votre persévérance à cette oeuvre, et votre mérite est d'autant plus grand que c'est, comme vous le dites, au milieu du camp ennemi que vous travaillez, pour l'Orthodoxie. Continuez mon très respectable Père à avoir du courage dans la tâche difficile que vous avez entreprise, et je ne doute point que les prières de vos frères seront exaucées et que le Seigneur vous donnera les forces nécessaires pour surmonter les obstacles et conduire à bonne fin le grand ouvrage si nécessaire à l'Orthodoxie. J'espère aussi que les embarras relatifs à cet ouvrage se régulariseront en Roumanie.

Outre vos deux correspondants de Jassy et de Bucarest veuillez bien me considérer comme le troisième à Houche pour cinq souscripteurs qui sont : l'évêque Polycarpe¹ directeur du Séminaire, l'archimandrite Innocent Moïsiu², le prêtre Carp³ de Berlad et moi. Le cinquième M. Nicolas Tomescou, archidiacre de l'Evêché de Houche, vous prie de vouloir bien lui faire expédier les trois volumes déjà parrus de *l'Histoire de l'Eglise*. A cet envoie, je vous prierai de faire joindre pour moi 10 exemplaires de la *Liturgie de St. Jean Chrysostôme*, nouvellement traduite par vous, car je m'intéresse beaucoup à cette oeuvre. Faites envoyer, s'il vous plait, la note de tous ces ouvrages dont je ferai parvenir le montant à votre adresse immédiatement après l'avoir reçue. Ayez aussi la bonté de donner l'ordre, à

1. Policarp Popescu, arhimandrit, director (1872 — 1876) și profesor (1856—1876) la Seminarul din Huși, arhiereu-vicar Bârlădeanu. v. Dumitrescu și Ionescu, *Istoria seminarielor preoțești* (1906), p. 60; N. Nitzulescu, *Contra pseudo-ortodoxii* (1876), p. 28.

2. v. *Scrisoarea III*, n. 3.

3. v. *Scrisoarea II*, n. 3.

votre libraire d'expédier à l'avenir les livraisons ultérieures à mon adresse à Houche.

Maintenant permettez moi, mon Révérend Père, de vous faire une prière. Il s'agit de votre *Exposition de la doctrine de l'Eglise Orthodoxe*, ouvrage que nous n'avons pas encore en Roumain. En le lisant je l'ai trouvé si nécessaire à notre clergé et surtout aux séminaristes que je me suis proposé de le traduire en notre langue afin qu'il puisse être lu par ceux qui n'ont pas le bonheur de pouvoir le lire dans l'original même. La traduction est déjà faite, mais je n'ai pas osé la faire imprimer sans avoir obtenu d'abord votre permission. Si Votre Révérence veut bien m'accorder cette autorisation, Elle aura rendu un immense service à notre Eglise roumaine et m'aura causé à moi personnellement un bien grand plaisir dont je lui serai éternellement reconnaissant.

Mille fois merci, mon Révérend Père, des félicitations que vous avez bien voulu m'adresser à l'occasion des fêtes de Pâques; en vous priant de recevoir de même les miennes.

J'embrasse fraternellement Votre Révérence en lui offrant l'assurance de ma haute considération et de tous les sentiments respectueux dus à ses lumières. J'ai l'honneur d'être de Votre Révérence le frère le plus dévoué en Jésus-Christ.

(Joseph évêque de Houche)

VII.

Guettée socotește o cinste pentru el traducerea Expunerii Doctrinei. Liturgia este supt tipar.

Paris 12/24 Mai 1875

Monseigneur

J'ai tardé quelque temps à répondre à l'aimable lettre que Votre Eminence a bien voulu m'écrire, par ce que je voulais en même temps lui annoncer l'envoi de la Liturgie, traduite en français. Mais l'impression tarde trop par suite de la maladie de l'ouvrier chargé du tirage, et je ne veux pas différer plus long temps ma réponse.

Le commencement de la Liturgie a été si bien imprimé qu'il serait malheureux que le reste le fût moins bien; c'est pourquoi j'aime mieux attendre que l'ouvrier qui a imprimé le commencement, imprime la fin, et je ne veux pas confier ce travail à un ouvrier médiocre. Dès que le travail sera terminé, j'enverrai à Votre Eminence les exemplaires qu'elle m'a demandés; et j'expédierai dans le même ballot les trois volumes de M. l'archidiacre N. Tomescou.

Votre Eminence me demande la permission de publier en Roumain mon *Exposition de la Doctrine orthodoxe*. C'est un honneur que vous me faites, Monseigneur, et mon petit travail sera ainsi publié dans toutes les langues des peuples orthodoxes. Votre Eminence a donc l'autorisation la plus entière de publier, non seulement *l'Exposition*, mais tout ce qu'elle trouvera de bon et d'utile dans mes oeuvres.

J'ai écrit au libraire de Jassy avant de lui expédier les volumes dont Votre Eminence m'a parlé. Ce libraire ne m'a pas répondu. Je vais lui écrire de nouveau aujourd'hui; car puisqu'il demande 15

exemplaires du v. 3, c'est qu'il en a placé 15 du v. 2 et il a un compte à régler avec moi. Il doit surtout me dire au juste le nombre d'exemplaires des v.v. 1 et 2 qui lui restent.

Votre Eminence recevra bientôt, je l'espère, les exemplaires de la Liturgie, et, si elle veut bien trouver bonne la traduction, j'en serai bien flatté.

Agréez, Monseigneur, l'hommage du profond respect avec lequel j'ai l'honneur d'être, de Votre Eminence, le très dévoué et respectueux fils et serviteur.

Wladimir Guettée

156. Avenue d'Eylau. Paris.

VIII.

Iosif trimete costul cărților expediate lui Melchisedec și cere din nou autorizație de a traduce Expunerea Doctrinei.

Bucarest. Ce 29 Mai 1875

Mon très Révérend Père

J'ai l'honneur d'envoyer en même temps que cette lettre à l'adresse de Votre Révérence 41 frs. le montant de la note de ces ouvrages envoyés à Son Em. l'Evêque d'Ismail, en demandant à Votre Révérence ses excuses d'avoir retardé l'envoi de cette somme, ne sachant votre adresse. Elle vous prie en même temps par moi de vouloir bien lui faire expédier à l'avenir les livraisons ultérieures de votre *Histoire de l'Eglise* en deux exemplaires, dont l'un pour S. Em. et l'autre pour Sa Révérence l'économiste Constantin Roseu¹ directeur au Séminaire d'Ismail. Je profite de cette occasion pour vous exprimer de nouveau mes respectueux hommages et le désir ardent d'avoir de vos bonnes nouvelles, car il y a déjà bien long temps que je n'en ai pas de tout.

Puis-je, mon Révérend Père, renouveler sans vous importuner la prière que j'ai eu l'honneur de vous adresser par ma dernière lettre du 12/24 Avril, concernant l'un de vos ouvrages *l'Exposition de la Doctrine de l'Eglise orthodoxe*? Comme je disais à V. Révérence, dans cette lettre, la traduction en Roumain de cet ouvrage est déjà faite, mais je n'ose pas la faire imprimer sans votre autorisation. Aussi j'attends très impatiemment de votre bienveillance la permission pour l'imprimer. En me recommandant à votre amitié et en vous embrassant fraternellement j'ai l'honneur d'être de Votre Révérence très dévoué frère en Jésus-Christ.

(Joseph évêque de Houche).

IX.

Guettée repetă autorizația traducerii, arată în ce limbă s'a tradus Expunerea și dă voe lui Iosif să traducă tot ce va găsi folositor în scrierile sale.

Paris 24 Juin 1875

Monseigneur

J'ai attendu quelques jours pour répondre à Votre Eminence,

1. Economul Constantin Rosei, profesor și director (1868—1893) la Seminarul din Ismail-Galați. v. Dumitrescu și Ionescu, o. c., p. 62 și lista din vol. IV, *Histoire de l'Eglise*.

afin de lui accuser réception de l'argent qu'elle m'annonçait dans sa lettre. Je l'ai reçu. Je pense que ma réponse à la lettre antérieure de Votre Eminence lui est arrivée maintenant. Elle aura éprouvé un retard que je ne comprends guère. J'y disais à Votre Eminence que je me considérais comme très honoré de ce qu'elle voulait bien publier en Roumain l'*Exposition de la Doctrine orthodoxe*. Vous pouvez, Monseigneur, traduire et publier tout ce qui vous semblera bon et utile dans mes ouvrages. Je n'ai qu'un désir : que la vérité soit connue ; et si mes écrits peuvent y contribuer, j'en serai très heureux. Déjà l'*Exposition* a été traduite en Grec, en Russe et en Arabe. Quand elle le sera en Roumain, elle sera à la portée de tous les peuples orthodoxes. On l'a traduite aussi en Anglais, en Italien et en Espagnol ; ce qui me prouve que ce petit livre a été apprécié et a pu porter quelques bons fruits.

Je ne sais pas s'il faut adresser dès maintenant les trois premiers volumes à Sa Révérence l'Econome C. Roseu¹ ou seulement le 4-e volume quand il paraîtra.

La semaine prochaine, je remettrai au commissionnaire les *Liturgies* en français, à l'adresse de Votre Eminence. Je suis bien touché, Monseigneur, de la sympathie que vous témoignez pour ma personne et mes ouvrages. Croyez bien que j'en ai une bien sincère reconnaissance.

Dans le cas où vous auriez l'occasion de voir Monseigneur l'Evêque d'Ismaïl, présentez lui, je vous prie, mes humbles hommages et l'assurance de mon profond respect.

Quant à vous, Monseigneur, je ne puis que renouveler à Votre Eminence l'assurance des sentiments qu'elle connaît déjà. Je baise avec respect sa main paternelle et je lui demande sa bénédiction.

Votre fils et serviteur en Notre Seigneur J. C.

Dr. Wladimir Guettée
prêtre.

156. Avenue d'Eylau, Paris.

X.

Iosif a primit Liturghiile și trimete un exemplar din traducerea română a Expunerii Doctrinei.

Houche. Ce 27 Août 1875

Mon très Révérend Père

J'ai reçu les premiers trois vol. de Votre *Histoire de l'Eglise* ainsi que les 10 exemplaires de Liturgie que vous avez bien voulu me faire envoyer par votre libraire, et je m'empresse d'envoyer à votre adresse le montant de ces livres, d'après la note, la somme de 39 fr. En même temps j'ai l'honneur de prier V. Révérence de vouloir bien accepter un exemplaire de la traduction en roumaine de votre ouvrage : *L'Exposition de la Doctrine de l'Eglise Orthodoxe*, publiée par votre autorisation. Je profite de cete occasion pour vous adresser mes sincères remerciements pour votre bienveillance. Déjà plusieurs personnes qui ont lu la traduction m'ont obligé de vous remercier en leur noms

1. v. nota precedentă.

pour tout le bien qu'ils ont obtenu par la lecture de cet ouvrage si nécessaire pour tous les chrétiens en général.

Me joignant aux vœux de ces personnes je prie Votre Révérence d'agréer l'assurance de ma haute considération, ayant l'honneur d'être de Votre Révérence le plus dévoué serviteur.

(Joseph évêque de Houche)

XI.

Guettée mai cere un exemplar din Expunerea Doctrinei pentru diaconul de la biserica rusă, care este din Basarabia și știe românește. Această carte este tradusă în toate limbile ortodoxe. Ar dori să tipărească în revistă discursurile episcopilor români ținute la conferința din Bonn.

Paris 17/29 Septembre 1875

Monseigneur

J'ai reçu la lettre que Votre Eminence m'a fait l'honneur de m'adresser et un exemplaire de sa traduction de l'*Exposition de la Doctrine orthodoxe*. Je suis très flatté, Monseigneur, que vous ayez fait à mon ouvrage l'honneur de le traduire et qu'il soit jugé si utile en Roumanie. Si Votre Eminence avait la bonté de m'en adresser un deuxième exemplaire pour le diacre de l'Eglise Russe, qui est de Bessarabie et sait le Roumain, je lui en serai bien reconnaissant. Quelques jours après la lettre, j'ai reçu la somme annoncée pour les ouvrages expédiés.

J'aurai, Monseigneur, un service à vous demander. Monseigneur Melchisedech¹ ayant assisté à la Conférence de Bonn y a prononcé un discours sur lequel les journaux allemands gardent le plus profond silence. Je pense que ce discours a été trop orthodoxe pour les oreilles des amis de M. Doellinger. Je serais heureux de le reproduire dans l'*Union Chrétienne*, si Monseigneur Melchisedech voulait bien y consentir et me l'envoyer. Je prie Votre Eminence de vouloir bien le lui demander de ma part. J'ignore si Monseigneur Gennadios² a aussi prononcé un discours. Dans ce cas, je serais aussi enchanté de le reproduire. Les Allemands qui, en apparence, font appel à tout le monde, n'aiment pas la contradiction, et n'aiment pas surtout les manifestations de l'Eglise orthodoxe. C'est une raison de plus de leur donner du retentissement. L'*Union Chrétienne* peut y contribuer, voilà pourquoi j'ai eu la pensée d'adresser la demande ci-dessus à Votre Eminence.

Maintenant, Monseigneur, l'*Exposition* est traduite dans toutes les langues des peuples orthodoxes ; en Grec, en Arabe, en Russe, en Roumain. Elle a été traduite aussi en Anglais, en Espagnol et en Italien. L'édition française est à peu près épuisée. Elle avait été tirée à 2000. C'est un grand succès pour ce petit livre et j'espère qu'il a pu faire du bien et contribuer au mouvement orthodoxe qui se mani-

1. v. *Scrisoarea IV*, n. 3 și *V*, n. 2.

2. v. *Scrisoarea IV*, n. 2. Participarea arhiereului Ghenadie și a episcopului Melchisedec la conferința vechilor catolici ținută în anul 1875 la Bonn a dat naștere la polemici fără rost în parlamentul român. v. Titu Maiorescu, *Critice*, III (ed. Pogoneanu), p. 220—222.

festes en Occident. Malheureusement, ce mouvement n'est pas secondée ; on peut même dire qu'il est entravé par quelques personnes qui devraient le seconder. Mais il a de l'avenir, j'en suis persuadé ; et quant à moi, je ne négligerai rien pour travailler à son développement.

Je prie Votre Eminence d'agréer l'hommage des sentiments de respect et d'amour filial avec lesquels j'ai l'honneur d'être, de Votre Eminence, le très humble serviteur et fils en N. S. J. C.

Wladimir Guettée
prêtre, dr. en théologie.

XII.

Iosif trimete patru exemplare din Expunerea Doctrinei ; a scris lui Melchisedec.

24 Sept. 1875

Mon très Révérend Père

En recevant votre lettre du 17/29, je me suis empressé d'écrire au Monseigneur Melchisedek le priant de votre part de vous envoyer son discours prononcé à Bonn, et aussitôt que je recevrai la réponse touchant cette question je ne manquerai pas de vous l'envoyer. En attendant je m'empresse avec bonheur de vous adresser 4 exemplaires de la traduction de *l'Exposition de la Doctrine Orthodoxe*. Je regrette seulement de ne pouvoir vous en adresser plusieurs, mais l'édition qui a été tirée à 1000 ex. est déjà presque épuisée. En vous priant d'agréer l'assurance de ma haute considération j'ai l'honneur d'être de V. R. le très humble serviteur et frère en Jésus-Christ.

(Joseph évêque de Houche)

XIII.

Iosif primind răspunsul lui Melchisedec răspunde lui Guettée că la Bonn a cuvântat numai episcopul Ghenadie, dar n'a sfârșit cuvântarea sa căci ar fi suferat pe Anglicani. Melchisedec crede că numai vechii catolici se pot uni cu ortodocșii.

Ce 8/20 Oct. 1875

Mon Révérend Père

Je viens de recevoir la réponse de Mgr. Melchisedek touchant son discours à la conférence de Bonn, et je m'empresse de vous la communiquer. Ce n'est pas Mgr. Melchisedek qui, ainsi que les journaux allemands l'ont par erreur prétendu, ait prononcé un discours à la conférence, mais c'est Mgr. Génadios¹. Mais comme le sujet de son discours était une question soulevée mal à propos, c'est à dire une question qui traitait sur l'importance du Synode VII qui a rapport, non pas à la procession du St. Esprit, mais à l'adoration des Images, c'est pourquoi que ce discours a été généralement désagréable. Aussi, les amis de Mgr. Génadios l'ont prié de se taire, et alors il s'est interrompu, très mécontent, bien entendu, de sa position vis-à-vis de la conférence. Cet incident a été provoqué par le Dr. Overbek², qui, sachant le côté

1. v. nota precedentă.

2. Dr. J. J. Overbeck, profesor german în Halle, trece la ortodoxie în anul 1865. (v. Euseviu Popovici, *Istoria Bisericească Generală*, IV (1928), p. 168 și 327; cererea lui de trecere către sinodul rus în revista *Union Chrétienne* XII nr. 4, vezi *Revista Teologică din Sibiu*, V (1911), p. 352—354.

faible des théologiens anglicans, lesquels désirent l'union avec les anciens catholiques, mais d'une manière à ce qu'ils puissent conserver leurs dogmes, a voulu les forcer pour ainsi dire à se prononcer sur l'un des dogmes qui constituent les principales différences entre les Anglicans et les Orthodoxes. Mgr. Génadios, dans son discours interrompu, avait accentué plus fortement encore l'idée émise par Overbek. Les anciens catholiques qui veulent ménager les Anglicans, en évitant pour le moment toute discussion qui pourraient désillusionner les derniers, ont été très émus et surpris en même temps, de se voir tout à coup, et contre le programme des questions mises en discussion, entraînés sur un terrain pour lequel ils n'étaient nullement préparés, c'est-à-dire, de discuter sur l'adoration des Saints, des reliques, des images, tout cela, des questions inadmissibles autant par les Anglicans que par tous les protestants. Les esprits se sont enfin calmés, après quoi M. M. Doellinger³ et Reinkens³ sont venus demander leurs excuses à Mgr. Génadios qui pour le fond de son discours très orthodoxe était irréprochable, n'ayant d'autre tort ni lui ni Overbek que celui d'avoir mise sur le tapis ex-abrupto, une question scabreuse pour laquelle les théologiens de la conférence n'étaient point préparés, et qui, si elle avait continuée sur ce terrain-là, aurait assurément occasionné une grande confusion dans les esprits. Voilà, mon très R. Père, ce que Mgr. Melchisedek vient de me dire sur le discours en question. Maintenant voici son opinion à lui sur les résultats qui peuvent surgir de ces réunions: Son Eminence a acquis la conviction, d'après ses jugements à cette conférence, que les orthodoxes pourront arriver à une entente dogmatique avec les anciens catholiques, tandis que les Anglicans ne pourront jamais faire l'union avec les Orthodoxes, vu qu'ils ne peuvent jamais admettre dans leur confession rien d'orthodoxe, pour la raison toute simple que leur confession étant devenue loi civile, votée par les corps législatifs, ce n'est que les chambres législatives seules qui ont droit d'y ajouter ou de retrancher quelque chose.

Les Anglicans désireraient fort que l'Eglise Orthodoxe approuve toutes leurs doctrines et qu'elle les reconnaisse pour Orthodoxes, et dans ce cas ils reconnaîtraient aussi de leur côté toutes les doctrines orthodoxes, tout en restant chacun bien entendu dans ses propres convictions. Cette manière de voir ne peut pas être admise par l'Eglise Orthodoxe. Pour ce qui est des anciens catholiques, quoi qu'ils caressent les Anglicans et les flattent même dans l'espoir de l'union, on pense pourtant qu'à la fin de fin ils ne pourront pas admettre le principe des Anglicans qui est celui de reconnaître comme orthodoxes les dogmes protestants, dogmes avoués par les Anglicans. Voilà donc l'opinion du Mgr. Melchisedek. Je trouve inutile de vous dire, mon très R. Père, combien je m'intéresse à cette grande question. Aussi j'ose vous prier de vouloir bien me dire, qu'elle en est votre opinion à vous sur cette grande affaire et si vous croyez que les Anglicans ainsi que les anciens catholiques viendront jamais dans le giron de notre sainte Eglise Ortho-

3. Conducătorii vechilor catolici germani.

doxe. En vous priant d'agréer l'assurance de mes sentiments de respect dus à vos lumières, j'ai l'honneur d'être de Votre Révérence le très humble frère en Jésus-Christ et dévoué serviteur.

(Ioseph évêque de Houche)

XIV.

Guettée scrie că Anglicanii nu vor face concesiile trebuitoare pentru unirea cu Ortodocșii, iar vechii catolici germani au tendințe protestante. Are încredere în catolicii galicani care formând în Franța o biserică ortodoxă vor cere unirea cu Orientul Ortodox.

Paris 4 Novembre 1875

Monseigneur

Votre Eminence veut bien me demander, dans sa dernière lettre, si je partage l'opinion de Mgr. Melchisedek au sujet de l'union des Anglicans et des Vieux-catholiques allemands avec l'Eglise Orthodoxe.

Je ne crois pas que l'union avec les Anglicans soit possible. J'ai eu des relations très fréquentes avec eux ; ils ont même fait des démarches pour me persuader que je devais entrer dans leur Eglise, et j'ai eu occasion de connaître parfaitement leurs sentiments. C'est d'après cette connaissance que je suis persuadé qu'ils ne feront jamais les concessions nécessaires pour être orthodoxes. Ils veulent rester ce qu'ils sont, et l'union dont ils parlent n'est que la reconnaissance de leur église comme orthodoxe. Comme elle est bien loin de l'orthodoxie, et que l'Eglise orthodoxe ne pourra jamais reconnaître en elle une soeur légitime, l'union ne se fera pas de ce côté.

On pourrait seulement former une église indépendante, surtout en Amérique, et cette église pourrait se réunir à l'Eglise Orthodoxe ; mais il faudrait pour cela une propagande orthodoxe active et éclairée. Aura-t-elle jamais lieu ?

Quant aux Vieux-catholiques allemands, ils sont moins éloignés de l'Orthodoxie ; je ne voudrais pas dire que l'union avec eux n'aura pas lieu ; mais elle sera bien difficile. D'abord les Vieux-catholiques allemands ont plutôt des tendances protestantes que des tendances orthodoxes ; de plus, ils ont une espèce d'aversion pour les peuples qui professent l'Orthodoxie ; enfin leur subordination à l'État leur ôtera toute indépendance.

Je l'avouerai à Votre Eminence : j'ai peu de sympathie pour le mouvement allemand et je n'ai pas beaucoup de confiance dans ceux qui se sont donné la mission de le diriger.

Je pense donc que les orthodoxes doivent être en défiance des conférences de Bonn ; ne pas leur attacher trop d'importance ; plutôt attendre que les hétérodoxes soi-disant savants viennent à l'Orthodoxie, que de montrer trop d'empressement à aller les chercher. Voilà, Monseigneur, en toute franchise, mon opinion.

J'aurais plus de confiance dans le mouvement français. Si les affaires politiques prennent une tournure libérale, après les prochaines élections, on ne pourra refuser la *liberté de réunion*. Alors, nous pourrons faire un peu de bruit et rallier un bon nombre de vrais orthodoxes.

Je fais imprimer pour le moment *la Liturgie et le Catéchisme* pour les Catholiques-Gallicans. Ces opuscules seront acceptés en France sans difficulté par les anciens-catholiques, et l'Eglise orthodoxe n'aura rien à y reprendre.

Donc, dès que la liberté de réunion sera donnée, il y aura en France une Eglise orthodoxe qui demandera son union avec l'Orient orthodoxe. C'est de France que l'impulsion viendra. Ce sera peut-être une raison de plus, pour les Allemands, de ne pas suivre cette ligne. Mais ils comprendront peut-être qu'ils ne pourront agir autrement.

J'ai l'honneur d'être, de Votre Eminence, le très humble fils et serviteur.

W. Guettée

prêtre et Dr. en théol.

XV.

Guettée a fost bólnav de ochi. A tipărit Catehismul. N'are bani să tipărească vol. IV din Istoria Bisericii.

Paris 8 Fevrier 1876

Monseigneur

Lorsque j'ai eu l'honneur d'écrire à Votre Eminence, j'étais malade et affligé d'une infirmité grave aux yeux. Je ne sais vraiment ce que j'ai alors répondu à Votre Eminence. J'aurais peut-être mieux fait de dicter ma lettre à quelqu'un, mais je tenais à vous écrire moi-même, quoique je ne fusse guères en état, J'espère, Monseigneur, que si, sous quelque rapport, ma lettre n'a pas été ce qu'elle devait être, Votre Eminence, dont je connais la bonté, me le pardonnera.

On m'a écrit de Bruxelles si l'on devait continuer à adresser *l'Union Chrétienne* à Votre Eminence et aux autres abonnés que vous m'avez indiqués. J'ai répondu que je devais préalablement en écrire à Votre Eminence, afin de savoir si elle voulait continuer à recevoir la revue. Je la prie de vouloir bien me le faire savoir.

J'ai appris avec grand plaisir, par la dernière lettre de Votre Eminence, que Sa traduction de *l'Exposition* avait obtenu un si rapide succès. J'ai parlé de Sa traduction dans *l'Union Chrétienne*; mais en parlant des nombreuses traductions qui ont été faites, j'ai oublié la traduction bulgare qui a obtenu un très grand succès. Je suis très heureux que ce petit livre fasse du bien.

J'ai édité en volume le *Catéchisme* que j'avais publié d'abord dans *l'Union Chrétienne*. J'en mets à la poste un exemplaire pour Votre Eminence. Je désire beaucoup que ce nouvel opuscule ait Son approbation. J'ai cherché à y être très orthodoxe, et à répondre à toutes les objections des Libres-Penseurs de nos jours.

Je ne puis jusqu'à présent publier le quatrième volume de *l'Histoire de l'Eglise*, car la plupart des abonnés ne payent pas, et je n'ai pas d'argent. Dans quelque temps, je vais faire imprimer une circulaire à mes abonnés. Je me permettrai d'en envoyer plusieurs exemplaires à Votre Eminence. Je regretterais beaucoup d'être obligé d'abandonner la publication d'un ouvrage que je considère comme très utile pour la défense de l'Eglise orthodoxe. J'aime à croire que cette circulaire produira un bon effet.

Je vous prie, Monseigneur, de me bénir, et d'agréer l'hommage du profond respect avec lequel j'ai l'honneur d'être, de Votre Eminence, le très humble serviteur et fils.

Dr. W. Guettée, prêtre

156 Avenue d'Eylau, Paris.

XVI.

Iosif mulțumește pentru Catehism, prelungeste abonamentele și făgăduiește ajutor pentru tipărirea Istoriei Bisericii.

1876 Février 18.

Mon très Révérend Père

C'est avec le plus grand plaisir que j'ai reçue votre lettre du 8. Février, que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser. Croyez bien Mon Révérend Père que j'ai été profondément attristé d'avoir appris votre infirmité dont vous avez souffert aux yeux. C'est assurément à force de travail. Aussi, en ami j'ose vous adresser mes très sincères prières de ne pas trop vous fatiguer et de ménager autant que possible votre santé si précieuse pour tous ceux qui vous aiment et surtout pour la cause de l'orthodoxie que vous soutenez si héroïquement.

Quant à votre avant dernière lettre que vous avez eu la bonté de m'écrire, elle a été très satisfaisante pour moi, car grâce à son contenu j'ai pu m'en former une opinion précise sur la grande question du mouvement religieux d'Allemagne. Aussi je vous en suis profondément reconnaissant. Si je n'ai pas répondu à cette lettre c'est que j'ai voulu vous épargner un temps précieux pour vos occupations.

Pour ce qui est de votre *Revue* j'ai l'honneur de prier Votre Révérence de vouloir bien donner des ordres à Bruxelles de continuer à nous adresser deux abonnements dont l'un pour moi et l'autre pour l'archimandrite Innocent Moïsiu¹, à commencer par la livraison du Janvier; le montant de ces deux abonnements j'ai l'honneur de l'envoyer en même temps que cette lettre à votre adresse. J'attends avec beaucoup de plaisir l'exemplaire du *Catéchisme* que vous m'annoncez l'avoir mis à la poste pour moi et que j'ai déjà lu dans l'*Union Chrétienne*. Je vous remercie infiniment pour la bonne intention dont vous m'honorez en toute occasion. Ce précieux opuscule est très utile et très nécessaire pour l'orthodoxie comme tous vos ouvrages.

La triste nouvelle que vous me donner de ne pouvoir continuer la publication de votre *Histoire de l'Eglise*, je vous avoue, Mon Révérend Père, qu'elle m'a profondément affligé. Il faut pourtant espérer que le bon Dieu ne souffrira point qu'un ouvrage aussi utile et aussi nécessaire pour l'Eglise toute entière soit interrompu. Dès que je recevrais la circulaire que vous m'annoncez, je ne manquerai point de faire tout mon possible afin de contribuer par tous les moyens de vous venir en aide à cette publication. Et j'espère que le Seigneur exaucera les vœux que je forme à ce sujet.

En vous priant, Mon Révérend Père, d'agréer l'assurance de ma

1. v. *Scrisoarea* III, n. 3.

haute considération et les respects dus à vos lumières, j'ai l'honneur d'être de Votre Révérence le très humble frère en Jésus-Christ et très dévoué serviteur.

(Joseph évêque de Houche)

Au très Révérend Père Wladimir Guettée, docteur en théologie de l'Eglise Orthodoxe. 156. Avenue d'Eylau. Paris *.

*. Scrisoare copiată de altă mână. Numai unele corecturi de ortografie și de cuvinte, cum și adresa, sânt scrise de mâna lui Iosif.

XVII:

Guettée face elogiul bisericii ortodoxe care a păstrat neatinsă învățătura creștină și căreia îi este rezervat un viitor strălucit.

Paris 1/13 Nov. 1876

Monseigneur

Je n'ai pas reçu, depuis bien longtemps, des nouvelles de Votre Eminence, mais j'ai le ferme espoir cependant qu'elle ne m'a pas oublié et qu'elle veut bien me conserver la bienveillance dont elle m'a donné de si touchantes preuves. C'est pourquoi j'ose lui écrire pour me rappeler à son souvenir et lui offrir mes hommages.

Je pense, Monseigneur, que vous avez reçu ma circulaire relative à la publication de *l'Histoire de l'Eglise*. Plusieurs souscripteurs m'ont témoigné à cette occasion leurs vives sympathies. Je suis bien assuré que, pour le cas où la publication serait possible, Votre Eminence et ses amis me conserveront leur appui. Jusqu'à présent, je ne prévois qu'il me soit possible de m'aventurer dans une entreprise si dispendieuse; cependant je ne désespère pas tout à fait. Les événements qui troublent l'Orient ne sont certainement pas favorables à une entreprise aussi pacifique que la mienne; mais peut-être que Dieu me conservera encore quelques années de force et de courage; et qu'après les ténèbres actuelles on verra briller une lumière favorable à mes projets.

L'Eglise orthodoxe, si méprisée par le papisme orgueilleux apparaît aujourd'hui plus forte qu'aux siècles passés, et arrive pour remplacer l'Eglise romaine infidèle à sa mission. Cette pauvre église romaine, scindée déjà en deux branches égales au 16-e siècle, se subdivise maintenant en mille parcelles qui n'ont entre elles qu'un lien factice de cohésion, le Pape. Le jésuitisme l'absorbe, la domine, et, de son propre sein, sortent des aspirations vers l'orthodoxie. Ces aspirations sont encore mal définies; mais, un fait qui me paraît certain, c'est que la Providence remue intérieurement l'Occident, au moment où l'on se trouve amené, par des circonstances qui s'imposent, à mettre en évidence cette Eglise orthodoxe que l'Occident voulait ignorer et mépriser.

C'est à cette heure que je voudrais publier *l'Histoire de cette Eglise orthodoxe*, et prouver, par les faits, qu'elle n'a jamais varié, qu'elle est l'Eglise apostolique vivant jusqu'à nous sans interruption. Dieu ne voudra pas que je quitte ce monde avant d'avoir fait cette oeuvre en faveur de sa sainte Eglise; je l'espère quoique je ne sois pas certainement assez

orgueilleux pour m'attribuer une mission providentielle. Seulement, j'ai toujours été frappé des paroles de St. Paul qui assure que Dieu choisit ce qu'il y a de plus faible pour confondre ce qui, en apparence, avait le plus de force et de puissance. J'ai donné quelques coups de marteau à l'idole que l'Occident révérait; d'autres, plus puissants, la réduiront en poudre et l'Eglise de Jésus-Christ triomphera d'autant plus sûrement qu'elle ne semble pas en cause, et que ce qui travaillent à son triomphe ne se doutent pas de la mission que Dieu leur a imposée.

Puis-je voir ce triomphe avant de mourir! Puis-je voir l'Islam sous les pieds de l'Eglise orthodoxe! L'Eglise romaine a travaillé à la destruction de ce monstre dans des vues trop intéressées pour qu'elles fussent bénies de Dieu. Rome n'était pas digne de vaincre Mohamet, qu'elle a trop imité. L'Eglise orthodoxe, sans tirer l'épée, régnera sur les débris de l'Islam, parce qu'elle est la vraie Eglise de Jésus-Christ. Je me berce de ces espérances, au fond de la solitude que je me suis faite dans le grand Paris, si sceptique, si peu religieux; j'aperçois même dans cette ville immense des éléments nombreux et puissants pour l'orthodoxie, au jour où il sera possible de les grouper. Si nos misérables gouvernants nous laissaient pour faire le bien, la liberté qu'ils s'attribuent pour ne rien faire, comme la cause de Dieu et de la Sainte Eglise ferait des progrès! Mais l'heure n'est peut-être pas encore arrivée. Elle sonnera lorsque l'Eglise orthodoxe se manifestera avec plus d'éclat. Alors, j'en suis certain, Paris la saluera avec enthousiasme, et la cause sera gagnée en Occident.

Pardon, Monseigneur, pour tant de paroles. Mais Votre Eminence ne trouvera pas mauvais, j'en ai la ferme confiance, que je lui confie, en toute simplicité, mes espérances et mes désirs.

Le bon Père Isaïe¹ a quitté Paris, et est remplacé par le R. P. Gabriel Rascano². Le prêtre actuel de l'Eglise roumaine me paraît aussi pieux que le P. Isaïe et beaucoup plus intelligent. Je l'ai vu plusieurs fois avec plaisir, et je crois qu'il fera plus de bien à Paris que le P. Isaïe, un peu trop exalté, ce me semble, pour se faire bien voir de la population roumaine à Paris. J'ai l'intention d'assister quelques fois aux offices de l'Eglise roumaine.

Je prie Votre Eminence d'agréer l'hommage de mon profond respect et de me donner sa bénédiction. Votre très humble et très dévoué serviteur et fils en N. S. J.-C.

Dr. Wladimir Guettée

156 Avenue d'Eylau. Paris.

1. v. *Scrisoarea* III, n. 1.

2. Ieromonahul Gavriil Rășcanu, profesor și codirector (1870) la Seminarul Central, profesor la Seminarul Nifon (1873-75), preot la biserica română din Paris, din anul 1876 până în primăvara anului 1877, când se întoarce în țară și intră în clerul militar. v. Călinescu-Boroianu, *Istoria Seminarului Central*, p. 125; Grigore N. Popescu, *Din trecutul Seminarului Nifon*, p. 99; Veniamin Pocitan, *L'Eglise orthodoxe roumaine de Paris*, p. 60.

XVIII.

Iosif scrie cã membrii Sinodului român au subscris sume pentru tipãrirea Istoriei Bisericii.

Bucarest. Ce 26 Novembre 1876

Mon très Révérend Père

Je commence par vous demander bien pardon d'avoir été si longtemps sans rien vous écrire, mais les circonstances ont été plus fortes que ma volonté. En effet j'ai reçu votre circulaire relative à la publication de l'*Histoire de l'Eglise*, mais ne pouvant rien faire à Houche où il n'y a que très peu de monde qui sachent le français et moins encore qui s'occupent de la littérature ecclésiastique, j'ai ajourné, pour vous écrire, le moment de venir à Bucarest où j'espérais pouvoir faire quelque chose de bon à ce sujet. Arrivé donc à Bucarest depuis peu j'ai eu l'honneur de recevoir votre lettre du 1/13 Novem. quelques jours après mon arrivée; et cette lettre est arrivée bien à propos, car nos évêques étant réunis dans la capitale pour le Synode, j'ai profité d'un moment favorable, pour lui donner lecture en leur présence, les priant ensuite de contribuer par leur abonnement à la publication de votre ouvrage. Alors, Monseigneur Melchisedek, mon très respectable ami, prenant la parole et en faisant les éloges dus à cet ouvrage et à son auteur proposa de souscrire chacun par une certaine somme, non pas au titre d'abonnement mais comme une offrande qui puisse faciliter la publication du 4-ème volume. Ses paroles persuasives ont produites un si bon effet que séance tenante tous les évêques présents se sont empressés de souscrire chacun par une certaine somme d'après la liste¹ que j'ai l'honneur de vous envoyer ci-incluse. Après quoi Messeigneurs les souscripteurs m'ont chargé de vous prier en leur noms de vouloir bien accepter cette petite offrande sans aucune prétention. Ils vous présentent en même temps par moi leur bénédiction et leurs vœux sincères en priant le Seigneur de vous aider à conduire à bonne fin cette grande entreprise aussi nécessaire pour tous les orthodoxes que glorieuse pour la Sainte Eglise de N. S. Jésus-Christ.

C'est donc avec grand plaisir que je me fais l'interprète de leur vœux et souhaits et je m'empresse, Mon Révérend Père, de vous communiquer ce résultat et vous dire en même temps que j'aurai l'honneur de vous envoyer cette somme aussitôt que je la recevrai moi-même de la part de M-gnrs les souscripteurs dont je puis assurer Votre Révérence que vous êtes aimé et respecté comme vous méritez bien de l'être.

En vous priant d'agréer l'assurance de ma haute considération j'ai l'honneur d'être de Votre Révérence etc. etc.

P. S. Sa haute Eminence Mgr. Ioseph Métropolitain de Molda-

1. In revista *Biserica Ortodoxă Română* 3 (1876-77), nr. 2 Noembrie 1876, p. 83-84, este publicată lista întâia a subscriitorilor la tipãrirea volumului al patrulea din *Histoire de l'Église* a lui W. Guettée, începând cu Iosif al Moldovei (500 lei) și sfârșind cu arhim Silvestru Bălănescu (50 lei). Tot aci, reînnoirea apelului către cler și popor să ajute la tipãrirea acestei cărți.

vie¹ vous prie de lui envoyer à Son adresse dix exemplaires de votre „Exposition de la doctrine de l'Eglise orthodoxe“.

(Joseph évêque de Houche)

XIX.

Guettée mulțumește lui Iosif, tuturor sinodalilor și persoanelor care au subscris pentru tipărirea vol. IV din Istoria Bisericii. Lor se gândește să li-l închine.

Paris 3/15 Décembre 1876

Monseigneur

Je ne saurais trouver d'expressions pour rendre le sentiment que j'ai éprouvé en recevant la lettre de Votre Eminence. Le témoignage de sympathie que viennent de me donner les vénérables évêques et les respectables personnages dont vous m'avez envoyé les noms, m'inspire une telle reconnaissance et me procure un tel bonheur que je ne saurais vraiment l'exprimer.

Veillez, Monseigneur, être mon interprète auprès d'eux, puisque Votre Eminence a bien voulu être leur intermédiaire pour me transmettre la preuve si touchante de leur estime pour ma personne et pour mes travaux.

J'ai déjà envoyé mon manuscrit à l'imprimerie, en avertissant que le volume doit paraître aussi promptement que le permettront les soins minutieux qu'on devra apporter à l'impression. J'ai tout lieu d'espérer, Monseigneur, que le secours qui m'est si gracieusement accordé pour le quatrième volume me donnera la possibilité de continuer la publication des autres, en me ramenant des souscripteurs qui m'avaient abandonné, plutôt par négligence que par mauvaise volonté. Les abonnés russes qui m'avaient quitté pour prendre la traduction en leur langue, vont me revenir, car le traducteur est mort, et je vais écrire au Saint-Synode de ne pas permettre une autre traduction jusqu'à ce que je sois arrivé aux derniers volumes.

Je vais, en même temps, porter à la connaissance du Saint-Synode de Russie, ce que l'on a fait pour moi au Saint-Synode de Bucharest, et ce bon exemple l'engagera à faire un peu plus qu'il n'a fait jusqu'à présent : je l'espère du moins.

J'ai l'intention, Monseigneur, de dédier mon quatrième volume à Messeigneurs les évêques et aux respectables personnages dont vous m'avez envoyé les noms. Je prie donc Votre Eminence de m'adresser la liste par ordre hiérarchique et avec les titres qui appartiennent à chacun d'eux. Ce sera un faible témoignage de la reconnaissance que je ressens.

J'ai reçu avec bonheur la bénédiction et les vœux de Messeigneurs les évêques qui daignent encourager mes travaux. Je leur baise respectueusement la main, comme leur humble fils en Notre Seigneur Jésus-Christ, et je prends l'engagement de me rendre aussi digne que possible des éloges qu'ils ont bien voulu m'accorder.

Quant à Votre Eminence, vous savez, Monseigneur, quels sentiments je vous ai voués dès le jour heureux où j'ai eu l'honneur de

1. Iosif Naniescu (n. 15 Iulie 1818 în Răzălăi) mitropolit al Moldovei 1875 — † 26 Ianuarie 1902).

vous recevoir dans mon humble demeure. Ce souvenir ne s'effacera jamais de ma mémoire, car il est bien rare de recevoir chez soi un véritable évêque orthodoxe, si bon, si humble, si digne de représenter en ce monde Notre divin Maître et Sauveur, dans un pays où il n'y a plus d'évêques orthodoxes, ni de dignes successeurs des apôtres.

Je demande humblement la bénédiction de Votre Eminence et je lui baise la main avec respect.

Votre fils et serviteur très obéissant et très respectueux.

Dr. Wladimir Guettée, prêtre de l'Eglise orthodoxe.

P. S. Je vais envoyer à Son Eminence Monseigneur Joseph Métropolitain de Moldavie, à Bucharest, dix exemplaires, de l'*Exposition de la doctrine orthodoxe*.

W. G.

XX

Iosif mulțumește pentru onoarea arătată episcopilor români prin închinarea volumului. Va mai găsi subscriitori.

Houche. Ce 20 Décembre 1876

Mon très Révérend Père

Arrivé à Houche j'ai eu l'ineffable bonheur de recevoir votre bonne lettre du 3/15 de ce mois, et je m'empresse de vous en accuser réception. Je ne sais vraiment pas comment vous exprimer toute la joie et le bonheur que j'ai éprouvé d'apprendre la disposition que vous avez prise pour l'impression du 4-ème volume. Cette bonne nouvelle que je vais immédiatement communiquer aux membres du St. Synode roumain leur causera, j'en suis certain, la même joie que j'ai éprouvé moi-même à la lecture de votre lettre. Et comme moi seul ai-je l'honneur d'être connu personnellement par V. R. et ayant, comme tel l'insigne faveur de correspondre avec V. R., j'ose vous adresser au nom de tous nos évêques, qui m'ont autorisé d'être leur interprète auprès de V. R., nos profonds remerciements pour l'intention que vous avez prise de dédier ce 4-ème volume aux Evêques roumains. Ce sera un très grand honneur pour notre Eglise et pour la nation même, ce dont nous vous serons éternellement reconnaissants. Conformément à votre désir j'ai l'honneur de vous envoyer ci-jointe la liste par ordre hiérarchique et avec les titres qui appartiennent à chacun de eux. Seulement je prends la liberté de vous prier de ne la pas considérer comme définitive, car, grâce au puissant concours de Mgr. Melchisedek, j'ai, non seulement l'espoir, mais la certitude même de pouvoir vous compléter la somme de 4000 fr.

Je compte donc aller de nouveau à Bucarest vers le 15 de Janvier prochain et aussitôt y arrivé je tâcherai de recevoir les sommes obtenues par souscription pour vous les faire ensuite avancer par poste à Votre adresse, ce qui aura lieu, je l'espère, dans le courant de Février prochain au plus tard, ainsi que la liste définitive. En attendant je vous donnerai de temps en temps de mes nouvelles.

Je ne puis terminer M. R. P. cette lettre sans vous exprimer ma vive reconnaissance pour vos sentiments pour moi. Vous me ren-

dez vraiment confus de tant de bonté envers moi, n'ayant d'autre mérite à cela que celui de vous respecter et de vous aimer comme vous méritez bien de l'être. Je tâcherai pourtant de me rendre digne de votre amitié, c'est là toute mon ambition, car c'est un vrai bonheur que d'être dans la considération des hommes d'un mérite comme le vôtre.

En demandant pour vous la bénédiction de N. S. et en vous embrassant fraternellement j'ai l'honneur d'être de Votre Révérence le très humble frère en J. C. et le plus dévoué serviteur.

Joseph

P. S. Veuillez, Mon très Révérend Père, ordonner à votre libraire de continuer l'envoi de votre revue *l'Union Chrétienne* en deux exemplaires, dont un pour moi et l'autre pour l'archimandrite Innocent Moïsiu¹ à Houche. J'enverrai le prix de ces deux abonnements dans peu de jours à votre adresse.

J(oseph) H(ouche)

156. Avenue d'Eylau-Paris.

XXI.

Iosif trimete abonamente la revista și o nouă listă de subscriitori la Istoria Bisericii.

Houche. Ce 8/20 Janvier 1877

Mon très Révérend Père

En même temps que cette lettre j'ai l'honneur d'expédier par la poste d'aujourd'hui à votre adresse 50 francs le montant de deux abonnements à votre revue *l'Union Chrétienne* pour cette année-ci, en vous priant de vouloir bien donner des ordres à votre libraire d'envoyer à Houche les deux abonnements comme par le passé.

Relativement à l'affaire du 4-ème volume de votre *Histoire de l'Eglise* j'ai l'honneur de vous faire savoir que depuis ma dernière lettre du 20 Décembre à Votre Révérence j'ai reçu de la part de Mgr. Melchisedek, qui a le plus travaillé à cette affaire-là, une nouvelle liste de quelques souscripteurs de son diocèse pour une somme de 415.40. De mon côté moi aussi j'ai recueilli encore quelques uns de sorte que je puis ajouter à la première liste une seconde, contenant la somme de 765.40, dont les noms j'ai l'honneur de vous adresser dans la liste no. 2, ci-incluse².

Je prierai de nouveau Votre R. de ne pas encore considérer même cette seconde liste comme définitive, car j'espère, de retour à Bucharest, pouvoir faire encore quelque chose là-dessus pour compléter la somme de 4000 fr. Quoiqu'il en soit, je ne manquerai point, dès que je viendrai à Bucharest, ce qui aura lieu bientôt, de vous écrire de nouveau sur cette affaire. En attendant je prie V. R. d'agrée

1. v. *Scrisoarea III*, n. 3.

2. In revista *Biserica Ortodoxă Română*, 3 (1876—77), nr. 3, Decembrie 1876, p. 123, este publicată altă listă de subscriitori, începând cu Inochentie Moisiu (50 lei) și sfârșind cu N. N. (10 lei).

l'assurance de ma haute considération, ayant l'honneur d'être de V. R. le très humble frère en Jésus-Christ et le plus dévoué serviteur.

(Joseph évêque de Houche)

XXII.

Guettée răspunde că a primit abonamentele; mulțumește învățatului episcop Melchisedec pentru simpatia arătată.

Paris 20 Janv./1 Fèv. 1877

Monseigneur

J'ai reçu les deux lettres de Votre Eminence. La première dans laquelle vous m'annoncez que S. E. Monseigneur Melchisedek a recueilli de nouvelles adhésions sympathiques pour la publication du V. 4 de *l'Histoire de l'Eglise*; la seconde, dans laquelle vous m'avez annoncé l'envoi de cinquante francs, pour deux abonnements à *l'Union Chrétienne*. J'ai reçu hier cette somme, et je m'empresse d'en remercier Votre Eminence.

Je vous prie, Monseigneur, puisque vous voulez bien être mon intermédiaire auprès des vénérables évêques de Roumanie, de remercier; en mon nom, Monseigneur Melchisedec qui, sans me connaître personnellement, me témoigne une sympathie dont je suis si honoré. Je n'ose pas écrire à ce docte et éloquent évêque combien je suis touché des sentiments qu'il veut bien avoir pour mes ouvrages. Votre Eminence sera auprès de lui mon digne interprète.

Veillez agréer, Monseigneur, l'hommage de ma reconnaissance et de mon respect. Je baise respectueusement votre main et me dis, avec bonheur, votre fils aussi respectueux qu'affectionné.

Dr. W. Guettée

XXIII.

Iosif trimite o nouă listă de subscriitori din partea lui Melchisedec. Expediază din subscripții 2500 fr. în aur.

Bucharest. Ce 6/18 Février 1877

Mon très Révérend Père

C'est hier seulement que j'ai eu le plaisir de recevoir votre lettre du 20. Janvier, et je m'empresse de vous en remercier. Mgr. Melchisedek vous remercie pour les sentiments que vous lui témoignez, vous envoie sa bénédiction et vous prie d'agréer l'assurance de son estime et sa haute considération pour V. R. Je puis assurer de nouveau V. R. que vous êtes très estimé par ce docte évêque qui en homme vraiment savant est plus à même d'apprécier à leur juste valeur les personnes qui se dévouent à travailler à l'édification de l'Orthodoxie. Lui sachant donc les sentiments qu'il a pour V. R., je crois que vous lui feriez un vrai plaisir à lui envoyer votre carte photographique.

Je vous envoie, Mon très Révérend Père, une 3-ème liste de quelques autres adhésions pour le 4-ème volume recueillis par S. E. Mgr. Melchisedek.

Lorsque je disais à V. R. dans une de mes lettres que j'avais la

certitude de compléter la somme de 4000 fr., je comptais sur le concours de quelques personnes. Malheureusement ils ont manqué à leur promesse plutôt par différentes circonstances que par négligence. Je viens donc vous demander pardon d'avoir manqué moi-même aussi à ma promesse. Vous êtes bon et vous m'excuserez.

Aujourd'hui en même temps que cette lettre j'ai l'honneur d'expédier par poste à votre adresse la somme de 2500 fr. en or. Quant pour le reste de 1006 fr. 40 c., je vous les enverrai aussitôt que je pourrais les encaisser, ce que je tâcherai de le faire le plus vite que possible.

En vous renouvelant mes sentiments d'estime et d'affection j'ai l'honneur d'être de V. R. le très humble frère en J. C. et le plus dévoué serviteur.

Joseph

XXIV.

Guettée mulțumește pentru suma trimisă și pentru simpatia arătată de Iosif și de Melchisedec.

Paris 2 Mars 1877

Monseigneur

J'ai reçu la lettre dont Votre Eminence m'a honoré et le groupe de 2500 francs qui m'a été remis quelques jours après.

C'est à votre initiative, Monseigneur, et au concours si sympathique et si honorable pour moi, de Son Eminence Monseigneur Melchisedec, que je dois ce secours, qui me donne la possibilité de continuer *l'Histoire de l'Eglise*. L'estime que vous professez l'un et l'autre pour cet ouvrage m'honore, et je vous prie d'agréer ensemble le nouveau témoignage de la reconnaissance que je vous dois.

C'est à moi, maintenant, à m'en rendre digne en apportant à la publication de mon travail un soin toujours plus consciencieux. J'espère, Monseigneur, que ni vous ni Monseigneur Melchisedec, ne regretterez les témoignages de sympathie que vous m'avez donnée. Je suis heureux de la bénédiction qu'a bien voulu m'envoyer Son Eminence Monseigneur l'évêque d'Ismaïl; je lui baise respectueusement la main, aussi qu'à Votre Eminence.

Avec la bénédiction de deux évêques si distingués, si zélés pour l'honneur de l'Eglise, et si vénérables par leurs vertus, je me sens plus fort pour continuer mes luttes contre les mauvaises doctrines de l'Eglise Papale.

J'ai l'honneur d'être, Monseigneur, de Votre Eminence, le très humble fils en N. S. J. C.

Dr. Wladimir Guettée

156. Avenue d'Eylau-Paris.

XXV.

Iosif anunță că a complectat suma de 4.118,50 fr. din care trimete 1320, iar restul când îi va strânger.

Houche. Ce 6/18 Mars 1877

Mon très Révérend Père

Arrivé à Houche j'ai trouvé la lettre du 2 Mars que V. R. a

bien voulu m'écrire par laquelle vous m'annoncez d'avoir déjà reçu le groupe de 2500 francs.

Maintenant je suis très heureux de vous communiquer qu'avec l'aide de Dieu et grâce au concours de S. E. Mgr. Melchisedek j'ai enfin réussi à compléter les 4000 francs. Je vous envoie donc ci-inclus les deux dernières listes procurées par Mgr. Melchisedek dans son diocèse, l'une, la 4-ème de district Bolgrad de 127 fr. et l'autre la cinquième de Galatz, de 484.50. Sur la somme de tous les 5 listes qui constituent une somme de 4118.50, j'ai l'honneur d'expédier par la poste d'aujourd'hui à votre adresse un groupe de 1320 fr. en or. Je dois encore, par conséquence à V. R. pour compléter les 4118.50 recueillis jusqu'à présent: 298 fr. 50 c. qu'il me reste à encaisser et que j'espère vous l'envoyer dans peu de temps.

Monseigneur Melchisedek vous prie de recevoir sa bénédiction et ses compléments sincères.

En vous priant d'agréer l'assurance de ma haute considération j'ai l'honneur d'être de V. R. le très humble frère en Jésus-Christ et le plus dévoué serviteur.

(Joseph évêque de Houche)

XXVI.

Iosif trimete a șasea listă de subscriitori, printre care se află și ministrul Ioan Brătianu cu 500 fr.; face o recapitulare a sumelor strânse.

Houche. Ce 15/27 Mars 1877

Mon très Révérend Père

Je viens de recevoir de S. E. Mgr. Melchisedek une lettre par laquelle me fait savoir qu'Elle a recueilli encore quelques adhésions à la publication du 4-ème volume de votre *Histoire de l'Eglise*; et m'envoie en même temps la liste et l'argent en somme de 567,20. Parmi ces souscripteurs, Mr. Jean Bratianu Ministre de la Roumanie a bien voulu offrir 500 frs.¹ et Mgr. Melchisedek me charge d'écrire à V. R. pour la prier de vouloir bien envoyer à Mr. le Ministre Bratianu l'ouvrage complet. J'espère que V. R. fera avec plaisir ce sacrifice pour ce bon Ministre qui désire avoir cet ouvrage.

Je m'empresse donc d'envoyer à Votre adresse cette somme ainsi que la liste. Je profite de cette occasion pour vous réitérer les sentiments de sincère amitié, en vous souhaitant une longue vie et une parfaite santé pour la gloire de N. S. Eglise et pour le bonheur de tous ceux qui vous saiment et vous respectent. En vous embrassant bien affectueusement j'ai l'honneur d'être de V. R. etc. etc.

1. Revista *Biserica Ortodoxă Română* 3 (1876—77), nr. 4 Ianuarie 1877, p. 163—164, anunță că primul ministru Ioan Brătianu a subscris 500 lei pentru tipărirea volumului IV din *Histoire de l'Eglise* de W. Guetté. Tot aci, altă listă de subscriitori.

6-ème liste recueillie par Mgr. Melchisedek

No.		fr.	c.
1.	Mr. Jean Bratianu ministre de l'Intérieur et président	500.	—
	(Brăila):		
2.	Archiprêtre Alex. Sudețeanu	20.	—
3.	Econome Cosma Moșescu	5.	—
4.	Le curé de l'Eglise. St. Georges	10.	—
5.	" " " " " Constantin	6.	20
6.	" " " " " Nicolas	2.	—
7.	l'Eglise de l'Assomption	20.	—
8.	Prêtre Michel Dikéofilax	4.	—
		567.	20

Récapitulation

	fr.	c.
1-ère liste	2550.	—
2-ème "	765.	40
3-ème "	191.	40
4-ème "	127.	—
5-ème "	484.	70
6-ème et dernière liste	567.	20
Total	4685.	70

	fr.	c.
Sur cette somme de 4685.70 j'ai expédié de Bucharest le 6/18 Février	2500.	—
Idem de Houche le 6/18 Mars	1320.	—
J'expédie aujourd'hui 15/27 Mars	565.	—
Total	4385.	—
Je dois encore la somme de	300.	70
pour compléter les	4685.	70

recueillis pour la publication du 4-ème volume de l'*Histoire de l'Eglise*.
Joseph

Ce 15/27 Mars 1877. Houche.

XXVII.

Guettee a primit sumele și a început tipărirea volumului IV din *Istoria Bisericii*.

Paris 29/Mars 10/Avril 1877

Monseigneur

J'étais sur le point d'écrire à Votre Eminence pour lui accuser réception de la somme de 1320 francs, lorsque j'ai reçu l'annonce d'un nouvel envoi de 565 fr. J'ai alors ajourné ma lettre. Puis, les fêtes de la Semaine Sainte et de Pâques sont venues me prendre à peu près tout mon temps et je me suis trouvé en retard pour répondre à la lettre si bonne, si sympathique de Votre Eminence. En vérité, je

suis embarrassé pour exprimer combien j'éprouve de reconnaissance pour la peine que Votre Eminence et Monseigneur Melchisedec, vous prenez pour assurer la continuation de mon ouvrage. Dieu seul pourra vous récompenser des bons soins que vous prenez pour que l'Eglise Orthodoxe ait enfin une histoire que vous daigniez estimer et trouver utile.

J'ai éprouvé quelques difficultés pour commencer l'impression du quatrième volume. Mon imprimeur avait des prétentions que je ne pouvais accepter. J'en ai choisi un autre plus habile et plus traitable en affaires. Il a fait fabriquer des caractères et du papier exprès pour la publication et aujourd'hui l'impression est commencée. La dédicace à l'Eglise de Roumanie ne sera imprimée qu'en dernier avec les titres. J'en enverrai l'épreuve à Votre Eminence, afin que vous me disiez ce que vous en pensez, avant d'en faire le tirage définitif.

J'envoie aujourd'hui même à M. le Ministre Bratiano les 3 premiers volumes de *l'Histoire de l'Eglise*. J'y joins une lettre de remerciement. Je demande en même temps à Son Eminence Monseigneur Melchisedec la permission de lui écrire pour le remercier des marques de sympathie qu'il veut bien me donner.

Quant à vous, Monseigneur, vous connaissez les sentiments que je professe pour Votre Eminence. Avec le respect que demande votre dignité, je suis heureux que vous me permettiez d'avoir pour votre personne l'affection la plus vive et la plus sincère.

A l'occasion des saintes fêtes de Pâques, je vous baise respectueusement la main en vous disant : „Le Christ est ressuscité“. Veuillez me bénir et me considérer comme le plus affectueux et le plus respectueux de vos fils en N. S. J. C.

Dr. Wladimir Guettée

156. Avenue d'Eylau. Paris.

XXVIII.

Iosif trimete restul din suma de 4685 fr. strânsă în România pentru tipărirea vol. IV din Istoria Bisericii.

Houche. Ce 14/26 Septembre 1877

Mon très Révérend Père

Il y a déjà bien long temps que je n'ai pas eu l'honneur d'écrire à V. R. C'est que j'ai toujours attendu le moment de pouvoir envoyer à V. R. le reste d'argent que je vous devais. En recevant enfin de la part de souscripteurs retardataires la somme de 300 fr. qu'ils devaient, je m'empresse de vous la transmettre par la poste d'aujourd'hui, en vous priant de vouloir bien excuser ce trop long retard qui a été bien malgré moi. Avec ce reste donc, la somme totale de 4685, recueillie en Roumanie pour l'impression du 4-ème volume de votre *Histoire de l'Eglise*, est enfin complétée. Permettez-moi, Mon très R. Père, à cette occasion de m'informer si votre santé est bonne afin que je puisse m'en réjouir.

En priant V. R. d'agréer l'assurance de ma haute considération

j'ai l'honneur d'être de V. R. le très humble frère en J. Ch. et très dévoué serviteur.

(Joseph évêque de Houche)

XXIX.

Guettée scrie că a primit toată suma și că imprimarea merge bine dar nu se grăbește, așteptând liniștea în România, care va avea partea ei de glorie în noua cruciată; dacă ar fi mai tânăr ar lua parte la mângâerea răniților români. Mulțumeste călduros lui Iosif, căruia se datorește continuarea tipăririi Istoriei Bisericii.

Paris 24 Septembre/6 Octobre 1877

Monseigneur

Je m'empresse d'accuser réception du groupe de 300 f. que Votre Eminence a bien voulu m'adresser et qui complet la somme de 4685 francs, recueillis en Roumanie pour l'impression du 4-ème volume de *l'Histoire de l'Eglise*. Cette somme est due, Monseigneur, à l'initiative de Votre Eminence; c'est à elle et à Monseigneur Melchisedec que je dois cette preuve de sympathie qui me touche profondément. Veuillez en agréer le témoignage de ma vive reconnaissance.

Le quatrième volume avance, j'ai choisi un nouvel imprimeur qui travaille beaucoup mieux que celui que j'occupais auparavant, comme Votre Eminence peut le voir par *l'Union Chrétienne* que je fais aussi imprimer chez lui. Sans les événements graves qui préoccupent avec raison la Roumanie, le quatrième volume serait déjà terminé et expédié; mais je n'ai pas cru opportun de me hâter; j'ai cru qu'il fallait attendre le calme. Il sera terminé dans deux mois, et peut-être pourrai-je alors l'expédier d'une manière plus sûre. Avant de terminer l'impression, je ferai imprimer la dédicace¹ qui doit être placée en tête du volume, et j'en enverrai une épreuve à Votre Eminence avec prière de me dire si Elle la trouvera convenable et digne de l'Eglise à laquelle elle sera adressée.

Si, depuis longtemps je n'ai pas écrit à Votre Eminence, c'est que je craignais d'être importun en lui adressant des lettres peu importantes au milieu de si légitimes préoccupations qui devaient vous absorber tout entier. Je vois, Monseigneur, par votre aimable lettre et votre envoi que vous ne m'avez pas oublié et que vous trouviez encore le moyen de penser à mon humble personne. Je ne saurai vous dire, Monseigneur, combien j'en suis touché. Je ne suis certainement pas digne d'une affection aussi grande de la part d'un évêque; elle ne m'est que plus chère, et je puis vous assurer, Monseigneur, que per-

1. Reproducem aci această frumoasă dedicație tipărită cu negru și roșu și așezată în fruntea cărții *Histoire de l'Eglise* de W. Guettée, vol. IV. „A la vénérable Eglise de Roumanie, membre glorieux du corps du Christ, qui est l'Eglise sainte, catholique et apostolique orthodoxe: je dédie ce tome quatrième de *l'Histoire de l'Eglise* en témoignage de mon profond respect et de ma vive gratitude. W. Guettée, prêtre et docteur en Théologie de l'Eglise orthodoxe de Russie”.

sonne ne peut avoir pour vous des sentiments plus affectueux unis à un respect plus profond, que ceux que je ressens pour Votre Eminence.

J'ose espérer que le quatrième volume vous paraîtra au moins aussi bon et aussi utile que les trois premiers. J'apporte beaucoup de soins à sa correction, et le temps que je mets à le publier, à cause des événements, ne sera pas un temps perdu. Le travail d'imprimerie sera plus soigné.

Le Saint-Synode de Russie a souscrit pour cent exemplaires de plus à l'*Histoire de l'Eglise*, afin d'en assurer la publication. Le bon exemple donné par l'Eglise de Roumanie a probablement été pour beaucoup dans cette décision, provoquée par S. A. I. le grand Duc Constantin auquel j'avais eu l'occasion de parler, à Paris, des témoignages de sympathie que l'Eglise de Roumanie voulait bien me donner. Lorsque les événements me permettront de faire recueillir les souscriptions qui me sont restées en Russie, en Grèce et en Orient, je crois que la publication de l'*Histoire de l'Eglise* sera assurée jusqu'à la fin.

Vous pourrez, Monseigneur, vous attribuer la plus grande part dans ce résultat, car si le 4-ème volume n'avait pas pu paraître, la publication aurait été bientôt oubliée. Grâce à vous, elle prendra un nouvel élan, dès que les circonstances le permettront.

Je suis, avec pleine confiance en Dieu, les événements qui se passent si près de vous et auxquels la Roumanie prend part. Le résultat peut être retardé à cause de la suprévoyance des hommes, mais Dieu fera son oeuvre, et le résultat sera bon pour l'orthodoxie. Je suis heureux que la Roumanie prenne une part directe dans cette *vraie croisade* contre l'Islamisme. Elle aura sa part de gloire et j'espère que, même au point de vue temporel, elle grandira. Si mon âge l'eût permis, je serais allé me rendre utile auprès des blessés orthodoxes ; mais je suis obligé de me contenter de mes bons sentiments ; l'heure est passée où j'aurais pu être de quelque utilité. Il doit me suffire d'écrire pour la défense de la sainte cause à laquelle je me suis consacré.

Agréer, Monseigneur, l'hommage de mon affection filiale. Je baise votre main pastorale et je vous prie de me bénir comme le plus humble et le plus respectueux de vos serviteurs.

W. Guettée, prêtre

156. Avenue d'Eylau. Paris.

XXX.

Guettée trimete lui Iosif dedicația și lista subscriitorilor spre a corecta greșelile de limbă.

Paris, 30 Décembre 77/12 Janvier 1878

Monseigneur

L'impression du quatrième volume de l'*Histoire de l'Eglise* touche à sa fin. Il est temps que je remette à l'imprimeur la dédicace et les noms de Messieurs les évêques, et de mes frères de l'Eglise de Roumanie qui m'ont témoigné tant de sympathie pour la publication de ce quatrième volume.

J'ai divisé la liste des personnes en quatre catégories : 1° les

Evêques; 2° le Ministre de l'Intérieur et les Etablissements; 3° les Ecclésiastiques, 4° les Laïques.

Il y a certainement des fautes dans la désignation des évêques qui n'ont pas leur siège en Roumanie. Je pense que, outre le nom de leur siège, il faudrait mettre en français le nom de leur résidence en Roumanie; car en Occident, on ne comprendrait pas autrement. Votre Eminence corrigera la liste, en cet endroit.

Si j'ai commis d'autres fautes, ayez la bonté, Monseigneur, de les corriger, et de me renvoyer mon manuscrit avec les corrections que vous aurez jugées utiles, car je n'ai pas gardé copie.

Je n'ai pas mis après chaque nom le montant de la souscription. Si vous pensez qu'il faut le mettre, je le mettrai d'après les listes que Votre Eminence m'a envoyées.

Je vous prie, Monseigneur, de corriger sans pitié tout ce que ne vous conviendrait pas dans le mss que je vous envoie.

J'aurai soin que la dédicace et ce qui suit soit imprimé avec un certain luxe. Le tirage en sera fait avec les titres du volume. Ce volume sera très bien imprimé, et j'espère que ce qu'il contiendra ne vous laissera pas regretter les sacrifices que vous aurez faits pour son impression.

Permettez-moi, Monseigneur, d'offrir à Votre Eminence mes souhaits les plus sincères à l'occasion de la Naissance de N. S. J. C. Je vous prierai même d'offrir mes respects les plus profonds à Monseigneur Melchisedec, à l'occasion de la même fête. Veuillez me bénir l'un et l'autre et me regarder comme un fils respectueux et dévoué en N. S. J. C.

Je baise avec respect et vénération votre main épiscopale, et j'ai l'honneur d'être, Monseigneur, de Votre Eminence le très humble fils et serviteur.

W. Guettée, prêtre de l'Eglise orthodoxe

156 Avenue d'Eylau. Paris.

P. S. Lorsque la dédicace et la liste me seront envoyées *en épreuve*, je l'enverrai à Votre Eminence, afin qu'Elle m'en dise son avis. G.

Est-il vrai que le Père Rascano, ancien prêtre à Paris, soit mort? Le bruit en a couru ici.

XXXI.

Iosif este bucuros de tipărirea cărții; a corectat puținele greșeli din lista subscriitorilor și este de părere să se tipărească și sumele subscribe de fiecare.

Houche. Ce 7/19 Janvier 1878

Mon très Révérend Père

Je ne saurais vous dire combien j'ai été heureux d'apprendre par votre bonne lettre du 30 Décembre que l'impression du quatrième volume de *l'Histoire de l'Eglise* touche à la fin. Je vous en fait mes très sincères compliments et j'invoque la bénédiction de Notre Sauveur sur vous en le priant de vous combler de ses grâces, afin que vous puissiez continuer sans interruption jusqu'à la fin cette grande œuvre

si nécessaire et si utile à l'Eglise Chrétienne pour la plus grande gloire de Dieu. Vous me faites M. R. P. trop d'honneur de me dire de corriger votre manuscrit sur la dédicace. J'ai trouvé le tout en perfection. Seulement, j'ai pris la liberté, conformément à Votre permission, d'intercaler le nom de Mgr. Joseph Métropolitain de Moldavie. En faisant mention de son nom, j'ai cru remplir un devoir de conscience et de délicatesse envers Son Em. qui a vraiment montré beaucoup de bienveillance lors de la souscription. J'ai ajouté ensuite conformément à votre désir la résidence des évêques dont les sièges n'est pas en Roumanie, et corrigé les quelques fautes dans les noms propres.

Pour ce qui concerne le montant de la souscription je suis de même avis qu'il serait inutile de le faire imprimer. Cependant je vous dirai en toute franchise, il y a de personnes qui tiennent à ce qu'elles voient figurer leurs offrandes. Outre cela ce serait comme un espèce de compte-rendu de ma part envers ceux qui m'ont confié les sommes. Aussi je pense qu'il vaudrait mieux de la faire imprimer d'après les listes¹. Mais je n'insiste à cela. Votre Révérence fera comme elle jugera le plus convenable.

Je remercie bien sincèrement Votre Révérence pour les félicitations que vous voulez bien m'adresser à l'occasion de la Naissance de N. S. J. C. Je ne manquerai point de communiquer à Mgr. Melchisedek les mêmes félicitations que vous lui faites par moi, vous en remerciant en son nom et en vous priant de recevoir de sa part ainsi que de la mienne les mêmes vœux et souhaits que nous vous offrons de coeur.

En vous embrassant fraternellement et en vous priant d'agréer l'assurance de ma haute considération et du respect dû à vos lumières, j'ai l'honneur d'être de Votre Révérence le très humble frère en Jesus-Christ et le plus dévoué serviteur.

J(oseph) H(ouche)

P. S. Pour le père Rascanu² je n'ai aucune nouvelle qu'il soit mort. C'est le Père Genadius l'ex-évêque d'Argesch³ qui malheureusement est mort vers la fin de Novembre passé.

XXXII.

Guettée anunță că tipărirea întârziează din cauza grevei tipografilor. Cine ar împărți exemplarele la subscriitorii?

Paris 3/15 Avril 1878

Monseigneur

Votre Eminence doit trouver que le quatrième volume de l'*Histoire de l'Eglise* tarde bien à paraître. Je suis moi-même très impatient des lenteurs de l'imprimeur ; cependant, je suis obligé de l'excuser,

1. Lista persoanelor împreună cu sumele subscrise este publicată după prefață. (v. W. Guettée, *Histoire de l'Eglise*, IV (1877)).

2. v. *Scrisoarea* XVII, n. 2.

3. v. *Scrisoarea* IV, n. 2.

car les ouvriers se sont mis en grève et ont refusé le travail. C'est avec beaucoup de peine que l'on a pu imprimer l'*Union Chrétienne* qui, étant périodique, doit paraître aussi régulièrement que possible. Quelques ouvriers raisonnables ont continué à travailler, ce qui fait que l'*Union Chrétienne* a pu paraître et que l'on a imprimé, jusqu'à présent plus de *cinq cents pages* du 4-e volume. Il n'y a que les journaux politiques quotidiens qui peuvent paraître régulièrement, parce qu'ils ont une administration qui leur est propre, et qu'ils payent les ouvriers très cher.

Cependant, je puis annoncer à Votre Eminence que nous arriverons bientôt à la fin du quatrième volume.

Mon intention est d'en envoyer un exemplaire à tous ceux qui ont contribué aux dépenses d'impression du volume. Mais, je ne sais à qui les adresser. Il faudrait, je pense, envoyer le ballot à Houche ou à Ismaïl, et posséder un homme de bonne volonté qui voudrait bien avertir les souscripteurs de l'arrivée des volumes qui leur seront destinés.

Je suis obligé, Monseigneur, de m'adresser à Votre Eminence pour la prier de me trouver cet homme de bonne volonté auquel je pourrai adresser les exemplaires. Je vous demande mille pardons de m'adresser à Votre Eminence pour cette affaire de minime importance; mais Elle m'excusera à cause du bon sentiment qui me fait agir; je crois, en effet, que c'est un devoir que je remplirai en envoyant le volume à tous ceux qui m'ont donné une preuve si touchante de leur sympathie.

Veillez, Monseigneur, agréer mes félicitations à l'occasion des saintes fêtes de Pâques que nous allons bientôt célébrer, et m'accorder votre bénédiction.

Je baise respectueusement votre main, et j'aime toujours à me dire votre fils en Notre Seigneur Jésus-Christ, et votre très humble et très respectueux serviteur.

Dr. W. Guettée

156. Avenue d'Eylau. Paris.

XXXIII.

Iosif, bucuros că s'au biruit greutățile tipăririi, se oferă să împartă exemplarele la subscriitori.

Houche. Ce 14/26 Avril 1878

Mon Révérend Père,

Je viens de recevoir votre lettre du 3/15 et je suis très heureux d'apprendre que le bon Dieu vous a aidé de surmonter tous les obstacles pour arriver à la fin du quatrième volume de Votre *Histoire de l'Eglise*. Recevez M. R. P. mes très sincères remerciements pour la bonne nouvelle que vous me donnez, en vous souhaitant du plus profond de mon cœur de longues années et une parfaite santé pour continuer et terminer cette grande oeuvre qui sera un trésor immense pour notre Sainte Eglise.

Je ne saurais assez remercier Votre Révérence au nom de tous les souscripteurs pour la bonne intention d'envoyer un exemplaire à chacun d'eux. Et quant à la personne à qu'il faudrait adresser le ballot, j'ose me proposer moi-même. Veuillez donc bien M. R. P. l'envoyer à mon adresse à Houche; en le recevant je m'empresserai d'envoyer à tous les souscripteurs le volume destiné. Croyez bien Mon R. P. que c'est avec le plus grand plaisir que je me mets à votre disposition en toute chose et toujours. En vous offrant mes faibles services, c'est la cause de notre Sainte Eglise que je serve, aussi je m'en estime très heureux.

Mille fois merci pour les félicitations que vous voulez bien m'adresser à l'occasion des saintes fêtes de Pâques, en vous priant de recevoir de ma part aussi les mêmes souhaits et félicitations.

En demandant pour vous la bénédiction de Notre Sauveur et en vous embrassant fraternellement j'ai l'honneur d'être comme toujours de Votre R. le très humble frère en J. C. et le plus dévoué serviteur.

J(oseph) H(ouche)

XXXIV.

Guettée a expediat balotul cu exemplare pe numele lui Iosif. Cartea este frumos tipărită. Ar fi dorit să-l vadă la Expoziția din Paris.

Paris 3/15 Novembre 1878

Monseigneur

Je puis enfin annoncer à Votre Eminence l'envoi du 4-e volume de *l'Histoire de l'Eglise*. Je reçois, à l'instant même, une lettre de Bruxelles qui m'annonce que la caisse a été remise au chemin de fer, *Petite Vitesse*. D'après la permission que Votre Eminence m'en a donnée, elle est adressée à Votre Eminence; et elle contient 69 volumes, pour toutes les personnes qui ont bien voulu m'aider dans ma publication.

Je suis bien heureux que ce volume soit terminé. Son impression par sa lenteur, m'a causé bien des tourments; mais je comprends toutes les difficultés que mon imprimeur lui-même a eues de la part de ses ouvriers. Je ne suis pas le seul qui ait eu à subir des retards. Il ne paraît presque pas d'ouvrages importants, et toutes les publications scientifiques, à peu près, sont en retard.

Du reste, mon volume est considérable; il contient plus de six cents pages, et il est très bien imprimé, ¹ J'espère, Monseigneur, que vous serez satisfait de l'exécution matérielle. Je puis assurer à Votre Eminence que j'ai fait de mon mieux; si elle pense que mon volume pourra être utile à l'Orthodoxie, j'en serai très heureux; c'est pour elle que je travaille, et toute mon ambition est de la faire connaître et de la défendre.

1. Titlul acestei cărți frumos tipărite: *Wladimir Guettée*, docteur en Théologie de l'Eglise orthodoxe de Russie, *Histoire de l'Eglise*, depuis la naissance de N. S. Jésus-Christ jusqu'à nos jours, composée sur les documents originaux et authentiques. Tome quatrième. Paris-Bruxelles (1878). In 8°. 4 foi numerate (= dedicația, prefața și lista subscriitorilor) + 623 pagini.

J'ai vu avec grand plaisir à Paris, Mgr. l'archimandrite Innocent ;¹ mais j'ai regretté vivement que Votre Eminence ne soit pas venue à Paris à l'occasion de l'Exposition. Sansdoute Votre Eminence est préoccupée de toute autre chose, que d'objets matériels plus ou moins bien exécutés, mais ce spectacle de l'activité intellectuelle de l'homme inspirait cependant d'excellentes pensées sur la puissance de l'âme que Dieu nous a donnée. Pour moi, il m'aurait été aussi doux qu'honorable de pouvoir demander la bénédiction de Votre Eminence pour laquelle je professe un si profond respect.

Je vous prie, Monseigneur, d'être mon interprète auprès de Monseigneur l'évêque d'Ismaïl², et de lui irenouveler tous les témoignages de ma reconnaissance et de ma vénération. Je lui baise la main, ainsi qu'à vous, Monseigneur, et je vous prie tous les deux de me bénir comme votre fils en Notre Seigneur Jésus-Christ.

J'ai l'honneur d'être de Votre Eminence le très humble et très obeissant serviteur et fils.

Dr. W. Guettée
prêtre de l'Eglise orthodoxe

156. Avenue d'Eylau. Paris.

XXXV.

Iosif a comunicat episcopilor știrea expedierii volumului. Toți sinodali îi doresc ani mulți.

1 Décembre 1878. Bucarest

Mon très Révérend Père

J'ai reçu avec une ineffable joie votre lettre du 15 par laquelle vous voulez bien m'annoncer que le 4-e volume de l'*Histoire de l'Eglise* est déjà expédié à mon adresse à Houche. Grâce et gloire en soit à Dieu de vous avoir aidé à terminer le 4-ème vol. Aussi cette bonne nouvelle que je me suis empressé de communiquer à tous nos évêques ici à Bucharest les a comblés de joie, et nous prions tous Notre Seigneur J. Ch. de vous conserver en bonne santé pendant des longues années pour continuer sans entraves et terminer cette oeuvre si nécessaire et si utile à l'Orthodoxie. Son Eminence Mgr. Melchisedek à qui j'ai donné lecture de votre lettre me charge de vous exprimer ses vifs remerciements pour votre bon souvenir. Elle vous embrasse amicalement et vous prie de vouloir bien recevoir de sa part ses félicitations et sa bénédiction. Quant à moi, V. R. ne se doute point, j'espère, de mes sentiments d'amitié sincère et d'affection illimitée que j'ai pour V. R. J'ai écrit à Houche qu'aussitôt la caisse arrivée, de distribuer le vol. conformément à votre désir à tous les souscripteurs, d'après la liste.

J'embrasse fraternellement V. R. et je vous prie de me considérer comme le plus sincère de vos amis.

J'ai l'honneur d'être votre très humble frère en J. C. et très dévoué serviteur.

(Joseph évêque de Houche)

1. v. *Scrisoarea* III, n. 3.

2. v. *Scrisoarea* IV, n. 3.

XXXVI.

Guettée trimete răspunsul C. F. din Bruxelles cum că la Orșova a fost oprit coletul cu cărți pentru că destinatarul (ep. Iosif) și stația (Huși) sânt necunoscute.

Paris 29 Janvier/10 Février 1879

Monseigneur

A la réception de la lettre de Mgr. l'archimandrite Innocent, j'ai fait une nouvelle démarche à Bruxelles d'où la caisse de livres est partie. J'adresse à Votre Eminence la réponse que mon imprimeur a reçue et qu'il m'a envoyée¹.

Votre Eminence aurait-elle la bonté de faire écrire à Orșova pour indiquer le vrai nom allemand de Houche et la station du chemin de fer où la caisse doit être dirigée?

Je ne comprends pas comment en Autriche on a été assez peu avisé pour ne pas savoir ces choses; mais il paraît qu'on n'y brille pas par l'intelligence. Je regrette beaucoup la peine que cette caisse cause à Votre Eminence.

Mgr. l'archimandrite Innocent² ne m'a pas accusé réception des deux volumes envoyés par grande vitesse pour Votre Eminence et pour lui; j'ignore donc s'il y a eu aussi des difficultés pour ces deux volumes.

Pardon de vous écrire ainsi à la hâte, mais c'est une lettre d'affaires pour laquelle je demande mille excuses à Votre Eminence.

Je baise avec respect la main de Votre Eminence, et je me dis, de nouveau, son humble fils et serviteur.

Dr. W. Guettée

XXXVII.

Iosif răspunde lui Guettée că a scris la Orșova dându-și adresa din București. În notă, scrisoarea către șeful stației din Orșova și răspunsul acestuia că șeful gării din București n'a răspuns la întrebarea, unde-i stația Huși.

Bucharest. Ce 9/21 Février 1879

Mon Révérend Père

C'est aujourd'hui seulement que j'ai eu l'honneur de recevoir votre lettre du 29 Janvier et dont je m'empresse accuser réception.

1. Bruxelles 9. L., le 8 Février 1879. Ministère des Travaux Publics, Administration des chemins de fer de l'État. — Monsieur, En réponse à votre lettre du 21 Janvier relative au ballot de votre expédition du 15 Novembre à l'adresse de Mgr. Joseph évêque de Houche (Roumanie), l'administration des chemins de fer „Impératrice Elisabeth à Vienne me charge de vous informer que ce colis a été arrêté à Orșova parce que le destinataire est inconnu, ainsi que la station de destination. Veuillez me faire parvenir sans retard ces renseignements pour activer la remise du ballot. Recevez, Monsieur, mes civilités empressées. Le chef en station (indescifrabile).

2. Scrisoarea III, n. 3.

Je viens d'écrire à l'instant même à Orsowa au chef de station de chemin de fer¹ en lui indiquant mon adresse, et le priant de me faire expédier le ballot ici à Bucharest où je compte rester encore quelque temps. Pour ce qui est de ces deux volumes que vous avez bien voulu envoyer par grande vitesse je n'en sais rien non plus, vu que je suis absent de Houche depuis quelques semaines. Je ne sais vraiment pas comment m'expliquer les difficultés d'arriver vos livres chez nous ! Je crains fort qu'il n'y ait une affaire des jésuites ! J'attendrai maintenant la réponse d'Orsowa et puis je m'empresserai de vous en faire part.

En attendant, recevez, mon très R. Père, mes sincères remerciements pour votre bienveillance pour moi. Monseigneur Melchisedek me charge de vous adresser de sa part les plus affectueux embrassements fraternels.

Quant à moi je suis très heureux de me dire votre très sincère ami et le plus dévoué serviteur.

(Joseph évêque de Houche)

1. 9/21 Février 1879. Bucharest. — Monsieur. Depuis le 15 Novembre de l'année pasée on a expédié de Bruxelles un ballot à l'adresse de Mgr. Joseph Evêque de Houche (Roumanie). J'apprends maintenant par une lettre de Bruxelles que le ballot en question a été arrêté à Orsowa „parce que le destinataire est inconnu ainsi que la station de destination”. Je prends la liberté de vous prier de vouloir bien me faire expédier le ballot à Bucarest à l'adresse que voici : Mgr. Joseph Evêque de Houche à Bucharest, Eglise Antim.

J'ai l'honneur, Monsieur, de déclarer que le destinataire c'est moi le soussigné, et comme il n'y a pas de chemin de fer jusqu'à Houche la résidence de l'Evêché, et que je me trouve actuellement à Bucharest.

Veillez bien, Monsieur, agréer mes civilités empressées.

Joseph Evêque de Houche.

Monsieur le chef de station de chemin de fer à Orsowa. — Răspunsul :

K. k. priv. österr. Staats-Eisenbahn-Gesellschaft. Speditions-Bureau. Orsova
25 Février 1879.

Son Eminence Monseigneur Joseph Evêque de Houche, Eglise Antim-Bucarest.

En réponse à votre honorée du 21 Févr. nous avons l'honneur de vous informer que le ballot livres que vous attendez de Bruxelles a été remis aujourd'hui à la Compagnie des chemins de fer roumain à Verciorova et ne tardera pas, nous l'espérons, de vous être avisé à Bucarest.

Le colli en question a été forcément arrêté à Orsowa car l'adresse était très indistincte, comme vous pourrez vous en assurer. Ne connaissant pas de station du nom de Houche en Roumanie, nous avons écrit au chef de gare de Bucarest, pensant bien que le nom de Houche se rapportait à une résidence privée et cela au mois de Décembre déjà, mais n'ayant pas reçu de réponse à notre lettre nous avons été obligé de signaler l'envoi en souffrance à l'expéditeur de Bruxelles. Vous comprendrez, Monseigneur, que nous ne sommes pour rien dans le retard qu'a éprouvé cet envoi. Recevez, Monseigneur, l'expression de notre haute considération.

Speditions-Bureau der k. k. priv. österr. Staats-Eisenbahn-Gesellschaft.

XXXVIII.

Iosif scrie lui Guettée că a primit cu mare bucurie cărțile și le împarte subscrititorilor. Episcopii români mulțumesc autorului pentru deosebita cinste arătată Bisericii române căreia este închinată cartea. Toți îi roagă de sănătate ca să termine această mare operă spre gloria lui Dumnezeu și spre binele lumii creștine.

Bucharest. Ce 5 Mars. 1879

Mon Révérend Père

C'est avec une grande joie que je vous écris cette lettre pour vous annoncer que je viens de recevoir enfin le ballot d'Orsowa tant désiré.

Immédiatement j'ai distribué le volume aux personnes qui s'y trouvent ici à Bucharest. Je le ferai aussi remettre à tous les souscripteurs le plutôt possible. Je ne saurai vous dire, Mon Révérend Père, le bonheur que nous avons tous éprouvé à la réception du précieux volume. Aussi je m'empresse de vous exprimer, de la part de tous nos évêques roumains les plus vifs remerciements pour l'insigne honneur que vous avez bien voulu témoigner à notre sainte Eglise roumaine en lui dédiant ce volume ; nous formons tous des vœux pour Votre Révérence, et prions Dieu de vous conserver en bonne santé afin que vous puissiez terminer cette grande oeuvre, pour la gloire de Dieu et le bien du monde chrétien.

Mgr. Melchisedek vous embrasse fraternellement en vous envoyant sa bénédiction. Pour moi, Votre Révérence ne doute point, j'espère, de toute l'estime et toute la vénération que j'ai pour vous.

Veillez bien, Mon Révérend Père, agréer l'assurance de ma sincère considération, ayant l'honneur d'être de Votre Révérence votre frère en Jésus-Christ et le plus dévoué serviteur.

(Joseph évêque de Houche)

P. S. Mgr. Gennade l'Evêque d'Argesch¹ désire avoir les premiers trois volumes de l'*Histoire de l'Eglise*, et vous prie par moi de vouloir bien les lui faire envoyer à l'adresse : Eglise Antim à Bucarest, en lui faisant connaître en même temps le prix de ces 3 volumes.

XXXIX.

Iosif scrie lui Guettée că nu l-a uitat și că des vorbește de el. Ii trimete un exemplar din Papalitatea Schismatică pe care a tradus-o, sprijinit pe vechea încuviințare a lui Guettée de a traduce din opera lui tot ce se găsește bun.

Galatz. Ce 20 Mai 1881

Mon Révérend Père

Il y a déjà bien longtemps que je n'ai pas l'honneur de vous écrire. Cependant si les circonstances m'en ont empêché, croyez bien,

1. Este Ghenadie Petrescu (1836—† 31 August 1918), episcop de Argeș 1875—1893, mitropolitul primat 1893—1896.

Mon Père, que je n'ai jamais cessé de penser à vous et de parler très souvent de vous avec ceux qui ont l'honneur de vous connaître et surtout avec Mgr. Melchisedek l'évêque de Roman, car nous vous aimons bien et vous souhaitons de longues années pour le bien de notre Sainte Eglise Orthodoxe. J'aime à croire aussi que vous ne m'avez pas oublié non plus. Dans cette conviction je viens vous faire d'abord mes excuses pour avoir été si longtemps à manquer à mes devoirs envers vous, tout en vous assurant que j'ai toujours prié pour vous à mes humbles prières. Oserais-je vous prier, Mon Révérend Père; de me donner de vos bonnes nouvelles? Car je désire bien en avoir.

Mgr. Melchisedek ¹ vous présente ses respects et sa bénédiction. Son Eminence aussi bien que moi nous vous prions de nous dire si nous pouvons espérer avoir bientôt le 5-ème volume de votre *Histoire de l'Eglise*. Je ne saurais vous dire combien est grand notre désir de voir le fin de cette grande oeuvre! Maintenant, permettez moi, je vous prie, de vous dire deux mots sur la question que voici. Du temps que j'étais encore à Houche, lorsque en vous demandant la permission de publier en roumain votre *Exposition de la doctrine orthodoxe*, vous avez bien voulu alors m'accorder par votre lettre du 12 Mai 1875 ma prière, en ajoutant que vous me donnez l'autorisation la plus entière de traduire et de publier en roumain non seulement l'*Exposition* mais encore tout ce que je trouverais de bon et d'utile dans vos oeuvres. Profitant de cette bienveillante permission j'ai traduit et imprimé en roumain votre *Papauté Schismatique* ² et je prends la liberté de vous envoyer en même temps que cette lettre un exemplaire de ma traduction. Daignez, mon très vénéré et respectable Père, le recevoir avec bonté en signe de ma haute estime et mon profond respect que je vous conserve.

Je profite de cette occasion pour vous réitérer mes sentiments d'affection et d'amitié. Dans l'espoir d'avoir bientôt de vos bonnes nouvelles, j'ai l'honneur d'être de Votre Révérence etc. etc.

(Joseph)³

1. Melchisedec Ștefănescu episcop de Roman 1879 — † 16 Maiu 1892. v. *Scrisoarea* IV, n. 4.

2. v. mai sus *Introducerea*, p. 270—271 (12-13).

3. Iosif Gheorghian episcop de Huși 1865 — 1879, de Dunărea-de-jos 1879—1886, mitropolit primat 1886—1893, 1896— † 24 Ianuarie 1909. v. mai sus *Introducerea* p. 268—269 (10-11).

RECENZII

Predicile și Panegricile lui Ilie Miniatis, traducere din limba greacă de Pr. D. Iliescu-Palanca, profesor. Cu o prefață de arhim. Iuliu Scriban, profesor universitar, București 1944, 635 pp., 950 lei.

În nr. 1—3 (Ianuarie-Martie 1944) al revistei, pp. 77—92 am publicat partea întâia din recenzia noastră la cartea părintelui D. Iliescu-Palanca, despre *Predicile și Panegricile lui Ilie Miniatis*. Din motive de ordin tehnic, Tipografia n'a putut culege atunci și sfârșitul ei, pe care-l publicăm acum, reproducând variantele ediției Mazarachis (textul grec), cu traducerea făcută de noi, în comparație cu traducerea Pr. D. Iliescu-Palanca și traducerea ediției din 1897.

În partea întâia a recenziei am arătat că pr. D. Iliescu-Palanca n'a tradus din grecește și nici n'a consultat ediția Mazarachis, ci a folosit ediția din 1897. Rândurile ce urmează vor dovedi pe deplin afirmația de mai sus.

În ediția Mazarachis se găsesc față de edițiile vechi ce au servit la baza traducerilor în românește până la traducerea Părintelui Profesor Palanca unele lecturi deosebite. Pentru Părintele Profesor aceste deosebiri de text nici nu există, deși mărturisește că face traducerea sa după ediția lui Mazarachis. Versiunea sa românească are același text ca și traducerea din ediția din 1897.

Iată aceste lecturi deosebite ale ediției Mazarachis. Pentru economia lucrării voi întrebuința următoarele sigle: M, pentru ediția Mazarachis; P, pentru traducerea Palanca; V, pentru ediția românească dela 1897. Cifrele romane indică volumul; prima cifră arabă după siglă sau după cifra romană indică pagina; cifrele imediat următoare, rândurile.

M, I, 5, 9—12; P, 415, 1—7=V, 100, 25—30.

M, I, 6, 24—26; P, 416, 35—37=V, 102, 1—3.

M, I, 7, 1—3; P, 417, 19—21=V, 102, 18—20.

M, I, 13, 22—23; P, 425, 23—25=V, 108, 4—6.

M, I, 13, 25; P, 425, 29=V, 108, 8.

M, I, 14, 7; P, 426, 15=V, 108, 28—29.

M, I, 22, 36—23, 2; P, 69, 10—16=V, 116, 11—16.

M, I, 24, 13—15; P, 71, 1—4=V, 117, 23—26.

M, I, 24, 29; P, 71, 20=V, 117, 39.

M, I, 52, 24—27; P, 165, 9—14=V, 141, 43—142, 4.

M, I, 53, 17; P, 166, 13=V, 142, 32.

M, I, 59, 1—3; P, 228, 6—9=V, 147, 35—37.

M, I, 59, 10—19; P, 228, 21—29=V, 148, 4—10.

M, I, 60, 24—25; P, 229, 39—230, 2=V, 149, 3—5.

- M, I, 68, 28--30; P, 240, 16--20=V, 155, 39--43.
 M, I, 68, 34--36; P, 240, 24--27=V, 156, 3--5.
 M, I, 110, 29--31; P, 96, 20--23=V, 193, 42--194, 2.
 M, I, 116, 30--32; P, 104, 3--7=V, 199, 5--8.
 M, I, 125, 20; P, 145, 3--4=V, 206, 29--30.
 M, I, 126, 31--34; P, 146, 33--38=V, 207, 32--36.
 M, I, 128, 15--16; P, 149, 6--10=V, 209, 5--8.
 M, I, 138, 7--9; P, 193, 13--16=V, 212, 21--24.
 M, I, 140, 25; P, 196, 9=V, 214, 42.
 M, I, 153, 4; P, 22, 37--39=V, 225, 15--16.
 M, I, 183, 32--184, 7; P, 89, 26--33=V, 21, 43--22, 8.
 M, I, 184, 17--22; P, 90, 6--9=V, 22, 12--17.
 M, I, 198, 21--23; P, 134, 10--14=V, 33, 37--34, 2.
 M, I, 200, 4; P, 136, 7=V, 35, 19.
 M, I, 216, 31--32; P, 190, 8--11=V, 50, 15--17.
 M, I, 245, 36--38; P, 302, 31--32=V, 77, 10--12.
 M, I, 250, 20--21; P, 308, 32--34=V, 81, 12--14.
 M, I, 250, 26--27; P, 308, 39--309, 2=V, 81, 18--20.
 M, I, 267, 20--22; P, 330, 16--20=V, 96, 31--34.
 M, II, 3, 19--23; P, 445, 22--446, 7=V, 313, 18--24.
 M, II, 7, 7; P, 450, 3--6=V, 316, 25--27.
 M, II, 12, 15--16; P, 457, 5--7=V, 281, 11--13.
 M, II, 12, 21--23; P, 457, 13--16=V, 281, 20--23.
 M, II, 13, 32--34; P, 459, 4--8=V, 282, 24--27.
 M, II, 14, 6; P, 459, 20--22=V, 282, 36--37.
 M, II, 14, 32--35; P, 460, 17--21=V, 283, 19--22.
 M, II, 21, 17; P, 441, 11--12=V, 289, 11--12.
 M, II, 23, 17; P, 443, 31--32=V, 290, 41--42.
 M, II, 26, 1--3; P, 506, 28--30=V, 327, 35--37.
 M, II, 26, 12--13; P, 507, 1--3=V, 327, 45--46.
 M, II, 27, 27--29; P, 508, 29--31=V, 329, 5--8.
 M, II, 29, 4--5; P, 510, 3--4=V, 330, 9--10.
 M, II, 31, 6--7; P, 492, 7=V, 271, 3--4.
 M, II, 45, 25--27; P, 484, 2--5=V, 296, 27--29.
 M, II, 48, 27--30; P, 487, 25--28=V, 299, 8--10.
 M, II, 56, 30; P, 402, 26=V, 263, 41.
 M, II, 57, 20--22; P, 403, 22--24=V, 264, 26--28.
 M, II, 76, 32--34; P, 427, 7--9=V, 310, 37--38.
 M, II, 102, 22--25; P, 361, 17--21=V, 252, 25--28.
 M, II, 105, 11--12; P, 364, 34--36=V, 254, 46--255, 1.
 M, II, 107, 4--6; P, 367, 6--8=V, 256, 31--32.
 M, II, 108, 1--3; P, 368, 12--16=V, 257, 22--26.
 M, II, 113, 25--27; P, 526, 23--26=V, 343, 8--11.
 M, II, 116, 26--27; P, 530, 20--21=V, 345, 29--31.
 M, II, 145, 36--37; P, 387, 33--36=V, 352, 35--37.
 M, II, 150, 34--151, 11; P, 394, 7--23=V, 357, 5--16.
 M, II, 151, 24--38; P, 395, 3--24=V, 357, 30--45.
 M, II, 152, 15--22; P, 396, 6--18=V, 358, 15--25.
 M, II, 168, 8--11; P, 549, 26--31=V, 361, 31--35.

Pentru a da putință cetitorilor care n'au la îndemână nici ediția lui Mazarachis, nici ediția românească din 1897, voi reproduce câteva din textele indicate mai sus. Se va vedea din ele atât dependența traducerei Părintelui Profesor Palanca de traducerea dela 1897, cât și ignorarea completă a textului grec al ediției lui Mazarachis, după care Sfinția Sa spune că a făcut traducerea. Voi reproduce întâi textul grec al ediției Mazarachis, apoi traducerea textului, iar pe două coloane traducerea Palanca și traducerea ediției dela 1897.

TEXTUL GREC

Ποῖον τάχα ἀπὸ τὰ κτήσματα ἐφάνη διὰ τὴν ἐκκλήσιαν, διὰ τὴν διδάξῃ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ (I, 7, 1—3).

TRADUCEREA TEXTULUI

Care oare dintre fapte s'a arătat ca să zidească Biserica, ca să învețe credința lui Hristos?

TRADUCEREA PALANCA

S'a văzut oare vreo faptură omească din lumea aceasta ca să zidească Biserica? Să predice Ortodoxia, să învețe pe oameni credința în Hristos? (417, 19—21).

TRADUCEREA ED. 1897

Care din faptură oare s'au arătat în lume ca să zidească Biserica? Să predice ortodoxia? Să învețe pe oameni credința lui Hristos? (102, 18—20).

Textul scris cu caractere drepte nu se găsește în ediția Mazarachis, ci în edițiile vechi (p. 110, col. II, 32—33)¹. Îl întreb pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

TEXTUL GREC

Μὰ πάλιν διὰ τὴν σὲ συγχωρήσω, θέλω, ἢ τὴν κλαίης ἀσκητεύων ὅλην σου τὴν ζωὴν, ἢ τὴν μαρτυρήσης διὰ τὸ ὄνομά μου καὶ τὴν πλύνῃς τὰς ἁμαρτίας σου, ἢ μετὸ αἵμά σου² (I, 24, 13—15).

TRADUCEREA TEXTULUI

Dar iarăși ca să te iert, vreau sau să plângi petrecându-ți toată viața ta în sihăstrie, sau să suferi mucenicie pentru numele meu și să-ți speli păcatele tale, sau cu sângele tău.

TRADUCEREA PALANCA

Pentru ca să te iert însă vreau să te văd plângând în singurătate toată viața ta sau să suferi martiriul pentru numele meu, spălându-ți păcatul sau cu lacrămile sau cu sângele tău, (71, 1—4).

TRADUCEREA ED. 1897

Dar iar pentru ca să te iert voi sau să plângi cu sihăstrie în toată viața ta, sau să mărturisești pentru numele meu, și să speli păcatele tale sau cu lacrămile sau cu sângele tău. (117, 23—26).

1. Citez ediția dela Veneția 1720.

2. Negreșit aici textul grec este corupt.

Textul scris cu caractere drepte nu figurează în ediția Mazarachis, ci numai în edițiile vechi (127, col. II, 10—11). Il întreb pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

TEXTUL GREC

(Potamie) παραστένεται εἰς τὴν μέσσην τῆς Συνόδου, καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων ἐξομολογεῖται φανερά τὴν ἁμαρτίαν του· ἐθαύμασαν καὶ ἐξέστησαν εἰς τοιαύτην ἐξομολόγησιν καὶ οἱ Ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ (I, 52, 24—27).

TRADUCEREA TEXTULUI

(Potamie) stă în mijlocul sinodului și în auzul tuturor își mărturisește pe față păcatul lui; s'au minunat și s'au spăimântat de o mărturisire ca aceasta chiar îngerii cerului.

TRADUCEREA PALANCA

Potamie stă în mijlocul sinodului și ascultându-l toți, își mărturisește păcatul în fața tuturor. Toți s'au spăimântat și s'au minunat de o mărturisire ca aceasta. Cred că s'au minunat și au dănuțit și îngerii din ceruri pentru o mărturisire ca aceasta, (165, 9—14).

TRADUCEREA ED. 1897

Stă de față în mijlocul soborului și întru ascultarea tuturor mărturisește păcatul lui de față. S'au spăimântat și s'au minunat toți cei ce sta la sobor de o mărturisire ca aceasta. Socotesc că s'au minunat și au dănuțit de mărturisirea lui și îngerii cerului. (141, 43—142, 4).

Textul scris cu caractere drepte nu este în ediția Mazarachis, ci în edițiile vechi (156, col. I, 1—4). Il întreb pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

TEXTUL GREC

Θέλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ καθαρισθῶμεν; ἃς ὑπάγῳμεν, καθὼς ὁ Νεεμᾶν εἰς τὸν Ἑλισσαῖον, ἡμεῖς εἰς τὸν πνευματικόν· λογιάζετε πῶς τοῦτος νὰ μᾶς στείλῃ εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ νὰ προσκυνήσωμεν πρῶτα τοὺς ἁγίους τόπους; (I, 68, 28—30).

TRADUCEREA TEXTULUI

Vrem și noi să ne curățim? Să mergem la duhovnic ca și Neeman la Elisei! Socotiți că acesta să ne trimită la Ierusalim să ne închinăm mai întâi la sfintele locuri?

TRADUCEREA PALANCA

Vrem și noi să ne curățim? După cum Neeman s'a dus la Elisei să mergem și noi la duhovnic. Credeți că dacă am face aceasta va fi prea multă osteneală sau vom face vreo cheltuială? Vom fi trimiși la Ierusalim ca mai nainte să ne închinăm la locurile sfinte? (240, 16—20).

TRADUCEREA ED. 1897

Voim și noi să ne curățim? Să mergem precum Neeman la Elisei, adică la duhovnic. Socotiți că la aceasta are să urmeze vreo osteneală sau cheltuială? Să ne trimită sau la Ierusalim ca să ne închinăm întâi la acele sfinte locuri? (155, 39—43).

Textul scris cu caractere drepte nu se află în ediția Mazarachis, ci în edițiile vechi (172, col. I, 10—11). Il întreb pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

TEXTUL GREC

Ἄμαρτία ὡτὰν ἐκείνη διὰ τὴν ὁποίαν ἐξωρίσθη ἀπὸ τὸν ἰαράδεισον ὁ Ἀδάμ; ἄμαρτία ἀπὸ ἐκείνας, διὰ τὰς ὁποίας ἔστειλε τὸν κατακλυσμὸν καὶ κατεπόνησε τὴν γῆν; (I, 116, 30—32).

TRADUCEREA TEXTULUI

*Păcat ca acela din pricina căruia a fost alungat Adam din rai
Păcat din acelea din pricina cărora a trimis potop și a înecat pământul?*

TRADUCEREA PALANCA

Păcat la fel cu acela pentru care Adam a fost izgonit din rai, păcat ca acela pentru care Dumnezeu a plouat foc arzând peste cele cinci cetăți, păcate din acelea pentru care a trimis potop, înecând tot pământul, (104, 3—7).

TRADUCEREA ED. 1897

Păcat ca acela pentru care s'a izgonit Adam din rai, păcat dintr'acelea pentru care Dumnezeu a plouat foc și a ars cele cinci cetăți, dintru acelea pentru care a trimis potop și a cufundat tot pământul. (199, 5—8).

Textul scris cu caractere drepte nu există în ediția Mazarachis, ci în edițiile vechi (219, col. I, 9—11). Il întreb pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

TEXTUL GREC

Καὶ δὲν ἠμπόρουν νὰ κολασθῶ μονα ὅς, χωρὶς μὲ τὴν συμβουλὴν μου, μὲ τὸ παράδειγμά μου, μὲ τὸ σκάνδαλό μου νὰ σύρω καὶ ἄλλους εἰς τὴν κόλασιν; Μετανοῶ, μὰ δὲν μὲ ὠφελεῖ, διατὶ ἐπέρασεν ὁ καιρὸς τῆς συγχωρήσεως. (I, 126, 31—34).

TRADUCEREA TEXTULUI

Și nu puteam fi osândit singur fără să mai trag și pe alții în iad prin sfatul meu, prin pilda mea, prin scandalul meu? Mă căesc, dar nu-mi folosește, pentru că timpul iertării a trecut.

TRADUCEREA PALANCA

Nu puteam oare să-mi iau pe-deapsa singur, fără să atrag cu sufletul meu, cu sfaturile mele și cu răutățile mele și pe alții la munca iadului? Voi avea oare vreun cuvânt pentru îndreptare? Acum mă pocăesc, dar nu-mi mai folosește la nimic. Vremea iertării a trecut. (146, 33—38).

TRADUCEREA ED. 1897

Și oare nu puteam să mă osândesc singur, fără a trage cu sfatul meu, cu urmarea mea și cu scandalul meu și pe alții în muncă? Oare am vreun cuvânt de îndreptare? Mă pocăesc, dar nu-mi folosește la nimic, căci a trecut vremea iertăciunii. (207, 32—36).

Textul scris cu caractere drepte nu este in ediția Mazarachis, ci in edițiile vechi (229, col. II, 25—26). Il întreb pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

TEXTUL GREC

Ἐρωτηθεὶς διατί παραταῖ τὸ ἀσθενὲς ἐκεῖνο μέρος καὶ δὲν ἀφίνει καὶ τὴν προικὰ τῆς; ἀπεκρίθη: φθάνει τῆς θυγατρὸς μου ἡ τύχη τῆς „ἀρκεῖ ἡ τύχη αὐτῆς“. καὶ ἐκεῖνος μὲν ἔδωκεν ἀπόκρισιν τοιαύτην ἐπισηριζόμενος ἴσως, ὡς εἰδωλολάτρης καὶ ἀτρολόγος, εἰς τὰς γελοίας ἐκείνου τοῦ καιροῦ θεωρίας τοῦ γενεθλιακοῦ ἄστρου τῆς θυγατρὸς, ἡ μέλλουσα ὁμως εὐτυχία τῆς ἦτον, ὡς θέλετε ἀκούσει ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης παιδείας, τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἐξόχων προτερημάτων αὐτῆς. Καὶ τῷ ὄντι ἐκείνη ἀνέβη εἰς λαμπρὰν τύχην, ἀφοῦ ἐπαρουσιάσθη ἡ ἐξῆς ἀρμοδία περίστασις. Ἡ Ἀθηναῖς (ἔτι ὠνομάζετο ἡ κόρη) δὲν εὐχαριστήθη εἰς τὴν διάταξιν τοῦ πατρὸς (I, 183, 32—184, 7).

TRADUCEREA TEXTULUI

Fiind întrebat pentru ce părăsește acea parte slabă, și nu-i lasă cel puțin zestrea ei, a răspuns: Li ajunge fiicei mele norocul ei. „Li ajunge norocul ei!“ Și acela i-a dat un astfel de răspuns, sprijinindu-se poate, cu idololatri și astrolog, pe teoriile de răs ale acelei vremi ale stelei de naștere ale fiicei sale. Norocul ei viitor, însă, a fost, după cum veți auzi, consecința mării sale instrucții, a virtuții și a deosebitelor ei calități. În adevăr ea s'a înălțat la o situație strălucită când i s'a prezentat următoarea împrejurare potrivită. Atinaida, căci așa se numea fata, nu s'a mulțumit cu hotărîrea tatălui.

TRADUCEREA PALANCA

Intrebându-l cineva pentru ce nu-i lasă cel puțin zestrea ei, că e femeie, sex slab, el a răspuns: „Este destul pentru fiica mea, norocul ei“. — „destul îi este norocul!“, poate să fi înțeles ca un astrolog ce era, că steaua ei dela naștere o conduce spre culmile luminate ale norocului. Atinais, fiica lui Leontie, nu s'a mulțumit cu actul făcut de părintele ei. (89, 26—33).

TRADUCEREA ED. 1897

Intrebându-se pentru ce părăsește partea cea slabă și nu-i lasă măcar zestrea ei, a răspuns: Destul este fiicei mele norocul ei. „Destul îi este norocul“, poate va fi înțeles ca un astrolog, la steaua cea de naștere a fetei lui cum că aceasta vrea să se înalțe la un noroc foarte luminat, însă nu s'a mulțumit cu diata părintelui său Atinais (așa se numea fecioara). (21, 43—22, 3).

Textul scris cu caractere drepte nu se află in Mazarachis, ci in edițiile vechi (22, col. II, 37—23, col. I, 6). Il întreb pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

TEXTUL GREC

...τὴν ἔδωκεν εἰς γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου καὶ τὴν ἔκαμεν βασίλισσαν. Καὶ ἰδοὺ ὁ ἄστατος κατὰ τὴν θεωρίαν λόγος

τοῦ πατρὸς τῆς ὁποῦ εἶπε: πῶς τὴν φθάσει ἡ τύχη τῆς, ἐπληρώθη κατὰ εἶαν οἰκονομίαν διὰ τὰς ἀρετὰς τῆς θυγατρὸς. Μακαρία καὶ μακαρία ὄρη, πρώην Αθηνᾶς καὶ τῶρα Εὐδοκία! (I, 184, 17—22).

TRADUCEREA TEXTULUI

..... și a dat-o de soție fratelui ei, împăratul Teodosie, și a făcut-o împărăteasă. Și iată cuvântul fluturatec al teoriei tatălui ei, care a spus: că îi este de ajuns norocul ei, s'a împlinit potrivit iconomieii dumnezeiești din pricina virtuților ficei. Fericită și fericită fată! Mai nainte Atinaida, iar acum Evdochia!

TRADUCEREA PALANCA

... și i-a dato-o de soție fratelui ei Teodosie, făcându-se împărăteasă. Iată că s'au îndeplinit cuvintele tatălui său: „îi este destul norocul ei”. O fericită și de trei ori prea fericită fecioară, la început Atinai și acum Evdochia. (90, 6—9).

TRADUCEREA ED. 1897

...a dat-o de femeie fratelui său împăratului Teodosie și a făcut-o împărăteasă. Și iată că s'au plinit cuvântul tatălui său, carele a zis că-i ajunge norocul ei, „destul îi este norocul ei”. O fericită și de trei ori prea fericită fecioară, întâiu Atinai și acum Evdochia. (22, 12—17).

Textul scris cu caractere drepte nu se află în ediția Mazarachis, ci în edițiile vechi (23, col. I, 29—33). Il întreb pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

TEXTUL GREC

Ἡκούσθη ἕνας λόγος κατακρίσεως, ποῖος τὸν εἶπε; δὲν ἤξεύρομεν. καὶ τὸ χειρότερον εἶναι, ὅπου ὁ ἄπταιστος κατακρίνεται καὶ ὁ πταίστης. γελαῖ (I, 198, 21—23).

TRADUCEREA TEXTULUI

S'a auzit un cuvânt de defăimare. Cine l-a spus? Nu știm. Și lucrul cel mai rău este când este osândit cel nevinovat, iar vinovatul râde.

TRADUCEREA PALANCA

S'a auzit un cuvânt grăitor de rău, cine l-a grăit? Nu știm. A lipsit un lucru scump dintr'o casă, cine l-a furat? Nu știm și ce este mai rău că cel nevinovat se osândește, iar cel vinovat râde. (134, 10—14).

TRADUCEREA ED. 1897

S'a auzit un cuvânt grăitor de rău, cine l-a grăit? A lipsit un lucru scump dela o casă, cine l-a furat? Nu știm. Și ce este mai rău că cel nevinovat se osândește, și cel vinovat râde. (33, 37—34, 2).

Textul scris cu caractere drepte nu există în ediția Mazarachis, ci în edițiile vechi (37, col. II, 12—14). Il întreb pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

TEXTUL GREC

Εἰς ὅλα ταῦτα εὐχαριστήθη νὰ πληρώσῃ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ εἰς ταύτην τὴν ζωὴν καὶ ὄχι εἰς τὴν ἄλλην (I, 216, 31—32).

TRADUCEREA TEXTULUI

In toate acestea a fost mulțumit să plătească păcatul lui în această viață și nu în cealaltă.

TRADUCEREA PALANCA

Și numai pentru toate acestea el s'a arătat mulțumit, privindu-le cu îndrăzneală și cu răbdare, fiind satisfăcut că a plătit păcatului în viața aceasta și nu în cea viitoare. (190, 8—11).

TRADUCEREA ED. 1897

La toate acestea s'a arătat mulțumitor îndrăznețul și răbdătorul până la suflet împărat, a fost mulțumit să plătească păcatul lui în viața aceasta, iar nu în cealaltă. (50, 15—17).

Textul scris cu caractere drepte — pentru frumusețea deformări vechei traduceri dau textul grec al originalului ce a stat la baza traducerii din 1897: εὐχαριστήθη ὁ μεγαλόψυχος καὶ καρτερόψυχος ἀσιλεύς — nu este în ediția Mazarachis, ci numai în edițiile vechi (56. col. I, 18—19). Il întreb pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

TEXTUL GREC

Χαῖρε ἐσύ, ὁποῦ... πρῶτα θυγατέρα τοῦ προαιωνίου Πατρός, παρὰ τοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἀννης· καὶ πρὶν παρὰ νὰ πατήσῃς τὴν γῆν, ἐκαταπάτησες τὴν κεφαλὴν τοῦ ἰοβόλου δράκοντος. Χαῖρε ἐσύ, ὁποῦ με θαυμάσιον τρόπον συλληφθεῖσα ἀπὸ ἄγονον μήτραν, ἔλαμψας εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς, ὡς μαργαρίτης εἰς κόχλον. Ἐγεννήθης ὡς ὄρθρος, στολισομένη με ἄνθη οὐρανίων ἀρετῶν· ἠῦξανες ὡς ἥλιος στεφανωμένη με τὰς ἀκτῖνας τῆς θείας χάριτος· καὶ ἔζησες ὡς φοῖνιξ, μονοφυὲς θαῦμα τῆς φύσεως ἐν γεννητοῖς γυναικῶν. Χαῖρε ἐσύ, ὁποῦ μοναχὴ ἀπὸ ὅλας τὰς γυναῖκας, ἐκαταξιώθης νὰ γένῃς Μήτηρ ἐνὸς Θεοῦ. (II, 150, 34 151, 11).

TRADUCEREA TEXTULUI

Bucură-te tu, care... înainte de a fi fiica lui Ioachim și a Anei ai fost fiica Tatălui celui mai nainte de veci; și ai călcat capul balaurului veninos înainte de a călca pământul. Bucură-te tu, care ai fost zămislită într'un chip minunat dintr'un pântece sterp și ai strălucit în pântecel mamei, ca mărgăritarul în scoică. Te-ai născut ca zorile, împodobită cu florile virtuților cerești; ai crescut ca soarele, încununată cu razele harului dumnezeesc; și ai trăit ca fenixul, unica minune a firii între cei născuți din femei. Bucură-te tu, care singura din toate femeile, ai fost învrednicită să ajungi Maica lui Dumnezeu.

TRADUCEREA PALANCA

Bucură-te tu, care... ești dintru început fiica Tatălui celui mai dinainte de veci decât fiică a lui Ioachim și Anei, căci tu mai 'nainte de a călca pământul ai călcat capul balaurului cel plin de otravă. Tu te-ai născut odată cu zorile și ai fost împodobită cu toate virtuțile cerești, ai crescut împreună cu soarele și te-ai încununat cu razele darului dumnezeesc. Bucură-te ceea ce te-ai învrednicit a fi Maica lui Dumnezeu mai 'nainte tuturor femeilor (394, 7—34).

TRADUCEREA ED. 1897

Bucură-te tu, care... mai 'nainte fiică Tatălui celui mai 'nainte de veci, decât lui Ioachim și Anei și mai 'nainte până a nu călca pământul, ai călcat capul balaurului celui veninos. Te-ai născut cu zorile, fiind împodobită cu florile virtuților cerești și ai crescut cu soarele, fiind încununată cu razele dumnezeescului dar. Bucură-te tu, care singură din toate femeile te-ai învrednicit să te faci Maica unui Dumnezeu. (357, 5—16).

Textul scris cu caractere drepte în traducerea mea, deși este în ediția Mazarachis, nu-i în traducerea Părintelui Palanca. Il întreb pentru ultima oară pe Părintele Palanca: Ai tradus, Părinte Profesor, după ediția Mazarachis?

Nu! Părintele Profesor Palanca n'a tradus nici din grecește, nici după ediția Mazarachis, în ciuda susținerilor sale formale! Traducerea sa este o copie falsificată, diformată, stricată a traducerii ediției din 1897.

Ar putea cineva să-mi obiecteze:

— Părintele Palanca a tradus după ediția Mazarachis, dar nu după ediția din 1935, de care te servești Sfinția Ta, ci de ediția din 1925, după cum însuși mărturisește la pagina 11. Deosebirea pe care Sfinția Ta le relevi provin tocmai din această deosebire de ediții și mai cu seamă din pricina textului corupt al ediției din 1935.

— Da, răspund eu acestui binevoitor și desinteresat apărător al Părintelui Palanca. Da, eu m'am servit de ediția din 1935 și se va vedea că în traducerea ce-o voi da la lumină, de-mi va ajuta Cel de sus, am notat nu numai textele corupte ale ediției din 1935, ci și variantele textului. Nu putea să facă și Părintele Profesor Palanca acest lucru, dacă nu în josul paginii, lucru prea greu poate pentru Sfinția Sa, dar cel puțin în introducere?

Dar să admit că așa stau lucrurile. Sânt dispus să merg cu generositatea $\delta\pi\epsilon\rho\ \tau\omicron\ \delta\epsilon\omicron\nu$. Il întreb totuși pe Părintele Profesor Palanca; dacă a tradus după ediția lui Mazarachis pentru ce traducerea Sfinției Sale nu are unele predici existente în această ediție, știind bine că ediția lui Mazarachis, începând dela 1849 este o ediție stereotipă? Pentru ce nu are „Predica la Duminica a patra a postului mare (ed. Mazarachis, I, 132—137)? Pentru ce nu are „Predica din Dumineca a XI dela Luca" (ed. Mazarachis, II, 64—67)? Pentru ce nu are „Cuvântul panegiric dela Intrarea în Biserică a Maicii Domnului" (ed. Mazarachis, II, 124—127)? Pentru ce nu are aceste predici dacă a tradus după această ediție? Să v'o spun eu de ce! Pentru că nici traducerea românească din 1897 nu are aceste predici! Ce altă concluzie putem trage din această constatare decât că Părintele Profesor Pa-

lanca face o afirmație complet lipsită de adevăr când spune că a tradus după ediția Mazarachis! Originalul după care „traduce” nu-i originalul grec, ci traducerea românească.

Am dovedit în partea întâia a acestei recenzii că Părintele Palanca nu știe grecește; în partea a doua am dovedit că nu traduce, după cum spune, după ediția Mazarachis, ci copie traducerea veche românească. Rămâne acum să vedem cine traduce cuvântările pe care le are în plus ediția Mazarachis față de vechile ediții ale operelor lui Miniati, adică cele șase cuvântări rostite în italienește și traduse în greaca modernă de însuși editorul lucrării.

Părintele Palanca spune cu emfază și cu mândrie, ca și cum ar vrea să dea peste cap și pe înaintași și pe contemporani: „*Predici noi. Aceste predici apar pentru prima oară în limba română. Ilie Miniati le-a rostit în limba italiană, după care au fost traduse în limba greacă de Arhim. Mazarachis și după care le-am tradus și noi*” (p. 555). Ce frumos să îmbogățești literatura românească cu lucruri necunoscute încă la noi! De asta și I. P. C. Arhim. Scriban nu găsește cuvinte cum să scoată mai bine la iveală acest lucru (p. 7). De asta și eu mă asociez cuvintelor de laudă al I. P. C. Sale. Problema, însă se pune altfel. Nu-i de ajuns să ai intenții bune, ci trebuie să duci bine și cinstiți la capăt aceste bune intenții. A făcut asta Părintele Profesor Palanca? Să vedem!

M'am întrebat și eu, după cum negrești se vor fi întrebat și ceterii acestei recenzii: Cum a putut Părintele Palanca să traducă din grecește, odată ce nu știe grecește și n'a avut o traducere de-a-gata a înaintașilor? Cum? Este o cale! Sânt în țara noastră o mulțime de Greci, cari probabil s'au pus „desinteresat” la dispoziția râvnei de traducător a Părintelui Profesor. N'ași avea nimic de zis de acest nou gen de a ajunge traducător și autor de cărți, dacă traducerea ar fi bine făcută! Dar nu! După cum vom vedea, cel care i-a tradus cinci din cele șase „predici noi”, și-a bătut joc de bunul nume al Părintelui Profesor.

Afirm cinci din cele șase predici, căci una din ele o are tradusă de-a-gata și o ia ca atare, o pune în cartea sa și și-o însușește. Este vorba de „*Predica despre credință*” (p. 557—566). Această predică a fost tradusă, și tradusă foarte bine, de I. P. C. Arhim. Scriban în revista Părintelui Profesor Palanca: „*Păstorul Creștin Ortodox*”, 1936, Nr. 30 (Vezi: *Pr. Dem. I. Iliescu Palanca, Viața și opera lui Ilie Miniatis*, p. 82—83). Părintele Palanca o reproduce și în teza sa de licență (*Op. cit.*, p. 83—90). Ei bine, această predică figurează cuvânt cu cuvânt în „*predicile noi... pe care le-am tradus noi*”, ca să mă servesc de graiul Părintelui Profesor, Iată un fragment dela început pentru încredințare:

TRADUCEREA PALANCA

Credința care a fost răsplătită de Mântuitorul nostru prin multele mi-

TRADUCEREA SCRIBAN

Credința care a fost răsplătită de Mântuitorul nostru prin multele mi-

nuni ale sale, investmântată acum în multa vrednicie și încărcată cu răsplata unei mari minuni dumnezești, iese la iveală în ființa unui sutaș, unui oștean, crescut până atunci în întunerecul idololatriei. Cu adevărat mare este credința! Căci dacă acesta crede, deși Iisus Evreu după neam, întemeetorul unei învățături, abea atunci răsărite și puțin cinstit în însuși sânul poporului său, — totuși poate tămădui pe sluga sa bolnavă, aceasta pentru un păgân este o credință nemăsurată. Dar ca să fie încredințat că Iisus îl poate tămădui cu un singur cuvânt și că sluga lui în acelaș timp s'a tămăduit, — aceasta este cu adevărat credința unui creștin" (p. 557).

nuni ale sale, invesmântată acum în multă vrednicie și încărcată cu răsplata unei mari minuni dumnezești, iese la iveală în ființa unui sutaș, unui oștean, crescut până atunci în întunerecul idololatriei. Cu adevărat mare este credința! Căci dacă acesta crede, deși Iisus Evreu de neam, întemeetorul unei învățături, abia atunci răsărite și puțin cinstit în însuși sânul poporului său, totuși poate tămădui pe sluga sa bolnavă, aceasta pentru un păgân este o credință nemăsurată. Dar ca să fie încredințat că Iisus îl poate tămădui cu un singur cuvânt și că sluga lui în acelaș timp s'a tămăduit, aceasta este cu adevărat credința unui creștin" (p. 83).

O copie fotografică nu putea reproduce mai fidel originalul! Și când te gândești că I. P. C. Arhim. Scriban își recomandă propria traducere ca traducere a Părintelui Palanca! Până acum eram obișnuit să aud că profesorii își însușesc munca studenților, dar ca studenții să-și însușească munca profesorilor n'am mai auzit. Maniere de acestea însă nu-s imposibile pentru Părintele Palanca. Rezolvirea lor o las pe seama celui în cauză, adică a I. P. C. Arhim. Scriban. Sau să-i ceară socoteală pentru furt, sau să-i fi tradus și celelalte predici, că le traducea cel puțin bine.

Cum sânt traduse celelalte cinci predici? Pentru edificare dau un fragment dela începutul predicii „Despre iubirea vrăjmașilor”.

TRADUCEREA PALANCA

Dacă îmi este îngăduit'o, Iisuse al meu, vreau să spun că cei îndărătnici nu trebuie să vorbească în fața oamenilor despre această nouă învățatură¹.

Din nenorocire însă s'a vorbit mult despre aceasta până acum, fără să se facă altceva decât să se acuze că nu sânt în stare să o pătrundă. Se arată împotriva hotărîrilor firii și mărturisesc cu nerușinare că nu vor s'o urmeze. Se împotrivesc cu rău-

TRĂDUCEREA FECIORU

Dacă tu, Iisusul meu, ai îngădui, ți-ași spune: pe viitor să nu mai vorbească nimeni despre această poruncă a ta! Din nefericire s'a vorbit mult de ea până acum, fără să se ajungă la altceva decât sau la o slabă scuză că nu-i cu putință împlinirea ei, ca fiind protivnică cerințelor firii; sau la o mărturisire îndrăzneată că nimeni nu vrea s'o îndeplinească, pentru că se opune sentimentului de amor propriu. Prin urmare a mai

1. Adică despre iubirea de vrăjmași.

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL

1. BOBULESCU C. (Pr.). *Candela dela temelia bisericii din Cotmeana*. București 1943 (Extras din *Anuarul Comisiunii Monumentelor istorice* pe 1942, pp. 110—136).

Ajungând în posesia resturilor unei candelă de sticlă descoperită sub altarul mănăstirii Cotmeana din Argeș, în împrejurări pe care pr. C. B. ni le istorisește cu mult farmec literar, Sf. sa ia prilej de aci ca să ne vorbească și despre alte descoperiri similare, făcute în săpăturile de la Agapia din Deal și dela Snagov, ca și pe locul unei vechi biserici arse, din satul Căteasca-Argeș, pentru a trage concluzia că așezarea candelii aprinse la temelia bisericii a fost o veche și statornică tradiție, legată de începutul oricărui sfânt locaș. În afară de descoperiri arheologice ca cele de mai sus, în sprijinul acestei tradiții Sf. sa citează și mărturii istorice scrise, ca cea din *Sf. Simeon al Tesalonicului* († 1430), care vorbește expres despre ea (*Despre sfânta biserică și târnosirea ei*, cap. 101). Ea face de altfel parte dintr'un complex de datini și ceremonii rituale a căror străveche obârșie se poate urmări până la ceremonialul dela începutul zidirii templelor în lumea romană (descriș de *Tacitus*) și dintre care multe se păstrează până azi la punerea temeliei caselor.

În legătură cu aceasta, autorul descrie și *alte datine legate de începutul unui sfânt lăcaș*, pe temeiul însemnărilor din vechi documente. Cât privește așezarea candelii, ea e menționată expres în însemnările asupra întemeierii unor sfinte locașuri mai noi, ca mitropolia din Iași (24 Iulie 1833), biserica Sf. Nicolae-Tabacu din București (înainte de 20 Oct. 1864), biserica Belu-Șerban Vodă (în zilele noastre), ș. a. E curios că rânduelile noastre bisericesti precum și manualele de Liturgică nu pomenesc nimic de această datină.

Autorul stabilește apoi *vechimea bisericii din Cotmeana și a candelii de la temelia ei*: Cotmeana de astăzi fiind ctitorie a lui Mircea cel Bătrân, de prin anii 1386/87 (căci adaosurile târzii și micile reparații făcute cu timpul n'au atins cu nimic temelia și zidurile ei) urmează că și candela găsită la temelia ei este din timpul lui Mircea, fiind așezată acolo poate chiar de mâinile lui *Antim* mitropolitul de atunci al Ungro-Vlahiei. Materialul și forma acestei candelă pare să indice o proveniență venețiană.

Autorul încheie cu un cald apel către preoții bisericilor-monumente istorice, să fie atenți la cea mai mică lucrare de prefacere adusă locașurilor sfinte ce li s'au încredințat, pentru a nu se strica, distruge sau pierde ireparabil lucruri interesante care pot aduce lumini prețioase asupra trecutului vieții noastre bisericesti.

E. B.

2. BOBULESCU C., *Obârșia molitvei pentru morți de la proscomidie*. Articol în „*Revista de Istorie bisericască*” (Craiova), an. I, n. 3 (Oct.—Dec. 1943), pp. 121—140.

Una din caracteristicile liturghierului românesc este *molitva pentru morți* din rânduiala proscomidiei („Pentru pomenirea și iertarea păcatelor tuturor celor

din veac adormiți întru buna credință...”), adică o lungă rugăciune de pomenire generală a tuturor celor răpuși de moarte năpraznică în diferite întâmplări nenorocite și care deci au murit nespovediți și negrijiți (vezi Pr. P. Vintilescu, *Contribuții la revizuirea liturghierului românesc*, Buc. 1931, pp. 52—53). Această rugăciune nu se află în niciunul din celelalte liturghiere ortodoxe (rusești, bulgărești, grecești), iar în liturghierul românesc tipărit apare pentru prima oară — zice pr. Bobulescu (p. 122) — în ediția de Neamț 1860. În realitate — rectificăm noi — ea apare ceva mai înainte și anume în ediția de Iași 1845, tipărită sub supravegherea mitropolitului Meletie al Moldovei, ediție care stă la baza celei dela Neamț din 1860.

Autorul, care a scos la lumină atâtea minunate lucruri uitate din trecutul nostru bisericesc, aduce însă în articolul pe care-l rezumăm aici, prețioase informațiuni asupra originii acestei molitve și asupra circulației ei în vechime. Căci deși introdusă oficial în liturghierul tipărit abia către a doua jumătate a secolului trecut, molitva pentru morți din rânduiala proskomidiei era cunoscută și întrebuințată de preoții români cu aproape două sute de ani mai înainte, păstrându-se pe calea manuscrisului, în fruntea marilor pomelnice pentru vii și morți din vechile noastre biserici și mănăstiri. Pe temeiul însemnărilor din pomelnicele de acest fel, cercetate de autor, reiese că molitva de care ne ocupăm e de origine rusească, fiind adusă în Țară și tălmăcită de mitropolitul Varlaam al Țării-Românești, după călătoria acestuia la Moscova în 1667 (cu cinci ani înainte de a ajunge mitropolit). Alcătuitorul molitvei se pare că ar fi Dimitrie, arhiepiscopul Rostovului. S'a răspândit întâi în Muntenia și abia mai târziu în Moldova. E de mirare că — după cum am spus — se tipărește mai întâi în Moldova, dar cu mari prefaceri în text, care o desbracă de vechea ei frumusețe.

Pentru a se putea vedea deosebiri și modificările introduse în textul tipărit al molitvei, pr. C. B. transcrie (la pp. 127—129) textul manuscris din pomelnicul mitropoliei Ungro-Vlahiei, scris de ieromonahul Ghervasie ot Putna, între 1672—1680 (tipărit în revista „Biserica ortodoxă română”, an. 1890, pp. 694—696), text care reprezintă, probabil, întâia tălmăcire românească. Autorul reproduce apoi unele variante de amănunt din copiile manuscrise, mai târziu, ale aceluși pomelnic (p. 130), precum și textul complet al pomelnicului bisericii Sf. Nicolae-Tabacu din București, scris între 1776—1805 (pp. 131—140). E de observat că textul molitvei din fruntea acestui pomelnic se deosebește mult prin alcătuire și formă, nu numai de cel pe care îl avem noi astăzi în liturghierul tipărit, ci chiar și de cel din pomelnicul mitropoliei Ungro-Vlahiei, față de care este mai scurt.

O nedumerire cu privire la o precizare cronologică: păstorirea mitropolitului Varlaam (de Glavacioc) al Ungro-Vlahiei încetează la 1692, cum scrie pr. B. (p. 127), sau la 1679, cum găsim la Iorga (*Istoria Bisericii românești*, ed. II, vol. I. p. 385-386 și II, 320)?

E. B.

3. POPESCU N. VICTOR, PREOT, *Icoana Maicii Domnului. Fragmente din viața creștină* București 1944. 127 pp., 300 lei.

În „*Sufletul preotului în luptă cu ispitele*”, preotul V. Popescu ne-a prezentat, sub o formă analitico-discursivă, pe preot în luptă cu el însuși. O a doua carte a Sf. Sale, în care preotul constituie obiect de preocupare literară, ne prezintă de astă dată pe preot în luptă cu lumea și cu păcatul din afară. Cu excepția a două sau trei dintre bucățile care alcătuiesc cuprinsul cărții *Icoana*

Maicii Domnului — și anume: *Pe străzile Capitalei, în ajunul Bobotezei, În mahalalele Capitalei și Între muncitori*, care au caracterul unor referate și amintiri personale — toate celelalte bucăți zugrăvesc, sub forma literară a unor mici schițe, frânturi din activitatea pastorală preoțească. Sunt, așa cum le botează autorul însuși, „fragmente reale de viață creștină”, ai căror eroi de căpetenie sunt preoții de enorie.

Cu toate că nu este preot de enorie, autorul dispune totuși de un bogat capital de experiență pastorală și duhovnicească, dobândită în numeroasele împrejurări care l-au pus în contact, direct sau indirect, cu viața de parohie. Suflet simțitor, cald și vibrant, Sf. Sa vede, sesizează și reține multe taine, ascunzișuri și profunzimi ale chinuitului suflet omenesc, acolo unde poate alți preoți, deși de enorie, dar rutinați, blazați, sau fără zel pastoral, nu văd nimic. Trăite de autor însuși, sau numai observate și auzite dela alții, sunt zugrăvite aci, cu mult talent literar, întâmplări, experiențe, observații, biruințe și înfrângeri din nobila și zbuciumata viață de luptă și necazuri a păstorului de suflete în mijlocul enoriașilor săi.

Iată, astfel, pe umilul preot de țară în luptă cu datinele și obiceiurile rele ale satului (*O nuntă cu peripeții*, p. 82 seq.): părintele Ghiță, dintr'un sat de pe malul Dunării, izbutește, printr'o voință neinduplecată și o tenacitate de neînfrânt, să desființeze una din acele tradiții rele care se formaseră cu timpul în satul lui și care la început păreau să fie mai tari ca dânsul. Iată apoi pe preot luptând *Impotriva înjurăturilor* (p. 91 sq.), *Impotriva hoșilor din sat* (p. 108 sq.), etc.

Ni se prezintă apoi împrejurări grele din viața de duhovnic a preotului, când acesta e pus în situația de a rezolva probleme delicate și intricoșetoare de conștiință (*Intr'o familie fără copii*, pp. 68—75) sau deține taine de care atârână cinstea și fericirea multora (*O taină într'un plic*, p. 76 sq.), sau e pus în fața clipei cutremurătoare a morții (*Aproape de cei ce-și dau sufletul*, p. 120 sq.). O venerabilă figură de preot bătrân al zilelor noastre reușește autorul să intruchipeze în persoana aceluia părinte Dumitrache dintr'un sat de munte, zugrăvit cu mult talent literar în *Un bun sfătuitor* (p. 113 sq.): un preot bun „gospodar, blajin, cumpănit și cu simț practic, o luminoasă personificare a cuminenției noastre strămoșești și a înfrățirii dintre om și natură, care ne face să ne gândim la păr. Mătase dela Neamțu sau la unele din acele patriarhale chipuri românești de „Preoți adormiți în Domnul”, reînviolate din colbul trecutului, de pana păr. prof. Nicolae M. Popescu.

Ni se zugrăvesc apoi, în chip plastic, și anumite aspecte ale vieții religioase a poporului nostru. Astfel, în *Icoana Maicii Domnului* (pp. 5—11) autorul ilustrează, printr'un minunat exemplu real, atașamentul profund pe care săteanul român îl are față de icoanele de familie, vechi, moștenite din tată în fiu. Iată pusă aci problema cultului icoanelor și prezentată, sub laturea ei psihologică, într'un chip mai convingător și mai pregnant decât în orice tratat damaschinian de înaltă teologie. Cine vrea apoi să vadă cât de plină de credință este lumea noastră dela oraș și cât respect de cele sfinte se poate găsi chiar și acolo unde însuși preotul s'ar aștepta mai puțin, se va convinge citind *Pe străzile Capitalei în ajunul Bobotezei* (pp. 12—18).

Un suflu optimist, de încredere în biruința finală a binelui, colorează toate aceste frânturi de zbucium preoțesc din cartea păr. V. P. Cu toate greutatele imense și piedicile adesea de neînvinș, cu care preoții zugrăviți aci au de luptat, izbânda este totdeauna a lor, căci ei nu descurajează niciodată, conștienți

fiind că alături de slabele lor puteri omenești lucrează ajutorul miraculos al harului pe care-l dețin și al Providenței, care intervine adesea tocmai când nu gândești sau când ți se pare că nu mai e nimic de făcut (vezi de ex. *Ce face apa sfințită*, p. 63 sq., sau *Mângâind pe cei păcătoși*, p. 96 sq.).

Icoana Maicii Domnului este, astfel, o carte de proporțiuni modeste, dar de mare valoare, care constituie o nouă și binevenită confirmare a primatului și a biruinței spiritului în eterna luptă dintre bine și rău, dintre har și păcat, din această lume și totodată un stimulent pentru toți cei ce sunt, sau se pregătesc să fie încolonați în ceata luptătorilor pentru transfigurarea lumii.

Azi, când condeie veninoase de apostatați, foști purtători de sutană, improașcă cu noroi Biserica și pe slujitorii ei, chipurile și faptele unor asemenea preoți, desprinse deadreptul din viața reală, constituiesc mai ales o frumoasă pledoarie în favoarea rolului social al preoțimii noastre. Cine nu știe decât să bârfească și să batjocorească pe purtătorii harului, să citească *În mahalalele Capitalei* sau *Între muncitori* (pp. 19—39), ca să vadă cât merit au umilii și huliți preoți de mahalale în ridicarea socială, morală și culturală a periferiilor Capitalei noastre și cât eroism, cât curaj, cât spirit de jertfă și de abnegație, câtă lucrare filantropică au desfășurat acești modești și ignorați eroi ai spiritului, în mijlocul unei lumi necăjite și amărâte, la care stăpânirea încă nu începuse a se gândi. Cine vrea apoi să vadă cât bine și câtă mângâiere poate turna un preot vrednic în sufletele surghiuniților societății, să citească *Duhovnicul închisorii* (pp. 49—62), unde se arată cum un preot adânc cititor în sufletele celor osândiți de lege reușește să îndrepteze strâmbătăți ale înșelătoarei justiții omenești și să smulgă astfel, din ghiarele osândeii nedrepte și ale negrei pierzării, atâtea suflete nevinovate, pentru a le reda, purificate, vieții și societății.

Am putea numi cartea păr. V. P. un fel de *Pastorală* vie, tot atât de prețioasă ca și un manual didactic de *Pastorală* teoretică, pentru că ea ne înfățișează pe preot angrenat în viața reală, trăită, iar nu cea învățată din cărți. Tinerii candidați la preoție găsesc aci câteva chipuri de preoți ce le pot sluji ca model, precum și o seamă de procedee, metode și soluții pastorale inedite, care nu se învață în școală, dar cu atât mai practice și mai utile, ca de pildă cele întrebunțate de părintele Vasile pentru a-și desbăra enoriașii de uritul nărav al injurărilor (*Impotriva injurărilor*, p. 91 sq.), sau de preotul Dumitrache din „*Un bun sfătuitor*“, pentru a izgoni din enoria lui pe un sectant care căuta să se pripășească pe acolo. Vrednice de recomandat atențiunii viitorilor predicatori sunt și câteva fragmente-model de predici sau cuvântări ocazionale, ca cele dela pp. 37, 43 și 65.

Să nu facem însă greșea de a crede că absolut toate procedeele pastorale relatate de autor s'ar putea utiliza, imita sau aplica *tale-qual*, în toate cazurile similare, adică oricând, oriunde sau de oricine. Așa de pildă, metodele — puțin cam ciudate și romantice — ale părintelui Constantin pentru a-și deprinde poporeni să frecventeze sfântul locaș (vezi *Aducându-și lumea la biserică*, p. 40 sq.) s'ar putea aplica cu succes numai de un preot care dispune de o autoritate necontestată și de un ascendent moral nediscutat asupra enoriașilor săi, datorită fie vârstei sale respectabile, fie vieții morale ireproșabile, fie legăturilor numeroase de rudenie sau de interese, ș. a. m. d. Incercate însă de un preot tânăr, sau compromis moralmente, sau de curând poposit într'o parohie, asemenea procedee ar avea poate tocmai efectul contrar: într'un astfel de caz, persoana preotului n'ar putea ieși decât ridiculizată sau cu demnitatea înjosită

și ar face mai bine să rămână la metodele mai clasice pentru a strânge lumea la biserică, ca de ex.: punerea în evidență a calităților sale de liturghisitor și predicator (dacă le are), organizarea de coruri bisericești cu copiii și oamenii din sat (procedeu care a dat așa de frumoase roade în multe parohii), etc. În tot cazul, să nu fim amăgiți a disprețui mijloacele și metodele clasice recomandate de Pastorală teoretică sau de practica generală, în beneficiul exclusiv al mijloacelor prezentate de Pastorală literaturizată.

Discutabilă de asemenea, din punct de vedere dogmatic, este sugestia pastorală din ultima bucată (*Aproape de cei ce-și dau sufletul*), unde preotul e înfățișat dând, unui bolnav lucid, Sf. Impărtășanie în chip forțat, cu toată împotrivirea lui. Se știe că, pentru primirea oricărei sfinte taine — și deci cu atât mai mult pentru Sf. Impărtășanie, — e absolut necesar consimțământul de voință liberă și de credință al primitorului (excepțiile prevăzute de tradiție și canoane nu cuprind și cazul la care ne referim). Datoria preotului este deci să instruiască și să pregătească sufletește pe credincios, din vreme, pentru a-l face astfel să dorească și să ceară el însuși Sf. Impărtășanie, iar nu să i se dea cu de-a-sila, numai pentru simplul motiv că o doresc cei din preajma lui, căci atunci efectul tainei este nul din punctul de vedere al folosului sufletesc al celui ce o primește.

În general însă, *Icoana Maicii Domnului* este una dintre cele dintâi cărți care trebuie să figureze în biblioteca oricărui preot sau candidat la preoție. Lectura ei va avea asupra-le efectul salutar al unei infuzii de idealism și reconfortare spirituală în strădania lor pentru sporul de bine pe care vor să-l aducă lumii...

E. B.

4. SOARE GH. I. Diacon. *Mitropolia în dreptul canonic ortodox*, București, Tip. Carpați, 1939, 59 (—60) p.

Intemeierea unor comunități creștine direct de Sf. Apostoli, însemnătatea orașelor capitale de provincii, în care se aflau scaune episcopale, înființarea bisericilor din orașele mai mici de către cea din capitală, vechimea în hirotonie a unui episcop, necesitatea unei autorități, care să asigure unitatea de învățură și de disciplină, precum și necesitatea dreptului de apel față de o sentință dată de un episcop, a făcut ca, de timpuriu, unii dintre ierarhii bisericii creștine să se bucure de o oarecare însemnătate față de semenii lor. Aceasta a dus la formarea instituției mitropolitane de azi (Cap. I, p. 7—16).

Cap. II (p. 17—28) vorbește despre *prerogativele canonice ale mitropolitului*. Deși numirea de *mitropolit* nu apare decât începând cu sec. IV, totuși canoanele arată că și înainte cât și după aceea, episcopul cel dintâi — mitropolitul — avea drept: să convoace sinodul mitropolitan, să conducă alegerea de episcop; să întărească pe cel ales, să facă examinarea canonică și hirotonia episcopilor sufragani, să supravegheze treburile bisericești din toată provincia mitropolitană, să viziteze episcopiile în subordine, să primească reclamații și apeluri contra episcopilor și a sentințelor lor judecătorești, să acorde concedii și să transfere pe episcopi, să supravegheze păstrarea averii unei eparhii vacante, să intervină când un episcop sufragan nu-și face datoria (*dreptul de devoluțiune*), să fie pomenit la slujbe, etc. Totuși puterea sfințitoare a mitropolitului este restrânsă numai la limitele eparhiei sale, iar în chestiunile, privitoare la întreaga provincie mitropolitană, el trebuie să se sfătuiască cu ceilalți episcopi. Nu poate judeca singur pe un episcop vinovat, ci numai împreună cu sinodul mitropolitan, de care și el, când se face vinovat, este judecat.

Despre *Sinodul mitropolitan* numit și „*sinod eparhial*”, „*topic*”, „*sinod al episcopilor eparhiei*”, etc., se vorbește în cap. III (p. 29). El trebuie neapărat să se întrunească cel puțin odată pe an și să cchestiunile, privitoare la întreaga provincie mitropolitană, adică cele care șesc puterea unui episcop eparhiot. La sinod sunt obligați să ia par episcopii sufragani. Convocarea lui revenea celui dintâi episcop al prov cf. can. 34 ap. Fără această convocare episcopii nu se pot întruni „în sinodial”. În lipsa mitropolitului, sinodul poate fi convocat de episcopul c vechi în hirotonie. Președinția sinodului o avea cel căruia canoanele îi dau să-l convoace. Sinodul era compus din toți episcopii eparhiei, putându-se în la nevoie, cu minimum trei membri (mitropolitul și doi episcopi).

În cap. IV (p. 42 — 57), vorbind de *Competența sinodului mitrop autorul arată că el se poate ocupa cu chestiuni canonice și evanghelice*. Între dintâi comentatorii canoniști socotesc tot cece se referă la judecată, nistrarea averilor bisericesti, alegerea slujitorilor sfințiți, etc., adică : să ob dacă episcopii își exercită autoritatea conducătoare în conformitate cu s noane, dacă administrează bine averea bisericii, dacă fac hirotonii canonice creieze noi episcopi, să instituie episcopi, să le acorde concedii și să-i trapi să exercite puterea judecătorească în biserică (primă instanță și apel).

Între chestiunile evanghelice canoniștii trec tot cece se referă la dință, la săvârșirea sf. taine și la celelalte porunci dumnezești, pe care rul le înșiră în p. 55—56, așa cum reies ele din canoane.

În concluzie (p. 57—59), păr. Soare vorbește de raportul dintre mei sinodului mitropolitan : episcopii unei provincii mitropolitane nu pot face r fără mitropolit; iar acesta nu face nimic „fără socotința tuturor”. Toți tre să se supună hotărârilor sinodului. Ordinea de întâietate în sinod și la semn decretelor lui, e după vechimea în hirotonie.

Deci, conchide autorul, „sistemul mitropolitan în organizația bis. ort. organul de unitate în toate chestiunile bisericesti pe teritoriul circumscrii respective, potrivit diferitelor trebuințe ivite în viața organismului bisericii conformitate cu normele canonice”. (p. 58).

Cu timpul organizația bisericască a evoluat de la mitropolie la exar și patriarhat, formându-se și alte organe de unitate și legătură între biseri particulare : exarhatul și patriarhatul Ele au la bază același principiu : „d cum biserica mitropolitană e mama tuturor bisericilor de pe teritoriul circ. 1 pective, tot astfel și biserica exarhală sau patriarhală e mama tuturor biseric de pe teritoriul circumscripției respective” (p. 58) Așa că drepturile și pre gativele conducătorilor bisericilor autocefale de azi (arhiepiscopi, mitropo exarhi sau patriarhi) sunt cele avute la început de mitropoliți.

N. I. Ș.

TEOLOGIA ISTORICĂ

5. COSTEA E., Preot Dr., *Schiturile și sihăstriile Bucovinei de altă da Cernăuți* 1943, 25 pp. în 12°.

Autorul infățișează pe scurt istoria celor 15 schituri și 4 sihăstria mai seamă care erau în ființă pe pământul Bucovinei înainte de 1775 când s'a făc alipirea ei la Austria. Iată numele acestor schituri : *Babin* clădit în 1752 c călugărul Onofrei ; *Bereznița* pe Ceremuș întemeiat de Isac Cocoran pe la 165

Brosăuți zidit și înzestrat la 1752 de călugărul Ilarion „cel dintâiu preot și monah al schitului”. *Căbești* întemeiat de Grigorie diaconul în anul 1748; *Coribița* înființată pe la 1730 de călugărul Silvestru; *Crișcatec* clădit în 1765 pe locul unde în vechime se afla un alt schit cu hramul Sf. Ioan Evanghelistul. *Horecea* este pomenită întâia oară în 1719. Prin 1740 schitul s'a bucurat de ocrotirea episcopului de Rădăuți Antonie, ajuns apoi mitropolit al Moldovei. În 1776 sub egumenul Artemon și cu ajutorul mitropolitului Gavriil, în locul bisericii vechi de lemn, s'a zidit alta de piatră; satul *Jadova* din jud. Storojineț a adăpostit pe vremuri un schit de călugări, întemeiat pe la 1742 de egumenul Gherasim Vlad, care și-a miluit ctitoria cu mai multe bucăți de moșie. Schitul *Luca* este întemeiat cam tot în preajma anului 1742, de căpitanul Atanasie Țintă. Pe vatra satului *Mămăiești* au fost în vechime trei schituri, două de călugări și unul de călugărițe, întemeiate pe la 1667 ca metoașe ale schitului Mare din Galiția. Schitul *Ostra* sau *Barbești* este ctitoria răzeșului Nicolae Calmuțchi care apoi s'a călugărit aici cu numele de Natanail. Se pare că după moartea lui, în 1783 schitul a fost desființat, iar avutul lui împrăștiat fără rost. „Mănăstioara Sf. Onufrei” din târgul Siretului s'a zidit în anul 1673 de voevodul Ștefan Petriceicu, pe locul biseriței de lemn clădită în 1560 de preotul Mihai și închinată apoi mănăstirii Putna. Schitul *Vijnița* se crede a fi ctitoria episcopului de Rădăuți Nicolae Vasilevici (1694), iar *Voloca* de pe Ceremuș, că a fost întemeiat înainte de 1742 de un călugăr din familia Donici. Schitul *Zamostea* este cunoscut din anul 1722, dar n'a durat decât până în 1783 când a fost desființat.

Cele patru sihăstii mai de seamă, aflate pe vremuri în Bucovina, erau acestea: la Sucevița, pe locul unde s'a zidit apoi mănăstirea; lângă mănăstirea Putna, clădită la început de lemn, iar la 1758 zidită de egumenul Sila din piatră; celelalte două erau una pe valea Putnei la Ursoaia, iar alta la Câmpulung sub muntele Rarău și care ținea de Moldovița.

G. I. M.

6. MANDIUC ILIE, *Mănăstirea Sucevița*. Text românesc, francez și german, Cernăuți 1943, 28 pp. în 12°.

Mănăstirea Sucevița își trage obârșia dintr'un schit de călugări amintit pe la 1504 cu egumenul Pahomie, care ajunge după aceea episcop la Rădăuți. Schitul propășește necontenit, dar căpătă o nouă înfățișare abia sub egumenul Gheorghe Movilă, care, după ce fu ales episcop de Rădăuți, zidi în anul 1578 biserica de piatră de azi. Fratele ctitorului, Voievodul Ieremia Movilă îi adăogă în 1595 tinda și clădi chiliile călugărilor, cu zidul dimprejurul mănăstirii. Aici „a petrecut mai lung timp, pe la 1610, Petru Movilă mitropolitul Kievului” (p. 9). În anul 1621 au fost adăpostite aici moaștele Sf. Ioan cel Nou dela Suceava. Mai târziu, în 1629, se spune că 50 de tâlhari au prădat mănăstirea „lăsându-i numai zidurile goale”, iar către sfârșitul veacului XVII „Sucevița a fost prădată și dărâmată de oștile polone”.

În schimbul unor „tradiții privitoare la zidirea mănăstirii” (pp. 4—7), autorul a trecut cu vederea peste date și fapte mult mai prețioase în legătură cu trecutul așa de zbuciumat al Suceviței.

G. I. M.

7. RELI S. Dr., *Mănăstirea Putna*. Text românesc, francez și german, Cernăuți 1943, 24 pp., în 12°.

Mănăstirea Putna a fost ridicată de Ștefan cel Mare între anii 1466—9,

intru amintirea biruinței sale asupra Turcilor la Chilia (1465) și spre a servi de gropniță domnească pentru sine și familia sa.

Biserica este clădită de un arhitect grec Teodor, adus de Ștefan anume pentru acest lucru. Dar după 18 ani, în 1484, întreaga mănăstire a ars până în temelie. Deaceia Ștefan a fost nevoit s'o zidească din nou, inzestrând-o apoi și cu 40 de sate și moșii.

Pe vremea domniei lui Vasile Lupu mănăstirea Putna a fost nimicită până în temelie de hatmanul Timuș Hmelnițki, care se spune că a luat plumbul de pe acoperișul bisericii, ca să facă din el ghiulele pentru tunurile sale.

Vasile Lupu văzând starea de risipire a mănăstirii Putna a început să zidească din temelie biserica, dar n'a putut-o termina. Urmașul său la domnie Gheorghe Ștefan (1643—1658) a dus mai departe lucrul de zidire, care a fost săvârșit abia în 1662 sub Istrate Dabija Vodă, precum ne încredințează pisania din pridvorul bisericii.

În 1739 mănăstirea are din nou de suferit stricăciuni de pe urma cutremurului întâmplat atunci. Ea fu refăcută prin osteneala mitropolitului Iacov Putneanul și cu sprijinul Domnitorului Constantin Racoviță. În 1760 noul ctitor se retrase aici din scaunul de mitropolit al Moldovei, adaose mănăstirii un pridvor nou, unde-și îngropă părinții, băștinași din Rădăuți și călugăriți la bătrânețe, și unde fu îngropat apoi și el în 1778.

În vremea petrecerii sale la Putna mitropolitul Iacov a întemeiat aici, pe la 1765, vestita școală pentru pregătirea preoților și pe care a încredințat-o spre conducere, învățatului său ucenic, iar mai apoi arhimandrit și egumen, Vartolomeu Măzăreanu.

Broșura se încheia cu descrierea „mormintelor istorice din biserica mănăstirii” (pp. 7—12), a „relicviilor păstrate” și cu „chilia din stâncă a lui Daniil Sihastru” (pp. 12—14).

G. I. M.

8. ȘESAN M. Pr. Dr., *Mănăstirea Dragomirna*, text românesc, german și francez, Cernăuți 1943, 26 pp. în 12°.

Mănăstirea Dragomirna este ctitoria lui Anastasie Crimca, feciorul negustorului Ilie Crimca din Suceava, dăruit în 1587 de Petru Vodă Schiopul cu moșia Dragomirești. Se spune că iscușitul diac și zugrav, inclinat de mic spre viața călugărească, după ce sihăstria o vreme într'un schit de lângă Suceava, s'a închinovat la mănăstirea Galata unde în 1588 este făcut egumen. De aici, în 1600, fu ales episcop de Rădăuți, trecu apoi, la 1605, în scaunul dela Roman, pentru ca după trei ani să se învrednicească a păstori întreaga țară din scaunul de mitropolit al Moldovei.

Pe la 1602, când era încă episcop la Rădăuți, împrejurările politice l-au silit pe harnicul vlădică să se retragă pentru câțva timp la moșia sa părintească. Aprins de râvnă către cele sfinte, porunci atunci meșterului Dima să zidească acolo, lângă un schit mai vechi, o biserică din piatră, îmbrăcată pe afară cu cărămidă smălțuită și care avea să slujească mai târziu de gropniță pentru rude-niile sale boierești pomenite ca ctitori prin dani bogate în moșii și odoare de preț.

În 1605, după ce ajunsese episcop la Roman, Anastasie începe zidirea unei alte biserici mai mărețe și mai frumoasă și pe care o isprăvește în ajunul alegerii sale ca mitropolit al Moldovei.

Astăzi, nici o pisanie nu deslușește anul zidirii acestei biserici. Numai din însemnările scrise de mitropolitul Anastasie, pe două Tetravanghelii dăruite

ctitoriei sale, putem deduce că în 1609 biserica cea mare, cu hramul Pogorirea Duhului Sfânt, era terminată.

La 16 Martie 1620 mitropolitul Anastasie oprește subț greu blestem închinarea Dragomirnei vreunei alte mănăstiri, mitropolii sau patriarhii, arătând că nu se pot scoate călugării din țara Moldovei, și nici să nu se orânduiască aici egumeni de la vreo altă mănăstire streină.

În anul 1627 voevodul Miron Barnovschi, care era rudă cu ctitorul, înconjură mănăstirea cu un zid înalt de aproape 10 m. ridicând în cele patru unghiuri câte un turn puternic, cu metereze, care prefac Dragomirna într'o adevărată cetate.

La 19 Ianuarie 1631 mitropolitul Anastasie își dădu obștescul sfârșit, fiind îngropat în biserica zidită și înfrumusețată de el, subț o lespede de piatră, fără podoabe și chiar fără pisanie.

După moartea ctitorului, mănăstirea Dragomirna, bogat înzestrată și temeinic organizată, putea nădăjdui într'o propășire necontenită. Dar răutatea firii omenești a stricat aici multe lucruri bune. Astfel în 1653 ea fu prădată de cazacii lui Timuș, ginerile lui Vasile Lupu, care nu i-au cruțat cele mai scumpe odoare, őrice și cărți, stricându-i chiar și zugrăveala. Este drept că în 1654 voevodul Gheorghe Ștefan i-a întărit stăpânirea peste 32 de moșii, confirmate mai târziu, în 1741, și de Const. Mavrocordat. Însă ce folos, căci la 1758 mănăstirea a fost din nou jefuită, de astă dată de Tătari.

Este vrednic de amintit faptul că aici la Dragomirna s'a așezat la 1773 starețul Paisie Velicicovschi cu vreo 64 de călugări și că în 1767 împărăteasa Ecaterina a Rusiei i-a dăruit un policantru mare de sticlă, iar mareșalul Petru Rumianțov un clopot de aramă. Prin ocuparea Bucovinei de armatele austriace în 1774, s'a pus capăt și vieții paisiene dela Dragomirna, căci starețul și cu ucenicii săi au trecut în Moldova, așezându-se la Secu și apoi la Neamțu.

Subț stăpânirea austriacă viața mănăstirii Dragomirna n'a mai putut avea vioiciunea de altă dată, numărul călugărilor fiind mărginit doar la 25. Printre egumenii mai de seamă trebuie pomenit Isaia Baloșescu care i-a făcut unele reparații pe la 1792—6, iar mai târziu, în 1823, a fost ales episcop al Bucovinei. Un alt egumen al Dragomirnei este Ipolit Vorobchievici (1905—1918), ajuns arhieru vicar al Mitropoliei Bucovinei cu titlul de Rădăușeanul († 5 August 1939) și care a alcătuit *Istoria sfintei mănăstiri Dragomirna*, Cernăuți 1925, pe temeiul căreia pr. Dr. M. S. a prelucrat schița aceasta. G. I. M.

TEOLOGIA PRACTICĂ

9. GRECEANU OLGA, *Să ne rugăm...* (Bibl. „Cartea creștină pentru popor”, n. 3). Craiova 1943. In - 32°, 32 pp., 30 lei.

Spre bucuria noastră, contribuția laicilor de nădejde în câmpul scrisului bisericesc se face din ce în ce mai simțită. Iată, de pildă, d-na Olga Greceanu, cunoscuta pictoriță și scriitoare de talent, a dat la iveală cea mai minusculă explicare populară a liturghiei, cu titlul exhortativ, de mai sus. Sunt, de fapt, cele patru articole publicate cu doi ani mai înainte, sub același titlu, în ziarul „Universul” (nr. din 4 și 24 Febr., 3 și 8 Martie 1941); autoarea le-a strâns tipărindu-le din nou într'o frumoasă broșură de proporții aproape liliputane.

Eram obișnuiți până acum aproape numai cu tâlcuiri liturgice scrise de

clerici, adică de aceia cari, prin însăși menirea lor, trăiesc în inima misterului liturgic și cari deci sunt oarecum obligați, sau măcar îndrituiți, să-l înțeleagă și să-l facă accesibil și celorlalți. De astă dată însă avem în față o tâlcuire datorită cuiva care nu are acces în sfânta sfintelor... Este o prezentare a misterului sacramental văzut de dincoace de baricada care ascunde altarul liturghisitorilor de privirile iscoditoare ale mirenilor.

„Să ne rugăm...” are deci valoarea și semnificația unei mărturisiri de credință. E confesiunea publică a unui ins din poporul dreptcredincios, care-și strigă bucuria de a fi aflat de curând cheia înțelesului și a sublimității slujbei duminicale din biserică, așa cum nofii și marii convertiți de odinioară simțeau nevoia să propovăduiască și altora fericirea nespūsă de a-l fi aflat pe Hristos.

„Poate că fiecare om se roagă zilnic la el acasă. Dar între rugăciunea de acasă și rugăciunea dela biserică, sau mai bine zis între rugăciunea de acasă și *slujba* dela biserică, e o mare deosebire, o deosebire pe care nici eu n'am învățat-o de mult. De când am învățat-o însă, îmi pare rău de toate Duminicile ce am lăsat să treacă fără să mă fi dus la biserică.

„Dacă ași avea vreo putere, ași întoarce toate Duminicile înapoi, m'ași vâri de fiecare dată într'o strană și aș privi, aș urmări, ași lua parte din tot sufletul la toată slujba” (p. 3).

Ca un ghid zelos și proaspăt inițiat în misterele sacre, d-na Greceanu ne conduce deci în ungherul tănuit al sâmului unei biserici, de unde putem urmări, nevăzuți, toată desfășurarea slujbei. De aci, dânsa ne arată tot ceea ce face preotul, din momentul când se îmbracă și până la sfârșitul liturghiei, explicându-ne, neîncetat, înțelesul adânc și tainic al odăjdiilor pe care liturghisitorul le îmbracă, al lucrurilor sfinte, de care el se folosește, și al tuturor mișcărilor pe care le face. Dacă se întâmplă să fii cunoscător al acestor lucruri, poate că lămuririle pioasei noastre călăuze n'au darul de a te mulțumi totdeauna, ca d. p. când auzi: „...Fiecărui rând de rugăciune, corul răspunde *Bine ești cuvântat Doamne*” (p. 12). Sau: „...Un cântăreț citește în mijlocul bisericii *faptele unuia din Apostoli*” (p. 15); „Corul cântă: *Osana, Fiul lui David*” (p. 18); „...Cei 12 Apostoli, cari au luat parte la Cina cea de taină, în casele lui Levi, la Ierusalim” (p. 25) și altele.

Iertând toate aceste mici inexactități de informație teologică, scuzabile la un laic — mai ales când e și scriitor —, n'o întrerupi pe călăuză, ci o ascuți mai departe cu plăcere, furat de frumusețea limbii ei românești și pătruns de pietatea adâncă și sinceră ce se străvede în sufletul ei. Măreția și solemnitatea slujbei dumnezeiești e descrisă așa de simplu, dar totodată așa de sugestiv și plastic, încât lectura cărțicelei d-nei G. îți dă uneori impresia că te afli aievea într'o biserică. Iar lămuririle date n'au deloc pretenția deșartă de a fi înțeles totul și a răpi astfel vâlul de mister inerent tainelor dumnezeiești; dimpotrivă, autoarea reușește de minune să sugereze acea atmosferă de tainică teamă și respect pentru lucrurile ce nu pot fi văzute și înțelese decât cu ochii inimii și ai minții... Iar când slujba s'a sfârșit, sau — mai bine zis — când ochii noștri parcurg ultima pagină a minunatei broșuri, ne dăm seama că și în sufletul nostru a rămas dorința autoarei de a avea „din Duminică în Duminică câte un păcat mai puțin” și de a ajunge o zi când ceasul din urmă să nu ne mai înfricoșeze.

Fără îndoială, Biserica trebuie să se bucure când un artist și literat de talia d-nei G. își pune prețioasele-i resurse scriitoricești în slujba ideii religioase. Prin calitățile-i literare, prin scurtimea și conciziunea ei, dar mai ales prin nota

patetică de sinceră evlavie și credință care transpiră din paginile ei, cârticica d-nei G. nu este atât o operă a minții, cât a inimii și a sufletului... Răspândită în popor, avem nădejdea că ea va atrage multe suflete spre rugăciunea obștească din biserici, căci — așa cum o arată titlul — această cârticică vrea să fie în primul rând un îndemn spre rugăciune...

E. B.

10. PETRANU CORIOLAN Dr., *Aprecieri străine recente asupra artei românești din Transilvania și asupra operei „L'art roumain de Transylvanie”*, Arad, Tip. Concordia, 1943, 56, p. (text român și german).

Până la 1918 arta românească din Transilvania a fost foarte puțin cunoscută peste hotare. Aproape jumătate din aprecierile, făcute asupra ei, în acea vreme, se datoresc Ungurilor. Ele însă, fiind în limba maghiară, cu greu au putut fi folosite de streini. Pe lângă aceasta autorii unguri arătau arta românească ca artă maghiară și de aceia mulți străini, vorbind despre ea, o socotesc ca atare.

Pe de altă parte în muzeele ardelene lipseau de multe ori piesele de artă românească. Dacă uneori erau expuse, nu aveau etichete, arătătoare ale provenienței lor și mulți vizitatori le socoteau ungurești. Expoziții de artă românească erau rari, iar publicațiile și albumele aproape inexistente. Așa că străinii nu aveau de unde să se informeze.

După unire (1918) lucrurile se schimbă: Se organizează expoziții (în Ardeal la: Cluj, Sibiu, Timișoara, Satu-Mare, Tg.-Mureș, Blaj, Caransebeș și Arad; în străinătate la: Paris, Geneva, Berlin, Barcelona, Viena, Stuttgart, Köln, Breslau și Veneția), în care s'au expus și obiecte de artă românească ardeleană și s'a dat posibilitate străinilor să o cunoască.

Dar nu numai aceasta a contribuit la cunoașterea artei românești din Ardeal peste hotare, ci și muzeele create în Transilvania, studiile specialiștilor români — multe în limbi streine —, precum și comunicările asupra artei românești, făcute la congresele internaționale de istoria artei. Datorită lor, multe aprecieri greșite asupra artei românești au fost înlăturate.

În broșura de față d. C. P. înmănuchiază aprecierile străine recente asupra lucrării d-sale „*L'art roumain de Transylvanie*”, publicată în 1938. Ele sunt extrase fie din publicații periodice, fie din corespondența sa cu diferiți străini specialiști în istoria artei. Studiind și comparând părerile lor, vedem că ei socotesc, că arta românească din Transilvania este originală și autonomă (Alazard), captivantă (Bayer), de o superioritate remarcabilă (Weidhaus); că bisericile de lemn din Ardeal sunt, poate cea mai interesantă manifestație a arhitecturii autohtone (Sainz de los Terreros), că ele sunt cea mai mare creație proprie a poporului român în domeniul arhitecturii (Killyen), că ele nu sunt ungurești (Weidhaus); că arhitectura românească se diferențiază de cea ungurească și săsească (Alazard); că arta veche românească cultă mijlocește între est și vest (Weden, Weigand ș. a.); că s'a scris puțin despre arta românească transilvană (Weden); că Ungurii, scriind, au tendințe politice (Prager Presse), etc.

În partea ultimă d. C. P. respinge unele păreri, contrare celor ale sale, expuse în lucrările lui Weidhaus, Killyen și în rev. *Siebenbürgisch Deutsches Tageblatt* din Sibiu.

N. I. Ș.

11. PETRANU CORIOLAN, *Arta românească în Transilvania*, Sibiu 1943, (29 p. (Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, Sibiu, Bibl. Viață și cultură.

Din punct de vedere al artei religioase Transilvania este mai săracă decât Vechiul Regat. Aceasta se datorește opresiunii stăpânirii maghiare, care oprea pe Români să-și ridice biserici, să se așeze în orașe — centrele principale ale vieții artistice — și să intre în bresle și corporații artistice. Pe lângă aceasta nobilii români din Ardeal ca să-și salveze avutul s'au desnaționalizat, încetând astfel de a fi „mecenai” ai artei românești. Dacă în Ardeal au existat și biserici de piatră, acestea se datoresc, în mare parte, boierilor și Voivozilor celorlalte două Principate, cu care ortodocșii de peste munți au stat în continuă legătură. Dar multe și dintre acestea au fost distruse la 1761 de tunurile generalului Bukow, iar odoarele lor înstreinate.

Vorbind de *arhitectura în material solid*, autorul o împarte, după stil, în grupurile următoare: 1) bizantino-român, 2) intermediar între stilul bizantin și cele apusene, 3) aproape pur apusean. Majoritatea clădirilor cad în grupul 2 și 3. Influențele occidentale au venit prin Sași, nu prin Unguri, cum cred unii autori maghiari. „Stilul bizantin nu cste o apariție izolată în Ardeal, din contră frecventă, el se manifestă în introducerea cupolei (care lipsește la Sași și Unguri), apoi în planul treflat, în împărțirea bisericii, în marele număr de picturi murale și icoane, întocmite după iconografia bizantină și în obiectele și cărțile liturgice”. (p. 8). Aceștia i s'au adăugat caracterul popular românesc și elemente apusene (mai ales în exterior). Biserici ca cele din: Densuș, Sântămăria — Orlea, Gurasada-Streiu, Râmeți, Ribița, Prislop, Remetea, Căvăran, Cosma, Vad, Lupșa, etc... ilustrează deplin acest stil arhitectonic.

Dar în Ardeal, până în sec. XIX, nu arhitectura în material solid este cea caracteristică, ci cea în lemn. După ultima statistică (1927), erau în Transilvania 1274 biserici de lemn românești, astfel că Ardealul „e una din acele puține provincii ale Europei, care posedă cele mai numeroase monumente de arhitectură religioasă în lemn”. Planul acestor biserici este simplu. Ceiace formează decorul principal e turnul, „cu galeria de arcade, coif înalt, uneori cu patru turnulețe... apoi ușile sculptate și crestate, porticul cu arcade sculptate, ferestrele și cordonul de funie”. Cea mai veche biserică de lemn e cea din Almașul mic Huniedoara) din 1624, apoi cea din Budești-Josani (Maramureș) din 1643. Ele sunt însă „repetiții ale unor prototipuri vechi”, căci „arhitectura în lemn este autohtonă și străveche în Transilvania”. Calitățile artistice ale bisericilor de lemn din Ardeal au stârnit, mai ales în ultimul timp, admirația tuturor celor ce se pricep într'ale artei. Părerile contrare ale unor autori maghiari nu pot rezista în fața unei critici obiective.

Interiorul și uneori chiar exteriorul acestor biserici era pictat după regulile picturii bizantino-române. Și în pictură se întâlnesc unele influențe apusene, însă sunt întrecute de elementele locale. Cele mai vechi picturi sunt cele dela Streiu (sec. XIII), Sântămăria-Orlea, Criscior, Râmeț (sec. XIV), Densuș (sec. XV) etc... Cea mai veche *icoană* este un Sf. Nicolae al mănăstirii Vadului din 1531, păstrat la episcopia rom.-cat. din A.-Iulia. Alături de pictura bisericească și cea a icoanelor de lemn, trebuie amintită *pictura pe sticlă*, ce reprezintă o artă religioasă-țărănească „extrem de răspândită în toată Transilvania”. Pictorii erau preoți, călugări, cântăreți, zugravi de meserie ambulanti, în afară de bresle

Obiectele liturgice aparțin unele artei culte și altele celei țărănești. Primele

sunt aduse mai mult de peste hotare. Numai bisericile bogate aveau asemenea obiecte. Mai de preț, pentru noi, sunt însă obiectele lucrate de țărani, „care adeseori sunt capod'opere ale artei populare”. Tot între obiectele liturgice autorul socotește și „arta cărților religioase și xilografiile religioase populare”, cu manuscrise ce se urcă în sec. XV. (Liturghierul de la Feleac, 1481).

După 1848 apar primii „pictori academici, care rup cu tradiția bizantină și se atașează curentelor apusene”. (M. Velcelean, N. Popescu, Mișu Pop, C. Pop de Satmari ș. a.). Spre sfârșitul secolului însă se revine la pictura bizantină, având reprezentant de frunte pe Oct. Smigedschi, care a pictat Catedrala din Sibiu.

Alături de arta religioasă, s'a dezvoltat în Ardeal *arta țărănească*, asupra căreia opresiunea unghurească n'a putut influența cu nimic. Între arta țărănească transilvană și cea din Vechiul Regat este o perfectă unitate. În ea se manifestă geniul popular. Toți specialiștii streini se întrec în a aduce elogiul țăranelor ardelean, pentru lucrurile artistice, pe care le face. Deși nu se găsesc piese de artă populară tocmai vechi, totuși unii specialiști o pun în legătură cu arta populară a Dacilor și Romanilor. Această artă a influențat arta țărănească a celorlalte popoare din Ardeal: Unguri, Sași, Săcui și chiar a popoarelor vecine.

În încheiere, d. C. P. constată că „geniul artistic al unui popor nu poate fi înăbușit prin oprimarea de către alt popor strein cotropitor. Artă lui cultă poate fi redusă ca extensiune și dimensiune, ca material prețios, ca bogăție, dar „aptitudinile artistice ale poporului ies la iveală... prin înflorirea artei țărănești, prin care întrece pe asupritori”.

N. I. Ș.

12. SIMONESCU DAN, *Evanghelia armeană din Iași (1351)*, București 1941, Tipografia „Carpați”, 14 p. + 5 pl. (Extras din *Anuarul „Ani”*).

În biserica armeană din Iași se păstrează un manuscris armean din anul 1351. După el s'au scos 17 fotografii, păstrate la secția manuscriselor din biblioteca Academiei Române.

Manuscrisul conține 289 foi nenumerotate și cuprinde cele patru evanghelii. Este scris cu cerneală neagră și roșie pe două coloane și presărat din loc în loc cu frumoase miniaturi, între care și figurile celor patru evangheliști. Are legătură de argint. Scoarța din față are înfățișat, în relief, scena *Coborârii Mântuitorului în iad*; iar cea din spate pe Maica Domnului cu pruncul în brațe, așezată pe jilț, având câte un heruvim și o stea deoparte și dealta și în colțuri pe cei patru evangheliști. Autorul crede că legătura s'a făcut în Moldova în sec. XV, întrucât „are toate caracterele vechilor noastre legături” din acea vreme.

Din memorialul și dedicația, aflată pe manuscris, se vede că această evangheliie a fost scrisă de preotul *Carabed* din Caffa în anul 1351, la cererea diaconului *Grigorie*, căruia îi murise, în vârstă tânără, un frate, *Șukran*. Faptul era socotit ca o mare cinste pentru familia întreagă și deaceia în memorial sunt pomeniți toți membrii ei. Manuscrisul ajunge, prin cumpărare, „din dreapta lor muncă”, în posesia fraților *Agopșă* și *Ariuș* (= Leul), care au dat-o, în anul 1451, spre amintire, bisericii armene cu hramul Sf. Născătoare de Dumnezeu din Iași, unde se găsește și acum.

Evanghelia este cel mai vechi manuscris armean produs de școala caligrafică din Caffa, găsit pe pământul Țării Românești.

Ca însemnătate istorică d. D. S., arată că descoperirea acestei evanghelii confirmă data inscripției bisericii armene din Iași, în care se arată că i s'a pus temelie în anul 1395.

N. I. Ș.

CRONICA INTERNĂ

Telegramele trimese de I. P. S. Patriarh Nicodim cu prilejul încheierii armistițiului. — În ziua de 24 August 1944, după încheierea armistițiului cu Națiunile Unite și denunțarea alianței noastre cu Puterile Axei, I. P. S. Patriarh Nicodim ca părinte duhovnicesc al țării și căpetenie a Bisericii Ortodoxe Române, a trimis M. S. Regelui Mihai I, d-lui Președinte al Consiliului de Miniștri și d-lui Ministru al Cultelor, următoarele telegrame:

MAJESTĂȚII SALE REGELUI MIHAI I

Sinaia

MAJESTATE,

In acest ceas hotărîtor pentru destinul Neamului Românesc, când Majestatea Voastră a făcut marele pas pentru salvarea Țării, rog pe bunul Dumnezeu să Vă dea biruință și izbândă deplină.

Biserica noastră strămoșească stă ca întotdeauna alături de poporul Român și de Regele său.

Trăiască Patria, trăiască Dinastia.

24 August 1944

Patriarhul României
† NICODIM

DOMNULUI GENERAL SANATESCU

Președintele Consiliului de Miniștri

București

In numele Bisericii Ortodoxe și în numele nostru Vă trimitem cele mai călduroase felicitări și urarea convinsă de izbândă deplină în guvernarea Țării și împlinirea idealurilor noastre.

Patriarhul României
† NICODIM

DOMNULUI GENERAL BOIȚEANU

Ministrul Culturii Naționale și al Cultelor

București

In numele Bisericii Ortodoxe și în numele nostru Vă rugăm să primiți cele mai călduroase felicitări și norocoasă muncă în slujba Neamului.

Patriarhul României
† NICODIM

Chemarea I. P. S. Patriarh Nicodim pentru ajutorarea Moldovei și a Ardealului. — Se știe că Moldova și Ardealul de Nord au fost ținuturile românești care au suferit cel mai mult de nenorocirile războiului purtat de Germani în retragerea lor. Deaceia lipsurile și durerile sunt aici mai dese și mai crunte decât în orice altă parte a țării noastre, căci pe aici au trecut pustiirile de foc ale frontului.

Adânc mișcat de aceste grele încercări, prin care sunt nevoiți să treacă frații noștri de o lege și de-un sânge din cele două ținuturi despărțite doar de coama munților Carpați, I. P. S. Patriarh a adresat țării următoarea chemare sub titlul: *Ajutați Moldova și Ardealul.*

„Dacă un frate sau o soră sunt goi și n'au hrana de toate zilele, iar cineva din voi le-ar zice: Mergeți cu pace, încălziți-vă și vă hrăniți, dar nu le-ar da cele de trebuință pentru trup, ce folos ar avea?”

Iacov II, 14, 15.

„Trecem toți prin grele încercări. Pretutindeni vezi numai lipsuri și suferințe. Suntem în război doar și aceasta lămurește totul. Ranele războiului sunt însă mai adânci în acele părți ale țării, care au avut de îndurat și pustiirile de foc ale frontului. În deosibi Moldova, scumpa noastră Moldovă, pământul lui Ștefan cel Mare și sfânt, pământul în care semnele evlaviei străbune te întâmpină la tot pasul cu oamenii lui blajini și cu Iașii săi, cetatea în care s'au frământat atâtea idei luminoase, suferă cumplit. La fel și Ardealul. Foamea, boala, moartea și-au găsit sălaș acolo. Ochi înlăcrămați și mâini de frate împreunate spre rugă se îndreaptă dintr'acolo spre noi. Să nu-i desamăgim.

Dela noi așteaptă pâine, hrană, adăpost, căldură, leacuri pentru boală, frații noștri care au pierdut totul acolo. Cu nădejdea în acest ajutor se trezesc și trăesc ei. Acest gând li e mângâerea. Cu el își adorm mamele odraslele istovite de frig și foame.

Nu vă impietriți inimile! Ajutați-i! „Să nu se îngrijească fiecare numai de ale sale, ci fiecare să poarte grije și de ale altora” (Filipeni II, 4). Sunteți frați de sânge și frați întru credință cu ei. Arătați-le dragoste frățească, pentru că „de are cineva îndestulare în lume și, când, vede pe fratele său în nevoie, își închide inima față de el, cum va rămâne în acela dragostea lui Dumnezeu? Fiii mei, să nu iubim numai cu cuvântul, sau cu limba, ci cu fapta și cu adevărul” (I Ioan

III, 17—18). De aceea și la judecata Domnului răsplata va fi dată celor care au hrănit pe cei flămânzi, au adăptat pe cei însetați, au adăpostit pe cei streini, au îmbrăcat pe cei goi și au cercetat pe cei bolnavi, cum ne spune însuși Mântuitorul Hristos. Osândă însă este gătită celor care nu s'au învrednicit de aceste fapte, „căci judecata e fără milă pentru cel ce n'a făcut milă; mila însă biruește judecata” (Iacov II, 13).

Darul vostru de frați și de creștini să nu fie precupețit, Dumnezeu s'a îndurat ca noi să fim cruțați de nenorocirile abătute asupra fraților noștri din Moldova și Ardeal. Prin os de mulțămintă lui Dumnezeu, pentru aceste binefaceri, nu poate fi altul mai bine primit, decât ceia ce veți da celor în suferință. Încărcați cu ofrandele voastre, bani, hrană sau îmbrăcăminte, îndreptați-vă pașii, ca odinioară samarineanul milostiv din Sfânta Evanghelie, spre locurile unde se strâng aceste daruri.

„Fiecare să dea cât îl lasă inima, nu cu părere de rău, sau de silă; căci pe dătătorul de bună voie îl iubește Dumnezeu” (II Corinteni IX, 7), cum spune Sf. Scriptură: „Tot ceia ce faceți faceți cu toată inima, ca pentru Domnul, știind că aveți să primiți dela Domnul moștenire cerească, ca răsplătire” (Coloseni III. 23—24).

Harul Domnului Iisus Hristos să fie cu voi toți, Amin.”

† NICODIM
Patriarhul României

Aducerea moaștelor sfintei Parascheva în București. — Ziua de 27 Octombrie a. c., a fost zi de bucurie și înălțare sufletească pentru dreptcredinciosul nord al Capitalei. Moaștele sfintei Parascheva, care din pricina întâmplărilor de războiu fuseseră aduse de la Iași la mănăstirea Ciorogârla-Samurcășești jud. Ilfov, la înapoierea lor spre Iași, au fost oprite pentru câteva zile în București. La cererea clerului și a poporului, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Nicodim a primit ca sfintele moaște să fie așezate în biserica Patriarhiei, ca cei credincioși să li se poată închina și să înalțe rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu, pentru că prin mijlocirea prea cuvioasei maicei noastre Parascheva, Capitala și țara noastră au fost ocrotite de nimicirile îngrozitoare ale războiului.

În vederea acestei procesiuni, I. P. S. Patriarh Nicodim a adresat poporului Capitalei următoarea chemare:

„În ziua de 27 Octombrie a. c., orele 9 dimineața, vor fi aduse Sfintele Moaște ale Sfintei Prea Cuvioasei Maicii noastre Parascheva

de la Mănăstirea Samurcășești (Ciorogârla) la București, în trecere spre Moldova.

La dorința exprimată de iubitul nostru cler și popor al Capitalei, de a aproba așezarea lor în Catedrala Sfintei Patriarhii, pentru câteva zile, am dispus să se facă o procesiune, cu plecarea din stația Cotroceni (grădina Botanică).

Deci în ziua și la ora amintită, toți fiii binecredincioși, cetățeni ai Capitalei, să iasă cu mic cu mare la locul indicat întru întâmpinarea Sfințelor Moaște ale aceleia pe care cu toți o cinștiți și o numiți și Sf. Vineri.

Cu păstorii voștri în frunte, odată ajunși acolo, veți primi în-colonarea în procesiune, după dispozițiunile date de Noi, în așa ascultare și disciplină, ca să fie această primire o rugăciune bine plăcută lui Dumnezeu, Cel ce ne-a binecuvântat Tara și cu această comoară a Moldovei.

Plecați-vă genunchii cu toată credința și evlavie în fața Sfințelor Moaște.

Cereți mijlocirea Sfintei la tronul Împăratului Cerurilor, să se îndure de Neamul nostru ca și în trecut și să dăruiască liniște și înțelegere între toți fiii țării, sfârșit cu biruință războiului, grabnică și stătătoare pace pentru noi și pentru întreaga lume".

Racla cu sfintele moaște a fost întâmpinată la intrarea în București, de către clerul și norodul Capitalei, potrivit unui chibzuit program, alcătuit de Sfânta Patriarhie și Inaltul Guvern. Astfel sfintele moaște au fost aduse dela mănăstirea Ciorogârla la ora 9 dim. la Cotroceni unde s'a format alaiul după cum urmează: În frunte mergea un arhimandrit cu crucea patriarhală însoțit de doi ierodiaconi. Urmau apoi călugării din mănăstirile eparhiei și cetele de preoți din provincie însoțiți de protopopi. După aceștia veneau preoții din Capitală și apoi grupul și corul călugărițelor. Înaintea carului cu sfintele moaște mergeau patru arhidiaconi în veștminte. Carul era însoțit de opt arhimandriți, de patru arhidiaconi și de o gardă militară. În urmă veneau P. S. Arhiepiscopul Galaction Silistreanul, Prefectul Poliției Capitalei, Primarul Municipiului București, Prefectul județului Ilfov, Directorul Cancelariei Sf. Sinod, Consilierii și Eforii Sf. Patriarhii și Consilierii Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor. Alaiul era încheiat de mulțimea credincioșilor așezați în rânduri de câte cinci persoane, iar printre ei se aflau corul cântăreților, corul Armatei, corala Municipiului și corul Așezământului Sf. Fecioara Maria.

Acest măreț alaiu a avut următorul parcurs: Șoseaua Co-

troceni, Str. General Angelescu, Calea Griviței, Calea Victoriei, Piața Națiunii și Catedrala Sf. Patriarhii, unde sfintele moaște au fost întâmpinate de I. P. S. Patriarh Nicodim, de cei doi PP. SS. Arhieriei Vicari, de clerul și corul Catedralei. La sosirea în fața bisericii fanfara militară a cântat „Pentru rugăciune”. Dealungul străzilor străbătute, au fost înșiruiți elevii și elevele scoalelor de toate gradele din București.

Cu toată ploaia de toamnă, mărunță și rece, care cernea neîncetat, împunătorul alaiu, în fruntea căruia se afla carul ostășesc cu racla sfintelor moaște, a fost așteptat și petrecut de o mulțime neînchipuit de mare de credincioși.

După sosirea în fața bisericii Sfintei Patriarhii, s'a săvârșit o slujbă de soborul preoților în frunte cu I. P. S. Mitropolit Pimen al Moldovei, PP. SS. Episcopi Policarp Morușca și Antim Nica și PP. SS. Arhieriei Vicari Veniamin Ploșteanul și Atanasie Bârlădeanul. La sfârșitul slujbei, I. P. S. Patriarh Nicodim, binecuvântând pe credincioșii care au luat parte la alaiul aducerii sfintelor moaște, a grăit următoarele :

„Cea mai mare poruncă a creștinismului, este să iubești pe Domnul Dumnezeu tău, din toată inima ta și din tot cugetul tău, iar a doua, asemenea acesteia, este să iubești pe aproapele tău ca însuși pe tine. Cine iubește pe aproapele său iubește pe Dumnezeu. Sfânta Prea Cuvioasa Maica noastră Parascheva a îndeplinit aceste porunci și de aceea Dumnezeu și-a ales-o ca un vas scump. Ea a trăit în Macedonia, în Cetatea Epivat, iar sfintele ei moaște au fost aduse în Moldova de către Cucernicul Domn Vasile Lupu și așezate în frumoasa sa biserică Trei Ierarhi, din Iași.

Din cauza grozăviilor războiului, multă populație din Moldova și multă preoțime s'a refugiat în Muntenia și mai ales în preajma Bucureștilor.

Sfânta Cuvioasa Parascheva ca și cum ar fi voit, parcă, să mângăie pe credincioșii săi, a venit din Moldova, către sfârșitul zburciunii și s'a așezat în Mănăstirea Samurcășești (Ciorogârla).

Acum, voind să plece spre Moldova, a venit la București, unde s'a oprit timp de 8 zile. Asta ca și cum ar fi voit să reverse binecuvântarea sa asupra Bucureștenilor și a populației Muntene pentru dragostea cu care au primit și au găzduit pe frații lor din Moldova.

Vă îndemn, iubiții mei fii, să luați pildă dela viața Prea Cuvioasei Maicii noastre Parascheva și să iubiți pe Dumnezeu din toată inima voastră. Vă îndemn să vă țineți credința cu toată tăria să nu vă amăgiți de nimeni. Dumnezeu n'are să ne părăsească dacă

va vedea credința noastră tare iar rugăciunile Sfintei Prea Cuvioasei Maicii noastre Parascheva, pe care ați dat dovadă că o cinștiți cu atâta evlavie, ne vor fi de mare folos.

Eu vă binecuvintez pe toți și vă urez sănătate“.

Clerul și poporul a răspuns atunci într'un glas cu frumoasa cântare: „Pre Stăpânul și Arhiereul nostru, Doamne îl păzește, întru mulți ani Stăpâne!“

După această cuvântare, racla cu sfintele moaște a fost luată pe umeri de preoți și așezată pe un pat din vreme pregătit, în pridvorul bisericii Sf. Patriarhii. Cel dintâiu care vine și depune smerită sărutare la moaștele sfintei Parascheva este I. P. S. Patriarh Nicodim. Urmează I. P. S. Mitropolit Irineu, PP. SS. Episcopi și Arhierei, Înalții demnitari, clerul și poporul.

Pentru evlavia cu care credincioșii Capitalei au întâmpinat sfintele Moaște, I. P. S. Patriarh Nicodim le-a adresat prin ziare această mulțumire :

„Exprim mulțămirea Noastră public pentru dragostea cu care fiii Bisericii strămoșești au luat parte la procesiunea din ziua de 27 Octombrie cu ocaziunea aducerei Sfintelor Moaște ale Sfintei Prea Cuvioasei Maicei noastre Parascheva, dela mănăstirea Samurcășești (Ciorogârla) la București, în trecere spre Moldova.

La chemarea pe care am făcut-o, iubiții Noștri fii duhovnicești, cetățeni ai Capitalei, le-au întâmpinat cu multă credință și evlavie, într'un număr impresionant de mare. Bogat și sărac, tânăr și bătrân, învățat și neînvățat, necăutând la vremea protivnică, venit-a cu mic cu mare să îngenunche în fața Sfintelor Moaște și să se roage fierbinte ca Sfânta Prea Cuvioasa Maica noastră Parascheva, care ne-a apărat și ne-a fost pavăză atâta vreme, să ne fie încă pavăză și fierbinte rugătoare către Dumnezeu.

Procesiunea impunătoare, ce s'a format, a mișcat pe toți și a făcut dovadă că primejdiile și necazurile prin care trece Neamul nostru, nu numai că nu i-au micșorat credința, dar i-au făcut-o mai tare și mai vie.

Noi, Patriarhul Țării Româneșii și Părintele vostru sufletesc, am fost cuprins de mare mulțumire, iar sufletul nostru s'a umplut de o neasemănată bucurie pentru, că ați rămas aceeași fii buni și ascultători ai Bisericii, cum au fost moșii și strămoșii noștri, care acum sunt sigur că se bucură pentru râvna voastră.

Pentru aceasta mulțămesec Inaltului Guvern, tuturor autorităților civile și militare, clerului și credincioșilor și rog pe Dumnezeu ca prin mijlocirea Sfintei Prea Cuvioasei Maicei noastre Parascheva

să se îndure de Neamul nostru ca și în trecut și să dăruiască liniște și înțelegere intru toți fiii Țării, sfârșit cu biruință războiului, grabnică și stătătoare pace pentru noi și pentru întreaga lume".

Ducerea moaștelor Sfintei Parascheva dela București spre Iași. — După un răstimp de peste două săptămâni, în ziua de 13 Noemvrie 1944, moaștele sfintei Parascheva au fost ridicate din pridvorul Patriarhiei și pornite spre lăcașul lor de odihnă din biserica Mitropoliei Moldovei. Ca și la sosirea lor în București, s'a hotărât ca ele să fie petrecute până la marginea orașului cu un alaiu tot așa de mareș.

În dimineața acestei zile s'a săvârșit mai întâiu Sfânta Liturghie, la care au luat parte: I. P. S. Patriarh Nicodim, P. S. Episcop Policarp Morușca, PP. SS. Arhieriei-Vicari Veniamin Ploșteanul și Atanasie Bârlădeanul, Consilierii patriarhali și ai arhiepiscopiei Bucureștilor precum și protopopii eparhiei.

După terminarea slujbei, racla cu sfintele moaște a fost luată pe umeri de opt preoți și urcată pe un car ostășesc acoperit cu tricolorul țării și tras de șase cai. Înainte de plecare, I. P. S. Patriarh Nicodim a rostit următoarele cuvinte:

„Astăzi Sfânta Prea Cuvioasa Maica noastră Parascheva părăsește Capitala. Ea pleacă spre Moldova, în orașul Iași, acolo unde Moldovenii cu atâta dor o așteaptă.

Sfânta Prea Cuvioasa Maica noastră Parascheva vă binecuvântează pe voi cetățenii Capitalei care ați primit-o cu atâta evlavie și cu atâta cinstire. Rugăciunile Prea Cuvioasei vor fi pentru noi totdeauna de mare ajutor".

La sfârșitul acestei scurte cuvântări, clerul și norodul, într'un singur glas, a izbucnit în cântarea troparului sfintei „Intru tine Maică cu osârdie...". Apoi carul pornește încet însoțit de o gardă militară, de opt arhimandriți și doi arhidiaconi. În urma carului mergeau: P. S. Arhieriu Galaction Silistreanul, Prefectul Poliției Capitalei, Eforii și Consilierii Sf. Patriarhii, Directorul Cancelariei Sf. Sinod și Consilierii Arhiepiscopiei Bucureștilor. Veneau apoi preoții Capitalei, corurile seminariilor și ale cântăreților și poporul dreptcredincios în șiruri nesfârșite. A fost un alaiu cum de mult nu s'a mai văzut în Capitala țării.

La ora 11 ¹/₂ carul cu sfintele au sosit la Arcul de Triumf. Aici racla a fost ridicată și așezată într'un autobuz, orânduie ca să meargă până la Iași, unde sufletele altor mii și mii de credincioși o așteaptă cu înfrigurare, ca să le asculte rugăciunile și să le vindice durerile.

Diac. GH. I. MOISESCI

Cetiți și Răspândiți

cărțile puse la îndemâna oricui de I. P. S. Patriarh Nicodim

SEMINȚE EVANGHELICE PENTRU OGORUL DOMNULUI

Traduceri și prelucrări a I. P. S. Patriarh Nicodim

în 35 volume mari

Lei

1. Vol. I. 75 *Predici catihetice pentru popor. Tâlcuirea Crezului. Tatăl Nostru. 9 Fericiri și 10 Porunci, după C. Stratilatov, 448 pag. — — — — — 120*
2. Vol. II. *Cuvântări Apologetice, adică apărarea adevărurilor fundamentale ale religiunii creștine ortodoxe, după Dr. Serghe, Arhiepiscop de Vladimir, 400 pag. — — — — 100*
3. Vol. III. *Menirea Științei și Artei sau Religia este știința științelor, după contele L. Tolstoi, 412 pag. — — — — 110*
4. Vol. IV. *Viața și operele Sf. Părinți și Învățători ai Bisericii, Partea I. după Farrar, 443 pag. — — — — 120*
5. Vol. V. *Cuvântări la Postul Mare, după Inocențiu, Arhiepiscop al Odesei, 508 pag. — — — — 120*
6. Vol. VI. *Predici la Sărbătorile Împărătești, după Inocențiu, Arhiepiscop al Odesei, 512 pag. — — — — 120*
7. Vol. VII. *Cuvântări la Sărbătorile Maicii Domnului, Duminici, etc. după Inocențiu Arhiepiscop al Odesei, 444 pag — 110*
8. Vol. VIII. *Cuvântări Liturgice. Dumnezeu și dreptatea lui. Mâna lui Dumnezeu în lumea văzută. Scurtă explicare a Sfintei Liturghii și pomenirea morților. Originale și prelucrări 416 pag. — — — — 110*
9. Vol. IX. *Paisie, Starețul Monastirei Neamțu din Moldova, după Protoereu Cetfericov — — — — 450*
10. Vol. X. *Viața și operele Sf. Părinți și Învățători ai Bisericii, partea II, după Farrar, 416 pag. — — — — 90*
11. Vol. XI. *Viața și operele Sf. Părinți și Învățători ai Bisericii, partea III, după Farrar, 478 pag. — — — — 100*
12. Vol. XII. *Predici pentru tineretul școlar, după vestitul patrolog și predicator englez Farrar. 416 p. — — — — 90*
13. Vol. XIII. *Biblia Ilustrată, în colaborare cu Prof. I. D. Ștefănescu — — — — 1200*
14. Vol. XIV. *Un păstor model 394 pag. — — — — 100*
15. Vol. XV. *Primele zile ale creștinismului, după Farrar, partea I, 600 pag. — — — — 180*
16. Vol. XVI. *Primele zile ale creștinismului, partea II, 440 pag. 180*
17. Vol. XVII. *Primele zile ale creștinismului, partea III, 449 pag. 180*
18. Vol. XVIII. *Predici despre căderea lui Adam: păcat, moarte și înviere, după Inocențiu arhiepiscopul Odesei, 544 p. 200*
19. Vol. XIX. *Cei pierduți, 261 pag. — — — — 80*
20. Vol. XX. *Cuvântări, Pastorale și Indemnuri — — — — 180*
21. Vol. XXI. *Viața și Operile Sf. Apostol Pavel, partea I, după F. W. Farrar — — — — 250*

	Lei
22. Vol. XXII. <i>Scurtă povestire istorică despre Sf. Monastire Neamțu</i> , alcătuită de Prof. Univ. C. Tomescu — —	200
23. Vol. XXIII. <i>Viața și Operile Sf. Apostol Pavel</i> , partea II, după F. W. Farrar — — — — — — — — — —	450
24. Vol. XXIV. <i>Viața și Operile Sf. Apostol Pavel</i> , partea III, după F. W. Farrar — — — — — — — — — —	450
25. Vol. XXV. <i>Pe urmele lui Hristos</i> , după Pr. G. Petrov — —	150
26. Vol. XXVI. <i>Viața de Seminar</i> , după Pr. G. Petrov — — —	120
27. Vol. XXVII. <i>Mica Biblie</i> — — — — — — — — — —	280
28. Vol. XXVIII. <i>Viața lui Iisus Hristos</i> , tom. I, după F. W. Farrar	1000
29. Vol. XXIX. <i>Viața lui Iisus Hristos</i> , tom. II, după F. W. Farrar — — — — — — — — — — (sub tipar)	
30. Vol. XXX. <i>Istoria Biblică</i> , tom. I, după Prof. A. P. Lopuhin	1500
31. Vol. XXXI. <i>Istoria Biblică</i> , tom. II, după Prof. A. P. Lopuhin	2000
32. Vol. XXXII. <i>Cântarea Cântărilor</i> — — — — — — — — — —	600
33. <i>Ce să crezi și cum să trăiești</i> , ediția VIII, 40 pag. — — —	4
34. <i>Ce socotiți voi de Hristos</i> ? 42 pag. — — — — — — — — — —	20
35. <i>Cu ce trădesc oamenii</i> ? 48 pag. — — — — — — — — — —	5
36. <i>Crășma treasă</i> , 48 pag. — — — — — — — — — —	20
37. <i>Doi moșnegi la Ierusalim</i> , 48 pag. — — — — — — — — — —	30
38. <i>Dumnezeu și Dreptatea Lui</i> , 129 pag. — — — — — — — — — —	35
39. <i>Epistolie către creștinii ortodocși</i> , 72 pag. — — — — — — — — — —	25
40. <i>Țos beția</i> , 58 pag. — — — — — — — — — —	6
41. <i>Lămuriri asupra Bibliei</i> , 32 pag. — — — — — — — — — —	15
42. <i>Mielul lui Dumnezeu</i> , 96 pag. — — — — — — — — — —	8
43. <i>Mâna lui Dumnezeu în lumea văzută</i> , 85 pag. — — — — — — — — — —	26
44. <i>Cuvioasa Melania</i> — — — — — — — — — —	5
45. <i>Religia și morala</i> , 40 pag. — — — — — — — — — —	5
46. <i>Trei întrebări</i> , 20 pag. — — — — — — — — — —	6
47. <i>Unde-i iubirea, acolo-i Dumnezeu</i> , 36 pag. — — — — — — — — — —	20
48. <i>Unde-i fericirea</i> , 32 pag. — — — — — — — — — —	5
49. <i>Viața Sf. Grigore Teologul</i> — — — — — — — — — —	5

Toate cărțile specificate mai sus, se găsesc la Tipografia Cărților Bisericești și la Sf. Mănăstire Neamțu.

IV. CRONICA INTERNĂ

Pagina

Diaconul GHEORGHE I. MOISESCU, <i>Telegrammele trimise de I. P. S. Patriarh Nicodim cu prilejul încheierii armistițiului; Chemarea I. P. S. Patriarh Nicodim pentru ajutorarea Moldovei și a Ardealului; Aducerea moaștelor Sfintei Parascheva în București; Ducerea moaștelor Sfintei Parascheva de la București spre Iași</i>	238—344
---	---------

SUPLIMENT

<i>Tabla de materii pe anul 1944</i>	I—IV
--	------

Manuscrisele, cărțile și periodicele pentru recenzii se trimit la Palatul Sfântului Sinod, Str. Antim 29, București V, cu mențiunea: pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

ABONAMENTUL

În Țară:		În Streinătate:	
Pe an	800 lei	Pe an	1500 lei
Un număr	250 lei	Un număr	400 lei

Abonamentele, precum și toate cele ce privesc Administrația, se trimit pe adresa: Consiliul Central Bisericesc, Str. Maria Rosetti, 63, București III, cu mențiunea: pentru *Revista Biserica Ortodoxă Română*.

În București, revista se poate cumpăra de la Librăria teologică a Institutului Biblic, Str. Principatele Unite Nr. 60.